T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR-ÇEVRE BAĞLAMINDA GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİNİN KORUNMASININ ÖNEMİ: SARIKEÇİLİ YÖRÜKLER ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Ferhat BÜYÜKŞAHİN

Ankara–2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR-ÇEVRE BAĞLAMINDA GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİNİN KORUNMASININ ÖNEMİ: SARIKEÇİLİ YÖRÜKLER ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Ferhat BÜYÜKŞAHİN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. S. Gül GÜNEŞ

Ankara–2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR-ÇEVRE BAĞLAMINDA GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİNİN KORUNMASININ ÖNEMİ: SARIKEÇİLİ YÖRÜKLER ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. S. Gül GÜNEŞ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. M. Muhtar KUTLU	……..……
Prof. Dr. E. Feryal TURAN	…….…….
Prof. Dr. Hakan YİĞİTBAŞIOĞLU	……..
Doç. Dr. S. Gül GÜNEŞ	…….……..
Doç. Dr. Evren GÜÇER	…….……..

Tez Sınavı Tarihi: 18 Ocak 2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Ferhat BÜYÜKŞAHİN

İmzası

……

TEŞEKKÜR

Tezin ilk oluşum kararına verildiği günden son güne kadar desteğini hiç esirgemeyen, bir danışman hocadan çok yakın akraba gibi tüm dertlerimle ve tezimle ilgilenen çok değerli Hocam Doç. Dr. Gül Güneş'e,

Tezin fikir anneliğini yapan, antropolojik çalışmaları sevmeme katkı sağlayan, her sıkıştığımda yardımlarını esirgemeyen çok saygı değer Hocam Prof. Dr. Zafer İlbars'a,

Tezin fikir babalığını yapan, çalışmanın göçebe hayatı sürdürmeye devam ettiği için Sarıkeçili Yörüklerin diğer yörük toplumlarından farklı bir çalışma olacağı düşüncesini veren ve akademik alanda sürekli olarak destek sağlayan Hocam Prof. Dr. Hakan Yiğitbaşıoğlu'na,

Tez izleme kurulu oluştuğu tarihten itibaren mesai mefhumu gözetmeksizin değerli vakitlerini benimle paylaşan ve devamlı bana yol göstererek bu çalışmanın temellerini atıp olgunlaşmasını sağlayan, üzerimde çok fazla emeği olan çok kıymetli hocalarım Prof. Dr. E. Feryal Turan ve Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu'ya,

Tez süresince maddi manevi desteğiyle yanımda bulunan, saha çalışmalarım süresince de börtü böcekten korkmadan yanımda bulunan, bayramlarda aile büyüklerinin yanında olma isteğinden vazgeçip çalışmalarıma katkı sağlayan eşim Mehtap Büyükşahin'e, hasta yatağında yatmasına rağmen çalışmalarımı sürdürmemi isteyen ve tezin sonucunu göremeden rahmetli olmuş olan annem Cansen Büyükşahin'e ve gelişme çağında olan, her zaman beni yanında görmek isteyip bulamayan, bu duruma sabır gösteren oğlum Levent Büyükşahin 'e ve diğer tüm aile fertlerime,

Manevi destekleri ile yanımda olduklarını sürekli olarak hissettiren başta Ali Akkoçan, Kemal Pilavcı, Serkan Atalay, Ökkeş Coşar, Yücel Çetinkaya ve Aykut Aydos ile isimlerini sayamadığım diğer tüm mesai arkadaşlarıma,

Sarıkeçili Yörükler ile nasıl irtibat kuracağım, nasıl tanışacağım sorusunu kendime sorarken yardımıma koşan Fatma Çakmak ve Soysal Öz'e

Yörükler hakkında bilgi toplarken yardımcı olan Atilla Erden, Engin Yılmaz ve Marcel Bazin'e

Verilerin oluşmasında katkı sağlayan Aydıncık Jandarma Personeline ve Aydıncık Orman İşletme Şefliği Personeline,

Saha çalışması sırasında sağlıklı verileri toplamamıza yardımcı olan Sarıkeçili Yörüklerden başta Cemal Candan, Musa Candan ve Ailesine, Halil Öksüzoğlu ve Ailesine, H. İbrahim Yagal ve Ailesine, Salim Gök, Sultan ve Meryem Gök, Hacı Ali Gök ve Ailesine, Fadime Cambaz, Mustafa Erkek, Ahmet Erkek ve Ailesine, Hamdi Yüksel ve diğer isimlerini sayamadığım tüm Sarıkeçili Yörüklere,

Burada isimlerini sayamadığım ve emeği geçmiş maddi manevi yanımda bulunmuş diğer tüm destekleyenlere

Sonsuz teşekkürler…

“Hayatım boyunca varlığını sürekli yanımda hissettiğim rahmetli olmuş Canım Anneme, Oğlum Levent’e ve Sarıkeçili Yörüklere”

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ iii

TABLOLAR LİSTESİ iv

ŞEKİLLER VE RESİMLER LİSTESİ v

1. GİRİŞ 1

1.1. Tezin Konusu 2

1.2. Araştırmanın Sorunsalı ve Tanımı 4

1.3. Araştırma Alanı ve Sınırlayıcılar 14

1.3.1. Tezin Sınırlayıcıları 18

1.4. Veri Toplama Teknikleri 21

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 28

2.1. Kültür ve Kültürel Çeşitlilik 28

2.1.1. Kültürel Peyzaj ve Çevre 35

2.2. Tarihi Süreç İçerisinde İnsan ve Çevre İlişkisi 41

2.2.1 Çevreci Yaklaşımlar 54

2.2.1.1. Derin Ekoloji 56

2.2.1.2. Ekofeminizm 59

2.2.1.3. Eko-Anarşizm 61

2.2.1.4. Eko-Marxizm 66

2.3. Geleneksel Ekolojik Bilgi ve Korunmasının Önemi 70

2.3.1. Geleneksel Ekolojik Bilgi 72

2.3.2. Geleneksel Ekolojik Bilginin ve Kırsalın Korunması 83

2.4. Göçebe (Pastoral) Toplumlar 84

2.4.1. Anadolu'da Göçebelik, Konar- Göçerlik ve Yörüklük Kavramı 89

3. SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERDE TARİHSEL SÜREÇ VE SOSYAL YAŞAM 122

3.1. Tarihsel Arka Plan 122

3.2. Sosyal Yaşam 130

3.2.1. Doğum ve Kırklama 133

3.2.2. Erkeklerin Askere Yollanması 135

3.2.3. Evlilik 136

3.2.4. İnanç ve Ritüeller 138

4. SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERDE KÜLTÜR-ÇEVRE İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİ 150

4.1. Geleneksel Ekolojik Bilgi 150

4.1.1. Mimari ve Mekân 150

4.1.2. Hayvanların Bakımı Korunması ve Halk Baytarlığı 171

4.1.3. Halk Hekimliği 232

4.1.4. Etno-Botanik Bilgisi 253

4.1.5. Günlük Yaşamda Kullanılan Geleneksel Ekolojik Bilgiye Örnekler 302

4.2. Sarıkeçili Yörüklerde Çevreci Yaklaşım 310

4.3. Gündelik Yaşamda Kültür-Çevre İlişkisi ve Beslenme 332

4.4. Halk Meteorolojisi 353

5. SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERDE MEVSİMSEL GÖÇ 360

5.1. Yaylalara Göç ve Yayla Hayatı 379

5.2. Kışlağa Göçler 386

6. DEĞERLENDİRME, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 390

ÖZET 411

ABSTRACT 414

KAYNAKÇA 416

EKLER 447

KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ü.	Ankara Üniversitesi
COP	Taraflar Konferansı (Conference of the Parties)
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
FAO	Dünya Gıda Örgütü (The Food and Agriculture Organisation)
GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizma
GEB	Geleneksel Ekolojik Bilgi
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
M.Ö.	Milattan Önce
OİŞ	Orman İşletme Şefliği
R.G.	Resmi Gazete
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
SCBD	Biyolojik Çeşitlilik Üzerine Anlaşma Sekreteryası (Secretariat of the Convention on Biological Diversity)
vb.	Ve benzeri
WHO	Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sarıkeçili Yörükleri Ziyaret Tablosu 15

Tablo 2. Sarıkeçili Yörükler hakkında yazılmış tezler..... 25

Tablo 3. Memeli Hayvan Türlerinin Çağlara Göre Yok Oluşu 38

Tablo 4. Dünya Nüfusu Artış Hızı 52

Tablo 5. Sarıkeçili Yörüklerin Soy Kütüğü 122

ŞEKİLLER VE RESİMLER LİSTESİ

Şekil 1. Feminizmin gelişme ve teknolojinin, bilimin ve yerel halkın bakış açısının kesiştiği yer 61
Şekil 2. İte/İta 126
Şekil 3. Çaltı dalından mavi boncuk ile yapılmış nazarlık 143
Şekil 4. Kurşunun Fadime Öksüzoğlu tarafından hazırlanması, dökülüp yorumlanması 145
Şekil 5. Yaz döneminde gergileri açılmış ve kartal kanadı şeklini almış çadır. 159
Şekil 6. Kirmen ile İp Eğirme 165
Şekil 7. Çadırın Beş Parça OlanTavan Kanatlarının Dikilerek Birleştirilmesi 166
Şekil 8. Çadırın Çanak ve Çekecekleri 166
Şekil 9. Çadır Dikimi Sonu İkram 167
Şekil 10. Yeni kurulmakta olan çadır iç mekan dizaynı 168
Şekil 11. Kurulmuş bir kara çadır görüntüsü ve parçaları 168
Şekil 12. Manarın dıştan görünüşü 170
Şekil 13. Manarın iç tasarımı 170
Şekil 14. Ev Sahibi İle Birlikte Uyuyan Ekdi Keçiler 173
Şekil 15. Çomuk Kulaklı Doğu (Kulak biber görüntülü) Yabır (yabur) kulaklı 176
Şekil 16. Çapar Doğu 177
Şekil 17. Ala Garabaş Açık Gök Gırdoğu 177
Şekil 18. Gök Ala Yabır Gök Kara Gırdoğu Yüz Ala Ayak Sekili 178
Şekil 19. Gök Doğu Küpeli Kır Çomuk Sarı Çomuk 178
Şekil 20. Yanal Doğu Yanal Yaprak Sakar Doğu 178
Şekil 21. Emiştirme Saati gelen kuzuların Sultan Gök tarafından tek tek bırakılması 184
Şekil 22. Yeni Doğmuş Oğlak (Meryem Gök) 187
Şekil 23. Sarıkeçili Yörüklerde Kullanılan Çan Türleri 197
Şekil 24. Köpek yemi olan Yal ve Tepit (Tepit: "Yalın" Yumru Hali) 199
Şekil 25. Taş Kekiği Sivri Kekik 202
Şekil 26. Boğa Dikeni 210
Şekil 27. İbrahim Bacak tarafından Seyik Yapılmış Keçi 218
Şekil 28. Menengiç (Çıtlık) 239
Şekil 29: Meyve vermekte olan muz bitkisi 249
Şekil 30. Sarı Kantaron 256
Şekil 31. Dağ Kekiği 264
Şekil 32. Karanfil Çayı 265
Şekil 33. Uzun Topak Çayı 266
Şekil 34. Karaan Bitkisi 268
Şekil 35. Isırgan Otu Tohumu Isırgan Otu 269
Şekil 36. Yedi Damar Otu 272
Şekil 37. Dağ Eriği 273
Şekil 38. Keçiboynuzu Ağacı 275
Şekil 39. Kangal Deve Dikeni 276
Şekil 40. Dağ Armudu 277
Şekil 41. Andız Pekmezi (Karadiken Ağacı) 280
Şekil 42. Sarıdiken Ardıcı 283

Şekil 43. Cırt Atan (Kelek) 286
Şekil 44. Acı Yavşan Acı Yavşan..... 289
Şekil 45. Biberiye Otu..... 290
Şekil 46. Çıtlık Otu 291
Şekil 47. Gebere Otu..... 292
Şekil 48. Frenk Yemişi 293
Şekil 49. Hayıt Otu 294
Şekil 50. Civanperçemi..... 295
Şekil 51. Gerdeme..... 295
Şekil 52. Kuzugöbeği Mantarı 297
Şekil 53. Püren Otu..... 297
Şekil 54. Ayrık Otu..... 298
Şekil 55. Ladin Kozalağı..... 300
Şekil 56. Kepenek Keçe Yolluk..... 305
Şekil 57. Keçilerin dik yamaçlarda oluşturduğu sekiler 315
Şekil 58. Katı atıkların keçilere yem yapılması 318
Şekil 59. İklim değişikliği pastoralism ve biyoçeşitlilik arasındaki olumsuz etkileşim. 329
Şekil 60. H. Öksüzoğlu'nun süt kesesi ve ağız kesesini çıkarması..... 336
Şekil 61. E. Öksüzoğlu, Fadime, Emine ve Adem Candan Tuluk Deriyi Hazırlarken 339
Şekil 62. Fadime ve Emine Candan Tuluk Peynirini Hazırlarken 340
Şekil 63. Yeni Yapılmakta Olan Su Tuluğu (Fadime Öksüzoğlu)..... 344
Şekil 64. Ayran Tuluğu Tuluk Peyniri..... 347
Şekil 65. Karsambaç 350
Şekil 66. Öksüzoğlu Ailesi çoban kavurması hazırlarken 351
Şekil 67. Batırık 352
Şekil 68. Karınca Yuvalarından Hava Tahmini 355
Şekil 69. Sarıkeçili Yörüklerinin göç yolları haritası..... 377
Şekil 70. Sağım arındırığında süt sağımı için keçilerin toplanması..... 384
Şekil 71. Sarıkeçili Yörüklerin Koruma Eylem Planı Doğrultusunda Yaşam Alanları 404

1. GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesine paralel olarak çevre sorunları her geçen gün artmaktadır. Çevre sorunlarına yalnızca yaşam alanlarının kirletilmesi olarak bakmak eksik bir bakış açısını ortaya çıkartır. Zeydanlı (2009), bu konuda önemli bir konuya temas etmektedir. Doğa koruma denilince sadece korunması gereken alan algılandığını, korunacak pratiklerin belirli alanlar ile kısıtlamanın yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Oysa kirletilen sadece çevre değil, aynı zamanda kültürlerdir. Kirletilen kültürler zaman içerisinde kültürler mozaiğinden de yok olmaktadır. Dünya genelinde ise kaybolmaya yüz tutmuş bu kültürleri koruma altına almak için UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) bünyesinde birimler oluşturulmuştur. Kırsal alanlarda da bulunan ve çok kıymetli yaşam pratiklerine sahip olmalarına rağmen henüz UNESCO tarafından koruma altına alınmamış kültürler de vardır. Bu noktalardan hareketle bu tez kapsamında Anadolu'da da pastoral tam göçebe yaşam örneği sergileyen ancak kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya olan Sarıkeçili Yörüklere ve onların geçmişten günümüze taşıdıkları geleneksel ekolojik bilgiye yer verilmiştir.

Tezin birinci bölümünde konusu, araştırma sorunsalı, çalışma alanı ve yöntemi yer almaktadır. ikinci bölümünde ise kültür ve kültürel çeşitlilik, kültürel peyzaj ve çevre, tarihi süreç içerisinde insan ve çevre ilişkisi, çevreci yaklaşımlar, geleneksel ekolojik bilgi ve korunması, göçebe (pastoral) toplumlar konularını açıklayan kavramsal ve kuramsal çerçevesi yer almaktadır. Tezin üç, dört ve beşinci bölümleri, sahada yapılan derinlemesine mülakatlar ve yerinde gözlem sayesinde elde edilen bulguları kapsamaktadır. Değerlendirme ve öneriler kısmında ise sorunlara ilişik çözüm önerileri üzerine ve görüşler ortaya konulmuştur.

1.1. Tezin Konusu

Araştırma konusu olarak başlangıçta Kırıkkale iline bağlı Karakeçili Yörük Aşireti düşünülmüştür. Ancak sonrasında halen göçebe hayatı devam ettiren ve 2009 yılında somut olmayan kültürel miras listesine önerilen Sarıkeçili Yörüklerin araştırma konusu olarak seçilmesine karar verilmiştir.

Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Yörük aşiretlerinin tamamına yakını yerleşik hayata geçmiş bulunmaktadır. Sarıkeçili Yörükler, bin yıldan fazla Türk kültürünü, kültür erozyonunun en üst seviyeye çıktığı bir devirde, bütün sadeliğiyle yaşatmaya devam eden ve tamamı yerleşik hayata geçmeyen, bilinen en kalabalık pastoral tam göçebe yörük topluluğudur. Kırsalda yaşayan aşiret tipi ve ya cemaat tipi toplulukların kültürel değişim ve dönüşümü kentlerde yaşayanlara oranla çok daha yavaş olduğu gerçeği ile hareket ederek, bu kültürün incelenmesi ve kültürel bilgi birikiminin araştırılması oldukça önemlidir. Sarıkeçili Yörükler de kırsal alanda yaşayan ve doğal çevrenin imkânlarını yüzyılların birikimi ile kullanan yerel topluluklardandır. Sarıkeçili Yörükler ile yapılan yüz yüze görüşmelerde Geleneksel Ekolojik Bilgilerin (GEB)'in ileri düzeyde gelişmiş olduğu ve hayatlarının her aşamasında kullandıkları görülmektedir.

Bu noktalardan hareketle, bu tez Sarıkeçili Yörüklerin çevreyle olan etkileşimleri, sosyo-kültürel yapısı, kırsalda yaşamanın getirisi olan geleneksel ekolojik bilgileri, tüm bu unsurların somut ve somut olmayan kültürel miras açısından önemine ve bu kültürün sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yapılması gerekenler konularına bakmaktadır. Bu konularla birlikte Sarıkeçili Yörüklerin aile yapısı, eğitim öğretim durumu, dini inanışları, göç faaliyetleri, beslenme kültürleri,

halk hekimliği bilgisi, halk veterinerliği, kırsalın getirmiş olduğu kadim bilgileri içeren etno-botanik bilgileri gibi unsurlar da detaylı olarak incelenecektir. Tezin bulgular bölümünde Sarıkeçili Yörükler ile yapılan derinlemesine mülakatlardan elde edilen bilgiler içinde özellikle GEB'in unsurları olan halk hekimliğine, halk veterinerliğine ve etno-botanik bilgiye değinilecektir ve modern tıbbın tedavi edemediği bazı hastalıkları ve vakaları GEB ile nasıl tedavi ettikleri, halk baytarlığı ile hayvanlarını modern veterinerlere oranla daha güvenilir nasıl tedavi ettikleri incelenerek kayıt altına alınacaktır.

Pastoral göçebe hayat, biyolojik çeşitlilik kaybının ve iklim değişikliğinin önemli boyutlara ulaştığı günümüzde geleneksel kültürel özellikleriyle koruma açısından çok faydalı bir yaşam biçimidir (SCBD, 2010). Tez kapsamında, Sarıkeçili Yörüklerin çevreye olan adaptive ve maladaptive pozisyonları detaylı bir şekilde incelenecek, bu sayede çevreye olan katkıları ve zararlı yönleri ortaya çıkartılacaktır. Tezin konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için kültür ve kültürel çeşitlilik, kültürel peyzajın açıklaması, kültürel mirasın korunması, çevreci yaklaşımlar ortaya konarak tezin hangi kuram üzerine oturtulacağı, kültürel kimliğin bir uzantısı olarak geleneksel ekoloji hakkında bilgi, göçebe pastoral toplumlar başlığı altında konar-göçerlik ve çevre sorunsalı gibi bazı kavramsal ifadelere yer verilecektir. Araştırma yöntemi sayesinde elde edilen bulgular ve derlenen bilgiler ışığında, kültürel mirasın ve onun uzantısı olan geleneksel ekolojik bilginin korunabilmesi ve gelecek nesillere iletilebilmesi için Sarıkeçili Yörükler örneğinde yapılması gerekenler ortaya konulacaktır. Yapılacak olan saha çalışmalarıyla Sarıkeçili Yörüklerin, kültürel yaşamlarını sürdürebilmek için çevreden nasıl faydalandıkları derlenerek, unutulmaya yüz tutmuş çevre bilgileri kayıt altına alınacaktır. Böylece bu alanda

çalışma yapacak araştırmacılara ve gelecek nesillere fayda sağlayacak bilgi aktarılmaya çalışılacaktır.

1.2. Araştırmanın Sorunsalı ve Tanımı

Günümüz dünyasında pastoral yaşam ve çevrelerinde oluşturdukları ekolojik kültürel bilgiler yok olmaya başlamıştır. Bazı devletler, kendi öz yaşam pratiklerinin temsilcisi olan bu göçebe toplumlara sahip çıkmakta ve onlara yaşam alanları tahsis ederek bu kültürü hayatta tutmaya çalışmaktadır. Türk kültürünün içerisinde de önemli bir yeri olan pastoral göçebe yaşam için; konar-göçerlik, yörüklük, konar ev, Türkmen gibi ifadeler kullanılmıştır. Tüm dünyada pastoral göçebe yaşamın kaybolmaya başladığı gibi, Anadolu'daki pastoral yaşamın temsilcisi olan "Konar-göçer Yörük" toplulukları da yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Anadolu'da bulunan konar-göçer yörük kültürünü sadece Türkiye'nin kültürü olarak düşünmek ve değerlendirmek eksik olacaktadır. Pastoral hayat, dünya kültürünün bir mozaiğidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, dünya kültürü açısından önemli bir değerin gereken destek verilmediği için her geçen gün kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Khazanov (2015) Pastoral yaşam pratiğini beş başlık altında incelemektedir. Bunlar sırasıyla; Pastoral tam göçebelik, yarı göçebe pastoralizmi, yarı yerleşik pastoralizm, sığırtmaç hayvancılığı ya da uzak mera hayvancılığı ve son olarak da yerleşik hayvan yetiştiriciliği olarak sıralamaktadır. Kutlu (1992) ise Anadolu'da bulunan pastoral yaşam pratiklerini, konar-göçer, yarı-göçer ve yaylacı olarak üç başlık altında incelemiştir. Tezin ana konusunu pastoral tam göçebelik (konar-göçer yörük yaşam pratiği) oluşturacağı için diğer başlıklar burada irdelenmemiştir. Pastoral tam göçebelik dünya genelinde yaygın olarak

Avrasya'nın kuzey kesimlerinde ren geyiği sığırtmaçlığı, İç Asya'da bulunan yüksek yaylalarda, Avrasya'nın bozkırlarında, Arabistan bölgesinde ve Sahra çöllerinde yer almaktadır (Khazanov, 2015). Ülkemizde ise yarı yerleşik pastoralizm, yaylacılık ve pastoral tam göçebe yaşam pratiklerinin yaygın olarak Karadeniz'in dağlık kesimlerinde, Toros dağlarında ve bu bölgeler ile birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde (Somuncu, 2005, s. 7), Ege'nin dağlık alanlarında ve Anadolu'nun diğer yüksek yayla kesimlerinde uygulanmaktadır. Türkiye coğrafyasının neredeyse tamamına yakın bir alanında göçebeliğin değişik yaşam pratiklerinin uygulandığı görülmektedir. Ancak bütün bu göçebe unsurlar içerisinde "göçebe tam pastoral yaşamı" çok ender topluluklar gerçekleştirmektedir. Bu toplulukların başında da Sarıkeçili Yörükler gelmektedir. Yapılan incelemelerde, Türkiye'de pastoral hayatın öneminin yeterince anlaşılamadığı değerlendirilmekte ve pastoral tam göçebe hayat yaşayan Sarıkeçili Yörüklerin devletin dolaylı baskısı ile her geçen gün yerleşik hayata geçmeye zorladığı görülmektedir. Diğer taraftan, yaşanan çeşitli sorunlar nedeniyle bazı Sarıkeçili Yörüklerin yerleşik hayata geçiş konusunda her geçen gün isteklerinin arttığı gözlemlenmektedir. Sarıkeçili Yörükleri Cumhuriyet döneminde yerleşik hayata geçemeye yönelten etmenler olarak da bilinen söz konusu sorunlar şu şekilde özetlenebilir:

- Meraların tarıma açılması ve orman işletme müdürlüklerince gençleştirme sahalarının artmasına bağlı olarak ekili dikili arazinin çoğaltılması sonucunda otlak alanlarının azalması,
- Kış aylarında ve yaz aylarında Sarıkeçili Yörüklerin muhtarlıklara ödedikleri otlak parasının ağır bir ekonomik yük haline gelmeye başlaması,

- Devletin, Doğu Anadolu bölgesindeki hayvancılıkla uğraşan göçerlere ve Anadolu'nun batısında bulunan yörüklere beklenilen ölçüde sahip çıkmaması ve beklentilerinin yeterince karşılanamaması,
- Göçerler ile yerleşiklerin arasında çıkan sorunların ilgili kurum ve kuruluşlarca istenilen ölçüde giderilmemesi,
- Yaylaya çıkış ve yayladan inişlerde devletin görevlendirmiş olduğu bir veteriner tarafından hayvanların kontrol edilme isteğinin karşılanmaması,
- Orman muhafaza memurlarının sert uygulamaları ve orman cezalarının çok ağır yaptırımlar yüklemesi,
- Yörüklerin gelişen teknolojinin sunduğu olanaklardan yararlanabilme isteğinin artması,
- Bu güne kadar eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan yörüklerin kendi çocuklarına daha iyi bir gelecek bırakma isteğinin artması,
- Yaşlı nüfusun sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanma isteği,
- Aile fertlerinden bazıları ile birlikte, hısım ve akrabalardan da yerleşik hayata geçenler ile beraber olma duygusu,
- Yerleşik hayatın rahatlık getirdiği, avantajlarının ve imkânlarının daha fazla olduğu görüşünün yaygınlaşmaya başlaması,
- Merkezi otoritenin ekonomiye kaynak sağlayabilmek amacıyla hayvancılıkla uğraşan göçerleri vergi mükellefi haline getirme düşüncesi ve bu doğrultuda baskı yapması.

Oluşan bu sorunlar çerçevesinde Sarıkeçili Yörükler, kültürel geçişin ve değişimin ara yüz formunu yaşamaktadırlar. Ancak yerleşik hayata geçtikçe, konar-göçer kültürü de her geçen gün daha fazla kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya

kalmaktadır. Elbette ki her kültür doğar, gelişir çevresiyle uyum süreci yaşar. Çevresi ile uyum sürecini tamamlayarak yeni çevresel konuma ayak uyduramayan kültürler ise yok olmaktadır. Atilla Erden'in de belirttiği gibi "*her kültür, yaşam sürecini tamamlamasıyla birlikte yok olmaya mahkûmdur"* (K.5). gerçeği de bilinmektedir. Bununla birlikte yörük kültürü dünya kültürüne çeşitlilik katan ve dünya mirası olması istenen önemli bir unsurdur. Bu nedenle de söz konusu bu kültürün daha uzun süre korunabilmesi için gerekli unsurlar araştırılmakta ve ileri yaşa sahip Sarıkeçili Yörüklerden önemli veriler elde edilmektedir. Hatta 2009 yılında da UNESCO'ya bu kültürün korunması kapsamında bir dosya hazırlanarak verilmiş ancak henüz olumlu bir sonuç alınamamıştır.

Sarıkeçili Yörüklerde yaşlı nüfus, ardından gelen genç nesle sahip oldukları bilgileri aktarmakta her geçen gün daha zorlanmaktadır. Yanı sıra genç nesil de kimi zaman bu bilgileri edinmek konusunda yeterince istekli davranmamaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı yakın bir gelecekte Sarıkeçili Yörük kültürüne ilişkin özelliklere sadece yazılı kaynaklarda rastlanabilmesi tehlikesi söz konusudur.

Bu çalışmada Sarıkeçili Yörüklerin el sanatlarından göç yollarına, halk hekimlik bilgilerinden sosya-kültürel ritüellerine kadar çok farklı konularda bilginin ortaya konması ve söz konusu bu bilginin korunarak gelecek nesillere aktarılması için öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Sarıkeçili Yörük kültürünün daha uzun süre hayatta kalabilmesi ve sürdürülebilirliklerinin sağlanmasının gelecek nesillere bu değerli kültürel birikimin aktarılması sayesinde mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte; değişen yaşam şartları, teknolojik imkanlar, sağlık gereksinimleri, eğitim zorunluluğu ve daha önce değinilen diğer sorunlar Sarıkeçili Yörüklerin göçebe hayata devam etmek isteyen ve yerleşik hayatı savunan

iki guruba ayrılmasına neden olmuştur. Bu fikir çatışmalarının sonucunda Sarıkeçili Yörükler iki önemli dernek kurmuşlardır. Kurulan bu derneklerden ilki "Sarıkeçililer Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği" dir[1]. Bu dernek, Sarıkeçili Yörüklerin Somut olmayan kültürel mirasa dahil olması için çaba sarf etmektedir. 2009 yılında UNESCO kapsamında Sarıkeçili Yörük kültürünün tamamının koruma altına alınması konusunda başvuruda bulunmuşlardır. Ancak daha öncede belirtildiği gibi bu konudaki çalışmalar devam etmektedir. Bu süreç içerisinde Kültür ve Turizm Bakanlığından da göç yollarının daralması ve kapanması nedeniyle acilen koruma altına alınması talep edilmiştir. İkinci grubun kurduğu dernek ise, yerleşik hayata geçmeyi amaçlamaktadır[2]. Bu ikinci grup Sarıkeçili Yörüklerin eğitimden mahrum, hastaneden uzak ve diğer sorunlarla baş etmeye çabaladığını ifade etmektedir. Sarıkeçili Yörüklerin fikir çatışması ile iki guruba ayrılması ile ortaya çıkmış olan sorunların çözüm bulma imkanının da zayıfladığını vurgulamaktadırlar. Bu konularda çalışan dernekler "Göç Eden Sarıkeçili Türkmen Dayanışma ve Kültür Derneği" dir.

Güneydoğum Derneği Başkanı Duygu Sucuka tarafından organize edilen 16 Kasım 2015 tarihinde Türkiye Petrolleri Genel Müdürlüğü Salonları Ankara'da "Yörük Çalıştayı" panelinde Göç Eden Sarıkeçili Türkmen Dayanışma ve Kültür Derneği başkanlarından olan İbrahim Yagal Sarıkeçili Yörüklerin genel sorunlarını şu şekilde ifade etmektedir:

"Bizzat şu anda canlı olarak konar göçer hayatı yaşayan birisiyim ve kıl keçi hayvancılığı yapıyoruz. Keçi, uzun göç yolları kat ettiğimiz için her havaya, iklime yola uygun bir hayvandır. Bu gün bu yaşamı koyunla yapamazsın, büyük baş hayvanla

[1] Sarıkeçililer Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Pervin Savran Çoban'dır.
[2] Göç Eden Sarıkeçili Türkmen Dayanışma ve Kültür Derneği başkanlığını Sarıkeçili Yörük ağası seçilen Halil Öksüzoğlu ve yardımcısı H. İbrahim Yagal yürütmektedir.

yapamazsın. (…) Bu yörükcülüğü yapmak basit bir şey değildir. Tek geliri olan, bütün geliri hayvancılığa bağlı olan bir toplumdur. Oturacak evi yok, bir karış toprağı yok, kışlağı yok, yaylası yok. On iki ay seyyar olan bir toplum…Akdeniz'den yola yola çıkıyorsun yarın nereye konacaksın, nerede gün geçireceksin bilmiyorsun. Öyle belirsizlikler var. Fakat hiçbir yörük, orman düşmanı değildir. Aksine orman dostudur. Çünkü ekmeğini ondan yiyor. Kolay kolay ormana zarar vermez. Yörüğün yaşamı zor. Bugün artık sosyal yaşam çok farklı bir şey. İnternet ortamındayız. Belki okul okumamış yörüğün gençleri ama şu anda elindeki telefondan her şeyi görüyor. Dışarda yerleşik düzende çevrede gördüğümüzü neden biz bulamıyoruz. Bugün neden bizim sosyal yaşamımız yok. (…) Özellikle çocukların eğitimi en büyük sorun. (…) Hayvancılıkta on iki ay emek çekiyorsun. Bir defa ürün satıyorsun. Ne Devlet kurumlarınca ne de özel sektörlerce kıl keçi kesimi yapılmamaktadır. Senede bir defa kurbanda satacaksın satabilirsen. Hani sütünü, peynirini belki satarız ama zaten göç mücadelesi içerisindeyken ondan da çok faydalanamıyoruz. Şimdi büyük şehir yasası çıktı biliyorsunuz. Büyükşehir yasasıyla birlikte dağda yıllarca akan, hayvanın, yörüğün sulandığı suları boruya aldı. Depoya götürdü. Su sıkıntısı başladı. (…) Hala yaz boyu hiçbir yerde konaklamadan göçerek gününü geçiren arkadaşlarımız var. Yer bulamayanlar, hayvanın sütünden, etinden, peynirinden hiçbir şeyinden faydalanamıyor. Diğer bir sorun, kütüğümüz bir yerde adresimiz bir yerde. (…) Son yıllarda göç yollarımızın uzaması otlak alanlarının daralması gibi nedenlerden dolayı deve develeri de bitirdik. (…) Geçmişe dayalı kültüründen ne var? Yarısı bile kalmadı. (…) Önceleri oturduğumuz çadırın o develere sardığımız yüklerin keçelerini, bütün malzememizi, çuvalımızı kilimimizi yani yere serdiğimiz o çullar, ıstar dediğimiz dokuma araçlarımızda dokunurdu. Bu kültürün yok olması günlük mücadelenin ağır gelmesindendir. Bizim birçok dokuma motiflerimiz kayboldu…" (Yagal, 2015).

Son zamanlarda, dünya genelinde geçmiş yüzyıllardan günümüze kadar korunarak gelebilmiş bazı kültürel değerlerin yeterince korunamadığından kaybolmaya tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı fark edilmektedir. Bu bağlamda bu tür kültürel mirasları korumanın yolları aranır olmuştur. Amerika'da "Amişler (Amish)", küçük gruplar halinde kalmış Kızılderili kabileler, Avusturalya'da Aborjinler, İsrail çöllerinde yaşayan göçerler, Arabistan çöllerinde yaşayan bedevi göçerler, Türkmenistan, Moğolistan, Kazakistan ve doğu İran dolaylarında göçebe hayatı sürdüren topluluklar, kuzeyde rengeyiği çobanları vd. bilinen son yerli topluluklardır. Bu topluluklardan bazılarına yaşadıkları ülkelerin yönetimleri gereken desteği vermektedirler. Böylece bu yerli toplulukların yaşam pratiklerinin sürdürülebilirliği sağlanarak dünya kültür zenginliğine katkıda bulunmalarına yardımcı olmaktadırlar.

Avusturalya yönetimi çöllerde yaşamakta olan Aborjinler için yaşayabilecekleri binalar tesis etmişler, ancak Aborjinler bu binalarda hapis hayatına mahkûm edildiklerini iddia ederek tekrar kendi bildikleri yaşam alanları olan çöllere geri dönmeye çalışmışlardır (K5). Moğolistan, konar-göçer kültürün ekonomiye hayvancılık alanında yaptıkları katkıyı göz önünde bulundurarak başkentin kenar mahallesinde dahi çadır-mahalleler kurmuş ve söz konusu kültürü ekonomik çıkarları doğrultusunda yaşatmaya devam ettirmiştir. Amerika'da bulunan Amişler tamamıyla teknolojiden uzak yaşamayı seçmiş, geçmişteki geleneklerine bağlı olarak, hiç kimsenin yaşam biçimlerini bozamayacaklarını göstermek istemişlerdir. Yönetim ise bu yaşam biçimini desteklemiş, bu topluluğun reklamını yapmış, turizm sektörüne kazandırarak tüm insanlığın bu yaşam biçimini görmesini sağlamış, orada yaşayanlara da belirli bir pay ayırarak bu kültürü yaşatmaya ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunmuştur. Bugün birçok farklı kültürden insanlar, Amerika'da bulunan bu topluluğu gidip görmeyi arzulamaktadır. Türkiye'de yaşamakta olan insanlar da böyle bir kültürün yaşam tarzını merak etmektedir. Bu isteklerini yerine getirebilmek için binlerce kilometre yol almaları gerekmektedir. Bu kadar uzun mesafeye gitmeye gerek kalmaksızın, Torosların eteğinde benzer bir topluluğu bulabilme imkânı bulunmaktadır. Türklerin Orta Asya steplerinde sergiledikleri yaşam biçiminin örneğini henüz tam manada bozulmamış haliyle bu coğrafyada sergilemeye devam etmektedirler. Bu güne kadar sahip çıkılmamış olan bu kültür, Türk milletinin en büyük "sürdürülebilir kültür" sorunları arasında olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Sarıkeçili Yörük kültürünün sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından acil koruma altına alınması gerektiği değerlendirilmektedir. Kutlu, "*Koruma altına alınan kültür konservatif nitelikte olması halinde kültür dondurulma eylemine*

gireceğinden gerçek manada yaşatılamaz" (K6). demektedir. Yaşatarak korumada amaç, sürdürülebilir nitelikte olmalıdır. Somut olmayan kültür müzeye konulamayacağı için yaşatmanın yolları aranmalıdır. Sarıkeçili Yörüklere sabit kalacakları yer tahsisi yapılmaması nedeniyle yazlak ve kışlak yurtları hakkında endişe yaşamaktadırlar. Yaşam bölgesi olmayan bir topluluğun kültürünü sürdürmesi de mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda bu kültürün sürdürülebilirliği için gerekli önemin yeterince verilmediği değerlendirilmekte ve koruma eylem planının hazırlanmamış olması sorun olarak görülmektedir. En büyük sorunlarından bir tanesi de göç güzergâhında bulunan meraların tarım arazisine çevrilmesiyle göç yollarının daralmasıdır. Ancak bu bilinmesine rağmen yetkililerce yeterli ölçüde çareler bulunmamaktadır. Akdeniz'i İç Anadolu bölgesine bağlayan en kısa yollar konar-göçerler tarafından bilinmektedir. Göç yollarının her geçen gün daralması nedeniyle bilinen bu en kısa göç güzergâhları haritalandırılmadığından gelecekte unutulma tehlikesi yaşamaktadır[3].

Orman İşletmesi ile ilgili olan problemlerin tam olarak çözülmemiş olması, Sarıkeçili Yörükleri sıkıntıya sokan diğer bir sorundur. Osmanlı döneminde de Anadolu coğrafyasında göçebe hayat mevcuttur. Osmanlı döneminde konar-göçerlerin göç esnasında daha rahat etmeleri için yol güzergâhları boyunca konaklama imkânı sunmuşlardır. Ancak Cumhuriyet döneminde bu alışkanlıklar unutulmuştur. Mahalli ve kamu yetkililerince bu tertip ve düzenin organize edilmemesi de bir başka problemi oluşturmaktadır. Göç esnasında köylüler ile yaşanan sorun çözüm beklemektedir. Göçün sükûnet içerisinde gerçekleşebilmesi

[3] Bknz Sonuç Bölümünde 1960'lı yıllarda İspanya'da yaşanan göçebe hayatı sorunu (Asocicion Transhumancia y Naturaleza)

için merkezi yönetim tarafından organize edilmemesi, yolların emniyetinin sağlanamaması, yörükleri, köylüler ile karşı karşıya getirmektedir. Karayollarında da istenmeyen trafik kazaları yaşanmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin kış yurdu olan Mersinin Aydıncık ve Silifke ilçelerinden göçe başlamak için oluşan evrak yükü ve protokol takip zorunlulukları kolaylaştırılmamış olması, göç boyunca her ilçe için aynı prosedürlerin ayrı ayrı düzenleme zorunluluğu olması, göçü zorlaştıran bir problem olarak Sarıkeçili Yörüklerin karşısına çıkmaktadır. Yol güzergâhı boyunca geçilecek olan çayır ve meraların üç gün süreyle kullanabilmeleri Fatih kanun nameleri ile düzenlenmiş ve günümüzde de aynı kanundan esinlenerek yürürlüğe konulmuştur. Ancak uygulamada verilen bu hakkın köylülerce ihlal edilmesi ve muhtarlıklarca meralarından geçme bedeli istenmesi de problem olarak görülmektedir. Yüzyıllardır kendi yetiştirdikleri kıl keçisi ırkını devlet yönetimi 2012 yılına kadar desteklemediği gibi kıl keçisi yetiştiriciliğini yasaklamıştır. Kıl keçisinin yerine saanen keçisi yörüklerce beslenmesi istenmektedir. Bu durum ise Sarıkeçili Yörükleri rahatsız etmektedir. Mevcut kıl keçisi ırkı güçlendirilmeye gidilmemekte ve hayvancılık alanında ekonomiye destek olacak şekilde düzenleme yapılmamaktadır. Günümüzde Sarıkeçili Yörüklerin deve yetiştiriciliği bitme noktasına gelmiş bulunmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerden sadece dört aile deve kültürünü yaşatmaya çalışmaktadır. Yörük kültürünün önemli bir sembolü olmasına rağmen, yok olma durumunda olan deve yetiştiriciliğine çözüm bularak bu kültürü yaşatma politikaları üretilmelidir. Dünya kültür mirasına aday bu topluluğu ziyaret edip görmek isteyen yerli ve yabancı ziyaretçilere, turizm politikaları oluşturulmaması ve ziyaret imkanı sunulmamış olması problem olarak görülmektedir.

Tezin çevre sorunsalında Sarıkeçili Yörüklerinin çevreye olan duyarlılıklarını, çevre sorunsalına pozitif katkıları ve negatif etkileri araştırılmıştır.

Bu bağlamda Pastoral topluluğun çevre ile olan ilişkisi ekolojik çevre bilinci incelenerek; katı atık sorunu oluşturup oluşturmadıkları, su kirliliğine etkileri, gürültü kirliliğine olan etkileri, ormansızlığa karşı olan etkileri, toprağın kirlenmesine etki eden yapıyla mücadeleleri, biyolojik çeşitliliğin yok olmasına olan etkileri, meraların kaybına olan etkileri incelenerek değerlendirilmiştir.

Bu noktalardan hareketle Sarıkeçili Yörükler örneğinde gerçekleştirilen bu çalışmanın araştırma sorularını Sarıkeçili Yörüklerin;

- Sosyal yaşamları nasıldır?
- Mimari ve mekan, halk baytarlığı, halk hekimliği ve etno-botanik konularında sahip oldukları geleneksel ekolojik bilgileri nelerdir?
- Kültür çevre ilişkisi ve beslenmeye ilişkin özellikleri nelerdir?
- Halk meteorolojisi nasıldır?
- Çevreye ilişkin yaklaşımları nasıldır?
- Süreç içinde söz konusu özelliklerde ne tür değişim ve dönüşümler yaşanmıştır?
- Bu bilgiler nasıl korunarak gelecek nesillere aktarılabilir ve bu bilgilerin sürdürülebilirliğinin sağlanması neden önemlidir?

Şeklinde belirlenmiştir.

1.3. Araştırma Alanı ve Sınırlayıcılar

Tarihi süreç içerisinde Sarıkeçili Yörüklerin büyük bir kısmı yerleşik hayata geçmiş bulunmaktadır. Yerleşim alanları, Kahramanmaraş'tan Muğla'ya kadar olan sahil şeridini kapsadığı gibi, kuzeyde Denizli, Afyon, Konya, Kayseri sınırlarını içine alacak şekilde oluşmaktadır. Ancak bu tez çalışmasının evrenini Sarıkeçili Yörüklerin henüz yerleşik hayata geçmeyen ve göçebe hayatı sürdüren, büyük bir çoğunluğu da Mersin ilinin Aydıncık, Gülnar ve Silifke ilçesini kışlak olarak kullanan yörükleri oluşturmaktadır. Bunların içinde de Aydıncık civarını kışlak olarak kullananlar sayıca daha çoğunluktadır, küçük bir grup Gülnar İlçesinin dağlık kısmında yer alırken bir kısmı ise yine Gülnar İlçesinin güneyinde yer alan sahil civarında kışlamaktadır. Gurubun diğer ağırlık merkezini Silifke İlçesinin sahil şeridi üzerinde bulunan köy ve kasaba yakınlarındaki ormanlık alanlar oluşturmaktadır. Orman İşletme Müdürlüğünce belirlenmiş otlatma planı doğrultusunda geçici sezonluk olarak yer tahsisi edilmektedir. Geçici olarak tahsis edilen bölge, ertesi yıl aynı kişiye verilmeyebilmektedir.

Deniz kenarında bulunan sahil şeridi ılıman bir iklime sahip olmasından dolayı Sarıkeçili Yörükler bu bölgeyi kışlak olarak seçmişlerdir ve tüm kışı bu bölgede geçirmektedirler. Şekil 71'de kışlak yerleşim alanları harita üzerinde daha anlaşılır bir şekilde görülebilmektedir. Aydıncık Orman İşletme Şefliği, Sarıkeçili Yörüklerin kışlak sorununu çözmek maksadıyla, her bir aileye keçi sayılarını göz önünde bulundurarak kalacakları yer tahsisinde bulunmuştur. Aydıncık Orman İşletme Şefliğinden elde edilen veriler doğrultuşunsa 128 aile için otlatma planı hazırlanmakta ve geçici sezonluk yerleştirmeleri yapılmaktadır. Araştırma evrenini

Aydıncık İlçesinde bulunan bu 128 aile, Silifke İlçesinin Yeşilovacık mevkiinden 10 aile oluşturmaktadır. Orman İşletme Şefliğinden edinilen bilgiye göre, her bir aile, besledikleri hayvanların diğer bir ailenin otlatma alanına girmemesi ve böylece aralarında husumet çıkmaması için bir birlerinden mümkün olduğunca uzak olacak şekilde istihdam edilmesine özen gösterilmiştir (K1, K2, K3). Bölgenin dağlık olması nedeniyle araç ile ulaşım imkânı kısıtlıdır. Otlatma planı doğrultusunda yerleştirilen Sarıkeçili Yörük ailelerinin birbirlerinden uzak yerleşmiş olmaları, her bir aileye ulaşılabilmesi mümkün olamamıştır. Ayrıca yaylak olarak kullanılan Ermenek, Hadim, Bozkır ve Seydişehir kırsalında da Sarıkeçili Yörükler ile saha çalışmaları yapılarak yaz mevsimine ait yaşamları gözlemlenmiştir. Ulaşımı mümkün olan ailelerle yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ulaşımı mümkün olan diğer aileler için kartopu modeli uygulanmış ve mümkün olduğunca fazla aileye erişilmeye çaba sarf edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların geçerlilik ve güvenirliliğini arttırması konusunda önemli katkı sağlayacak olan "veri çeşitlemesi" (data triangulation) göz önünde bulundurulmuştur. Tablo 1'de Sarıkeçili Yörükler ile görüşme listesi, yer ve tarihleri bulunmaktadır. Ayrıca ekler bölümünde Ek 1c ve Ek 1ç örnek teşkil etmesi için Aydıncık Orman İşletme Şefliğinin 2014-2015 yılı oturma ve otlatma izin takip cetveli sunulmuştur.

Tablo 1. Sarıkeçili Yörükleri Ziyaret Tablosu

SIRA NU	ZİYARET EDİLEN TARİHLER	ZİYARET EDİLEN MEVKİİ	ZİYARET EDİLEN KİŞİLER
1	20-27 Şubat 2015	Yeşilovacık/Silifke, Aydıncık/Mersin Aydıncık İlçesinin kırsalında bulunan ancak bir birleri ile akrabalık bağları olan aileler ziyaret edildi.	Gök Ailesi: (Meryem (M. G.), Sultan (S. G.), Hacı Ali (H. G.), Salih (S1.G.), Musa), Candan ailesi: (Cemal (C. C.), Fadime (F. C.), Musa (M. C.), Adem (A. C.) Candan Ailesi: (Ramazan, Emine (E1. C.), Uçar Ailesi: (Kuş Ali, Hatice, Bayram (B.

			U.), Yagal Ailesi: (Halil İbrahim (H. İ. Y), Hanife, Songül, Özgül, Rukiye, Damat Atilla, Özlem), Yagal Ailesi: (Kerim, Tufan), Yagal Ailesi: (Çavuş Mehmet), Gök Ailesi: (Veli, Elif, Havva)
2	22 -27 Nisan 2015	Soğuksu Mevkii/Aydıncık/Mersin Sarıoğlan Mevkii/Bozkır/Konya	Göç hazırlığı yapmakta olan Candan Ailesi: (Cemal, Fadime, Ramazan, Emine, Musa, Adem), göçe başlamış olanlar. Yagal Ailesi: Mustafa, Emine, Gök Ailesi: (Meryem, Sultan, Hacı Ali, Salim), Bacak Ailesi: (İbrahim (İ. B), Hasan, Mustafa, Musa) Göçlerine iştirak edildi.
3	22-25 Mayıs 2015	May Barajı Alibeyhöyüğü/Çumra/Konya 10. Sarıkeçili Yörük Şenliği	Pervin Savran Çoban (P. S), Cemal Candan, Musa Candan, Mustafa Bacak (M .B), Hasan Bacak, İbrahim Bacak
4	6-7 Haziran 2015	Akören/Seydişehir/Konya	Candan Ailesi: (Cemal, Fadime, Ramazan, Emine, Musa, Adem)
5	15-20 Temmuz 2015	Bozkır-Seydişehir/Konya Ramazan Bayramı Ritüellerini takip edip gözlemlemek için saha çalışması	Candan Ailesi: (Cemal, Fadime, Ramazan, Emine, Musa, Adem), Ali Karadayı (A. K), H: İbrahim Yagal, Halil Öksüzoğlu (H. Ö),
6	25-26 Temmuz 2015	Kesecik/Seydişehir/Konya Durmuş Ali Candan çadır yenilemesi ve dikim dayanışması	Halil Öksüzoğlu, Ramazan Yagal, Musa Karadayı, Kerim Yagal, Cemal Candan, Ramazan Candan, Ali Karadayı (A. K.), H: İbrahim Yagal, Mehmet Yagal, Musa Yagal, Mehmet Karadayı, İbrahim Karalı, Osman Yagal,
7	10-25 Ekim 2015	BM COP[4] 12 İçin Ankara'ya Geldiler. Her gün yüz yüze görüşme yapılarak bilgi toplandı.	Pervin Savran Çoban, Cemal Candan, Zeynep Çelik, Ayşe Derin (A D), Musa Gök (M. G.), Nedim Candan (N. C), Adem Candan
8	6-14 Aralık 2015	Gazipaşa/Antalya, Tekeli-Tekmen/Bozyazı, Soğuksu, Aydıncık, Nuru Köyü, Yeşilovacık/Mersin	Hamdi Yüksel (H. Y.), Fahri Özdemir (F. Ö), Azim Baz (A. B.), Erkek Ailesi: (Mustafa (M. E), Ahmet (A. E.), Yusuf (Y. E.) ve Eşşe (E. E.)), Musa Candan, Emine Candan (Ramazanın eşi),

[4] BM COP12: Birleşmiş Milletler Taraflar Konferansı Çölleşme; kurak, yarı-kurak ve yarı nemli alanlarda, iklim değişiklikleri ve insan faaliyetleri de dahil olmak üzere çeşitli unsurlardan (fiziksel, kimyasal, biyolojik, siyasi, kültürel, ekonomik vb.) kaynaklanan arazi bozulmasını ifade etmektedir. Sarıkeçili Yörüklerde bozulan, çölleşen ve iklim değişikliğine uğrayan dünyadaki konumları hakkında bildirilerini sunmak için davet edilmişlerdir. İki haftalık kalış sürelerince COP 12'ye danışman hocamla birlikte katılarak görüşlerini dinleme olanağı elde ettik.

			Gök Ailesi: (Salim, Hacı Ali, Sultan ve Meryem), Nedim ve eşi Emine Candan (E2. C.), Fatma Cambaz (F. C. halk hekimi), H. İbrahim Yagal
9	27 Aralık 2015 -3 Ocak 2016	Yeşilovacık/Silifke, Soğuksu/Aydıncık/Mersin	H. İbrahim Yagal, Cemal Candan, Fatma Candan, Emine ve Musa Candan
10	20-21 Ocak 2016	Gölbaşı/Ankara İş takibi için Ankara'ya gelen Sarıkeçili Yörükleri misafir etme imkanı oldu.	Halil Öksüzoğlu, Halil İbrahim Yagal, Sedat Yagal
11	13-15 Mayıs 2016	Hacıbaba Dağı/Kazımkarabekir/Konya 11. Sarıkeçili Yörük Şenliği	Pervin Savran Çoban, İbrahim Bacak, Hasan Bacak, Musa Gök, Ali Atar, Öksüzoğlu ailesi: (Halil, Fadime (F. Ö.), Emine, Nurettin, Musa (M. Ö.), Fatoş), H. İbrahim Yagal
12	2-10 Temmuz 2016	Ramazan Bayramı Ritüellerini takip edip gözlemlemek için İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya	Öksüzoğlu ailesi: (Halil, Emine, Fadime, Musa, Fatoş, Nurettin), Göbüt ailesi: (İbrahim (İ. G), Fadime (F. G.)), Yagal ailesi: (H. İbrahim, Hanife, Özgül, Songül, Rukiye), Mehmet Karadayı,
13	2-3 Ağustos 2016	Gölbaşı/Ankara Hasta takibi için gelen Sarıkeçili Yörükleri evimde ağırlama imkanı oldu	H. İbrahim Yagal, Hasan Gök
14	23-24 Ağustos 2016	Bozkır Kırsalı/Konya-İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya	Yagal ailesi: (H. İbrahim, Hanife, Özgül, Songül, Rukiye), Öksüzoğlu ailesi: (Halil, Emine, Fadime, Musa, Fatoş, Nurettin), Göbüt ailesi: (İbrahim, Fadime),
15	11-13 Eylül 2016	Kurban Bayramı Ritüellerini takip edip gözlemlemek için İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya	Öksüzoğlu ailesi: (Halil, Emine, Fadime, Musa, Fatoş, Nurettin), Göbüt ailesi: (İbrahim, Fadime)
16	6-7-8 Ocak 2017	Halil Öksüzoğlu'nun Oğlu Nurettin'nin düğünü için Yeşilovacık/Silifke/Mersin	Düğüne gelen 300 civarında Sarıkeçili Yörüklerin birçoğu ile kısa görüşmeler yapıldı. H. İbrahim, H. Öksüzoğlu ve Elif Yagal'ın Manarında kalındı.

1.3.1. Tezin Sınırlayıcıları

Sarıkeçili Yörüklerin Ankara'dan 600 km uzakta olması ve tez kapsamında herhangi bir maddi destek alınmamış olması araştırma yapılacak topluluğun çok sık ziyaret etme imkânını azaltmıştır.

Pastoral topluluklar hakkında doktora ders aşamasında herhangi bir dersin alınmamış olması nedeniyle başlangıçta konu hakkında çok az bir bilgi birikimine sahip olunması, tezin istenilen düzeyde hazırlanmasını kısıtlayan diğer bir etken olmuştur. Bu bilgi eksikliğini giderebilmek için altı ay süreyle literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasına başlandığı dönemde Ankara Üniversitesi Sıhhiye kampüsü tadilata alındığı için üniversite kütüphanesinden yeterince istifade edilememiştir. Milli Kütüphanenin ise dışarıya kitap vermemesi nedeniyle kütüphaneye bağlı kalınmış ve mesai saatleri sonrasında gidildiğinde de kitap siparişleri ancak ertesi gün alınabilmiştir. Bu durum istenen kaynaklara istenilen zamanda ulaşılamamasına yol açmıştır.

Saha çalışmasının başlangıcında Sarıkeçili Yörükler ile nasıl irtibata geçileceği ve kırsalda yaşadıkları adreslerin bilinmemesi karşılaşılan bir diğer engel olmuştur. Sarıkeçili Yörükler ile irtibata geçildikten sonra ise topluluğun yaşam alanlarına girebilmek ve onları araştırmaya katılmaya ikna etmek zor olan süreçleri oluşturmuştur.

İlk saha çalışmasına 13 Şubat 2015 tarihinde gidilmesi amaçlanmıştır. Ancak o yıl aşırı yağan kar nedeniyle sahaya gidecek hiçbir vasıta bulunamamıştır. Ertesi hafta, Ankara-Mersin hattı karlar ile kapalı olduğu için yolu uzatarak Ankara-Antalya üzerinden sahaya ulaşılmıştır.

Sahada katılımcı gözlem yapabilmek için araştırma yapılan toplulukla aynı ortamı paylaşmak gerekmektedir. Bu nedenle araştırmaya destek verecek, yaşı itibariyle kültüre hakim, ekolojik bilgiye sahip kişi/kişiler araştırılmış ve müsaadeleri alınarak yanlarında kalınmıştır. Bu süreçte karşılaşılan zorlukların başında soğuk kış günlerinde çadırda kalmak, yer yatağında yatmak ve tuvalet ihtiyacını gidermek gelmiştir. Gözlemler yapmak için ev sakinlerinden birileri olmadan dışarıya çıkılması durumunda, çoban köpekleri tarafından yabancıları olarak algılanılmış ve saldırıya uğrama olasılığı doğmuştur. Bu nedenle köpekler alışana kadar çadır etrafında rahat hareket edilememiştir. Sarıkeçili Yörük aileleri Orman İşletme Şefliklerinin otlatma planları gereğince birbirlerinden uzak ve dağınık yaşamaktadırlar. Her bir ailenin bir birlerine olan uzaklığı en az 1 km civarında olup çoğu zaman ancak araç ile ulaşmak mümkün olmuştur. Ulaşım amacıyla kullanılan yollar ise toprak ve tımar edilmemiş niteliktedir. Arazi aracı olmadan ailelere ulaşmak oldukça zordur. Araştırmalar sırasında birçok kez yolda mahsur kalınmış ve köylülerin yardımı ile kurtulmak mümkün olmuştur. Sarıkeçili aileler ile gereken samimiyet oluştuktan sonra ise araçla belirli noktalara ulaşılmış ve araç orada bırakılmıştır. Yolun geçilmesi güç olan kısımları ise aile fertlerinin getirdiği traktörlerle yapılmıştır.

Yaz dönemlerinde çadırda yaşamak, kış şartlarına oranla daha kolaydır. Ancak yaz dönemlerinde de bölgede bulunan yılan, akrep, çıyan ve zehirli örümcek, araştırmanın yapılmasını zorlaştıran unsurlardır. Yaz döneminde içme suyu bulmak zordur. Her aile içeceği suyu tankerler ile uzak mesafelerden taşımakta ve oldukça idareli kullanmak zorundadır. Su kıtlığı olması nedeniyle sık aralıklar ile banyo yapmak mümkün olmayabilmektedir. Her aile kendi elektriğini güneş panellerinden

üretmektedir. Yaz dönemlerinde güneş ışığı sürekli olduğundan enerji üretiminde sorun yaşanmamaktadır, ancak kış dönemlerinde havanın kapalı olduğu günlerde enerji üretimi durma noktasına gelmektedir. Gözlemlerin detaylı analiz edilebilmesi için ses cihazı, kamera, fotoğraf makinası ve mobil telefonlar kullanılmıştır. Bu cihazların pilleri ise çabuk bittiğinden şarj etmek yaz günlerinde daha kolay, kışın ise daha zor olmuştur. Ayrıca şarj ünitesi bir adet olup diğer aile fertleri ile birlikte kullanılması gerektiğinden, cihazlar belirli bir sıraya uyularak şarj edilebilmiştir.

Görüşmeler zaman zaman ses kayıt cihazına alınmıştır. Ancak kayıtları yazıya aktarmak oldukça zahmetli olmuştur. Çünkü kayıt cihazını çalıştırıp sesleri anlamak, cihazı durdurup metne dökmek gerekmiştir ve bu işlem konuşma bitene kadar tekrarlanmıştır.

Etno-botanik bilgisi, halk hekimliği ve halk baytarlığı konuları uzmanlık istediği için ilgi doğrultusunda oluşmaktadır. Dolayısıyla Sarıkeçili Yörükler içinde her bir fert aynı derecede konuya hâkim bulunmamaktadır. Bu konularda yüksek bilgiye sahip olan kişilerden bazıları ise yaşlanmış ve yerleşik hayatı seçmiş aile fertlerinin yanlarına yerleşmişlerdir. Bu kişilerin de her biri çok uzak noktalarda yerleştiklerinden erişmek kolay olmamıştır. Ancak araştırmanın önemi nedeniyle bu bilgilere sahip olan kişilerin yanlarına kesinlikle gidilmiştir. Ayrıca bu kişilerin yaşlarının ileri düzeyde olması ve sağlık sorunlarının baş göstermesi nedeniyle bazı bilgiler tam olarak alınamamıştır.

1.4. Veri Toplama Teknikleri

Tezin kavramsal ve kuramsal çerçeve kısmında, yerli ve yabancı doküman incelemesi (literatür taraması) yapılmıştır. Toplanan ve derlenen bilgilerden, birinci ve ikinci bölüm meydana getirilmiştir. Tezin üç, dört ve beşinci bölümlerinde (elde edilen bulgularda) Sarıkeçili Yörüklerin sosyo-külütürel, sosyo-ekonomik yapıları, çevreye olan etkileri ve geleneksel ekolojik bilgilerini derlemek için sahada bulunularak nitel araştırma yapılmıştır. Araştırma esnasında nitel araştırma ilkelerine uyulmuştur. Söz konusu ilkeler çerçevesinde;

- Olaylar, olgular kendi doğal ortamları içerisinde gözlenmiştir.
- Sarıkeçili Yörüklerin doğal ortamlarında bireylerle birlikte yaşam şartlarını daha iyi anlaşılması ve analiz edilebilmesi için birlikte yaşanmıştır. Ancak önyargı ve yönelimlerden etkilenilmemek için de gayret gösterilmiştir.
- Araştırma süresince bireylerin algılarını ortaya çıkartmak için çalışılmıştır.
- Kanaat önderleri, yaşlı nüfus, genç kuşak ile iletişim kurulmuş, sosyo-kültürel yapıları ve çevreye olan duyarlılıkları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi hakkında detaylı bilgiler edinilmiştir. Yerleşik hayata geçme istekleri hakkında ya da mevcut durumlarını sürdürme konusunda ve çevreye olan bakış açılar hakkında açık uçlu araştırma soruları sorulmuştur.
- Tüm araştırma boyunca etik bir yaklaşım sergilenmiştir.
- Gözlem esnasında doğal sürecin kontrol edilmesinden veya değiştirme girişiminden uzak durulmuştur.

Yıldırım, nitel araştırmanın katılımcı rolünün önemini anlatırken şöyle demektedir; "*Nitel araştırmacı bizzat alanda zaman harcayan, araştırma kapsamındaki kişilerle doğrudan görüşen ve gerektiğinde bu kişilerin deneyimlerini yaşayan, alanda*

kazandığı bakış açısını ve deneyimleri toplanan verilerin analizinde kullanan kişidir" (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu bağlamda saha çalışmasında katılımcı rol üstlenilmiş ve yukarıda sayılan ilkelere hassasiyetle bilimsel araştırmacı ruhunu katarak katılımcı gözlem modeline uyulmuştur.

- Görüşmelerde, sohbet tarzı görüşme ve standartlaştırılmış açık uçlu görüşme tarzı uygulanmıştır. Ancak görüşmelerde fertler farklı ifadeler kullanırlarken, yaşamları söyledikleri ile uyumlu olmayabileceği değerlendirilmiş ve nitel araştırmanın ana unsurlarından birisi olan katılımcı gözlem yöntemine de başvurulmuştur.
- Gözlem esnasında ayrıntıları kaçırmamak ve görüşmelerde yapılan konuşmaları not alarak ayrıntıları kaçırma endişesi yaşamamak için video kayıt cihazı ve ses kayıt cihazı kullanılmıştır.
- Video kayıt cihazları aynı zamanda günümüz Sarıkeçili Yörüklerin konuşma şekillerini (dillerini), giyim kuşamlarını ve yaşam alanlarını görüntülü bir veri olarak gelecek nesillere aktarmada çok büyük kolaylık sağlayacağı düşünülmüştür.
- Veri toplama tekniklerinden olan fotoğraf çekimi ile yapılan görüşmelerin ve gözlemlerin destekleneceği değerlendirilmiştir.

Tüm bu süreç sonucunda elde edilen verilerin derlenerek kavramsal çerçeve ile tezin bulgular yapısı ortaya çıkartılmıştır. Stratus ve Corbin'in de belirttiği gibi "*Bilim kavramlar olmadan var olamaz; kavramlar bizim olguları anlamamıza ve bu olgular üzerinde etkili düşünmemize yardımcı olur. Bir kavrama bir ad verdiğimiz zaman; o kavramla ilgili sorular sorabiliriz, o kavramı inceleyebiliriz ve başka kavramlarla ilişkilendirebiliriz*" (Corbin ve Stratuss, 1990) demektedir. Bu görüşler ışığında gerekli olan veriler toplanmış ve kavramlaştırılmıştır. "İçerik analizi

yöntemiyle" de betimlenen kavramların daha derin bir işleme tabi tutularak yorumlanması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulguların geçerlilik ve güvenirliliğini arttırması konusunda önemli katkı sağlayacak olan "veri çeşitlemesi" (data triangulation) göz önünde bulundurulmuştur.

Mersin'in Silifke ve Aydıncık ilçelerinde kışlaklarda bulunan Sarıkeçili Yörüklerin kış döneminde kışlaklarında yaşam koşullarını incelemek için sosyo-kültürel yapıları incelenmiş, kışlaklarında çevreyle olan ilişkileri bulgular bölümünde değerlendirilmiştir. Sarıkeçili Yörüklerin göç sezonu boyunca ara ara göçlerine iştirak edilmiş, konalgalarının isimleri kayıt altına alınmış ve göç yollarının haritalandırılmasına çalışılmıştır. Yazlık olarak kullandıkları Konya'nın Hadim, Bozkır ve Seydişehir ilçe kırsallarında da Sarıkeçili Yörüklerle birlikte yaşamlarını daha detaylı inceleyebilmek, anlayabilmek ve hissedebilmek için kalınmış ve katılımcı gözlem gerçekleştirilmiştir. Bu süreç içerisinde sosyal dayanışmanın örneği olan çadır dikme ve kırkım zamanlarında özellikle bulunulmuştur. Bayram ritüellerini yerinde gözlemlemek için iki Ramazan Bayramına, bir de Kurban Bayramına iştirak edilmiştir. Böylece katılımcı gözlem yöntemiyle araştırmanın derinlemesine yapılması için imkân oluşturulmuştur. Sarıkeçili Yörükler ile yaşamları incelenirken açık uçlu sorularla ve derinlemesine mülakatlarla sosyo-kültürel özellikleri, geleneksel ekolojik bilgileri ve çevre ile etkileşimleri ortaya çıkartılmıştır. Elde edilen verilerle tezin dördüncü aşaması olan saha çalışması oluşturulmuştur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda Sarıkeçili Yörüklerin yaşamları analiz edilerek tezin sonuç bölümü elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla, "gözlem formu" ve "görüşme formu" kullanılmıştır. Görüşmenin not alınması esnasında bölünmelere sebebiyet vereceği değerlendirildiğinde, müsaade alınan yerlerde ses kaydı yapılmıştır. Kısmen video kayıtları yapılırken kısmen de fotoğraflar çekilmiş ve bu değerli kültürün örnekleri alınmıştır. Her saha çalışmasından sonra elde edilen veriler metne aktarılmış ve eksik kalan noktalar bir sonraki saha çalışması için yol gösterici nitelikte olmuştur.

Veri Toplama Süreci

2014 yılı Kasım ayından itibaren 6 ay süreyle literatür incelenmiş ve çalışmanın gerçekleştirileceği Mersin İli Aydıncık İlçesi, Gülnar İlçesi ve Silifke İlçesinde kışlakta saha çalışması, kısmen Aydıncık'tan Seydişehir istikametine yapılan bahar göçüne katılınmış, Konya Seydişehir, Bozkır ilçelerinde ise yaylakta saha çalışması olacak şekilde 20 Şubat 2015 tarihinden 13 Eylül 2016 tarihine kadar 23 ay süreyle katılımcı gözlem gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan yakınlıklar sayesinde sahada olunmayan dönemlerde ise günlük telefon görüşmeleri yapılmıştır. Meydana gelen dostluk sayesinde Ankara'da iş takibi için gelen Sarıkeçili Yörükleri evimde misafir etme imkanı olmuştur. Bu sayede de yüz yüze görüşmeler yapılarak bilgi toplama fırsatı meydana gelmiştir.

Literatür taraması yaparken; Ankara Milli Kütüphaneden, Atılım Üniversitesi kütüphanesinden, Bilkent Üniversitesi kütüphanesinden, Gölbaşı Halk kütüphanesinden, Eğitim ve Doktirin Komutanlığı kütüphanesinden, konuya ilişkin daha önceden yazılmış tezlerden, dergi ve makalelerden istifade edilmiştir. Konu

hakkında daha önce çalışmaları bulunan uzman kişiler ile de yüz yüze görüşmeler yapılmış ve bilgilerine müracaat edilmiştir. Bu uzman kişiler; A.Ü. Halkbilim Bölüm Başkanı Porf. Dr. M. Muhtar Kutlu, A. Ü. Sosyoloji Bölümü Prof. Dr. E. Feryal Turan, yaylacılık ve dağ göçebeliği konusunda araştırma yapan ve A. Ü. Coğrafya Bölümünden Prof. Dr. Mehmet Somuncu, A. Ü. Halkbiliminden emekli ancak geçmişte yörükler hakkında önemli araştırmalar yapmış olan ve günümüzde hala yörükler üzerine araştırma yapmaya devam eden emekli Doç. Dr. Atilla Erden, A. Ü. Sosyal Çevre Bilimleri ABD. kurucularından emekli öğretim üyesi antropolog Prof. Dr. Zafer İlbars, pastoral toplumların önemi hakkında araştırma yapan Yolda Girişim Doğa Derneği Başkanı Engin Yılmaz, 1980'li yıllarda Orta Toroslar Bölgesinde Sarıkeçili Yörükler hakkında araştırma yapmış Fransız akademisyen Prof. Dr. Marcel Bazin'dir.

Tezin Önemi

Bugüne kadar Sarıkeçili Yörükler hakkında yazılmış olan tezler tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Sarıkeçili Yörükler hakkında yazılmış tezler

Sıra Nu.	Adı Soyadı	Yıl	Tez Adı	Türü	Alanı
1	AYŞE HİLAL TUZTAŞ HORZUMLU	2014	Konup-göçmek, yerleşmek ve yaşamak: Sarıkeçili'lerde mekan ve anlatı	Doktora	Antropoloji
2	NİL YALÇIN	2013	Konar-göçerlik ile yerleşik yaşamın sosyo	Yüksek	Sosyoloji

			kültürel incelemesi: Sarıkeçililer üzerine alan çalışması	Lisans	
3	HÜSEYİN AKSOY	2012	Göçebelikten yerleşikliğe geçiş sürecinde sosyo-kültürel bağlamda Sarıkeçili yörükleri	Yüksek Lisans	Halk Bilimi
4	GİZEM KOÇAK	2006	Yerleşik ve göçer yörükler arasındaki yapısal farklılıkların karşılaştırılması: Sarıkeçililer örneği	Yüksek Lisans	Sosyoloji
5	EROL ÖZTÜRK	2001	Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş yörükleri ağzı	Doktora	Türk Dili ve Edebiyat
6	ALİ GÖÇER	1999	Aladağ (Karaevli, Karakoyunlu, Horzum, Müsürler, Honamlı, Karakeçili, Sarıkeçili, Keşefli...) yörüklerinin dil, folklor ve halk edebiyatı	Yüksek Lisans	Halk Bilimi
7	HİLMİ DULKADİR	1993	Toros sarıkeçililerinde göçer hayat ve bu hayatın etrafında teşekkül eden folklor, halk edebiyatı ve etnografya	Yüksek Lisans	Halk Bilimi

Tablo 2'de de görüldüğü üzere Sarıkeçili Yörükler hakkında iki doktora tezi, beş tane ise yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere bütün çalışmalar Sarıkeçili Yörüklerin sosyo-kültürel yapılarını incelemeye yöneliktir. Bu tez, gerek Sosyal Çevre Bilimlerinde, gerek ise yörükler hakkında geleneksel ekolojik bilgi bağlamında ilk çalışmadır. Ayrıca, Sarıkeçili Yörüklerin çevre ile ilişkilerinin incelendiği ilk tez olma niteliğindedir. Bu bağlamda çalışma yapacak araştırmacılara ve bilim dünyasına ışık tutmaktadır.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültür ve Kültürel Çeşitlilik

Toplumların kültür unsurlarının süreklilik göstermesi, karşılıklı etkileşim içerisinde olmaları sosyo-kültürel yapıyı meydana getirmektedir (Nirun ve Özönder, 1990). Kültür, ferde ekolojik-tabii çevresine uyum sağlaması ve sosyal grup hayatına katılması konularında yardımcı olmaktadır (Aksoy, 2001). Fert- grup- kültür arasındaki uyumun; ferdin, ekolojik-tabii çevreye ek olarak, sosyal hayat alanı üzerindeki sosyal çevreye uyumunu da kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. Önemli olan kültürün benimsenmesi, sahiplenilmesi ve şiddet duygularının elimine edilmesi ile medeni düzeyin kurulmasıdır (Girard, 2010, s. 11).

İnsan topluluklarında, adetler, örfler, görenekler ve gelenekler sosyal düzenin temel asli unsurlarıdır. Bahsedilen bu unsurlar olmadan hiçbir toplum düşünülemez. Söz konusu bu unsurlar, sosyal bünyelerinde insanları belirli bir objektif hedefe yöneltirler. Adetler, örfler, gelenek ve görenekler "temel kültür unsurları" olarak insanların duygularına, düşüncelerine ve davranışlarına ilk elde, yani doğrudan doğruya tesir ederler (Nirun ve Özönder, 1990).

Kültür, son yarım yüzyılda sosyal bilimler ve güzel sanatlar üzerinde araştırma yapılan ve en çok kullanılan kavram olmuştur. İngiltere ve Amerika'nın öncülüğünü yaptığı bu gelişmeler "kültürel gelişmeler" adıyla yeni bir disiplinin ortaya çıkmasına etken olmuştur (Corner, 1995). Yüz yetmiş civarında kültür tanımı bulunmaktadır. Cleyde Kluckhohn ve Alfred Kroeber 1952 yılında yapmış oldukları araştırma neticesinde kültüre yönelik 164 ayrı tanım derlemişlerdir (Oğuz E. S.,

2011). Çok kullanılan bir terim olmasına rağmen tanımlaması yeteri kadar yapılamamış ve sınırlı derecede anlaşılmıştır (Weber, 1991). Çevreyle kültürün bütünleşmesini en iyi tanımlayan Yalçın İzbul (1982), "Kültür, belirli bir topluluğun, sosyal etkileşim yoluyla sürdürdüğü ve bireylere kazandırdığı maddi-manevi yaşam tarzı ve dünya görüşü bileşimi, onların bir bütünleşmesi olup, varlık nedeni ve sonucu ise **çevreye uyarlanma**, giderek çevreyi kendi kuramsal amaçları doğrultusunda değiştirme dinamiğidir" demektedir. Kültürün oluşması için bireye ve topluma ihtiyaç vardır (Akdemir, 2013, s. 23). Bireylerin diğer bireyler ile etkileşime girerek paylaşımda bulunması, kültürün temel unsuru olan toplumsallığı meydana getirir (Archer, 1988, s. 4). Toplumun oluşturduğu maddi ve manevi öğelerin toplamı da kültürü meydana getirir (Tezcan, 1997, s. 9).[5]

Kültür, insanın doğumundan ölümüne kadar sürekli bir değişim içerisindedir. Değişime etki eden etkileşim faktörleri, kişilerin düşünsel ve yaşamsal şekillerine yön vererek yeni kültürün oluşmasına katkı sağlamaktadır. Kültürün değişimine etki eden faktörlerden bazıları şunlardır; coğrafi konumun değiştirilmesi ile oluşan değişim, iklimsel değişiklik neticesi değişim, moda, politik etkenler, teknolojik gelişmeler, inanç sistemine bağlı gelişen değişimler vb. dir. Atilla Erden, "*antropolojinin temel kuralı, kültürel değişim kaçınılmazdır, dinamik ana gücü*

[5] Kültür tanımları için Bkz: Tanrıkulu, M. (2014). *Coğrafya ve Kültür.* Ankara: Edge Akademi Yayınları.

İlbars, Z. (1987). Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt 31 Sayı 1.2 Sayfa 188-199 DOI: 10.1501/ Dtcfder_0000000352.

Çeltikci, O. (2007). *Yaşar Kalafat'ın eserlerinde Türk dünyası, kültür ve halk inançları* (Vol. 197). IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Bkz Kültürün UNESCO Resmi tanımı: UNESCO. (1982). *Mexico City Declaration on Culturel Policies.* http:/www.portal.unesco.org/culture/en/

Aksoylu, K. (2009). *Laz Kültürü, Tarih, Dil, Gelenek ve Toplumsal Yapı.* Ankara: Phoenix Yayınları.

Deer, J. (1954). *İstep Kültürü.*

ekonomik yapıdır" demektedir (K5). Coğrafi konumun yüzeysel şekilleri, iklimi, toprak yapısı, su kaynakları, bitki örtüsü o bölgede yaşayan toplulukların konut mimari yapısını, kılık-kıyafetini, yapılan yemek çeşitlerini dahi şekillendirmektedir (Tanrıkulu, 2014). Kutlu (K6)'nun da belirttiği gibi "*kültür, eninde sonunda bir çevreye uyarlanma stratejisidir*". Gerçekleşen bu değişim toplumun temel yapısını da değiştirmektedir. Anthony Giddens toplumsal yapıyı değiştiren etkenleri üç başlık altında incelemiştir. a) Politik etken, b) Kültürel etken c) Fiziksel çevredir (Giddens, 1999, s. 553). Gerçekten de dünyanın hiçbir kültürü başlangıcından günümüze aynı kalmamıştır. Her ulus yılların yaşamsal deneyim, alışkanlık ve tecrübe birikimi neticesinde kendi kültür bütününü oluşturmuştur. Ancak aynı toplum içerisinde dahi ana kültürden küçük farklılıklar oluşturarak alt-kültürün oluşmasını sağlamışlardır. Kültürün önde gelen özelliği, öğrenilir olması ile kuşaktan kuşağa geçebilmesidir (Peters ve Waterman, 1987). Bununla birlikte kültür, bulunulan mekana göre farklılık göstermektedir. Güvenç, kültürün diğer özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır, "*mantıksal olarak bütünleşmiş olup işlevsel ve anlamlıdır. Bütün sosyo-kültürel sistemler sürekli olarak değişirler ve bu haliyle kültür dinamik bir yapıya sahiptir. Toplum üyeleri arasında makul, etkin ve otomatik etkileşim sağlamaktadır. Toplumsal kişiliğin doğuş ve oluşumunda egemen bir etmendir. Bir toplumu diğerlerinden ayırmaya yarayan bir işarettir*" (Güvenç, 1984).

Ulusların kültürel yapıları, daha küçük toplulukların oluşturmuş olduğu kültür birikiminden oluşmaktadır (Kutlu, 1992). Aile kültürü, sokak kültürü, mahalle kültürü, köy, kasaba, şehir ve ülke kültürü şeklinde özelden genele gelen ve bir ulusun genel kültür yapısını oluşturan semboller ortaya çıkar. Oluşan bu semboller, toplumun pratiklerinin anlamlaşmasını sağlar (Parekh, 2002). "Kültür, kişileri aşarak,

bütün topluluğu kontrol altına alır; aileye biçim ve düzen verir"(Eröz, 1977, s. 3). Toplumların genel kabul görmüş doğruları, amaçları ortaya çıkar. Oluşan bu alışkanlıklar, tutum ve davranışlar, bilgi ve beceriler, inanışlar, nesilden nesle devam eden sosyal bir mirastır. Güngör de bir toplumun ayakta kalabilmesi için ortak davranış kalıpları geliştirmesi gerektiğini ve oluşan kalıpların süreklilik arz etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Tanrıkulu, 2014, s. 51). Zaman içerisinde ortak hareketler, yaşam biçimine dönüşerek o toplumun kültürü halini alır. Değişik etkenler ile oluşmuş kültür kalıbı zaman zaman bozulmalara uğrar. Başka bir ulusun bir diğerine kendi kültürünü empoze etmesi, teknolojik gelişmelerle yeni hal alması, aşırı nüfus artışı ile kültürün yozlaşması, inanç sisteminin toplum üzerine olan baskısı bunlardan bazılarıdır. Aşırı nüfus artışı ile kentler büyümektedir. Kentlerin aşırı nüfus artışına kentin cazibesi, köy yaşamının güçlüğü ve iticiliği sebebiyle meydana gelen göçler etkin rol oynamaktadır. Köylerden kentlere yapılan plansız ve düzensiz göçler, sosyal yapının değişmesine, beraberinde aile yapısının değişmesine ve nihayetinde kültürün değişmesine etki etmektedir (Eröz, 1977, s. 40). Keleş ve arkadaşları da aynı görüşte birleşerek, kentlerde oluşan aşırı nüfus artışının sadece çevresel sorunlara değil aynı zamanda kültürel sorunlara ve yozlaşmaya da neden olduğunu vurgulamaktadırlar (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2012, s. 121).

Bir toplumun genel kültürel özelliğini belirleyen çeşitli etkenler vardır. Bunların başında dil, din, geçirilen ortak tarihsel süreç, genetik özellikler, gelenek ve görenekler gelir. Girard'a göre, dil ve din kültürün merkezini oluşturur. Dini her şeyin anası olarak gören Girard, kültürün de oluşmasının ana kaynağı olduğunu ifade etmektedir (Girard, 2010, s. 113). Toplumların kültürünü oluşturan bu etmenler belirli bir zaman diliminde aynı değerlere ve ortak özelliklere bağlı, çeşitli olaylar

karşısında sevinen veya üzülen, kendilerine ait yaşam ve düşünce tarzları olan topluluklar ulus adını alır (Candan, 2002, s. 383). Kültürel çevre denilince insanlar tarafından üretilmiş olan çevre anlatılmak istenmektedir (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2012, s. 211). Keleş ve diğerleri (2012), kültürel çevrenin içerisinde bulunan su, toprak, hava, fauna ve flora gb. değerlerin kirletilebildiğini ve yitirilebildiğini ifade etmektedirler. Farklı bir anlatımla da "*yaratılmış olan kültür, yaşayan kültürün yıkıcı ya da bozucu etkisiyle karşı karşıya*" olduğunu ifade etmektedirler.

Tarihi süreç içerisinde farklı medeniyetlerle buluşan Türk kültürü, insanlık tarihinin en zengin ve derin kültürlerinden biri haline gelmiştir (Ögel, 1985). Türklerin kültür ve medeniyeti, devlet kurduğu coğrafyanın etkisi ile "step kültürü", "atlı göçebe kültürü" "bozkır kültürü" olarak adlandırılmaktadır (Kafesoğlu, 1987). Türk kültürüne coğrafyanın bu denli etki edişi, yaşam alanlarının dağlık, kırsal alanlardan meydana gelmesi, göçebe çoban kültürünün şekillenmesine sebebiyet vermiştir (Durmuş İ. , 2014). Türklerin, bu dağlık ve kırsal alanlarda otlak ve su bulma döngüsü içerisinde kültürün biçimlenerek yaşam tarzına dönüştüğü görülmektedir (Deer, 1954).

Anadolu coğrafyasında pastoral göçebe kültürünün yaşamasına, gelişmesine ve sürdürülmesine katkı sağlayan toplulukların başında 'Yörük' olarak bilinen konar-göçer toplumlar gelmektedir. Anadolu'da yaşayan konar-göçer topluluklar, yüzlerce yıllık kültürlerini endogami denilen içte evlilik ile nesilden nesle en az bozulmayla aktarmayı başarabilen ender toplulukların başında gelmektedir. Kutlu (1992), Anadolu'da yaşayan göçer kültürün fazla bir değişikliğe uğramadan sürdürebilmesinin nedenini, aşiret şeklinde toplumsal bir örgütlenme ile gerçekleştirmelerine, kan bağlarını sürdürürken geniş akrabalık bağlarına dayanan

gelenekçi, kapalı ve cemaat tipi topluluklar olmalarına bağlamaktadır. Göçebe kültürün başlangıcını, tarih öncesi devirlerden kronolojik sıraya göre ele alındığında toplayıcılık, avcılık, hayvancılık, yarı göçebe hayat ve tarımla tanışmayla birlikte çiftçilik şekline dönüştüğü gözlenmektedir (Sayılır, 2012). Bütün bu evrimleşme süreci, tüm değişim ve dönüşüm neticesinde Anadolu'da yaşamını sürdüren konar-göçer toplumlar, Anadolu'da ana kültüre bağlı alt kültürü olarak varlıklarını devam ettirmektedirler (Kutlu, 2000). Tamda bu noktada Ögel, Anadolu göçebeliğinin Afrika, Malezya ve diğer üçüncü dünya ülkelerinde bulunan geri kalmış, medeniyetten uzak göçebelik yaşantısıyla karıştırmamak gerektiğini vurgular. Anadolu göçebeliğinin uzun yıllara dayanan kültür birikimi bulunmaktadır. Ekonomisi hayvancılığa dayanmakta olduğu için, zorunlu sebeplerden konar-göçer kültürünü yaşatmaktadırlar (Ögel, 1985, s. 38).

Sosyo-ekonomileri hayvancılığa dayalı bulunan konar-göçer topluluklar kırsalda, insanların en az kullandığı dağlık alanlarda yaşamayı tercih etmektedirler. Kırsal yaşamın kültürü korunarak, sürdürülebilirliğinin sağlanması günümüz araştırmacılarının ve bir takım kurumsal yetkililerin ilgi alanına girmektedir. Dünya genelinde pastoral göçebe kültürü her geçen gün azalmakta olması, sadece ülkemiz genelinde değil tüm dünya genelinde endişe duyulan konular arasındadır. Pastoral göçebe kültür, dünya mozaiğinin parçası olarak görülmekte ve korunması gerektiği düşünülmektedir. Dünya genelinde tam sayıları bilinmemekle birlikte Secretariat of the Convention on Biological Diversity (SCBD) Biyolojik Çeşitlilik Üzerine Anlaşma Sekretaryası bildirgesine göre 100 ila 200 milyon civarında oldukları tahmin edilmektedir (SCBD, 2010). Çevre sorunsallarından biyolojik çeşitliliğin yok olması kadar kültürel çeşitliliğin yok olması da önemlidir. Kültürel çeşitlilik ani bir

yok oluş sergilemekten ziyade, kültürün yozlaşması ve bozulması şeklinde kendisini göstermektedir. Bozulan kültür, çevresel etkilerin birleşmesi ile unutularak kaybolmaktadır. Tezin diğer alt başlıklarında pastoral kültürün önemi ve korunması için gerekliliği konusunda daha kapsamlı yer verilmektedir.

Göçebe kültüre sahip toplumlar, yerleşiklerden çok daha fazla doğadan yararlanmışlardır. Bazı araştırmacılar pastoral göçebe kültürün doğaya zarar verdiğini iddia ederken bazı araştırmacılar ise doğanın doğal parçası olduğunu ifade ederek ekosistemin doğal denge unsuru olduklarına değinmektedirler. Tam da bu noktada Demir (2006), pastoralistlerin çevreye olan yaklaşımlarını dünya genelinde iki görüş üzerinde birleşildiğini ifade etmektedir. Bu görüşlerden birincisi pastoralist göçebe kültürün aşırı otlatma ile çayır ve meraları tahrip ederek çevreye ve ekosisteme zarar vermeleridir. İkinci görüş ve daha yaygın kabul edilen düşünce ise son dönemlerde yapılan araştırmaların pastoral göçebe kültürün doğal çevreye zarar vermedikleri gibi besi hayvanları olan keçi, koyun vb. sürülerin ekosistemin doğal bir parçası olduğudur (Demir, 2006). Nitekim araştırmamızda, aynı zamanda bir ekolojik birim olan göçebe toplumların sosyo-kültürel yapıları ve doğayla olan etkileşimleri derinlemesine tartışılmaya çalışılmıştır.

Yapılan tüm araştırmalar göstermektedir ki pastoral göçebe topluluklar doğal peyzajın unsuru olan yaban yaşamına en fazla hakim olan ve mümkün oldukça tahrip etmekten uzak yaşayan bir peyzaj kültürünü oluşturmaktadırlar. Kültürel peyzaj birikimleri ile birlikte geleneksel bir ekolojik bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Kültürel peyzajın daha iyi anlaşılması için alt başlıkta kültürel peyzaj ve çevre hakkında bilgi aktarılacaktır.

2.1.1. Kültürel Peyzaj ve Çevre

İnsanlığın başladığı tarihten günümüze, insanoğlu doğa anayı yenilmesi gereken bir düşman gibi algılamıştır. İnsanoğlu doğanın sunduğu imkânları kendi kullanım şartlarına uygun olarak işlemiş, kullanmış ve elde ettiği bilgi birikimi ve teknik bilgi ile doğaya egemen olmaya çalışmıştır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2012). Bununla birlikte doğaya olan üstünlüğünü, gücünün kuvvetinin üst düzey olduğunu ispatlarcasına, doğayı hoyratça kullanmaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde doğal çevrede, eko-sistemin sürdürülebilirliği göz ardı edilerek, tamiri imkânsız, geri dönüşümü olmayan hasarlar meydana getirmeye başlamıştır. Bookchin'in de belirttiği gibi günümüz toplumu, geçmiş dönemlerde yaşayan insanların meydana getirdiği tahriple kıyaslandığında, doğayı eşi görülmemiş bir düzeyde tahrip etmektedir. Yeryüzünde bulunan tüm canlıları duygusuzca ve sistematik olarak kendi çıkarları uğruna yıkım aracı olarak kullanmaktadır. Doğal peyzajın unsuru olan yabani hayat tahrip edilmekte, sular kirletilmekte, toprak çoraklaştırılarak verimsiz hale getirilmektedir (Bookchin, 2013). Her türlü faaliyet, insanlık için yapıldığı ileri sürülmektedir. Hâlbuki insanoğlunun da doğanın bir parçası olduğu hep göz ardı edilmiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde doğaya verilen zararın aslında insanlığın ta kendisine verilen zarar olduğu ülkeler bazında fark edilmeye başlanmıştır. "Çevresel Kaygı, sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi" (Akay ve Özen, 2009) kavramları ön plana çıkmış, eko-söylem ile mekan planlama da yönetsel ve tekniksel değişiklik söylemleri öne çıkmıştır. Bu bağlamda UNESCO dışında Avrupa Birliği' de kendi üyeleri ve aday ülkeleriyle Doğal ve Kültürel mirasın korunması ve yönetilmesi alanında 20 Ekim 2000 yılında Avrupa Peyzaj Sözleşmesi imzalamıştır. Bu Sözleşme Floransa Sözleşmesi olarak da bilinir. Peyzajın; bireysel ve toplumsal refahın en

önemli öğesi olarak hayat standardını doğrudan etkilediğini ve toplumun her ne kadar peyzaj durumu iyi ya da kötü olursa olsun, gelişmede aktif rol almak istediği belirlenmiştir. Bu refahın korunması, planlanması ve yönetilmesi konusu tüm toplumun görevi olduğu konusunda anlaşılmıştır. Aynı zamanda şehir ve bölge planlamacılığının, alt yapı hizmetlerinin ve daha birçok global ekonomiyi etkileyen hareketlerin, buna bağlı olarak beşeri faaliyetlerdeki üretim tekniklerindeki değişimin peyzajla da dönüşüm hızını arttırdığı kanaat'ına varılmıştır. Kamusal yarar ile birlikte iş fırsatları açısından önemli bir kaynak olduğu tespit edilmiş ve bu bağlamda anlaşmaya varılmıştır. Peyzajın bireysel ve sosyal refahın en önemli öğesi olduğuna ve bunun korunmasının, yönetiminin ve planlamasının toplumdaki her kesin hak ve sorumluluğu olduğu" düşünceleriyle anlaşmaya varılmıştır (Council of Europe, 2016).

Anlaşmanın diğer önemli bir maddesine göre; tarımda, ormancılıkta, endüstride, madencilikte üretim tekniklerinin ve bölge planlamasında, ulaşımda, altyapıda, turizm ve rekreasyonda ve daha genel bir düzeyde dünya ekonomisindeki değişimlerin birçok durumda peyzajların dönüşümünü hızlandırdığı değerlendirilmiştir.

APS gereğince Türkiye'nin çevre korumaya yönelik üyelik yükümlülüğünü şu başlıklar altında toplamıştır; su kalitesinin daha iyi seviyeye getirilerek iyileştirmek, atık yönetiminin etkin hale getirmek, hava kirliğini önleyici tedbirler alarak hava kalitesini iyileştirmek, doğa koruma altına alınarak sürdürülebilirliği sağlamak, ÇED sürecini etkinleştirmek, çevre gürültü yönetimini etkileştirmek, kimyasalları etkin yönetmek, radyasyon güvenliğini etkinleştirmektir (Yılmaz, 2009).

2000 yılında imzalanan APS'ne, bu sözleşmenin önemine binaen 188 ülke taraf olmuştur. APS dünya ülkelerinin en yaygın taraftar olduğu bir sözleşme olması dikkatleri çekmektedir. Şahin (2009)'inde belirttiği gibi çevresel ve ekolojik sorunların ana kaynağı insanlardır ve oluşturulan yıkım neticesinde gelecek nesiller bozulmuş bir peyzaj aktarılacaktır. Neticesinde de gelecek nesil, enerjisinin büyük bir kısmını atalarının, yani bizlerin bozduğu peyzajı onarmakla geçirecektir (Şahin, 2009).

Ekolojinin bir dalı olan peyzaj ekolojisini ve peyzaj kültürünü daha iyi analayabilmek için "ekoloji" ifadesinin anlaşılması gerekmektedir. Ekoloji ifadesini ilk olarak 1860 yılında Ernst Haeckel kullanmıştır. Yunanca oikos, ev halkı Logos ise inceleme manasına gelmektedir. Jardins ekolojiyi "canlı organizmaları evlerinde ya da yaşam çevrelirnde inceleyen bilim"dir (Jardins J. R., 2006, s. 323) şeklinde tanımlamaktadır. Ekolojik çevre, tüm gayretlere ve girişimlere rağmen son yıllarda verilen tahribattan kurtarılamamaktadır. Şahin, bu konuya ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir; "*ekolojik anlamda var olan ve gelişen tüm yaklaşımlar ve donanımlar yetersiz kalmaktadır"* (Şahin, 2009).

Bugüne kadar yapılan ekolojik incelemelerin ağırlık noktasını flora oluşturuken, faunanın ön plana alınmadığı gözlenmektedir. Bitki türünün çok daha fazla olması ve bu tür çokluğunda meydana gelen kayıp daha dikkat çekici olmaktadır. Ancak doğal peyzajın bünyesini oluşturan fauna gözardı edilmeden gereken önem verilmesi gerekmektedir. Keleş ve arkadaşlarının da belirttiği gibi fauna, bilimsel ve ekonomik alanda büyük önem taşırken, milli parkların ve sulak alanların önemli peyzaj öğesidir (Keleş vd., 2012).

Tablo 3. Memeli Hayvan Türlerinin Çağlara Göre Yok Oluşu

Zaman Dilimi	Yok Oluş Hızı	Yok Olan Türler (%)	Yok Oluş Nedenleri
3,5 Milyon yıl önce	Onbin yılda 1 tür	----	Doğal yok olma hızı
100 000 yıl önce	Onbin yılda 8 tür	0,002	Buzul çağı, avcılık
1600-1980	Yüz yılda 17 tür	0,4	Yoğun tarım, avcılık, sanayileşme
1980-2000	Yüz yılda 145 tür	3,5	Habitat bozulması, çevre kirlenmesi

KAYNAK: (Yücel M. , 2009).

Tablo 3'de görüldüğü gibi modern dünyanın başladığı dönemde hayvan türlerinin kaybı göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Modern dünyanın başlangıcından önce, kiliselerde hayvan hakları korunmaya başlandığı Ferry tarafından nakledilmektedir. Fransız filozof Rene Descartes (1596-1677), hayvanları insalığa hizmet etmesi gereken basit makinalar olduğu düşüncesini savunmuştur. Bu düşüncesi ile Descartes, çevreci düşünürlerin eleştiri merkezinde yer almıştır.

Endüstriyel gelişmeler batıda hızlı gelişme gösterirken çevre sorunu da gelişmiş olan batı dünyasında gün yüzüne çıkmıştır. Marxistlere göre en önemli çevre sorunsalı suçlusu kapitalist görüş ve düşünce sahibi olanlardır. İngiliz çevrecisi

Porritt'in düşüncesine göre de çevreci felaketin bu ölçüde büyük olmasının ve ilerlemesinin asıl nedeni endüstriyel ilerlemedir (Şahin, 2009). Modern dünya, doğanın tek hakimi olma düşüncesine sahip iken klasik görüşe hakimler, doğadan faydalanmanın ve sürdürülebilirliğin önemi üzerine durmaktadırlar. Bunca çevre sorunsalı incelenirken insanın doğa ile etkileşimi peyzaj düşüncesi göz ardı edilerek incelenmkete, planlanmakta ve analiz edilmektedir. Peyzaj; manzara, görünüm anlamına gelen, Fransızca bir kelime olan "paysage" kelimesinden dilimize girmiştir. Almanca karşılığı olan "Landschaft" da arazi düzenlemesi anlamındadır (Korkut, Şişman ve Özyavuz, 2010, s. 15). Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğünde peyzaj (yöre, kır manzarası kelimeleri ile birlikte) ingilizce landscape kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır (ABGS, 2009. S. 187). Şahin (2009), peyzaj kavramı için, kabul görmüş en önemli iki tanıma değinmektedir: "*Peyzaj insan ve doğa ilişkisinin ortaya koyduğu alandır" ve "Peyzaj bir görüş açısı içerisine giren doğal ve kültürel özelliklerdir*" (Şahin, 2009). Kültürel Peyzajı ise, Kayın, "*yapı inşası, tarım aktivitelerin yanında mitolojik, dinsel vb. anlamlandırmaları da içerecek bir kapsamda insanların doğayı çeşitli amaçları doğrultusunda kullanmaları sonucunda oluşan alanlardır*" şeklinde tanımlamaktadır (Kayın, 2012). Korkut, Şişman ve Özyavuz (2010)'a göre kültürel peyzaj; "*doğadaki varlıkların veya objelerin insan eliyle oluşturulduğu, değişime uğradığı ve bu değişimin etkilerinin az ya da çok, olumlu ya da olumsuz şekilde ortaya çıktığı peyzaj tipi*"dir. Kültürel peyzaj, Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından; "*kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar*" olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda doğa ve insan eliyle oluşturulmuş

ögelerin uyum içinde olması; tarihi, estetik, etnolojik ve antropolojik olarak değer taşımaları; o bölgedeki hakim doğa unsurlarının arazi kullanım biçimlerini ve geleneksel yaşamın sürdürüldüğü dokuları bölge adına temsil edebilmeleri aranan nitelikler arasındadır. Aslında tüm peyzaj alanlarının kültürel ögeleri vardır. Çünkü tüm bu alanlar insan eliyle oluşmuş eserler içermektedirler. Ancak bir alanın "kültürel peyzaj" alanı niteliği kazanması için doğa/insan birlikteliğinin zaman içinde önemli ürünler vermesi ve bu ürünlerin uyum içinde olması gerekmektedir (Korkut, Şişman ve Özyavuz, 2010, s. 16-17). UNESCO kültürel peyzajı; "*insanoğlunun doğal çevresi ve sosyal, ekonomik, kültürel iç ve dış güçlerin etkisiyle oluşmuş insan ve yerleşimlerinin evrimi*" olarak tanımlamaktadır. (UNESCO, 2008). Bu tanımdan yola çıkarak Uzun ve Somuncu kültürel peyzajın oluşumunu, "*fiziksel çevreye zaman içerisinde şekil veren ve bugünün peyzajlarını oluşturan kültür ve doğanın karşılıklı etkileşimleri sonucundadır*" (Uzun ve Somuncu, 2015) diye tanımlamışlardır.

Peyzaj Ekolojisi; "*peyzajın herhangi bir bölümünde egemen olan çevre koşulları ile canlı topluluklar arasındaki karmaşık neden-sonuç ilişkilierini bir bütün olarak ele alan bir bilim dalıdır*" (Şahin, 2009). Ülkeler peyzaj ekolojisini planlarken insanın doğa ile olan ilişkisini göz önünde bulundurmaktadır. Planlamanın sürdürülebilirliği amaç edinilmektedir. Planlamada insan çevre ilişkisi göz ardı edilmesi halinde çevre sorunları ortaya çıkması kaçınılmaz görülmektedir. Doğal çevrenin bozulması, içerisinde yaşayan insan topluluğunun psikolojik bunalımlar yaşamasına ve toplumsal huzursuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Pastoral göçebe topluluklar da kırsal peyzajın içerisinde doğal bir unsuru olarak yaşamlarını sürdürürken, kırsal peyzajın bozulmasından topluluk olarak etkilenmekte ve karamsarlıklar yaşamaktadır. Bu bağlamda Anadolu'da yaşayan pastoral göçebe

topluluklar kırsal peyzajı planlayan ve uygulayan orman işletme, tarım zirai donatım, jandarma ve diğer kamu, kurum ve kuruluşlar ile sıkı dayanışma içerisindedirler. Dünya kaynaklarının, kültürlerin ve ekosistemin insan kaynaklı yok olduğu bilinmektedir. Antroposentrik olaylar, yeryüzünü yaşanmayacak bir hale götürdüğü gerçeğini daha iyi anlayabilmek için insanın çevre ile ilişkisini incelemek yerinde olacaktır.

2.2. Tarihi Süreç İçerisinde İnsan ve Çevre İlişkisi

Dünyanın içerisinde bulunduğu güneş sistemi Samanyolu Galaksi sisteminin bir parçasıdır. Samanyolu galaksisini de içerisinde barındıran evrenin oluşumu, teorilere göre yaklaşık olarak 13,7 milyar yıl önce olduğu tahmin edilmektedir. Dünyanın var oluşu ise, 1826 yılında radyoaktivite sisteminin keşfedilmesi ile birlikte, 4,6 milyar yıl yaşında olduğu tespit edilmiştir (The Senate of Pakistan, 2012, s. 20). Dünya, oluştuğu ilk dönem canlı yaşamı için uygun bir yapıda değildi. Volkanik patlamalar neticesinde meydana gelen gazlar, dünyanın içyapısında zengin halde bulunan su buharı, karbondioksit (CO_2) ve diğer gazlar salınarak dünyanın erken evresinde ilkel atmosferi meydana getirdi (Lutgens, Tarbuck ve Tasa, 2013, s. 465). Yeryüzünden 16 km. lik alanı kaplayacak şekilde gelişen atmosfer, içerisinde barındırdığı gazlar ile dünyayı canlıların yaşayabileceği bir imkâna kavuşturdu. Atmosferin içerisinde bulunan gazların % 78.08'u nitrojen, % 20.95'i oksijen, % 0.93 Argon, % 0.038 (383 ppm) ve diğer hacim olarak çok az yer tutan eser gazlardan oluşmaktadır (Erlat, 2009, s. 6; Keleş vd., 2012, s. 161). Atmosferin kalınlığı 400 km. olup troposfer, stratosfer, mezosfer ve ekzosfer katmanlarından

meydana gelir (Furman ve Yenigün, 2002, s. 185). Yerküreyi oluşturan diğer bileşenler ise, biyosfer (canlı küre), hidrosfer (su küre), kryosfer (buz küre) ve jeosferdir (yerkürenin yüzeyinde kalan katı katman) (Erlat, 2009). Bu katmanlar yeryüzünde var olan tüm canlılar için uygun yaşam alanını oluşturan en önemli unsurlardır. Bileşenlerden herhangi bir tanesi zarar görmesi halinde, çevre etkeninin zincirleme bozulması ve yaşam alanının daralıp kaybolması söz konusu olmaktadır.

Yer kürenin ilk oluşum dönemi ilkel evreyi meydana getirir. Lutgens'in yapmış olduğu araştırmalar neticesinde Jeolojik devirleri ve yerkürenin oluşum aşamalarını şu şekilde sıralamaktadır; Prekambriyen Dönem, Paleozoyik Dönem, Masezoyik Dönem ve Senozoyik Dönemdir. İlk dönem olan Prekamriyende canlılar için yaşam söz konusu değildir. 3800 milyon yıl öncesine ait bilinen en yaşlı fosilleri oluşturan siyanobakteriler bulunmuştur. İlk çok hücreli canlılara ait fosiller ise 2500 milyon yıl öncesine aittir. 542 milyon yıl öncesinde ilk kambriyen patlaması oluşmuş ve deniz canlıları meydana gelmiştir. İlk böcekler ve ilk damarlı bitkilerin 416 milyon yıl öncesinde, ilk amfibi yanların ortaya çıkışı gene bu dönemde oluşmaya başlamıştır. İlk sürüngenlere 318 milyon yıl önce rastlanmaktadır. 251 milyon yıl önce ilk dinozorların ve ilk memelilerin ortaya çıktığı dönemdir. 199,6-145,5 milyon yıl önce yani Jura döneminde ilk kuşlar meydana gelmiştir. 65,5 milyon yıl önce var olan birçok türün başta dinozorlar olmak üzere yok olduğu dönemdir. Bu yok oluş sürecinin sonrasında ilk atlar, ilk primatlar, ilk balinalar, ilk maymunlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemin diğer türleri ise memeliler, kuşlar, böcekler, çiçekli bitkiler ve yaygın otlaklardır. İnsanlık için uygun koşullar oluşması ile birlikte ilk insanların 2,6 milyon yıl önce yaratıldığı düşünülmektedir (Lutgens, Tarbuck ve Tasa, 2013, s. 478).

İnsanlığın oluştuğu döneme kadar geçen sürede, yerkürenin eko-sistemi oldukça sağlıklı bir şekilde ilerlemekte, eko-sistem zincirini bozan bir etkene rastlanmamaktadır. Bilinen en büyük reaksiyon, senaryolara göre 65 milyon yıl önce, çok büyük bir meteorun yerküreye çarpmasıyla bitki ve hayvan türlerin ¾'ü ortadan kaybolmasıdır. Bilinen doğa olaylarının dışında çevreyi bozan etken ile karşılaşılmamıştır. Bu bölümde çevreyi daha iyi anlayabilmek için çevrenin genel bir tanımını yapmak gerekmektedir. "*İnsan etkinlikleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır*" (Keleş vd., 2012, s. 51). 2872 sayılı Çevre Kanununda ise çevreyi; "Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içerisinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam" olarak tanımlamaktadır (Çevre Kanunu, 1982). Gürel Sümer'in çevre tanımları ise; "*Çevre organizmayı kapsayan canlı ve cansız durum ve etkenlerin karışımıdır, kişiyi etkileyen dış koşul ve durumların toplamıdır ya da organizmanın yaşam ve gelişimini etkileyen dış durum ve etmenlerin karışımıdır*" (Uluğ, 1997, s. 41). Özey'e göre çevre; "*İnsanın veya herhangi bir canlının yaşadığı ortam olarak tanımlanabilir ki bu da, toprak, su ve hava küre olarak üç geniş ortamı ifade eder*" (Özey, 2009). Çevre "*sadece geometrinin düzenli ve düzensiz şekillerindeki kenarların belirleyip oluşturduğu alan ve ortam olmayıp, canlı cansız bütün varlıkları içine alan doğal ve toplumsal bir ortamdır*" (Emiralioğlu, 1994, s. 252). Çevre, "*Canlıların yaşamını sağlayan ve onları sürekli olarak etkisi altında bulunduran faktörler bütünüdür*" (Özdemir, 1997, s. 15). Kışlalıoğlu ve Berkes ise; "*Organizma ile aynı fiziksel alanı paylaşan ve organizmayı doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak etkileyen tüm*

türler, canlı çevreyi oluştururken, kara, su, hava gibi canlıların içinde ya da üzerinde yaşadığı somut ortamın birleşmesidir" (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1993, s. 14). En kısa tanımla, bir şeyi, bir varlığı çevreleyen her şeydir. İngilizce ismiyle surroundings denilmektedir. Çevreyi ikiye ayırmak mümkündür. Doğal çevre ki insan eli değmeden var olan, yaratıcı tarafından yaratılmış sistemler bütünüdür. Yapay çevre ise, doğal çevrenin içerisine insan etkisiyle meydana getirilmiş sistemler bütünüdür. Keleş ve arkadaşları çevreyi niteliğine göre ve mekânsal boyutlarına göre ikiye ayırmıştır. Niteliğine göre de, a) Fiziksel Çevre ki kendi içerisinde doğal çevre ve yapay çevre olarak ikiye ayrılmıştır, b) Toplumsal Çevredir. Mekânsal açıdan ise a) Yerleşim yerlerine göre b) Ölçeklerine göredir. Ancak bilim adamları "doğa" çevreyi de kapsayan, içerik olarak çevreden daha fazla sınırları çizilen bir yapıdan bahsetmektedirler. Fakat tezin içerisinde anlam kargaşası olmaması maksadıyla, çevre ifadesi doğayla eş anlamlı olarak ele alınmıştır.

Çevrenin içerisinde tüm insanlığı ilgilendiren kültürel miraslar bulunmaktadır. Fauna, flora, cansız varlıklar, insanlığın geçmişten günümüze kadar meydana getirdiği ürünler ve medeniyetler evrensel değerler zinciri olduğu için, insanlığın ortak varlığı olarak görmek gerekmektedir.

Çevre, ülkelerin siyasi sınırlarının çizildiği gibi sınırı çizilmesi mümkün olmayan bir sistemdir. Çevre tüm canlıların yaşam alanını oluşturduğu için, eko-sistemde meydana gelen zarar, tüm evrenin eko-sistem zincirini etkilemeye başlayacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Yeryüzünde oluşan yerel çevresel bir kirlilik, atmosfer olayları ile bir ülkeden bir diğerine, hatta bir kıtadan öbürüne kolay bir şekilde taşınabilmektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, asıl çevre sorunsalı, insanlığın yeryüzüne gelmesiyle başlamış bulunmaktadır. Bazı bilim adamlarına göre

bilinen ilk çevre sorununun ateşin bulunmasıyla başladığı yönündedir. Ateşle birlikte atmosferin bileşenlerine antropojenik etki ile karbon salınımı başlamıştır. Diğer bir görüş ise, günümüzden 8000 yıl önce tarımsal faaliyetlerin başlatılması için ormanların kesilmesi, 5000 yıl önce de pirinç tarlalarının kurulması ve hayvanların evcilleştirilerek hayvancılığın başlaması iledir (Ruddiman ve Thomson, 2001). Tarihi süreç içerisinde doğanın kendini yenileme kapasitesinin üzerinde oluşan kirlilikler, bir takım önlemleri almayı zorunlu hale getirmiştir. Krishna, tarihte bilinen en eski koruma eyleminin güney Hindistan'daki Tamil Nadu Kutsal koruluklarının, M.Ö. 8000-6000 yıllarında yontma taş ve cilalı taş devirlerinde olduğunu düşünmektedir (Ürker, 2014).

İnsan nüfusu, ateşin bulunduğu dönemlerde çok kalabalık düzeyde değildir. Bu dönemlerde çevrenin kirletilmesi çok küçük düzeyde olduğu için uzunca bir süre, verilen zarar doğanın bileşenlerince kendi kendini tamir ettiği düşünülüp önemsenmemiştir. İnsan nüfusunun artması ile birlikte çevrenin sunmuş olduğu kıt kaynaklar kısıtlanmaya, yetmemeye başlamıştır. Bu gelişimin neticesinde ise doğadan, insanlığın ihtiyaç duyduğu maddelerin daha fazlasını elde edebilme duygusunu ön plana çıkartmıştır. Her geçen gün icatların, teknolojik gelişmelerin getirisi aşırı tüketimi de beraberinde getirmeye başladığı bilinmektedir. Söz konusu gelişmeler bir önceki günden daha fazla yaşam kolaylığını getirmiştir. Ancak gelen bu konfor ile birlikte çevreye verilen zarar göz ardı edilmiş ve insanları geri adım atmaktan alıkoymuştur. İnsanlığın bu zaafını fark eden gelişmiş güçler, olaya sadece ekonomik boyuttan bakarak, çevreyi göz ardı etmeye devam etmiş, kıt kaynakların tüketimine yönelmişlerdir. Aşırı üretim-tüketim sadece kâr odaklı hareketler, olumsuz ekolojik maliyetleri düşünmekten alıkoymuştur (Atabay ve Kaçmaz, 2007,

s. 49). Özellikle 19. Yüzyılda, sanayi devrimi ile birlikte, çevre sorunu en üst düzeye ulaştığı dönem olmuştur. Ard arda yapılan yeni icatlar, üretim için makinaların kullanılmaya başlanması, fabrikaların artması, üretimin üst düzeye çıkması, insan kaynaklı sektörlerin ön plana çıkması başlıca büyük sorunları da beraberinde getirmektedir. 1784 senesinde James Watt'ın kömürle çalışan buharlı makinayı icadı ile birlikte fosil yakıt tüketimi hızla artmaya başlamıştır (Erlat, 2009, s. 225). Kömür kullanımının olumsuz etkisi, tüm dünya üzerinde kendini hissettirmeye başlamıştır. Sanayi devriminin etkileri ile birlikte 1878 yılında Karl Frederic Benz tarafından icat edilen içten yanmalı fosil kaynaklı, benzin motorunun icadı (Benzinli Motorun İcadı, 2015) karbondioksit salınımını daha üst safhaya çıkartmıştır. Bu günden sonra teknolojinin insanlığa faydalarının yanı sıra, olumsuz etkileri de tartışılmaya başlandığı dönem olmuştur.

Birçok makinanın icadı ile kırsalda bulunan insan gücüne dayalı çok sayıda iş gücü, makinalara yüklenmeye başlanmıştır. Gizli işsizliğin ortaya çıkması ile birlikte, kırsal nüfus yeni iş fırsatları aramaya başlamıştır. Kırsalın ve köyün iticiliği, kentin cazibesi birçok insanı, kentlere yönelik işçi göçü şeklinde (Cemiloğlu, 2002) toplu göçleri beraberinde getirmiştir. Birleşmiş Milletler Örgütü verilerine göre şehir nüfusu, köylerde ve kırsalda yaşayan nüfusu ilk kez 2008 yılında geçmiştir (Lutgens, Tarbuck, ve Tasa, 2013, s. 3). Bu toplu ve bilinçsiz göçler, başta folklor ürünün temel dinamiği olan gelenek, kültür, örf adet ve yaşam şekillerinin yozlaşmasını beraberinde getirmiştir (Cemiloğlu, 2002). Keleş vd.'nin (2012) dediği gibi; çevrenin içerisinde kültürel çevre de bulunmaktadır. Kültürel çevre ile tamamı insan eliyle vücuda getirilen çevre anlatılmak istenmektedir. Çevrenin asıl ana unsurlarından olan canlı ve cansız doğal çevre değerleri, insanlığın geçmişten günümüze tarihi süreç

içerisinde uygarlıkların mahsulü olan kültürel çevre ile bir bütün oluşturur. Kültürel çevrenin de, toprağın kirletilmesi, havanın, suyun, bitki türlerinin kirletilmesi gibi, kirletilip kaybedilebilen bir yapıda olduğu bilinmektedir (Keleş vd., 2012). O günden sonra kültürel yozlaşmanın hızlı artışının yanı sıra, diğer oluşan büyük çevre sorunlarını şu şekilde sıralamak mümkündür. Ormansızlaşma, çölleşme, küresel ısınma beraberinde iklim değişimi, su kirliliği, ozon tabakasının incelmesi, gürültü kirliliği, elektromanyetik kirlilik, deniz kirliliği, biyo çeşitliliğin azalması, ormansızlaşmayla birlikte erozyonun artması, imar kirliliği, katı atık, tarihi değerlerin kaybı, toprak kirliliği, meraların kaybı, genetiği değiştirilmiş organizmaların (GDO'lu ürünlerin) artması, tarımın makinalaşması, zehirli kimyasallar vb. şeklinde sıralamak mümkündür. Sanayi devriminden günümüze sanayileşmenin artması, kentleşme, teknolojik gelişmeler, insan doğa ilişkisi, küreselleşme, kapitalizm ve aşırı nüfus artışı çevre sorunun diğer nedenleri olarak sayılabilir. 19. yüzyılda her alanda olduğu gibi tıp alanında da ileri gidilmiş olması, çocuk ölüm oranlarını azaltmış, hastalıklarla mücadelede iyi bir seviyeye gelinmiş, insan ömrü daha da uzamıştır. Salgın hastalıkların azalması ile birlikte aşırı nüfus, kıt kaynakları tehdit eden başlıca unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Ehrlich, dünyada meydana gelen tüm negatif gelişmelerin özünde nüfus artışı yatmakta olduğunu ifade eder (Ehrlich, 1976). Foster'a göre (1999, s. 38), yeryüzünü ekolojik yıkımın eşiğine getiren asıl etken, aşırı nüfus değil, ekonomik güç için kar etmeyi her şeyin üzerinde gören ekonomik sistemin ortaya çıkması, peşine takılıp bu girdaptan kurtulunamamasıdır. Commoner de Foster ile benzer görüş bildirerek; sorunun nüfus artışından olduğunu iddia edenlerin barbar olduğunu ifade etmekte ve asıl kaynağın, teknolojinin getirisi olduğunu ve atmosferin bileşenlerinin zehirli atıklarla

yüklenilmesinin tabii olmayan modern teknolojinin ürünü olduğunu ifade etmektedir (Commoner, 1972). Atabay ve Kaçmaz'da Foster ile aynı görüşü paylaşırken şöyle ifade etmektedirler; "*Çevre probleminin büyük bir çoğunluğu piyasa ekonomisi mekanizmasına bağlıdır. Aşırı üretim-tüketim ve mutlak kar bazına oturtulmuş mekanizmanın ekolojik maliyetler meydana getirdiği açıktır*" (Atabay ve Kaçmaz, 2007, s. 49).

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) yayınlanırken çevre sorunsalı ciddi boyutta görülmemiş, henüz sorunlar uluslararası arenada tartışılmaya başlanılmamıştır. Bu nedenle İHEB içerisinde çevre sorunları hakkında söz edilmemektedir. Ancak İHEB'in 25. Maddesinde tüm bireylerin, kendisinin ve ailesinin sağlığı için beslenebilme, konut edinebilme ve tıbbi yardım alabilme hakkının var olduğunu ifade etmektedir. Gerçekten de İHEB'in tamamı incelendiğinde çevre sorunları ile ilgili bir mevzudan bahsetmediği görülmektedir.

Ancak 1950 li yıllar, hava kirliliği olaylarının artmaya başladığı dönemdir. Bu artan kirliliğin öldürücü ve yıkıcı boyuta çıkması ile birlikte insanlığın dikkatlerini de çekmeye başlamıştır. Özellikle II. Dünya savaşından sonra 1970'li yıllara kadar olan bölümde sanayi üretimi ve üretim için ham madde kullanımı had safhaya çıktığı dönemi oluşturmaktadır. 1969 Temmuzunda dünyanın uydusu olan 'ay' yeni bir yaşam merkezi olabilir mi düşüncesini anlayabilmek için aya gönderilen Neil Armstrong'un, aya adım atan ilk insan olması ile birlikte ümitlerin de tükendiği an olmuştur. Ekinci'nin de belirttiği gibi "*Birleşmiş Milletler Çevre Komisyonu'nun 'Ortak Geleceğimiz' raporunda 'insanlığın aya adım atması' çevreye duyarlılığı için*

tarihsel bir dönüm noktası olmuştur." Yeryuvarlağından başka gidebilecek bir yaşam alanı bulunmamaktadır (Ekinci, 1997, s. 156).

1970'li yıllarda sanayileşmiş devletler olarak adlandırılan güçlü ekonomiye sahip ülke kümeleri, çevre tahribatının ve kirliliğinin dayanılmaz boyuta ulaştığını, kötü gidişata dur demek gerektiğini düşündükleri için, çevre ekonomisi bir disiplin haline gelmeye başlamıştır (Aruoba, 1997, s. 179). Topbaş ve arkadaşları çevre kirliliğini şu şekilde tanımlamaktadır; "*iklim, toprak, su ve doğal yapıyı olumsuz yönde etkileyerek, doğal kaynakları yeniden düzeltilmesi mümkün olmayacak şekilde kirletmek, bozmak ve azaltmaktır*" (Topbaş, Brohi ve Karaman, 1998). Çevreyi yaşanamayacak hale getirmek olarak da tanımlanabilir (Gökçe, 1993, s. 13). Dünyanın çevresinde oluşan sorunların sınırı, denizlerin en derin tabanlarından en yüksek dağ, tepe zirvesi arasında bulunan ve derinliği 20.000 metreye kadar ulaşan alanı kapsadığı değerlendirilmektedir (Yavuz ve Keleş, 1983). Ancak çevrenin içerisinde atmosferin bileşenlerinin de yer aldığı düşünülürse bu derinliğin daha da arttığı görülecektir. Banu Aygün, çevre sorunsalından bahsederken "niteliğine bağlı algılar" dan bahsetmektedir. Çevre sorunlarının bazıları gözle görülebilirken bazıları gözle görülemediğinden bahsederek, algılamanın güç olduğunu ifade etmektedir. Radyoaktif sorunlar, kimyasal salınımlar, tabi kaynakların tükenişi bunların bazılarıdır (Aygün, 2007, s. 225).

Her geçen gün atmosferin kirliliğinin artması, kıt kaynakların sürdürülebilirliğinin endişe edilmesi, orman alanlarının talan edilmesi, asit yağmurlarının artması, çölleşme, kentleşme sorunu ile aşırı nüfus artışı endişeyle karşılanmaya başlanmıştır. Boşgelmez ve arkadaşlarının da belirttiği gibi, atmosferin bileşenlerinin zarar görmesi, karbondioksit dengesinin bozulması sonucuna bağlı sera

etkisi, ozon tabakasının incelmesi, tarım alanlarının ve ormanların zararlılardan temizlenmesi için pestisidlerin aşırı kullanımı neticesi vektörlerin direnç kazanması, nükleer tehdidin baş göstermesi ve hızlı sanayileşme, tüm dünyayı etkileyen bir çevre sorunu haline gelmeye başlamıştır (Boşgelmez, Boşgelmez, Savaşçı, Paslı ve Kaynaş, 1997). Bütün bu olumsuz çevresel sorunlar, yaşanacak tek bir dünyanın var olduğunu gören gelişmiş ülkeleri harekete geçirmiştir. Çevre sorunları ile ilgilenmek üzere birtakım uzman kuruluşlar kurmuşlardır. Bu kuruluşlar, Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Besin ve Tarım Örgütü (FAO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bunların bazılarıdır (Durmuş N., 1994, s. 196). Dünya genelinde çevre sorunlarının oldukça bu denli büyümesi bir takım çevre bildirgelerini ve uluslararası anlaşmalarını beraberinde getirmiştir. Bu sözleşmeler aşağıda teferruatlı olarak anlatılmaktadır.

İnsan topluluğunun doğal çevreyi kullanarak bozmaya başlamasının dönüm noktasını sanayi devrimi oluşturmaktadır (Keleş vd., 2012, s. 155). Bu hızlı bozulma, doğanın kendi kendini tamir etme ve yenileme kapasitesinin çok daha üstüne çıkmaya başlamıştır. Dünya sanayileşme süreci 2. Dünya savaşından sonra yeniden ivme kazanarak hızlanmıştır. Boşgelmez vd.'nin. (1997) yaptığı incelemeye göre; 1950 yılından 2000'li yıllara kadar sanayileşmenin 5 katına çıktığı, dünya nüfusunun ise 2.6 milyar iken 6 milyara yükseldiği yönündedir. Sanayileşme ile birlikte kentleşme sorunu da baş göstermiştir. Gelişen teknolojik gelişmeler tıp alanında da baş döndürücü seviyeye ulaşmıştır. Gelişen tıp sayesinde hastalıkla mücadele yönleri çok daha ileri seviyelere ulaşmış, ölüm oranları azalmış, çocuk doğum ve çocuk yaşama imkânı çok daha üst seviyelere ulaşmıştır. Bu gelişmeler aşırı nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. M.Ö. 8000 yılında dünya insan popülasyonunun beş-altı

milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir (Furman ve Yenigün, 2002; Keleş vd., 2012, s. 94). İnsanların tarımı keşfetmesiyle birlikte, avcı toplayıcı hayatı bırakıp yerleşik hayata geçmişler ve nüfus artışı da hızlı artmaya başlamıştır (Özdemir, 1997, s. 60). İsa Peygamberin doğduğu yıllarda dünyanın ortalama nüfusu 100 ile 150 milyon civarında olduğu, 1550'li yıllarda 500-600 milyona yükseldiği, 1850 yılında 1.300.000'e yükseldiği, 1900 yılında 1.700.000'e yükseldiği görülmektedir (Yavuz, 1975, s. 9). 1950'li yıllara gelindiğinde dünya insan popülasyonunun 2.5 milyara ulaştığı, 1980'lerde 4.5 milyar olduğu, 2010 yılında 6 milyar 900 bin civarına ulaştığı görülmektedir. (Bkz Tablo 4 1950'den günümüze dünya nüfus artış hızı). Hızlı artan bu nüfus karşısında kıt kaynaklar hızla tükenmektedir. Canlı yaşamın gelecek endişesi hat safhaya ulaşmaya başlaması, doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasının endişe uyandıracak seviyeye ulaşması, tüm toplumlarda ortak sorun haline gelmeye başlamıştır. Sağlık kuruluşlarının yetirince ihtiyaçları karşılayamaması, eğitim hizmetlerindeki yetersizlik ve besin yetersizliği (Özdemir, 1997, s. 63) endişe duyulan diğer sorunlar haline gelmiştir. Dünya nüfusu her yıl %1.7 artarken yiyecek üretimi yılda yalnızca %1 artmaktadır (Furman ve Yenigün, 2002, s. 118). Uygarlık düzeyi yüksek olan toplumlarda bile açlık önemli sorun haline gelmiş ve birçok insanın ölümüne sebep olmaya başlamıştır (Akçalı, 1994, s. 9).

Tablo 4. Dünya Nüfusu Artış Hızı

Yıl	Nüfus Artışı
1950	2 525 779
1955	2 761 651
1960	3 026 003
1965	3 329 122
1970	3 691 173
1975	4 071 020
1980	4 449 049
1985	4 863 602
1990	5 320 817
1995	5 741 822
2000	6 127 700
2005	6 514 095
2010	6 916 183
2015	7 324 782
2020	7 716 749

Kaynak: United Nations Population Division, http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_population.htm

Dünyanın taşıma kapasitesini zorlar hale gelen aşırı bu nüfus artışı, küresel çevre sorunlarının temelini oluşturmaya başlamıştır. Plansız, denetimsiz, çarpık kentleşmelerin neticesi alt yapı sorunlarını beraberinde getirmiştir. Doğal zenginlikleri bilinçsiz bir şekilde çok hızlı olarak tüketmektedir. İnsan nüfusunun aşırı artması ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte trafik sorununu da ortaya

çıkartmıştır. Trafik kaynaklı ve sanayi kaynaklı hava kirlilikleri, CO_2 salınımını arttırarak sera etkisinin oluşmasını yüksek düzeye çıkartmıştır. Gelişen bu olumsuz etkiler ile iklimsel değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Olumsuz etkilerin diğer bir boyutunda asit yağmurlarını da gündeme getirmiştir. Asit yağmurları ise toprak ve su eko-sisteminde asit oranının istenmeyen şekilde artmasına ve aşırı gübreleme ile birlikte toprağın bilinçsizce veriminin kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Aşırı sulama ile toprağın tuzlanması artmaktadır (Furman ve Yenigün, 2002). Boşgelmez vd.'nin (1997) de belirttiği gibi beraberinde çölleşme başlamaktadır. Yağmur ormanlarının aşırı kullanımı sonucu biyolojik türlerin kaybolmasına sebebiyet verilmektedir. Cıva, kadmiyum, kurşun gibi ağır metallerin bilinçsiz kullanımı ve atıklarının çevreye atılması toprağın ve suyun kirlenmesine neden olmaktadır. Bu atıklar, hastalıkların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Nükleer silahların kullanımı ve üretilmesi aşamasında yapılan denemelerin oluşturduğu nükleer kirlilik, akarsularda, göllerde, denizlerde ve kıyılarında kirlilik meydana getirmektedir. Katı atık sorununun her geçen gün çığ gibi büyümesi vb. günümüz çevre sorunlarının başlıkları olarak belirlemişlerdir (Boşgelmez vd., 1997).

Çevre sorunlarının son yüz yılda aşırı artması bazı çevreci düşünürleri harekete geçirmiştir. Çevreci düşünürlerin çevre sorunlarının arttığını göstermek ve farkındalığı artırmak için birçok girişimlerde bulunmuşlardır. Uluslararası çevre sorunsalı anlaşmalarının oluşmasına öncülük ettiği düşünülmektedir. Çevre sorunlarının yıkıcı sonuçları ortaya çıktığı dönemlerde devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri ile istenilen düzeyde yaptırımlar uygulanmaması kişisel çapta farkındalıklar oluşturulmaya başlanmıştır. Bu nedenle çevre sorunlarının farkındalığını artırmaya çalışan düşünürler, çevreci akımların öncüleri olmuşlardır.

Aynı düşüncede birleşen kişiler, gruplar ve partiler kurarak çevreci yaklaşımlarını tüm dünyaya duyurmaya çalışmışlardır. Dünya genelinde öne çıkan çevreci yaklaşımların bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

2.2.1 Çevreci Yaklaşımlar

Çevre, en kısa tanımla insanın yaşadığı, etrafını çeviren tüm alandır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere çevresinde bulunan canlı ve cansız tüm objeleri içermektedir. Çevrenin korunması çok eskilere dayanmaktadır. Ancak sanayi devrimi ile birlikte çevrenin tahrip edilmesi, birçok kişiyi rahatsız eder duruma getirmiştir. Bu bağlamda çevreci yaklaşımlar oluşmaya başlamış, ancak yeterince ses getirememişlerdir. 1960'lı yıllarda ise örgütlü olarak ortaya çıktıkları görülmektedir (Keleş vd., 2012). Çevreci yaklaşımın temelinde, medeniyetin, tarih ve tabiat değerlerinin korunması ve ferdiyetçilikten, benmerkezcilikten, çevrenin imkânlarını çıkarları uğruna kullanılacak fırsat olarak görmekten, çevrenin imkânlarını hoyratça kullanarak tüketmekten vazgeçmek yatmaktadır.

1950'li yıllar, fosil yakıtların etkilerinin neye mal olacağı düşünülmeden kullanımının arttığı dönemler olarak görülmektedir. Aynı zamanda aşırı fosil yakıtlarının kullanımı neticesinde, hava kirliliği olaylarının artmaya başladığı süreci oluşturmaktadır. Bu artan kirlilik, insanlığın dikkatlerini çekmeye başladığı dönemdir. Özellikle 1952 yılında Londra'da hava kirliği öldürücü boyuta ulaşmıştır. Sisle karışması "smog" ile birlikte 4000 kişinin ölümü ile sonuçlanmıştır (Keleş vd., 2012, s. 165). Bu ölümcül olayın devamında akut veya kanser oluşumu kronik boyutlara ulaşmıştır (Özenci, 1993). Ancak çok kuvvetli bir çevre sorunları ele

alınmamıştır. 20. yüzyılda çevre sorunsalının üst seviyeye çıktığını fark eden Rachel Carson, Silent Spring adlı eseriyle DDT kullanımının ve diğer kimyasal böcek ilaçlarının doğada kalıcı etkisini göstermesi ile önemli bir çevre akımını başlatmıştır (Jardins, 2006, s. 27).

1960'lı yılların başında bir grup genç "yeşilin yok oluşunu" protesto etmeye başlamışlardır. Bu grup, teknolojinin aynı zamanda bir çevre düşmanı olduğunu ve çevreyi de kirlettiğini vurgulamaktadır. Ancak o dönemlerde, söz konusu gençler "hippi" denilerek söyledikleri söylemler son derece önemli de olsa, kamuoyu tarafından göz ardı edilmiştir (Uğurlu, 1993). Gerçekten de teknolojinin insan refahı için oldukça önemli getirileri olsa da, beraberinde birçok sorunu ve hastalığı da getirmiş olduğu bir gerçektir. Gözden kaçırılan unsur ise, eko-sistemde var olan çarkın dişlilerinin parçalanmaya başlamış olmasıdır. Bununla birlikte halk sağlığı da tehlike altına girerek eko-sistemin bozulması bir tehdit unsuru haline gelmektedir (Bilgin, 1993, s. 176).

1968 yılında bilim insanlarının, iktisatçıların ve iş adamlarının bir araya gelerek, Aurelio Peccei ve Alexander King öncülüğünde Roma Kulübü adlı sivil toplum kuruluşunu kurmuşlardır. Çevre sorunlarından bahsederek, sorunun küresel boyuta ulaştığını ifade etmişler ve önlemler alınması gerektiğini vurgulamışlardır.

Verilen bu mücadeleler sonucunda sivil toplum kuruluşları ortaya çıkmıştır. Bu sivil toplum kuruluşları ile birlikte artık çevre sorunları teorik anlamda da tartışılmaya başlanmıştır. Yapılan bu tartışmalar ile birlikte bazı fikir adamlarının ortaya attığı çevreci teoriler/kuramlar meydana gelmiştir. Bu çevreci yaklaşımlardan dünyaca öne çıkmış olan bazıları; eko-merkeziyetçilik (ecocentrism), tekno-

merkeziyetçilik (tecnocentrism), ekorasyonalizm, ekososyalizm, eko-faşizm, eko-feminizm, eko-anarşizm, derin ekoloji ve çevreci ütopyalardır. Aşağıda öne çıkan bazı çevreci kuramlara kısaca değinilirken, Sarıkeçili Yörüklerin doğal çevreyle uyumları ve çevre algılama düşünceleri hangi kurama daha yakın olduğu değerlendirilecek ve tezin bulgular kısmı bu kuram doğrultusunda incelenmeye çalışılacaktır.

2.2.1.1. Derin Ekoloji

Derin ekolojinin fikir babası İsveçli filozof Arne Naess'dir. Çevreci kuramlar içerisinde önde gelen ekolojik düşüncelerden bir tanesidir. 1972 senesinde ekoloji konusunda politikaları eleştirmek için "derin ekoloji" kavramını kullanmıştır (Şahin, 2009). İlkelerini Naess, George Sessions ile birlikte kaleme almışlardır. Derin ekoloji kuramının temel düşüncesini bitki ve hayvan türlerini içeren biyosferin ve biyolojik olmayan çevrenin yani ekosferin hayatta kalması için modern dünyanın "insan-merkezciliğini" reddetmesidir (Mellor, 1993, s. 103). Derin ekoloji, İnsan türünün diğer canlı türlere zarar vermeden birlikte aynı ortamda yaşamanın yollarını ya da ilkelerini aramıştır (Keleş vd., 2012). İnsan ekolojinin içerisindedir. Bu nedenle ekolojiye entegre olmalı ve yaşam alanının ekolojik yapısını değiştirmemelidir (Naess, 1989 ve McHarg, 1992, s. 124). Hatta Mc Harg (1992), insanoğlunun doğal olduğunu, yani doğanın bir parçası olduğunu ve bu nedenle doğallık ve sosyal bilimler arasında bölünme olamayacağını ifade etmektedir. Mellor ise derin ekolojinin düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: "Doğada insan faaliyetleri aşırı boyutlara ulaşmıştır. Henüz daha vakit varken, insanlığın çevreye verdiği yıkımı

durdurmak gerekmektedir. Böyle yapıldığı takdirde, hem biyosferin hem de ekosferin canlılığını sağlayarak yaşamın sürekliliği sağlanmış olacaktır. İnsan merkezli fikirler, diğer canlı ve cansız varlıkların var olabilmesi için ve onlara saygı duyulması için, modern toplumun insan merkezciliğini kesinlikle reddetmesi gerekmektedir" (Maltaş, 20015). Derin ekoloji fikrini en kuvvetli şekilde Kuzey Amerika'da yaşayan "Önce Yeryüzü" isimli grup uygulamaya sokmuştur. Ağaçların zincirli testereler ile kesilmesini önlemek için ağaç gövdelerine çiviler çakmışlardır. Böylece doğayı insanın kötü kullanımından kurtarmak için dikkat çekmiş ve şiddet uygulamadan direkt eylem metodunu kullanmışlardır (Mellor, 1993, s. 106).

Derin Ekoloji akımından önce, "*dünyada var olan her nesne insana hizmet etmek için vardır"*, düşüncesi hâkimdir. Derin ekoloji bu düşünceyi ret ederek, insanı doğanın merkezine koymadan, doğanın bir unsuru kabul eden daha bütüncül bir düşünce ile doğanın merkez olduğu fikrini savunmaktadır (Ayaz, 2014). Naess ve Sessions ortaya çıkarttıkları ekoloji ilkelerini, sekiz madde altında toplamışlardır (Şakacı, 2013). Bu ilkeler: 1- Yer yuvarlağında bulunan insan ve insanın dışında bulunan yaşamın gelişip ilerlemesi kendi başına değere sahiptir. Sahip olunan bu değerler, insan dışında bulunan dünyanın insan amaçları için yararlı olmasından bağımsızdır. 2- Yaşam biçimlerinin zenginliği ve çeşitliliği kendi değerlerinin gerçekleşmesine yardımcı olur. 3- Yaşamak için ihtiyaç duyulan gereksinimleri karşılamanın dışında insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur. 4- İnsan yaşamı ve kültürlerinin gelişmesi, önemli ölçüde azalmış insan nüfusu ile mümkündür. İnsan dışında bulunan yaşamın gelişmesi az sayıda nüfus ile mümkündür. 5- İnsanlığın dışında bulunan dünyaya var olan insan müdahalesi aşırı düzeydedir. Bu aşırı müdahalenin neticesinde bulunan durum hızla kötüleşmektedir.

6- Var olan politikalar değişmelidir. Politikalardaki değişim, temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıyı etkilemektedir. Politikalardaki değişiklilerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan yeni durum, mevcut durumdan önemli ölçüde farklı olacaktır. 7- İdeolojik değişiklik gittikçe yükselen bir yaşam standardının dışında kalarak, temelde hayat niteliğinin önemini anlamak biçiminde olacaktır. Büyüklük ve azamet arasında farka yönelik bir bilinç oluşacaktır. 8- Yukarıda sayılan ilkeleri kabul edenler, gerekli değişikliklerin yaşama geçirilmesi konusunda sorumludurlar (Jardins J. R., 2006).

Derin ekoloji fikrinin temelinde aşırı insan nüfusunun durdurulması gerekliliği yatar. Aşırı nüfus, yeryüzünde bulunan türler için yıkıcı ve tahrip edici özelliğe sahiptir. Yıkıcı düzeye ulaşmayan nüfus, kabul edilebilir düzeydedir. Yeryüzünde bulunan bütün canlı ve cansız varlıkların, diğer akımlara ve dini düşüncelerin aksine, yeryüzünde kendisi için var olduğunu ileri sürer. Yeryüzünün (biyosferin) kirletilmesi insanın suçudur. Temizlenmesi de sadece insanın sağlığı için değil, tüm canlıların sağlığı için önemlidir. İnsan, dünyanın merkezinde değil, yeryüzünde bulunan tüm nesneler gibi sıradan bir unsurdur. Derin ekolojide yeryüzünde bulunan bütün kaynaklar her canlının hakkıdır. İnsan, kaynakları tüketerek, diğer insan olmayan canlıların haklarını gasp etmektedir. Kaynaklar, her canlının kendi hakkı olduğu için, insansal olmayan canlıların da istifadesine sunulmalıdır. Derin ekoloji, sanayi toplumlarının, sanayisi gelişmemiş toplumlara kendi kültürlerini empoze etmesinden uzak durması gerektiği fikrini savunur. Doğa derin bir saygı hak etmektedir. Bu durumu Naes "yaşam tarzlarına ve biçimlerine saygı" "biyosferdeki eşitlik" olarak tanımlar (Şahin, 2009). Bookchin, derin

ekolojinin aksine, insanın insana uygulamış olduğu tahakküm neticesinde doğaya tahakküm uygulamaktadır demektedir (Bookchin, 2013, s. 31).

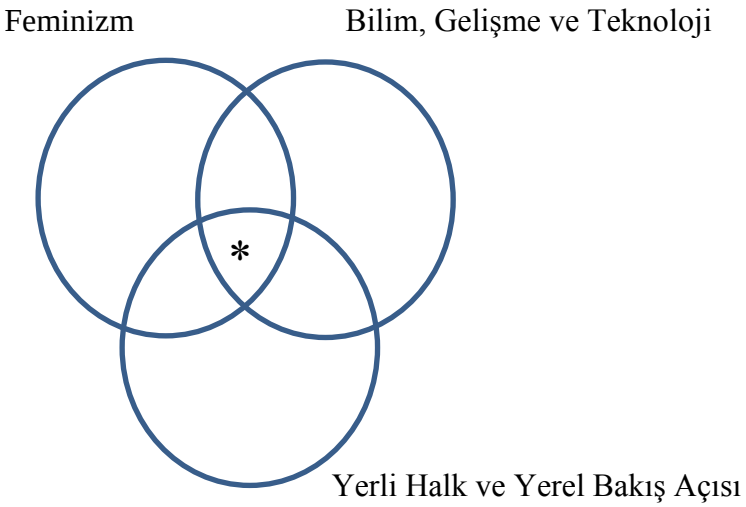
2.2.1.2. Ekofeminizm

Feministler, kadınlara yapılan baskıdan yola çıkarak, çevrenin de kadının baskı altında olduğu gibi baskı altında olduğunu değerlendirmektedirler. Bu bağlamda doğa ile kadın ilişkilendirilmektedir. Ekolojik çevre sorununu feminist düşünce ile birleştirerek 1974 yılında ekofeminizm terimini ilk olarak Fransız feminist Françoise D'Eaubonne (Ayaz, 2014) Le Feminism ou la Mort (Çetin, 2005-1) adlı çalışmasıyla literatüre sokmuştur. Françoise göre kadın, toplumda baskı altında tutulan, erkekler tarafından özgürlükleri ellerinden alınan kişilerdir. Doğal çevreye yapılan baskıda kadına yapılan baskıyla aynıdır. Mellor'a (1993) göre ise, Françoise çevrede meydana gelen tahribatın, yıkımın asıl nedenini, üretimde erkeklerin hâkim olmasını ve kadının cinsel bir obje olarak görülmesinin sonucunda artık üretim ile birlikte nüfusta meydana gelen aşırı artışı göstermektedir. Çüçen'e göre doğal çevrenin tahrip edilmesinde asıl suçlu olan "insan merkezli değil, erkek merkezli" olmasıdır (Çüçen, 2011). Turan da bu konuda aynı görüşte olduğunu ataerkil yapıyı açıklayarak katılmaktadır. Turan, ataerkil toplumlarda kadına yapılan baskıyı ön plana çıkartarak, doğayla ilişkilendirmekte ve doğaya yapılan baskının benzer olduğunu ifade etmektedir. Kadının doğurgan ve üretken olduğunu, bu haliyle üretken olan doğa ile benzerlik gösterdiğini ifade ederken; günlük konuşma dilinde "doğa ana" ifadesinin de aslında bu benzetmeden kaynaklandığını ifade etmektedir (Turan, 2003). Plumwood'da Turan'ın görüşü ile örtüşen ifade kullanmaktadır.

Plumwood, kadını bir anne olarak görür ve annenin koruyucu özelliğini vurgularken, üretken ve özverili yapısını doğayla ilişkilendirir (Plumwood, 1992). Çetin, ekofeminizmin temel bakış açsını "*Ataerkillik tarafından kadın ve doğanın ikili sömürüsüdür*" (Çetin, 2005-1) şeklinde yorumlamaktadır. Françoise, kadın ve çevrenin özgür bir hal alabilmesi için erkek hegemonyasının yerine toplumun cinsiyet ayrımı yapmadan eşitlikçi düşünce ile kadınların önderliğinde ekolojik devrim olması gerektiğini öne sürmektedir (Mellor, 1993). Ekofeminizmde, ne erkek merkezcilik (androcentrisim) ne de kadın merkezcilik (femalacentrism) olmadan hareket eden düşünceyi ve hatta insan merkezli bile olmasına karşı çıkan düşünceyi benimsemektedir (Ertan, 2004). Turan, ekofeminizmi kendi içerisinde ikiye ayırmaktadır. Kültürel ekofeminizm ve sosyal ekofeminizmdir. Her ikisi de erkek hegemonyasının kadını hakir gördüğü ve baskı altında tuttuğu yöndedir. Bu bağlamda doğayı da aynı düşünceler ile sömüren asıl güç, erkeklerin ta kendisi olarak değerlendirmektedir. Feminist düşünürler, eşitliğin ön planda olması gerektiğini ve doğa anaya zarar vermeden ve doğayı koruyucu politikaların ön planda olduğu bir kültür oluşturmak istemektedirler (Turan, 2003). Jandins ve Warren ise yapıtlarında Feminizmin alt başlıklarını şu şekilde sıralamaktadır; liberal feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm ve sosyal feminizmdir (Jardins, 2006, s. 481ve Warren, 1997).

Warren, ekofeminizmi Şekil 1'de de olduğu gibi, feminizmin, bilim gelişme ve teknolojinin ve yerel halkın bakış açısının kesiştiği yer olarak (*) göstermektedir.

Şekil 1. Feminizmin gelişme ve teknolojinin, bilimin ve yerel halkın bakış açısının kesiştiği yer

Kaynak: (Warren, 1997, s. 5).

Eko-feminizm hareketinin en çarpıcı örneklerinden birisini Himalayalar'da bulunan Reni Köyü'ndeki Chipko hareketi sergilemektedir (Mellor, 1993, s. 99; Warren, 1997, s. 5; Turan, 2003). Kadınların Chipko'da bulunan yerli ormanları koruması dikkatleri üzerine çeken bir eylemdir. Bu hareket, kadın – doğa bağlantısının çarpıcı örneğini sergilemektedir (Warren, 1997). Reni Köyünde yaşayan kadınlar ağaç kıyımlarını önlemek için ağaçlara sarılmışlardır. Hintçe "Chipko" sarılmak, kucaklamak demektir. Bu kucaklama hareketi ile 12.000 kilometre kare alanın talan edilmesini önlemişlerdir (Warren, 1997).

2.2.1.3. Eko-Anarşizm

Gelişen çevre sorunu, tüm akımların dikkatini çektiği gibi, eko-anarşistlerin de dikkatini çekmiştir. Bu konuda yaşadıkları ve hissettikleri tedirginliklerini etraflarında bulunan insanlara anlatarak, insanları, eko-anarşizim akımının içerisine çekmeye çalışmışlardır. Gelişen konjonktürle çözüm aramak, elde ettikleri çözümleri

yaymak genel inanışları olmaktadır. Anarşizm, TDK'na göre genel manada merkezi bir hükümeti tanımayan, kurallara başkaldırıp kuralsız yaşamayı savunan, kuvvetli baş yönetimin varlığını benimsemeyen, başıboşluk yaşamı savunan manasına gelmektedir. Güçlü bir merkezi yönetime karşıdırlar. Bu nedenle "hükümetler derhal kaldırılmalıdır" inancına sahiptirler (Pepper, 1993, s. 155). Anarşizmin ana ülküsü ise insanların kendi kapasitelerini tam manasıyla gerçekleştirmelerine imkân veren, hür bir toplum meydana getirmektir (Yücel, 2009). Woodcock anarşizmi şöyle tanımlamaktadır: "*Devletin otoritesini reddeden ve gönüllü kurumların insanın doğal toplumsal eğilimlerini ifade etmeye en uygun olduğunu öne süren sosyal bir felsefedir*" (Woodcock, 2004). Woodcock, anarşizmin Yunanca "an archos" kelimesinden geldiğini ve bir dönem kanun nizam tanımayan, kaos ortamı isteyen kişileri aşağılamak için kullanıldığını ifade etmektedir. Anarşist düşünce akımlarının başlangıcı 19. yüzyıla dayanmaktadır. Anarşist düşüncenin de fikir babası olarak William Godwin görülmektedir. Gowin'i takip eden diğer önde gelen isimler ise Alman filozof Max Stiner, Rus devrimci Michael Bakunin, Pierre Joseph Proudhon, Peter Kropotkin, Emma Goldman ve kısmen Tolstoy'dur (Yücel, 2009).

Turan (2002), "eko-anarşistlerin" yukarıda izah edilen genel düşünceleri ile birlikte hareket etmelerinin yanı sıra, oluşan çevre problemleri için çarpıcı ve yeni düşünceler ileri sürdüklerini ifade etmektedir. Eko-anarşistleri, geleneksel anarşist düşüncesinden ayıran belirgin noktayı da "doğa-toplum" ilişkisini izah etmeyi ülkü edindiklerini belirtmektedir. Turan (2002), anarşistlerin genel düşüncesini ise, merkezi yönetimi istemeyen ve hatta devlet olmasını istemeyen, yerinde yönetim biçiminin daha uygun olduğunu kabul eden, kapitalizmi kabul etmeyen düşünceye sahip olduklarını ifade eder. Aynı zamanda anarşistler hem bireysel, hem politik hem

de ekonomik hiyerarşi içeren (Yücel, 2009) tüm yapıya da karşı olduklarını ifade etmektedirler. David Pepper da Turan'ın düşünceleri ile örtüşen anarşistlerin kabul ettikleri ve reddettikleri prensipleri şu şekilde sıralamaktadır: "*bireycilik veya kollektivizm, toplumsal ve politik eşitlik, gönüllülük, federalizm, yerinden yönetim, kırsal yaşam, başkalarının çıkarlarını gözetme kabul ettikleri prensiplerdir. Ret ettikleri ilkeler ise; kapitalizm, büyük ölçekli gelişme ve yapılanma, hiyerarşi, merkezi yönetim, kentsel yaşam, uzmanlaşma, rekabetçiliktir*" (Pepper, 1993).

Eckersley, ekoanrşizmi kendi içerisinde iki kol içerisinde inceler. Birincisi "sosyal ekoloji" ikincisi ise "ekokomünalizm"dir. Ekokomünalizmi de kendi içerisinde ikiye ayırmaktadır. Monastisizm ve biobölgeciliktir (Eckersley, 1992). Ancak bu tez kapsamında sosyal ekoloji ve biobölgecilik üzerinde durulacağı için bu iki başlık incelenecektir.

2.2.1.3.1. Sosyal Ekoloji:

Sosyal ekolojinin kurucusu Bookchin'dir. İnsanlık tarihi bir yana son yüz yılı bir yana alan ve ekolojik sorunları bu şiddette dehşete düşürecek boyutlara ulaştıran insanlık karşısında, düştüğü dehşeti ifade edebilmek için özellikle kendisi sosyal ekolojinin savunucusu olmuştur. İnsanlığın meydana getirdiği eşi olmayan bu tahribi sistematik olarak tüm canlılara duyguları olmadan kullandıklarını şu veciz ifadeler ile tamamlamaktadır; "*ya ekolojik ilkelere dayanan bir ekotopya yaratacağız ya da bir tür olarak silinip gideceğiz*" (Bookchin, 2013).

Turan, Bookchin'den yapmış olduğu tespitinde ekolojik alanda meydana gelen krizin sosyal olduğunu ifade etmektedir. Asıl sorun olarak görülen ekolojik

krizin nedenleri sadece nüfus artışı, teknolojide meydana gelen gelişmeler, aşırı tüketim ve sanayide büyüme olarak düşünülmemeli, sosyal sorunlar da görülmelidir (Turan, 2002). Kıyıların turizm kapsamında bilinçsizce kirletilmesi, sanayi atıklarının çevreye vereceği zararlarına bakılmaksızın herhangi bir boş araziye bırakılması, bacaların filtreleme sistemine gereken hassasiyetin gösterilmemesinden doğan çevresel kirlilikler, aşırı ormansızlaşma, hidroelektrik santrallerin (HES) çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) yapılmadan doğanın ve yaşanmışlıkların yok edilmesi, petrol şirketlerinin sızıntılar için gereken tedbirleri almaması gibi daha birçok ekolojik sosyal sorunlar, Sosyal Ekolojinin kapsamı içerisine girmektedir. Sosyal ekolojinin sorun haline gelmesine sebep olan etken, kapitalist düşünce ve insan üzerine yapılan ekonomik yaptırımlardır. Bookchin, insanoğlunun doğanın sunduklarını sömürmek istemesi ve boyunduruğu altına almaya çalışması yolunda temel düşüncenin "insanın insan üzerindeki tahakkümü ve sömürüsünden kaynaklanır" demektedir (Bookchin, 2013, s. 62).

Bookchin, sosyal toplumun ürettiği katı atıkların da çevreye verdiği zarardan rahatsızlık duymaktadır. Katı atık konusunda da toplumu duyarlı olmaya yönelten Bookchin, eko-topluluk kavramını kullanmıştır. Bookchin "Eko-Topluluk" kavramıyla, yerel topluluklara zarar vermeyen katı atık politikasından bahsetmektedir. Katı atıkların geri dönüşüm yolları bulunup, verimli kullanım ile geri kazandırılması, yerel bölgelerde bulunan kaynakların üst seviyede istifade edilerek kullanılması gerekmektedir (Bookchin, 2013).

2.2.1.3.2. Biobölgecilik:

Biobölgeci düşüncenin çıkış noktasını Kuzey Amerika'da çevreci hareket düşüncesinin içerisinde bulunan filozoflar oluşturmaktadır. Hareketin başlıca savunucu fikir babaları, Peter Berg, Raymond Dasman, Gary Snyder, Ernest Callenbach, Kirkpatrik Sale, Jim Dodge, David Haenke, Morris Berman ve Brian Tokar'dır. Biobölgecilikte esas düşünceyi "yerel insanlar, yerel bilgi, doğal kaynakları koruma, biyolojik çeşitlilik, yer bilinci, topoğrafik yapı, yaşanan yer, global çevre politikaları vb." oluşturmaktadır (Turan, 2002). The Co-Intelligence Institute, biobölgeciliği, yaşadığımız yerin bilgili koruyucuları olmaya çağrıdır şeklinde ifade etmektedir. 1984 senesinde Kuzey Amerikan Kongresi biobölgecilik prensiplerini ve tanımlamasını şu şekilde yapmaktadır. *"İnsanlar komşuları ile birlikte çalışma yollarını tartışarak bulabilir: 1) kendi özel yerel kaynaklarımızın neler olduğunu öğrenin, 2) kültürel ve doğal kaynakların en iyi şekilde nasıl korunacağı ve kullanılacağının planlarını yapın, 3) günlük ve uzun vadeli ihtiyaçlarımızı en iyi şekilde karşılamamız için enerji ve zamanımızı karşılıklı değiş tokuştan bulunalım ve 4) çocuklarımızın yerel ve küresel bilgisini zenginleştirelim. Güvenli olma evinizde sorumlu olmayla başlar. Evinize hoş geldiniz*" (The Co-Intelligence Institute, 2016).

Bir bölgenin biobölgesini belirlemek için, o bölgenin bitki topluluğuna, hayvan topluluğuna, toprak yapısına, su imkânlarına, hava olaylarına, yerleşim alanlarına ve insan kültürünün yapısına bakılmaktadır. Turan (2002), biobölgeciliği en basit ve anlaşılması en kolay şekliyle; "*bilgece ve sürdürülebilir şekilde bir yerde yaşamı devam ettirebilmek için yerel yerin ayrıntılı olarak belirlenmesi gerekmektedir.*" demektedir. Yerel halk yaşanan yerin ekolojik yapısını en iyi

bilendir. Merkezi yönetimler, yerel halkın yaşam alanlarına müdahale ederek kamu yararına girişimlerde bulunabilmektedir. Biobölgecilerin fikri sorulmamış olması, bu akıma inananları rahatsız eden başlıca sorun olarak görülmektedir. Yerel halk, kendi yaşam alanlarını en iyi koruyan gruplar olmasından dolayı, diğer yöneticiler bölgenin ekolojisinin dengede tutuş yöntemlerini öğrenmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Biyobölgecilere göre, küçük bölgeler, yerel insanlara bırakılması halinde çok daha çevreci koruyabileceklerdir. Eckersley'in de dediği gibi, dünya çevre sorunlarının biobölgeci anlayışla çözmenin yolu, "parçayı koruyarak bütünü korumak" tır (Eckersley, 1992).

Biobölgecilikte önemli olan unsurlardan biriside bünyesinde kültür ve çevre düşüncesini birlikte barındırmasıdır. Bu iki önemli unsur bir birleriyle uyumludur. Çölde yaşayan bir toplumun çevre bilgisiyle dağda yaşayan bir toplumun çevre bilgisi aynı değildir. Herkes yaşadığı yere özgü dil, sosyal yaşam kültürü ve çevre kültürü meydana getirmektedir. Dünyası, yaşadığı çevredir. Aynı zamanda yaşadığı çevre korumayı amaçladığı alandır.

2.2.1.4. Eko-Marxizm

Foster, Ekolojik düşüncenin daha önceden bilinmiyormuş da sanki son dönemlerin sorunu olmuş gibi görenlerin çok fazla olduğunu ifade etmektedir. Halbuki Karl Marx'ın 19. asrın ikinci yarısında Engels ile yapmış olduğu çalışmalarda bu sorundan bahsetmiştir (Foster J. B., 2012). 1860'lı yıllarda Marx ekolojik sorunlardan bahsederken, çağdaşları Marx'ın düşüncesinin çok gerisinde bulunmaktadır. Marx'ın o yıllarda çevresel sorunlardan bahsettiği hususlar, çok

sonraları anlaşılmış ve Marx'ın çevre konusunda ne denli öngörülü olduğu sorunların dehşet verici boyuta ulaştığı günümüzde çok daha iyi fark edilir hale gelmiştir. Dobravolski'de Marx'ın ekolojiye olan katkısının son on yıldır anlaşıldığını vurgulamaktadır (Dobrovolski, 2015). Foster, Marx'ın ekolojik sorunları şu başlıklar altında topladığını ifade etmektedir; "*kırsal ile kentler arasında bulunan kopukluk, toprağın bozulması, kentlerde nüfus yoğunluğu, kentsel atık sorunları, endüstriyel kirlilik, endüstri atıkların geri dönüşümüyle ilgili sorunlar, gıda ve sağlık sorunları, doğal kaynakların talanı, ormanların yok edilmesi, seller, çölleşmeler, susuzluk, yöresel iklim değişiklikleri, enerji sorunları, türlerin değişen çevrelere uyum sorunları ve kıtlık*" (Foster J. B., 2012). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Marx, 19. yüzyılda bugün çevrecilerin acil önlem alınması gerektiğine inandıkları tüm çevre sorunlarına değindiği görülmektedir. Marx 150 yıl önce çevre sorununa yönelik iki ana düşünceye dayalı teorik bir yaklaşım sergilemiştir. Bunlardan birincisi "diferansiyel arazi rantı" ikincisi ise "metabolik çatlak" teorisidir (Dobrovolski, 2015). Marxist düşüncede doğanın kâr amaçlı sömürülmesi yatmaktadır. Zira kapitalizmin itici gücü "kâr" etmektir. Clark ve York'unda dediği gibi "*kâr kaygısı kapitalizmin temel itici gücüdür*" (Clark ve York, 2015). Kapitalist düşünceli topluluğun fazlalaşması ile beraber bütün üretim süreci doğanın da talan edilmesi göz ardı edilerek kâra endekslenmiştir (Dobrovolski, 2015). Kapitalist düşünce sürekli olarak daha fazla üretme ve ürettiğini satma peşinde olması (Wallis, 2015) daha fazla ben merkezli hareket etmeyi ve daha fazla eko-sistemi göz ardı etmeyi tetiklemektedir. Tarım arazilerini de diğer kapitalist düşüncelerde olduğu gibi, iktisadi bir araç olarak görmektedirler. Bu bağlamda, tarım arazileri açabilmek ve üretimin rekoltesini arttırabilmek için, ekolojik dengenin bozulması

umursanmamakta ve sadece elde edilecek kâr düşünülmektedir. Marx'a göre, aynı araziden çok daha verimli yararlanmanın yolları araştırılmalıdır. Öte yandan tarım arazileri tekelleşerek az sayıda kişilerin eline geçmesine ve bu esnada doğal habitatların yok edilmesine (Dobrovolski, 2015) imkân verilmemelidir. Dobrovolski'nin Marx'tan esinlenerek yaptığı söylemi ise; bu denli büyük araziler yeterince verim elde edilemeyen ve verimin düştüğü arazilere dönüşür ki bu da Marx'ın ifade ettiği "Metabolik Çatlağı" oluşturmaktadır. Marx toprak sahaları açarken ormanların tahrip olmasına ve yok olmasına vurgu yapmaktadır. Ormanların çok uzun zamanda oluşturdukları bitki örtüsü, bu bölgede besleyici bir rol oynamaktadır. Ormanın kesilmesi demek, bu besleyicilerin kaybolmasına neden olduğu için, topraktan beklenen verimin elde edilememesine ve çoraklaşmasına sebebiyet verdiğini ifade etmektedir. Bundan yaklaşık 150 yıl önce Marx, kapitalist yaklaşımın ekolojik çevrede doğal besleyicilerin toprağa dönüşünü nasıl engellemiş olduklarını dile getirmiş ve metabolik çatlağını oluşumunu tarif etmiş, günümüz modern topluma yön veren tarım eleştirisini yapmıştır (Clark ve York, 2015).

Marx, teknolojinin gelişimi ile birlikte insanlığın kendisini doğanın üzerinde görmüş olması ya da doğanın insana hizmet etmesi gerektiği fikrini kabul etmemektedir. Marx, toplum ve doğa arasındaki bu ilişkiyi "toplumsal metabolizma" kavramıyla açıklamaktadır. Toplumsal metabolizma anlayışında, toplum doğaya bağımlıdır ve doğa ile birlikte iç içe yaşar. Doğa insandan ayrı bir parça olmadığı gibi, insanda doğadan ayrı bir parça değildir. İnsan doğadan üstün bir varlık değildir (Çımrın, 2014). Çımrın'ın da belirttiği gibi Marx, teknolojiyi tek başına sorun olarak görmemektedir. Asıl sorun, teknolojinin kapitalist düşünceye esir olmasıdır. Marx'a göre çevre sorunlarını çözebilmenin yolu, kapitalist düşünce ile yapılan üretim

fikrinin değişmesi ile mümkün olacaktır (Çımrın, 2014). Kapitalizmin genel düşüncesinde "*gölgesinden kâr edemeyeceği ağacı kesip satmak*" yatmaktadır.

Öne çıkan çevreci kuramlar incelendiğinde, Sarıkeçili Yörüklerin sosyal yaşam biçimlerine uygun kuram da belirlenmiş ve bu durum tezin yaklaşımı açısından yönlendirici olmuştur.

İnsanlar yaşadıkları yörelerde kendilerine özgü bir ekolojik ortamda yaşarlar ve buna bağlı ekolojik bilgi üretirler. Ürettikleri bu ekolojik bilgiler, diğer toplumlar tarafından kullanılmadığı ve bilinmediği için önemlidir.

Eko-Anarşist kuram değerlendirildiğinde, Sarıkeçili Yörüklerin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarına uyumlu birçok ilkeleri bulunmaktadır. Eko-Anarşizmin temel yapısında bulunan isyan etme, başkaldırma, huzursuzluk çıkartma ve merkezi yönetimi istememe gibi düşünceler Sarıkeçili Yörüklerde de bulunmamaktadır. Eko-anarşizm ile klasik anarşist düşünce arasındaki en önemli ayrım noktası, doğa ve toplum bağını öne çıkaran düşüncesel yaklaşımıdır (Turan F., 2002). Bu bağlamda Eko-Anarşizmin diğer ilkeleri ile Sarıkeçili Yörüklerinin Sosyo-kültürel yapıları birbirleri ile uyuşmaktadır. Bu ilkelerin başlıca uyan kuralları şunlardır; Sarıkeçili Yörüklerinin hayatlarının kırsalda geçmesi, yaşamları boyunca iş birliği ve yardımlaşma düşünceleri içerisinde olmaları, başkalarının çıkarlarına öncelik verecek incelik ve nezakette olmaları, yerel bilgiye (GEB'e) sahip olmaları, ekolojik sistemin doğal koruyuculuğunu yapmaları, katık atık yönetimini başarıyla sürdürmeleri ile "Eko-Topluluğu" oluşturmaları, sürüleri ile yerleşim yerlerinin içerisine girmeden sosyal ekolojiye destek vermeleri Sarıkeçili Yörüklerinin "eko-anarşist" kuram düşüncesine en benzer topluluk kılmaktadır. Sarıkeçili Yörükler,

doğanın verimliliğini sürdürebilmesi için atalarından gelen bilgiler ile yaşamlarını sürdürmektedirler. Bir yıl kullandıkları çayır mera ve otlaklıkları, ertesi yıl kullanmayarak doğanın kendisini toplamasına fırsat vermektedirler. Keçi besiciliği ile ormanların doğal çapalamasını yapmakta ve ağaçların havalandırmasını sağlamaktadırlar. Bu sayede ağaçların daha gürbüz ve sağlıklı olmasını sağlamaktadırlar. Besledikleri keçileri ile ormanların doğal budamasını yaparak, ormanların güçlenmesini sağlamaktadırlar. Keçilerinin çam ormanlarının altında biriken kuru çam pürlerini alt üst etmeleri neticesinde de orman dip yangınlarını önlemektedirler. Yaşadıkları bölgede doğal koruyuculuk yapmaları ve çevreye dışarıdan yapılan tahribatı ilgili yetkililere bildirmelerindeki hassasiyetleri ile de biobölgeci yapı sergiledikleri değerlendirilmektedir. Elbette ki diğer kuramlar incelendiğinde, o kuramların ilkelerinden Sarıkeçili Yörüklerin kültürel yapılarına uyan bölümler bulunmaktadır. Ancak yapılan araştırma ve incelemelerde, kuramlar arasında uyumluluk sadece çokluk azlık düşüncesinde değerlendirilmektedir. Direk olarak Sarıkeçili Yörüklerin herhangi bir kuramın savunucusudur demek mümkün değildir. Sarıkeçili Yörüklerin sosyo-kültürel yapılarında dışarıdan yapılan analizler, inceleme ve araştırmalar sonucunda bu görüşe varmak mümkündür. Bu düşünceler neticesinde, tezin kuramsal yapısını Eko-Anarşizm ve alt kolu olan Biobölgecilik oluşturacaktır.

2.3. Geleneksel Ekolojik Bilgi ve Korunmasının Önemi

Kırsalda yaşayan topluluklar hayatlarını kısıtlı şartlarda sürdürmek zorundadır. Bu nedenle hayatta kalma mücadelelerini yaşadıkları bölgenin konum ve

şartlarına göre şekillendirirler. Bölgenin konumuna göre ekolojik bilgi üretirler. Atalarından gelen bilgi birikimi ile de gelenekselleşen ekolojik bilgi birikimi, söz konusu yerel toplumun sağlıklı olarak hayatlarını sürmelerini sağlarlar. Kendi hayatlarını sürdürürken, besledikleri ve ürettikleri hayvanlarının da sağlıklı olmasını elde ettikleri kültürel ekolojik bilgileri vasıtasıyla sağlamaktadırlar. Yaşamları doğal çevrenin sunmuş olduğu katkı maddesi içermeyen ürünlerle olmaktadır. Son dönemlerde üretilen ürünlerin raf ömrünü uzatma endişesi nedeniyle ürünlerin doğal yapısı bozulmaktadır. Ürün raf ömrünü uzatan katkı maddeleri insan sağlığını da bozmakta, kanser olma riskini artırmaktadır. Sağlıksız olan bu gelişmeleri fark eden toplum, kırsalda doğal yaşayan, doğal besin hayvanı üreten topluluklara yönelmiş, unutulan eski bilgileri elde etme eğilimine yönelmiştir. Geleneksel ekolojik bilgi birikimi insanlığa hizmet ederek kaliteli sağlık hizmetlerine katkı sağlamaktadır.

Avrupa toplulukları kırsal yaşantının önemini vurgulamak düşüncesiyle "Kırsal yaşamı Avrupa'daki tüm toplulukların geleceği için büyük bir fırsat olarak görüyoruz" demektedirler. Kırsal hayata gereken önemi verdiklerinin göstergesi olarak da 4-6 Kasım 2015 tarihinde 40 Avrupa ülkesinin katılımıyla ikinci Kırsal Alan Manifestosunu kabul edip yayınlamışlardır (European Rural Parliament, 2015). Genel olarak bu manifestoda kırsalda yaşayanların yaşam kalitesine değer verdiklerini ancak bununla birlikte kırsal koşullarla ilgili kaygılarını dile getirmişlerdir. Bu endişelerin başında gereği kadar kırsalda yaşayana destek verilmemesi durumunda demografik dengenin bozulacağına ve etnik azınlıkların yoksulluğa, sosyal dışlanmaya itileceğine dikkat çekmişlerdir. Kırsal alanların iklimsel değişikliğin azalmasına, halk sağlığına, sosyal yaşama, sosyo-ekonomik koşullara ve ruhsal huzura oldukça büyük katkılar sağladığına vurgu yapmışlardır.

Bu bağlamda bu bölümde geleneksel ekolojik bilgiden bahsedilerek neden korunması gerektiğine değinilecektir.

2.3.1. Geleneksel Ekolojik Bilgi

Geleneksel ekolojik bilgi (GEB), yerel halkın bitki, hayvan ve habitat bilgisinin anlaşılmasına yönelik, uygulamalı sosyal araştırmaların önemli bir odağı olarak ortaya çıkmıştır (Menzies, 2006). Usher, GEB'i belirli bir grup insanın geleneklerinden ve tecrübelerinden derlenmiş çevre hakkındaki tüm bilgi çeşitlerini içerdiği şeklinde değerlendirmektedir (Houde, 2007). Bu bilgi çeşitlilikleri ekolojik kültürü oluşturmuştur. Son dönemlerde ise kırsalda yaşayan toplulukların ekolojik kültürleri sayesinde sürdürdükleri sağlıklı yaşamları araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda gelişmiş dünyada ekolojik kaygıların artması, tüm toplumu alternatif sistem olan geleneksel ekolojik bilgiye yöneltmiştir (Johannes, 1993). Dünya genelinde, kırsalda yaşayan yerel topluluklar, doğal kaynakları kullanmaktadır. Doğal kaynakların sunduğu tedavi yöntemleri ilaçlar kadar etkili ve ekonomiktir. Oluşturdukları bu geleneksel kültür vasıtasıyla alımı gücü düşük insanların yaşam kaliteleri çok daha kolay yollarla yükseltilebilmektedir. Oysaki insanlık teknolojiyi kullanmanın inceliklerini öğrenmiş olmasına rağmen, teknoloji bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Tıp alanında yaşanan gelişmeler doğrultusunda hastalıkların tedavileri için birçok ilaç geliştirilmiş, ancak alınan ilaçların tedavi edici özelliği yanında yan etkileri de ortaya çıkmıştır. Bazen alınan ilaçlar, insanları dönüşü olmayan sorunlarla baş başa bırakmaktadır. Yiyecek olarak tüketilen ürünler genetiği ile oynanmış olması nedeniyle, kanser vakalarını arttırdığı

tespit edilmiştir. Kansere neden olmayan gıda maddelerinin bir kısmı da gerekli besin değerlerini yitirmektedirler. Kırsalda yaşayan yerli halk ile kentlerde yaşayan insanlar arasında hastalanma oranlarında bile değişkenlik söz konusudur. Yerli halkın GEB'i kullanması, birtakım sorunlu ürünlerin hanelerine girmesine engel olmakta ve daha sağlıklı bir yaşam sürdürmeyi başarabilmektedirler. Gelişen teknoloji sayesinde insanoğlu doğal çevreden yararlanmanın yollarını geliştirmiş bulunmaktadır. Ancak çevreye verilen tahribat teknolojik gelişme ile birlikte hat safhaya da ulaşmış bulunmaktadır. Mezies'in (2006) de belirttiği gibi, işin ehli olmayan kişilerce yapılan hatalar ekolojik kriz oluşturmakta, bununla birlikte istenilen verim de elde edilemeyip, insanlık çaresiz kalmaktadır. Tam bu noktada, araştırmacılar kabile, aşiret ya da kapalı toplumların geçmişten günümüze getirmiş olduğu kadim bilgilere en çok ihtiyaç duyulduğu bir dönemin olduğunu vurgulamaktadırlar. İklim değişikliği gibi tehditlerle mücadele eden günümüz dünyası için doğayı koruyan geleneksel ekolojik bilginin korunarak sürekliliğinin sağlanması ve geleneksel üretim alanlarının yerel halkla birlikte korunması sayesinde tüm bu bilgi birikiminin gelecek nesillere aktarılması adeta hayati bir öneme sahip olmuştur. Zira Menzies (2006)' e göre; teknoloji ve bilimsel bilgiler çevre sorunsalını çözmede başarısız olmaktadır.

Yaşam alanı olarak kırsalı seçmiş topluluklar, doğal çevrenin her türlü imkânlarından nasıl faydalanılacağını oldukça iyi bilmektedirler. Doğal çevreyi kendi evleri gibi gördükleri için ve doğal çevre ekonomik gelir kaynaklarının esasını teşkil ettiği için, ekolojik döngünün sürdürülebilirliğini bilimsel yaklaşanlardan daha iyi sağlamaktadırlar. Bu kadim bilgiler, yerli topluma ekolojik kültür olarak atalarından gelmekte ve yüzlerce yılın tecrübesini ihtiva etmektedir. Menzies

(2006)'in de ifade ettiği gibi bilgi birikimi, yavaş gelişen süreçler içerisinde oluşur. Oluşan bilgi de doğada kullanılmaya devam ettikçe tekrarlanır, gelişir ve arkadan gelen genç kuşaklara kültür olarak transfer edilir. Dolayısıyla hayatı kolaylaştırıcı, yaşam kalitesini artırıcı geleneksel bilgilerin sürdürülebilirliği, gelecek nesillere aktarılması ile mümkün olabilecektir.

Batılı toplumlarda özellikle 18. Ve 19. yüzyıllarda yerli halk, hor görülmüştür. Bu nedenle yerli halkın geçmişten gelen ekoloji bilgisi gelenek şeklinde yaşanmıştır. Gelenek ifadesi uzun yıllar vahşiliğin ve basitliğin ifadesi olduğu için, bilim adamları yerli halkın gelenek şeklinde oluşan ekoloji konularında araştırma yapmaktan çekinmişlerdir. Özellikle 19 yy. da yerli halk bilgisi (indigenious knowledge), beklenen değeri bulamamıştır (Berkes, Colding ve Folke, 2000). 20. Yüzyılda türlerin tanımlanmasında ve sınıflandırılmasında (etnobiyolojik bilgi) yerli halkın bilgisine ihtiyaç duyulması ile birlikte GEB'in önemi ortaya çıkmaya başlamıştır. Kırsalda yaşayan yerel halk, çoğu zaman vahşi doğada hayatta kalma mücadelesi vermek zorunda kalmaktadır. Sosyo-ekonomik yaşamları gereği kentlerden uzak, ulaşım imkânları kısıtlı, hekime ulaşma fırsatları zor şartlarda hastalıklar ile mücadele ederek hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda bölgelerinde yetişen bitkilerden nasıl yararlanılacağını ve şifa bulunacağını öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu faydalı bilgiler günümüz koşullarında yeniden değer kazanmaya başlamaktadır. Etno-botanik kültür kavramı altında araştırmacılar tarafından yerli halktan geleneksel bilgilerini derlemeye başlamışlardır. Hayvanları için de yukarıda sayılan nedenler geçerlidir. Geçmişten günümüze kırsalda yaşayan insanlar atalarından öğrendikleri bilgi birikimi ile hayvanlarını halk veterinerliği de denilen kültürel birikimle tedavi etmeyi öğrenmişlerdir. Bu bilgilerinde birçoğu

unutulmaya yüz tutmuştur. Araştırmacılar bu değerli bilgilerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için büyük bir özveri ile çalışarak kayda almaya başlamaktadırlar. Huntington'un da belirttiği gibi GEB, ekologlar tarafından araştırılmalı ve hatta araştırmalar derinlemesine geliştirilmeli bununla birlikte çevreye olan etkileri değerlendirilerek bilim dünyasına katılmalıdır (Huntington, 2000).

Johannes, Huntington'un aksine "*ekoloklardan ziyade sosyal bilimcilerin yerel halkı ve bilgilerini derinlemesine araştırmalıdır*" demektedir. Çünkü sosyal bilimciler, halkı çok yönlü anlayabilmektedirler. Mümkün olursa birlikte çalışmaları daha verimli olmaktadır (Johannes, 1993).

Johannes (1993) GEB'yi şu dört başlık altında incelemektedir:

1- Sınıflandırma bilimi: Yerli halk, hayvanlara, bitkilere, toprağa, kayaya kendi yaşam şekillerine göre isim vermektedirler. Araştırmacılar da bu isimleri bilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yapılan yiyeceklerin, ilaçların, kullanılan malzemelerin, toprakla ilgili gelişimlerin, dini inanışların kaynağını göz ardı ederler. Böylece araştırmacıların bu türler hakkında çalışabilmesi için yerel halkın sınıflandırma bilgilerine hâkim olması gerekmektedir.

2- Sahaya Ait Bilgiler: Yerel halk bölgeye ait nadir türlerin konumlarını belirlemektedir. Dolayısıyla, araştırmacıların endemik türler hakkında envanter çıkartmalarına ve haritalanmalarına yardımcı olmaktadırlar. Hayvanların göç yollarını ve toplanma noktalarını yerel halktan öğrenebilmektedirler.

3- Geçici Çerçeve: Yerel halk, mevsimsel dönemleri kendi yaşam şekillerine göre algılamaktadırlar. Kuzey Avusturalya'da bulunan beyaz insanlar

sadece iki mevsim yaparlarken, Aborjinler mevsimleri altıya bölerek isimlendirmektedirler.

4- Sosyal Çerçeve: Yerel halkın kaynakları nasıl kullandığı, nasıl transfer ettiği ve nasıl kullandığı konusunu incelemektedir. Bazı yerel kültürler geleneksel koruyucu etik değerlere sahipken, diğerleri kendi doğal kaynaklarına zarar verebilmektedirler. Ancak unutulmaması gereken bir konu yerlilerin bütün bilgilerinin tam doğru olmayan bölümlerinin de mevcut olduğudur. Bu doğru olmayan bölümler araştırmacılar tarafından masaya yatırılmalı ve bilimsel gerçekten uzak olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bilimsel gerçekten uzak olanlar, bilim dünyasına yanlış ışık tutması önlenmesi gerekmektedir.

Houde (2007) GEB'nin önemine vurgu yaparken şu ifadelere yer vermektedir: Geleneksel ekolojik bilginin kaybolması demek yaşam alanları olan kırsalın korunmasının da bitmesi, kültürün, dilin, yaşanan ev tiplerinin, anlatılan hikayelerin ve bir çok folklorik yaşam pratiklerinin de kaybolması demektir. Geçmişle günümüz arasında var olan çok güçlü bağların kopması demektir. Kaybolan kültürün çevreye etkisi iklim değişikliğine kadar gitmektedir. Bu konuda huzursuzluk yaşayan toplulukların başında Eskimolar gelmektedir. A.B.D. uluslararası anlaşmalarda yer alan, sera gazı artışına sebep olan gaz salınımlarının durdurulmaması, kutupların çevresini değiştirmekte ve Eskimoların geleneksel ekolojik yaşam alanlarını yok ederken, geleneksel yaşam sitillerini de yok etmektedir (Houde, 2007).

2.3.1.1. Kültlerden oluşan Geleneksel Ekolojik Bilgiye Örnekler

Özarslan, antropolojik açıdan kültü, "*Tanrı ve Tanrılarla ilişki içerindeki belirli bir guruba ait inançları ve ayin gibi dini eylemlerdir"* şeklinde tanımlamaktadır (Özarslan, 2003). Kültler, insanlık tarihi ile başlayan bütün inanç sistemleri içerisine (ilkel dinlerden semavi dinlere kadar) kişilerin kendi hayal dünyalarında ürettikleri korkutucu efsaneleri, sanki inanç sistemlerinin bir parçasıymış gibi sonradan yerleştirmişlerdir. Kült olarak görülen varlıklar, insanüstü güce sahip, insanlar tarafından yapılan yanlışlar karşısında gücüyle zarar verebilen, öfkelendirilmemesi gereken, ulu, büyük, yüce ve karanlık niteliklere sahip olduğu düşünülen ruhani varlıklardır. Türkler İslam'a girmeden önce yaşam alanlarını korudukları çevreci yaklaşımlar sergileyen kültlere sahiptiler. Doğal çevrelerini saran dağ, orman, otlak, akarsu, gök, yer, ateş vb. unsurlar kendi içlerinde ruhu olduğu düşüncesine sahiptirler. Hatta bu kültlerin ilahlık derecesine yükseltilen değerler haline geldiği de görülmektedir. Söz konusu bu kültler, derinlemesine incelendiğinde özü çevreci yaklaşımlar içermekte olduğu anlaşılmaktadır. Çevrenin korunması, doğaüstü güçlerle birleştirilmiş, sonradan gelen kuşaklara doğal çevreye sahip çıkmaları için ruhlarında korkular oluşturmuşlardır.

Geçmiş dönemlerde yaşamış topluluklar, doğada oluşan bu güçlerden korkarak, doğaya sahip çıkmış ve saygı duymuşlardır. Bu kültler yüzlerce yıl yaşamış olmalarına rağmen günümüzde etkilerini hala sürdürmektedirler. Özellikle kapalı toplumlar, (içte evlilik sürdüren endogamy topluluklar) geçmişin özelliklerini daha fazla yaşatabilmektedirler. Aşağıda bu ilkel toplulukların yaşamlarından ve bazı inançların doğaya olan yaklaşımlarından örneklerle ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.

Bookchin (2013), ilkel insanların, doğal çevreye sahip çıkarken, kişiler arasında astlık üstlük münasebetiyle sınıf ayrımı kurulmadan gerçek manada "organik topluluklar" meydana geldiğinden bahsetmektedir. Dolayısıyla bu toplumlarda önemli olan eşitlik peşinde koşmak değil insana ve bütün birey olanlara saygı duymak vardır. Bireylerin bir araya gelmesi ile toplu yaşayan kişiler, yaşam kaynakları olan doğaya da saygı duymalıdırlar. Etinden sütünden yararlandıkları hayvanların doğum vermesi, bereketi temsil eder. Bu nedenle doğanın üretken verimi ile örtüşecek şekilde ritüeller gerçekleştirirler. Böylece bu organik topluluklar, verimin artmasına katkıda bulunduklarını düşünürler. Organik topluluklar insanlarla ve doğal çevreleriyle iş birliği içerisine girmelidir. Organik topluluklar aynı zamanda ekolojik işlevleri bakımından da farklılık göstermektedir. Örneğin Hopi'ler tarım alanında ürünlerinin ekilmesi, filiz vermesi, olgunlaşması aşamalarında törenler düzenlerler. Hopi'ler büyü yapmak yerine katılımcı işlevleri ile doğanın ürünlerini vermesini kolaylaştırmış olurlar. Böylece bütün evrenin zinde kalmasına yardım edilmiş olur. Kuzey Amerika'nın ormanlık alanlarında hayat süren Algonkian'lara göre kunduzlar, toplumun huzuru için akıllıca iş birliği yaparak yaşamlarını sürdürürler. Kabileler şeklinde kendi oluşturdukları yuvalarında yaşarlar. Hayvanların da kendilerine özgü totem ve büyüleri vardır. Manitu denilen kutsal ruh, onlara da yaşamaları için hayat vermiştir. Algonkian'lara göre Manitu'dan dolayı hayvanların dostluğunu kazanmak gerekmektedir. Aksi halde, hayvanlar etlerini ve derilerini insan faydasına sunmayı reddedebilirler. Organik topluluk doğal çevresinde yaşamının sürdürebilmenin ön koşulu olarak tüm çevreyle iş birliği içerisinde olması gerekmektedir (Bookchin, 2013, s.88-91).

Türkler, İslam'a girmeden önce "Kök Tengri" dinine ve Şaman inançlarına sahip bulunurken, yaşadıkları ülke, dağ ve toprak kutsal olarak kabul edilmektedir (Şener, 1996). Kutsal olan bu dağ, nehir, ırmak ve gölün ruhu vardır ve bu ruh insanları koruduğu için insanlar da bu ruhları kutsamaktadırlar. Bu ruhlara at kurban edilirken, sütü unla karıştırıp etrafa serperler. Bu inanç günümüzde Anadolu'nun bazı Alevi toplumlarında yaşatılmaya devam etmektedir (Şener, 1996). Şener, Uygur Türklerinin ilkbahar gelmesi ile birlikte yıldırımın düştüğü ilk yerde bir araya gelip kurban kestiklerini, Minusink bölgesinde yaşayan Türklerin ise gök gürültüsü yaptığı düşünülen tanrıya beyaz at adadıklarını ve bu beyaz atı dualar edildikten sonra doğaya bıraktıklarını, bir daha da kimsenin bu ata binmediğini ifade etmektedir. Kuzeydoğu Amerika'da yaşayan Kızılderili İroki halkı da mitolojiye göre şimşeğin ve yıldırımın yeryüzünde bulunan zararlı tırtılları temizlediklerine inandıkları için ilkbaharda ilk fırtına esene kadar yıldırımlara hürmetin göstergesi olarak toprağı bozmadan beklemektedirler (Marriott ve Rachlin, 1994).

Türk kültünde, orman ve ağaç önemli olduğu için Türk destanlarında da yer aldığı görülmektedir. Bu konuda destanlarda yer alan örnekleri şunlardır. Orhun Abidelerinde "*Ötüken yir olurup arkış tirkiş ısrar, neng bungug yok. Ötüken yış olursar, benggü il tuta olur tacı sen"* (Ergin, 1970, s. 72) Ötüken ormanlarından (Yışlarından) ayrılmadan yaşanırsa mutlu olacaklarını, ayrılmaları halinde ise başlarına her türlü belanın geleceğini ifade etmektedir. Uygurların Türeyiş Destanında da ağaç kültüne yer verilir. "Uygurların türediği ağaç iki nehrin ortasında meydana gelen bir adacıkta bulunuyordu. Oğuz Han, İt-Barak kavmiyle savaşırken mağlup olduğunda nehrin ortasındaki küçük bir adacığa sığınmak zorunda kalmıştı. İşte tam bu sırada Oğuz Han'ın askerlerinden birisi bu ağaç kovuğunda bir çocuk

doğurmuş ve bu çocuğa '*Kıpçak'* adı verilmişti. Oğuz Türklerine ait bu destanını yazanlar "Kıpçak" sözünün ağaç kovuğu manasına geldiğini konusunda ısrarlıdırlar (Ögel, 1993, s. 88). Ögel aynı eserinde Manas Destanını anlatırken, hamile kalamayan kısır kadınların, Elma ağacının altında vakit geçirerek oynamaları halinde çocuklarının olacaklarına inandıklarını anlatmaktadır. Ardıç ağacı da Türkler için kutsal sayılmıştır. Uygur Türklerinden Manihaizm dinine inananlarda da ağaç çok önemlidir. Bu dine göre, beş hayat beş de ölüm ağacı bulunmaktadır. Altay Yaratılış destanında da ulu çam ağacı yer almaktadır. Batı Sibirya'da bulunan Fin-Ugor kavimlerinde sedir ve çam önemli olurken, Altay ve Tanrı dağları bölgesinde kayın ağacı önemlidir (Ögel, 1993, s. 90). Ögel, şaman dinine mensup Yakut Türklerinin her birisinin Turuu diye adlandırılan ağacı olduğunu, her gencin şaman olmaya karar verdiklerinde bir ağaç diktiklerini, Şaman ölünce de ağacını keserek yok ettiklerini ifade eder[6]. İran'ın güneydoğusunda bulunan Maku Hanlığı'na bağlı 26 köylü Karakoyunlu Alevi Türkmen köyleri etraflarında bulunan ormanlığı kutsal saymaktadır. Bu ormanda bulunmakta olan ağaçların hiç birisine dokunulmaması gerektiğine inanmaktadırlar. Karakoyunlu kadınları, ilkbahar mevsiminin gelmesi ile birlikte bu ağaçlara çiçekler bağlamaktadırlar. Orman kutsal olduğu için ormana erkek bir hayvanı kurban olarak keserler. Kurbanın kemiklerini kutsal olduğunu düşündükleri bu ormanlarına gömerler. Karaoğlan adını verdikleri bu ormanda ayin yapmadan önce beş gün boyunca koyunlarının sütlerini biriktirirler. Ayin gününe kadar bu sütten içmezler (Özarslan, 2003). Benzer şekilde Anadolu'da bazı ağaçların kutsal olduğu düşünülüp dallarına ip bağlanmaya devam edilmektedir. Bazı ağaçların çocuğu olmayanlara şifa verdiği düşünülmekte ve kısır kadınlar bu ağaçlara çabut bağlayarak medet ummaktadırlar. Öyle ki bu ağaçların dallarını kırmaları halinde

[6] Ayrıntılı bilgi için bkz. Bahattin Ögel, Türk Mitolojisi, I. Cilt, 1993.

ölümlerinin çok zor olacağına şiddetli acılar çekeceklerine inanmaktadırlar. Şamanlarda ormanın ruhu olduğu inancı hakimdir. Bu ruha Kazan bölgesinde "urman ögesi" Tunguzlarda "ure amaka" Buryatlarda "oin ecen" isimleri verilmektedir. Bu kutsallıktan dolayı orman, içerisinde barındırdığı av hayvanlarının sahibidir. Avın karşılığında orman ruhuna kurban olarak, bez parçaları, av hayvanlarının kürkleri sunulur (Şener, 1996).

Divitçioğlu, Oğuz Türklerinde Ongunların önemini anlatırken, simgelerinin de kuş figürleri olduğundan bahsetmektedir. Bu kuşlara saygı duyulmaktadır. XI. Yüzyılda Kırgızlar'ın öküze taptığını, bunun yanı sıra saksağan ve kirpiye de tapdıklarını, Yakut toplumlarında bazı boyların kuğu, karga, kaz, guguk, kuzgun, turna, gece kuşu, doğan gibi kuşlara saygı gösterirlerken, ak kısrak, alaca inek, sincap ve samur gb[7]. Hayvanlara da saygı duyduklarını belirtmektedir (Divitçioğlu, 2000, s. 40).

Şaman inancına göre otlaklarında ruhu bulunmaktadır. Göçebe toplumların otlaktan sadece bir gün istifade etme hakkı bulunur. Ertesi gün o otalğı terk etmez ise otlak artık göçebeye bereket vermeyeceğine inanılmaktadır. Şaman kültlerinden birisi de akar suya çöp atılması durumunda akarsuyun ruhunu sinirlendirmektedir. Sinirlenen suyun ruhunu sakinleştirebilmek için, akar suya para, süt ya da ekmek atmaktadadırlar. Türk toplumları İslam dini ile tanışmadan önce suyu ister kaynağında olsun, ister ırmak şeklinde olsun isterse durgun su olan göl ve deniz şeklinde olsun kutsal kabul etmişlerdir (Sencer, 2000, s. 36). Öyleki suyun kirleneceğini düşündükleri için suda yıkanmayı ve giysilerini yıkamayı uygun görmemişlerdir. Bu davranışla suyu kirleteceklerine inanmaktadırlar (Sencer, 2000,

[7] Detaylı hayvan isimleri için bkz. S. Divitçioğlu (2000), Oğuz'dan Selçuklu'ya Boy, Konat ve Devlet

s. 19). Nehirlerin büyük güç ve enerjileri olduğu için nehir kenarından taş toplamak onlara olumlu enerji vermektedir. Yol üzerinde karşılarına çıkan kuş tüylerini toplamaktadırlar. Bu kuş tüylerinin cennetteki ruhlardan gelen bir işaret olduğunu düşünmektedirler. Alevi toplulukların günümüze kadar sürdürdükleri değerlerden bir tanesi de tavşan etini yememeleridir.

Amerika'nın kuzey batı Pasifik sahillerinde yaşayan Haida yerli halkı doğaya etik değerler içerisinde yaklaşmakta ve eğlence amaçlı ayı avlamayı hayvanlara karşı saygısızlık olarak görmektedirler (Houde, 2007). Houde, ayrıca ilk insanların ve yerli halkın doğaya saygılarındaki etkenlerden bahsederken bitkilerden ve hayvanlardan tedavi amaçlı faydalandıklarını anlatmaktadır. Bu doğrultuda bölgelerinde ilaç yapımı için kullanılan bitkileri diğer toplumlara açıklamada ve bu bilgileri yaymada çok dikkatli davranmışlardır. Yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebileceği gibi mevcut bitkinin yer yüzünde eşit miktarda olmamasından, kullanılarak yok edilebileceğini düşünmüşlerdir. Bir çok yerli halk, geleneksel ekolojik bilgi kontrolünün eksikliğini ve üzerinde yapılacak yanlış yorumlamalar ile GEB'lerin kaybolacağını ve bunun çok büyük bir sorun olacağını görmektedirler. (Houde, 2007). Dündar, 1854 yılında Amerika Başkanının Kızılderililerden topraklarını satmalarını istemesi üzerirene Kızılderili Reisi Seatlle'in Amerika Birleşik Devletleri Başkanına yazdığı mektubunu şöyle aktarmaktadır;

"Beyaz Saraydaki Büyük Beyaz Reis!

Gökyüzyünü, toprağın sıcaklığını nasıl satın alabilirsiniz, ya da satabilirsiniz? Bunu anlamak bizler için çok güç. Bu toprakların her bir parçası halkım için kutsaldır. Çam ağaçlarının parıldayan iğneleri, vızıldayan böcekler, ak kumsal kıyılar, karanlık ormanlar ve sabahları çayırları örten buğu, halkımın anılarının ve geçirdiği yüzlerce yıllık deneylerinin bir parçasıdır. Ormanların, ağaçların damarlarında dolaşan su, atalarımın anılarını taşır. Bizim insan tarihimiz doğayla içiçedir. Beyazlar için durum böyle değildir. (...) Her kızılderili, gerçek anasının doğduğu toprak olduğunu bilir. (...). Doğduğumuz toprağın her

zerresi bizler için kutsaldır. Derelerin ve ırmakların suyu, bizim için yalnızca akıp giden, beyaz insanın anladığı anlamda bir su değildir; o akıp giden sular , atalarımızın damarlarından akan kandır aynı zamanda. Biz dereleri ve ırmakları kardeşlerimiz gibi severiz. Sizde aynı sevgiyi gösterebilecekmisiniz kardeşlerimize? Biliyorum; beyazlar bizim gibi düşünmezler. Beyazlar için bir parça toprağın , herhangi bir şeyden ayrımı yoktur. Beyaz adam, topraktan almak istediğini almaya bakar ve sonra yoluna devam eder. Çünki toprak beyaz adamın dostu değil. Düşmanıdır. Beyaz adam topraktan istediğini alınca, başka şeylere, başka serüvenlere yönelir. Beyaz adam, anası olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne, alınıp satılacak, isteklerini doyuracak, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. Onun bu doyumsuz ihtirasıdır ki, toprakları çölleştirecek ve güzel ne varsa herşeyi yiyip bitirecektir…(Dündar, 1994).[8]

Verilen örneklerin tamamı kültlerin çevreci yaklaşım sergileyen özellikleri olduğunu göstermektedir. Bu kültler, ilkel toplumdan günümüze ekolojik bilgi birikiminin oluşmasını sağlamışlardır. Yaşam pratiklerinin bir parçası olan doğal çevre, biyolojik çevrelerini de oluşturmuştur. Kutsal saydıkları biyolojik çevrenin ürünlerinden faydalanarak korumuşlar ve yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir. Günümüz kapalı toplumların bazılarında da sözkonusu bu kültlerin izleri az da olsa görülmeye devam etmektedir.

2.3.2. Geleneksel Ekolojik Bilginin ve Kırsalın Korunması

Göçebe toplumların tarihi süreç içerisinde doğadan yiyeceklerini, içeceklerini ve etno-botanik anlamında sağlık sorunlarını giderdikleri bilinmektedir. Doğanın/ Kırsalın tahrip edilmesi bilinçsizliğin bir eseri olarak ortaya çıkmaktadır. Yücel, doğa korumayı "*insan sağlığı ve yaşamın garantisi için, doğada yaşayan bitki ve hayvan türlerinin varlığı, onların yetişme ve yaşam ortamları ile belirli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğal elemanları korumak*"

[8] Bkz: Kızılderili Reisi Seatlle'in Amerika Birleşik Devletleri Başkanına yazdığı mektubun tamamını görmek için Dündar, A. (1994). İnsan ve Çevresi. *Günümüzün Çevre Sorunları* (s. 159-166). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları: 18. Sayfa 159-161.

şeklinde tanımlamaktadır (Yücel M., 2009). Zeydanlı (2009) ise bu konuda önemli bir noktaya temas etmektedir. Doğa koruma denilince sadece korunması gereken alan algılanmış, korunacak pratiklerin belirli alanlar ile kısıtlamanın yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Zeydanlı (2009), yapılan bu yanlış neticesinde de korunması gereken biyolojik çeşitliliğin hala büyük bir kısmı koruma alanlarının dışında kalmakta olduğunu, gereken hassasiyet gösterilmediğinden tarım ve orman alanlarının içerisinde kaldığından korunamadığını vurgulamaktadır. Tam bu noktada kırsal yaşamın bir parçası olan endemik bitkilerin korunmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle sürü otlatıcıları ile çayır ve meraların tahrip edilmesine ilave olarak endemik bitkilerin durumu da önem kazanmaktadır. Hâlbuki unutulmaması gereken en önemli unsur, kırsalda yaşayanların kendi biobölgesini en iyi koruyan topluluklar olduğudur. Günümüze kadar kırsalda yaşayan göçebe toplumlar, yerleşikler tarafından dışlanmış, hakir görülmüşlerdir. Yerleşikler göçebe toplumlara, göçebe toplumlar ise yerleşiklere muhtaç bir hayat sürmesine rağmen bu durum yerleşiklerce göz ardı edilegelmiştir. Tezin bundan sonraki bölümünde geçmişten günümüze pastoral göçebe toplumların gelişim evrelerine ve bu süreç içinde ürettikleri ve yetiştirdikleri besi hayvanları da dahil olmak üzere oluşan biokültürlerine, kısaca Sarıkeçili Yörüklerde GEB'nin günümüze değin nasıl ulaştığına bakılacaktır.

2.4. Göçebe (Pastoral) Toplumlar

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren geçim örüntülerini toplu olarak gerçekleştirme ihtiyacı duymuşlardır. Bu bağlamda, ilk insanların en az on kişilik en

çok kırk kişilik gruplara ayrılmış oldukları var sayılmakta ve besin arayışlarını gruplar halinde yapmaktadırlar. Grup olmada yatan temel etken, kendilerini güvende hissetme duygusu ile bağdaştırılmaktadır. Pastoral göçebe toplumların tarihi gelişimi ve oluşumu ilk insandan günümüze gelişen periyod dairesinde gerçekleşmiştir. İlk insanlar "avcı toplayıcı" yaşam periyodunu sürdürmüşlerdir. Bu süreç içerisinde başlıca geçim örüntüleri doğal kaynakların devşirilmesi şeklindedir. Emek ve emek yoğun ön planda üretim bulunmaktadır. Nüfus yoğunluğu fazla değil ve doğal çevre yaşam şartların üst seviyede destekler durumdadır. Av hayvanlarının göç istikametleri doğrultusunda hayatlarını idame ettirmektedirler. Kaynakların bol olduğu yerlere doğru ilerlemişlerdir. Ancak mevsimlerin klimatolojik yapısına göre yeryüzü eşit olmayan dağılım göstermiştir (Descola, 2013). Her bölgede bol geçim örüntüsü bulamamışlardır. Bu dönemde avcılık erkeklerin işi iken kadınlar toplayıcıdırlar. Uzun yıllar avcı toplayıcı yaşam devam etmiştir. Günümüzden yaklaşık olarak 10 000 yıl önce (Yücel, 2009) insanlık yaşamının ikinci geçim örüntüsü aşamasında tarım öncesi olan "bahçecilik" faaliyetinin başladığı dönemdir. "Çapa tarımı" da denilen bu dönem, yumuşak toprakların (Şenel, 2015) işlenmeye ve ekilmeye başlandığı dönemdir. Basit tarım yapılmaya başlanmıştır. İlk yerleşik hayata geçiş emarelerinin de ortaya çıktığı dönemlerdir. İnsanoğlunun tarımı keşfetmesi ile yarı yerleşikliği benimsemeye başlamış ve bu gelişim ile birlikte "kültür"de ortaya çıkmış ve sonucunda "uygarlığın doğuşu" başlamıştır (Mutlu, 2014). Bu dönemde orman kesilerek ya da yakılarak basit tarım için bahçeler temin edilmeye başlanmıştır. Gordon Childe' da günümüz şartlarında da yapılan bu tarım şeklinin neolitik çağın başlıca tarım arazisi elde etme yöntemlerinden olduğunu ifade etmektedir (Childe, 1982). Çevreye ilk ciddi zararın verilmeye başladığı dönem

olarak da görülmektedir. Avcı toplayıcılıkta üretim olmaz iken bu dönemde üretim başlamıştır. İnsanlığın geçim örüntüsünün üçüncü aşamasında "çobanlık" başlamıştır. Tahmini olarak 12 bin yıl önce hayvanlar evcilleştirilmeye başlanmıştır. İlk olarak keçi ve koyun evcilleştirilmiştir. Hayvanların evcilleştirilmesi ile birlikte "pastoral topluluklar" meydana gelmiştir. Evcilleşen hayvanları beslemek için otlak arayışının da başladığı dönemdir. Yazları kurak olması ve otlakların kuruması, daha serin ve otlakların bol olduğu bölgelere göç etme duygusunu meydana getirmiştir. Ancak bu periyotta yoğun tarım süreci başlamadığı için ekim dikim sahası da yaygın bulunmamaktadır Böylece çobanlık sorunsuz şekilde devam etmektedir. Geçim örüntüsünün dördüncü aşamasında yoğun tarım dönemi başlamıştır. Yoğun tarım döneminde yerleşik hayat (sedentary) periyodu başlamıştır. Köylü yaşam biçiminin şekillenmesi, arazi elde etmelerin artması, otlak ve meraların tarım arazilerine çevrilmeye başlaması bu periyot içerisindedir. Yerleşiklerin göçebeler ile karşı karşıya gelmeye başladıkları, çevreye verilen zararın üst seviyeye çıkması bu dönemin en önemli negatif yaklaşımlarıdır. Ancak çevreye olan zarar ve pastoral göçebeler ile çıkar çatışmaları, ciddi boyutlarda değildir. Ciddi sorunların çıktığı periyot, geçim örüntüsünün beşincisi olan endüstriyel toplumun oluşmasıyla başlamıştır. Uzun'unda belirttiği gibi "bir mozaiğin var olan koşullarını geçmişi bilmeden değerlendirmek kolay değildir" (Uzun O. , 2009). Tarımın gelişmesi pastoralizmi de geliştirmiştir. Sulu tarım, otlakların azalmasına sebebiyet verdiğinden hayvancılıkla uğraşanların çok daha uzaklara gitmesine neden olmuştur. Tarımcılık yerleşiklerin lehine gelişirken, pastoralistlerin de hayvancılıkta gelişmesine ve uzmanlaşmasına etki etmiştir. Tarımla uğraşanlar, verimli topraklara ihtiyaç duymuş ve ziraat için ihtiyaç duyulan alanları yerleşikliğin merkezi haline

getirmişlerdir. Göçebe toplumlar ise evcilleştirdikleri hayvanları besleyebilmek için, ziraatla uğraşanların boş bıraktığı alanlar olan çölleri, dağları, sahipsiz kalmış meraları ve bozkırları kullanarak insanlığın yaşayabileceği alanlara dönüştürmüşlerdir (Matsubara, 2012). Göçerleri zor durma düşüren en önemli etken, göçerlerin kullanım alanlarından olan yerleşim yerlerinin dışındaki meraların tarıma açılması olmuştur. Göç yollarını değiştirmek zorunda kalan çobanlar, yerleşiklerin ekili dikili arazilerinden uzak durmak zorunda kalmış ve kültürel farkın da doğmasına neden olmuştur. Oluşan zorluklar doğrultusunda pastoral göçebe formları oluşmuştur. Khazanov (2015) oluşan pastoral göçebe formlarını beş ayrı gruplara bölmüştür. 1. "Pastoral Tam Göçebelik", 2. "Yarı Göçebe Pastoralizmi", 3. "Yarı Yerleşik Pastoralizm", 4. "Sığırtmaç Hayvancılığı" veya "Uzak Mera Hayvancılığı" ve son olarak da "Yerleşik Hayvan Yetiştiriciliğidir". Khazanov Pastoral Tam Göçebeliği, "*tarımın ikinci derecede bile bir geçim kaynağı olarak var olmamasıdır*" şeklinde tanımlamaktadır. Yarı Göçebe Pastoralizmi, "*yıl boyu veya yılın çoğunda düzenli olarak yeni otlak alanlara göçülmesidir. Hayvancılık her ne kadar asıl uğraş alanı ise de, ikinci uğraş alanı olarak tarım faaliyetlerine yer verilir*" demektedir. Yarı yerleşik pastoralizmi yarı göçebelikten ayıran asıl etken ise tarım faaliyetlerinin önde olmasıdır. Mevsimsel göçler de daha kısa mesafede yaylacılık faaliyeti şeklinde gerçekleşmektedir (Khazanov, 2015). Khazanov yapıtında pastoral göçebelerin iktisadi yapısında bulunan temel özellikleri de şu şekilde sıralamaktadır; 1. İktisadi faaliyetlerinin ağırlık merkezlerinin pastoralizm olması gerekmektedir. 2. Beslemiş oldukları hayvanların barınma ve beslenmesi yıl boyunca açık mera sistemi içerisinde ahır sistemi kullanmadan yapılması gerekmektedir. "ilkel karakter" olarak isimlendirmektedir. 3. Pastoral iktisadi yapının ilkeleri gereğince belirli olan otlak

bölge/alan içerisinde periyodik döngüsel eylem olarak yer değiştirilmesi gerekmektedir. 4. Pastoral toplumu oluşturan grubun tamamı veya büyük bir çoğunluğunun beslenilen hayvanlarla birlikte göç etmesi gerekmektedir. 5. Sosyo-iktisadi hedefin pastoral topluluğun geçimini sağlamak olması gerekmektedir (Khazanov, 2015, s. 29). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere Sarıkeçili Yörükler Pastoral Tam Göçebe hayat sürmektedir. İktisadi gelir kaynaklarını hayvancılık teşkil etmektedir. Düzenli ve belirli periyotlar halinde mevsimlere bağlı olarak otlağa bağımlı bir göç rotasını takip etmektedirler. Yukarıda da bahsedildiği gibi, sulu tarımın artması, orman gençleştirme sahalarının artması, çayır ve meraların tarım sahalarına çevrilmesi gibi nedenler ile göç yolları daralmış, yerleşikler ile tarihte yaşanan sorunların benzeri yaşanır hale gelmiştir. Descola'nın da belirttiği gibi son iki yüzyıldır değişik sorunların ortaya çıkmasıyla yerleşik besicilik benimsenmeye başlamıştır ve dünyada artık gerçek göçebe örneklerine az rastlanılmaktadır (Descola, 2013). Yerleşik besicilik ise hayvanların gezmesi mümkün olmayan kapalı alanlara ve besi yemlerine bağımlı, üretimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu üretimin neticesinde yağ oranı yüksek üretim hayvanlar ortaya çıkmakta ve insan sağlığını tehdit eder duruma getirmektedir. Göçebe topluluğun ürettiği hayvanlar ise dağlarda sürekli dolaşmakta ve doğal besinler ile beslenerek insan sağlığına daha uygun gıdalar konumundadır.

Dünyada oluşan Pastoral yaşam pratiğine farklı kategoriler verilmiş bulunmaktadır. Yörük ifadesi ise sadece Anadolu'da verilen özel bir isimdir. Yörük yaşam pratiği derinlemesine incelendiğinde, Khazanov'un tanımladığı kategoriler ile örtüşür yapıdadır. Bundan sonraki bölümde de pastoral toplumlara Anadolu'da neden

"Yörük" denildiği etimolojik olarak incelenirken, tarihi süreç içerisinde sosyo-kültürel yapılarına değinilecektir.

2.4.1. Anadolu'da Göçebelik, Konar- Göçerlik ve Yörüklük Kavramı

Anadolu'da pastoral yaşamın karşılığı konar-göçerlik ya da yörüklük şeklinde ifade edilmektedir. Yörük veya "yürük" sözcüğünden tarihte ilk defa ne zaman bahsedildiğinden kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Matsubara, 2012). Bu konuda etimolojik bir çalışma olmadığı görülmektedir. O yüzden tarihte ilk kullanılış zamanları bulunmaya çalışılarak, "Yörük kavramı" etimolojisi hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Aktan bir bildirgesinde, "Gıyasettin Keyhüsrev'in fetihleri sırasında (13. yüzyılda) yörük adına rastlarız. Isparta Eğirdir bölgesinde "İğdir Yörüğü" ile dolu olduğunu görürüz" demektedir (Aktan, 1996, s. 10). Genel olarak Osmanlı Devleti'nin Anadolu'ya hakim olması ile birlikte Ege civarına yerleşmiş bulunan Türkmen konar-göçerlere yörük denilmeye başlandığı görülmektedir (Gündüz, 1997). Cemiloğlu ise Türkmenlere, XV. Yüzyıldan sonra yörük denildiğini ifade etmektedir (Cemiloğlu, 2002, s. 12).Yapılan diğer araştırmalara göre, ilk kez Fatih Kanunnamelerinde "Yörük" kavramına rastlanması nedeniyle XV. yüzyıla dayandırılmaktadır (Aksoy, 2005, s. 18). Çetintürk'de yörükler için XV. yüzyılda Fatih kanunnameleri ile düzenlemeler yapıldığından bahsederken, kanunnameye girecek bir topluluğun çok daha önceden var olmuş olacağını savunmaktadır (Çetintürk, 1943). Fatih ve Kanuni döneminde yörükler hakkında çıkartılan kanunlarda yörükler hakkında "*yörük taifesi yaylaklarına gelmekte ve gitmekte, oturmakta, lazım gelen yerde üç günden ziyade oturmayalar ve oturdukları vakit*

dahi kimseye zarar ve ziyan etmiyeler, ederlerse şer'i ile sabit olduktan sonra zararları tazmin ettirilir" hükmü yer almaktadır (Güngör, 1941, s. 40).

Güngör (1941), yörük ifadesinin Fatih ve Sultan Süleyman kanunnamelerinin dışında ilk defa ilim dünyasına 17. Yüzyılın son kısımlarında Rycaut'un tanıttığını, daha sonra ise 1730 yılında Strahlenberg, Hammer ve Kiepert'in bahsettiğini ifade etmektedir. Güngör'ün Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki adlı eserinde yörükleri yürümek fiilinden türeterek "yürük" diye ifade etmesi eleştiri konusu olmuştur. Ramazanoğlu "Yörük" ifadesi ile kibarlaştırılarak söylenmeye çalışılan "yürük" ifadesinin aynı olmadığını, farklı manalar taşıdığını vurgulamaktadır (İncir, 2011). Eröz'ünde yorumları Ramazanoğlu ile örtüşür niteliktedir. Zira Eröz'de *"yörük, yürüyen, bir yerde durmayan göç eden, konar-göçer olandır. Yürük ise 'yügrük' kelimesinin sıfat şeklidir. Yörükler Türkmenler arasında bu kelime cins, kabiliyetli, dirayetli demektir. Bir yörük aşireti, diğer bir aşiretin kendilerinden dirayetli olduğunu ifade etmek için 'onlar bizden daha yügrüktür' demektedirler. Bu itibarla göçebe Türkmenlere yürük değil, yörük demek gerekmektedir"* (Eröz, 1967).

Yabancı araştırmacılardan bazıları, Türk kimlik yapısını araştırırlarken, yörüklerin ayrı bir etnik kimlik oluşturdukların iddia etmektedirler. Ancak yörükler ayrı etnik bir kimlik oluşturmamaktadır (İncir, 2011; Aksoy, 2001; Gelekçi, 2005). Traeger, Truhelka, Vambery, Nemeth ve Hoppe' de tam aksine yörüklerin Selçuklu olduğunu, Anadolu'nun hâkim unsuru olan Oğuz Türk boylarından geldiklerini ve Türkmenlerin akrabaları olduklarını ifade etmişlerdir (Güngör, 1941, s. 30). Caferoğlu'da Güngör'le ve Avrupa araştırmacılarının fikirleri ile uyuşarak "yörük", "Oğuz" ve "Türkmen" lerin aynı etnik yapıdan meydana geldiğini ifade etmektedir

(Caferoğlu, 1973). Oğuzlar da bir Türkmen boyu olduğu için (Alışık, 2008) yörüklerin Türkmen oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Yörük ifadesi gerçekten de Anadolu ve Rumeli'de konar-göçer hayat yaşayan Türkmen aşiretlerinin, boylarının genel bir adıdır (Gelekçi, 2005). Yörükler, Türk kültürünü en bozulmamış halde yaşayan ve yaşatan Türkmenlerdir. Endogamy denilen içte evlilik ile Orta Asya kültürünü yüzlerce yıldır yansıtmaya devam etmektedirler. Bazı yabancı bilim adamları bu içten evlilik ile yörükleri etnik grup olarak görmesine rağmen, Erdal Aksoy "*içinde bulunulan kültürden en az bir noktada farklılaşan unsurlar etnik grup değil, alt-kültürdür*" (Aksoy, 2005, s. 20) diyerek açıklık getirmektedir. İbrahim Yasa'da etnik grubu, "*tarihsel kökenleri ve fiziki yapıları ayrı ayrı olan insan topluluklarının birbirleriyle olan ilişkilerinden meydana gelen gerçek*" olarak tanımlamaktadır (Yasa, 1970, s. 5). Aşağıda, tarihi süreç içerisinde yörüklerin, nereden ve nasıl geldikleri detaylı bir şekilde aktarılacaktır.

Osmanlı'da, zorunlu göçün Türkçe karşılığı göç, göçmen olmasına rağmen arapça "hicret" kelimesinin kökünden muhaceret ve muhacir kavramları türetilmiştir (Seyirci, 1996, s. 192). Yapılan araştırmalar Osmanlı döneminde yörük kelimesi için herhangi bir kelime üretilmemiş olduğu yönündedir. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde ve daha önce ki süreçlerde Yörükler için göçebe ifadesi daha yaygın kullanılmıştır. Göçebe ifadesi göç-oba ya da Farsçadan "göç-ave" kelimesinden türetilmiştir (Ögel, 1985, s. 5). Göçerevli göçkün, göçküncü sözleri daha yaygın kullanılmıştır. Atilla Erden (K5) yörük ifadesini şöyle tanımlar; "*Yetenekli, kabiliyetli ve mücadeleci olandır*" ve bir örneğinde "*Yörük at kendi yemini kendi çıkarır*" diyerek kabiliyetli manasında olduğunu gösterir. Artun ise; "*Konar-göçer daima çadırda oturan ve geçimini küçükbaş hayvancılıkla sağlayan Türkmenlere verilen addır"* şeklinde

tanımlar (Artun, 1996, s. 26). Ercenk ise "*Yörüklük, daha çok küçükbaş hayvan yetiştirilmesine ve satımına dayanan bir ekonomik sürecin ve bu sürece özgü yaşama biçiminin adıdır*" der (Ercenk, 1996, s. 135). Yörüklerin konumuna ve hareketine göre tanımlayan Musa Seyirci; "*Yazın yaylalarda, güzün güzleklerde, kışın kışlaklarda hayvancılıkla uğraşarak, büyüklü küçüklü gruplar halinde yaşayan konar-göçerlerdir*" demektedir (Seyirci, 1996, s. 191). Seyirci "Yörük" ve "Türkmen" sözcüğü üzerinde de değişik görüşler ileri sürmektedir; yürüyüp gezen ve hayvancılıkla geçinen Batı Anadolu ve Rumeli'deki göçebe boylara Yörük genel adını verdiklerini, Doğu'da yaşayan aşiretlere ise Türkmen adıyla andıklarını bildirmiştir. Orhan Sakin'de benzer ifadeleri kullanmıştır. "*Osmanlı devrinde, konar-göçer gruplardan Kızılırmak'ın batısında yaşayanlar için genellikle Yörük; Kızılırmak'ın doğusu ve güneyinde kalan bölgelerindekilere ise daha çok Türkmen adı kullanılmaktadır*" (Sakin, 2006) demektedir. İnbaşı'nın da benzer ifadeleri kullandığı görülmektedir. İnbaşı ayrıca, "*Kızılırmak'tan itibaren doğuda kalan yerler ile Suriye ve Irakta yaşayan aşiretler tarafından Türkmen ifadesi kullanılırken, Kızılırmak'tan Adalar ve Marmara Denizi kıyılarına kadar olan yerler ile Rumeli'de bulunan Türkmen aşiretlere 'Yörük' ifadesi kullanılmakta*" (İnbaşı, 2000) olduğunu ifade etmektedir. "Yörüklük" ifadesi, Doğu Anadolu'da pek kullanılan bir ifade olmamıştır. Doğu bölgesinde yaşayan konar-göçer topluluklar için daha çok "göçer-ev" "aşiret" ve "Türkmen" ifadeleri tercih edilmiştir (Aksoy, 2005, s. 19). Aksoy ise büyüklü küçüklü gruplar halinde yaşayan, kışın kışlaklarda yazın yaylalarda otlaklarda hayvancılık ile uğraşan Oğuz Türklerine verilen ad olarak ifade etmektedir (Aksoy, 2001). Oğuz Türklerinin ise günümüz temsilcileri, Anadolu'nun güneyinde ve batısında yaşayan yörüklerdir (Sümer, 1999, s. 6). Başka bir ifadeyle, iki noktayla

ilişkisi olan, yılın yarısını bir yerde, diğer yarısını başka yerde geçiren, çadırlarını yanlarında taşıyan, aşiret üyelerinin müşterek hareket ettiği göçebe topluluktur (Bates, 1973, s. 5). Braudel bu iki nokta arasında gerçekleştirilen fiili hareketi "transhümans" olarak tanımlamaktadır. *"Ovalarda bulunan kış otlaklarından, yükseklikleri işgal eden yaz otlaklarına doğru dikine yönde yapılan değişim Transhümansdır"* (Braudel, 1989, s. 40).[9]

Yörükler, sabit bir yere bağlı kalmaksızın yaşadıkları, otlak bulmak için yüzlerce kilometre yürüdükleri için, kendilerine verilen "YÖRÜK" ifadesi bir isim olduğu gibi, yerleşik hayatı seçenlere de yörükler kendi aralarında "YATUK" demişlerdir. Yörümek eyleminden konar-göçerler için türetilmiş olan bu sözcüğe karşılık, yerleşenler için **yatmak** eyleminden **yatuk** sıfatı türetilmiş ve bu söz zamanla isimleşmiştir (Togan, 1946, s. 101). Cemiloğlu günümüz Türkiye'sinde ise Bursa dolaylarında yerleşik hayata geçmemişlere hala hazırda yörük denirken, yerleşik hayata geçmişlere **manav** (Cemiloğlu, 2002) denilmekte olduğunu ifade etmektedir. Anamur'da yörüklere, yörük ifadesi yerine "yaylacı", yerleşik hayata geçmişlere "yaycı" denilmekte, Karadeniz tarafında özellikle Giresun dolaylarında da "Çepni" ve "Ekinci" ifadeleri kullanılmaktadır (Eröz, 1983). Bazı yörük aşiretleri boy aşiret isimlerini kaybetmemesine karşılık, büyük bir çoğunluğu boy isimlerini unutmuş ve yaşadıkları yer isimleri ile anılır olmuşlardır. Gelekçi (2005), yapmış olduğu araştırmasında bazı yer adları ile anılan yörükleri şu şekilde örneklendirmektedir; İçel Yörükleri, Alaiye Yörükleri, Eğridir Yörükleri, Maraş Yörükleri, Bursa Yörükleri, Trakya Yörüklerini ise, Naldöken Yörükleri, Kocacık Yörükleri, Yanbolu Yörükleridir (Gelekçi, 2005). Aydına gelip yurt tutan yörük

[9] Bkz Transhümans için detaylı bilgi: Fernand Braudel: Akdeniz ve Akdeniz Dünyası

aşiretlerinin bir kısmı, Osmanlı döneminde sürgüne gönderilmiş olması ve kendi istekleri ile bölgeyi terk ederek yeni otlak arayışı içerisinde olması da yukarıdaki izaha örnek teşkil eden bir aşirettir. Özellikle Osmaniye, Adana, Kozan, Kadirli bölgesinde Aydın'dan gelip yurt tutmuş bulunan yörük boylarına, Aydın Yörüğü ya da kısaca "Aydınlı" denilmektedir. Boy isimlerini muhafaza eden Türkmen konar-göçerler için ise Türkmen manasıyla özdeş, yörük ifadesi kullanılır olmuştur (Eröz, 1967).

Yörük aşiretlerinin büyük bir kısmı değişik nedenlerle yerleşik hayata geçmiş olmasına rağmen, dağların ruhlarına vermiş olduğu özgürlük duygusu, her vakit iç dünyalarında var olan unsur olmuştur. Dağa karşı olan özlemlerini belirli mevsimlerde kısa süreliğine de olsa, gidermeyi arzulayan bir iç dünyaları olagelmiştir. Kutlu (2000), yörüklerin göçebe durumunu izah ederken; tam göçebe konar-göçer, yarı göçebe ve sadece yaz aylarının sıcağından kaçmak için göçer ruhuyla hareket eden yaylacı yaşam şeklinde sınıflandırır. Yarı göçebeliği, göçebelik ile yerleşik hayata geçmişler arasında kalan geçiş formu olarak görür. Yarı göçebelerin yaylaya çıkmaları için yerlerini değiştirme kabiliyetinin tam göçebelere göre daha hızlı olduğunu ifade eder. Eröz (1991) ise göçebeliği, tam göçebelik ve yarı göçebelik tiplemesi yaparak ikiye ayırmaktadır. Tam göçebelikte, herhangi bir konuta sahip olmadan barınak olarak çadırda yaşayan toplumlar olduğunu, yarı göçebelikte ise kışın barınma amaçlı bina, ev, konut kullandıklarını ifade eder. Eröz (1991), tam göçebeliği de kendi içerisinde ikiye ayırır. Yatay göçebelik (horizantal) ve dikey göçebelik (vertikal) dir. Yatay göçebeliği daha çok Arap yarımadasında ve Kuzey Afrika'dakine benzeterek uzak mesafelere yapılan göçebelik türü olarak tanımlar. Dikey göçebeliği ise dağ göçebeliği olarak da ifade eder. Yazın havaların

ısınması ile düşük rakımlı alanlardan yüksek rakımlı dağlık alana doğru kademeli olarak yapılan göç faaliyetidir. Türkmenlerin ana vatanı olan Orta Asya, Anadolu ve İran dikey göçebeliğe de örnek gösterilen yerler arasında sayılmıştır. Yörükler yaşam alanı olarak genel itibariyle yüksek yerleri seçmektedirler. Gelecek tehlikelere karşı kendilerini koruyabilmede daha etkin bir rol oynadığı, gözetleme imkanı ile çevreye daha hakim olmaları, hayvanlarını daha iyi koruyabilecekleri düşüncesi ve daha çok otlak bulabilme durumu başlıca nedenlerindendir. Bu uygulama, Türklerin Orta Asya törelerinin Şaman ritüellerinde de var olduğu bilinmektedir (Seyirci, 2000). Göçebeliğin temeli, çok hayvan beslemektir. Bulundukları ülkenin iklim şartlarını ve coğrafyasını ziraata çok fazla müsaade etmediği yerlerde, iktisadi hayatın temel kaynağını hayvancılık oluşturmaktadır (Eröz, 1977). Hayvanlar içinde otlak lazımdır.

Bütün bu yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, yörükler, ekonomileri küçükbaş hayvancılığına dayalı olan, hayvanlarının beslenmesi için otlak alana ihtiyaç duyan, otlakların durumuna göre sabit kalmaksızın belirli periyotlar dâhilinde hareket eden, konaklamalarını çadır türü basit tesis edilebilen mekânlarda geçiren, hayatı idame için gerekli olan ihtiyaç malzemelerini kendileri üreten, teknolojiyle pek içli dışlı olmayan konar-göçer topluluklardır. Hayatları son derece basit ve pratik sisteme dayalıdır. Sürekli yer değiştirmeleri gerektiği için, yaşam standartlarını bu hızlı hareket şekline göre tasarımlamak zorunda olmuşlardır. Yaşam için kullandıkları alet edevatlar, eşyalar son derece sade türdendir. Yiyeceklerini pişirmek için birkaç tencere, birkaç sahan, hamur tahtası, hamur açmak için oklava, çadırın içini ve etrafını süpürebilmek için çalı süpürgesi, saç ayağı, birkaç su bakracı, sofra bezinden oluşmaktadır (Yalman (Yalgın), 1993). Yaşamları için yazlık ve kışlak mekanları vardır, ancak kendilerine yaşam için toprak edinmezler. Nitekim Osmanlı

döneminde yörükler ile ilgili kanunnamelerin birisinde "*Yörük la-mekandır. Ta'yini toprak olmaz. Her kande dilerse gezerler*" şeklinde ifade ettiği görülmektedir (İnbaşı, 2000). Günümüz şartlarında yarı konar-göçer konumda olanlar, kış aylarını geçirmek için geldikleri kışlaklarında arazi kiraladıkları gibi satında almaya başladıkları da görülmektedir (Güngör, 1941).

Temel gıda ihtiyaçlarını kendi besledikleri hayvanlardan elde ederler. Yiyecekleri de genel şekliyle oldukça sade türdendir. Ekmek olarak kendi yaptıkları bazlama ya da yufka ekmeğini yerler. Yumurta, peynir, çökelek, süt, yoğurt, bal, kaymak, bulgur ve kuru gıdalar en başlıca temel gıdalarıdır (Atabeyli, 1940). Et çok tüketilen bir gıda değildir. Genelde hastalanan ya da yaralanan hayvanı kesip yerler (Yalman (Yalgın), 1993).

Çevreyle uyum sorunu en az olan keçi besiciliği, en önemli ekonomik güçlerini oluşturur. Koyun güdümü kolay, sakin, uysal başlı bir hayvan olmasından dolayı bazı boyların geçim kaynağını oluşturmuştur. Ancak otlak sorununu dağlık arazileri geçerek, yaylaklara ulaşmada kat edilen uzun mesafeler, koyunlar için pek de kolay ulaşılacak mesafeler değildir. Koyun bir öndekini takip eden, yaptığını bire bir kopya eden yapıda olması da zayiatı arttırdığından, dağlık alanlar için pek de tercih edilmemektedir. Sıcak ve nemli havalara uyum sağlamakta da zorlanan koyunların birkaç günde yüzlercesinin ölümü gerçekleşebilmektedir (Doğan ve Doğan, 2005). Akdeniz Bölgesi, Orta Asya steplerinin düz arazinin aksine dik kayalar yamaçlar içeren engebeli ormanlık ve yağışı bol olan iklim sistemi ile koyun beslemeye müsait yapıda bulunmamaktadır (Kavas, 2013). Orta Asya stepleri koyun beslemeye müsait olduğu halde Anadolu'nun coğrafi yapısı koyun kültürünü de büyük oranda değiştirmiş bulunmaktadır. Yukarıda ifade edilen etkenlerin

birleşiminden, konar-göçer hayat yaşayan, yani yerleşik hayata geçmemiş olan, Yörüklerin temel ekonomik kaynağının büyük bir bölümünü keçiler oluşturmuştur. Konar-göçerlerin Orta Asya koyunun ağırlıklı olduğu ekonomik alışkanlıkları Anadolu coğrafyasında çevreyle uyum sürecine girmiştir. Yörükler, coğrafi şartların kültür değişimine etkisini, Anadolu topraklarına geldiklerinde birebir yaşamışlardır. Diğer ihtiyaç duyulan ürünleri ise kendi ürettikleri hayvansal ürünler ile takas ederek temin ederler (Dönmez, 1964). Dokumacılık ve dericilik Yörüklerin diğer bir geçim kaynaklarını oluşturmaktadır. Avcılık ise boş vakitlerini geçirmek için eğlence amaçlı yapılır. Yörükler için söylenen şu söz yörüğü tanımlamaya yardımcı olacak unsurdur; "*Yörüğü yörük yapan üç haslet vardır: At sevdası, av sevdası, yar sevdası*" (Ayhan, 1999).

Yörüklerin ekonomik geçim kaynaklarının temelini hayvancılık teşkil etmektedir. Hayvanlarının beslenmesi de, otlakların bol olduğu yerlerde bulunmaktadır. Taze otlaklara ulaşmak için mevsimsel döngü yaşayan yörükler için çabuk hareket edip sürekli yer değiştirmek son derece önemlidir. Bu yer değiştirmelerde ki en önemli problemlerden birisi olan iskân sorununu ise, kolay ve çabuk tesis edilebilen, yer değiştirmelere kolay adapte olmayı sağlayan, hafif ve taşıması kolay olan çadırlarda kalarak sorunu gidermektedirler. Sarıkeçililer de kara çadır (kıl çadır) kullanmaktadırlar. Bu konu daha detaylı olarak, bulgular bölümünde yer alan "Sarıkeçili Yörüklerde Mimari ve Mekân" başlığı altında incelenmiştir.

Eşya ve yük taşımacılığında en önemli taşıma vasıtası olarak deve, at, katır ve merkep türü binek hayvanlarını kullanmaktadırlar (Orhonlu, 1987). Eşyalarını muhafaza ve depolama vazifesini gördürdükleri çuval ve heybelerini kendileri dokurlar. Her bir çuval renklerine göre anlam bulmuştur. Üzerinde bulunan desenler

ve dokunulan ip çeşitleri, hangi malzemenin hangi çuvala konulacağının ifadesi olmuştur.

Yörükler, tarih boyunca yaşam pratikleri içerisinde teknolojik imkânlardan yararlanmayı en son düşünen topluluk olagelmiştir. Doğayı okumak ve doğanın sunmuş olduğu imkânlardan en üst düzeyde yararlanmak, başlıca yaşam biçimleri haline gelmiştir. Çevrede yetişen bitkilerden gıdasal olarak istifade etmek ve hastalık anında şifa bulmak için hangi bitkiden istifade etmek gerektiğini bilmek başlıca yaşam pratikleridir. Mevsimleri okumak, rüzgârın yönüne göre hareket etmek, Ay'ın durumuna göre nasıl yönelmeleri gerektiğini bilmek diğer unsurlar olarak sayılabilmektedir.

Yörüklerin sosyo-kültürel yapıları bazı yabancı araştırmacılar tarafından yanlış anlaşılmış ve Çingenelere benzetilmiştir. Türkmen boylarının kolları olan Anadolu Yörükleri, çingene yaşam pratiği olan göçebelik şeklinde değildir. 1889 da Von Luschan ise yörüklerin Hindistan'dan geldiğini ve çingenelerle aynı soydan gelmiş olma ihtimalinin bulunduğunu ifade etmektedir (Güngör, 1941, s. 7). Çingene göçebe yaşam formu "nomad" olarak adlandırılan basit göçerlerde sosyal bağlar bulunmamaktadır. Akrabalık bağları kuvvetli bir şekilde oluşmamıştır. Şeyda Sayılır da basit göçebe toplulukları tanımlarken benzer ifadeleri kullanmıştır. Basit göçebe toplum "devamlı yer değiştiren, ziraatı ve yerleşik hayatı bilmeyen, sosyal organizasyonları gelişmemiş sürüler halinde yaşayan gruplardır" (Sayılır, 2012). Hayvancılık, sanat dallarına yönelme, toprağa bağlılık, topraktan istifade etme ve yerleşik hayata geçme duyguları ön plana çıkmamıştır. Luschan'ın aksine Yörük aşiretleri, basit göçebeliğin tam tersine bir hayat tarzlarına sahiptirler. Hayvancılık vaz geçilmez sosyo-ekonomik yapılarının temelini oluşturmaktadır. Akrabalık

bağları son derece güçlü, örf ve adetlerine bağlı, törenin ön planda yer aldığı gelenekçi bir yapıdadırlar (Doğan ve Doğan, 2005). Planlı ve programlı organize olmuş şekilde göçlerini gerçekleştirmektedirler. Sosyo-kültürel yapıları oldukça güçlüdür. Güçlü aile bağları ve akrabalık bağları nedeniyle, komşuluk ilişkilerinin sıkı olması gibi etkenler ile organize olmada da oldukça iyidirler. Khazanov (2015) bu konuya değinirken, çadırdan otağa ifadesini kullanmakta ve göçebe Türk toplumlarının imparatorluklar kuracak kadar dayanışma içerisinde bulunduklarını vurgulamaktadır. Traeger de yörükler hakkında monografik bir araştırma yapmış ve araştırmasında; kumral saçlı ve mavi gözlü insanlara rastladığını ifade etmiş, vücutlarının kapalı kısımlarının çingenelerin aksine beyaz olduğunu ifade etmiş ve Von Luschan'ın fikirlerinin yanlış olduğunu şiddetli bir şekilde beyan etmiştir (Güngör, 1941, s. 8).

Atabeyli, yörüklerin genel özelliklerinden şu şekilde bahseder; yörükler, genel itibariyle son derece misafirperver, sakin ruhlu insanlardır. Aile teşkilatına çok önem verirler. Büyüklerine karşı oldukça saygılı davranırlar. Kadınlar medenidir, erkelerden kaçmazlar ancak namuslarına da çok bağlıdırlar. Oldukça iyi de ata binen erkek gibi cesur yapıları vardır demektedir (Atabeyli, 1940). Ancak doğa ile mücadele etmek zorunda kalmaları, otlak ve yer yurt edinme mücadeleleri savaşçı bir ruhu da beraberinde getirmiştir (Doğan ve Doğan, 2005). Doğa ile iç içe yaşamaktan ve toplum ile fazla iç içe olmamaktan dolayı özgür ruhlu bir yapıya bürünmüşlerdir. Bu sebepten dolayı, yönetimlerin uygulamak istedikleri kanun ve nizamlara pek uymama eğiliminde olmaları ile bazı boylar tarih boyunca sorun çıkaran topluluklar olarak görülmüşlerdir.

Konar-göçer halk sırasıyla il, boy (aşiret), oymak (cemaat), oba (mahalle), gibi bölümlere ayrılır, yöneticilerine ise "BEY" denirdi (Bayar, 1996, s. 73). Erman Artun ise, Yörük Türkmen topluluğunu en küçükten en büyüğe doğru şöyle sıralamıştır; "*Yakın ailelerin birliğine Soy, Soyların birliğine Oba, Obaların birliğine Oymak, Oymakların birliğine Boy, Boyların birliğine İl yani devlet adını verirlerdi*" (Artun, 1996, s. 25). Beyi önceleri boyların ihtiyar heyeti seçmekteydi. Osmanlı Devleti döneminde atamayla yönetime geçmiştir.

Sencer Divitçioğlu da Oğuz Türkmen topluluklarının sıralanışı şu şekilde açıklamaktadır:

Aile (Kün veya Beşük): Aynı çadırda hayat geçiren büyük ebeveynler (dede, nine), anne, baba ve evlenmemiş kız ve erkek çocuklar.

Oğuş (clan, aşiret): Aynı uruğa bağlı olan ve yakın akrabalar zincirinden oluşan topluluktur. Amca, karındaşlar (ağa, ini), eşleri ve yeğenler (ego aileler).

Oba: Oğuşların bir araya gelerek oluşturdukları iktisadi topluluk.

Tire: Aynı kesiden meydana gelen oğuşların (obaların) sosyal topluluğu.

Alt-boy: Tirelerin boy içerisinde oluşturdukları özgül birimlerdir.

Boy (kabile, tribe): Bütün tireleri içine alan daha geniş sosyal topluluktur.

Ok (Moğolca ulus, federasyon): Siyasi olarak teşekkül edilmiş boy topluluklarıdır.

Konat (band): Farklı oğuşlardan ayrılarak meydana getirilen küçük savaşçı birimlerdir.

Budun (kavim): Halk demektir. Daha önceden boy birliği olarak da kullanılmıştır (Divitçioğlu, 1999, s. 34).

2.3.2.1.Osmanlı Devleti Dönemindeki Toplumsal Durum ve Yörüklük

Osmanlı Devleti, Oğuzların Kayı Boyu'ndandır. Konar-göçer bir küçük aşiretken Selçuklu İmparatorluğu döneminde Bizans sınır kapısına iskân edilmişlerdir. Amaç Anadolu'nun Türkleştirilme faaliyetine destek olması, sınırdan gelecek tehlikeyi bertaraf etmeye yönelik kalkan olması, hayvanlarını otlatabilmesi ve yer yurt edinmesi için Bilecik- Söğüt- Domaniç bölgesine yerleştirilmişlerdir. Selçuklu İmparatorluğunun zayıfladığı dönemde, 1299 yılında Osman Beyin liderliğinde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Kısa süre içerisinde bölgenin hâkimiyetini ele geçirerek güçlü bir devlet kurmuşlardır. Selçuklu İmparatorluğunun dağılmasıyla birlikte birçok Türkmen aşiretleri her geçen gün güçlenen Osmanlı Devletinin yönetimine girmeyi ve tek bir sancak altında birlik olmayı kabul etmişlerdir. Söz konusu olan bu Türkmenler ve konar-göçer aşiretler yaşam alanı olarak kendi boylarına tahsis edilen iskân alanlarını, yerleşim yeri olarak kabul etmişlerdir. Osmanlı Devleti de tıpkı Selçuklu Devleti gibi, sınırlarının ve yeni fethettikleri alanların otlaklarını yörük topluluklarına bırakmıştır (İnalcık ve Quataert, 2000). Ancak Selçuklular döneminde, Moğolların Anadolu'ya yaptıkları seferler neticesinde bazı Moğol aşiretleri de Moğol yöneticileri tarafından Ankara, Sivas, Erzurum dolaylarına iskân edilmişlerdir (Afyoncu, 2000). 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Timur bölgede bulunan Tatar olarak adlandırılan bu Moğolları zorunlu olarak beraberinde götürmüştür (Sümer, 1999; Afyoncu, 2000; Koç, 2000).

Balkanların Türkleştirilmesinde yörük aşiretleri daha önceki Selçuklu Devlet politikasında olduğu gibi, Osmanlı Devlet politikasında da büyük rol oynamıştır. Özellikle Rumlar ile Yörük aşiretleri kademeli olarak ortak yaşamın neticesi olarak kaynaşmışlardır (Viryonis, 1971). Osmanlının genişleme süreci içerisinde Tüm Türkmen ve yörük aşiretlerine kapısını açmasıyla birlikte hatırı sayılır bir gönüllü göçü yaşanmıştır (İnalcık ve Quataert, 2000).Yörüklerin bu denli çok gelmesi, yörük iskân mecburiyetini ve bir takım yasaların getirilmesini zorunlu kılmıştır (Şerifgil, 1981). Yörük Boylarının isimleri ve askeri ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmeleri ilk olarak Fatih Kanunnamesinde yer almıştır (İnbaşı, 2000). Türkmenler konar-göçer yapıda bir hayat sürmelerine rağmen "Yörük" ifadesini sadece Anadolu coğrafyasında kullanırken Orta Asya coğrafyasında göçebe, göçer gibi ifadeler kullanılmıştır (Aksoy, 2005). Gelen yörük grupların belirli bir kısmı Karadeniz sahillerinde kalmıştır. Karadeniz sahillerine gelen Türkmen konar-göçerlerin büyük bir kısmının Tahrir defterlerinin kayıtlarından anlaşılacağı üzere yerleşik hayata geçmiş olduğu görülmektedir. Nitekim 21 yerleşim yeri adını, 24 Oğuz Boyunun adlarından alması, bölgeye gelen konar-göçerlerin bir kısmının Oğuzlar olduğunu ve yerleşik hayata geçmiş olduklarını göstermektedir (Bostan, 2000).

Osmanlı Devletinin kuruluşundan yıkılışına kadar yerleşik hayata geçmemiş konar-göçer sayısı her dönemde oldukça yüksek bir oran oluşturmuştur. Osmanlı Devleti 19. yüzyıla gelinceye kadar geçen sürede nüfus sayımı yapmamış olmasına rağmen Tapu-Tahrir defterleri ile vergi mükelleflerini muntazam bir şekilde tutmuştur (Halaçoğlu, 2000). Bu tapu tahrir defterleri vasıtası ile ülkenin genel nüfusu ve sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi edinilebilmektedir.

Söz konusu bu tahrir defterlerinin kayıtlarına göre, 16 yüzyılın başlarında sadece Batı Anadolu'da 388.397 yerleşik haneye karşın, 72.268 yörük hanesi meydana gelmiştir. Denizli-İzmir arasında iki yüz bin, Kastamonu yöresinde yüz bin, Kütahya-Afyonkarahisar arasında otuz bin çadır halkı göçebe yörük yaşamakta olduğu görülmektedir (Seyirci, 1996).

İnalcık'da 1520'li yıllarda, Türkmen Yörük nüfusunun, Anadolu Beylerbeyliği nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 15'ini oluşturduğunu, Osmanlı ordusunda bulunan yaya ve Müsellim gibi yörüklerden oluşan askerleri de eklediğinde yüzde 27'ye çıktığını, Vryonis'in de Ankara, Kütahya, Menteşe, Saruhan, Teke ve Hamid sancaklarında toplam 80.000 yörük hanesi olduğunu ifade etmektedir (İnalcık ve Quataert, 2000).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti sürekli olarak Türkmen konar-göçerlerin değişik sebep ve etkenlerle Anadolu'ya sığınma ve Anadolu otlaklarında hayvancılık yapmaya yöneldikleri dönemde (İnalcık ve Quataert, 2000), hükümet belli başlı iskân planları uygulamıştır. Osmanlı Devletinin iskân siyasetinin temelinde şu etkenler rol oynamıştır;

- Yeni yerler fetih edildiğinde, bölgenin Türkleştirilmesi amacıyla, konar-göçerleri yeni ele geçirilen yerleşim yerlerine iskân etmek,
- Türkmen Konar-göçerler vasıtasıyla yeni ele geçirilen bölgelerin Osmanlı Devlet yönetim sistemine uyum sürecini hızlandırmasını sağlamak,
- Yörük ailelerden iskân için seçim yaparken, aşiret içerisinde kavgalı olanları seçerek toplumsal huzursuzluğu da önlemek,

- Yörük aşiretleri içerisinde de güçlenmekte olanların devlete tehlike oluşturmasını önlemek maksadıyla küçük gruplara ayırarak sınır bölgelerine iskân ederek iç sükûneti sağlamak,
- Mevcut yörüklerin bulundukları yerleşim yerlerine ekonomik olarak güç, kuvvet katıyor olmaları durumunda mevcut durumu devam ettirerek, ekonomik canlılığa zarar vermemek,
- Yeni iskân edilmiş Türkmen Yörük aşiretlerinin mağdur olmaması, fazladan ekonomik bir yük oluşturmaması için belirli bir süre vergi almamak, konar-göçerlerin ekonomik olarak kendilerini toparlamasına yardımcı olmak, yaşamaları için gerekli olan temel ihtiyaçlarını devlet eliyle deruhte etmek (Karaçam, 2007) başlıca iskân siyaseti olmuştur.

Osmanlı Devleti iskân ettiği bu göçerleri belirli süre geçmeden eski yerleşim yerlerine dönmesini de yasak etmiştir. Yasak etme nedeni yerleşim ve göç anarşisini engellemektir. Osmanlı Devletinin iskân siyasasında en önemli rolü güçlenmekte olan yörük aşiretleri oynamıştır. Bu bağlamda yönetim, birçok yörük aşiretini iyi organize olmalarından, iyi at binip silah kullanmalarından ve Osmanlı yönetimine baş kaldıracakları endişesinden büyük grupları parçalamış, devlet içerisinde birbirlerinden uzak, tekrar bir araya gelip organize olamayacakları kadar mesafeli yerleşim alanlarına iskân etmiştir. Bu şekilde davranmasında ki amaç, konar-göçer toplumların birlik bütünlük ruhunun oluşmasını önlemek olmuştur. Bu uygulamalara rağmen bazı yörük toplulukları, devletle çatışmaya girmiş, Merkezi yönetim ceza niteliğinde Anadolu'dan uzaklaştırılarak Kıbrıs'a, Suriye bölgelerine sürgün etmiştir. Bir kısmı sürgün edilmektense İran'a kaçmıştır. Diğer bir kısmı ise Avrupa'da fetih sonucu ele geçirilen arazilere iskân edilmiş ve bu gruplara taltif mahiyetinde "Evlad-ı

Fatihan" unvanı verilmiştir (Bayar, 1996, s. 64; (Güngör, 1941, s. 40). Atatürk'ün ataları da Karaman Taşkale'den zorunlu iskana tabi tutulan Kızıloğuz (Kocacık) Yörüklerindendir (Oğuz Z. , 2012). Merkezi otorite Osmanlı Devleti sınırları içerisinde kalan yörük grupların ise yerleşik hayata geçmeleri için baskılar uygulamıştır. Bilhassa 17. Yüzyıl Osmanlı devletinin askeri başarısızlıklar yaşamaya başladığı dönem olması nedeniyle vergileri arttırmış, artan ekonomik yükün altında kalan birçok rençper, arazi ekim dikimini bırakmıştır. Arazi eken sayısı da azaldığı bir dönemde, konar-göçer aşiretler sezonluk hareketleriyle ekili olan çiftlik arazilerine zarar vermeye başlamışlardır (Akdağ, 1995). Arazi sahipleri huzursuzluklarını yönetime bildirmeye başlamış, yönetim idari tedbirler alma eylemine gitmişlerdir. Geçmişten beri bazı konar-göçer gruplar devletin otoritesini hiçe sayarak yıpratmaya çalışması, halka yapılan kural tanımaz tavırları, hükümet yetkililerinin ilgili grupları yakalamak için peşlerine düşse dahi çok hızlı hareket edebildikleri için ele geçmemeleri, daha fazla bir özgüven sahibi olmalarına sebebiyet vermiştir (Saydam, 2000). 1685-1690 yılları arasında huzursuzluk hat safhaya ulaşmıştır. "Kapusuz" denilen ayak takımı veya eşkıya ruhlu diye tabir edilen boş gezenler, halkı rahatsız etmeye başlamış olmaları, eşkıyalık sürecine girmeleri, Osmanlı Devleti'nin sert önlemler almasına sebebiyet vermiştir. Değişik yerleşim yerlerindeki sancaklardan, illerden 70 kadar göçer oymağı 1692 fermanıyla Arap Çölü- Rakka Eyaleti'ne sürgün edilmişlerdir. Diğer gruplar ise, çıkartılan iskân kararıyla yerleşik düzene geçirilmeye çalışılmıştır (Aktan, 1996, s. 11). Ancak merkezi otoritenin yapmış olduğu iskân girişimi pek de istenilen başarıya ulaşamamıştır. Yörük aşiretleri daha önce de olduğu gibi zapt-ı rapt altına alınmayı istememişlerdir. Ruhlarında özgürlük, dağlarda serbestçe dolaşma isteği ve

hayvanları için uygun otlaklara kavuşma arzusu, Yörük Aşiretlerini bildikleri sistemden vazgeçmelerini engellemiş ve ortalığın sakinleşmesiyle tekrar konar-göçer hayata devam etmişlerdir. İnalcık ve Quataert (2000), yapıtında yörükler hakkında; "*Osmanlı toplumunun parçalı, ayrıcalıksız grupları olarak, o denli başlarına buyruktular ki, Toroslardaki Yörükler ve Balkanlar'daki Arnavut aşiretleri için isyan adeta bir yaşam tarzıydı*" demektedir. Ancak 1720'li yıllarda tekrar merkezi otorite konar-göçer hayatını yeniden düzenlemek üzere 1732'de ferman çıkartmıştır (Aktan, 1996). Bu fermanla birlikte yerleşik hayat için iskân edilmiş olan yörük aşiretlerinin yerleşim yerlerini Semra Bayraktar şu şekilde sıralamıştır;

"*1- Aydınlı Yörüğü: Aydın, Antalya, Ezine, Alanya, Manavgat, Isparta, Muğla, K.Maraş, G.Antep, Hatay, Adana, Mersin*

2- Akyörük: Kastamonu, Taşköprü

3- Bahşiş: Anamur, İçel, Tarsus, Adana, Alanya.

4- Döneli: Aydın, Antalya, İçel, Silifke, Mut, Gülnar, Erdemli, Anamur, Tarsus, Bozkır, Ereğli (Konya), Karaman, Ermenek, K.Maraş, Bolu, Adana, Bilecik, Kilis ve Suriye.

5- Eskiyörük: Antalya, Alanya, Manavgat, Isparta, Yalvaç, Mersin, Ana¬mur, Gülnar, Aydıncık, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Adana, Beyşe¬hir, Kıbrıs, Suriye.

6- Gökler: Ankara, Haymana, Adana, Tarsus, Ereğli (Konya).

7- Gurbetler: Antakya, Kütahya, Ereğli (Konya) .

8- Horzum: Aydın, Kütahya, Manisa, Isparta, Yalvaç, Adana, İmamoğlu, Afyon, Dinar, Dazkırı, Denizli, Uşak, Antalya, Alanya, Muğla, Konya, Akşehir, Ereğli (Konya), İçel, Ayrancı (Karaman).

9- Honamlı: Denizli, Aksaray (Kutluköy), Ereğli-(Konya), Isparta, Antalya, Yunak,

Türkoğlu- K.Maraş.

10- Karatekeli: Kütahya, Simav, Muğla, Antalya, Manavgat, Alanya, Aydın, İzmit, Manisa, Afyon, (Sincanlı-Çatkuyu), Adana, İçel, Tarsus, Adapazarı, Kocaeli.

11- Koca Yörükanı: Antalya, K.Maraş, İçel.

12- Melikli: Fethiye (Muğla), Isparta, Ayrancı(Karaman), Adana, Antalya, Alanya, Bursa, Tarsus, İçel, Aydın, Balkanlar, Suriye.

13- Melli (Melicek): G.Antep, Ereğli (Konya), Bucak (Burdur).

14- Menemenci: Adana, Karaisalı, İçel, Tarsus, Karaman, Niğde, İncesu (Kayseri), Ereğli (Konya).

15- Sarıkeçili: Antalya, Kaş, Aydın, Isparta, Eğirdir, Uluborlu, Yalvaç, Adana, Burdur (Aziziye, Bereket), Çumra, Akşehir, Doğanhisar, İçel, Ayrancı (Yarıkkuyu Köyü), Karaman, Afyon, Dazkırı, Manisa, Kütahya, Honaz.

16- Sebil: Karaman, Çanakkale, Tarsus, Konya, Sarayönü, Ilgın.

17- Sarıtekeli: Aydın (Yörük Ali Efe bu obadan), Serik, Manisa.

18- Taş: Adana, Sivas, Ereğli (Konya), K.Maraş, Edirne, Kütahya, Bal¬kanlar, Suriye.

19- Tırtar: Aydın, İçel, Afyon, Ereğli (Konya), Isparta.

20- Tekeli: Antalya, Alanya, Manavgat, Manisa, Aksaray, Kütahya, Sivas, İzmir, Bergama, Aydın, Söke, İçel, Tarsus, Anamur, Silifke, Niğde, K.Maraş, Karaman, Ermenek, Adana, Aladağ, Kayseri, Muğla, Samsun, Balkanlar.

21- Yörük Beyleri: Adana, K.Maraş.

22- Saçıkaralı: Kütahya, Denizli, Konya, Akşehir, Beyşehir, Ereğli (Karaburun Köyü), Aydın, Antalya, Gazipaşa, Manavgat, Alanya, İçel, Anamur, Tarsus, Adana, Kozan, Saruhanlı- (Manisa), Uşak, Kıbrıs." (Bayraktar, 2012).

Azınlık haklarının arayışının sürdüğü 1800'lü yıllar Osmanlı Devletinin en karışık olduğu dönemlere denk gelmektedir. Bu dönemde yukarıda bahsedilen konar-göçer topluluklardan eşkıyalık eyleminde olanlar, yapılan tüm iyileştirme faaliyetlerine rağmen değişmediği gözlenmektedir. 1839 yılında Tanzimat fermanı ile verilen bir takım haklar, bu asi ruhlu grupları sakinleştirmeye yetmemiştir. Abdullah Saydam 20.09. 1948 yılında Ankara ve Bozok Valisi Vecihi Paşa'nın yazısına yer verir; "s*on yıllarda Ankara ve Çankırı sancaklarında yaşayan halktan gasp edilen mal ve hayvanın değerinin 3000-4000 keseye ulaşmıştır. Eşkıy-yı merkumenin galeyanı münasebetiyle ahali ve fukara mal ve can ve ırzlarından kat'-ı ümid derecesine varmış ve yolcular gidemeyüb ahali köylerden ve hanelerinden çıkamayub herkes bulundukları yerlerde kapanıp kalıp muhasara şekline girmişlerdir*" demektedir (Saydam, 2000). Bu eşkıyaca hareketler merkezi otoriteyi tekrar konar-göçerleri yerleşik hayata geçirmeye itmiştir. 1848-1849 yıllarında sükûnet yeniden sağlanarak büyük bir grup yerleşik hayata geçirilmede oldukça başarılı olunmuştur.

1870 yıllarında bölgesel huzursuzluklar tekrar baş göstermeye başlamıştır. Ahmet Vehbi Paşa Bursa dolaylarında bulunan yörükleri kontrol altına almak ve yerleşik hayata geçirmek amacıyla, çadırda yaşamayı yasaklamıştır. Ancak o dönemlerde genel anlayış, Osmanlı Devleti'nin yasağı bir gün sürer ertesi gün unutulur gider şeklindedir. Bu düşüncelerle göçebe hayata alışmış yörükler göstermelik olarak bir gözlük dam yapmışlardır. Lakin çadırını da bu bir gözlük

damın yanına kurmuşlardır. Merkezi otoritenin göndermiş olduğu kolluk kuvvetleri geldiği zaman güya ev inşaatına devam ediliyor izlenimi verilmek istenilmiştir (Erden, 1996, s. 144).

Osmanlı Devleti, yerleşik hayata geçmeye karar veren yörükler için imkânlar da sunmuştur. Örneğin yörüklere yönetimin gösterdiği ormanlık alanlarda tarlalar açarlarsa yerleşik halkın verdiği vergiden daha az vergi vermek, bataklık arazileri kurutmaları karşılığında belirli bir süre vergi vermeden ziraatla uğraşmalarına müsaade etmek, ören yerlerinin canlanması için bu alanlara yerleşilmesine imkân sağlamak başlıca verdiği imkânlar arasında bulunmaktadır. Yerleşik hayata alıştırmak için yörük aşiretlerine tarım yapmaları için her hangi bir ücret almaksızın tarım arazileri tahsis etmesi, ekonomik olarak kendilerini toparlamalarına yardımcı olması, yaşam için gerekli olan temel ihtiyaçlarını devlet eliyle temin etmesi diğer örneklerdir. Böylelikle, söz konusu bu konar-göçerlerin ekonomik güçlerini kaybedip, devletin huzur istikrarının bozulmasının önlenmesi, aşiretlerin sosyal bunalıma girmesinin engellenmesi gaye edinilmiştir. Osmanlı Yönetimi devletin imkân ve haklarından yararlanabilmeyi belli başlı kurallara bağlamıştır. Söz konusu bu grupları bulundukları bölgede Subaşına bağlayarak Osmanlı Devlet'i de iktisadi olarak yararlanmayı düşünmüştür. Devlet nazarında yörüklükten çıkmanın ölçüsü 10 yıl belirli bir köyün halkı olarak yazıldıktan sonra göçerin statüsü değişmektedir. Hak ve yükümlülükleri yerleşik hayat sürenlerin hayatı gibi olmakta ve rençperi vergisi ödemektedirler (Aktan, 1996, s:8). Osmanlı Devletinin özellikle 17. yüz yılda arttırmış olduğu baskılar neticesinde yörükleri ekonomik olarak yıkıntıya uğratıcı vergi politikası izlemiştir (Lindner, 1952). Bu ekonomik bunalımlar neticesinde kendilerine verilen imkânlardan yararlanan yörük aşiretlerinin içlerinde bulunan bazı

aileler, yarı yerleşik hayatı tercih ederek kendilerine kışlak olarak bir köy seçmişlerdir. Yazın sıcakları ile beraber otların kuruması, yeni otlak alanlara duyulan ihtiyacın artması ve sıcak havanın bunaltıcılığı sebebiyle yarı yerleşik hayata geçmiş yörükler tekrar eski yazlıklarına yani yaylalarına gitme dürtülerine engel olamamışlar en azından yazları geçirmeye dağlara yönelmişlerdir. Bu durum ülke içerisinde karışıklığa ve huzursuzluğa sebebiyet vermemesi için merkezi yönetim her aşirete yaylak ve kışlak vererek yurt edinmelerini sağlamıştır. Sürü sayısı göz önünde bulundurularak sınırlar belirlenmiş ve İmparatorluk tahrir defterine kaydedilmiştir (İnalcık ve Quataert, 2000). Yörükler kendilerine tahsis edilmiş kışlak bölgelerindeki tarım arazilerinden istifade etmede oldukça başarılı olmuşlardır. Gerek hayvanlarının ihtiyacını karşılamak üzere arpa üretimine yönelmişler, gerekse ticari amaçlı buğday, pamuk ve pirinç üretimine yönelenler olmuştur. Havaların ısınması ile yaylaklarına göç zamanı geldiğinde ekili arazilerini korumak için geride bekçiler tutmuş, hasat zamanı yaylaklarından inerek mahsulü kaldırmışlardır (İnalcık ve Quataert, 2000). Tarihi süreç içerisindeki bilgi birikimleri ile oldukça başarılı olmuşlardır. Aktan'ın yapmış olduğu araştırmalarda, yerleşik hayatta bulunan rençperlerin, yörüklerden tarım alanında çok şeyler öğrendiğini ve bu ziraattaki başarılarını yöre halkına da öğrettikleri yönündedir. Soğanın tersine dikilince daha verimli mahsul elde edileceğini, gene patlıcan kültürünün yerli halkça pek bilinmediğini yarı yerleşik hayata geçen yörüklerce öğretildiğini ifade etmektedir (Aktan, 1996). Elbette geçiş süreci birtakım sancıları da beraberinde getirmiştir. Bulundukları toplumda çok çabuk kabullenilmemiş, terk ettikleri aşiretlerince de hor görülmüşlerdir. Yerleşik hayattakiler Allah'ın yörüğü ne anlar ifadeleriyle aşağılamış, aşiretlerince de "Tekede kaldı" ya da "Seyil'de kaldı" ifadeleriyle dışlamışlardır.

Genel itibariyle Osmanlı Devleti döneminde yörükleri konar-göçer hayattan alıkoyan, yerleşik hayata geçişe zorlayan etkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Kültürel etkiler
- Dinsel etkiler
- Fiziksel etkiler
- Yeni coğrafi etkenler
- Çevre nüfusun yoğunluğu (Aktan, 1996)
- Merkezi otoritenin baskısı
- Yaşlı nüfusun artışı
- Hastalıklarla mücadelenin zorlaşması vb. etkenlerdir.

Konar-göçerler Osmanlı döneminde de daha önceki yönetimlerde olduğu gibi, halkın et, süt, tereyağı, peynir ve diğer hayvansal ürünler ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Ordunun silah üretiminin bir kısmını da Yörük aşiretlerince karşılanmaktaydı (Sakin, 2006). Avrupa'ya ihraç edilen deri ve yün ihtiyacının da büyük bir kısmını karşılamaktaydı (İnalcık ve Quataert, 2000). Anadolu'da bulunan Yörüklerin ekonomiye bir diğer katkıları da kara yolu ulaşımını temin etmeleridir. Deve, yörüklerin öz sermaye olarak gördükleri dayanaklı ve fazla yük alabilme kapasitesi olan taşıma araçlarıydı. Osmanlı İmparatorluğunun lojistik faaliyetlerine büyük destek sağlamaktaydı. Taşımacılık sayesinde yörükler para kazanma imkanı bulmaktaydı. Bu ekonomik katkısından dolayı yörükler deveyi etinden istifade etmek için kullanmıyorlardı. Yük taşıma faaliyetlerine başladıkları dönemde, kendilerine ait olan sürülerine ayrı bir çoban tutup, çoban marifetiyle sürülerinin idamesini sağlıyorlardı (İnalcık ve Quataert, 2000). 1555 yılında bu durum Roma-Germen büyükelçisi olan Busbecq'in dikkatini çekmiş, develerin Osmanlı Devletinin ayakta

kalmasına büyük etki ettiğini ifade etmiştir (Foster W. , 1933). Yörükler deve ticaretinin karlı olduğunu fark etmişler ve Anadolu şartlarına daha uygun yapıda deve üretmenin yollarını aramışlardır. Maveraünnehir den getirilen develer soğuk ve engelli araziden etkilenmezken, sıcaktan etkilenmiş, Arabistan'dan getirilen hecin devesi çöl sıcağına dayanabilirken, soğuk ve dağ yollarına dayanamamaktadır (Braudel, 1989, s. 48). Bu bağlamda Türkler, Orta Asya'dan getirilen çift hörgüçlü develer, Arapların tek hörgüçlü develeriyle çiftleştirilerek daha büyük ve daha fazla yük taşıma kapasitesine sahip (Tavernier, 1970), her iki devenin güçlü özelliklerini bünyesinde barındıran yeni bir tür meydana getirmişlerdir. Bu güçlü, Anadolu'nun çetin kış şartlarına daha dayanıklı, çamurlu yollarda yürüyebilme kabiliyetine sahip olmasıyla, Osmanlı Ordusunun en başta gelen ikmal temin aracı olmaya başlamıştır. Bir seferde 250kg. yükü taşıyabilmesi sayesinde ordu silah, teçhizat ve gıda ihtiyacını daha ekonomik taşıma imkanı bulmuştur. Bu yeni türler Osmanlı ordusunun yirminci yüz yılda, demir yolu ağının kurulmasına kadar, hizmetinde kullanılmıştır (İnalcık ve Quataert, 2000). Develer, seferlerin vaz geçilmez ulaşım aracı olması sebebiyle, ordunun yörüklere bağımlı hale gelmesine neden olmuştur.

Osmanlı Devleti Yörüklerden, zamana ve mekâna göre farklılık gösteren vergiler almıştır. Genel olarak devlete her iki koyun için bir akçe, üç yüz koyundan oluşan her bir sürü için beş akçe ağıl resmi (vergisi) ödemekteydiler. Ayrıca otlakların, meraların kullanılmasına karşılık kendilerinden kışlak ve yaylak vergileri de alınmaktaydı. Orhan Sakin ise yapıtında, Yörük topluluklarından alınan vergileri şu şekilde sıralamaktadır;

"*Adet-i Ağnam: Yörüklerin ticari geçim kaynakları genel olarak koyun ve keçidir. Yöreye göre değişmekle beraber iki koyuna bir akçe alınmasıdır.*

Resm-i Yaylak: Devlet arazisinden istifade edilmesi durumunda ya da tımar sahiplerinin arazisinden istifade edilmesi karşılığında her 300koyundan bir tanesinin devlete verilmesi her haneden de 600-700gr. yağ alınmasıdır.

Resm-i Kışlak: kış aylarını geçirmek üzere daha ılıman bölgeye gelen Yörüklerden kışı geçirebilmeleri karşılığında arazi sipahilerine her 300 koyundan bir tanesinin vergi olarak ödenmesidir.

Resm-i Otlak: Konar-göçerlerin kendilerine tahsis edilen otlak arazisinin dışına çıkılması halinde ceza olarak her 300 keçiden bir tanesinin devlet tarafından alınmasıdır" (Sakin, 2006). Çetintürk de Fatih Kanunnameleri 'ne atıfta bulunarak yörüklerin vergi vermeleri konusunda şöyle demektedir "*İlk görünüşte yörükler reayaya göre bir üstünlük şeklinde beliren muafiyetlere sahip görünmekte, fakat yörüklerin reaya sayılan sınıftan bu şekilde ayrılmaları onlara hukukça fazla bir üstünlük vermemiştir. Esasen ziraatla meşgul olmadıkları zaman ziraata bağlı vergilerini vermiyorlar; faka buna karşı ya bedenle hizmet ediyorlar veya sefere giden eşkincilere harçlık veriyorlardı*" (Çetintürk, 1943, s. 113).

Ordu sefere çıktığı zaman sefer güzergâhı üzerinde bulunan yörüklerden geçici olarak askeri hizmetlere alınanlar olmaktaydı. Yörük aşiretlerinden ayrıca Selçuklu Devletinde olduğu gibi dağ geçitlerinin korunmasında (İnalcık ve Quataert, 2000), yol kavşaklarının gözetiminde, yol, köprü, kale ve liman yapımlarında ve onarımlarında yararlanılırdı. Nehir ve deniz yakınlarında hayatlarını sürdüren yörüklerden, donanma için malzeme tedarik etmek, gemi inşaatlarına yardım etmek zorunluluğu da bulunmaktaydı (Karaçam, 2007, s. 85). Merkezi otorite maden ocaklarının tesisinde ve işletilmesinde, devlet için at yetiştiriciliği ve binicilik

eğitiminin verilmesinde, ok, mızrak, kılıç gibi askeri silahların yapımında, çeltik ekiminin yapılmasında yörüklerden vergi muafiyeti karşılığında yararlanılmıştır (İnalcık ve Quataert, 2000). Ayrıca ören diye tabir edilen boş, sahipsiz kalmış ıssız yerlerin yeniden şenlenmesini sağlamaları, yerleşmeleri, Cami ve mescidlerin tamiri, derbendcilik hizmeti, askeri bir harekât sırasında harp silah araç ve gereçlerini nakliyatında (Saydam, 2000), su kanallarının bakım ve onarımında, görevlendirildikleri bölgede asayişin temin edilmesi görevleri de verilmiştir (İnbaşı, 2000). Sefere gelmeleri gerekenlerden gelmeyenler de cezalandırılmaktaydı (Güngör, 1941, s. 40).

2.3.2.2. Yörükleri Cumhuriyet Dönemi Yerleşik Hayata İten Etkenler

Gerek Osmanlı Devleti gerek ise Türkiye Cumhuriyeti döneminde Yörük topluluklarının yerleşik hayata geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Seyirci'nin de belirttiği gibi, on dokuzuncu yüzyılın başlarına gelinceye kadar geçen tarihi süreç içerisinde Balkanlarda, Batı Anadolu'da Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde binlerce yerleşik hayata direnen, konar-göçerliğe devam eden yörüğün yaşadığını ifade etmektedir. Devletin değişik kayıt defterleri incelendiğinde XVI. Asrın başlarında 388.397 yerleşik aile sayısına karşılık, 72.268 yörük hanesinin var olduğunu belirtmektedir. O günden yaşadığımız bu tarihe kadar sistemli bir iskâna tabi tutulma eylemi gerçekleştirilmiştir (Seyirci, 2000).

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde iskân işlerine hız verilmiş ve İkinci Meşrutiyetten sonra daha da sıkı kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. İlk defa 30

Nisan “1329 tarihinde kabul edilen İskân-ı Muhacirin Nizamnamesi ile ele alınan ve 9 Mart 1332-1915 tarihinde yürürlüğe giren kanunla (Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi) adında bir makam kurulmuştur (Eröz, 1967, s. 19). Ancak Balkan Harbinin patlak vermesi ve 1. Dünya savaşı neticesinde, bu kuruluş çok sayıda gelen göçmenlere cevap verecek durumda olmadığı için gerekli çalışmasını yapamamıştır. Eröz (1966, s.20) konar-göçerler ve diğer göçle vatana gelen kişilerin iskânı ile ilgi kurulan teşkilatların tarihi sürecini şöyle izah etmektedir; “Cumhuriyet kurulduğu ilk günlerde en büyük sorunlardan birisi iskân problemi olduğu için, sorunu çözmeyle ilgili 1923 yılında Mübadele, İmar ve İskân Vekaletini kurmuştur. 11 Aralık 1340 tarihinde lağvedilerek, dönemin Dahiliye Vekaletine devredilmiştir. 2 Aralık 1935 yılında 2849 sayılı kanunla Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti bünyesinde bulunan Umum Müdürlüğüne verilmiştir. Bu müdürlük 30 Nisan 1950 tarihinde Ziraat Vekaletine bağlanmıştır. 15 Ağustos 1951 yılında ise Başbakanlığa bağlanmıştır. Daha sonra, konudan sorumlu İmar ve İskân Bakanlığı, Köy İşleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatları kuruldu. 5.Şubat 1948 tarih ve 3-6692 sayılı millet vekilleri tarafından belirlenen İskân Programının 3. Maddesinde: Hiçbir yerde devamlı oturmayan ve ana dili Türkçe olan göçebeler, İçişleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca tespit edilecek yerlerde toplu ve ya dağınık bir şekilde iskân edilirler. Göçebelerin işlemleri kendilerinin öteden beri yaşayışları, iklim ve geçim şartları göz önünde tutularak yapılır.” 2510 sayılı kanunun 21. Maddesi iskan edilen muhacir, mülteci, göçebe ve nakil olunan çiftçilere, bütün milli topraklardan, şehirlerin, kasabaların, köylerin sınırları içerisinde bulunan mera, bataklık ve fundalık gibi orta malı olup hükümete ihtiyaçtan fazla görülen topraklardan, yerleşim yerlerinin dışında kalan orman haricindeki boş yerlerden, zorunlu hallerde Bakanlar

Kurulunun onayı ile orman arazilerinden, devletin satın alma yoluyla ya da istimlak olunacak çiftlik ve ya topraklardan verilebileceği kararı verilmiştir. Bu kararlar neticesinde bazı yörük aşiretleri zorunlu olarak iskân edilmiş bir kısmı ise elde olmayan nedenlerden dolayı kendi istekleri ile yerleşik hayata geçmeyi kabul etmişlerdir. Başlıca nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

1. Otlak alanların azalması, ekili dikili arazinin çoğalması nedeniyle otlak alanların azalması,

2. Kış aylarında, kışlak bölgelerde bulunan köy muhtarlarına ödenen otlak parasının yüksek olması,

3. Yaz aylarında, mera ve köylere ait otlak alanlar için ödenen otlak parasının ağır bir ekonomik yük haline gelmeye başlaması,

4. Devletin, hayvancılıkla uğraşan göçerlere sahip çıkma beklentisinin yeterince karşılanamaması,

5. Yaylaya çıkış ve inişlerde devletin görevlendirmiş olduğu bir veteriner tarafından hayvanların kontrol edilme isteğinin karşılanmaması,

6. Orman muhafaza memurlarının sert uygulamaları ve orman cezalarının çok ağır yaptırımlar yüklemeleri,

7. Teknolojinin nimetlerinden istifade etme isteğinin artması,

8. Bu güne kadar yeterince eğitim şartlarından istifade edemeyen yörüklerin kendi çocuklarına daha parlak bir gelecek bırakma duygusunun artması,

9. Yaşlı nüfusun sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanma imkanını değerlendirme isteği,

10. Aile efratlarından ve hısım, akrabadan yerleşik hayata geçenler ile beraber olma duygusu,

11. Yerleşik hayatın rahatlık getirdiği, avantajlarının ve imkanlarının daha fazla olduğu görüşünün yaygınlaşmaya başlaması,

12. Merkezi otoritenin ekonomiye destek sağlayabilmeleri maksadıyla, vergi mükellefi haline getirme düşüncesiyle baskı yapması.

Bütün bu sorunların neticesinde yerleşik hayata geçmiş bazı yörük obalarının, kurmuş olduğu yerleşim yerlerini ve yerleştirildikleri yeni yerleri Eröz şu şekilde sıralamaktadır; Karatekeli aşiretinin iskan edilmesiyle Ege bölgesinde, Kaplancık Köyü, Tekeli Köyü, Doyranlı Köyü, Konya civarında yaşayan Honamlı Aşiretinin iskanıyla1949 yılında Honamlı Köyü, 1938 yılında Boynuinceli Aşireti kendi isteğiyle Karaman'ın Yeniköy'üne, Tırtar aşireti kendi isteğiyle Lamas Köyüne, Karakeçililer 1948 den 1959 yılına kadar kendi istekleri ile yerleşik hayata geçebilmek için mücadele ederek bir kısmı Bala dolaylarına yerleşmişlerdir. Kemal Özbayırı (1972, s. 38) de yapmış olduğu araştırmada, Tosmur ve Toslak aşiretlerinin Alanya bölgesine yerleştiğini, Oğuz Boylarından bazı konar-göçerlerin Antalya çevresine yerleştiğini ve boy adları ile yerleşim yerleri kurduklarını ifade etmektedir. Bu boylar ise; Elmalı İlçesinde Bayat, Salgur'dan değişme Salur, Yıva'dan deşişme Yuva, Eymür'den değişme Eğmir, Bayındır, Yazar'dan değişme Yazır, Avşar'dan değişme Afşar, Finike İlçesinde Kınık, Yiva'dan değişme Yavu, Korkuteli İlçesinde Bayat Bademlisi, Kumluca İlçesinde, Yazar'dan değişme Yazır'dır. Seyirci'ninde

Ege Bölgesinde yapmış olduğu araştırmalar neticesinde; bölgenin Bayındır, Çepni, Yuvalı, Harzem, Avşar, Akkoyunlu, Teke aşiretlerinin yerleşim yerleri olduğu, 1942 yılına gelindiğinde artık konar-göçerliğin yerini yerleşik hayat almaya başladığını ifade etmektedir. Bu yerleşenlerden Karatekeli Yörük Aşiretinin Mercan Dağı ve Göl Dağı çevresini satın alarak Alaylı Köyünü kurmuşlardır. Karatekeli yörüklerinin 1976 yılında yerleşik hayatı seçmesi ile birlikte Karatekeli Köyünü kurmuş olduklarını, karatekeli aşiretinden bir başka grubun 1928 yılında, iskan yasaları gereği devletin arazi tahsis etme mecburiyeti olmasına rağmen, devlet hazinesinden toprağı kendi paralarıyla satın alarak Dobranlı Köyünü kurduklarını ifade etmektedir (Seyirci, 2003).

Seyirci, Akdeniz Bölgesinde yerleşik hayata geçmiş Yörük Aşiretlerini de şu şekilde sıralamaktadır; 1850 yıllarında Sarıkeçili Yörüklerin bir kısmının akrabalarından ayrılarak, Dinar yolu üzerinde yan yana yer alan Devederesi, Bulanık, Kılıçkaya (Geveze) köyüne yerleştiğini, yerleşme sebebini ise korucudan tokatçıdan, kırserderinden, muhtarlardan, otlak aramak zorunda kalmalarından, otlak vergisi vermekten bıktıklarından yerleşik hayata geçtiklerini ifade etmektedir. Bahşiş yörükleri, 1946 yılında Gazipaşa, Alanya ve köylerine, Anamur'un kuzey bölgesinde Alaköprü civarına iskân edilir. İskân neticesinde kurdukları köylerin adları, Gercebahşiş köyü, güney bahşiş, karalar bahşiş köyüdür. 1984 yıllarına kadar Manavgat çevresinde yaşayan yörük toplulukları Beyşehir arasında bulunan göç yolunu kullanmaktaydı. Ancak 1984 yıllından sonra konar-göçer yörük kalmamış, onlarda yerleşik hayata geçmişlerdir. Serik Yörüklerinin 1980 yılından sonra çok az denecek durumda konar-göçer yaşadıklarını, geri kalan tamamının yerleşik hayata geçtiğini gözlemlemiştir. Afyonkarahisar Yörükleri 1930 yılında büyük oranda

yerleşik hayata geçmiştir. Isparta civarında bulunan Karakeçili, Sarıkeçili, Horzum, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Tüngüşlü, Tekke ve Karaöz Yörüklerinin yerleştirildiğini, 1990'lı yıllarda ise Akkeçili köyünde, Akkeçili Yörüklerin, Şarkikaraağaç ilçesinin Gedikli, Belceğiz köylerine Honamlı, Ayas çiftliğine Sarıabalı Yörüklerinin kendi istekleri ile iskân edildiklerini ifade etmektedir. (Seyirci, 2000). 1933 yılında Antalya valiliğinin yaptırmış olduğu resmi araştırmalarına göre Antalya merkez ilçesinde 4, Serik'te 15, Manavgat'ta 15, Korkuteli'nde 1, Elmalı'da 3, Finike'de 4, Alanya'da 1 olmak üzere toplam 2668 çadır halkının var olduğunu ortaya koymuşlardır (Atabeyli, 1940). 1950 yılından önce Anadolu'nun birçok yerinde az da olsa yörük topluluklarına rastlanılmaya devam etmiştir. Ancak 1950 yılından sonra uygulanılan iskân politikalarıyla konar-göçerlerin Cumhuriyet döneminde de yerleşik hayata geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

1954 yılında yazılmış olana 1111 sayılı askerlik kanununda göçebe yaşayan yörük topluluklarının yaşam şartlarını kolaylaştırmak ve yerleşik hayata geçişlerini özendirmek, yerleşik hayata henüz yeni geçenlere imtiyaz tanımak adına çıkartılmış kanun maddesi şöyledir; "*Göçebe oldukları halde hükümetçe bundan evvel yerleştirilmiş (yani ev, bark tutmuş) veyahut hükümetin gösterdiği yerde yerleştirilecek veya yurt tutacak olanlar yerleşme yerine vardıkları tarihte yaşıtları erat ihtiyata alınmış ise bunlar da ihtiyata geçirilir. Askerlik çağında bulunan diğerleri muvazzaf hizmete tabi tutulur. Bunlar muvazzaflıklarını en yakın piyade kıtalarında 6 ay olarak yaptırılır. Bunlar yerleştikleri yere vardıkları tarihten itibaren ayrıca iki yıl muvazzaflıkları geciktirilir. Yerleşme tarihinde yoklama kaçağı, bakaya, saklı, firari ve izinsiz vaziyetinde olanlar cezalandırılmazlar. Yerleşme yerlerine vardıkları tarihte henüz askerlik çağına girmemiş olanlar bu*

haklardan istifade edemezler ve yerli muamelesine tabi tutulurlar" (1111 Askerlik Kanununun Tatbikatına Dair Talimat, 1954).

Yapılan iskân yasaları neticesinde 1950-1980'li yıllar yörük hayatı Akdeniz sahillerinde yaşanan kültür olarak anımsanmaktadır. 1980'li yıllar yörük hayatın artık neredeyse bitmeye yüz tuttuğu dönem olmuştur. Yörük kültürünü uygulayan, muhafaza eden ve yaşatan çok az bir topluluk kalmıştır. Sarıkeçili Yörük aşireti günümüz şartlarında Anadolu'da (2015 yılında) konar-göçer yaşamı sürdürmeye devam eden topluluklardan bir tanesidir. Hatta pastoral göçebe hayatı sürdüren bilindik en büyük topluluktur. Bu haliyle Anadolu'da yaşayan pastoral tam göçebeliğin son örneğini temsil etmektedir. Ancak Orman İşletme Müdürlüklerince yapılan gençleştirme mecralarının göç yollarını kapatması, tarıma açılan yeni araziler nedeniyle Tarım İlçe müdürlükleri, bir takım köylü, son konar-göçer örneği olan Sarıkeçili Yörüklerin yaşam alanlarını kısıtlamaktadırlar. Sıkıntının büyümesi ile birlikte 18.01.2008 tarihinde, Mersin Valiliğinin organizatörlüğünde, Aydıncık ilçesinde Sarıkeçili Yörüklerinin iskanına dair toplantı icra edilmiştir. Yönetim yaklaşık 200 çadır civarında olan Sarıkeçili Yörükleri yerleşik hayata geçmeleri için ikna etmeye çalışmaktadır. Yerleşik hayata geçerler ise, nereye yerleşmek istediklerine dair anketler düzenlenmiştir. Söz konusu bu yaklaşım, Sarıkeçili Yörüklerde endişeye yer açan bir etmen olmuştur. Orta yaş ve üzeri olan kişiler, yerleşik hayatta başarılı olamayacaklarını, ellerinden bir iş gelmeyeceğini beyan etmişlerdir.

Sarıkeçili Yörüklerin dernek başkanlarından olan Savran, neden göçerlikten vaz geçmeniz isteniyor sorusuna, kontrol edemediklerinden diye cevap vermekte ve ilave etmektedir. Atatürk, "ey ağalar, beyler çıkın şöyle bir Toroslara bakın, nerede

bir kara çadır görürseniz, o kara çadırın dumanı da tütüyorsa bilin dünyada hiçbir kuvvet bizi yenemez" diye aktarmaktadır.

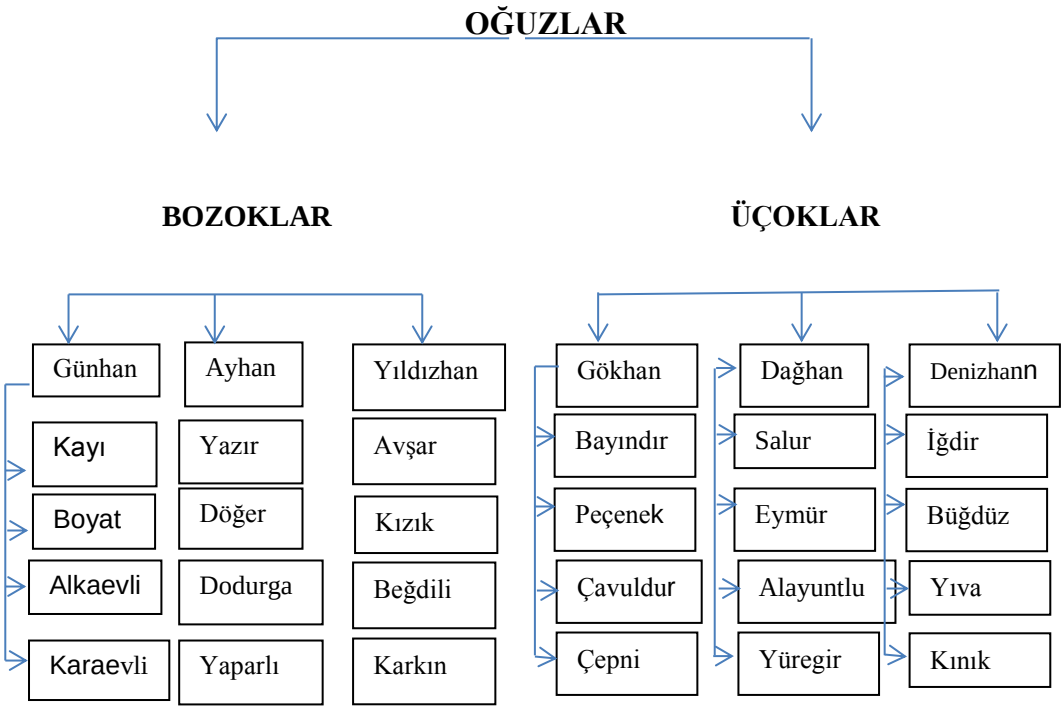
Anlaşılan odur ki; toprak reformu, mera kanunu, meraların kamulaştırılması, gayri resmi baskının yolları olmuştur. Yörüklerin savunmasız hale geldiği gözlenmektedir.

3. SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERDE TARİHSEL SÜREÇ VE SOSYAL YAŞAM

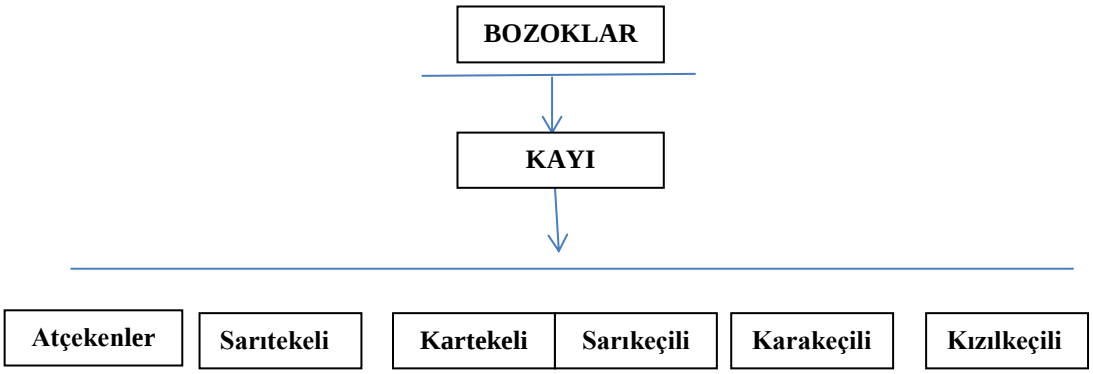
3.1. Tarihsel Arka Plan

Sarıkeçili isminin tarihte nasıl gelmiş olduğuna dair kayıtlı kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yaptığımız çalışmalar Sarıkeçili Yörüklerin soy kütüğünü aşağıdaki Tablo 5'de olduğu gibi göstermektedir:

Tablo 5. Sarıkeçili Yörüklerin Soy Kütüğü

Kaynak: Kaşgarlı Mahmud Kitabı s. 75

Kaynak: Türk Dünyası, Isparta Yörük Türkmen Derneği, 2003

Orta Asya'dan gelen Sarıkeçili Türkmen konar-göçerler Suriye Halep bölgesinde bir miktar konaklamışlardır. Dönemin Suriye Selçuklu idaresine girerek otlak bulmaya çalışmışlardır. Bölgenin sıcak bir iklim yapısına sahip olması nedeniyle Anadolu içlerine doğru yeni otlaklar aramaya başlamışlardır. Ancak Halep bölgesinde bulundukları dönem içerisinde Orta Asya'dan getirdikleri "Sarı Renkli Keçiler" yerleşik halk tarafından beğenilerek kendi ırklarına dâhil edilmiştir. Bu gün "Halep Keçisi" olarak adlandırılan "Sarı keçinin" Sarıkeçili Yörüklerin Orta Asya'dan kendilerinin yetiştirerek getirmiş oldukları ırka ait olduğunu iddia edilmektedirler (H. İ. Y., Yüz yüze görüşme, 14 12.2015, Yeşilovacık Mevkii).

Sarıkeçili Yörüklerin isminin nasıl oluştuğuna dair anlatılan efsane şöyledir:

"Büyük bir göçebe Türk topluluğu göçe başlar. Göç esnasında göçebe pastoral topluluk su bulamazlar. Susuzluk yaşamaktadırlar. Oğuz boylarından bir gurubun sarı renkli keçisinin ağız bölgesi ıslak olarak bir yerden geldiğini fark ederler. Sarı renkli keçinin su içmek için bir yerlere gittiğine karar verirler. Sarı renkli keçiyi takip ettiklerinde kendilerini suyun kaynağına götürür. Göçerler çok mutlu olurlar. Suyu nasıl bulduklarını soranlara, '**Sarıkeçililer** buldu' derler. O günden sonra Oğuz boyunun bu koluna Sarıkeçililer diye hitap edilmiştir".

Anadolu'da uzun yıllar yaşamını sürdürmüş olan Sarıkeçili konar-göçerler, Suriye ve Anadolu arasında taze otlaklar bulmak için göç etmişlerdir. Bu göç, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar devam etmiştir. Halep-Anadolu arasında

sürdürülen konar-göçerlik, Fransızların Çukurova ve Suriye bölgesini ele geçirmesi ile son bulmuştur. Son bulma şeklini Sarıkeçili Yörüklerin orta yaş ve üzerinde bulunanlar, yaşlı nesilden aktardığı şu hikâye ile anlatmaktadırlar; Kışın gelmesi ile birlikte yaz yurdundan Halep istikametine doğru göç eden Sarıkeçili Yörükler Gülek Boğazı civarına gelirler. Ancak Fransızlar Adana bölgesini işgal ettiği için geçiş yapamayacaklarını anlarlar. Ancak Anadolu topraklarının düşman eline geçmiş olmasına da çok üzülürler. Bu durum kanlarına dokunur. 'Vatan için kan verme vaktidir' diye düşünürler. Fransızları Anadolu topraklarından nasıl kovacaklarının planlarını yaparlar. Gülek Boğazı'nda Fransız askerlerini pusuya düşürerek yok etmek isteyen Sarıkeçili Yörükler, tuzak hazırlarlar. İçlerinden bir tane yiğit gözü pek bir delikanlıya kadın kıyafeti giydirirler. Kadın kıyafetli Sarıkeçili Yörük, Fransız askerlerinin yanına gider. Fransız askerleri de bu esnada yollarını bulmakta zorlanmaktadır. Kış günü olduğu için her yer karlar altındadır. Ancak Sarıkeçili Yörük, aradıkları yolu bildiğini ve kendilerine mihmandarlık yapabileceğini anlatır. Fransızlar da yol gösterecek birisini bulmanın sevinciyle yörük yiğidin arkasına takılırlar. Temsilci yiğit Fransız askerlerini, Gülek Boğazı'nda pusu kurmuş Sarıkeçili Yörüklerin pususuna çekmeyi başarır. İlk ateşle birlikte yiğit daha önceden sözleştikleri kayanın arkasına saklanır. Fransız askerleri çok büyük zayiat verir. Sarıkeçili Yörükler Fransız askerlerini kontrol etmek için aşağıya inerler. Karda bir tane ayak izi görürler. Bir Fransız askerinin kaçtığını düşünürler. Ancak kaçan kişi sayısı bir olduğu için takip etmeye değmez diye düşünürler. Daha sonradan öğrenirler ki, kaçan kişi sayısı kırktır. Sarıkeçili Yörüklerin yoğun ateş baskısı altında kalan Fransızlar, kendilerini ölümüne takip edeceklerini bildikleri için, karda ayak izleri belli olmasın diye hepsi aynı ayak izini kullanırlar. Sarıkeçili Yörükler

bunu çok daha sonra öğrenirler. Ancak iş işten geçmiştir. Sarıkeçili Yörükler düşman işgali altında ilerlemenin mümkün olmayacağını düşündükleri için, Halep tarafına geçmekten vazgeçerler. O günden sonra Sarıkeçili Yörüklerden konar-göçerliği devam ettiren büyük bir kısım kışlak olarak Mersin'in Gülnar ilçesini kullanırlar. 1960'lı yılların ortasına gelene kadar sahil kesimine inmezler. O güne kadar, sahilde bulunan otlağın denizin tuzundan dolayı tuzlu olduğunu ve hayvanlarının beslenemeyeceğini düşünmüşlerdir. Daha sonra içlerinden birkaç aile sahile inmeyi dener. Düşündüklerinin tam tersine, kış boyunca bol otlağın olduğunu ve yaşamak için iklimin oldukça ılıman olduğunu fark eder. Diğer akrabalarına da durumu anlatır. Buna rağmen, büyük gurubun sahile inmesi, yaklaşık on yıl gibi bir zamana yayılmıştır. Hala sahile inmeden, Gülnar ile Ermenek arasında kışlayan küçük bir grup bulunmaktadır. Sahili kış yurdu olarak benimseyen Sarıkeçili Yörükler ise doğuda Erdemli ilçesinin Sömek Köyü, Esenpınar Güverek Köyü'ndedir. Silifke'nin Yeşilovacık mevkiinde toplu bir grup bulunmaktadır. Batıya doğru ilerleyen istikamette Gülnar İlçesinin sahil şeridinde küçük bir kısım bulunurken Aydıncık ilçe hudutlarında diğer ağırlık merkezini oluşturmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin yerleşkesini, Güney sahilinin en batısında Bozyazı'nın Tekmen Köyü kırsalı oluşturmaktadır.

Hamdi Yüksel 1920 yılından bu güne yerleşik hayatı benimseyen Sarıkeçili Yörük boyunun büyük bir çoğunluğu, Erdemli 'den (Mersin) Muğla'ya kadar olan sahil şeridinde yaşadıklarını, küçük bir kısmın ise Isparta, Burdur, Denizli ve Konya civarında yaşadıklarını anlatmaktadır. Birbirlerinden uzak bir coğrafi yerleşim düzenine sahip olsalar da yüz yıllardır aynı kültürü, aynı örf adetleri yaşadıklarını ifade etmektedir. Örnek olarak Isparta'nın Sütlüce bölgesinde yıllardır yaşamış ancak

bugün kendilerine komşu olmuş (Gazipaşa/Antalya) Sarıkeçili Yörük ailesini kendileriyle kıyaslamaktadır. Kilometrelerce birbirlerinden uzak olmalarına rağmen sofrada ekmek yaparken unu elemek için altına serilen özel dokunmuş beze "İTA" dediklerini, aynı şekilde diğer ailenin de "ita" dediğini ifade etmektedir (H. Y. Yüz yüze görüşme, 6.12.2015). Günümüz pastoral tam göçebe olan Sarıkeçili Yörüklerde de "İTE" denilmektedir. Şekil 2 de Sarıkeçili Yörüklerin kullandığı ite yer almaktadır.

Şekil 2. İte/İta

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Bayraktar (2012) ise Sarıkeçili Yörüklerin*; "Antalya, Kaş, Aydın, Isparta, Eğirdir, Uluborlu, Yalvaç, Adana, Burdur (Aziziye, Bereket), Çumra, Akşehir, Doğanhisar, İçel, Ayrancı (Yarıkkuyu Köyü), Karaman, Afyon, Dazkırı, Manisa, Kütahya, Honaz"* bölgelerine yerleştiğini ifade etmektedir.

Pastoral tam göçebe hayatı devam ettiren Sarıkeçili Yörükler, göç güzergâhlarını ve yaşam pratiklerini yeni yaşam yerlerine göre tasarımlamışlardır. Ancak yaşanan birçok sıkıntı yörüklerin son pastoral tam göçerlerini de yerleşikliğe

doğru itmektedir. Halil İbrahim Yagal'ın babası Ramazan Yagal'ın öncülüğünde Sarıkeçili Yörükler 1965 yılında yerleşik hayata geçmek için dilekçe vermişlerdir. Sarıkeçili Yörükleri yerleşik hayata geçirmek için dönemin ilgili bakanlığı olan Bayındırlık ve İskân Bakanlığı İmralı Adası'nda yer göstermiştir. Ramazan Yagal ve Sarıkeçili Yörüklerin önde gelen bir kaç kanaat önderi eşliğinde İmralı Adası'na giderek inceleme ve araştırma yapmışlardır. Ancak adaya vapurla gidiş bir saat dönüşün ters akıntı olduğundan 2 saat sürüyor olması, adaya mahkûm kalınacak olması, keçi satışı için kıt imkânlara düşülüyor olması, hayvan pazarına istedikleri her an gidemeyecek olmaları gibi sebepleri öne sürerek adaya yerleşmeyi istememişlerdir. Cemal Candan "*öşeğin ağıra ağıra duza düştüğü gibi duzağa düşecektik. Garada gezen şey denizin bağına gider mi. Dört bir tarafı deniz, hapis olacaktık*." demektedir. 1974 Kıbrıs harekâtından sonra adayı Türk nüfus ile güçlendirmek düşüncesi öne çıkmış ve Sarıkeçili Yörükleri Kıbrıs adasına yerleştirilmek istenilmişdir. Küçük bir gurubun dışında ada fikri pek sıcak karşılanmamıştır. Her fırsatta yerleşik hayata geçmek için çaba sarf eden Sarıkeçili Yörükler uzun bir süre yerleşik hayata geçiş için siyasilerden destek almaya çalışmalarına rağmen yeterli desteği alamadılar. 1982 yılında tekrar dilekçe yazarak iskân edilmek için müracaat ettiler. Sarıkeçili Yörüklerin yerleşik hayata geçmek için verdikleri dilekçenin neticelenmesi 20 sene sürmüştür. 20. Senenin sonunda yani 2002 yılında 86 aile Karaman'da sarı evler konutlarına yerleştirilmişlerdir. Tarımsal ev denilmediği için Sarıkeçili Yörüklere toplu konutlardan daire verilmiş olması, Sarıkeçili Yörükleri çok büyük hayal kırıklığına uğratmıştır. Sosyo-ekonomik geçim örüntüsünün ana kaynağı hayvancılık olan Sarıkeçili Yörükler, kendilerine tahsis edilen bu konutlar ile istediklerini bulamamışlardır. Toplu konutların içerisinde

hayvancılık yapmak onlar için oldukça zor olmuş ve bir kısmı yeni iş imkânları arayıp hayvancılıktan vazgeçmek durumunda kalmıştır. Bir kısmı ise, Avusturalya'nın yerleşikleri olan Aborjinlerin kullandığı aynı ifadeyi kullanmıştır. "Biz burada hapis hayatı yaşıyoruz. Açık araziye tekrar geri döneriz" demişlerdir. 82 aile her şeye rağmen Karaman'ın Sarıevler konutlarına yerleşmiştir. Konutlardan istifade etmek istemeyen ve konut alamayanlar pastoral tam göçebeliğe devam etmişlerdir. Ancak yerleşenlerin bir kısmı yerleşik hayata alışamadığı için tekrar sürü edinip göçebe hayata dönmüştür. Kendilerine verilen evi, gelecekte sağlık sorunu yaşamaya başladığında kullanmak üzere hayat garantisi olarak görmektedir. 2000'li yıllara gelindiğinde Sarıkeçili Yörüklerin kendi içlerinde kanaat önderi olarak seçtikleri Halil Öksüzoğlu ve Halil İbrahim Yagal öncülüğünde sorunlarına çözüm aramaya devam etmişlerdir. 2005 yılında Pervin Savran "Sarıkeçililer Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği"ni kurmuş ve Sarıkeçili Yörüklerin sorunlarını dernek vasıtası ile çözmeye çalışmıştır. Ancak bu tarihten sonra Sarıkeçili Yörükler fikir çatışması yaşamaya başlamışlar ve ikiye bölünmüşlerdir. Savran, Sarıkeçili Yörüklerin yaşam pratiklerinin UNESCO bünyesinde bulunan SOKÜM kapsamında korumaya alınmasını isterken, Öksüzoğlu ve H. İbrahim Yagal yaşanan sıkıntılar ve sorunlar neticesinde yarı pastoral göçebe hayata geçmeyi teklif etmişlerdir. Bu bağlamda Öksüzoğlu ve Yagal siyasiler ile irtibata geçerek sayısız girişimlerde bulunmuşlardır. Girişimler netice vermiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 5543 sayılı yasası gereğince tarımsal iskân talepleri kabul görmüştür. Karaman'ın Kisecik mevkiinde kendilerine tek katlı bahçesi olan ve hayvanlarını barındırabilecekleri ahırları olan mesken vaadini almış bulunmaktadırlar. Bu durumu da sabit bir kışlak ev sahibi olmak isteyenlere duyurmuşlardır. Başlangıçta 96 hane müracaat etmiş

ancak gerekli evrakları tamamlamak için gayret sarf etmeyen 10 hane bu haktan mahrum kalmıştır. 86 aile müracaatta bulunarak ev sahibi olmaya hak kazanmıştır. Kisecik beldesi Sarıkeçili Yörüklerin uzun seneler önce yerleştiği yer olmasına rağmen, halk tarafından yeni yörüklerin gelmesini istemeyen dilekçeler yazılmıştır. Eski belediye başkanı, yörükleri yerleştirmek için çaba sarf etmesine rağmen halk istememektedir. İlk girişimde halkın istememesi girişimleri durdurmuş ancak yeni müracaatlar ile bu sorun aşılmıştır. 18 Haziran 2016 tarihinde yapmış olduğum saha çalışması için Halil Öksüzoğlu'nun yanına gittiğimde bu konuyla ilgili canı çok sıkılmıştı. Her türlü prosedürler bitmesine rağmen 300 Kisecik'li, yörükleri istemediklerine dair ikinci dilekçelerini yazdılar. Ramazan Bayramı boyunca H. İbrahim ile görüşmeler yaptı. Bayram sonunda beni telefonla arayarak sorunu çözdüklerini söyledi. En büyük hayalleri çocuklarını istedikleri gibi okutabilmek ve sağlık hizmetinden her an istifade edebilmek. Toplu yaşamaları halinde kaybolan kültürü yeniden canlandırabileceklerine inanmaktadırlar. Dayanışmanın ve yardımlaşmanın daha çok olacağını düşünmekteler. Erkekler değişik sebeplerle hısım, akraba ve arkadaşlarını görebilirlerken Sarıkeçili Yörük kadınları bu haklardan neredeyse mahrum durumdadırlar. Sarıkeçili Yörük hanımları, toplu olarak bir araya gelindiğinde eşi dostu görebileceğine ve üzerlerinde bulunan ağır işlerin bir kısmından o anlık için kurtulabileceklerine de inanmaktadırlar. Çok yakın gelecekte Sarıkeçili Yörüklerin büyük bir kısmı daha yerleşik hayata geçecektir. Ancak yerleşik hayatın kendilerini çok kısa süre sonra sıkacağı korkusunu da içlerinde yaşamaktadırlar. İş bulma konusunda zorlanacaklarından da endişe etmektedirler. Bu güne kadar atalarından tek gördükleri mesleğin çobanlık olduğunu bu saatten sonra da yeni bir iş yapamayacaklarını dile getirmektedirler. Bazıları ise

bir başkasının emri altına girip çalışamayacağını, dağların kendilerine özgürlük verdiğini ifade etmektedir (H. G., Aydıncık/ Kapız Mevkii, 12.12.2015). Ek 2'den Ek 12'ye kadar H. İbrahim Yagal'a ait siyasiler ile yapmış olduğu yazışmalar yer almaktadır.

3.2. Sosyal Yaşam

Sarıkeçili Yörükler, sosyo-ekonomik yapıları hayvancılık olan bir topluluktur. Hayatlarını sürdürebilmek için ürettikleri hayvanları ve hayvanlarından elde ettikleri hayvansal ürünleri satarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Tarımla uğraşmak, geçim örüntüleri içerisinde bulunmamaktadır. Hayatları, ekonomik güçlerini oluşturan hayvanlarını otlatabilmek, besleyebilmek düşüncesi ile yazlak ve kışlak arasında meydana gelen periyodik bir döngü şeklinde sürmektedir. Anadolu'nun dik dağları, ovalardan çok daha fazla yüksek rakımlara sahip olacak şekilde yükseldiği için, Sarıkeçili Yörükler, Asya steplerinin aksine vertikal düzeyde dağ göçebeliğini sürdürmektedirler.

Sarıkeçili Yörükler oldukça sade bir hayat tarzı sürdürmektedirler. Yaşam pratikleri göç üzerine oluştuğu için taşıması kolay ve ihtiyaçlarını üst düzeyde kolaylaştırıcı türden eşyalar edinmektedirler. Yerleşik hayatları bulunmamaktadır. Göçebe mimarisini çadırlar oluşturmaktadır. Kendi eşyalarının büyük bir kısmını el sanatlarına dönüşmüş tezgâhlarında hazırlamaktadırlar. Aile bağları oldukça kuvvetlidir. Geleneksel kültürel bağları bulunmaktadır. Geçmişten gelen ekolojik bilgiler atalarından torunlarına aktarılarak gelmiş ve yaşam pratiklerinin temelini oluşturmuştur. Beslenmeleri, doğal gıdalar ağırlıklı olarak gerçekleşmektedir.

Kırsalda zor şartlarda yaşamalarına rağmen, elleri çok açık, cömert ve misafirperverdirler. Gelen misafirlerine ikramda bulunmadan göndermek, çok büyük ayıp olarak görülmektedir. Cemal Candan annesinin misafirperverliğini şöyle anlatmaktadır.

"*Eskiden yolcu çok oluyordu. Araba yoktu. Atıla, merkeple, yayan geçen olurdu. Oyn amcam nere giden. Şöyle bi dön gel bakem. Nerden gelip nere gediyon. Aç mın susuz mun?. Ya gel şurda bi lokma bişey ye. Garnığı doyur da öyle get.' derdi. Babam da sen yoldan geçen yolcuyu eğliyon mu? dediin de babama len goca Musa, adam aç mı susuz mu yorgun mu neci. Utanıyo belki de ekmek yiyecek, der yoldan zorla çevirir. İkramda bulunur. Haydi dayım şimdi yoluna sağlıcakla get derdi*"

Sarıkeçili Yörüklerin genel görünüşü ise tek tip düzeydedir. Sarıkeçili Yörüklerin erkeklerinin boy ortalamaları 160 cm.- 175 cm arasındadır. Büyük bir çoğunluğu kumral ile sarı arasında saça sahip ve mavi gözlüdür. Kalan diğer kısım ise kahverengi gözlü ve siyah saçlıdır. Erkekler kumaş pantolon, gömlek ve ceket giymektedirler. Neredeyse hiç birisi kot pantolon giymemektedir. Kadınlar iri kemikli ve uzun boyludur. Başları kapalı ancak saçların kâkül kısımları açıktır. Yaşlı olanların saçları kınalıdır. Başlarının açık kısmından kınalı saçları görülmektedir. Evin ağır işçisi konumundadırlar. Kadınlar erkeklerin yaptığı her işi yaparken, erkeklerin yapmayacağı işleri de bulunmaktadır. Süt sağmak tamamıyla kadının işidir. Erkek süt sağarken görülürse, Sarıkeçili Yörükler arasında alay konusu olabilmektedir. Evin temizlenmesi, yemeğin yapılması, odunun toplanması, ocak ateşinin yakılması gb. işler kadının görevidir. Pazar alış verişini yapmak ise erkeğin işidir. Siparişleri gizli lider olan evin annesi vermektedir.

Sarıkeçili Yörüklerin yön duygusu çok gelişmiştir. Doğada yabancı birisine ellerinde harita varmış gibi tarif yapabilmektedirler. Diğer duyu organları

yerleşiklerden daha gelişmiştir. Yüzlerce metre uzakta bulunan keçiyi ormanlık arazinin içerisinde fark edebilmektedir. Çok uzaklarda bulunan canavarın sürüye yaklaşmaya çalıştığını fark edebilmektedirler. Gecenin sessizliğinde yaklaşmaya çalışan canavar kendine has koku salmaktadır. Bazen bu kokuyu algılamaktalar bazen de keçilerin huzursuz oluşundan canavarın yaklaştığını fark etmektedirler. Bu tür durumlarda ellerine el feneri almakta ve koşarak çadırdan dışarıya çıkmaktadırlar. Feneri uzaklara tuttuklarında canavarın gözlerinin parlamasından bilmektedirler. Canavarın gözleri kırmızı parlarken, keçilerin gözlerinin yeşilimsi parladığını ifade etmektedirler (F. Ö., İncesu Mevkii, 08.06. 2016).

İnanç değerlerinin genç nesilde azalmaya başladığı gözlemlenmiştir. Ancak orta yaş ve üzeri olan kişilerde daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni geçmiş dönemlerde daha toplu bir arada yaşayabildikleri, kendi aralarında topladıkları para ile din görevlisi çağırabildikleri ve böylece inançlarını daha yaygın yaşayabildiklerini anlatmaktadırlar. Son yıllarda, yukarıda da izah edilen genel sorunlarından dolayı yörükler birbirlerinden daha uzak yaşar hale gelmişler ve kültürel çözülmeler de bu tarihten sonra başlamıştır. Gelişen teknolojik imkânlar, gelişen sağlık sektörünün hizmetlerinden istifade etme düşüncesi ve en önemlisi olan eğitimden istifade etme düşüncesi Sarıkeçili Yörükleri yerleşik hayata doğru yöneltmektedir.

Sarıkeçili Yörüklerin yaşam alanları kırsal yaşam alanlarıdır. Hayatta kalabilmeleri kırsalın tahrip edilmeden ayakta kalması ile mümkün olacağını hepsi bilmektedir. Bu nedenle “doğa bizim evimizdir” demektedirler. Ekolojik dengenin bozulmasını engelleyebilmek için mücadele ettikleri gözlenmektedir. Doğa yok olursa, ekonomik olarak hayatta kalamayacaklarını en iyi bilenlerden oldukları

yaşamlarının her aşamasında görülebilmektedir. Kırsal yaşamda hayatta kalabilmek için modern ilmin henüz bilmediği bir çok önemli geleneksel ekolojik bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Tezin ilerleyen kısımlarında Sarıkeçili Yörüklerin GEB'si üzerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.2.1. Doğum ve Kırklama

Sarıkeçili Yörüklerde hamile kalan gelin, hamile olduğunu söylemeye utanır. Durumunu eşi ile paylaşarak diğer aile fertlerine eşi vasıtasıyla duyurur. Doğumlar eskiden göç ederken, davar güderken arazide gerçekleşmekteymiş. Şimdilerde ise hastanelerde gerçekleşmektedir. Yeni nesil gelinler, sezaryena da müracaat etmektedirler. Orta yaş ve üzeri olanlar bu durumu eleştirmektedir. Meryem Gök, "*şimdi ne var çocuk doğurmaya. Gidiyon hastanaye, iki saat sonra çıkartıyorlar. Ben iki çocuğumu davar güderken doğurdum. Göbeğini orada kesip eve geldim*" demektedir. Konuştuğumuz orta yaş üzeri kadınların tamamı doğumlarını bu şekilde anlatmaktadırlar. "*Çadırda doğum olacağında yanında 2-3 kadın olurdu gebenin. Tecrübeli olan bu kadınlar sıcak suyu başucunda hazır ederdi. Sürekli gebeyle konuşup rahatlatırdı. Eskiden erkek çocuk doğması tercih edilirdi*" (F. Ö., İncesu Mevkii, 02.07.2016). Ancak günümüzde cinsiyetin kız ya da erkek olmasının önemli olmadığını açıklamaktadırlar. Günümüzde önemli olan işlerin çok yoğun olmasından dolayı çadırdaki toplam kişi sayısıdır.

Yeni çocuk doğduğu günlerde yapılması gereken bazı ritüeller bulunmaktadır. Bu ritüellerin yapılmaması halinde istenmeyen bir takım hastalıkların ya da musibetlerin beraberinde geleceğine inanılmaktadır. Çocuğun doğması ile birlikte

araziden kırk adet taş toplanır. Daha önceden dikilmiş olan torbaya bu taşlar doldurulur. Taş dolu torbanın ağzı bağlanır. Torbanın ağzını bağlamak için kullanılan ip biraz uzunca olur. Torba, ip dışarıda kalacak şekilde ibriğin içerisine koyulur. İbriğin içerisine ılık su doldurulur. İbrikteki bu ılık su ile çocuk banyo yaptırılır. Kırk gün boyunca aynı ibrikle bu işlem tekrar edilir. Bu işlemin hem çocuğun bedenini temizlediğine inanılır hem de vücudunun doğaya alışması bu taşlar ile sağlanır. 'Kırklamak' denilen bu faaliyetin yapılması oldukça önemlidir. İnsanın eti yenilmeyen mundar bir varlıktır. Kırklanmış olmakla, temizlenmiş olduğuna inanılmaktadır. Kırklama suyu keçilerin, kullanılan eşyanın üzerine de serpilir. Böylece kullanılan her şey temizlenmiş olmaktadır. Aynı sudan loğusa döneminde bulunan kadının da yıkanması gerekmektedir. Doğum yaptığı gün, loğusalık döneminin ortasında ve son gününde bebeğin yıkandığı su ile kadın da yıkanır. Loğusalık döneminde erkek kesinlikle doğum yapmış eşiyle cinsel ilişkiye giremez. Yasaklanmış dönemdir. Cin rahatsız etmemesi için lohusalı kadın her işine başlarken mutlaka besmele çekmelidir. Çocuk yer seviyesinde bırakılmamaya çalışılır. Yüksek bir yerde durması önemlidir. Çuvalların üzerine konulabilir. Düşmemesi için de bağlanır. Yerde olduğu takdirde cinlerin nazarına maruz kalıp çarpılabileceğine inanılmaktadır.

Göbek düştükten sonra hazır bezler kullanılıp bebek keçeye sarılır. Bebek pişik olmaması için çam kabuğu toplanır. Toplanan çam kabuğu dövülerek toz haline getirilir. Elekten geçirilen çam kabuğu tozu, bezin içine konur. Öksüzoğlu, "*Eskiden hazır bez mi vardı? Çabıttan bezlerle bezliyorduk"* diyor. Bebeğin yüzüne kırkı çıkana kadar kimseye baktırılmamaktadır. Sadece aile fertlerinin bakmasına ve dokunmasına izin verilir. Zira "Albasması" olacağına inanılmaktadır.

Doğan bebeğe ismi, genelde aile büyüğü vermektedir. İsmin Kur-an'da geçiyor olmasına özen göstermektedirler. Bu nedenle Sarıkeçili Yörüklerde isimler birbirlerinin aynısı olmaktadır. Yerleşiklerin koydukları isimleri de tuhaf bulduklarını söylemektedirler. Doğan bebeğin dedesi ya da babası kulağına ezan okumaktadır. Ezan bittikten sonra çocuğa verilecek olan isim, bebeğin sağ kulağına üç kere söylenir.

3.2.2. Erkeklerin Askere Yollanması

Sarıkeçili Yörükler her ne kadar kırsalda yaşasalar da askerlik çağına gelmiş gençler sıralarını çok iyi takip etmektedirler. Bağlı bulundukları askerlik şubeleri ile sürekli temasa geçmektedirler. Askerlik şubelerinden gerekli bilgiyi sabit bir adresleri olmadığı için mobil telefonları vasıtasıyla iletmelerini talep etmektedirler. Askere gidecek olan kişinin çadırına Türk bayrağı asılır. Böylece o evden asker çıkacağı konu komşuya ilan edilmiş olur. Askere gidecek gencin babası, hısım akrabayı asker yemeğine davet eder. Davete gelenler yemekte askere gidecek kişiye el harçlığı olarak para verirler. Yörüklerde askere gidecek erkeklerin ellerine kına yakılır. İnanışlara göre davara (keçi, koyun, koç) kına yakılır. Zira Allah'a kurban edilecek olmasının sembolüdür. Genç kızların saçlarına kına yakılması, kocalarına kurban edildiğinin simgesidir. Vatani görevini yapmaya giden asker adayı delikanlıların eline kına yakılması vatana kurban edilmesinin sembolüdür. H. Öksüzoğlu bu durumu şöyle ifade etmektedir; "*askere gideceğin boynuna höole kona yakarız. Barmaklarını da gınalarız. Vatan için kurban olsun deye*." (İncesu Mevkii 03.07.2016). Asker ocağına gidecek kişiye arkadaşları otobüs terminaline kadar eşlik

ederler. Dualarla uğurlanan gençlerin kazasız belasız geri dönmesi temenni edilerek vedalaşırlar.

3.2.3. Evlilik

Sarıkeçili Yörüklerde evlenme genel olarak endogami denilen içte evlilik şeklinde olmaktadır. Kendi içlerinde evlilik ise iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi, iki ailenin rızası ile gerçekleştirilen evliliktir. İkincisi ve çoğunlukla yaşananı erkek ve kızın birbirlerini sevmelerine rağmen ailenin rızası olmadığı için kaçma/kaçırma tarzı evliliktir. Evlenecek olan genç aday gönlünde yatan kişiyi annesiyle konuşmaktadır. Gençler babaları ile çok fazla kişisel sorunlarını konuşmazlar. Onlar için ayıp olarak görülmektedir. Anne evde her türlü konuda sırdaşıdır. Baba ile çocuklar arasında orta yolu bulan önemli bir aile içi ara yüz formudur. Ne çocuklardan tarafadır ne de babadan yana tavır sergiler. Anne, Sarıkeçili Yörükler için kara çadırın orta direği gibi görülmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı evlenecek olan kız da erkek de annesi ile duygu ve düşüncesini paylaşmaktadır. Anne, oğlunun ya da kızının evlenme isteğini babaya uygun olduğu bir ortamda iletir. Baba da evlilik talebini uygun bulur ise "Hayırlısı olsun, talipler istemeye gelebilir ya da münasip ise gidip isteyelim" der. Kız tarafına haber gönderilir. Kız tarafı kabul için uygun oldukları günü söylerler. Erkek tarafı tatlısını alıp kız istemeye gider. Kız babasının daha hızlı razı olmasını sağlamak için, Sarıkeçili Yörük obasında sözü geçen büyüklerden birisi de yanlarında götürülür. Kız istemeyi kanaat önderi olan oba lideri yapar. "Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile kızınızı oğlumuza istiyoruz" denilir. Kız babasının kabul etmesi halinde nişan için

gün belirlenir. Akrabalara ve diğer Sarıkeçili Yörüklere haber verilir. Nişan günü obalar çadıra toplanır, davar (keçi) kesilir, yemekli eğlence yapılır. Oğlan tarafı kız tarafının her istediğini maddi durumuna göre yapmaya çalışır. H. Öksüzoğlu, "*Erkek tarafının şanı önemlidir. Bizde genellikle takı takılır. 3 büyük burma, 15 -17 büyük altın. Davar da verilir. Sayısı söylenir. Kız evi de kızı için davar verebilir. Yani evleneceklere miraslarını vermiş olursun.100 davar verdim ben oğlana. Kızıma da evlenirken 90 davar vermiştim. Kızlar da çalıştı evlenene kadar. Onların da hakları var."* Çadırda 1-2 erkek çocuk bulunması durumunda, yeni evlenen genç çifte ayrı ev verilmemektedir. 5-6 erkek çocuk bulunması durumunda evlenen çift için ayrı çadır açılır.

Halil Öksüzoğlu düğünlerle ilgili olarak şunları aktarmaktadır. Erkek tarafı kızı kaçırsa da sözü geçen yaşlı kanaat önderi eşliğinde kızın ailesi ziyarete gidilir. İki ailenin arası bulunmaya çalışılır. Kızın ailesi razı olursa kız tarafı olarak ne istediği sorulur. Kaçmış olmak, erkek tarafını yükümlülükten kurtarmaz. Yükümlülükler normal evlilikten daha da fazla ağırlaşabilmektedir. Kesimler kesilir. Düğün günü dini nikâh yapılmaktadır. Aynı gün resmi nikâh da gerçekleşmektedir. Sarıkeçili Yörüklerin düğünleri artık salonlarda olmaktadır. Eski geleneksel kır düğünleri tamamıyla kaybolmuş durumdadır. Düğünler güz göçü bittikten sonra yapılır. Düğünde herkes maddi durumuna göre takısını, parasını takar. Tüm takı geline teslim edilir. Eve girerken gelin için kurban kesilir. Çadırın kapısı yerleşiklerin kapısı gibi görülmektedir. Eşikten gelini atlatarak çadırın içerisine alırlar. İlk üç ay yeni evli çift için ayrı çadır kurulur. Gerdek gecesine girecek damat, çadırın önüne kadar getirilir. Damadın sırtına yumruklar vurularak gelinle baş başa bırakılır.

Gerdek, Türklerin İslamiyet'e girmeden önce de son derece önem verdikleri bir gelenektir. Gerdek, gelin ve damadın düğün merasimine müteakip baş başa kalmalarıdır. 'Zifaf gecesi' olarak da adlandırılır. Ergun Candan Farsça'dan lisanımıza girmiş olan gerdek kelimesinin "Kubbe-Kubbeli bina" manasına geldiğini ifade etmektedir. Şamanizm'de Gök Kubbesi önemli ve kutsi kabul edilmiştir. Eski Türklerde Gök "eril" Yer ise "dişil" prensibin sembolü olarak kabul edilmiştir. Çadırların kubbesi de gök kubbenin sembolü olarak görülmüştür. Gelin ile Güvey'in gökyüzünü sembolize eden çadırın içine girmeleri Ezoterizm'de çok önemli bir anlama sahip olan "Yer ile Göğün Evliliği" sembolü olarak nitelendirilmektedir (Candan, 2002, Sf:420). Bu bağlamda Türkler için gerdek geçmişten günümüze oldukça önemli olmuştur. Üç aylık süre bittikten sonra gelin ve damat büyük ailenin çadırında yeniden birleşirler. Meryem Gök "*cicim ayı geçene kadar ayrı çadır açarız. Ondan sonra herkes aynı bir olur. Bir çadırda yaşarız*" demektedir.

3.2.4. İnanç ve Ritüeller

Bayram Ritüelleri: Sarıkeçili Yörükler, Ramazan Bayramı'na girmeden bir gün önce arefe gününde, gelecek olan misafirlerine ikram etmek üzere bir tane keçi kesmektedirler. H. Öksüzoğlu bir keresinde tembellik etmiş ve arife günü keçi kesmemiştir. Rüyasında vefat etmiş olan babasını görmüş ve babası neden keçi kesmedin diye ikaz etmiştir. Bu durum karşısında bir daha kendileri için önemli olan bu ritüele asla uymamazlık etmediğini söylemektedir. Arefe günü kazanla su ısıtılmaktadır. Isıtılan bu su, arefe suyu olarak nitelendirilmektedir. Aile fertlerinin bu arefe suyu ile banyo yapması gerekmektedir. Arefe gecesi evde bulunan kadınlar

her iki ellerinin avuç içlerine kına yakmaktadırlar. Erkeklerden yakmak isteyen olursa, sağ el avuç içerisine ya da sağ el serçe parmağına yakmaktadır. Bayram sabahı evin büyük/yaşlı erkeği temiz kıyafetlerini giymektedir. Sakal tıraşını olmaktadır. Evde kalacak ve davarlara bakacak yeterli kişi varsa, erkek çocuklarından isteyen bir kişi daha babayla birlikte Bayram namazına gitmektedirler. Evde bulunan diğer erkek, kadınlardan birisinin yardımı ile keçi otlatmaya gitmek zorundadır. Bayram namazından çıkan evin büyüğü, köyde bulunan kişiler ile bayramlaşmaya müteakip evine geri döner. Evde bekleyen kişi/kişiler evin büyüğü olan babanın elini öperek bayramını kutlamaktadır. Keçi gütmekte olan evin diğer fertleri, saat 11:00 sularında eve dönmekte ve önce babanın bayramını kutlayarak elini öpmektedirler. Daha sonra annenin ve diğer evde bulunan kişilerin bayramını kutlamaktadırlar. Evin büyüğü civarda bulunan diğer komşularından yaşça büyükse evinde beklemekte ve diğer küçük yaşta olan komşularının ziyaretlerine gelmelerini beklemektedirler. Ziyaretlerine gelen komşularına arefe günü kesilmiş olan keçi etinden ikram etmektedirler. Gelen misafirlere ayrıca bayram şekeri ikram edilmektedir. İkram edilen kişi evli ise şekeri çift alması gerekmektedir. Bu inanışlarının evli çiftlerin ayrılmaması için dua niyetine geçtiğini ifade etmektedirler. Gün içerisinde, mobil telefonlar çok yaygınlaştığı için, birbirlerinden uzak olan hısım, akraba, eş dost telefonla aranarak bayramları kutlanmaktadır. Kurban Bayramı'nda olan gelenekleri ise; yukarıda anlatılanlara ilave olarak evli olan aile bireylerinin kurban kesmesidir. Aile reisi kurbanı kendisi adına keserken, eşi, bekâr evinden çeyiz olarak getirdiği ve üreyerek çoğalan hayvanları için ayrıca kurban kesmek zorundadır. Evde evli bulunan kız/erkek evlat da ayrıca kurban kesmek zorundadır. Bir evde bazen dört-beş kurban birden kesildiği olmaktadır. Kesilen

kurbanların fazlasını, mera ve otlaklarını kullandıkları köyün fakirlerine ve kurban kesemeyenlere vermektedirler. 2016 yılı kurban ritüellerini izlemek üzere 11 Eylül 2016 tarihinde Halil Öksüzoğlu'nun evini ziyaret ettim. Bayram namazına evin erkekleri giderken evin hanımları ev işleri ile uğraştılar. Bayram namazına müteakiben evin genç oğlu Musa ve Nurettin köylünün kendilerinden satın aldığı kurbanlıkları evlerinden traktöre yükleyip köy merkezine getirdiler. Köylülerden bazıları kurbanlarını kendileri kesip yüzemedikleri için Musa'nın ve Nurettin'in hayvanlarını kesip derilerini yüzmelerini ve eti parçalara ayırmalarını istedi. Evin gençleri köylünün kurbanlarını kesmek için köy merkezinde kalırken, evin büyüğü olan Halil Öksüzoğlu çadırına geri döndü. Eve ulaşınca eşi Emine beyinin elini öperek bayramını kutladı. H. Öksüzoğlu'da evde bulunan ablası Fadime'nin elini öperek bayramını kutladı. Sabahtan sürüden ayrılarak evin önüne bağlanan kendi kurbanını bağlı olduğu yerden aldı ve kesmek için evin az uzağına götürdü. Evin hanımları kurbana acıyarak kesim yerine kadar eşlik ettiler. Kurbanın adeta son isteğini yerine getirircesine keçinin en sevdiği tuzu yedirttiler. Bir tas su içirttiler. Sudan arta kalan kısmını elleriyle keçinin sırtına sıvazladılar. Neden böyle yaptıklarını sorduğumda hayvanın kurban edilmeden önce sevdiği yiyeceği vermek bizde önemli bir adettir dediler. Ancak arta kalan suyu sırtına neden sıvazladıklarını bilmediklerini, dedelerinden hep böyle gördüklerini, bu nedenle kendilerinin de atalarından kalan âdeti sürdürdüklerini ifade ettiler. Kurban edilecek hayvan kesilecek yere gelince kanının içine akacağı çukuru kazdılar. Bu işlemler esnasında kurban edilecek hayvanın bıçağı görmemesi gerektiğini ve eziyet edilmemesi gerektiğini ifade ettiler. Kesim yerine getirilen keçinin başında dualar okudular. Sırat köprüsünde binek hayvanlarının bu kurban edilen keçi olması için dua ettiler. Keçi

yere yatırılıp kesildi. Evin hanımları hala keçiye acımaktaydı. Emine "*vayh, şimdi cennet kapısına gitmiş midir ki ola"* diye içindeki duyguları dillendirdi. Keçi, başı kesik olduğu halde yerde bırakıldı. Halil Öksüzoğlu çadıra gidip iki rekat şükür namazı kıldı. Geri gelip keçiyi yüzmeye başladı. Kesilen keçiyi, alışık olduğu için çok kısa bir sürede yüzdü. İç organlarını ayırmaya başladı. Kalbini çıkarttığında kalbi ikiye ayırdı. "*Eğer kalbim temiz ise bu kalbin içinde kan birikmiş olmayacak, ama kalbim temiz değilse bu keçinin kalbi de içi kapkara kanla dolu kalmış olacak*" dedi. Keçinin kalbi temiz çıkınca buna mutlu oldu. Keçinin sağ böbreğini çıkartıp üzerine artı şeklinde işaret koydu. Bu böbreği kurban eden kişinin yemesi gerektiğini ifade etti. Karışmaması içinde üzerine işaret koyulduğunu belirtti. Kurbanın özellikle sağ ön bacağının fakir kişilere verilmesi gerektiğini dedesinin de hep böyle yaptığını anlattı. Atalarından kurban edilen hayvanın hiçbir organının dışarıda kalmaması gerektiğini öğrendiklerini, yenilmiş kemiğin dahi gömülerek ortalıkta dolaşmaması gerektiğini söyleyen Halil Öksüzoğlu, aslında geçmişten günümüze çevreci bir yapıya sahip olduklarını da göstermiş oldu. Kurban Bayramı'nın diğer dini ritüelleri, Ramazan Bayramı'nda olduğu gibidir.

Cuma Ritüelleri: Sarıkeçili Yörükler için Cuma günü, çarşı pazardan alış veriş yapma günü olarak görülmektedir. Cuma namazına evin yaşlı erkeği gitmekte, diğer gençler ise keçileri otlatmaya devam etmektedir. Evin büyüğü Cuma namazına gitmeden önce banyo yapmakta ve sakal tıraşı olmaktadır. O güne özel temiz kıyafetlerini giyer. Hafta içi sürekli çarşıya gidip gelme imkânı olmadığı için evin siparişlerini alır. Özellikle evin hanımının ihtiyaç listesini belirler. Evde bulunan traktörle ya da komşularından da Cuma namazına gidecek olan var ise onun motorlu

taşıtı ile namaza gidilir. Namaza müteakip, evin büyüğü çarşı alış verişini yapar. Köyde bulunan yerleşikler ile sohbet eder. Yakın civarlarda bulunan diğer yörük arkadaşlarından kimseler de varsa onlarla ikindi vaktine kadar sohbet edilir. Cuma günleri birbirlerinden uzak olan arkadaşları ile buluşma imkânı bulmaktadırlar. İkindi vaktinde herkes ayrılıp evine geri dönmektedir.

İnanç: Her toplumda olduğu gibi Sarıkeçili Yörüklerde de bazı gerçek olmayan batıl inanışlar bulunmaktadır. Bu inanışlara "boş inanışlar" da denmektedir. Şengün, boş inançları şöyle tanımlamaktadır; "*Kimi olayların, nesnelerin ya da simgelerin, mutluluk, mutsuzluk, bereket, kötülük, ürün gibi sonuçlar getirdiğine ilişkin önyargılardan oluşan ve insanlığın ilk çağlarında, nedenini bilmeyip gizli sandığı etmenlere yorduğu kuruntuları, bugün 'boş inançlar' olarak tanımlanır*" demektedir (Şengün, 2007). Yasa (1970)'nın da belirttiği gibi, doğada var olan ama insan gücü ile üstesinden gelinemeyen doğa olaylarını yok etmek için, güç sorunlarının ortadan kaldırılmasında ya da çözümlenmesinde, yorumlanmasında bir takım sihirsel yöntemlerle bazı kişilerin yardımına müracaat edilmesidir (Yasa, 1970, s. 123). Sarıkeçili Yörüklerde bulunan bazı inanışlar aşağıda örneklendirilmiştir.

Çevresel Etkiler ile Nazara (Esabata) Karşı Alınan Önlemler:

Bazı insanlar bakışları ile bazı insanlar ise sözleri ile elektromanyetik bir enerji oluşturmaktadır. Bu enerjiyi kötü niyetler ile kullandıklarında kişiye, mala, hayvanlara zarar verdiğine inanılmaktadır. Bu enerjinin zarar vermesini önlemek için doğada kullanılan bazı materyaller bulunmaktadır. Fatma Ebe bölgelerinde bulunan

Mehmet Ağa denilen bir zatın bakışlarıyla deveyi dahi yere serebildiğini anlatmaktadır. Yanlarına gelen bir kişi gerçekten nazar edebiliyorsan şu deveyi yere düşürsene diyor. Bu zat deveye nazar ediyor ancak deve sadece sendeliyor. Gidin bakın bu boz devenin üzerine ya tarağı "çaltı" ya da işkencesi "çaltı" diyor. Gidilip bakıldığında, gerçekten tarağının çaltıdan olduğu anlaşılıyor. Bir başka hatırasında Fatma Ebe aynı kişinin Maya deveye nazar ettiğini ve devenin anında yere yıkıldığını söylemektedir. Yolda yürürlerken bir alay dolusu keklik görmüşler. Yanındaki arkadaşları Mehmet Ağa şu keklik sürüsüne bir nazar ediver demişler. Mehmet Ağa keklik sürüsüne nazar etmiş. Keklik sürüsü olduğu gibi yere dökülmüş. Fadime Ebe'nin dayısı dökülen kekliği yerden topladıklarını anlatmaktadır. Oldukça büyük bir kaya parçasına ne kadar da güzel bir taş demiş Mehmet Ağa. Büyük kaya olduğu yerde paramparça olmuş. Bu tarz keskin nazarı olan kişiler, bazen farkına varmadan, istemeyerek çevresine zarar verebilmektedir. Çaltı ağacından bir parçanın bulunması (Şekil 3) ya da yaban incirinin bir dalı kem gözlerden koruduğuna inanılmaktadır. Çaltı daha sağlam olduğundan dolayı daha çok tercih edilmektedir.

Şekil 3. Çaltı dalından mavi boncuk ile yapılmış nazarlık

Foto: Ferhat Büyükşahin, Nuru Köyü/Silifke, 9.12.2015

Nazara (Esabata) Kurşun Dökme:

Sarıkeçili Yörükler, bazen sebebi belli olmayan halsizlik hali, neşesizlik hali ve iştahsızlık hali olan kişilere nazar değdiğine inanırlar. Herhangi bir ilaç ile bu kişinin üzerinde bulunan kırgınlık halini gideremezler. Bu tür durumlarda ehil olan kişilerin yanına giderler. Bu kişiye "ocak" denilmektedir. "Bizim falanca kişiye esabat değmiş, gel de bir kurşun dök" demektedirler. Nazar ocağı olan kişi, boy abdesti alır. Hastaya bakmadan önceki gün oruç tutar. Ocak olan kişi hastanın yanına gider. Kurşun dökebilmek için özel küçük kurşun dökme tavası vardır. Bir miktar kurşun katı olarak bu tavanın içerisine koyulur. Ateş yakılır. Ateşin üzerine içerisinde kurşun bulunan tava koyulur. Ateşin sıcaklığından kurşun erimeye başlar. Bu esnada ehil olan kişi nazar duası okur. Bir tasın içerisine su koyularak tas hazır edilir. Kurşunun erimesi ile birlikte tava, hasta olan kişinin başı üzerine getirilir. Tasta bulunan su tavanın içerisine dökülür. Esabat varsa tavadan "çat" diye bir ses çıkar. Elde bulunan tava kıpırdar. Tavanın içerisinde bir baş şekli ortaya çıkar. Tavanın içerisindeki sudan hastaya içirilir. Kalan suyla da eli yüzü yıkanır. Hasta olan kişi kalkar gider. Günlük işlerini yapar hale gelir. Ancak hastada esabat yoksa, kızgın tavaya su döküldüğünde sadece "fıs" diye bir ses çıkar. Gelen kişi, sende nazar yok diye haber verir. Diğer bir esabattan kurtarma yöntemi ise, hasta olan kişinin üzerine topak bir şap gezdirilir. Sonra bu şap ateşe atılır. Ateşte fıkır fıkır kaynar. Şap donunca ateşten çıkartılır. Esabat varsa ve esabatı yapan erkekse şapta erkek kafası belirir. Esabata sebep olan kadınsa, şapta kadın kafası belirir. Esabat yok ise şap, yumurta gibi toparlak bir şekilde kalır. Siluet çıkan şap, ortadan ikiye ayrılır. Suyun içerisine koyulur. Ateşte pişirilir. Şap suda erir ve suyu hastaya içirilir. Hasta

iyi olur (C. C., Yüz yüze görüşme, 16.07.2015, F. Ö., H. Ö., E. Ö., İncesu Mevkii/Seydişehir, 07.07. 2016,. H. İ. Y, Yüz yüze görüşme, 8.07.2016).

Şekil 4. Kurşunun Fadime Öksüzoğlu tarafından hazırlanması, dökülüp yorumlanması

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya, 07.07.2016

Cin ve Periye Ait İnanışlar:

Harabe yerler, kullanılmayan virane olmuş değirmenler, çöplük alanları, pis olarak görülen yerler, kaynak sularının düdenlerde kaybolduğu yerler, bahçe duvar kenarları, kör kuyular, mezarlık kenarları, oldukça büyük ve yaşlı çınar ağaçlarının altları, kül dökülmüş yerler cin ve perilerin evleri olarak bilinir. Sürekli kül dökülen yerlere 'küllük' denilmektedir. Bu küllüklerin karıştırılması ve küllüklerde gezilmesi pek istenilmez. Küllüklerin asıl cin yatakları ya da evi olarak görülür. Bu alanlardan sakınırlar. Özellikle küçük abdestlerini buralara yapmaktan çekinirler. Sıcak su dökülürse onlardan birisini yakacağını, ya da orada gezerken onları ezeceğini düşünürler. Cinlerin evlerini rahatsız etmeleri halinde de rahatsız eden insanı çarpacaklarına inanmaktadırlar. Sıcak su dökülecegi zaman destur ile besmele çekilir. O esnada o bölgede bulunuyorsa gitmesi istenir. Yanan ateşe su dökülmez ve küçük abdest yapılmaz. Cinlerin ismi anılmaktan çekinilir. Üç harfli şeklinde

hatırlatılır. İsmi söylendiği zaman o bölgeye geleceği endişesi yaşanır. Çarpılan kişinin elinde yüzünde şekil değişmesi olur. Bu tür durumlarda 'cinci hoca' diye adlandırdıkları kişilere giderek muska yaptırırlar. Böylelikle şifa bulduklarına inanmaktadırlar. Ekmeğe, una ve bunun gibi nimetlere basılarak çiğnendiğinde Cinin rahatsız olduğunu ve basan kişiyi çarpacağına inanmaktadırlar. Sarıkeçili Yörüklerde şöyle bir inanış bulunmaktadır. *"Peygamberlerden bir tanesi yufka ekmek açarken, uğra*[10] *bitmiş. O peygamber külden uğra yapmış. Cin de külün içerisinde bulunmaktaymış. Külde sınaka*[11] *görevi görmüş. Un ve ekmek nimet yerine geçmiş. Unu ya da yufkayı çiğneyince cinin de nimeti olduğu için, cini kızdırmaktadır. Cin de bu nimetten faydalanmaktadır"* (C. C., M. C., E1. C. A. C., F. C., Yüz yüze görüşme, 15.07.2015).

Bıçak Kıyması:

İlancık hastalığı denilen rahatsızlık için Sarıkeçili Yörükler hastaneye gitmezler. Bu konuda el almış ocak sahibi kişileri ziyaret etmektedirler. Ocak sahibi olan kişi, bıçağın ters tarafı ile (keskin olmayan tarafı) hasta olan kişinin sırtını kesiyormuş gibi yapar. Aynı zamanda Kur-an'ı Kerim'den ayetler okumaktadır. Hasta kısa süre içerisinde iyileştiğini söylemektedirler (F. C., Nuru köyü, 15.12.2015, H. Ö, C. C., Yüz yüze görüşme, 16.07.2016).

[10] Uğra: Yufka hamurunun pişirme sacına yapışmaması için kuru una batırılmasıdır.
[11] Sınaka: Korkutucu, sicil, sabıka demektir.

Tütsü:

Sarıkeçili Yörükler, üzerlik bitkisinin kurutulmuş tohumlarını yakıp, kokusunu ve dumanını çadıra sindirerek nazarı dokunacak kimselerden ve uğursuzluklardan korunacaklarına inanmaktadırlar. Yeni evlenen genç çiftler için ayrı çadır kurulduğunda, çadırın içinde üzerlik otu yakılmasına özen gösterilmektedir. Hayvanlarına nazar değdiğine inandıklarında da hayvanları için üzerlik otu yakarak rahatsızlanan hayvana koklatmaktadırlar. Saha çalışması yaptığım esnada Fadime Öksüzoğlu, keçilerinden birisinin halsizleştiğini fark etti. Keçinin nazara gelmiş olabileceğini düşünüp kurşun döktü. Kurşun suyunu hayvanın üzerine eli ile sıvazladı. Kurşunun arkasından üzerlik otu yakıp keçiye koklattı. "*Hasta bu davar. Ondan üzerlik yakıp koklattım*." Fadime Öksüzoğlu (İncesu Mevkii, 08.07.2016). Sarıkeçili Yörükler her türlü kem gözden, hastalıktan korunmak, bereketi artırmak için kurutulmuş üzerlik otu tohumu yakmaktadır. Bu alışkanlığın Orta Asya'dan günümüze kadar Türklerin eski inanışlarından geldiğini anlatmaktadırlar.

Sarıkeçili Yörüklerde inanılmakta olan diğer inanışlar ise şöyledir;

* Keçiler ocak ayında ilk oğlaklarını yaptıklarında bulgur pişirilmektedir. Bu bulgura "hedik" denilmektedir. Bu hediklerin yaklaşık doksan –yüz tanesi dikiş iğnesi ile ipe dizilmektedir. Tespih şeklini alan hedik kümesi, çadıra asılır. Kuruduğunda tespih şekline dönüşen hedik tanelerinin hanelerine bereket getireceğine inanmaktadırlar.

* Çadırın direği herhangi bir nedenle yıkılırsa bu hayırlı bir şeyin meydana geleceğinin habercisidir. Yıkılan direk ertesi güne kadar düştüğü yerden kaldırılmaz.

* Çadır direğini bıçakla yontmanın uğursuzluk getireceğine inanmaktadırlar. Ocak taşına yakın çadır direği isten kararmasına rağmen kesinlikle o kararmaya sebep olan is direkten sıyrılmaz.

* Kırılan bir eşyanın, özellikle cam bardak, üzerlerinden bir kötülüğün gittiğine işaret olarak algılamaktadırlar. Kırılmasını hayra yorarlar.

* Akşam hava karardıktan sonra tırnak kesmeyi iyi görmezler.

* Hayvanlarının kesin sayısını söylemek uğursuzluktur. Hayvanlara nazar olacağını ve hayvanlarının başına mutlaka bir felaket geleceğini düşünmektedirler.

* Yapılacak olan işlere Salı günleri başlamayı uygun görmezler. Cuma günü de başlamak pek uygun değildir. Yapılacak olan işler bu iki günün dışında bir zamanda yapılması daha uygundur.

* Ulu çınarların altına çadır kurmak iyi sayılmamaktadır. Buraların cinlerin yerleşim yerleri olduğuna ve cinlerin kendilerini burada rahatsız edeceklerine inanmaktadırlar.

* Sarıkeçili Yörüklerde mezarları parmakla göstermek uğursuzluk, saygısızlık ve günah olarak nitelendirilmektedir. Mezarlık çevresinden at ya da deve ile geçiliyorsa, mezarda yatan ölülere saygı düşüncesi ile, binek hayvanlarından inip mezarlık süresince yola yaya olarak devam etmektedirler.

* Çadırlarını, besledikleri hayvanını ve kendilerini nazara karşı korumaları için muska yaptırmaktadırlar. Muskasının kuvvetli olduğuna inandıkları hocaya giderek bir kâğıda muska duası yazdırırlar. Yazılan bu dua, üçgen şeklinde katlanır.

Su geçirmeyecek bir şeyin içerisine koyulur. Bu muska, ya çadırın bir köşesine, ya keçilerin boynuzuna, ya da kendi boyunlarına asılmaktadır.

* Ulu kuş olarak görülen kuş türlerini öldürmeyi iyi saymamaktadırlar. Ali Karadayı bir hatırasını şöyle anlatmaktadır. "Bizim obadan bir çocuk leyleğin kafasına taş attı. Leylek öldü. Diğer leylekler geldiler. Ölmüş leyleğin üzerinde akşama kadar yas ilan ettiler. Döne döne leyleği andılar. O sene o çocuğun anası öldü" (Yüz yüze görüşme, Seydişehir kırsalı. 17.07.2015). Leylek ile birlikte turna, baykuş, kumru öldürülmemesi gereken kuşlardandır.

Ölmüş küçük kaplumbağa kabuğunun nazarı önleyeceği düşünülmektedir. Bir takım eşyalarına bu kaplumbağa kabuğunu bağlamaktadırlar.

Geleneksel ekolojik bilgiye örnekler bölümünde de incelendiği gibi geçmiş yüzyıllardan günümüze bazı yerli toplulukların kültleri bulunmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerde de kültlerin varlığı görülmektedir. Binlerce kilometre uzaklarda yaşayan Kızılderili topluluklara benzer özellikler sergilerlerken, Orta Asya Türk topluluklarının yaşam pratiklerinin izlerini de görmek mümkündür.

4. SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERDE KÜLTÜR-ÇEVRE İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİ

4.1. Geleneksel Ekolojik Bilgi

Sarıkeçili Yörükler de dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan göçebe toplumlarda olduğu gibi kırsal alanda yaşamaktadır. İnsanların en az kullandığı bölgeleri değerlendirmektedir. Toplu yaşamdan uzak olmanın negatif etkisi ile karşı karşıya bulunmaktadırlar. Bu olumsuz yaklaşımın başında sağlık sorunları gelmektedir. Sarıkeçili Yörükler atalarından gelen bilgiler ve doğal çevrede bulunmalarının sonucunda, doğayı iyi okumayı öğrenmişler ve yaşam mücadelesinde ayakta kalmanın pratik yollarını öğrenmişlerdir. Bulundukları yaşam alanları, çoğunlukla kara yolu dahi olmayan yerlerdir. Bu nedenle hastane hizmetinden istifade etmek, hastalanan hayvanları için veterinerden istifade etmek hayatlarının büyük bir çoğunluğunda oldukça zordur. Bu nedenle sağlık hizmetlerinden istifade etmek, hastalanan hayvanları için veterinerden istifade etmek hayatlarının büyük bir çoğunluğu için oldukça zordur.

Tezin bu bölümünde saha çalışması esnasında gözlemlenen, Sarıkeçili Yörüklerin GEB'leri, aktarılacaktır. Bu başlık altında ayrıca beslenme, barınma ve besledikleri hayvan çeşitlerine de yer verilecektir.

4.1.1. Mimari ve Mekân

Yörüklerin ekonomik geçim kaynaklarının temelini hayvancılık teşkil ettiği için, otlakların ve mevsimin durumuna göre çabuk hareket edip yer değiştirme

göçebe yörüklerde son derece önemlidir. Bu yer değiştirmelerdeki en önemli sorunlardan birisi olan iskân sorununu ise kolay ve çabuk tesis edilebilen, yer değiştirmelere kolay adapte olmayı sağlayabilecek çadırlarda kalmak şeklinde çözmektedirler. Çadır, yörükler için en pratik barınaktır olmakla birlikte kültürel unsurları içerisinde barındıran basitlikten uzak kompleks bir biçime sahiptirler (Beşirli, 2005, s. 59). Çadırlarını yurt ya da ev şeklinde ifade etmektedirler (Sakin, 2006; Güngör, 1941, s. 48). Çadır, gerek Orta Asya'da yaşayan konar-göçer Türklerin gerekse Anadolu'ya göç edip gelen konar-göçer Türkmenlerin, vazgeçilmez yaşam barınakları olagelmiştir. Ev ve yurt tabirlerinin dışında oy, oba, iv, otak, çerge, kerekü, çetir isimleri de kullanılmıştır (Beşirli, 2005, s. 60). Bu bağlamda çadır yüzyıllardır konar-göçerlerin, kültürel yaşamları içerisinde yörük kültürünü temsil eden en önemli belirleyici sembollerden biri haline gelmiştir (Kutlu, 1992). Yörüklerin kullanmış oldukları başlıca üç türlü çadır mevcuttur. Bunlar birincisi, koyun kılından yapılan keçe çadırlardır ki bunlara "alaycık" ya da "alaçık" denilmektedir (Yalman (Yalgın), 1993). İkincisi, keçi kılının eğirtilerek ip halinde dönüşmesi sonucu "ıstar" denilen dokuma tezgâhlarıyla el dokuma kara çadır yapılmasıdır. Üçüncü ve sonuncusu olan keçeden veya pamuktan elde edilerek yapılan müdevver/derimevi çadırlardır (Yalman (Yalgın), 1993). Bunlara ilaveten Kutlu, "topak ev, ak ev, derim evi ve turluk" gibi türlerinde var olduğunu ifade etmektedir. Orta Asya Türk toplulukların kullandıkları çadırlar, yuvarlak dairesel şekil alan keregü, kibitka ve yurt adı verilen çadırlar olup, Anadolu yörüklerinin çadırlarına benzer şekildedir (Kutlu, 2000). Sümer, Türklerin milli çadırlarının ak keçeden yapılmış olan topak ev olduğunu, ekonomik güçlerini kaybetmeye başlayan ya da dar otlak alanlarda yaşamak zorunda kalarak keçi besleyen Türklerin kıl çadırı

kullandıklarını ifade etmektedir (Sümer, 1999). Günümüz Anadolu Yörüklerinin genel tercihi keçi kılından yapılan kara çadır olduğu gözlenmektedir. Güngör, bunun sebeplerini şu şekilde ifade etmektedir; kurulmasının kolay olması, gözeneklerinin rutubet yapmayı önlemesi, yağmurun kolay girmesini engellemesi, çadır içerisinde yakılan ateşin dumanının kolay çıkabilmesi, gerektiğinde çadırın büyütülerek genişletilebilmesi ve en önemlisi çevre şartlarına uyum sağlamakta zorluk çekmeyen sağlamlığı tercih sebeplerini oluşturmaktadır. Kara çadır kullanmak, varlıklı olmanın ifadesidir. Alaçık kullananlar ise genelde fakirlerin kullandığı çadır türü olarak görmektedir (Güngör, 1941, s. 49). Keçi kılından yapılan kara çadırın tercih sebeplerinden diğer bir neden de yağmur suyunu bünyesinde tutmaması, çadırın kuru kalmasını daha hızlı sağlaması ile barınma ihtiyacına daha elverişli yapı göstermesindedir (Kavas, 2013). Rusell, Arapların çadırlarının ise keçi ve koyun yününden ziyade daha çok deve yününden elde edilen ipten yapıldığını ifade etmektedir (Russel ve Orhonlu, 1794). Türkmen konar-göçerlerde deve yünü pek yaygın değildir. Bazı Yörük topluluklarınca deve yününün sergi ve benzeri amaçlarda kullanılmasının deveye saygısızlık olacağını ifade ederler. Deve yününün sadece giyim malzemesi olarak kullanılması gerektiğini düşünmektedirler (Doğan ve Doğan, 2005). Hatta tülü deve olarak bilinen cins develerin göğüs bölgesinden tüyler alınmakta ve o tüyler muska yapılmaktadır (Özbayrı, 1972, s. 31).

Sarıkeçili Yörüklerin çevresel etkiler ile meydana getirdikleri başlıca yaşam alanlarını "kara çadır" oluşturmaktadır. Diğer bir ismi "kıl çadır"dır. Sarıkeçili Yörüklerin en yaşlıları, yaptığımız görüşmelerde atalarının da bu kara çadırı kullandıklarını anlatmaktadırlar. Diğer yörük aşiretlerinde bulunan alayçık, derim evi ya da üç direkli çadırların hiç birisi Sarıkeçili Yörüklerde bulunmamaktadır. Hatta

Sarıkeçili Yörüklere, Türklerin geçmiş tarihi süreçleri içerisinde beyaz keçeden yapılmış çadır türleri varken neden sizde kullanılmıyor diye sorulduğunda verdikleri cevap, "*beyaz keçeden yapılmış çadırlar bizde aptal ve çingenelerin kullandığı çadır türüdür. Bizim tarihi evimiz kıl çadırdır. Atalarımız dedelerimiz hep peygamberimizden gelmiş olan beş direkli kara çadırı kullanmıştır. Beş direği de İslam'ın şartı olan beşi temsil eder. Bize de mirasları kara çadırdır*" (C. C., Yüz yüze görüşme, 15.07.2015, H Ö., H. İ. Y., 20.01.2016). Cemal Candan kara çadırı şu veciz sözler ile daha geniş kapsamlı tanımlamaktadır. "*Yörüğün çadırlarının direkleri beş İslam'ın şartı da beş dedin, unutuverisen direkleri sayıver kardeş dedin. Ama 32 farz var çadırda. İçine gizlenmiş amma hepsinin isimleri var. 5 direk, 5 parça kanat, 4 eteklerde gergi, 8 kol bağları, 5 çanak, 3 çadırı tutan kolon ve 2 de siğinti toplam 32 eder."* Görüldüğü üzere çadır, diğer yörüklerde olduğu gibi Sarıkeçili Yörüklerde de oldukça önemlidir. Johansen ise kara çadırın Türklerin geçmiş tarihinde yer almadığını daha çok keçeden yapılmış olan yuvarlak şekilde tasarlanmış çadırların kullanıldığını ifade etmektedir (Johansen, 1966). Çadırın kutsallıkları vardır. Gerçekten de yerleşikler için ev ne anlama geliyorsa, göçerler için de çadır o anlama gelmektedir. Çadır yerleşim yeri, doğal çevrenin sunduğu imkânlar göz önünde bulundurularak seçilir. Çadır yerleştirilirken arazinin taşlık olmamasına ve düz olmasına özen gösterilir. Ulu ağaç olarak isimlendirilen yaşlı çınarın altına inanışları gereği çadır kurulmaz. Çadır kesinlikle yüksek tepelere kurulmaz. Çadırın kuytu bir yerde olması tercih sebebidir. Ancak kuytu bir yer yok ise çadırın arka kısmını dağlık alana doğru kurmak isterler. Böylece iklimsel olaylardan en az etkilenmeyi amaçlamaktadırlar. Hayvanların yayılma alanları değerlendirilerek otlağın bol olduğu ve su imkânının bulunduğu yeri yurt olarak

tutmaktadırlar. Ancak burada en önem verdikleri nokta bir önceki sene yurt olarak kullanılan yeri ertesi yıl yurt olarak tutmamalarıdır. Geleneksel ekolojik bilgileri burada da ön plana çıkmaktadır. Bir önceki sene kullanılmış olan alan ertesi yıl kullanılmayarak doğanın kendisini toparlaması için fırsat verilmektedir. Aksi takdirde doğadan verim alamayacaklarını ve ekolojik sistemin zarara uğrayacağını söylemektedirler. Ayrıca, bir önceki yıl kullandıkları alanın kene ile kaplandığını ve bu kenenin keçilerine çok büyük zarar verdiğini söylemektedirler. "Yatak hastalığı" denen hayvan hastalığının oluştuğunu ve bu hastalığa bağlı hayvan ölüm oranının arttığını aktarmaktadırlar. Kışlık yurtlarını da her yıl değiştirme olanakları varken kene ile pek karşılaşmadıklarını söylemektedirler. Ancak son yıllarda Orman İşletme Şeflikleri otlatma planı çerçevesinde her aileye her yıl aynı yeri vermektedir. Yaz yurdundan dönmeden önce aile fertlerinden birisi gelip oluşan keneden yurtlarını temizlemeye çalışmaktadır. Doğal yollarla yapılan mücadele metotları her yıl güçlenen kenelere etki etmemeye başlamıştır. Hazır ilaçlar ile mücadele etmeye başlamış olmalarına rağmen istedikleri verimi alamadıklarını ifade etmektedirler (C. C., Soğuksu Mevki, Yüz yüze görüşme, 21.02.2015).

Çadır yerleşiminde kışın çadırın kapısı doğuya bakacak şekilde ön cephe ise güneyi gösterecek şekilde yerleştirilmektedir. Kışın soğuğundan korunabilmek için güneş ısısından azami derecede istifade edilmeye çalışılmaktadır. Yaz aylarında çadırın ön kısmı mümkün ise kuzeye baktırılır. Güneş ısısı ne kadar az olursa çadırın iç mekânı o kadar serin ve ferah olur. Çadırın iç kısmında muhafaza edilen tüketim maddeleri aşırı sıcağa maruz kalmaz ve bozulma süresi böylece uzatılmış olur. Özellikle elde edilen tereyağı, peynir ve yoğurt uygun iklimsel koşullarda saklanması gerekmektedir. Bu nedenle çadırın en az güneş alan kısmı ve en gölge kısmı çabuk

bozulacak gıdaların koyulduğu yeri oluşturmaktadır. Bazı dönemlerde uygun yer bulunamadığında sert esen rüzgârların yönü daha önemli hale gelmektedir. Sert esen rüzgârlar, açık olan kapıdan sürekli içeriye gireceği için çadırın sağlıklı bir ortamda olmasını önler. İçeriye tozun ve toprağın sık girmesine sebep olur. Çadırın balon gibi şişerek uçup gitmesine neden olacağı düşünülür. Bu bağlamda sert rüzgârların çadırın arka kısmında kalmasına özen gösterilir. Çadırın yerleşim şeklinde etki eden diğer önemli bir unsur ise dini düşünceleridir. Çadır, yerleştirildiğinde içerisinde oturan ve uzanan kişilerin ayakları kıbleye gelmeyecek şekilde olması gerekmektedir. Sarıkeçili Yörük için çadır kurmak en fazla 20 dakikasını almaktadır. Göç esnasında sadece çadır kurulur. Çadırın iç mekânında rahat yere oturabilmek için yer çulu serilir. Geceyi geçirmek için ihtiyaç olan yatak yorgan ve acil gerekli olan malzemeler indirilmektedir. Çadırın içerisi geçici düzene göre yerleştirilir. Asıl yerleşim yaz yurdunda uzun süre kalınacak yerde gerçekleştirilir. Asıl yerin yerleştirilmesi de 40 dakika ile 60 dakikada gerçekleşmektedir. Hayatları göçebe kültüre göre düzenlenmiş olan Sarıkeçili Yörüklerde yerleşmek, çok fazla bir zaman almaması dikkati çeken bir unsurdur. Bir saatin sonunda uzun zamandır bu bölgede yaşanıyor izlenimi oluşmaktadır.

Bir yörüğün tüm hayatı çadırda geçmektedir. Bir çadırda doğmakta, çocukluğu çadırda geçmekte ve tüm anıları o kara çadırın içerisinde gerçekleşmektedir. Çadır, genel kapsamda değerlendirildiğinde üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ana bölümü çadırın tavanı oluşturmaktadır. Tavan beş parçadan oluşmaktadır. Bu parçalara kanat denilmektedir. Kanatların eni 55- 60 cm arasındadır. Her bir kanat birbirlerine dikilerek çadırın tavan kısmı meydana getirilir. Kanatların uzunluğu ailede bulunan fert sayısına göre uzamakta ya da kısalmaktadır.

Yeni evli bir aile için küçük bir çadır yeterken, geniş aile konumunda olanlara daha büyük bir çadır gerekmektedir. Bu sebeple çadır tavan kanatlarının uzunluğu 5,50-6,50 m. arasında değişmektedir. Kanatların uzunluları ile orantılı olarak, çadır iç mekân 16-20 m^2 arasında değişmektedir. Tavan kısmını yerden kaldıran 5 direk bulunmaktadır. Beş direğin kuruluş şekline yukarıdan bakıldığında artı (+) şeklinde durduğu görülmektedir. Direklerin çadırı yırtmaması için tavan kısımlarına tahtadan yapılmış çanaklar dikilir. Böylece direklerin yerleşeceği yer de önceden belirlenmiş olmaktadır. Orta direk diğer dört direkten daha uzun bulunmaktadır. Orta direğin uzun olması, tavanda iki yönlü eğim oluşmasını sağlamakta ve yağan yağmurun çadırın üzerinde birikmeden akıp gitmesini kolaylaştırmaktadır. Çadır direkleri genelde çam ağacından yapılmaktadır. Her bir çadır direği doğadan kesilen ağaç dalı olduğu Sarıkeçili Yörüklerce bilinmekte ve ellerindeki direklere özenle sahip çıkmaktadırlar. Hatta koruma o kadar ileri gitmiştir ki bu direkleri oymak, üzerine çivi çakmak uğursuzluk sebebi sayılmıştır. Her bir direğin doğadan kopan parça olduğunu bilen Sarıkeçili Yörükler, doğaya zarar vermeden, doğanın kendini yenileyebileceği şekilde istifade edilmesi gereken alan olarak görmektedirler. Bu düşünce ile çadır direklerini en uzun ömürde kullanmaya özen göstermektedirler. Çadırı sabit tutmak için sekiz kol bağı vardır. Bu kol bağları yere sabitlemek için tahta kazıklar kullanılmaktadır. Kolonlar çadırda sabit bulunan “u harfi ya da v harfine” bezer ağaçtan yapılmış çekeceklere (gergi de denmektedir) bağlanarak gerginleştirilir. İkinci bölüm ise çadırın iç mekânını dış mekândan ayıran çadır çuludur. Her bir çadır çulu müstakil olarak hazırlanır. Ana çatıya “sitil” denilen elde hazırlanmış sivri uçlu tahta çubuklar ile tutturulmaktadır. Çulların hangisi ön, hangisi arka, hangisi yan olduğu bellidir. Kurulum aşamasında her bir çul uygun

yerlerine monte edilmektedir. Çadırın üçüncü ana bölümü ise taban kısmıdır. Tabana serilecek sergiler iç mekânın ferah bir yaşam alanına dönüşmesini sağlamaktadır. Taban kısmı çadırın asıl yaşam alanını oluşturan kompleks bir yapıya sahiptir. Her ne kadar herkes aynı ortamı paylaşıyor gibiydiyse de, o çadırın içerisinde kendine özgü bir düzen vardır. Çadırın yaşam alanında mahremiyeti olan bölümler vardır. Çadırın genel düzeni incelendiğinde, bugün modern Türk toplumunda bulunan yaşam kültürünün temel yapısının çadırdan geldiği anlaşılacaktır. Her evin önü arkası ve kapısı olduğu gibi çadırında aynı unsurları bulunmaktadır. Günümüz Türk kültüründe bir evin misafir odasının olması beklenmektedir. Sarıkeçili Yörüğün çadırına giren bir misafir de yerleşiklerin davrandığı gibi, çadırın en önemli, misafirin en rahat edeceği köşesi oturulacak ve ağırlanacak yer olarak gösterilmektedir. Çadırın içerisinde bulunan beş direğin üçü çadırın iç mekânını ortadan ikiye ayırmaktadır. Çadırın önünde bulunan kanatlar sağ ve sol giriş kapılarını oluşturmaktadır. Bu giriş kapısından girdikten sonra ayakkabılar girişte çıkartılır. Çadırın orta direkten ayrılan bir kısmı gelen misafirleri ağırlamak için daha özenle tasarlanmıştır. Misafir bölümünde çoğunlukla keçe serilidir. Gelen misafirin daha rahat etmesi ön planda düşünülmektedir. Gelen misafirin yumuşak bir yere oturması sağlanır. Misafirin rahat oturabilmesi için önceden çadırın arka kısımlarına dizilmiş çuvallara yaslanması istenir. Ev sahibi mutlaka bu çuvalların önüne bir yastık koyarak misafirin beli ağrımayacak şekilde rahat etmesi sağlanır. Misafir Sarıkeçili Yörükler için çok değerlidir. Misafir ağırlama bölümünün dışında bulunan ikinci kısım, ailenin günlük oturumu için kullanılan kısımdır. Genelde keçi kılından yapılmış çul serilidir. El dokuması çuvallar bu bölümde de sırtlık niyetine kullanılmaktadır. Yörüklerin gün içerisinde ki yorgunluğunu atmak ve keyif çayını

içerken rahat bir pozisyon almak için, bu çuvallar en önemli destekçileri olmaktadır. Çadırın ön bölümünde bulunan direğin bulunduğu kısım ise evin mutfak bölümünü oluşturmaktadır. Ön direğin hemen 10-15 cm çadırın iç kısmına doğru olan yere iri ve uzun bir taş koyulmaktadır. Bu taşa "ocak taşı" denilmektedir. Ocak taşı, yakılacak olan ateşin etrafa yayılmasını, çadırı yakmasını, hemen arkasında bulunan çadır direğinin tutuşmasını önleyen bir taştır. Bu ocak taşı, Sarıkeçili Yörüklerin "yurt" denilen yaşadıkları mekânı simgelediği için çok önemlidir. Sarıkeçili yörüklerin en önemli yemek pişirme ocaklarını üçlü saç ayağı oluşturmaktadır. Bu saç ayaklarının yanında mutlaka mavi bir çaydanlık, ibrik ve yakılmayı bekleyen kuru odun, çalı ve çırpı her zaman hazır bulunmaktadır. Çevreden toplanan kuru odunlar ateşte kullanılmak üzere ocak taşının yakınında istif edilir. Odunları tutuşturmak için kullanılan çalı çırpı tarzında küçük kuru dallar da odunların hemen yanında bulunmaktadır. Yerleşiğin mutfakta yaptığı bütün işlemler bu bölümde gerçekleştirilmektedir. Yemek yapılması, çay yapılması, su ısıtılması vb. faaliyetler mutfak bölümü olarak kullanılan ocakta gerçekleştirilmektedir. Ocakta yakılan ateş, aynı zamanda soğuk havalarda çadırın iç mekânının ısıtılmasını da sağlamaktadır. Ocakta yanan ateş, zaman zaman is yapmakta, çadırın yerden bir metre yüksekliğinde bulunan havayı duman kaplamaktadır. Alışık olmayan kişiler bu dumana maruz kaldıkları anda gözleri yanmakta ve gözlerinden yaşlar akmaktadır. Ancak Sarıkeçili Yörükler bu yaşam tarzına alıştıkları için ocak dumanı onları etkilememektedir. Ocak ateşinden çıkan isin çadırı koruduğunu ömrünü uzattığını ifade etmektedirler. Bu is olmaz ise çadır güneşten gevrer, çok kısa zamanda çürür ve kullanılmaz hale gelir. Çadırın ön bölümünde bulunan pencere şeklindeki boşluktan dumanlar dışarıya çıkmaktadır. Bu pencere baca görevini görmektedir. Çadırın genel

yapısı gözenekli boşluklardan meydana geldiği için iç mekânda oluşan ateş dumanı bu gözeneklerden de dışarıya çıkıp gitmektedir. Bazı Sarıkeçili Yörükler güneşin yakıcı sıcağından korunmak için son zamanlarda beyaz branda kullanmaya başlamışlardır. Beyaz branda kara çadırın üst kısmına serilmekte ve güneşi yansıttığı için çadır iç mekânın daha serin olmasını sağlamaktadırlar. Yaz aylarının sıcak dönemlerinde yan gergiler kaldırılır. Buna kartal kanadı denilir. Arka gergiler açılarak çadır iç mekânının daha çok hava sirkülasyonu alması sağlanır. (Bkz Şekil 5)

Şekil 5. Yaz döneminde gergileri açılmış ve kartal kanadı şeklini almış çadır.

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii, 23.08.2016.

Çadır üzerine çekilen branda aynı zamanda yağışlı havalarda da kullanarak çadırın ıslanmasını önlemekte ve yağmurun sularının iç mekâna nüfuz etmesini azaltmaktadır. Ancak çekilen bu branda çadır içerisinde oluşan dumanın dışarıya çıkmasını da zorlaştırmaktadır. Yağmurlu havalarda yağmurun çadır içerisine nüfuz etmesini önlemek için yapılan diğer bir işlem de çadır orta direğinin altına yüksek ve düz bir taş koyularak çadırın orta merkezinin daha yükselmesini sağlamaktır. Orta

merkezi yükselen çadırın çatı kısmında yağmur suyu birikmeden aşağıya doğru akması sağlanır. Sarıkeçili Yörüklerin yaşamlarında hayat damarı olan su çok kıymetlidir. Bu nedenle çadırın üzerinden akan yağmur sularının da boşa gitmesini önlemek için çadırın dört bir köşesine leğen, kova gibi geniş kaplar koyulmakta ve dökülen sular biriktirilmektedir. Elde edilen bu sular, davar sulamada kullanılmaktadır. Çadırın iç mekânına su dolmaması için mutlaka etrafına ark yapılır. Ark ne kadar uygun şekilde yapılırsa, çadırın iç kısmı o kadar yağmur sularından korunmuş olur. Ayrıca yağan yağmurun iç mekanı ıslatmasını önlemek ve çadırın ömrünü uzatabilmek için tavan ve yan çullar arasına "siğinti" denilen bir parça koyulmaktadır. Siğinti: yağmur yağdığı zaman çadırın üzerinden akan yağmuru gergi dışına akmasını sağlar. Böylece çadırın ömrünü uzatmaktadır. Siğinti sızmaktan türetilmiş bir kelimedir. Su siğmesi şeklinde kullanılır. Aslı su sızmasıdır.

Ocaktan ortaya çıkan küller günlük olarak temizlenmekte ve arazide uygun bir yere dökülmektedir. Cuma günleri öğlene kadar kesinlikle kül ocaktan kaldırılmaz. Kötülük getireceğine inanılmaktadır. Ocaktan çıkan küllere de basılmaması gerekmektedir. Küle basmak ve küle küçük abdest yapmak inançlar gereği doğru bulunmamaktadır. Cin çarpacağı endişesi yaşandığından küller mutlaka insanların basmayacağı yere dökülmesine özen gösterilmektedir. Aynı gerekçeler ile içerisinde hala kor ateşi olan küle de su dökülmez. Kendiliğinden sönmesi ve soğuması beklenir. Ocakta bulunan ateşe su dökmeyle evin söneceğine inanılmaktadır. Kendi aralarında işler yolunda gitmediğinde, bereketin azaldığına inanıldığında "ocağına su mu döken var" sorusunu sormaktadırlar. Diğer önemli bir söz olan "ocağına incir ağacı diktin" ifadesini kullanmaktadırlar. Yuvanın yıkılacağını, bereketin gideceğini ve yaşam alanlarının virane olacağını ifade

etmektedirler. Çadır çok değerli olduğu için çadırın taşlanmasını da iyi görmemektedirler. Çadırın içerisinde bulunan direkler, evi ayakta tutan fiziksel yapılar olduğu gibi manevi çatı taşı olarak da görülmektedir. Çadır direği bu düşünceyle ayrı bir değer kazanmaktadır. Her ne kadar direkler çadır içerisinde yakılan ateşten kararsa da o direkler yontularak ya da zımparalanarak temizlenmez. Çadır direğini yontmak Sarıkeçili Yörükler için iyi görülmemektedir. Ayrıca bu direklere çivi çakmakta iyi görülmemektedir. Çadırda bulunan çatal kaşık bıçaklar temiz bir ortamda muhafaza edilebilmesi için elde dokunmuş kendine has deseni olan torbalara konulmaktadır. Bu torbalar çadır direklerine asılır. Ancak bu torbayı bile direkte tutturabilmek için çivi kullanılmamaktadır. Kaşıklık torbası olarak adlandırılan bu torbanın asma ipi uzun tutulur. Çadır direğine bağlanarak asılmaktadır. Çadırın kapısı olarak kullanılan bölümlere yerleşiklerin evinde de denildiği gibi "eşik" denilmektedir. Bu eşiklerde oturmak, yatmak, oraya su dökmek iyi sayılmamaktadır. Aksi takdirde cin çarpma olasılığının yüksek olacağına inanmaktadırlar.

Çadırın ardiye bölümünü her bir nakışın (yanış) ayrı manaları olan kıl çuvallar oluşturmaktadır. Çuvallar renklerine ve üzerinde bulunan yanışlara göre çadırda istif edilmektedir. Çadırın içerisine koyulacak malzemeler alt kısmından su almaması için yerden yükseltilmesi gerekmektedir. Sarıkeçili Yörükler bu durumu daha önceden yaptıkları tahta kerestelerin altlarına takozlar çakmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Bazı çadırlarda yurt taşı tabir edilen düz taşları dizmekle olmaktadır. Dizilmiş bu yurt taşlarının üzerine düz uzun tahta yerleştirilmekte ve çuvallar bu yükseltinin üzerine koyulmaktadır. Bu yükselti sayesinde, yağan yağmurun çadır içerisine girmesi durumunda, çuvalların ıslanması önlenmektedir.

Gri çuvallara un ve yenilecek kuru gıdalar koyulmaktadır. Ayrıca çadırda kullanılacak olan ama günlük kullanımda her zaman da ihtiyaç olmayan diğer eşyalar da bu gri kıl çuvallara koyulmaktadır. Un çuvallarının keçi kılından yapılmış çuval olmaması gerekmektedir. Aksi takdirde una, çuvaldan dökülen keçi kılları dökülür. Un için hazırlanan çuvallar koyunyününden dokunmaktadır. Günümüzde yeni çuval dokumacılığı azaldığı için un çuvalları hazır un çuvallarıyla yer değiştirmeye başladığı gözlenmektedir. Üzeri işlenmiş olan ve daha gösterişli bulunan çuvallara ise "ala çuval" denilmekte ve içerisine giysiler koyulmaktadır. Temiz giysilerin bulunduğu çuval ile kirli çamaşırların bulunduğu çuval farklıdır. Kıştan kalan hayvan yemleri de çadırın içerisinde aynı bölümde kendi orijinal yem çuvalları ile istif edilmektedir.

4.1.1.1. Kara Çadırın Hazırlanması

Sarıkeçili Yörüklerin en temel barınağı olan yörük mimarisi çadırın hazırlanışı da tamamıyla dayanışmayla (imeceyle) gerçekleşmektedir. Özellikle yeni evleneceklerin yuvasını yapmak, hayırdır sevaptır yuva yapanın yuvasını Allah korur diye el birliği ile imece usulü çadır yapımına yardım ederler. Sarıkeçili Yörüklerden evlenecek olan gençler için Temmuz – Ağustos ayı içerisinde keçiler kırkıma girerlerken çadır yapılacak duruma göre kırkım yapılır. Kırkıcı kişi ikaz edilir. Çadırlık olacak diye hatırlatılır. Kırkımı iki vurma, kılı gevdirme makinayı bir kere vur denilir. Elde edilen yün uzun olması gerekir. Bu nedenle keçi daha derinden kırkılmalıdır. Kırkılan keçinin yünleri çuvallara doldurulur. Çuvalda en az kırk gün saklanır. Kıl bu süreç içerisinde 60 kg. ise 50 kg.a kadar düşer. İlk kesildiğinde kıl

canlıdır. Bu süreç içerisinde beslenemeyen kıllar ölürler. Sert olan kıllarda yumuşarlar. İşlem yapmaya hazır olan kıllar yere serilir. Çadırlık kıllar çırçır makinasına asla gönderilmez. Çırçırın uzun kılları kıracağını düşünürler. Her Sarıkeçili Yörüklerin evinde demirden yapılmış kıl tarama tarağı vardır. Komşuların yardımı ile bu kıllar taranır. İçerisinde bulunan pıtrak gibi yapışmış bitkiler temizlenir. Kılların içerisinde kalmış tiftikler de bu yolla temizlenir. Bu işlem ayrıca kılların yumuşak bir hal almasını sağlar. Ancak kılların daha da yumuşaması için oklavalar ile kıllar dövülür. Dövdükçe kıllar açılır. Düğümlenmiş olanların düğümleri tamamen çözülür. Yumuşamış olan kıllar oklavalara dolandırılır. "Burma" denilen şekle dönüştürülür. İp olarak eğirilmesine kolaylık sağlar. Bu burmalar top top yapılır ve komşulara dağıtılır. Kim ne kadar yapabilecek ise burma toplardan alır. Beş altı gün içerisinde burmalar "kirmen" denilen ip eğirme aparatı ile ipe dönüştürülür. (Bkz Şekil 6). Ancak çadır için yapılacak ipin kalınlığı diğer yapılacak ürünlerden farklıdır. Öyle ki, elinde kirmen olan bir kadının ortaya çıkardığı iplikten ne yapacağı anlaşılmaktadır. Deve kolonu mu, giyecek çuvalı mı, ala çuval mı, kilim mi dokunulacak Sarıkeçili Yörükler baktıklarında anlamaktadırlar. Her kılı bir birine iliştirirken ki buna bükme demektedirler, arada kesinlikle inceliklerinde bir değişim olmaz. Adeta makinadan çıkmış gibi hepsi aynı kalınlıkta milimetrik olmaktadır. Çadır ipi elde edildikten sonra ıstarda örülmeyi beklemektedir. Sarıkeçili Yörüklerin kullandığı çadır beş kanattan meydana gelmektedir. Kanatlar çabuk örülsün diye beş ayrı kişiye ipler verilir. Istarda kanatlar örülür. Örülen kanatlar birleştirilmek için hepsi bir araya getirilir. Birleştirme işlemi dualarla yapılır. Kanatları birleştirme günü kararlaştırılır. Gün gelip çattığında, çadırı birleşecek aile bir keçi keser. Çadır dikecek grup bir araya gelip çadır birleştirme faaliyetini gerçekleştirirken, yemek

pişirmede ehil olan kişi ya da kişiler ocağın başına geçer. Evin hanımı da, ocağın yakılmasına, yemeğin pişirilmesine yardım eder. Çadır dikme işlemi meşakkatli bir iştir. Bazen soğukta bazen sıcakta denk gelir. Bu meşakkati çeken grup, yemek yapan kişiyi şanslı olarak görür. Oturduğu yerden yemek pişirmektedir. Sarıkeçili Yörüklerin hala yaşatmakta oldukları çok önemli bir âdeti vardır. Yemek başında bulunan kişiyi zaman zaman kontrol ederler. Bazen bir çocuk gönderirler. Çocuklara bir şeker verilir. Git yemek yapanlar ne yapıyor kontrol et derler. Bazen boşta bulunan bir hanımı gönderirler. Hiç hissettirmeden yemek yapanları kontrole gelen kişi; "*çok ta yoruldum. Bir su veren yok mu ki su içsek"* gibi sözler ile yemek, pişirilme esnasında yeniliyor mu yenilmiyor mu kontrol eder. Eğer, yemek yapanlar yemeğin tadına bakıyoruz gibi bahaneler ile yiyorlarsa, o zaman yakalanın dünyası da kararmaktadır. Kontrole gelen kişi ıslık çalar. Bu ıslık haberleşme sinyalidir. Çadır dikiminde bulunan her kim varsa koşarak ocağın başına gelir. Islık çalan kişinin doğruyu görüp görmediği kesinlikle sorgulanmaz. Ocak başında bulunan kişiler sorgusuz sualsiz suçludur. Ocak başındakiler derhal hesaba çekilir. "Ayağına ip bağlanıp yerde sürülmeyi mi tercihi edersin yoksa sen de bir keçi mi kesersin" denilir. Sarıkeçili Yörüklerde atalarından bu güne gelen bir inanç vardır ki o da evli bir adam sürünmeyi kabul ederse, karısından boşanmayı da kabul eder ve eşi ona boştur. Bu nedenle yerde sürünmeyi kabul etmek neredeyse imkânsız hale getirilmiştir. Yakalanan kişi, keçi kesmeye kendisini mecbur hisseder. Bu adet, bütün imece usulü faaliyetlerde uygulanmaktadır.

Şekil 7-8-9 da Durmuş Ali Candan'ın çadır yenilemesi ve dikim dayanışması görülülmektedir.

Şekil 6. Kirmen ile İp Eğirme

Foto: Ferhat Büyükşahin, Havva Gök, Aydıncık/Mersin, 28.05.2015.

Şekil 7. Çadırın Beş Parça OlanTavan Kanatlarının Dikilerek Birleştirilmesi

Şekil 8. Çadırın Çanak ve Çekecekleri

Şekil 9. Çadır Dikimi Sonu İkram

Foto: Ferhat Büyükahin, Kesecik/Seydişehir/Konya, 25.07.2015.

Şekil 10. Yeni kurulmakta olan çadır iç mekan dizaynı

Foto: Sarıkeçili Tufan Yagal arşivinden.

Şekil 11. Kurulmuş bir kara çadır görüntüsü ve parçaları

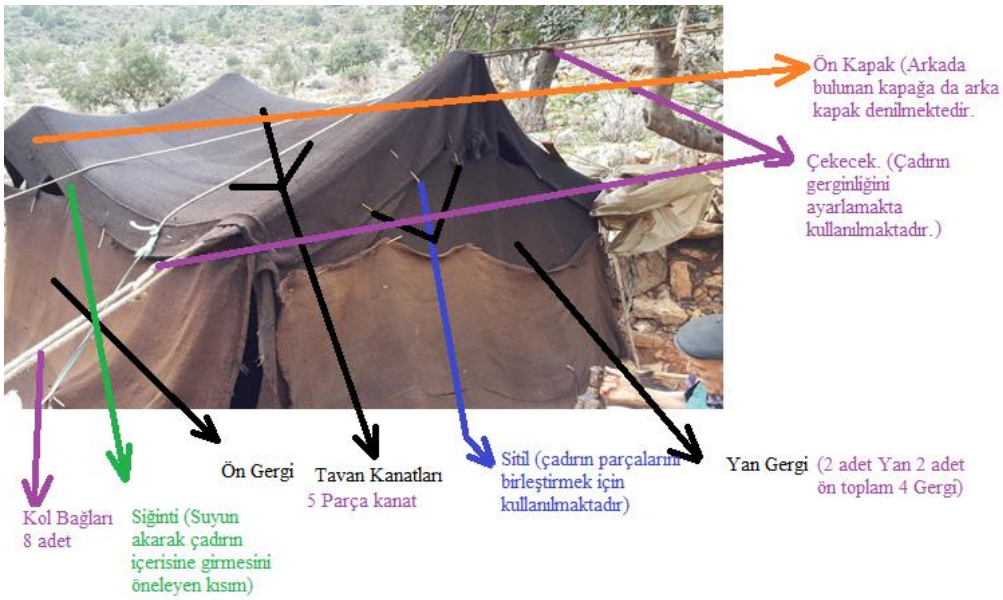

Foto: Ferhat Büyükşahin, Soğuksu Aydıncık/Mersin, 22.02.2015.

4.1.1.2. Manar

Manar, tahta dilmelerin üstü ve etrafı naylon örtüler ile örtülmesi sonucu yapılan yaşam alanı, barınaktır. Kış aylarında kara çadırın yerine kullanılmaya başlanmıştır. İlk uygulamalarına 1987-1990 yıllarından itibaren rastlanmaya başlanmıştır. İlk uygulayan Sarıkeçili Yörüklerden İbrahim Yagal olmuştur. 1980 yıllarında Akdeniz bölgesinde sera uygulanması sahilde bilinmemekteydi. Ekilmiş olan ürünü soğuktan korumak için köylüler, ekili arazinin etrafına ağaç dilmeler çaktılar. Çakılan ağaç dilmelerin etrafını naylonlarla çevirdiler. Ürünler bu yöntemle soğuktan korunmaya başlandı. Fayda sağlanınca yapılan naylonla örtme yöntemi bir birlerine eklenerek uzatıldı. Sera, sahil bölgesinde kullanılmaya başlandı. Bu yöntemi kendisine rehber eden H. İbrahim Yagal, kalacak yer olarak bunu kendisine adapte etti. Bu durumu gören diğer Sarıkeçili Yörükler kara çadırları kışın yedeğe almaya ya da mutfak olarak kullanmaya başladılar. Manar ismini verdikleri naylon ağırlıklı barınaklar kullanılmaya başlandı. (Bkz Şekil 12-13). Modanın kültüre etkisini bir kez daha gösteren bu durum, çok kısa sürede yaygınlaşarak diğer yörüklerin de kullanmaya başladığı kışlık mimari yapı olmaya başlamıştır. Doğal mimari yapının yerini alan naylon ağırlıklı barınak, sağlıksız yapısı olmasına rağmen, içeride soba isinin olmaması, sert rüzgârlara karşı daha fazla koruma sağlaması tercih sebebi olmuştur. Sarıkeçili Yörüklerin doğal mimari yapısı olan kara çadır, doğa dostu yapıya sahiptir. Eskimiş olan kara çadır, yenisi ile değiştirildiğinde bile yere serilen çul olma özelliğinden dolayı kullanım şekli daha faydalıdır. Artık kullanılamayacak duruma geldiğinde de, tamamen doğal olduğu için doğaya zarar vermemektedir. Ancak günümüzde kış şartlarında kara çadırın yerini alan manar, eskimesi halinde çevreye zararı çok yüksektir. Sarıkeçili Yörüklerde mimari yapıdaki

değişim ve dönüşüm kalıcı barınaklara doğru gitmektedir. Sarıkeçili Yörükler yeni yörük mimarisi ile geçiş ara yüz formunu yaşamaktadırlar.

Şekil 12. Manarın dıştan görünüşü

Şekil 13. Manarın iç tasarımı

Foto: Ferhat Büyükşahin, Salim Gök, Kapız mevkii, Aydıncık/ Mersin 22.02.2015

4.1.2. Hayvanların Bakımı Korunması ve Halk Baytarlığı

4.1.2.1. Beslenen Önemli Hayvan Türleri

Sarıkeçili Yörüklerin besledikleri başlıca hayvanlar şunlardır: Kıl Keçisi, çok az sayıda koyun, çok az sayıda at, sürülerinin en kuvvetli bekçiliğini yapan köpek ve sadece son dört ailede kalmış olan devedir. Hobi amaçlı ve taze yumurta yeme düşüncesinde olan birkaç ailede tavuk da bulunmaktadır. Konar-göçer hayat tarzını benimsemiş olan Sarıkeçili Yörüklerde büyükbaş hayvan bulunmamaktadır. Göç için uzun mesafe yol almaları gerekmektedir. Büyükbaş hayvanlar ise bu uzun mesafeye dayanamamaktadır. Keçi her türlü arazi şartlarında otlaklardan istifade edebilirken, büyükbaş sadece düz ova ve meralarda otlanmayı sevmektedir. Keçi sütü ve süt mamulleri daha uzun dayanabilirken, büyükbaş hayvanların süt ürünleri uzun süreli dayanamamaktadır. Sert iklim şartlarına keçi dayanabilirken, büyükbaş hayvanlar daha narin yapılarından dolayı dayanamamaktadır.

Keçi: Yörüklerin Sosyal hayatlarının bir parçası olan keçi, Sarıkeçili Yörüklerin sosyo-ekonomik yapılarının ana temel ürünüdür. Sarıkeçili Yörükler bu güne kadar yerli keçileri beslemişler ve oldukça verim elde etmişlerdir. Ancak son zamanlarda ithal keçi beslenmesi konusunda zorlamayla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedirler. "Saanen" keçisi beslemeye başladıkları takdirde bazı otlaklıklardan yararlanmalarına müsaade edileceğini, aksi takdirde söz konusu müsaadenin olmayacağını ifade etmektedirler. "*Saanen keçisi genleriyle oynanmış, süt verimi yüksek ancak veterinere bağlı bir keçidir. Ama Anadolu ırkı olan kıl keçisi, honamlı keçisi yerli ırktır. Yola dayanabilir. Veterineri çok istemez. Sürü sahibi olan yörük,*

kendi imkânlarıyla doğal yolla elde ettiği ilaçlar ile tedavi edebilmeyi ister. Yani yerli ırk veterinere bağlı bir keçi değildir"(P. S., Yüz yüze görüşme 22.05.2015). Yörükler için esas olan, mevcut hayvanları narin olmamalıdır. Doğanın sert yapısına dayanıklı olmalı, çabuk hastalanan, dayanıksız hayvanlar olmamalıdır. Aksi olması yörükleri ekonomik olarak zarara uğratacağı düşünülmektedir. Uzun yola dayanabilmesi yörüklerin aradığı en önemli hususlardan birisidir.

Dağların otlak bölümleri genellikle yerleşim yerlerinden uzak bulunmaktadır. Veterinere ihtiyaç duyulması halinde, veterinerin bölgeye gelmesi uzun zaman almaktadır. Yolun uzun olması ayrıca veteriner muayene ve tedavi ücretini arttırmaktadır. Veterinerin vermiş olduğu ilaçlar doğal yolla elde edilmeyen ilaçlar olduğu için, bakım giderlerini arttırmaktadır. Doğal yolla elde edilmeyen veteriner tarafından verilen ilaçlar, keçinin etinin, sütünün ve sütünden yapılan ürünlerin doğal yapısını da bozmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, yörükler, atalarından öğrenmiş oldukları halk veterinerliğini nesilden nesile aktararak uygulamaktadırlar. Uyguladıkları bu doğal tedavi yöntemleri keçilerin gen yapısını da bozulmadığını değerlendirmektedirler.

Keçi İsimleri: Sarıkeçili Yörükler besledikleri her keçiyi tanımaktadırlar. Keçilerine insana isim verir gibi isim vermektedirler. İsmi ile çağrılan keçiyi ailenin her ferdi tanımaktadır. 300 keçinin arasından Ekdi'nin sütü sağılmamış git sağ denildiğinde, ailenin diğer ferdi gidip Ekdi'yi bulabilmekte ve sağmaktadır. Keçiler de kendi isimlerini bilmekte ve kendilerine hitap edildiği zaman durup sahibine bakmaktadır. Bazı keçiler doğduklarında annelerini kaybettiği için yavru oğlak elde biberonla beslenmektedir. Elde beslenmiş olan bu yavrular büyüdüğü dönemde de ailenin fertleri ile daha sıcak ilişki kurmaktadır. Keçiler dağa yayılıma gidip tekrar eve

döndüklerinde adeta çadır ahalisine selam vermek istercesine çadıra girmektedirler. Sarıkeçili aile bu keçileri yakından tanıdıkları için onlara anne şefkati ile yaklaşmaktalar. Aile fertleri sanki kendi çocukları gelmiş gibi, ayrı bir şefkat göstermektedirler. Şefkat, dışarıdan bakanı imrendirecek düzeydedir. Gelen keçinin boynuna sarılıp, başını keçinin başına dayayarak dertleşmektedirler. Bu sevgiyi hayvan da hissetmektedir. Çok kalabalık sürünün içerisinden ilgili keçinin ismi anılıp yanına çağırdığında da koşarak sahibinin yanına gelmektedir. Musa Candan "millet çocuğunun resmini çekiyor, bu da bizim çocuğumuz. Bizde bunun resmini çekiyoruz" diyerek sevgi bağlarını daha net özetlemektedir. Şekil 14'de Ekdi keçilerin sahibi ile birlikte uyudukları görülmektedir.

Şekil 14. Ev Sahibi İle Birlikte Uyuyan Ekdi Keçiler

Foto: Ferhat Büyükşahin, Bozkır Kırsalı, H.İ. Yagal'ın evi, 23.08.2016.

Sarıkeçili Yörüklerin çok uzun yıllardır kullandıkları bazı keçi isimleri şunlardır: Ekdi (evde, elde biberonla beslenmişi), gözel, gızıgızı, havva, çimce, sultan, Hanife, Yusuf, Kezban, çomulu, karadoğ, yabız, sakar, vıdik, vıli, gabacık,

kerime, gövercin, bocuk, bob (bazen bobuş da denir), bobidik, duguş, doguş, turna, dömbüş, cennet, gurban, güllü, mavili, fındik, gerce, alagız, türüye, boncuk, kadın, alagadın, arap, müze, fıstık, gara gezen, ala gezen, yanık, morsuk, gulaca, selim, güllü, kendirli, sakarca, akgız, küpeli, battalı, çakır.

Bu isimlerden doğan yavrular ise annelerinin isimleri anılarak "…" yavrusu diye çağrılmaktadır. Ör: Vıdiğin yavrusu, Ekdinin yavrusu şeklindedir. Bazen o isimdeki keçi oldukça bereketli olmakta ve üreyip çoğalmaktadır. Çoğalan her keçi, annenin ismiyle anılmakta ve çağrılmaktadır.

Keçiler ocak ayından itibaren doğurmaya başlar. Keçinin doğurduğu yavruya "körpe" denir. İki aylık olunca "oğlak" denir. Oğlağın altı aylık haline "çebiç" denilmektedir. Bir yaşında kılı kesilecek çağa gelmiş olup, kılı kesilene "gezer, gezen" ya da kılı kesik denir. Üreme çağına da girmiştir. Kısır olursa "kısırına gezen" denir. Yavru yapabilecek olan dişi keçiye "seyis" denilmektedir. Erkek yetişmiş keçiye "teke" denilmektedir. İkinci yavruyu yapan dişiye "yazmış" denir. Üçüncü yavruyu yapacak olan artık "keçi" ismini alır (N.C., M. C., 28.12.2015., H. İ. Y., H. Ö., ve M. Ö., Yüz yüze görüşme, 4.07.2016). Keçiler rahat yaşam alanı bulur ise on dört yaşına kadar yaşayabilmektedir (M. C., Yüz yüze görüşme, 28.12.2015). Uzun yaşayan keçinin sadece dişleri dökülmektedir. Keçi, koyun gibi geviş getiren hayvanların üst kesici ve köpek dişleri bulunmaz. Dökülen dişler alt çenede bulunan dişlerdir. Sarıkeçili Yörüklerin davarlarının eti her zaman taze olmaktadır. Keçi, doğal çevrenin sunduğu imkânlar ile beslenmiş olması, katkı maddesi verilmemesi, saf ve temiz bir etin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin davarları ilkbahar mevsiminde göçe başladıkları anda zayıflama devresine girerler. Yaz yurduna ulaştıklarında, yaylaların taze otu keçilerin et tutmasını sağlamaktadır.

Bu durum, yaşlı olan davarın bile etinin sert olmasını engellemekte ve lezzetinden de hiçbir şey kaybettirmemektedir.

Sarıkeçili Yörüklerin Beslediği Keçi Türleri: Keçiler dört cinse ayrılmaktadır. 1.Tiftik keçisi, 2. Halep Keçisi, 3. Saanen keçisi, 4. Kıl Keçisidir. Kıl keçisi de kendi içerisinde dörde ayrılmaktadır. 1. Honamlı, kıl keçisinin en iri yapılı olandır. Bununla birlikte zor şartlara dayanıklı değildir. Narin ve hassas bir hayvandır. 2. Sarıkeçili Keçisi, "gıcık" keçiye nazaran daha gelişmiş, yol yürümeye uyumlu, uzun mesafeler yürüyebilmektedir. Zor şartlara daha dayanıklıdır. 3. Gıcık Keçi ufak yapılıdır. Boyları fazla büyük değildir. 4. Pırıt Kıl Keçisidir. Pırıt genelde Ege bölgesinde yaygındır. Son dönemlerde nesli tükenme noktasına gelmiştir. Dağ keçisini daha çok andırır. Çok hızlı hareket ederler. Keçiler kulak yapılarına göre ise 3 türe ayrılmaktadır. Kulağı yaprak gibi aşağıya doğru sarkık ve geniş olan keçiye "yabır ya da yabur" denilmektedir. Keçi kulağı yana dik uzamış ve biber görüntüsünü andırıyor ise "doğu" denilmektedir. Keçinin kulağı yanlara doğru dik ve çok kısa ise "çomuk" denilmektedir.

Şekil 15. **Çomuk Kulaklı** **Doğu (Kulak biber görüntülü)** **Yabır (yabur) kulaklı**

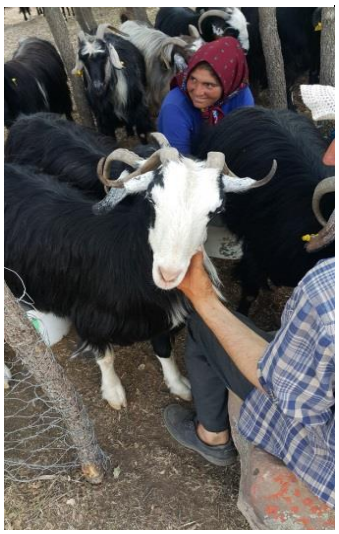
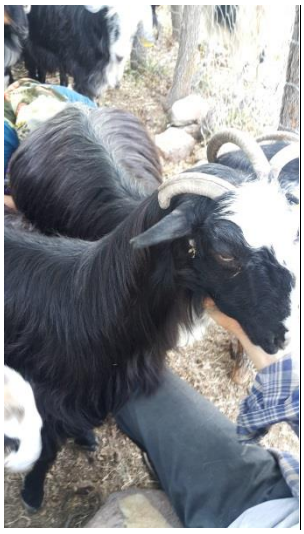
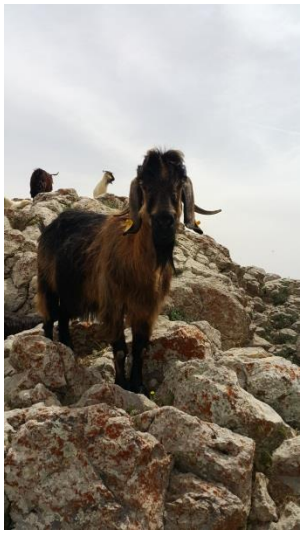

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya, 07.07.2016.

Diğer keçi isimleşmesi, keçilerin postunda bulunan renge ve parçalı renge göre isim verilmektedir. Ancak ilk isim mutlaka kulak şekli ile ifade edilmektedir. İlave ayrıtılar kulak şeklinden sonra belirtilmektedir. Eğer keçinin boynuzu yok ise bu keçi "kabak" diye isimlendirilmektedir. Keçinin postu siyah ancak ayakları beyaz ise bu cins keçiye ayakları sekili denilmektedir. Yüzü burun kısmına kadar beyaz olursa, yüzü ala, burnundan yukarı beyaz olursa "sakar" denilmektedir. Yanakları kına rengi olursa, "yagal" yani yanakları al demektir. Diğer al ifadeleri yagal, yağal, yanal, çapar, yakaldır. Hayvanın karın bölgesinde beyaz benek olursa "böğrülü" denilir. "*Yüzü ala ise ve böğrülü ise keçinin kuyruğu da kesin beyaz olur. Kulaklarının büküntüsü, çomuk olması, dolma biber gibi olması halinde yani aşağıya doğru pırasa soğanı gibi olursa doğu ve yagal doğu deriz. Kulakları ayakkabının tabanı gibi olursa, yani yaprak gibi olursa 'yabır' deriz. Yani yabır yaprakdan gelir*." (M. C., E1. C., Yüz yüze görüşme, 28.12.2015). Keçi gri olursa gök keçi denir. Kulakları gri olursa beyaz ile kırarmış bir halde ise "kır çomuk yüzü ala sekili", sadece kuyruğu beyaz olursa "kuyruğu güllü" denir. "*Bazıları ne doğudur ne de yabır bu durumda*

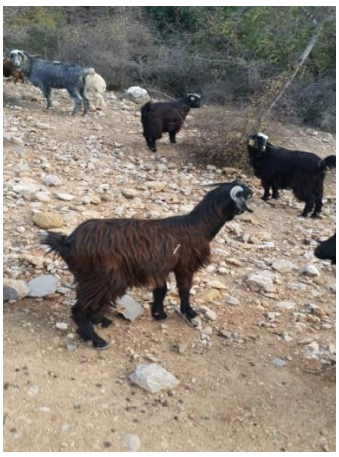
olana koyun kulak karışımı deriz yani doşu kulak deriz" (M. Ö., Yüz yüze görüşme, 07.07.2016). Keçi tamamen sarı olursa ona sarı doğu denilmektedir. Her rengin kendine göre "yabırı, çomuğu, doğu"su vardır. Keçi tamamen siyah olursa ona siyah keçi denmez. Karakeçi denir. Beyaz olana da ak keçi denir. Keçi alalı olursa, ala çomuk denilmektedir ((E1. C., M. C., H. G., N. C, E2. C., Yüz yüze görüşme, 12.12.2015).

Şekil 16. Çapar Doğu

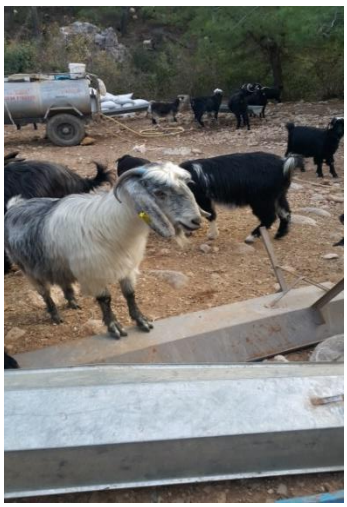
Şekil 17. Ala Garabaş Açık Gök Gırdoğu

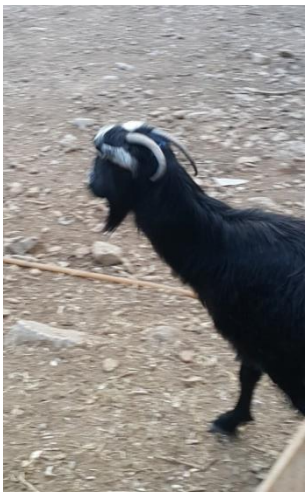

Şekil 18. Gök Ala Yabır Gök Kara Gırdoğu Yüz Ala Ayak Sekili

Şekil 19. Gök Doğu Küpeli Kır Çomuk Sarı Çomuk

Şekil 20. Yanal Doğu Yanal Yaprak Sakar Doğu

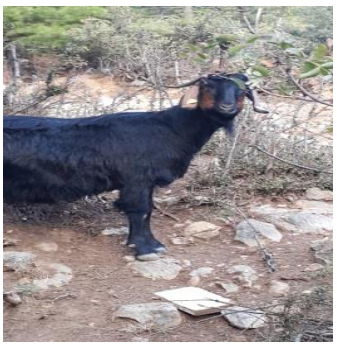

Foto: Ferhat Büyükşahin, 12.12.2015.

4.1.2.2. Hayvanların Bakımı ve Korunması

Keçilerin Yavrulaması: Keçiler Ocak ayından itibaren yavrulamaya başlamaktadırlar. Temmuz ayının başına kadar yavrulama devam eder. Yavrulamanın en yoğun olduğu dönem ocak ortaları ile şubat ayı içerisindedir. Sarıkeçili Yörükler yavrulama dönemi başladığında davarlarını sürekli gözlemlemektedirler. Doğum gecede gerçekleşebileceğinden geceleri oldukça hassastırlar. Tilki uykusu diye tabir edilen hassaslıkta uyumaktadırlar. Tüm senenin ürünü bu aylarda alınacağı için uykusuz kalmış olmak onlar için sorun olmamaktadır. Yavrusunu doğuracak olan keçinin meleme sesi dahi değişmektedir. Sesi değişen anne keçi, yavrulayacak yer aramaktadır. Sarıkeçili Yörükler bu durumu bildikleri için, bu durumda bulunan anne keçileri sürekli takibe alırlar. Zira doğum esnasında keçi zorlanabilir ya da yavru ölü doğabilir. Doğum esnasında da yavru ölebilir. İstenilmeyen durumlarla karşılaşılmaması için Sarıkeçili Yörükler adeta bir insanın doğumuna gösterilen özen kadar özenli davranırlar. Doğum gündüz herhangi bir saatte olabileceği gibi gece de olabilmektedir. Davarlar günlük sabah yayılımına çıktığı dönemde anne keçi arazide doğumunu gerçekleştirebilmektedir. Sürekli gözetim halinde tutulan bu keçiler doğumu gerçekleşir gerçekleşmez çobanlık sırası olan kişi yavruyu alıp eve getirir. Yavrunu alındığını gören anne keçi de çobanın peşine takılır. Arkasından kendine has ses çıkartarak takip eder. Çadırlarının yanına gelen çoban, orada bulunan kadınlardan birisine yavruyu teslim eder ve tekrar sürünün başına geri döner. Keçinin arazide doğum yapması durumunda havanın soğuk olması ve ılıman olması ayrı bir önem kazanmaktadır. Soğuta olan doğumlarda doğan yavru derhal sıcak bir ortama götürülmeye çalışılır. Hassas bir vücut yapısına sahip olan oğlak, soğuktan çabuk etkilenmekte ve ölüm oranı yüksek

olmaktadır. Bazı soğuk rüzgarlı dönemlerde oğlağı doğar doğmaz sıcak ortama taşısalar bile, yolda oğlak ciğerini üşütmektedir. Bu durumlarda ölüm kaçınılmaz hale gelmektedir. Kerim Yagal Sarıkeçililer içerisinde en fazla keçiye sahip olanlardan birisidir. 2015 yılının kışı sert geçtiği için 40 oğlanı çok kısa sürede kaybetmiştir. Soğukta çenesi kilitlenen oğlak anneyi emmekte zorlanacağı için ilk emme faaliyetine yavruyu teslim alan hanımefendi yardımcı olur. Anne keçinin biciğini bulmasına yardım eder. Göğüslerde bulunan sütü henüz çenesi tam kuvvetli olmadığı için çekmekte zorlanan yavruya yardımcı olmak için süt sağar gibi yaparak yavru oğlağı besler. Bu esnada anne keçiye küspe ve arpa karıştırılarak yedirilir. Böylece yeni yavrusunun süte alıştırılmasına müsaade eder. Bazen emmeye gücü yetmeyen yavrular için anne keçi sağılır. Anne sütü biberona koyulur. Biberondan elle içirilir. Elle beslenen bu keçiler, büyüdükleri zaman da sahiplerinin yanına çok sık gelerek adeta minnet borcu olduğunu hissettirir.

Doğum gece vaktinde de gerçekleşebileceği için tilki uykusunda olan Sarıkeçili Yörükler doğum yapan keçinin sesini duyar duymaz ağıla koşarlar. Anne keçinin yavrusunu doğurmasına yardımcı olurlar. Yukarıda yapılan işlemler gece doğan yavru içinde aynıdır. Karnı doyurulan yavru keçi, “kuzluk” denilen yere koyulur. Kuzlukta sadece yavru keçiler bulunur. Diğer büyük keçilerin olduğu yerde kalmaları halinde, büyük keçiler ezerek yavruları yaralayabilir ya da öldürebilir. Bu sebeplerden dolayı yavrular büyük keçilerden tecrit edilir. Havaların ısınması ile birlikte çoğu zaman yavrular geceyi anneleri ile birlikte geçirir. Doğan yavrular doğal çevrenin olumlu ve olumsuz etkilerine açık hale gelir. Bazen yavrular toprağı yalarlar. Topraktan mikrop kapabilmektedirler. Sarıkeçili Yörükler, bu çevresel mikroplara karşı oğlakların bünyesi güçlü olması için veterinerden almış oldukları

aşıları yaparlar. Ocak ve şubat ayları Sarıkeçili Yörüklerin en yoğun oldukları ve en heyecanlı oldukları dönemi oluşturur. Bu dönem, aynı zamanda Sarıkeçili Yörüklerin önümüzdeki yaz döneminde elde edilecek geliri belirleyecektir. Bu bağlamda Ocak ve Şubat ayları Sarıkeçili Yörüklerin sosyo-ekonomik yapılarının gücünü belirleyeceği aydır. Doğan yavrular ne kadar sağlıklı, güçlü, kuvvetli ve dayanıklı olursa, keçi ölüm oranı o kadar az olacaktır. Ölüm oranının azlığı, Sarıkeçili Yörüklerin ekonomik gücünü arttıracak ve yüzünü güldürecek en önemli unsurdur. Sarıkeçili Yörükler, davarlarının ikiz doğurmasını istemezler. Aslında ikiz doğum daha fazla ekonomik güç kazandırır gibi görünse de, anaç keçi iki yavruyu da beslemeye sütü yetmeyeceği için yavrulardan birisi bazen her ikisi zayıf kalmaktadır. Cılız kalan yavru da çevresel etkilere çabuk yenik düşebilmektedir. Çevresel etkilere yenik düşmese bile satım aşamasına gelindiğinde hala kendisini toparlayamamış olur ve gürbüz bir oğlak olmadığı için yüksek fiyattan satılamaz. Yavru yapan anne bazen yavrusunu kaybeder. Bu durumlarda ikiz doğurmuş olan anne keçinin yavrusunu birisi alınır ve bu yavrusu ölmüş annenin sütü emzirilir. Emzirme işlemi birkaç gün sahibi tarafından yaptırılır. Zira anne keçi kendi yavrusu olmadığı için başlangıçta kabullenmez. Bu birkaç gün içerisinde yavru keçinin kokusuna alıştırılır. Üvey anne olan keçi yeni yavruyu kabullenir. Koku keçiler için en önemli tanıma aracıdır. Bazen anne keçiler kendi öz yavrularını da tanımakta zorluk çekerler. Özellikle ilk defa yavru yapmış acemi anne keçilerde bu durum sıkça görülür. Bu durumda da sahibi olan kişi, yavruyla anneyi kendi yardımı ile buluşturup emmesini sağlar. Bu işlem birkaç gün tekrar edildikten sonra artık insan yardımına gerek kalmadan anne ile keçi birbirlerini seslerinden tanıyarak bulurlar.

Ocak ve şubat aylarında her geçen gün yavru sayısı artar. Tüm yavrular, gün boyunca kuzlukta durur. Karınlarını doyurma saatine "emiştirme saati" denir. Ailesi kalabalık olan Sarıkeçili Yörüklerde davarlar sabahın ilk ışıkları ile birlikte otlatmaya götürülür. Bu vakit kuşluk vakti olduğu için davarı otlamaya götürmeye "guşluklatma" denir. Karınları doyan keçiler saat 10:00 dolaylarında çadırın olduğu yere geri getirilir. Ailesi kalabalık olmayan Sarıkeçili Yörükler ise sabah keçilerini küspe ve benzeri hazır yiyecekler ile beslerler. Aile bu esnada sabah kahvaltısını yapar. Bu ikinci durumda da saat 10:00 dolayları emiştirme vaktidir. Emiştirme saatine ulaşan anne keçiler yavrularına, yavru keçilerde annelerine kavuşmak için adeta sabırsızlanırlar. Emişme saatinin geldiğini her iki grupta hisseder. Kendilerine has ses çıkartırlar. Açık bir alanda toplanan anne keçiler yavrularını beklerler. Ancak kuzlukta bulunan yavru keçiler kesinlikle toplu olarak salınmaz. Şekil 21'de görüldüğü gibi oğlaklar, kuzluktan tek tek elle çıkartılarak annesine gönderilir. İkiz yavrular da aynı anda ikisi birden kesinlikle gönderilmez. İkizler her zaman annelerine tek olarak gönderilir. Aksi takdirde yavrular arasında süt kavgası çıkar. Bu durumda yavrulardan birisi daha çok beslenebilirken diğeri beslenemez. Aradaki adaleti sağlamak için, güçlünün güçsüzü aç bırakmasını engellemek için ikizler belirli aralıklarda kuzluktan salınır. Öncelik sırasını hayvanların sahibi her seferinde değiştirir. Anne keçiler yavruların olduğu yere toplandıklarında ortalık adeta mahşer yerine dönmektedir. Evin hanımı, her bir yavruyu tek tek tanır ve ismi ile hitap eder. Her bir yavrunun da annesi hangi keçi olduğunu bilir. Bazen bu mahşeri kalabalık içerisinde yavru, anneyi bulmakta zorlanabilmektedir. Önüne gelen ilk anne keçinin göğüslerine doğru yönelir. Ancak anne keçi, kendi yavrusu olmadığını anında fark

eder ve bu yavruyu süserek derhal kendisinden uzaklaştırır. Yavru annesini bulana kadar keçilerin arasında dolaşır. Annesini bulur bulmaz annesinin göğsüne saldırır.

Yavrular annelerini emdikten sonra karınları doyar. Emişme saati sona erer. Emişme saati sona erdikten sonra, yavrular tekrar kuzluğa koyulur. Kuzluk sert rüzgârlara dayanacak şekilde tasarlanmaktadır. Taşla üç tarafı çevrilir. Kuzey rüzgârlarını daha sert olduğu düşüncesi ile kuzey tarafı daha kuvvetli kapatılır. Kuzluğun ağzı güneye bakacak şeklide inşa edilir. Güney kısmı kapı kısmını oluşturur. Ağaç dilmeler ile ön taraf kapatılıp küçük bir kapı yapılır. Taşların üzerine tahtalar koyulur. Tahtaların üzerine naylon örtü serilir. Yağmurdan ve diğer doğa olaylarından yavrular korunmaya çalışılır. Havanın soğuk olduğu dönemlerde naylon kuzluğun etrafını da kapatacak şekilde serilir. Böylece henüz zayıf olan yavrular, soğuktan korunmuş olur. Anne keçiler de yavrularını emzirdikten sonra kendi ağıllarına (Sarıkeçililer çardak demektedir) katılır. Yavrusu olmayan keçiler sağılır. Biciğinde süt kalmış keçilerin de sütleri sağılır. Aksi halde göğüs içerisinde kalan süt, keşleşerek katı kıvama dönüşür ve süt yollarını tıkar. Bu durum da hayvana çok büyük sancılar verir.

Şekil 21. Emiştirme Saati gelen kuzuların Sultan Gök tarafından tek tek bırakılması

Foto: Ferhat Büyükşahin, Kapız Mevkii, Aydıncık/Mersin, 22.02.2015.

Emiştirme gün içerisinde mümkün olduğu ölçüde iki kere yapılır. Ancak davar sayısı fazla ve bakan kişi sayısı az olduğu durumlarda oğlaklar günde bir kez emiştirilir. Ancak bir kez emdirildiğinde yavru çok fazla süt emdiği için ishal olabilmektedir. Bu nedenle günde iki kez emiştirilmesi çok daha sağlıklıdır. İki kere yapılan emiştirmelerin ikincisi genelde ikindi üzeri olmaktadır. İki emiştirmelerde, yavru azar azar süt aldığı için midesi de bozulmamaktadır. Anne keçinin göğüslerindeki sütü de tamamen boşaldığı için, anne keçinin bicik rahatsızlığı oluşmasını da engellemektedir. Bazı dönemlerde hava soğuk olmakta ve yavru oğlaklar annesini emecek gücü bulamamaktadır. Ya da "almaz oldu" denilen durum meydana gelebilmektedir. Almaz olması, anne keçinin yavrusuna başka kokunun sinmesinden dolayı yavrusunu istememesi ve sütünü kendi yavrusuna içirtmemesi durumudur. Bu durumlarda da biberon ile yavrular beslenmektedir. Almaz olma durumunda yavru keçi tuzla temizlenmeye çalışılır. Böylece üzerine sinmiş olan yabancı kokudan arındırılmak istenir ki anne tekrar yavrusunu emzirmeye devam edebilsin. Her yörük ailesi hangi yavrunun beslenebildiğini, hangi annenin sütünün kaldığını bilir. Çok iyi

gözlemci özellikleri bulunmaktadır. Gözden kaçırılmış olması, oğlağın aç kalarak ölmesi demektir. Anne keçinin de sütünü verememiş olmasından dolayı göğsünde sancısını oluşması demektir.

Oğlakların sabah emiştirilmesi önemlidir. Çünkü sabah keçilerin bicikleri süt dolmaktadır. Sütle daha şişkin hal alan göğüs, çalı çırpı ile daha çok zarar görmekte ve hayvanın bicik rahatsızlıklarına yakalanmasına sebep olmaktadır. Keçinin göğsü ne kadar süt ile dolu kalır ise keçi o kadar ağrı hissetmektedir. Bu nedenle keçinin bir an önce yavrusuna kavuşturulması gerekmektedir.

Kış döneminde yeni doğmuş bir oğlak yaklaşık 35- 40 gün süreyle annesini emmesi gerekmektedir. 35- 40 gün geçtikten sonra taze yaprakları yemek için gayret sarf edebilmektedir. İlkbahar döneminde doğan oğlaklar ki buna körpe denilmektedir, 20- 25 gün sonra taze yaprağı yiyebilmektedir.

Sarıkeçili Yörüklerde doğan yavru sayısını ve toplam keçi sayısını tam rakamlar ile söylemek istemezler. Nazar olacağı inancı çok kuvvetlidir. Bu bağlamda keçi sayısını yaklaşık olarak söylerler. Bir yıl içerisinde dişi keçi sayısı kadar oğlak doğum yapar. (Bkz Şekil 22). Doğan yavrulardan yüzde on beşi değişik çevresel etkilerden etkilenerek yaşamını yitirir. Özellikle doğumun gerçekleştiği ilk bir hafta en önemli süreçtir. Yeni doğan yavrunun göbeğinde iltihap olma riski yüksektir. Sürekli aynı yeri kullanmaktan kaynaklanan hastalık baş gösterebilmektedir. Bunların başında çelerme hastalığı gelmektedir. Yeni doğan oğlaklar toprağı, otu, ağacı yalamaktadırlar. Dili ile doğayı keşfetmeye çalışırken, doğada bulunan diğer hastalıklara açık hale gelir. Bu süreç içerisinde hayvanın bağışıklık sistemini

güçlendirmek ve zehirlenmelerden kurtarmak için aşı yapılmaktadır. Bu aşı sayesinde keçi ölüm oranı azalmaktadır.

Bazen yavru doğmadan anne karnında ölmektedir. Sarıkeçili Yörükler hangi keçinin hamile olduğunu bildikleri için hamile keçilerini sık sık kontrol ederler. Karnında yavrusu ölmüş ana keçinin hal ve davranışlarından anlamaktadırlar. Kesin tanıyı koymak için, keçinin göğüs bölgesine ellerini koyarlar. Elle muayene ederler. Yavru yaşıyor ise anne karnında hareket eder. Ölmüş ise yavru hareket etmeyeceği için durumu anlarlar. Anne karnında ölen yavru, anneyi de zehirleyeceği için derhal tedavi yöntemine giderler. En önemli tedavi yöntemleri ise doğal yollar ile elde ettikleri çözümlerdir. Yaz aylarında keçilerin sütünden elde ettikleri yağı kış günlerinde kullanan Sarıkeçili Yörükler, bu yağı keçinin tedavisinde de kullanmaktadır. Kendi ürünleri olan doğal tereyağını ateşte eritirler. Erimiş tereyağı pekmezle karıştırılır. Hafif soğuk halde iken şişeye koyulur. Keçinin ağzı zorla açılarak şişede bulunan pekmezli yağ içirilir. Bu durumda anne keçi karnında bulunan yavruyu dışarı atar ve kendisi de zehirlenmez (S. G, Yüz yüze görüşme, 22.02.2015).

Şekil 22. Yeni Doğmuş Oğlak (M. G.)

Foto: Ferhat Büyükşahin, Kapız mevkii, Aydıncık/Mersin, 22.02.2015.

Annesi Ölen Oğlağa Üvey Anne Bulma: Doğum esnasında ya da doğumdan çok kısa süre sonra bazı yeni doğum yapmış keçiler ölmektedir. Doğa şartlarına uyum sağlamayan oğlaklar da ölebilmektedir. Yavrusu ölmüş bir anne keçiyi annesi ölmüş oğlağı eşleştirip emiştirmek istenmektedir. Normal şartlarda anne keçi, kendisinin olmayan başka bir yavruyu asla emzirmek istemez. Bu durumu doğal sürece sokabilmek için Sarıkeçili Yörükler şu şekilde GEB birikimine sahiptirler. Yavrusu ölmüş anne karanlık bir ortamda 4-5 saat kapalı tutulmaktadır. Çam dalından yapılmış yumuşak bir sopa, dişi keçinin üreme organına temas ettirilmektedir. Dişi

keçiyle eşleştirilecek olan oğlağın yanına gidilir. Oğlak önce yıkanmaktadır. Üzerinde bulunan kokulardan arındırılır. Dişi keçinin üreme organına sürülen sopa yavru oğlağın baş ve burun kısmına sürülmektedir. Vücudunun diğer kısımlarına ise tuz dökülmektedir. Dişi keçi ile annesi ölmüş bu oğlak bir araya getirilir. Dişi keçi kendi vücut kokusunu algılar ve yavru oğlağı yalamaya başlar. Oğlağın üzerinde bulunan tuz da dişi keçinin hoşuna gittiği için oğlağı yalamaktan mutluluk duyar. Bu olaydan sonra üvey anne konumunda bulunan dişi keçi oğlağı kendisi doğurmuş gibi kabullenmektedir. Sütünü emmesine de izin verir.

Keçileri Tuzlamak: Keçiler tuzu çok sevmektedirler. Bu nedenle keçiler haftada bir ya da iki kez tuzlanmaktadır. Tuzlama işlemi, kaldıkları yerin etrafında bulunan kayalıkların üzerine kaya tuzunu serpmeyle olmaktadır. Tuzlu olan kayayı keçiler gelip yalamakta ve tuz ihtiyacını gidermektedirler. Tuzlama yaz aylarında yapılmaktadır. Kış aylarında keçi tuza karşı istek duymamaktadır. Tuz yaladığı kayayı keçi öğrendiği için tuza ihtiyaç hissettiğinde kendi kayasına gitmekte ve kaya tuzsuz olsa da yalamaktadır. Bunu fark eden çoban derhal o kayaya tuz koymakta ve hayvanın tuz ihtiyacını gidermektedir. Çoban, tuzlamayı geciktirirse sürüyü kontrol altında tutmak zorlaşmaktadır. Sürü önceden itaat ettiği komutlara itaat etmemekte, iştahtan kesilmekte ve neşesiz bir hal almaktadır. Yayılıma çıkmayı istemez. Çoban bu durumu normale çevirebilmek için vakit kaybetmeden tuzlamasını yapar. Tuzlama ile birlikte hayvan daha çok su içer ve iştahı arttığı için daha çok ot yer. Bu şekilde beslenen hayvan daha çok et tutmaktadır. Doğal çevrenin sunduğu imkânlar ile beslenen keçilerin çok yağlı bir yapıya sahip olması istenmez. Doğada bulunan ağaçların ve otların hangisinin yağ, hangisinin et yaptığı çobanlar tarafından

bilinmektedir. Keçinin eti yağsız olursa etin lezzeti olmayacaktır. Çok yağlı olması da istenilen bir durum değildir. Tüm bu düşüncelerle çoban keçileri dengeli bir şekilde beslemeye özen göstermektedir.

Keçi oldukça dayanıklı bir hayvandır. Susuz bir bölgede kalmak zorunda kalırsa günlerce susuz yaşayabilmektedir. Ancak bu şartlarda hareketi kısıtlanmakta, iştahı azalmaktadır. Çoban, günün güneşli saatlerini gölgede geçirmeye çalışır. Otlanmaya da güneşin etkisini yitirmeye başladığı akşam saatlerinde çıkmaya çalışır. Keçilerin başında bulunan çoban durumu daha fazla soruna yol açmayacak şekilde en kısa zamanda çözmeye çalışır.

Sarıkeçili Yörükler besledikleri hayvanları sesleri ile yönetebilme kabiliyetlerine göre kendilerini övmektedirler. İyi bir çoban çok uzak mesafelerden de keçilerini sesleri ile yönlendirebilmektedir. Saha çalışmalarım esnasında keçiler beni yabancı bildikleri için aynı sesi çıkartmamıza rağmen dinlemediler. Benden ürküp kaçmaya çalıştılar. Bazı dönemlerde göç sırasında sürü içerisinden birkaç keçi dağlarda kalabilmektedir. Dağlarda kalan keçi kurt olmadığı yerlerde uzun süre hayatta kalmayı başarabilmektedir. Sahibinin dışında birileri yakalamaya çalıştığında kaçmakta ve ele geçirilmesi oldukça zor olmaktadır. Bu tür durumlarda keçi sahibi yanına evinden bir başkasını daha alarak keçinin olduğu yere gider. Aradan iki yıl bile geçse keçi sahibinin sesini tanıyabilmektedir. Kendilerine has komutlar ile dağda uzun süre kalmış keçi ya da keçileri ana sürü gurubuna sürerek götürebilirler. Bazı durumlarda ana sürüye katmak zor ise yaklaşık yirmi civarında keçi ana sürüden alınır. Uzun süre dağda kalan keçinin otladığı yere doğru bu küçük grup sürülür. Bu küçük gurubu gören dağda kalmış keçiler, sahibinin sesini de duyunca gelip sürüye katılır.

Koyun: Sarıkeçili Yörüklerde koyun çok az beslenmektedir. Birkaç aile sadece hobi amaçlı beslemektedir. Yörükler arasında keçi 'şeytan', koyun 'melek' diye tabir edilmesine rağmen, görüşülen Sarıkeçili Yörükler bu ifadenin tam tersini iddia etmektedirler. Koyunun göç esnasında ya da meraya giderken söz dinlemediğini, keçinin ise tamamen söz dinlediğini ve çobanı yormadığını ifade etmektedirler (S. G., Yüz yüze görüşme, 23.04.2015). Çobanın keçi sürüsü çok kalabalık bile olsa hâkim bir yerden sesle, ıslıkla köpeğine verdiği komutla sürüyü çok kolay sevk ve idare edebilmektedir. Koyunun sevk ve idaresi zordur. Koyun daha narin yapıya sahip olduğu için beslenmesi ekonomik olarak tercih edilmemektedir. Geçmiş dönemlerde koyun yünü oldukça ekonomik değeri yüksek olan bir ürün iken günümüzde bu önemini yitirmiştir. Ayrıca Akdeniz sıcakları koyun için çok fazla elverişli değildir. Otlama saatleri keçi ile uyumlu değildir. Sıcak havalarda gölgelik yer arar. Gölgeden kalkıp otlamak istemez. Koyun her otu yemediği için zahmetli bir hayvandır. Keçi ise kendi yiyeceğini kendisi temin etmek için gerekirse ağaca dahi tırmanır ve otunu yer. Koyun beslenme düşüncesinden alıkoyan en önemli etken, keçinin gece vakti karnını doyurmak için otlak alana gitmesidir. Sabaha kadar otlakta kalan koyun sabaha karşı geri dönmektedir. Bir personel sadece koyun gütmekle görevlendirilmeli ve bakımı ile ilgilenmelidir. Her geçen gün nüfus oranları düşen Sarıkeçili Yörükler için koyuna ayıracak fert kalmamaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı koyun, Sarıkeçili Yörükler için ekonomik bir ürün olarak değerlendirilmemektedir.

Deve: Deve, Sarıkeçili Yörükler için kutsal kabul edilmektedir. 'Dualı' ya da 'hamaylı' denilmektedir. Deveye eziyet etmekten, deveyi dövmekten, aşırı yük

yüklemekten kaçınmaya çalışılmaktadır. Yaşlanan develer satılmaktadır. Deve kurban edilmemekte ve eti yenilmemektedir. Hatta çok usta kasaplık yapabilmelerine rağmen, Sarıkeçili Yörükleri deve kesim işinde yardım talebini dahi kabul etmeyecek kadar deveyi mübarek kabul etmektedir. Kur'an-ı Kerim gibi göbek altına indirmemeye çalıştıklarını ifade etmektedirler. Göbek altına alınmaması gerektiği düşünüldüğü için, yününden elde edilen ipten kesinlikle ayakaltına serilecek sergi dokunmaz. Elde edilen yünü ile yastık, yorgan, kazak vb. türde eşyaların yapımında kullanılır. Daha önce bahsedildiği gibi, deve göğsünden alınan kıl ile muska yaptırmakta ve üzerlerinde taşımaktadırlar. Deve mübarek hayvan olduğu için üzerinden düşen kişinin de devenin duasına mazhar olduğu düşünülerek zarar görmediğine inanılmaktadır. Sarıkeçili Yörükler, deve ve eşeği kişiselleştirerek fabl haline gelmiş şu ifadeye yer verirler; "*deve, üstümden düşene yer yatak yorgan olsun, eşek de üstümden düşene yer kazma kürek olsun*". Deveden de çok düştüklerini ama hiç yaralanmadıklarını anlatmaktadırlar. Eşek deveden daha yere yakın, engin bir hayvan olmasına rağmen, eşekten düşenlerin mutlaka ağrı, sızı ya da tedavisi gerekli yaralanmalar ile karşılaştıklarını anlatmaktadırlar.

Develer Şubat aylarında çiftleşmektedir. Hamilelik dönemleri on iki ay sürmekte ve gene Şubat aylarında doğum yapmaktadırlar. Bir deve doğum yaptıktan sonra iki yıl doğum yapmamakta, vücudu dinlendirerek yeni doğum için hazırlanmaktadır. Doğada yeterli miktarda devenin yiyebileceği bitki olduğu için nitelikli bir yem alınmamaktadır (B. U., Yüz yüze görüşme, 25.02.2015). Sarıkeçili Yörüklerde kurbanlık için ya da ticaret için deve besiciliği yapılmamaktadır. Günümüz şartlarında bir devenin fiyatı 8.000-15.000 Tl. arasındadır[12]. Mevcut olan

[12] 15 Aralık 2015 tarihinde 1 dolar 2.90 Tl'dir.

develer yük taşıma aracı olarak kullanılmaktadır. Son dört ailede kalmıştır. Bu aileler de hobi olarak beslemektedirler. Zira develeri olmalarına rağmen traktörleri de bulunmaktadır. Yüklerin büyük bir çoğunluğunu traktörleri ile taşımaktadırlar.

Devenin bazıları insanlar gibi sigara içmektedir. Sigara içme isteği geldiğinde sigarasının mutlaka verilmesi gerekmektedir. Sigara bulamayan deve, sinirlenip insanlara zarar verebilmektedir. Elif Candan bu konuyla ilgili bir hatırasını şöyle anlatıyor. "*Henüz 4-5 yaşlarındaydım. Aklım eriyor. Nisan ayı geldi gayrı. Göç zamanı gelmişti. Hazırlık yapıyorduk. Evin yataklarından dikilecekleri dikiyorduk. Eski gaz feneri vardı. O feneri akşam yaktık. Babam diken diyor. Bizde durmuş abim var. Böyle oturuyoruz kenarda. Bi tane devemiz vardı. Tehlikeliydi. Sigara içerdi. Bubam sigarayı içtimiydi ora koydumuydu o da içerdi. Erkek deveydi. Başımızda dineliyordu. Yanan sigarayı attık yere. Ona öfkelenmiş. Ciğara yere atıldı diye. Ben yerde oturuyordum. Deve üstüme bi oturdu. Döşünün altına beni bi aldı. Göğsüyle yere bastırdı. Babam zor kurtardı beni. Ciğarasını eyice alamamış demek ki. Tütününü alamamış eyice. Babam içerken yere koyardı. Bi deve alıp içerdi bi babam.*" Deve kendisine kötü bir şey yapıldığı zaman çok uzun süre unutmamakta ve kin gütmektedir. Elif Candan sahip oldukları bir devenin annesine tam yedi sene kin güttüğünü de ifade etmektedir. Annesinin deveyi uzaklaştırmak maksadıyla bir değnek vurmuş olduğunu, devenin de zıtlaştığını ifade etmektedir. Annesini ne zaman görse dik dik baktığını, asla yanına yaklaştırmadığını ifade etmektedir. Ancak yedi sene sonra deve hastalanmış olduğu için kin gütmeyi bırakıp yaşananları unutmuştur.

Sarıkeçili Yörükler, devenin özel bir hayvan olduğunu her fırsatta hatırlatmaktadırlar. Devenin ölmeden önce Allah tarafından verilen bir lütuf ile

mutlaka kıbleye döndüğünü anlatmaktadırlar. Sultan Gök bu konuda başından geçen hatırasını şöyle anlatmaktadır. "*Deve ölmeden önce bi sıçrar, yönünü kıbleye yana atar kendini. Ben bunu gözümle gördüm. Nedim abim deveye duz vermişimiş. Duz dokanmış. Hastalandı. Bi gün iki gün derkene kalkamaz oldu. Sabah oldu. Biz de babamla hiç ayrılmıyoz ya. Babamla vardık. Babam kesim diye vardı. Bi baktık. Son nefeste hıh edip durur. Bu ölüyo gari kesmeye gerek yok bunu dedi bobam. Bi sıçıradı. Kalkıverdi. Küütedek kıbleye. Gördügüz mü bak uşağım, kıbleden yana döndü dedi. Ondan keri kesti. Mısmıl oldu. Kasaplar aldı. Kıbleye dönmese kesmiyecekti. Kesse mundar olacaktı. O yüzden kesmedi. Kıbleye kendisi döndüğü için kesti ve mısmıl oldu. Kedilerin sırtı yere gelmesin diye Allah'ın lütfu olduğu gibi devenin de ölmeden önce kıbleye dönmesini Allah lütfetmiştir*" demektedir.

Deve Türleri: Kara deve; siyah ve dişi deveye denir. Kırmızı Gaylak; dişi devedir. Akgaylak, dişi deve türüdür. "Besirek"; güreş için yetiştirilen develerden güreşe hazır olgunluğa ulaşmış deveye denilmektedir. İğdiş edilmiş deveye de "besirek" denilmektedir. Buhur, çift hörgüçlü olup İran'dan getirilmiş bir türdür. Buhur devenin sperminden olan dişi deveye "maya" denilmektedir. Boğazının alt kısmında ve dizlerinin alt kısmında çok uzun saçları bulunur. Güz mevsimlerinde esen rüzgârın bu saçları dalgalandırması, Sarıkeçili Yörüklere ayrı bir haz vermektedir. Boz deve ise lökün sperminden olan devedir. Dişisinde de erkeğinde de tüy çok kısa olur.

Devenin doğan yavrusuna "boduk ve köşek" denir. Bir yaşını dolduran köşeğe "dorum" denir. "Krinççi", iki yaşını geçmiş erkek deveye denilmektedir. Beş

yaşına kadar dişi deveye “dorum” denilmeye devam edilir. Beş yaşından sonra deve dişi ise “gaylak” denilmektedir. Gaylak deve artık yavru yapacak yaşa gelmiş olandır. Zemheri ayında erkek dişi ile çiftleştirilir. Sarıkeçili Yörükler arasında çiftleştirilecek olan dişi deve için “gaylağı bastırdın mı” tabiri kullanılır. “Bordlaçı”, hamile kaldıktan bir müddet sonra karnının şişmeye başlamış olduğu durumu ifade etmek için kullanılır. Beş yaşındaki erkek deveye ise “girinci” denilmektedir. Girinci konumuna gelen deve arık çiftleşme isteğinin geldiği dönemdir. Yedi yaşına gelen erkek deveye “lök” denilmektedir. Lökün ağurtlağı oluşur. Bazı yerlerde “davarcık” ya da “duluk” da denilmektedir. Lökün yeterli olgunluğa ulaştığını anlamak için, “lök duluğunu yardı mı” denmektedir. Ağurtlak kırmızı bir keseciktir. Ağzından dışarıya çıkar. Bilmeyenler uzaktan ağurtlağı dil zannederler. Kızan döneminde bu ağurtlağı düdük gibi öttürmektedir. Dülülü dülü dülü şeklinde ses çıkartır. Bu ses çok uzaklardan duyulabilmektedir. Bu dönemde damızlık için seçilen lök develerin dışındakiler kısırlaştırılır. Kısırlaştırılmış lök deveye “iğdiş” denilmektedir. Keçilerde olduğu gibi develere de isim verilmektedir. Bazı deve isimleri şunlardır: kırmızı gaylak, kara gaylak, akkız, karakız, kırmızı iğdiş, kara iğdiş, lök iğdiş bazılarıdır. Sarıkeçili Yörükler develerini isimleri ile çağırmaktadırlar. İsimleri zikredilen deve de kendisine seslenildiğini bilmekte ve sahibinin yanına gitmektedir. Sahibine sevgi gösterisinde bulunan deve, sahibine sırnaşmaktadır. Sahibini koklar. Sahibi ile oynaşmak ister. Sahibi de devesini sevindirmek için cebinden tuz ikram eder. Deve tuzu çok sever. Tuzunu yiyen deve tekrar otlağına geri döner. Develer meralarda otlaması için serbest bırakılmaktadır. Arazinin geniş ve ormanlık olması deveyi bulmakta güçlük çıkartmaktadır. Yörükler de çareyi develerin boynuna çan

takmakta bulmuşlardır. (F. C., E2., N. C., H. G., Yüz yüze görüşme, 12.12.2015., H. Ö., H. İ. Y, 09.07. 2016).

Göç esnasında gelişmiş ve belirli olgunluğa ulaşmış develere yük yüklenir. Henüz genç ve yavru olan develer serbest kervanı takip eder. Yedi devenin bir araya gelmesine "bir katar" adı verilir. Develerin önünde eşek ya da at olur. Deve kervanının liderliği erkek bir deveye verilmektedir. En geride bulunan deveye "hatap" denilen çan takılmaktadır. En önde giden deveye ise daha çok ses çıkartan kös çanı takılmaktadır. Diğer develerde daha küçük ebatlarda çanlar bulunur. Ulaşılmak istenilen menzile varıldığında develer, deve çobanının nezaretinde otlatılır. Deve çobanı, deveye sahip çıkmaz ise komşuların ekin tarlasına ya da ekili arazisine girip zarar verebilmektedir. Sarıkeçili Yörüklerden Halil Öksüzoğlu bir hatırasını şöyle anlatmaktadır, "*Komşularımızdan birinin devesi köylünün tarlasına girmişti. Tarlaya zarar vermiş olmasından dolayı tarla sahibi sinirlenip deveyi yularından yakalamıştı. Yularından çekerek ormancılara şikâyet etti. Ormancı bu bizim meselemiz değil deyip köylü ile ilgilenmedi. Köylü sinirlenip deveyi dövmeye kalkmış. Deve de bu duruma sinirlenip adamı yere yatırdığı gibi döşü ile üstüne çökerek köylüyü öldürdü. Yargılama neticesinde mahkeme, komşumuzun bir suçu olmadığına kanaat getirerek beraat ettirdi*" demektedir. Sahip çıkılmadığı dönemlerde canavar (kurt) deveyi öldürebilmektedir. Kurt deveyi oldukça ilgi çekici bir şekilde öldürmektedir. Boşta kalan deveyi gören kurt, yere sırt üstü yatmakta ve yerde yuvarlanmaya başlamaktadır. Bu haliyle yerde can çekişen bir görüntü sergilemektedir. Zaman zaman yerde kıpırdamadan yatar. Deve bu durumu merak eder. Yerde yatan kurdu durumunu anlamak için koklamak ister ve yere eğilir. Bu an için fırsat kollayan kurt ise yerden fırlar ve devenin burnunu ısırır. Deve durumu fark

ettiğinde çok geç kalmış olur. Devenin en hassas yeri burnudur. Kurt da bunu bilmektedir. Deve burnunda bulunan kurdu düşürmek için, var gücüyle boynunu bir sağa bir sola çırpar. Ancak kurt o kadar güçlü ısırmaktadır ki devenin burnunu ısırdığında deveden düşürmek imkânsızdır. Deve birkaç dakika içerisinde yere devrilir ve ölür. Kurt da deveyi istediği gibi yer. Canı burnunda olmak deyimi de buradan gelmektedir (H. Ö., H. İ. Y., Yüz yüze görüşme, 07.07.2016). Deve çobanı da deveyi zapt etmek istediğinde, zorla ilaç içirmek istediğinde devenin burnundan tutmaktadır.

Sarıkeçili Yörükler teknolojinin gelişmesi ile deveyi terk etmişlerdir. Yarı göçebe pastoraliz mi yaşayanlar 1990'lı yıllarda devenin yerine katırı kullanmaya başlamışlardır. Katır sarp dağlık alanlarda daha güçlü ve dayanıklı görülmektedir. Çamur alanlarda deve yürümekte zorlanırken, katır daha rahat ilerleyebilmektedir. Beslemesinin kolay olması, devenin güdüldüğü gibi ayrı bir personel istihdam edilmesine gerek yoktur. Bu şartları göz önünde bulunduran yarı göçebeler 2000'li yıllara kadar katırları kullandılar. Yolların dağ yaylalarına kadar ulaşır hale gelmesi, teknolojinin artması ve alım gücünün yükselmesi, ulaşımı motorlu araçlarla sağlamaya yöneltmiştir.

Hayvanlarda Kullanılan Çan ve Ziller: Yıllarca Sarıkeçili Yörüklerin develerini göç esnasında bayram havasında süslemeleri, geleneklerinin önemli bir sembolü olmuştur. Takılan çanların tok ses çıkartması ve kulağa hoş gelmesi yörükler arasında gösteriş unsuru olmuştur. Geçen bir devenin çan sesi sessiz kırsalda bazen kilometrelerce uzaktan duyulabilmektedir. Gelen kervanın kime ait olduğu çan

sesinden anlaşılabilmektedir. Devenin kervanının önünde giden develerin kulak arkalarına takılan çana "Tuluk çanı" denilmektedir. Özel yaptırılmakta ve deve süsü olarak takılmaktadır. Devenin başına takılan boncuklu süslü giydirmelerin aksesuarı olarak da kullanılmaktadır. En arkada gelen tülü deveye (maya) takılan çan en büyük çandır. Bu çana "gümbürek" denilmektedir. Deve adımını attıkça "güm güm", "güm güm" diye ses çıkartmaktadır. Devenin özellikle tülü türüne gümbüreğin takılması, bu devenin uygun ritimde yürüme kabiliyetinin olmasıdır. Boz develer aynı ritmi yakalayamamaktadır. Bu sebeple gümbürek takmak için tercih edilmemektedir. Kervan sahibi devesinde bulunan bu gümbüreğin sesini duydukça kervanıyla gururlanmakta ve göçün keyfini yaşamaktadır. Küçük çanlara zil denilmektedir. Ziller daha çok keçilere takılmaktadır. Arazide kaybolmalarını önlemek için kullanılmaktadır. Sürüde bulunup da çanı olmayan diğer keçiler, bu sese alışmakta ve çan takılı keçiyi takip etmesi gerektiği içgüdüsüyle hareket etmektedir. Şekil 23'te Sarıkeçili Yörüklerin kullandıkları bazı çan ve zil türleri görülmektedir.

Şekil 23. Sarıkeçili Yörüklerde Kullanılan Çan Türleri

Foto: Ferhat Büyükşahin, Bozkır/Konya, 7.07.2016.

Çoban Köpeği: Çoban Köpeği, doğal çevrenin birçok olumsuz etkilerini bertaraf edebilme özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, her Sarıkeçili ailenin en az 4 çoban köpeği bulunmaktadır. Bu sayı 4 ile 8 arasında değişmektedir. Köpek, Sarıkeçili Yörüklerin en önemli yardımcılarındandır. Sarıkeçili Yörükler yerleşim yerlerinin dışında bir yaşam alanı seçmek zorunda kaldıkları için köpekleri en güçlü bekçileridir. Gece meydana gelen hırsızlık vakalarını önlemektedir. Vahşi doğada bulunan canavar (kurt) tehlikesini bertaraf etmekte oldukça etkilidirler. Bu bağlamda, çoban köpeği, yörüklerin gören gözü, duyan kulağıdır. Yörükleri ziyarete gelen misafirleri bile korkutmaktadır. Ev sahiplerinden birisi ile çadıra yaklaşılmaz ise köpekler saldırabilmektedir. Özel bir cinsleri yoktur. Birçoğu kırma köpeklerdir. Sarıkeçili Yörükler, köpeklerinin faydalarını bildikleri için onların bakım ve ihtiyaçlarını özenle gidermektedirler. Yemek saatlerini asla ihmal etmezler. Köpek, her yiyeceği yemez. Sarıkeçili Yörüklerin "yal" dediği ve kendilerinin özel hazırladığı yemek yedirilir. (Bkz Şekil 24). Yal, bir kaba su koyulur. Suyun içerisine arpa unu koyulur. Bir miktar tuz ilave edilir. Su ısıtılır. Isıtma esnasında arpa unu bir kaşıkla karıştırılır. İçerisinde bulunan su buharlaştıkça arpa unu, lapa haline dönüşür. Köpekler, yalı çok sevmektedir. Doyurucu özelliği olması nedeniyle de az bir yal, köpekleri beslemeye yeterli olmaktadır. Köpeklerden iyi cins olduğuna kanaat edilenlerden yavru elde etmeye çalışmaktadırlar. Elde edilen yavrular, hısım akrabaya dağıtılır. Köpeklerde bilinen iki rahatsızlık vardır. Bunlar it hastalığı ve kurtla mücadele sırasında kurdun tüylerinin köpeğin boğazına yapışması neticesi oluşan rahatsızlıktır.

Şekil 24. Köpek yemi olan Yal ve Tepit (Tepit: "Yalın" Yumru Hali)

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii, 02.01. 2016.

İt Hastalığı: İt hastalığına yakalanmış köpek yemeden içmeden kesilir. Yal yemez. İştahı kesilir. Zayıflamaya başlar. Belirli aralıklarda "kıh, kıh" diye ses çıkartarak öksürür. Genelde it hastalığına yakalanan köpek ölür. Sarıkeçili Yörükler it hastalığına yakalanmış köpekleri ölmemesi için doğal çözüm yolu olarak ise, keçi kırkma makası ile köpeklerinin tüylerini kırkmaktadırlar. Baş bölümünden kuyruğa kadar olan kısma kadar kırk kertik vurma gerektiğini ifade etmektedirler. Kırk kertik olan köpek sağlığına dönme ihtimali yüksektir (C. C., M. C. A. K., Yüz yüze görüşme, 16.07.2015).

Çoban Köpeğinin Kurt Tüyünü Yutması: Sarıkeçili Yörüklerin keçilerini kurda (canavar) karşı koruyan en önemli yardımcıları köpekleridir. Kurt davara saldırdığı anda köpekler kendi canlarını hiçe sayarlar. Ölümleri ile sonuçlanacak bir saldırı dahi olsa köpekler kurda saldırmaktan geri kalmamaktadırlar. Saldırı esnasında kurdu ısıran köpeğin boğazına canavarın tüyleri kaçmaktadır. Bu tüyler köpeği rahatsız etmektedir. Rahatsızlık hastalık seviyesine ulaşır. Köpek, yemekten

içmekten kesilir. Neşesi kaybolur. Müdahale edilmez ise köpek ölür. Sarıkeçili Yörüklerin en sadık bekçilerinin ölmesi pek istenilen bir durum değildir. Bu bağlamda köpeklerinin sağlığı Sarıkeçili Yörükler için çok önemlidir. Köpeğin yaşadığı bu rahatsızlığı veterinere götürmeden doğal yolla şöyle tedavi etmektedirler: Köpeğin yemeden içmeden kesildiğini fark ederler. Zaten kurtla dövüşmüş olan köpekte bu rahatsızlığın olabileceğini tecrübelerinden dolayı bilirler. Bazlama ekmeğinin üzerine tereyağı sürerler. Tereyağlı bazlamayı köpeğe yedirirler. Köpeğin boğazında takılı kalmış kurt tüyü bazlama sayesinde boğazından sökülür. Köpek rahatlar. Tereyağlı bazlamanın dışında başka bir yiyecek, köpeğin boğazına takılıp kalan tüyü çıkartamamaktadır (C. C., M. C. A. K., Yüz yüze görüşme, 16.07.2015).

Tavuk: Tavuk, geçmiş dönemlerde de günümüzde de Sarıkeçili Yörüklerin pek rağbet etmediği bir hayvandır. Hobi amaçlı birkaç aile yetiştirmektedir. Sarıkeçili Yörüklerin sosyal hayatının temelini konar-göçerlik teşkil ettiği için tavuk angarya gibi gözükmektedir. "*Tavuk, yerleşik hayata geçmişlerin işidir*" diye düşünmektedirler. Göç esnasında taşımak için özel sandıklar ya da kafesler yaptırmak gerekmektedir. Sarıkeçili Yörüklerden Veli Gök, traktörünün altına özel olarak yaptırmış olduğu kafesler ile tavuklarını taşımaktadır. Göç esnasında konalgalarda tavuklar yayılması için salınmaz. Bölge ormanlık olduğu için tavuklar ile ilgilenecek ve takip edecek kimse yoktur. Tavuk besleyenler için, akşam vakti, tavuklarını kümese toplamak büyük bir dert olmaktadır. Tilki, sansar gibi yaban hayvanlara yem olma ihtimali yüksektir. Birçok Sarıkeçili için ise tavuk kötü kokusundan dolayı beslenilmemesi gereken bir hayvandır. Hatta bazıları, kokusuna bile katlanamadığından tavuğun pişirildiği çadıra dahi girmemektedir. Emine Candan

bu konuyla alakalı bir hatırasını şöyle anlatmaktadır. "*Dedem ırahmatlı, bir tavık getirmiş. Böle çorba yapmış. Halam ben bunun bulaşığını bile yıkamam demiş. Tabağını mabağını bulaşığını yıkamam demiş. Dedem ırahmatlık, su ısıttı. Kendi bulaşını kendi yıkadı. Onu hiç unutmuyom*". Yumurtası ise yenilmektedir.

4.1.2.3. Halk Baytarlığı

<u>Keçileri Soğuk Algınlığına Karşı Koruma ve Tedavi Etme Yöntemleri:</u>

Göç esnasında Sarıkeçili yörükler Anadolu coğrafyasının topoğrafik konumu nedeniyle vertikal (dikey) göç şeklini uygulamak zorundadırlar. Sahil bölümünde havalar ısınmış olmasına rağmen 700-800 m. rakıma ulaşıldığında hava hala soğuk bulunmaktadır. Bu bölümde bir miktar oyalanılır. Bu oyalanma esnasında yeni iklim koşullarına gerek kendileri, gerekse hayvanları uyum sağlarlar. Ancak bu uyum esnasında bazı hayvanlar soğuk algınlığına yakalanırlar. Soğuk algınlığını da tedavi etmenin en güzel yolu doğal çevrede bulunan "sumak" bitkisinden yararlanma ile mümkün olmaktadır. Sumağın yapraklarını davarlara yedirmek suretiyle kısa sürede iyileşmesi sağlanır. Akdeniz bölgesinin endemik bitkilerinden olan taş kekiği, soğuk algınlığına maruz kalan keçiler için diğer bir doğal çevrenin sunduğu iyileştirici bitki türüdür. Sağlıklı hayvanın da taş kekiğini yemesi halinde vücut savunma sistemini güçlendirmektedir (M. E., Yüz yüze görüşme, 8.12.2015).

Yaz döneminde süs biberi de denilen acı biberler kurutulur. Kurutulan bu biberler dövülerek toz haline getirilir. Soğuk algınlığına yakalanmış büyük baş

hayvanlara tedavi maksadıyla kullanmak gerektiğinde ise; toz haline getirilmiş bulunan bu toz biber, tereyağı ile karıştırılır. Elde edilen bu karışım hamur olana kadar ovalanır. Hamur halini alan yeni karışım, küçük küçük nohut büyüklüğünde yuvarlanır. Hayvanın ağzına gem takılır ki hayvanın kıpırdaması önlenmiş olur. Hastalanan hayvanın her bir burun deliğine bu küçük tanelerden birer tane koyulur. Burun delikleri elle ovulur. Böylece hazırlanan karışım burunda yeterince dağılması ve buruna nüfuz etmesi sağlanır. Hayvanın gözlerinden sicim gibi yaş dökülür. Ama bu karışımın verdiği sıcaklık hayvanın ısınmasını sağlar. Daha sonra hayvanın kulaklarına da birer tane koyulur. Hayvanın kulakları ovalanır. Bu işlem ile hayvanın vücudu tamamıyla ısınır. Bu işlem sayesinde ölümün eşiğine gelmiş olan hayvan kurtulmaktadır (M. E., Y. E., Yüz yüze görüşme, 8.12.2015., H. İ. Y., H. Ö., 21.01.2016).

Soğuk algınlığına yakalanmış davarlar için ekşi limon, ekşi portakal ve ekşi mandalina yedirilir. Limonlar, portakallar ya da mandalinalar kesilerek yere serilir. Bu c vitamini deposu olan narenciye ürünleri tuzlanırsa davar bu tuzlu ürünleri daha çok severek yer (M. E, Yüz yüze görüşme, 8.12.2015., H. Ö, 21.01.2016).

Şekil 25. Taş Kekiği Sivri Kekik

Foto: Ferhat Büyükşahin, 2015.

Kekik: Keçiler soğuk algınlığı aldığında kekik kaynatılır. (Bkz Şekil 25). Kaynatılan kekik keçiye zorla içirilir. Bazen keçi, Torosların doğal bitki örtüsü içerisinde kekik olduğundan kendisi kekiği bulup yemektedir. Keçinin sağlıklı olmasında, doğal imkanlar kendiliğinden oluşabilmektedir. Her şeye rağmen soğuk algınlığı oluşması halinde de yukarıda ifade edilen şekilde kekikten istifade edilmektedir.

Keçi Meme (Bicik) Hastalığı:

Keçinin memelerinde yaralar çıkması ile kendisini belli eder. Yavru keçinin annesinin biciğini ısırması ile her hangi bir şekilde biciğini çevresel etkiler ile yırttırması ile mikrop kapan keçi, bicik hastalığına yakalanabilir. Bu hastalığa yakalan keçi, diğer hayvanlara da hastalığı bulaştırabilmektedir. Bulaşıcı hastalık kategorisindedir. Bütün sürüye yayılır. Veterinere müracaat edilirse verilecek olan ilaç antibiyotiktir. Ancak yörük veterinerliğinde tedavi daha farklıdır. Doğal çevrenin sunduğu imkânlar kullanılarak Sarıkeçili Yörüklerde tedavi daha etkilidir. Yavruların sütten kestiği dönemde tedaviye başlanır. Ekim- Aralık arası tedaviye başlamak için en uygun dönemdir. Hayvanın bicikleri kurumuş olması gerekir. Sütten kuruyan hayvanda bicik yarası da sanki kaybolmuş gibi görüntü verir. Ancak yara kaybolmamıştır. Yaranın gözü orada canlı olarak bekleme pozisyonundadır. Keçinin memesi dikkatli incelendiğinde yaranın olduğu yer bembeyaz belli olur. Tedavi edilmez ise keçi yavruladığı anda yeniden hastalık yara şeklinde ortaya çıkar. Katran ağacından elde edilmiş olan katran yağı bicikte bulunan yaranın üzerine sürülür. Bir demir alınır. Ucu ateşte kızdırılır. Yardımda bekleyen kişi keçiyi tutarken, diğeri bicikte bulunan yaraya kızgın demiri sürer. Yaradan çıt diye bir ses duyulur. Çıt

sesinin duyulması mikrobun öldüğünün işaretidir. Çıt sesi duyulmaz ise yara kendisini tekrarlar. Ancak bu işlem ehil olan kişilerce yapılmalıdır. Kızgın demirin bicik üzerinde duracak olduğu süreyi ayarlayamaz ise biciğin yanmasına ve tamamen biciğin körelmesine sebebiyet verir. Körelen bicik ise bir daha süt veremez. Keçi de yavrusunu da besleyemez. Kızgın demirin yarayı yakması esnasında katranda yaraya nüfuz ettiğinden, katranın tedavi edici özelliği daha etkili olarak reaksiyon gösterir. Hem bicik yarası mikrobunu öldürmede etki gösterir hem de kızgın demir ile yanan biciğin kısa sürede iyileştirmede etki gösterir (H. İ. Y., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 21.01.2016).

Çelerme:

Küçükbaş hayvanların ve develerin bağırsaklarında meydana gelen bir hastalıktır. Bağırsaklarından kan gelir. Hayvanların aniden ölümüne sebebiyet verebilir. Yazın yazlaktan dönenen hayvan taze ot yemeye alışmıştır. Ancak kışlakta taze ot bulmakta zorlanıldığı dönemde, Sarıkeçili Yörükler hazır yem ile davarların karınlarını doyurmaktadırlar. Bu hazır yem hayvanın bağırsaklarını bozabilmektedir. Ya da kışlakta taze ot bulamadığı dönemin alışkanlığı olan hazır yemi bırakıp ilkbahara doğru çıkan taze yonca türü yemleri yemesi neticesinde bağırsaklarında sorun olabilmektedir. Sarıkeçili Yörükler eski yıllarda, kışlak olarak da yazlak olarak da kullandıkları yerleri üst üste kullanmazlardı. Kullanılır ise gen denilen rahatsızlık ve kene ortaya çıkmaktaydı. Doğa kendisini yenileyemeden, bitkiler daha güçlenmeden tekrar aynı yere gelinmiş olması da "çelerme" hastalığının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Davarların dikkatli incelenmesi neticesinde fark edilebilir.

Bazen fark edemeden davarlarda ölüm gerçekleşebilmektedir. Çelermeye yakalanan hayvanı tedavi etmek çok zordur. Hayvan takatten düşüp yerden kalkamayacak olduğu durumda artık yaşama imkânı kalmaz. Hayvan neşesini yitirmeye başlamışsa, düşünceli bir hal sergiliyorsa ya da yüz bölgesinde seğirmeler baş göstermişse çelermeden şüphelenilir. Aşı yapılmış olan hayvanlar bu hatalık ile mücadelede başarılı sonuç vermektedir. Doğal yöntemler ile limon ve tatlı aynı anda verilirse, yüzde elli hayvanı kurtarma ihtimali bulunmaktadır. Nar ekşisi, limon, pekmez içirilmesi fayda sağlar (H. G., H. Ö., H. İ. Y., Yüz yüze görüşme, 22.01.2016).

Ciğer Ağrısı Hastalığı:

Ciğerlerde meydana gelen bir hastalıktır. Keçebaş hastalığı da denmektedir. Hayvanın ciğeri, hastalıktan dolayı keçe gibi olduğundan bu ismi verdiklerini söylemektedirler. Bulaşıcı bir hastalıktır. Sarıkeçili Yörükler hayvanların ciğer hastalığına yakalandığını fark ettikleri anda, hastalanan hayvanlardan bir tanesini kesmektedirler. Kesilen hayvanın iç organlarından bir tanesini kovaya koymaktadırlar. Kafanın içerisinde bulunan beyin ve gözde kovanın içerisine atılmaktadır. Kovanın içerisinde biriken ciğer, bağırsak, kalp, karaciğer gb. organlar bünyelerinde bulunan suyu kovanın içerisine salmaktadır. Bir gece kovanın içerisinde kalan organlar mayalanır. Bulmak mümkün ise ipek iplik getirilir. Bulmak mümkün değil ise diğer renkli dikiş ipliği de kullanılabilmektedir. Yedi çeşit ipek iplik, kovanın içerisine batırılır. Bu ipler kalın bir iğneye (yorgan iğnesine) geçirilir. Bütün keçiler ağıla koyulur. Sıra ile keçinin kuyruk bölümünde tüysüz kısma iğne sokulmaktadır. İğne arkasında bulunan iplik keçinin tüm vücudundan geçene kadar

çekilmektedir. Böylece iplikte bulunan mikrop diğer hayvanlara zayıf şekilde temas ettirilmektedir. Ağılda bulunan bütün hayvanlar sıra ile bu işleme tabi tutulur. Her yeni hayvan gelişinde, iplikli iğne kovanın içerisine batırılıp çıkartılır. İpliğin üzerinden sıyrılmış olan zayıf mikroplar, kovadan tekrar ipliğe bulaştırılır. (C. C., M. C., 17.07.2015., H. Ö., H. İ. Y., Yüz yüze görüşme, 22.01.2016). Keçi kendi bünyesinde savunma mekanizmasını kurmakta ve ciğer ağrısı mikrobunun yayılmasını önlemektedir. Sarıkeçili Yörükler atalarından bugüne "Ciğer Ağrısı" hastalığını kendi yaptıkları aşılama yöntemi ile tedavi ettiklerini anlatmaktadırlar. Ancak bugüne kadar kimse kaleme alıp yazmadığı için bu yöntem bilinmemektedir. H. İbrahim Yagal, "*Veterinerin yaptığı aşıda bozuk olma ihtimali de vardır ve tedavi yüzde seksen etkilidir. Ama yörüklerin doğal yöntemle yaptıkları bu yöntem, yüzde yüz etkili çözüm getirmektedir"* demektedir. Elle yapılmış olan bu aşılama tekniğinin çok uzun yıllara dayandığını anlatan Sarıkeçili Yörükler, muhtemelen aşının icadından önce de aşıyı bilmekteydiler.

<u>Çiçek Hastalığı ve Doğal Çiçek Aşısı Elde Etme:</u>

Çiçek hastalığı, insanlarda olduğu gibi hayvanlarda da bütün vücudu sivilce kaplamaktadır. Sivilceler çok sulu bir yapıdadır. Sivilcelerde oluşan suları vücudunun dışına atamaz ise hayvan ölmektedir. Tedavi yöntemi ciğer ağrısında yapılan tedavi ile aynıdır. İlk "Çiçek Hastalığına" yakalanan hayvan kesilmektedir. Kesilen hayvanın iç organları alınmakta ve bir kovaya koyulmaktadır. Mayalanmaya müteakip, ipek ipler mayalı kovaya batırılır. İpler çuvaldıza geçirilir. Bu kez iğne, keçinin kulağından geçirilir. Her kulak geçirilmeye müteakip, iplik yeniden kovaya

daldırılıp tekrar ipin mayalı iç organlara temas etmesi sağlanır. Zira iğne kulaktan geçerken ipin üzerinde bulunan zayıf mikrop keçinin kulağında kalmaktadır. Her bir hayvan tek tek bu şekilde el yapımı aşı ile aşılanır. Böylece çiçek hastalığının yayılması önlenmiş olur (C. C., ve M. C., 22.04.2015., H. Ö., H. İ. Y., Yüz yüze görüşme, 22.01.2016).

İç Parazitlerin Tedavisi:

Hayvanlarda meydana gelen parazitleri temizlemek için veterinerden anti-bakteriyel ilaçlar alınmaktadır. Ancak çevresel etki ile kullanılan yöntem ise; göktaşı ya da çini taşından faydalanılarak deva bulunmaktadır. Göktaşı kendi başına çok kuvvetli bir zehirdir. Genelde boya sanayinde kimyasal maddelerin yapımında kullanılmaktadır. Uygun miktarı ayarlandığı takdirde, parazitleri dökmede çok etkilidir. Veterinerin kullandığı tüm ilaçlar göktaşının yanında daha az etkili kalır. Uygun dozda kullanılması halinde hayvanın içerisinde ne parazit kalır ne de larvası. Uygulayacak olan kişi karışım oranını çok iyi bilmesi gerekmektedir. Taşın sürtülerek tuzu çıkartılabilir. Çıkan bu tuzda davarlara verilebilir. Üç yüz keçiye nohut büyüklüğünde bir göktaşı toz haline getirilerek suya karıştırılması yeterli olmaktadır. Dozun ayarlanamaması halinde üç yüz hayvanında ölümüne sebebiyet verilebilir. Risk oranının yüksek olması nedeniyle Sarıkeçili Yörüklerde sadece ehil olan kişiler göktaşı tedavisini uygulamaktadır (H. İ. Y. ve H. G., Yüz yüze görüşme, 14.12.2015).

Deve Dikeni:

Deve dikeninin suyu içilir ise içeni sarhoş etmektedir. Deve dikeninin tohumu alkole katılır ise insanı öldürmektedir (E2. C., N. C, H. G, Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Keçileri Yılan Sokma Tedavisi:

Dağların korkulu hayvanı yılan, insanları soktuğu gibi hayvanları da sokmaktadır. Özellikle süt veren dişi keçinin sütü bol olduğu yaz dönemlerinde, yılan da süt içmeye gelmektedir. Yılan keçinin biciklerini (göğüslerini) emerek, keçinin sütünü içmektedir. Ancak çoğu zaman keçi bu durumdan rahatsız olmakta ve ürkmektedir. Yılanı vücudundan uzaklaştırmak ister. Bu duruma kızan yılan, keçiyi ısırmakta ve zehrini keçinin vücuduna göndermektedir. Ya da bazen ayağından sokar. Yılan tarafından sokulan keçi, bağırmaya başlar. Isırılan yerini hissettirir. Sarıkeçili Yörükler huzursuzlanan keçiyi derhal fark ederler. Keçinin yanına giderler. Yılan, ayağından ısırmış ise keçi ayağını topallar. Vücudunun başka bir yerinden ısırmış ise, orası gevşek bir et halini alır. Sarıkeçili Yörükler bakar bakmaz yılan ısırdığını anlarlar. Bu durumda en hızlı tedavi şekli ise çuvaldızın ucunu ateşte ısıtarak yılan ısırığının olduğu yere sokmaktır. Birkaç delik açılır. Demir çubuk ateşte kızdırılır. Şişkin yerin etrafı kızgın demir ile dağlanır. Çembere alınır. Kızgın demirle çembere alınan derinin etrafına zehir yayılamaz. Çuvaldız batırılmış yerden de damla damla zehir boşalır. Vücuttan dışarı atılır. Bu işlem yapılmaz ise, zehir tüm vücuda yayılır ve keçi kısa sürede ölür (H. Ö., H. İ. Y., Yüz yüze görüşme, 22.01.2016). Sarıkeçili Yörüklerin birçoğu, dağda dolaşırken keçiyi yılan soktuğunda

“Boğa Dikeni” yiyerek keçinin kendi kendine şifa bulduğuna da şahit olmuşlardır. Yılan ve akrep sokmalarında da Boğa Dikeni can kurtaracak düzeyde fayda sağlamaktadır. Boğa dikeninin dikenli kısmı temizlendikten sonra ana gövde de bulanan yeşil kabuk soyulmaktadır. Çok sert olmayan bu kısım yenilebilir. Özellikle yılan ve akrep sokmalarında bu bitkinin gövdesi yenildiğinde zehri vücuttan çok hızlı atar. Sarıkeçili Yörüklerin bu dikeni keşfetmeleri tamamıyla doğada bulunan canlıları izlemeleriyle olmuştur. Musa Candan, bir gün keçilerinden bir tanesini yılanın soktuğunu ve keçisinin boğa dikenini yiyerek kendiliğinden iyileştiğini fark etmiştir. Halil Öksüzoğlu ise: yılan ile farenin dövüşmeleri esnasında farenin yılan tarafından ısırıldığını ve zehirlendiğini ifade etmektedir. Fare zehirlenir zehirlenmez hemen yakınında bulunan boğa dikenini yemekte ve kendini toparlamaktadır. Yeniden güçlenen fare, yılana tekrar saldırmakta, yılan tarafından ısırıldığını görünce tekrar boğa dikenini yemektedir. Bu duruma canlı şahit olan Candan ve Öksüzoğlu boğa dikeninin önemini fark etmiştir. Öksüzoğlu’nun ablası Fadime’yi 2015 yılında akrep sokmuştur. Akrep büyük olduğu için zehri de Fadime Öksüzoğlu’nu çok sarsar. Sol tarafını hareket ettiremediğini acıdan ağladığını ve olduğu yerde kıvrandığını ifade etmektedir. Zehrin etkisi ile nefes almakta zorlandığını söylemektedir. Sarıkeçili Yörükler bildikleri GEB’i uygulamalarına rağmen fayda sağlayamazlar. Halil Öksüzoğlu’nun aklına boğa dikeni gelir. Çocuklarından acele olarak boğa dikeni toplamalarını ister. Boğa dikeninin kabuğu soyulmuş gövdesini yiyen Fadime, on dakika içerisinde tüm ağrılarından kurtularak rahatladığını ifade etmektedir (M.C, H. Ö., F. Ö., Yüz yüze görüşme, 02.07.2016). Musa Candan da başka bir hatırasında, kertenkele ile yılanın kavga ettiklerini ve yılanın kertenkeleyi ısırarak zehirlediğini gördüğünü söylemektedir. Yılan tarafından sokulan kertenkele,

gidip Boğa Dikenini (Bkz Şekil 26) yiyerek tekrar güçlendiğini ve tekrar yılana saldırdığını anlatmaktadır.

Şekil 26. Boğa Dikeni

Foto: Ferhat Büyükşahin, Seydişehir kırsalı, 2016

<u>Uyuz Hastalığı:</u>

Vitaminsizlikten kaynaklanmaktadır. Eskiler davar sıkılır strese girer ise, dar bir yere yatırılır ise, susuz bırakılır ise uyuz hastalığına yakalanacağını ifade etmektedirler. Uyuz olan hayvanın tüyleri dökülmektedir. Bazen tüm vücudu sarmaktadır. Veteriner yardımıyla tedavi edilmektedir. Sarıkeçili halk veterinerliğinde ise tedavisi; Uyuz olan bölge sert bir cisimle sürtülerek temizlenmeye çalışılır. Sert cismi uyuzlu bölgeye sürttükçe derinin üzerinde bulunan

mikrobun bir kısmı yere dökülür. Hayvanın sırtı kanayıncaya kadar sürtme işlemi devam edilir. Bulunabilir ise, araçlarda kullanılmış ve yanık yağ diye tabir edilen motor yağı sanayiden alınıp keçiye sürülür. Elleri çatlayan kişinin cilt kremini kullanarak el derisini yumuşattığı gibi, yanık yağ da keçinin derisini yumuşatmaktadır (S. G., H. G., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015). Yumuşayan derinin tedavisi daha kolaydır.

Bir kaba su koyulur. Su hafif eli yakacak kıvama gelene kadar kaynatılır. Kaynamış suyun içerisine katran koyulur. Katran su ile karıştırılır. Su değmemiş kül bu karışımın içerisine ilave edilir. Bir bez parçası alınır. Bu bez parçası karışımlı suya batırılır. Islanan bez uyuz olmuş hayvanın sırtına sürülür. Bu işlem birkaç kere tekrar edilir. Uyuzun iyileşmesi sağlanır (H. İ. Y., A. E., Yüz yüze görüşme, 14.12.2015).

Keçi Topallaması Tedavisi:

Keçi ayağında sızı olur. Sızıdan dolayı keçi topallar. Kökboyası denilen bitki toprak altından kazılarak çıkartılır. Toplanan kökboyası bitkisi kaynatılır. Bir bardağa koyulur. Keçinin ağzından zorla içirilir. Bu kökboyası bitkisi kısa süre içerisinde sızının geçmesini ve sızıya bağlı topallamanın kaybolmasını sağlar.

Keçilerin Gaz Sancılarını Tedavi Etme Yöntemleri:

Soğanla: Gaz sancısı çeken hayvanı soğanla tedavi etmektedirler. Soğanlar kesilerek bir kabın içerisine koyulmaktadır. Bu soğanlar ovularak suyu çıkması

sağlanmaktadır. Soğan bulunan bu kabın içerisine bir miktar tereyağı ve su koyulur. Tereyağı ile soğan suyun içerisinde ovalamaya devam edilir. Bu ovalama (Sarıkeçililer ovcalanma demekte) işlemi hamur olana kadar devam edilmektedir. Elde edilen bu karışım daha önceden hazırlanmış bulunan ayran ile karıştırılır. Normal şartlarda soğan kokulu bu karışım hayvan tarafından kendi isteği ile içilmez. İki kişinin yardımıyla zorla içirilmektedir. Elde edilen karışım bir şişenin içerisine koyulur. Bir kişi hayvanı tutar. Diğer kişi bir eli ile hayvanın burnundan tutar. Diğer eliyle hayvanın ağzını açar. Karışımlı şişe hayvanın ağzına zorla sokulur. Şişede bulunan karışım dökülür. Hayvan mecburiyetten karışımı içer.

Kekik Yağı ile: Gaz sancısı çeken keçinin ağzından zorla kekik yağı içirilerek rahatlaması sağlanmaktadır.

Taze yonca çıktığı dönemlerde keçiler taze yoncaya girmesi önlenmektedir. Gözden kaçan durumlarda keçi yoncayı yemiş ise karın bölgesinde çok fazla şişlik yapar. Karnı şişen hayvan yürümekte de zorlanır. Karın bölgesinde oluşan gaz, keçinin acı çekmesine neden olur. Kendi kendine oluşan bu gazı çıkarması mümkün değildir. Kısa süre içerisinde müdahale edilmediği takdirde keçi ölmektedir. Keçinin sol tarafında kaburgaların başlangıç noktasına yakın bir bölgede karın boşluğu bulunmaktadır. Bu boşluğa kalın çuvaldız iğnesi ile delik açılır. Çuvaldızın olmadığı yerde bıçak ile delinir. Karın bölgesinde oluşan gaz bu delikten çıkması sağlanır. Bazen delik kendiliğinden kapanmasını önlemek için bulunabiliyorsa kamış batırılır. Böylece karın bölgesinde biriken gaz, deri kapanmadan kamışın içerisinden dışarıya çıkmaktadır. On dakika sonra keçi rahatlar. Hayatı kurtulmuş olur.

Parazitlerle Mücadele:

Davar ne kadar bakımlı olursa, semiz olursa bitlenme o kadar az olmaktadır. Davar zayıfladıkça parazitlerin yer bulması da o kadar artmaktadır. Sarıkeçili Yörükler kış yurduna geldiklerinde davarın koyulduğu ağılın etrafına sönmemiş kireç dökmektedirler. Sönmemiş kireç, ağılın etrafında bulunan mikropların gelişmesini ve davara bulaşmasını önlemektedir. Bit ve pirenin yaşam alanı bulmasını da engellemektedir. Nohut tarlasına dökülen nohut ilacını davarın sırtına döktüklerinde bitleri öldürdüğünü söylemektedirler. Aynı ilaç davara hiçbir zarar vermemektedir. Bir sene boyunca etkisini sürdürmekte ve keçilerin bitlenmesi böylece önlenmiş olmaktadır. Kene olmasını engelleyemediklerini ifade etmektedirler. Ancak ilgi çekici bilgi ise şudur; her sene aynı yere otlatmaya gidildiği takdirde çayır ve meralar kendilerini yenileyememektedir. Bir yıl önce keçinin bırakmış olduğu dışkı ve idrar doğadan kaybolmadığı için kene oluşumuna sebebiyet vermektedir. Ertesi yıl aynı yere gelindiğinde ise davarların keneye maruz kaldığını ve davarların et tutmadığını ifade etmektedirler. Kanı emilen davar güçten düşmekte ve sürünün sağlıklı gelişmesi engellenmektedir (E2., N. C., H. G., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015). Aynı yerde yayılım yapmanın yanı sıra doğada bulunan diğer hayvanlarda da kene gelebilmektedir. Emine Candan her hayvanın ayrı paraziti olduğunu ve bu parazitlerin davara bulaştığını söylemektedir. Domuzdan, kaplumbağadan, keklikten çok geçtiğini anlatmaktadırlar. Yılandan geçen kenenin en tehlikelisi olduğunu, yılandan aldığı zehirli kanı davara enjekte ettiğini ve davarı direk zehirlediğini söylemektedirler. Kekliğin kenesi çok küçük olmaktadır. Arıya musallat olduğu zaman arıyı öldürmektedir. Davarda oluşan diğer bir parazit ise deri kurdudur. Davarın arka tarafında sırt bölgesinde olmaktadır. Sırtından deriyi deler. Derinin

altında etin üzerinde bir alanda yuva yapar. Orada kurt yumurtlar. Davarın sırtı sıvazlandığında kurdun olduğu yer elle net hissedilir. Dikkatli gözle bakıldığında pütür pütür bir görüntü olur. Keçinin sırt bölgesine yakından bakıldığında beş altı tane delik olduğu görülür. Kurdun vücuda girerken oluşturduğu deliklerdir. Delikten ehil olmayan birisi kurdu çıkartmaya kalkarsa kurt içeride ölebilir. Ölen kurt keçiyi zehirler. Kurt kendisini korumaya almak için delikleri salgıladığı bir sıvıyla kapatmaktadır. Ancak bilen kişiler deriyi hafif sıktığında delik tekrar geri açılır. Zayıf davarlarda daha çok yer bulup kurt kuvvetlenir. Ancak davar semiz ise sırt kurdu kendisine kuvvetli yer açamamakta ve davarda çoğalamamaktadır. Dışarıya çıkartılan kurt delikleri bazen kalem girecek kadar büyük olmaktadır. Kurdun çıktığı delik mikroptan temizlenmek için katran ve ya püse ile temizlenir. Temizlenmez ise davar bu deliklerden mikrop kapabilir. Diğer bir parazit ise beyin kurdudur. Keçinin beyninde oluşan kurt, hayvanın zayıflamasına ve neşesiz bir hal almasına sebebiyet verir. Beyin kurdu olduğunu tıksıran keçinin burnunda düşen kurtçuklardan anladıklarını söylemektedirler. Sarıkeçili Yörükler beyin kurdunu doğal bir yolla tedavi edemediklerini, bunun için veterinerin vermiş olduğu ilaca ihtiyaç duyduklarını söylemektedirler (E2., N. C., H. G., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015).

Ateşli Romatizma:

Soğuk kış döneminde hayvanların ayaklarında, özellikle diz bölgelerinde ağrılar başlamaktadır. Ağrıdan ayakları şişer. Ayaklarının şişmesi ile birlikte keçiler neşesiz, süzgün bir hal almaktadır. Bu hal baş gösterdiğinde hayvanın sütü dahi kesilmektedir. Bu nedenle ateşli romatizmaya Sarıkeçili Yörükler arasında "süt kesen

hastalığı" da denilmektedir. Tedavisi ise oldukça ilginçtir. Dağ kenarlarında yarın bulunduğu noktada bir tünel açılmaktadır. Açılan bu tünelden hasta olmuş bütün keçiler geçirilmektedir. En son geçen keçi ise kesilmektedir. Deliğin çıkış noktasına bir sırık dikilmektedir. Kesilen keçinin ciğeri dikilen sırığın üzerine asılmaktadır. Ciğer kuruyana kadar bu sırıkta asılı kalmaktadır. Bu süreç içerisinde, keçilerin ayaklarında bulunan sızı iyileşmektedir. Sarıkeçili Yörükler tarafından bilinen ve uygulanan bir yöntemdir. Gerçekten de bu yöntem sonucunda keçilerin iyileştiğini ifade etmektedirler (C. C., M. C., A. K., 19.07.2015., H. Ö, Yüz yüze görüşme, 21.01.2016).

Şap Hastalığı (Tabak Hastalığı):

Büyük baş ve küçükbaş hayvanlarda görülebilmektedir. Hayvanın zayıflamasına sebebiyet verir. Bulaşıcıdır. Havadan da bulaşmaktadır. Komşu sürünün içerisinde şap hastası olan hayvandan bile bulaşabilmektedir. Aynı otlağı kullanırlarsa, o otlaktan da bulaşabilmektedir. Hatta Hacı Ali Gök, göç esnasında kendilerinden yirmi gün önce geçmiş bir sürünün artığı olan tuzu yemesi de şap hastalığına yakalanmaya yeterli olduğunu ifade etmektedir. Yedi yıl şapın o bölgede saklanabildiğini söylüyor. Aynı artık tuzu yaban keçileri de yerse onlarda da şap oluşur mu sorusuna ise verdiği cevap oldukça enteresandır. Yaban keçileri, şaplı bulaşmış artık ot, tuz vs. yi hissettiği için yememektedir. Bu yabani keçi, geyik vb. inde kene ve bitin de olmadığını söylemektedir. Şap hastalığına yakalanmış hayvanın ayaklarında bulunan tırnak araları, ağızının içi, burnunun içi yara olmaktadır. Dilinin üzeri, damağı yara olmaktadır. Damakta bulunan deri kavlar. Hayvan yiyemediği için

iştahı kapanmaktadır. Yaranın olduğu yer sulanır. Bazen tırnak arasında oluşan yaradan, hayvanın tırnağı düşmektedir. Bu durumda hayvan topallar, yürümekte zorluk çeker. Hayvan ateşlenir. Yemeden içmeden kesilir. Şap olduğu düşünülen hayvan sürüden ayrı bir yere koyulur. Sağlıklı bulunan hayvanların kaldığı barınak, yanmamış kireç tozu dökülerek mikroplardan arındırılmaya çalışılır. Göktaşı denilen yeşil taş suya koyulur. Suda eritilir. Hayvanın vücudunda yara olmuş olan yere bu sudan sürülür. Yaranın üzeri bu su ile temizlenir (M. G., H. G., C. C., M. C., 10.12.2015., H. Ö, H. İ. Y, Yüz yüze görüşme, 22.01.2016). Sarıkeçili Yörüklerin doğal yollar ile şap hastalığına bir başka müdahaleleri ise şöyle olmaktadır, Konya'nın Seydişehir ile Beyşehir ilçeleri arasında Kızılören mevkii bulunmaktadır. Bu bölgede şap deresi denilen bir yer bulunmaktadır. Şap deresinin bulunduğu yerde doğal şap ini bulunmaktadır. Mağaraya 200 keçi girebilecek büyüklüktedir. Bütün mağaranın içi beyaz şapla kaplıdır. Şaplar, kalıp şeklinde buz parçası gibi donmuş olarak bulunmaktadır. Sarıkeçili Yörükler bu mağarayı çok uzun yıllardır bildikleri için, yaz yurtlarına çıktıkları dönemde bir poşete ihtiyaç duyacakları miktarı toplarlar. Davarlar şap hastalığına tutulduğu zaman özellikle tırnaklarının arasında oluşan sulu bölgeye getirdikleri şapı sürterler. Kara taş denilen değirmenlerde kullanılan sağlam taş, eski dönemlerde her Sarıkeçili Yörükte bulunmaktaydı. Bu taş ile de kaya tuzları ufalanır. Ufalanmış tuzun içerisine mağaradan getirilmiş şapta kara taş ile ufalanarak karıştırılır. Keçi tuzu sevdiği için tuzla beraber şapta yedirilir. Tuz, keçinin şaptan dolayı ağız bölgesinde oluşan yaraları pişirmek suretiyle iyileşmesini hızlandırır. Keçinin ayağında bulunan yaralara da tuz şap karışımı serpilerek dökülür. İki güne kalmadan yaralar kurur. Doğal çevresel faktörle hayvanlar bu şekilde iyileşir (H. Ö, H. İ. Y, Yüz yüze görüşme, 22.01.2016). Halil

İbrahim Yagal, buradan getirilen şap ile kendi vücudunda zaman zaman meydana gelen yaraları tedavi etmek için denediğini ve normal sürenin üçte biri oranda çok hızlı iyileştiğini de ilave etmektedir.

Şap ağız bölgesinde olmuş ise hayvana tuzlu domates yedirilir. Tuz ağızda bulunan mikrobu yakar. Çürük elma yedirilmesi de ağız bölgesinde oluşan şap hastalığını tedavi etmektedir.

Keçi Yaralanmaları:

Keçiler kırsalda beslenmeleri için her gün otlağa götürülmektedir. Ancak sürü sayısı arttıkça keçileri kontrol etmek güçleşmektedir. Keçileri belirlenmiş olan istikamette sürebilmek için çobanlar kendilerine özgü sesler çıkartmakta sesin yeterli olmadığı yerlerde zaman zaman taş atarak keçiye yön vermeye çalışmaktadırlar. Atılan bu taşlardan bazıları istemeden keçiye temas etmekte ve keçinin yaralanmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle karın ve sırt bölgesine gelen taşlar, keçinin vücudunda bereler meydana getirmektedir. Meydana gelen bu yaralanma ve berelenmeleri tedavi etmek için kullanılan en etkili yöntem ise, keçiden sağılmış çiğ süt yaralı keçiye içirilir. Keçide iç kanama olmasını önlemek için de kulağının ince kısmından hafif kan akacak şekilde keçinin kulağı kesilir. Böylece iç kanama önlenmiş olmaktadır.

Keçiler güdülürken, tozlu bölgelerden geçişlerde hayvanlar yavaşlatılır. Yeni doğmuş olan oğlaklar bu tozlu bölgelerden etkilenmektedirler. İnsanlarda olduğu gibi, nezle, solunum yolları enfeksiyonu ya da solunum yetmezliği ve bronşit gibi

hastalıklara yakalanabilmektedirler. Sarıkeçili Yörükler yılların tecrübesiyle bu GEB'i bildikleri için hassas davranmaya çalışmaktadırlar.

Keçiler, kontrol altında tutulması zor hayvanlar haline dönebilmektedirler. Kayalık yerleri çok sevmektedirler. Zaman zaman da bu kaylardan düşmekte, ya da daha farklı şekillerde yaralanabilmektedirler. Büyük olmayan bazı yaralanmalarda, keçinin derisinin altında iç kanamalar olabilmektedir. Bu iç kanama, bere şeklinde kendisini gösterir. Bu tür berelenmeleri tedavi etmenin en kolay yolu pekmez içirmektir. Pekmez zeytinyağı ile karıştırılır. Keçiye zorla içirilir. Pekmezin özelliği, kanı hareketlendirmesidir. Deri altında toplanmış bulunan kanı da harekete geçirir ve hayvanın iyileşmesini sağlar (Sultan, Meryem ve Hacı Ali Gök, 2015). Ayağı kırılan keçiler ise seyik denilen sistemle sarılmaktadır. Şekil 27'de seyik yapılmış bir keçi görülmektedir.

Şekil 27. Sarıkeçili Yörükler Tarafından Seyik Yapılmış Keçi

Foto: Ferhat Büyükşahin, İbrahim Bacak'ın ziyareti, Tekmen/Bozyazı/Mersin, 2015

Sarıkeçili Yörüklerde Hayvanlarını İğdiş Etme (Kısırlaştırma):

Sarıkeçili Yörükler diğer yörüklerde olduğu gibi erkek olan keçi ve develerinin damızlık olacakların dışındaki hayvanlarını iğdiş etmektedirler. Erkek hayvanlara, erkeç de denilmektedir. Üreme döneminde sahip çıkamamaktadırlar. Çiftleşme döneminde bulunan hayvanlara "kızan" denilmektedir. Kızan döneminde bulunan bu hayvanlar, üreme isteğinde oldukları için sürüyü rahatsız etmektedir. Bu nedenle de çobanlar sürü istedikleri gibi güdememektedirler. Her erkek keçi ya da deve de sağlıklı olmayabilmektedir. Sağlıksız olan bir hayvanın yavruları da sağlıksız olmaktadır. Gerek sağlıksız bir genin sürmesini önlemek adına, gerekse huzursuz bir sürüye sahip olmama adına, damızlık hayvanın dışındaki erkekler kısırlaştırılmaktadırlar. Sarıkeçili Yörükler her yıl doğan keçilerden en güçlü olandan ve sağlam ırktan on tane yavruyu damızlık olarak ayırırlar. Bu beş yıl boyunca devam eder. Beşinci yılın sonunda elli damızlık keçi bulunur. Beşinci yılın sonunda ilk damızlığa ayrılan keçi satılır. Yaklaşık olarak elli damızlık sağlam ırk, sürekliliği sağlayacak şekilde her yıl yeni doğan on damızlık ile devam ettirilir. Erkek keçi yaşına girdiği dönemde kısırlaştırılmaz ise eti kokmaktadır. Etinin kokma sebebi ise, erkek keçinin sürekli olarak çiftleşme isteğinde olması ve kendi üzerine menisini boşaltmasıdır. Sürekli olarak idrarını da üzerine yapan hayvanın derisi çok kötü kokmaktadır. Kesilen keçinin derisinde bulunan bu pis kokulu etmen maddeler, hayvanın derisi yüzülürken etine de temas etmektedir. Bu durumda keçinin etinin kötü kokmasına sebebiyet vermektedir. Davarların et tutabilmesi, daha gürbüz olabilmesi için kısırlaştırma diğer bir nedendir. Sağlıksız bir nesli önlemek ve saylan diğer nedenleri göz önünde bulundurmak için erkek keçi ve develer iğdiş edilmektedir. Günümüzde iğdiş etmek için özel aletler kullanılmaktadır. Ancak iğdiş

aletlerinin fiyatları yüksek olduğu için hala Sarıkeçili Yörükler atadan öğrendikleri doğal yollar ile iğdişi gerçekleştirmektedirler. Veteriner hekimin yapmış olduğu kısırlaştırma faaliyetinde birkaç keçi ölmekte ve iğdiş edilen keçi bir gün boyunca yerinden kalkamamaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin her birisi kısırlaştırma işlemini gerçekleştirebilecek bilgiye sahip olmasına rağmen, herkes bu işlemi yapmaz. Bazı kişilerin eli ağır diye tabir ediyorlar. Eli ağır olan kişinin yaptığı iğdiş işleminde ölen hayvan olmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin kendi yöntemleri ile yapmış olduğu kısırlaştırmada ise ölen hayvan bulunmamaktadır. İğdiş işlemi gerçekleştirdikten kısa bir süre sonra ki bu bir saati geçmez, hayvan kalkıp günlük yaşantısına devam eder. Kısırlaştırmada birkaç yöntem bulunmaktadır. Erkek keçiyi kısırlaştırmak için uygulanılan birinci yöntem, keçinin er bezini (hayalarını) burma yöntemidir. İki kişi ile gerçekleştirilir. Bir kişi keçiyi boynuzlarından ya da baş kısmından tutar. Diğer kişi keçinin er bezinin olduğu bölüme geçer. Keçinin er bezinde bulunan yumurtalar, dış torba derinin en alt kısmına inecek kadar çekilir. Bu işlere ehil olan kişi, er bezi torbasının içerisinde bulunan yumurtaları çevirmeye başlar. Yumurtalar, bağlı olduğu damar ve sinirden çok fazla çevirmiş olmanın etkisi ile koparlar. Damarlar bu çevirmenin etkisi ile düğümlenmekte ve kanama olmamaktadır. Torbanın içerisinde kalmış olan yumurtalar, zaman içerisinde erimekte ve hayvana hiçbir zarar vermemektedir. İkinci yöntemde birinci yönteme benzer. Ancak er bezinin bu kez altından küçük bir delik açılır. Yumurtalardan birincisi bu delikten dışarı çıkartılır. Sonra ikincisi dışarı çıkartılır. Burma işlemi dışarıda yapılır. İki yumurtada bağlı bulunduğu damar kopana kadar burulur. Kopan yumurtalar atılır. Yara olan yere katran ya da püse sürülür ki hayvanın er bezinden mikrop kapması önlenmiş olur. İğdiş işlemi yapılırken kapalı yerde yapmaya çalışılır. Kimsenin görmesi istenilmez.

Nazara çok açık olduğu düşünülür. Nazar değmesi halinde iğdiş işlemi sırasında birçok hayvanın öldüğü söylenmektedir (C. C., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 2016).

Devenin iğdiş edilmesi biraz daha farklıdır. Deve kızan dönemine girdiğinde diğer erkek develere meydan okumaktadır. Kızan olan develerin ağızları köpürür. Ağızlarında yedi yaşına gelmiş olanlarında bir torba bulunur. Bu dönemde bu torba ağzından dışarıya sarkar. O torba çıkarttığı kuvvetli nefes ile ayrı bir ses çıkmasına neden olur. Devenin sesi o kadar yükselir ki, sessiz bir dağda 2 km. uzaktan duyulur. Diğer erkekleri kendisine rakip olarak görür. İki kızan olmuş deve mutlaka kavga ederler. Bir birlerini öldürünceye kadar dövüşürler. Güçlü olan diğerini döşüyle yere yatırır. Yere düşüne erkek deve ya yaralanır ya da ölür. Bazen erkek deve diğerlerine güç gösterisi yapmak için sürüde bulunan dişi develerden birisini yere yatırır ve döşüyle üstüne basarak onu öldürür. Kızan olmuş develere deve çobanının müdahale etmesi çok zordur. Deveyi zapt etmek neredeyse imkânsızlaşır. Komşu köylere ve ekili araziye zarar verir. Tüm bu nedenlerden ötürü, en sağlıklı ve güçlü olan erkek deve damızlık olarak ayrılır. Geri kalan erkekler iğdiş edilir. İğdiş etmek için erkek deve yere "ıh" denilerek çöktürülür. Yere çöken deve birkaç kişinin yardımıyla sırtı yere gelecek şekilde yatırılır. Ön ayakları ikinci eklem yerinden bükerek gerideki ana gövdeye bacak kısmına bağlanır. Bağlı ön ayakların ip çift kat olarak devenin sırtından geçirilir. Arka ayakları sırt bölgesinden gelen bu ip ile bağlanır. Deve kıpırdayamayacak pozisyona gelir. Bu pozisyonda devenin er bezi arka kısmına doğru çıkar. Sarıkeçili Yörüklerin en mahir iğdiş ustası Halil Öksüz iğdiş işlemini gerçekleştirir. İğdiş için kızgın bir demir alınır. Devenin er bezini kıskaçlı bir demir ile kıstırılır. Daha önceden çam ağacından toplanmış bulunan kurumuş çam sakızı hazır olarak bekletilir. Devenin er bezi iyice gerdirilir. Ana gövdeden gelen damar

kızgın demir ile yavaş yavaş dağlanır. Dağlanma esnasında önceden hazır edilen çam sakızı kızgın demirin üzerine dökülür ki bu sakız bir yandan erirken bir yandan da dağlanılan yere doğru akar. İlk kızgın demirin değdiği anda deve çok bağırır. Ancak ikinci temasta çam sakızının da etkisiyle deve artık acı hissetmez. Kızgın demir, devenin er bezi düşene kadar temas ettirilmeye devam eder. Çam sakızı aynı zamanda damarları kaynatmaya da yarar. Doğal çevrenin sunduğu çam sakızı birçok alanda şifa sunduğu gibi burada da şifa kaynağı olmaktadır. Devenin iğdiş işlemi bittikten sonra devenin billurlarının bulunduğu yer soğuk almasın diye bir torba dikilir. Torba bu bölüme takılarak devenin rahatlaması sağlanır. Deve iğdiş olduktan sonra operasyon yapılan yerden ağrı hissettiği fark edilir ise, çam çırasından bir kısım alınır. Bu çıra yakılır. Devenin er bezinin bulunduğu yere doğru yaklaştırılır. Çıranın sıcaklığı hisseden deve ayaklarını açarak rahatlamaya çalışır. Çıranın isi de ayrıca deveye şifa olmaktadır. Bir hafta deve bir miktar acı yaşamaya devam eder. Bir haftalık sürecin sonunda normal hayatına devam eder.

Deve Hastalıkları:

Deve Ayak Kırılmaları: Sarıkeçili Yörüklerden İ. B. ile yaptığımız bir görüşmede develeriniz hastalandığında ya da yaralandığında nasıl tedavi ediyorsunuz diye sorduk. İ. B. çok enteresan bir cevap verdi. "*geçenlerde, benim yeni doğmuş bir deve vardı (köşek), bacağını kırdı. Buraya veteriner geldiydi. Ne için geldiler bilmiyorum. Siz veterinersiniz değil mi dedim. Biz veterineriz tabi ki ne sandıydın diye büyüklendiler. O zaman benim şu devenin ayağı kırıldı bi sarın bakim dedim. Biz deveyi okulda okumadık bilmeyiz dediler. Gelin şura bilinç sahibi olun dedim.*

Devenin ayağını sardım ve bitti de yani". Bacak sarma şeklini ise şöyle izah etmektedir. Kırılan ayağın çapına göre keçe kesmekteler. Keçeyi kırık ayağın etrafına sarmaktalar. Sarılmış keçenin üzerine Seyik denilen atelleme işlemini gerçekleştirmekler. Yani iki düz tahta parçası ile keçenin üzerinden destek vererek kırık ayağın hareket etmesini engellemekteler. Seyik sağlam durması için üzerine ikinci kez keçe sarılır ve iple keçe kırık ayağın üzerine sıkıca bağlanır. Seyikten önce keçe bağlanmaz ise koyulan tahta parçaları hayvanın ayağını yara etmektedir. Keçenin diğer bir özelliği ise, sıcakta hayvanın ayağının nefes almasını sağlar. Kırık ayağın terlemesi halinde, teri emer. Kırığın kaynaması için ayrıca ayağı sıcak tutmaktadır. Halil İbrahim ayağı kırılmış bir keçinin ayağını tedavi etmek için kırıklarda kullanılan alçı ile sararak tedavi etmeye çalıştığını, ancak alçının kırık ayağı sıcak tutmadığı için kırık kemiğin kaynamadığını anlatmaktadır. Keçe, ayağı kaynatacak sıcaklığa sahiptir. Soğuk günlerde de kepenekte olduğu gibi ayaz kırık ayağa etki etmez (H. Ö, H. İ. Y, Yüz yüze görüşme, 22.01.2016). Keçe sert bir yapıda olduğu için, kırık ayağın hareket etmesini de engellemektedir. Sert olan keçe zorlandığında esneme yapabildiği için, hayvanın ayağını da tahriş etmez. İ. B., veteriner hekimlerin, hayvanların ayakları çıktığını da anlayamadığından şikâyetçidir. "*okumuş adam amma gerçeği görmemiş. Gerçek hayat ile okul farklı. Mücadele etmemiş ki adam hiç. Mesela bir hayvanın ayağı çıkık olacak veteriner bilebilecek. Mümkün değil. Bana ne dersen de. Ne dersen de. Çıkığı hayatta bilmez*". Kendisi ise daha bakarken anlayabildiğini ve ona göre tedavi ettiğini söylemektedir. "*Ayağı çıkmış bir hayvana baktığınız zaman hayvanın ayağı ya yukarı doğru ya da aşağı doğru kaymış olduğundan normal görüntüsü bozulmuş olur. Ayak şişer. Elle ayağın yerinden kayıp kaymadığını anlarsın. İnsanlarda olduğu gibi çekerek hayatta*

yerine gelmez. Ayağını çekerek koparsanız bile gelmez. Hafif hafif sağa sola oynatarak, kaktırarak yerine oturtursun" (İ. B., Yüz yüze görüşme, 7.12.2015). H. Ö. ise kendi yöntemiyle devenin çıkan boynunu ve ayağını şu şekilde tedavi ettiğini anlatmaktadır. Deve kuvvetli bir ağacın olduğu yere çökertilir. Ayağa kalkamayacak şekilde ayakları bağlanır. Devenin boynuna çıkığın üst tarafına gelecek şekilde bir ip bağlanır. İp iki kattır. İpin diğer ucu ağaca bağlanır. İki kat olan ipin arasına kalın bir sopa koyulur. Sopa yavaş yavaş deveyi incitmeyecek şekilde çevrilir. Çevirme işlemi devam ederken devenin çıkan boynu yerine oturur. Çıkan ayak için de aynı işlemi ayağa bağlanılarak yapılabileceğini anlatmaktadır. İp kıvratılırken yerinden çıkan ayak da el ile yerine oturtulmaya çalışılır. Burada dikkat edilmesi gereken unsur, ip çevrilirken oldukça yavaş yapılması ve devenin incitilmemesidir.

Deve Yaralanmaları:

Deve büyük hayvan olduğu için, **kökseleme** (ayağının burkulup yere yuvarlanması) sonucunda yaralanmalar daha hasarlı olmaktadır. İç organlarına da zarar vermektedir. İç kanamalar olabilmektedir. Bu tür durumlarda zeytinyağı ile ev yapımı pekmez karıştırılır. Deveye zorla içirilir. Devenin iç organlarında meydana gelen berelenmeler ve kaslarda meydana gelen zedelenmeler bu karışım sayesinde yumuşatılır. Pekmez de berelenmenin iyileşmesini hızlandıran bir yapıya sahiptir.

Domuz Başı Yarası: Devenin ayağında oluşan bir yara türüdür. Devenin tırnaklarının arasında et patlar. Devenin ayağını şişirir. Devenin yara olan kısmı kızdırılmış demir ile dağlanır. Dağlanan yara ölür. Diğer bir tedavi yöntemi ise,

domuzun uzun dişi (azı dişi) bulunmaya çalışılır. Bulunması halinde domuz dişi ile devenin ayağı dizden aşağı kısmı çizilir. Üç dört çizik yapılır. Bir daha deve domuz başı yarası ile karşılaşmaz. Yara oluşmuş ise, yaraya da domuz dişi sürtüldüğünde, yarayı yakmaya gerek kalmadan iyileşir (H. Ö, H. İ. Y, Yüz yüze görüşme, 22.01.2016).

Deve Yılan Sokmaları Tedavisi:

Deveyi yılan sokar ise, ısırılan yerin etrafı demir ile çevrilir. Katran sürülür. Kızgın demir ile yakılır. Devenin şişen ayağına kızgın şiş ile birkaç delik açılır. Derinin içerisine nüfuz etmeye başlayan yılan zehri dışarı akar. Zehir yakılan yerin dışına kesinlikle çıkamaz. Orada kalır. Bu yakma işlemi ile devenin kurtarılması sağlanır (H. Ö, H. İ. Y, Yüz yüze görüşme, 22.01.2016).

Deve Soğuk Algınlığı Tedavisi: Deve doğada dayanıklılığı ile bilinen bir hayvan türüdür. Ancak soğuklarda hassas bir bünyesi vardır. Dikkat edilmediği takdirde çabuk üşütebilir. Soğuk algınlığına yakalanabilir. Soğuk algınlığı olan deveyi Sarıkeçili Yörükler görüntüsünden anlamaktadırlar. Deve dışkısı, normal dışkıdan çok daha sert olmaktadır. Ebadı küçülür. Zeytin çekirdeği gibi olur. Uçları sivridir. Taşla ezmeye kalksanız bile ezilmeyecek kadar sertleşir. Deve çobanlığı yapan kişi bu emareleri görür görmez devenin üşüttüğünü anlar. Soğuk algınlığına yakalanan deve için çivit etkili bir ilaçtır. Çivit bir kaba koyulur. İçerisine su ilave edilir. Kısa bir süre içerisinde çivit şeker gibi erir. Eriyen çivitli su bir şişenin içerisine koyulur. Devenin ağzı zorla açılarak şişede bulunan karışım içirtilir. Bu işlem birkaç gün yapıldığında devenin tekrar iyileşmesi sağlanmış olur (M. C., C. C., İ.B, Yüz yüze

görüşme, 07-08.12.2015). Halil Öksüzoğlu şeftali kurusu ile de tedavi edilebileceğini anlatmaktadır. Şeftali kurusu bir bakraca koyulur. Islatılır. Şeftali kurusunun yumuşaması sağlanır. Yumuşamış şeftali kurusunun üstüne daha önceden bir şişeye doldurulmuş olan insan idrarı dökülür. İnsan idrarının esabatı (nazarı) önleme özelliğinin de olduğunu ifade etmektedir. Şeftali kurusu ile karışan idrar kuvvetli soğuk algınlığı giderici yapısına sahiptir. Karışım deveye ağzı zorla açtırılarak içirilir (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 22.01.2016). Diğer bir tedavi yöntemi ise devenin burnuna acı biber sürmektir. Diğer büyükbaş hayvanlarda olduğu gibi devenin de pul biber haline getirilmiş acı biber parmaklar ile burnunun derinliklerine doğru sokulur. Deve kaçmaması için yularından sıkıca tutulur. Biberin devenin tüm burnuna nüfuz etmesi için elle ovalanır (Sarıkeçililer ovcalanır demektedir). Devenin gözünden sicim gibi yaş akar. Ancak bu biber tüm vücudu ısıtmaya başlar. Deve vücut ısısının yükselmesi ile bünyesinde bulunan mikrobu dışarıya atar (C. C., N. C., M. E., 6.12.2015., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 21.01.2016).

H. Öksüzoğlu, bazen soğuk algınlığından devenin ayağının şiştiğini ve yanlış tedavi edenlerin kızgın demir ile şişi indirmek için ayağını dağladığını anlatmaktadır. Bu durumda devenin yarım saate kalmadan ölebileceğini ifade ediyor. Bu duruma mundar soğuklama denildiğini söylemektedir. Ölen deve mundar olduğu için yenilmeyeceğini söylemektedir.

Sinek Hastalığı:

Baş kısımları mavi olan bir sinek türü mevcuttur. Gün dönüm zamanlarında yani 21 Haziran civarında ortaya çıkarlar. Bu sinek devenin kanını emer. O kadar

rahatsız edici yapısı bulunmaktadır ki, sineğin konduğu yerden devenin kanı çıkar. Sineklerin bu denli rahatsız etmiş olmasından dolayı deve, sineklerden kurtulabilmek için sürekli koşar. Yorgun düşmesiyle de yatar kalır. Ancak sinek deveyi bırakmaz. Deve ile beraber sinekte gelir. Bu durum deveyi zayıflatarak güçten takatten düşürür. Devenin gözlerinden yaş akar. Deve zayıflıktan erir. Sineklerin oluştuğu bu mevsimde deveyi sinek hastalığından koruyabilmek için Sarıkeçili Yörükler yoğurdun içerisine katran yağı koymaktadırlar. Katranla karışmış yoğurdu devenin tüylerinin az olduğu yerlerine (karın ve bacak kısımlarına) sürmektedirler. Katranın kokusu sineği rahatsız ettiği için deveye pek fazla yaklaşamamaktadır (E2. C., N. C., C. C., M. C., 7.12.2015., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 21.01.2016). Bu durumda da sinek hastalığının olmasını çevresel faktörlerin yardımı ile Sarıkeçili Yörükler önlemeyi başarmaktadırlar.

Halep Ağrısı; devenin sırt bölgesinde beline doğru olan yerde olmaktadır. Kızgın bir demir ile bölge dağlanır ve devenin iyileşmesine yardımcı olunur.

Kızılisi Sıcağı:

Temmuz 14 ile Ağustos 14 tarihleri arasında oldukça sıcak geçen bir dönem vardır. Sayılı sıcak denildiği gibi kızılisi sıcağı da denilmektedir. Bu dönemde Yakıcı kavurucu bir sıcak başlar. Kızılisi sıcakları başladığı dönemlerde deve oldukça rahatsızlık çekmektedir. Devede halsizlik, bitkinlik hali baş gösterir. Deve hastalanır. Gözlerinden sürekli su akar. Sinekler gözlerini rahatsız eder. Bu dönemde yer çok sıcak olduğu için devenin karın bölgesi yere temas etmemesi gerekmektedir. Deve çobanı olan kişi bu dönem boyunca deveyi ayakta tutmaya çalışır. Aksi takdirde

devenin ölümüyle sonuçlanacak bir rahatsızlık yaşanır (C. C., N. C. M. C., Yüz yüze görüşme, 2015). Devenin karnı şişer. Karnında sarı su toplanır. Ayakları şişer. Dağların yüksek kesimlerine, iklimi daha yumuşak olan yaylak yerlere çıkılmalıdır. Serin yer deveyi rahatlatır. Yörüklerin kullandığı develer yaz aylarında serin ve dikenli bitkilerin bol olduğu alanları sevmektedir. Sayılı sıcak hastalığına yakalanan develer kışı zayıfladıklarından dolayı çıkaramayıp ölebilirler. Ölmeden yaşamaya devam edebilen develer için ilkbaharda yeşil olan ekin beş altı gün yedirilir. Ağaçlar da kıştan uyanır. Taze yaprakları çıkmaya başlar. Yeni çıkan bu yapraklara Sarıkeçili Yörükler kozalak demektedir. On beş yirmi gün de bu kozalaklar yedirilir. Bu bitkileri yiyen devenin kanı canlanır. Vücuduna su yürür. Deve kendisini biraz daha iyi hisseder. Bu bitkileri yiyen deve yere yatırılır. Ayakları bağlanır. Yanında ateş yakılır. Yakılan ateşte üç dört demir çubuk kızdırılır. Kızgın demir ile karnı su toplamış olan devenin karın bölgesinden üç dört yer dağlanır. Dağlama bittikten sonra deveye taze ekinden tekrar yedirilir. Taze ekin devenin vücudunu güçlendirirken dağlanan yer yara olur. Yaradan, karında toplanmış olan sarı su akmaya başlar. Sarıkeçili Yörüklerde deve ustası olarak bilinen Halil Öksüzoğlu'un dedesinin de deve ustası olduğunu, bütün bilgilerini dedesinden öğrendiğini söylemektedir. Sarıkeçili Yörükler develerinde yaşadıkları hastalık ve sorunları Halil Öksüzoğlu ile çözmektedirler. Halil Öksüzoğlu kızılisi sıcaklığı neticesi karın ağrısı yaşayan deveyi ancak yukarıda anlatılan şekilde tedavi edilebileceğini anlatmaktadır. Eğer deve hasta halinde iken bu işlem sonbaharda yapılır ise devenin mutlaka öleceğini ifade eden Halil taze ekinin mutlaka yedirilmesinden sonra dağlama işlemini yapmak gerektiğini anlatmaktadır (H. Ö, Yüz yüze görüşme, 21.01.2016).

Bedevilerin çölde kullandıkları deve ile yörüklerin kullandıkları deve bir birlerinden farklıdır. Çöl devesi her türlü sıcağa dayanabilirken, yörüklerin kullanmış olduğu develer kızılisi sıcaklarında telef olabilmektedir.

Kurdeşen:

Devede ve keçide olur. İri karasineklerin hayvanın tüylerinin arasına yumurtlama mevsiminde yumurtlar. O yumurtalar tüy diplerine tutunur. Belirli bir süre sonunda kurtçuğa dönüşür. O kurtçuklar deri altına girerler. 1-2 cm büyüklüğünde kurtçuğa dönüşür. Deride giriş deliği açıktır. Hayvanın sırtı okşanarak kurt olup olmadığı el yordamıyla hissedilir. Hayvanın deri altında bulunan kurt giriş deliğinin tersi istikametinde başparmakla batırmak suretiyle kurtçuğu öldürmeden geriye doğru ittirilir. Kurt girdiği delikten geri çıkartılır. Kurdun çıkartıldığı yere püse (katrandan elde edilen bir tür solüsyon) sürülür. Solüsyonun sürülme maksadı, yaranın tedavi edilmesi, mikrop kapmaması ve içeride varsa kurduğun bıraktığı yumurtaların ölmesi içindir. Bu işlem yapılmaz ise hayvanın vücudunda kurtlar artar. Hayvan yürüyemez, beslenemez ve bir müddet sonra ölür. Diğer hayvanlara da bulaşması muhtemeldir (M. E., C. C., Yüz yüze görüşme, 2015). Cemal Candan şu ilavelerde bulunuyor; "*bi aşı vardı o aşıyı vurunca bu kurtlar olmuyor. Ama ben dedim ki belki de bu da hayvana bi faydası vardır. Ben o aşıyı vurmiycan. Belki o da ticarettir dedim. Eski sinek olmaz oldu. Yemlerden mi zehirlerden mi olmaz oldu. Ama o eski sinek yok. 1994 yılında mıydı neydi sinek çoğudu. Ama Saddam bir petrol yaktıydı. Onun sisi kaç gün sonra bilmiyom. Derenin içinde. Biz büvet diyoz. Orda bir su durağı var. Akar durur. O büvet orda bir ay, iki ay, üç ay daşın çukuruna*

kalıyor yani o su. Ordan davar suluyon amma helkeylen alıyon. Aşağa ileğenlere döküyon. Geçi yanaşamıyor. Böyle kuyu şeklinde. Bi gün bi vardım öte yanı. Bir yağmır yağdıydı. Yağmır dindi tabi. Hava iyileşti iki gün sonra. Ora vardım o suyun başına. Ulen vardım simsiyah bişey. Gardaş buna bi hile yapan mı oluk. Buna yanık yağ mı dökükler. Öyle dadına baktım. Kokuladım. Koku yok. Haa ulen bu Saddam'ın denize petrol mu yakmış, onun yağmırı bu dedim. Döne döne taaa Irak'tan gelmiş. O tarihten beri de o sinek o kadar çıkmaz oldu. Ben dedim bu Saddamın mazot toprakta öldürmüş o sineğin yumurtasını. Neslini kesmiş dedim. Kaç senedir takip ediyom. O tarihten beri görmüyon. O sinekten hayvan sabah yemini yiyor. Akşam 4- 4:30'a kadar gelip bi yatıyor. Kıpırdayamıyor. O sinekten kakamıyor. O tarihten beri kayboldu." demektedir. Oluşan kirliliğin siyasi sınır tanımadığına da ayrı bir örnek vakadır.

<u>Tırnak Arası İltihabı:</u>

Hayvanlar arazide gezerlerken sert ve büyük diken veya ağaç kıymıkları tırnak arasına batar. Derini içerisine nüfuz eder. Kısa bir süre içerisinde batan cismin etrafında iltihap oluşur. İltihabın etkisiyle hayvanın ayağında şişme meydana gelir. Belirti olarak hayvan bu esnada aksak yürümeye başlar. Sürünün gerisinde kalır. Sürekli olarak iltihap olan bölgeyi yalar. Bunu fark eden çoban, ayağına bakar. Ayağındaki gömülü cismi çıkartır. İltihabın boşaltılması gerektiği için elle, oluşan irinin dışarı akıtılmasını sağlar. Yara oluşan bölgeye püse ya da çam sakızı kaynatılarak temiz bir bezle pansuman edilir. Hayvan ayağı iyileşene kadar ağılda beslenir.

Kurt Saldırısı Sonrası Yaralanmalar:

Kurt sürüden bir tane hayvanı seçer. Boğazından tutarak hızla yere çarpar. Çarpma esnasında boynuzları kırılabilir. Ciğeri hasar görür. Çoban köpeklerinin, kurdu uzaklaştırma çabaları sonuç verirse, ya da çoban durumu görüp müdahale edebilirse, hayvan yaralı olarak kurtulur. Kurdun dişlerinin geçmiş olduğu boğaz bölgesinde meydana gelen yaralı kısım tülbentle sarılır. Havayla olan temas kesilmeye çalışılır. En fazla kuduz mikrobu taşıyan hayvanlardan birisi kurt olduğu için, ısırılan hayvanın kuduz olma ihtimaline karşılık sürüden ve ağıldan tecrit edilir. Kırılan boynuza püse, çamsakızı ya da katran sürülerek pansuman edilir. Tuzlu tereyağı sürmekte fayda sağlar. Kurt tarafından ısırılan hayvan gözlem altında tutulur. Kuduz belirtileri başlarsa hayvan kesilir. Köpeklerin ve vahşi hayvanların çıkartamayacağı bir derinlikte çukur kazılır ve bu çukura gömülür. İyileşirse sürüye dâhil edilir.

Atın Ayağının Kırılması:

Atların ayakları kırılması halinde kaynaması neredeyse imkânsızdır. Bu durumlarda atlar daha fazla acı çekmesin diye vurularak öldürülmektedir. Ancak kırılmanın daha sıcak olduğu bir esnada çok zayıfta olsa bir yöntem bulunmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin GEB ile kullandıkları bu yöntemi Öksüzoğlu şu şekilde anlatmaktadır. Menengiç ağacının (Çıtlık ağacı ve ya sakız ağacı da denilir) gövdesinde bulunan kabuk soyulur. Kök kısmına yakın soyulan kabuk daha makbuldür. Soyulan menengiç ağacı kabuğu suda kaynatılır. Kabuk yumuşak kıvama gelince atın kırık ayağına sarılır. Sumak yaprağı bulmak mümkünse sumak yaprağı

da ilave edilmesi iyi olur. 5-6 gün içerisinde atın ayağında iyileşme olursa kendisini belli eder. Bu süre içerisinde iyileşme olmaz ise ata daha fazla eziyet çektirilmez.

4.1.3. Halk Hekimliği

Sarıkeçili Yörüklerde GEB'i kullanarak hayvanları ve insanları iyileştirmek için hekimlik yapan kişiye "***Kengi Ocağı***" denilmektedir. Halk hekimliğine ve halk veterinerliğine ilgisi olan kişiler, bu konuda kendini yetiştirmiş olan kişilerden el almaktadırlar. El almak, bilge olan kişiden bilgilerini öğrenmek anlamında kullanılmaktadır. Her konunun uzmanı farklı olabilmektedir. Sarıkeçili Yörüklerde Kengi Ocağı olan kişiler içinde en önemlileri Fatma Ebe (Cambaz), Halil Öksüzoğlu ve Fadime Öksüzoğlu'dur. Halil Öksüzoğlu hem halk hekimliği hem de halk baytarlığı konusunda ocaklık yapmaktadır. Fadime Öksüzoğlu ise nazar (esabat) konusunda ocaktır. Sarıkeçili Yörükler, her türlü nazarı çıkartmakta Fadime Öksüzoğlu'na müracaat etmektedirler. Kurşun dökerek nazarı çıkartan F. Öksüzoğlu, hayvanlara yapılan nazarı da aynı yöntemle çıkartmaktadır. Aydaş olmuş çocuklara ocaklık yapan Meryem Atar'dır. Meryem de artık yaşlandığı için gözü görmemekte ve kulağı çok zor işitmektedir. Gelenleri tanıyamayacak duruma gelmiş bulunmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin son halk ebesi olan Fatma Ebe ise 98 yaşındadır. Bugüne kadar zor şartlarda yaşayan yörükler, tedavi görmek ve dertlerine derman bulmak için Fatma Ebeden yardım istemişlerdir. Çocuğu olmayan Sarıkeçili Yörük kadınları, kırık çıkık sorunu yaşayan insanlar ve daha birçok sağlık sorunları doğal çevrenin imkânlarından yararlanan Fatma Ebenin ellerinden şifa bulmuştur. Fatma Ebe, Sarıkeçili Yörüklerin yaşlıları tarafından çok iyi tanınmaktadır. Birçoğu Fatma

Ebeden nasıl şifa bulduğunu anlatmaktadır. Ancak Fatma Ebe, yaşının gereği geçmişte yapmış olduğu bazı tedavileri hatırlayamamaktadır. Hatırladığı tedavilerden bazıları ve diğer ocak sahibi kişilerin GEB'yi oluşturan bu değerli bilgiler kayıt altına alınarak tezin alt başlıkları halinde sunulmuştur.

Dalak Büyümesi ve Dalak Ağrısı Tedavisi:

Dalağında ağrı yaşayan yörükler, Fatma Ebenin tedavisinin etkili sonuçlar verdiğini ifade etmektedirler. Hatta hastanelerin bu konuda yetersiz kaldığını, dalak ağrısından ölen insanların olduğunu, Fatma Ebenin tedavi ettiği kimselerde ise bu güne kadar hiç ölüm vakasına rastlanmadığını söylemektedirler. Fatma Ebe dalak ağrısı yaşayan kişilerin üç hafta üst üste cumartesi günleri yanına gelmesi gerektiğini söylüyor. Ağrı çeken kişi önce yere uzanıyor. Fatma Ebe çok keskin olan nacak ile hastanın yanına yaklaşmaktadır. Nacağı aniden havaya kaldırıp yerde yatan kişinin vücudunu kesecekmiş gibi indiriyor. Ancak hastaya nacak temas etmiyor. Keskin nacağın vücuduna değeceğinden korkan kişi dalak ağrısından kurtuluyor. Ancak bu ağrının tekrarlamaması için Fatma Ebenin verdiği perhize de mutlaka riayet etmesi gerekmektedir. Soğan, biber, bulgur, fasulye yememesi gerekmektedir. Ali isminde Sarıkeçili Yörüklerden bir yörük bir gün dalağı şişer. Ancak Fatma Ebeye haber vermekte gecikirler. Fatma Ebe haberdar olduğunda vakanın ileri düzeye ulaştığını söylemektedir. Fatma Ebe "*ta böyle şişmiş. Oğlum bu çok şişmiş. Kesiveriyin emme umutsuz kesiveririn. Yani umut yok. Adam getmiş. Bitmiş. Kesiverdim gayrı. Üç gün geçti, adam öldü"* diyor.

Kızıl Yöğrük Rahatsızlığı:

Fatma Ebenin hatırlayabildiği diğer bir rahatsızlık türüdür. İki çeşittir. Normal yöğrük ve kızıl yöğrük rahatsızlığıdır. Ayağın dizden aşağı kısmının şişmesi neticesi oluşan bir tür alerjik rahatsızlıktır. Tedavisi ise şöyledir; çivit, karanfil bal ve çekilmiş kahve karıştırılır. Kızgın ateşte karışımın ısınması sağlanır. Kırmızı çaputla sarılır (Fatma Ebe kırmızı çaput diyor ama başka bezler de kullanılabiliyor). Şiş ayak çok kısa süre içerisinde iyileşir. Normal yöğrük olan hastaya ise Sığır boku sarılmaktadır. Şiş ayak gene çok kısa süre içerisinde iyileşir (F. C., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015).

Hayvanlarda Vücut Berelenmesi:

Yörük çocukları, arazide ayaklarını taşa vurarak zedelemektedirler. Bu duruma taş döven rahatsızlığı ismini vermekteler. Ayakta ağrı yapar. Bu durumda da sığırın taze tezeği bir beze koyularak ayağın ağrıyan yerine bağlanır. Çok kısa bir süre içerisinde ayakta ağrı, sızı bırakmaz. Üç dört saat sonra ayağın üzerinde bulunan bere pişer. Ayak yeniden sızlamaya başlar. Bu durumda, berenin üzeri temiz bir bez ile silinerek temizlenir. İğne ile yaranın üzeri delinir. Çam sakızı, yaranın üzerine basılır. Yaranın içerisinde kalan irin çam sakızı vasıtasıyla vücuttan dışarı atılır. Yara ertesi gün iyi olur (H. Ö, H. İ. Y, Yüz yüze görüşme, 22.01.2016).

Berelenmeler için diğer bir tedavi şekli ise zeytinden yararlanılarak yapılan tedavi şeklidir. Zeytin sert bir cisimle dövülür. İçerisinden çekirdeği çıkartılır. Çekirdeği çıkartılan zeytin biraz daha ezilir. Temiz bir bezin içerisine ezilmiş zeytin koyulur. Vücutta berelenmiş olan yerine bu bez koyulur. Yarım saat kadar bekletilir. Berenin acısını alır. Morarmayı engeller.

Vücutta meydana gelen yaralanmaları tedavi etmek için kullanılan bir başka yöntemde, bir miktar balın içerisine bir kaşık toz şeker koyulur. Toz şeker bal ile iyice karıştırılır. Elde edilen karışım yaranın oluştuğu yerin büyüklüğüne göre kesilen muz kabuğunun içerisine koyulur ve yaranın üzerine sarılır. Yaranın morarmasını önlerken ağrıyı giderir ve yaranın hızla iyileşmesini sağlar.

Göz Rahatsızlığı:

Yörüklerin doğada sık karşılaştığı rahatsızlıklardan birisi de sineklerin göze gelip mikrop atmasıdır. Bu durumda, göz içerisinde, sineğin yumurtaları meydana gelir. Kurtçuklar oluşur. Gözü oldukça rahatsız eder. Tedavi edebilmek için taze sığır gübresine ihtiyaç vardır. Taze sığır gübresi bir tülbentte koyulur. Tülbent göze bağlanır. En fazla on dakika beklenir. Gözde bulunan kurtçuklar anında sığır tezeğine geçer ve göz temizlenir. Burada çok dikkat edilmesi gereken konu, sığır tezeğinin on dakikadan fazla gözde tutulmaması gereğidir. Zira taze sığır tezeği, çok güçlü bir yapıya sahip olduğu için bir saat gibi bir süre gözde bekletilirse gözü öldürür ve kör eder.

Bahar döneminde polene direk maruz kalan Sarıkeçili Yörükler, anne sütünden istifade ederek gözlerde meydana gelen alerjik sıkıntıyı giderebilmektedirler. Çocuk emziren annenin sütünden iki damla damlatacak kadar alıp, gözlere damlatmaktadırlar. Birkaç kez yapılan bu uygulama, gözlerde meydana gelen alerjik durumu giderebilmektedir. Diğer bir tedavi şekli ise, kullanılmış çay posasından istifade etme yöntemidir. Çayın posası ılık halde iken alınır ve temiz bir bezin içerisine koyulur. Gözü yakmayacak seviyede olan çay posası, gözlerin üzerine koyulur. On ile on beş dakika kadar gözlerde bekletilir. Bu uygulama birkaç gün

yapılır ise, gözlerde meydana gelen alerjik durumu tedavi eder. Üçüncü bir yöntem ise patates ile yapılan tedavidir. Patatesin kabuğu soyulur. İnce zar şeklinde doğranan patates dilimi gözler üzerine koyulur. Bir miktar göz üzerinde bekletilir. Gözün kısa sürede iyileşmesi gerçekleşir.

Gözlerde ağrı meydana geldiğinde, kanlandığında, göz batmaları yaşandığında bir damla limon damlatılır. Göze şifa olur.

Göbek Düşmesi:

Ağır yük kaldırma ile birlikte göbek merkezinden kaymakta ve çok büyük ağrı meydana gelmektedir. Göbek olması gereken yerin dışına çıkabilir. Yapılan ters bir hareketle, ağır bir şey kaldırmakla yer değiştiren göbek, ağır ağrılara sebebiyet vermektedir. Fatma Ebe, düşen göbeği tekrar yerine getiren tek Sarıkeçili Yörük Ebesidir. Bazen göbeğinin düştüğünü kişiler fark etmezler. Ancak ağır bir karın ağrısı yaşarlar. Karın ağrısı şikâyetiyle doktora muayene için gittiklerinde doktor yaptığı tahliller neticesinde herhangi bir rahatsızlık bulamaz. Her şey normalmiş gibi görünen yerde göbek düşmesi rahatsızlığı vardır. Doktordan bile şifa bulamayanlar Fatma Ebeye gelmektedirler. Fatma Ebe, elle yaptığı muayene sonucunda göbek düşmüş olduğunu anında anlayabilmektedir. Yer değiştiren göbeği ovalayarak yumuşatır. Parmaklarıyla kaymış olan göbeği iter. Sert baskıya maruz kalan göbek, olması gereken yere tekrar geri döner. Fatma Ebe, inatçı olan vakalar için ise, ya bir taş koyup ya da sabun koyarak bağlanması gerektiğini söylemektedir. Bir gün orada bağlı kalması gerektiğini ifade etmektedir. Bu işlemin arkasından yumuşayan göbek tekrar yerine dönmektedir (F. C., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015). Diğer ocak sahibi olan H. Öksüzoğlu ise göbek düşmesini; kupa çekerek tedavi etmektedir. Sırt

bölgesinde göbeğin düştüğü tarafın aksi tarafına (zıt istikametine) kupa çekilmektedir. Kupa çekilen tarafın koltuk altına bulunan kaslar masajla yumuşatılmaktadır. Daha sonra bu kaslar çekilmekte, yerinden kaymış olan göbeğin tekrar geri yerine gelmesini sağlamaktadır.

Deve Yünü ile Boğaz Ağrısı Tedavisi:

Boğaz ağrılarında deve yünü ile tedavi etkili bir çözüm yoludur. Yıkanmamış deve yünü, boğaz bölgesinde ağrıyan yere çaputla bağlanır. Devenin yünü, boğazı yumuşak tuttuğu için ağrıların geçmesini sağlamaktadır. Vicks gibi yumuşatıcı kremler var ise önce onu sürüp üzerine deve yünü sarılır ise daha etkili olmaktadır (F. C., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015).

Çocuğu Olmayan Kadınlar İçin:

Fatma Ebe çocuğu olmayan kadınları kendi yöntemi ile muayene etmektedir. Elle kasık bölgesinde yapmış olduğu inceleme neticesinde kadının yumurtalığını kontrol etmektedir**.** Bu kontrol ile kadın yumurtalığının çocuk yapmaya elverişli olup olmadığını anlamaktadır. Çocuk yapmaya elverişli ancak yumurtalar bir miktar zayıf ise kendine göre bazı tedavileri uygulamaktadır. Ancak yumurtalar çok zayıf ise fazla bir ümit olmadığını söylemektedir**.** Piynar ağacının kökü ile siyah kuru üzüm karıştırılır. Suda kaynatılır. Oluşan karışım içilir ise çocuğu olmayan kadınların çocuklarının olma ihtimalini arttırmaktadır (F. C., S. G. H. G., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015).

Bronşit Tedavisi: Dağlarda bronşit olan Sarıkeçili Yörüklerin tedavisinde deve sütü ve eşek sütü imdatlarına yetişmektedir. Deve ve eşek sütü bronşların açılmasında yüksek etkiye sahiptir. Sabah ve akşam yatmadan bir bardak deve ya da eşek sütü

içilmesi tedavi için yeterli bulunmaktadır (F. C., H. G., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015).

Hazımsızlık:

Özelikle akşam vakitlerinde yenilen yemekler zaman zaman mide sıkıntısı yaşatmaktadır. Hazımsızlık yaparak sancılara sebebiyet vermektedir. Bu durumda bir çay kaşığı oranında karbonat, çay bardağına doldurulmuş soğuk su ile karıştırılır. Yavaş yavaş içilir. Kısa bir süre sonra hazımsızlığı çözüme kavuşturan karbonat, midenin rahatlamasını sağlar. Diğer bir yöntem ise bir bardağa yarım limon sıkılır. Bardağın yarısna kadar su doldurulur. Elde edilmiş bu karışım içilir. Yarım saat gibi bir sürede mide rahatlamaya başlamaktadır (C. C., Yüz yüze görüşme, 06.06.2015).

Yanık Tedavileri:

H. İbrahim Yagal ile 13 Aralık 2015 tarihinde yapılan yüz yüze görüşmede, yörük tedavisinin ne kadar etkili olduğunu ve bazılarının doktorların bile bilmediğini ifade etmektedir. Başından geçen ilginç bir anekdotu şöyle anlatmaktadır;

"Bir yaz günüydü. Kansere çare bulmuş olan Dr. Ziya Özel'i ziyaret etmek için Marmaris'e gittim. Kanser olan bir hastamız vardı. Ziya Özel'i bulduğumda başından çok ilginç bir olay geçtiğini söyledi. Hastanede çalıştığı dönemlerde ileri derecede yanık vakası ile bir hastasının geldiğini anlattı. Hastaya gereken müdahaleyi yaptığını, ancak tıbbi olarak yapacak bir şeyin kalmadığını fark ettiğini ve hastanın kısa bir süre içerisinde öleceğini bildiğini söyledi. Ölecek olan hastaya da yakınlarına da söyleyememiş kısa süre içerisinde öleceğini. Bari hasta ölecek en azından ailesi ile beraber hasret çekmeden evinde ölsün diye yakınlarına hal diliyle durumu anlatmış. Ardan bir ay gibi bir zaman geçtikten sonra çarşıda gezerken yanık vakasıyla kendisine gelen adamı görmüş. Gözlerine inanamamış. Defalarca adama bakıp emin olduktan sonra; af edersiniz ama siz bana yanık vakasıyla gelen hasta değil misiniz demiş. Adam evet ta kendisiyim deyince Dr. Ziya bunun tıbben imkânsız olduğunu, bir hafta içerisinde ölümünü beklediğini söylemiş. Nasıl kurtulduğunu sorunca, doktorların bile bilmediği yörük tedavisiyle tanışmış. Vücudu yanan şahıs yörük olan komşularından yardım talebinde bulunur. Yörük, vücudu yanan şahsın bedenini saracak büyüklükte bir keçi keser. Taze yüzülmüş deriyi vücudu yanan şahsın bedenine sarar. Üç gün boyunca bu yaş deri vücuda sarılı olarak kalır. Dördüncü gün başka bir keçiyi keser. Taze

yüzülmüş deriyi tekrar vücuda sarar. Bu işlemi yanık beden iyileşmeye başlayana kadar tekrarlar. Bir ayın sonunda ölümü beklenen kişi yörük tedavisi neticesinde ayağa kalkar ve yürür hale gelir (H. İ. Y., Yeşilovacık Mevkii, 2015).

Yumurta akı yanan yerlere sürülür. Yanık olan bölgenin su toplamasını önler.

Doktorların bile umut kestiği ağır yanıkları Menengiç (Çıtlık) (Bkz Şekil 28), tedavi etmektedir. Yörükler tarafından tedavi maksatlı kullanılır. Menengiç önce kavurulur. Kavrulmuş menengiç havanda dövülür. Tülbendin içerisine dövülmüş menengiç koyulur. Tülbent kuvvetli bir şekilde sıkılır. Elde edilen menengiç yağı yanık yere sürülür. Yaralar tedavi oluncaya kadar bu işlem tekrar edilir.

Şekil 28. Menengiç (Çıtlık)

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Mide Ağrısı Tedavisi:

Siyah kuru üzüm, ladin ağacının sorkucunda meydana gelen akma (sakız) ile karıştırılır. Dövülür. Meydana gelen karışım küçük bilyeler haline getirilir. Sabah aç karnına bilyelerden bir tanesi içilir. Mide ağrısına, ülsere faydalıdır. Ağrıları keser. 2. Çam sorgucundan alınan sakız yağlı süt ile karıştırılır ve içilir ise mide ağrısına ve ülsere iyi gelmektedir (S. G. ve H. G. Yüz yüze görüşme, 9.12.2015).

Kulak Ağrısı Tedavisi:

Zeytinyağı bir çay kaşığına koyulur. Ateşte ısıtılır. Soğumaya bırakılır. Çay kaşığı tene değdiğinde teni yakmayacak kıvama gelene kadar soğuması sağlanır. Yeterli soğukluğa ulaşan zeytinyağı kulağa damlatılır. Bu zeytinyağı kulak ağrısını giderir.

Böbrek Ağrısı Tedavisi:

1. Bir çay bardağı alınır. Yarısına kadar zeytinyağı koyulur. Zeytinyağının üzerine limon sıkılır. İki karışımın birbirine tam karışması için çay kaşığı ile karıştırılır. Sabahları aç karnına içilir. Bu karışım böbrek ağrılarına oldukça iyi gelmektedir (Musa Candan, 2015).

2. Boz Deve yünü (Buhur ve diğer türleri etkili değildir) ve koyun yünü yıkanmamış olması halinde böbrek ağrılarına iyi gelmektedir. Hayvanın teri yününe geçmektedir. Hayvan terinin etkisinden midir yoksa terin etkisiyle tüylerin keçeleşmiş olmasından ve bu haliyle de hava almasının azalmasından mı bilinmemekle beraber bu haliyle özellikle böbrek ağrılarında oldukça etkilidir. Yün, ağrıyan böbreğin üzerine koyulur. Tülbent ya da tülbent gibi bir bez ile koyun, deve yünü bağlanır. İki gün boyunca orada kalması sağlanır. İkinci gün ağrı geçer. Ağrı geçmesi ile birlikte yün de bağlandığı yerden çıkartılır. Ağrı geçmez ise üçüncü günü de sarılı kalması gerekmektedir. Boyun ağrılarına ya da sırt ağrılarına da aynı şekilde tatbik edilirse ağrının geçmesinde yüksek düzeyde etkilidir (F. C., Yüz yüze görüşme, 08.12.2015., İ. Y., F2. C. ve C. C., 26.07.2015).

3. Su ısıtılır. Isınmış su bir helke ya da kovaya koyulur. Ele bir yünlü bir havlu alınır. Bu havlu sıcak suya batırılır. Ağrıyan böbreğin üzerine bastırılır. Havlunun soğuması

ile birlikte yeniden sıcak suyun içerisine batırılır. Bu işlem birkaç kez tekrar edilir. Böbreğin yumuşaması sağlanır. Böylece üşütmeye dayalı böbrek ağrısının dinmesi sağlanır (Fadime Candan, 2015).

4. Sarıkeçili Yörüklerin arazide yer seçiminde dikkat ettikleri bir unsur da tam düz olmayacak şekilde seçilmesidir. Amacı ise düz yatılması durumunda böbrek ağrılarının arttığını ifade etmekteler. Bir miktar eğimli olması, idrar torbasında bulunan idrarın böbreğe doğru akmasını önlediğini ifade etmektedirler. Eğimin tersine yatılması durumunda yani ayakların yukarıda başın aşağıda olması durumunda böbrek ağrılarının çok olduğunu ifade etmektedirler. Sebep olarak da idrar torbasında bulunan idrarın böbreğe doğru ters akıntı yapması ve böbreği yakmasıdır demektedirler (M. C, Yüz yüze görüşme, 06.06.2015).

5. Koyun yününden elde edilen keçe 15-20 cm. eninde kesilir. Beli tam çevreleyecek kadar ayarlanır. Bele kemer gibi dolanan keçenin birleşim noktalarında büzüşme olmaması için iki noktadan delik açılır. Açılan deliklerden ip geçirilir. Her iki uç bir birinin biraz üstüne gelecek şekilde bağlanır. Bu bağlama Seyik [13] gibi beli kavrar. Mevcut bulunan bel ağrılarını tedavi eder. Bel ağrısı olmadığı durumlarda beli soğuğa karşı korur. Bel üşümez. Böbrekler de korunmuş olur. Bel bölgesinde terleme olsa bile teri keçe emer. Belin sağlıklı bir şekilde kurumasını sağlar. Belin belirli bir sıcaklıkta kalmasını sağlar. Ayrıca bel bölgesinin atele alınmış hali, bel fıtığı olmasını önler. Cemal Candan; bu yöntemin eski nesillerde çok uygulandığını, yeni neslin unutmaya başladığını ifade etmektedir. Hatta babasının Cemal Candan'ın bu keçeden yapılmış kuşağı kullanmamasına şaştığını, sağlıklı yaşamak istiyorsa kuşak kullanması gerektiğini ısrarla anlattığını ifade etmektedir.

[13] Seyik: Ayağı kırılan ya da incinen hayvanların atele alınmasıdır.

6. **Şayak Pantolon:** Kara koyunun yününden yapılan, keçeleştirilmiş kumaştan yapılan pantolondur. Üst tarafı geniştir. Ayak bileklerine doğru daralır. Bilekten 10 cm. yukarısı çorap gibi ayak bileğini sarar. Kışın giyilmesi halinde bel bölgesini soğuktan korur. Özellikle böbrek ağrılarının oluşmasını önler. Yağmur yağdığında üzerinde su tutmaz özelliği, dağlarda dolaşan yörükler için oldukça sağlıklıdır. Şayağın yaz mevsiminde de giyilmesi oldukça sağlıklıdır. Kışın sert şartlarında, aşırı soğuğun vücudu üşütmesini önler Yaz mevsiminde de vücudun terlemesini önler. Aşırı sıcağın vücuda nüfuz etmesini önler. (C. C., H. Ö., H. H. İ. Y., 21.01.2016). Şayak pantolonun yüzeyinde bulunan tüyü dökülene kadar giyilir. Tüyü dökülen şayak pantolonu artık eskimiş olarak kabul edilir. Eski dönemlerde kadınlar da şayak pantolonunun şalvar modelini dikerek giymekteydiler. Bel ve diz ağrılarına yüksek düzeyde fayda sağlamaktadır. Anamur'da Bahşiş yörükleri bölgede en iyi şayak pantolonu yapan aşiret olarak bilinir. Sarıkeçili Yörükler de Bahşiş Yörüklerinden satın aldıklarını söylemektedirler.

7. Soğan yumrukla kırılır. Tencerenin içerisine koyulur. Bir miktar su ilave ettikten sonra ateşte ısınması sağlanır. Elde edilen soğan suyu sabahları aç karnına yarım çay bardağı içilir. Vücut iltihaplarını kurutmaya, böbrek ağrılarını tedavi etmeye yardımcı olmaktadır. İki hafta süresince uygulanmalıdır. (S. G., H. G., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Böbreklerde kum ve taştan dolayı ağrı var ise kabuk tarçın kullanımı da iyi gelmektedir. Kabuk tarçın bir sürahiye koyulur. İçerisinde bir miktar bekleyen kabuk tarçın, sürahide bulunan suya özünü verir. Gün içerisinde bu sürahiden su içmek, böbreklerde bulunan kumun ve taşın dökülmesini kolaylaştıracaktır.

Avokado yaprağı çaydanlığa koyulur. Çaydanlık su ile doldurulur. Ateşte avokado yaprağı ısıtılır. Çay gibi demi çıktıktan sonra suyu ılık olarak içilir. Böbreklerde bulunan taşı ağrısız eritir. Böbrek kumlarını döker. İdrar arttırıcı özelliği vardır.

Tavuk ya da horozun iç organlarından olan taşlığın zarı soyulur. Soyulan taşlık zarı kurutulur. Her gün kurutulmuş olan bu zarlardan bir tanesi çiğnenir ve yutulur. Böbreklerde bulunan taşın düşmesini kolaylaştırır.

Ayak El Şişmelerinin Tedavisi:

Vücutta şişmeler oluyorsa özellikle el, ayak şişmelerinde beyaz dut ağacının dallarının kabuğu soyulur. Soyulan kabuk kaynatılır. Aç karnına sabah yarım çay bardağı içilir. Birkaç gün bu formül uygulandığında el ya da ayaklarda oluşan şişlik inmektedir (S. G., H. G., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015). Ayak burkulması, ayak incinmesi kırsal hayatın en sık karşılaşılan sorunudur. Bu durumda kuru kara üzümü çekirdeği ile dövmektedirler. Ayakta incinen yere dövülmüş kuru üzüm bir tülbentle sarılmakta ve iki gün orada muhafaza edilmektedir. İki gün sonra ağrıyan yer iyileşerek normale dönmektedir (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 22.01.2016).

Kırık Tedavileri:

Dağlarda gezen Sarıkeçili Yörüklerin karşılaştıkları vakaların başında kırık vakaları gelmektedir. Halk hekimliğinin en etkili yöntemlerini burada görmek mümkündür. Özellikle kaburga kırıklarında kırığı tedavi etmek güçtür. Kırık alçıya da alınamadığı için iyileşme süreci sancılı geçer. Vücutta meydana gelen kırık bölgenin etrafını saracak büyüklükte bir keçi kesilir. Kesilen keçinin derisi, kırık bölgeye derhal sarılır. En az üç gün deri sarılı bölgede kalır. Çok kötü kokusu

olmasına rağmen iyileştirici özelliği oldukça yüksek olduğu için bu kokuya katlanılmaktadır. Kırık kemik vücudun içerisine doğru gitmiş olsa bile, taze deri, kırık kemiğin eski yerine gelmesini de sağlamaktadır (C. C., Yüz yüze görüşme, 06.06.2015).

Boyun ve Sırt Ağrıları:

Boyunda ve sırtta meydana gelen ağrıları gidermekte yaygın kullanılan katranın koyulaştırılmış şekli olan zifttir. Zift bir beze parça parça koyulur. Ağrıyan bölgeye bez ile sarılır. Bir gün boyunca sarılı kalan zift ağrıyı giderir (F. C., H. Y., Yüz yüze görüşme, 06-08.12.2015).

Boyun Fıtığı Tedavisi:

Kaya tuzu tava ya da benzeri bir kaba koyulur. Ateşte ısınması sağlanır. Ateşte ısınan kaya tuzu bez bir parçanın içerisine koyulur. Boyunda fıtık olan yere tuz bulunan bez koyulur. Ancak tuzun sıcaklığı ayarlanmalıdır. Aksi takdirde boynu yakar. Bu işlemi 4-5 gün tekrarlamak boyun fıtığı ağrısını giderdiği gibi uzun süre bu sıkıntıdan da kurtarmaktadır (A. E, Yüz yüze görüşme, 07.12.2015). Nane yağı ile fıtık olan yer yavaş yavaş ovulur ise ağrıyı gidermektedir. Uzun süre yapılan nane yağı masajı fıtığı tamamen tedavi etmektedir (A. B., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015). Beyaz kekiğin de fıtık tedavilerinde kalıcı etkisi olduğunu ifade etmektedir.

Vücutta Çıkan Çıbanların Tedavisi:

Soğan közde pişirilir. Pişmiş soğanın iç kısmı çıbanın üzerine bağlanır. Çıbanın kısa sürede olgunlaşmasını ve patlamasını sağlar.

El Ayak Yaralanmalarında Meydana Gelen Şişlikler:

Düşme sonucu meydana gelen vücut yaralanmalarında, el ayak şişmelerinde ya da berelenmelerinde hazırda et var ise et sarılır. Et yok ise hamur ya da somun ekmeği var ise somun ekmeğinin içi hamur yapılarak sarılır. Şişmeyi engellediği gibi vücutta meydana gelen bereleri de tedavi etmektedir. Diğer bir tedavi şekli ise zeytinin çekirdeği çıkartılır. Çekirdeği alınmış zeytin sert bir yerde dövülür. Elde edilen dövülmüş zeytinler yaralanmış bölgeye sarılır. Yaranın hızlı bir şekilde iyileşmesini sağlar. Yara ağrılı ise ağrının azalmasını ve dinmesini sağlar. Yaralanmış bölgenin beresini giderir.

Apseli Yara Tedavisi:

Çam ağacından sakızı toplanır. Toplanan çam sakızı keçinin iç yağı dövülerek karıştırılır. Harman yapılır. Apseli yaranın üzerine sürülür. İç yağ çam sakızının vücuda yapışmasını önler. Çam sakızı ise yaranın kısa sürede iyileşmesini ve derinin birleşmesini sağlar.

Baş Ağrısı Tedavisi:

Çiğ patates halka halka kesilir. Tülbentle kesilmiş halka patatesler alına yerleştirilir. Kısa sürede şiddetini azaltır. Gün sonuna doğru da ağrıyı tamamen yok eder.

İkinci bir tedavi yöntemi ise şöyledir; zeytin ağacından taze yaprakları toplanır ve iyice dövülür. Dövülen bu zeytin yaprakları bir kaba koyulur ve ateşte ısıtılır. Soğuması beklenir. Soğuduktan sonra bir bezin içerisine koyulur. Ve alın bölgesine sarılır. Baş ağrısı kısa süre içerisinde geçer.

Üçüncü bir tedavi şekli ise murt (yaban mersini) yaprağı ile zeytin yaprağı karıştırılır. Bir kabın içerisine koyulur. Kaba bir miktar su koyulur. Karışım ateşte ısıtılır. Belirli bir ısıya ulaştıktan sonra ateşten indirilir. Soğuması beklenir. Soğuyan karışım içilir. Baş bölgesinde bulunan damarların açılmasını sağladığı için ağrıları da gidermektedir.

Dördüncü tedavi şekli de, biberiye yağının şakaklara sürülerek masaj yapılması neticesinde baş ağrısının tedavi edilmesi şeklidir.

Ayak Mantarı Tedavisi:

Sarımsak uygun bir kapta hamur halini alıncaya kadar dövülür. Püse katranı ile karıştırılır. Mantar olmuş ayağa bu karışım sürülür. Naylon karışımı yüksek bir çorap giyilir. Bir gün boyunca ayakta kalır. Ayak mantarını tamamen yok eder (C. C., Yüz yüze görüşme, 07.06.2015). İkinci bir yöntem ise kına ile sarımsak karıştırılır. Mantar olan bölgeye sürülür. Bir bez ile bağlanır. Bir gece ayakta kalır. Ertesi gün sarılan bez çıkartılır. Mantarın iyileşmesi sağlanır.

Topuk Dikeni:

Denizden elde edilen yengeç (Sarıkeçili Yörükler "Yanyanıç" demektedirler) kurutulur. Kuruyan yengeç iyice dövülür. Topuk dikeninin olduğu yere bir çaputla bağlanır. Bir miktar sonra çıkartılır. Topuk dikenini tedavi eder (M. C., Yüz yüze görüşme, 20.07.2015).

Karın Ağrısı:

Kuru üzüm bir kaba koyulur. İyice dövülür. İçine baharat katılır. Karnına sarılır. Karın ağrısını çok kısa bir sürede geçirir (F. C., Yüz yüze görüşme, 2015).

Sırt Ağrıları:

Pekmezin içerisine çivit koyulur. Çivit ile pekmez karıştırılır. Elde edilen karışım sırt bölgesinde bulunan ağrılı bölgeye sürülür. Üzerine bir bez bağlanır. Bir gece vücutta kalır. Ertesi gün sırt ağrılarından hiçbir şey kalmaz (F2. C., Yüz yüze görüşme, 18.07.2015).

Kupa Çekmek:

Genelde sırt, omuz ve bel bölgelerindeki kas ağrıları için uygulanmaktadır. Üç dört tane çay bardağı hazır edilir. Uzunca bir şişin ucuna pamuk sarılır. Pamuk ispirto ya da kolan yağı ile ıslatılır. Kibrit ile ispirtolu pamuk yakılır. Yanan pamuk, bardağın içerisinde uzun şiş vasıtasıyla tutulur. Otuz saniye kadar bekletildikten sonra çıplak vücudun ağrıyan yerine yapıştırılır. Kan dolaşımının en uç kılcal damarlara kadar ulaşmasını ve gerginleşmiş olan kasların yumuşamasını sağlayan kupa çekme yöntemi, fıtık tedavilerinde de rahatlatıcı bir yöntem olarak kullanılmaktadır (F. C., C. C, Yüz yüze görüşme, 08.12.2015).

İdrar Yolları Tedavisi:

Kış mevsiminde bulunuluyorsa aktarlardan salatalık çekirdeği alınır. Yaz mevsiminde ise tohumluğa kaçmış en kart salatalıklar alınır. Salatalığın içerisinde bulunan çekirdekleri çıkartılır. Çekirdeği 15 gr.ı geçmeyecek şekilde yenilir. Üzerine bir çay kaşığı kuru kahve içilir. İdrar yollarında bulunan enfeksiyonları söküp atar.

Kalp Tedavisi:

Kalp rahatsızlığı olanlar doğal yollarla rahatsızlığa çözüm bulabilmektedirler. Doğadan kolayca elde edilebilen limon yağı, portakal yağı, kekik yağı, biberiye

bitkisinin yağı, defne yağı karıştırılır. Elde edilen karışımı sabahları aç karnına bir çay kaşığı miktarınca içilir. Üzerine bir bardak su içilerek karışımın vücuda karışması hızlandırılır. Daha önce bir km. bile yürümekte zorluk çeken kişi bu karışımla dağlarda bayırlarda çok rahat yürümeye başladığını ifade etmektedirler (H. Ö, Yüz yüze görüşme, 08.07.2016).

Şeker Hastalarını Rahatlatmak:

Akşam yemekten bir saat sonra, ayak daha önceden ısıtılmış su ile dolu bir kabın içerisine koyulur. Ayağın sıcak su ile teması sağlanır. Bu esnada üç-dört tane ceviz yenilir. Bir tane de ayva yenilir. Yemek esnasında yenilmiş olması halinde kilo alınmasına sebebiyet vereceği için yemekten sonra olmasına dikkat etmek gerekmektedir. On beş gün sonra şeker hastası olan kişi kendisini oldukça rahatlamış hissetmektedir (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Prostat: Brokoli kaynatılır. Günde iki çay bardağı (sabah ve akşam olacak şekilde) içilir. Bir hafta tatbik edilir. Prostatı iyileştirmektedir (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Böbrek Taşı Tedavisi:

Fahri Özdemir böbreklerde meydana gelen taşlar modern tıp ile düşürülmeye çalışılırken, böbreğe mutlaka zarar verdiğini ifade etmektedir. Gerek kırarak düşürme, gerek ameliyat ile alınma böbrekte bir miktar zarar bırakmaktadır. Çevresel etkinin vermiş olduğu imkânlar, vücuda zarar vermeden şifa kaynağı olmaktadır. Muz ağacının meyve verdiği dalın uç kısmında, kırmızı yapraklı bir bölüm bulunmaktadır. (Bkz Şekil 39). Buna muzun çiçeği denilmektedir. Lahana gibi üst üste bulunan bu yapraktan iki tanesi alınır. Bir kaba koyulur. Aynı kabın içerisine su

koyulur. Bitkinin özü suya çıkıncaya kadar kaynatılır. Tadı biraz acıdır. Ancak bir bardak içilmesi böbrekte bulunan taşı vücuda zarar vermeden düşürmektedir (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Şekil 29: Meyve vermekte olan muz bitkisi

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Damar Tıkanıklığı:

Köşeli pıtırak (demir pıtırak da denilir) damar tıkanıklığını çözmede oldukça etkili bir bitkidir. Beş altı tanesi suda kaynatılır. İki üç gün ara ile köşeli pıtırak içilir. Özellikle şeker hastalığından dolayı ameliyat olamayan kalp damar tıkanıklığı yaşayanlar, köşeli pıtırak kullanmaktadırlar (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Bebek Gazını Giderme:

Gaz sancısı çeken bebeklerin göbek bölgesine, karnına ve kaba etlerine defne yağı sürülür ise anında rahatlamasını sağlar. Önemli olan saf orijinal defne yağının kullanılmasıdır. Aktarlardan alınan defne yağları ticari amaçlı olduğu için saflığını kaybetmektedir (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Bademcik Tedavileri:

İğde meyvesi bir kapta dövülerek ezilir. Ezilmiş iğdeler zeytinyağı ile karıştırılır. Bademcik olan bölgeye sarılır. Şişmiş olan bademciğin şişliği iner. Tansiyonu da dengeler.

Zatürre Tedavisi:

Yörüklerin bütün işleri dışarıda açık mekânlarda olduğundan, kışın soğuk algınlığın en çok karşılaşılan rahatsızlıklardandır. Rahatsızlığın önemsenmemesi ile ciğerlerde oluşan üşütme zatürreye çevirmektedir. A. B., kendi ebesinin (anneanne) bu durumda nasıl tedavi ettiğini şöyle anlatmaktadır, "yarpuz bitkisi ile kara çamuru birbirine karıştırırdı. Beni bu kara çamurun içerisine yatırmışlardı. Ben de iyileştim. Bütün vücuduma sürmüşlerdi. Ebem zatürre olan herkese bunu yapardı" (A. B., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Humma Hastalığı:

A. B. doktor imkanının az olduğu dönemde humma olmuş kişileri ebesinin tedavi ettiğini anlatmaktadır. Tedavi yöntemi olarak; yeni kesilmiş bir hayvanın derisi sıcak iken hastaya sarıldığını, birkaç gün bu deriye sarılı olarak hastanın kaldığını ve şifa bulduğunu söylemektedir. A. B., ebesinin çok hastayı bu şekilde

tedavi ettiğini anlatmaktadır. Bir başka yörük de çocukluğunda zatürre olmuş kişileri taze kesilmiş hayvan derisiyle tedavi ettiklerini anlatmaktadır. Üşütmeden dolayı vücutta oluşan zehri bu yaş deri çekiyor demektedir. Çocukken komşularının çocuğu zatürre olduğunda bir dana kesmişler. Çocuğun kıyafetlerini çıkarmışlar. Yaş taze deriyi çocuğun çıplak bedenine sarmışlar. Çocuk iyi olmuş. Ancak derisini almak için kestikleri dananın etinin de komşulara dağıtıldığını ve o etin tadını hala unutamadığını anlatmaktadır.

Üst Solunum Yolu Rahatsızlıkları:

Yaban böğürtleninin yaprağı ile yeşil sumak bitkisinin yaprağı karıştırılır. Bir kaba koyulur. İçerisine su ilave edilir. Hepsi birlikte beş dakika kaynatılır. Bir çay bardağı içilir. Üç kere bu işlem tekrarlanır. Boğazda bembeyaz yara bile olsa, bu uygulamadan sonra boğazda hiçbir şey kalmaz. Vücuda hiçbir yan etkisi de yoktur.(M. E, Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Yılan Sokması ve Kene:

Sarıkeçili Yörükler yılan sokmasından çok korkmaktadırlar. Yılan normal şartlarda insana zarar vermek için gelmez. Ancak sağılan süte ya da keçilerin sütünü içmeye gelmektedir. Dağda dolaşırken bazen istenilmeden üstüne basılmaktadır. Ya da keçileri sulamaya gittiklerinde, su başında sıkça rastlanılmakta ve bilmeden üstüne basılmaktadır. Bu durumlarda yılan ısırabilmektedir. Sarıkeçili Yörüklerden birçok insanı yılan ısırmış bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi hala yaşamakta, ancak yılanın bıraktığı zehir tam olarak temizlenememiş olduğu için doğan dört çocuğu da otistik olmuş ve baş kısımları elma büyüklüğünü geçmeyecek şekilde gelişim sorunu yaşamıştır. Dağda yılan sokmasına maruz kalmış olan Sarıkeçili

Yörüklerin en yaygın kullandıkları tedavi şekli ise şöyledir; yılanın ısırdığı yer jilet ya da bıçak ile yarılır. Keçi sütünden yapılmış "kelle peyniri" taze peynir ısırığın olduğu yere basılır. Keçi peyniri giden zehri geri çekmektedir. Bembeyaz olan peynir, zehri emdikçe sararır. Keçi peynirinin bu zehir emici özelliği olmasından dolayı kene yapışmalarında da kullanılır. Kenenin birçok çeşidi bulunmaktadır. Her kene zehirli değildir. Ancak Kırım Kongolu olan keneler insanları zehirleyebilmektedir. Bazen bilinçsizce çıkartılan bu keneler insana zehrini akıtabilmektedir (H. İ. Y., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 21.01. 2016).

Küçük Kanamaları Durdurmak:

Kırsalda yaşamanın zorluğu nedeniyle vücutta sıyrıkların olması, küçük çaplı kanamaların olması her zaman karşılaşılan durumlardan birisidir. Bu küçük kanamaları durdurmanın basit yollarından birisi sigara külünü yaranın üzerine basmaktır. H. Öksüzoğlu daha eskilerde pantolonlarının kemerlerinin deri olduğunu ve bu deri kemerin iç kısmından bir miktar bıçak ile deriyi kazıyıp elde edilen tozu yaraya basınca da durduğunu ifade etmektedir.

Mide Yanması, Gıda Zehirlenmesi:

Sarıkeçili Yörükler kırsal alanda doktorla buluşma imkanının geç olacağı yerde en çok uyguladıkları yöntem GEB'tir. Yenilen bazı gıdalar mide yanması yaptığı gibi zaman zaman gıda zehirlenmesine de sebep olmaktadır. Bu durumda taze sağılmış 1 bardak çiğ keçi sütü içirtmek gerekmektedir. İçirilen taze keçi sütü midede bulunan her şeyi istifra ettirmekte ve mideyi temizlemektedir. Özelikle midede bulunan toksin maddesinin dışarıya atılmasını sağladığı için hasta kısa sürede kendine gelmektedir. H. Öksüzoğlu başından geçen bir hatırasını şöyle

anlatmaktadır. "*Karaman'ın Hacıbaba Dağı'ndaydık. Komşum çok hastalanmış. Kıpırdamaya dermanı yok. Çadır direklerinden sedye yapmışlar. Komşumu bu sedyeye yerleştirmişler. Hastane çok uzak ve o yıllarda araç yolu da olmadığı için atla çekerek gidecekler. Benden de yardım istediler. Hastanın olduğu yere vardım. Midesine dokundum. Elleme diye bağırdı. Hemen bir bardak keçi sütü sağın getirin dedim. Sütü içirttim. İçer içmez midede bulunan zehir sapsarı dışarı çıktı. Bizim hasta on dakikada ayağa geri kalktı*" (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 08.07.2016). Mide yanmalarını çözmek için kullanılan diğer bir yöntem de hayta otundan istifade etmektir. Yeşilken toplanan hayta otu güneşte kurutulur. Kuru hayta otu un gibi öğütülür. Bal ile karıştırılır. Her gün bir tatlı kaşığı yenilirse mide yanmalarını ve diğer mide sorunlarını çözmektedir (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 08.07.2016).

Zayıflamak için:

Bazı Sarıkeçili Yörükler her ne kadar dağlarda keçi peşinde koşarak hareket etseler de kilo almayı durduramamaktadırlar. Bu durumda olanlar aldıkları kiloyu verebilmek için GEB'ye müracaat etmektedirler. Püren otu vücutta biriken yağı yakmada etkilidir. Bir tutam püren otunu çay gibi demleyip içmek gerekmektedir. Düzenli yapılan bu uygulama, bir aylık sürenin sonunda fazla yağları yakmaya başlamakta ve kişiyi zayıflatmaktadır.

4.1.4. Etno-Botanik Bilgisi

Sarıkeçili Yörükler doğal çevrede yetişen bitkilere atalarından gelme bilgiler ile yüksek düzeyde veri birikimine sahiptirler. Atalarından gelme bu bilgilerin dışında bazı bitkiler hakkında hiçbir bilgileri bulunmamaktadır. Akdeniz ve İç

Anadolu bölgesinde yetişen bitkilerden nasıl yararlanacaklarını biliyor olmalarına rağmen bu güne kadar kaleme alınmamıştır. Sarıkeçili Yörüklerden elde edilen bitki bilgisi, titiz bir çalışma ile derlenip tezin bu bölümüne aktarılmaya çalışılmıştır. Akdeniz Bölgesi endemik bitki türleri açısından da Anadolu'nun diğer bölgelerinden daha zengin bir yapıya sahiptir. Sarıkeçili Yörükler bu endemik türleri zaman zaman kullanmış zaman zaman da öneminin farkına varamamıştır.

Dünyada sadece belirli bir bölgede yetişen ve yeryüzünün diğer bölgelerinde rastlanmayan türlere "endemik bitki" denilmektedir (Kılınç ve Kutbay, 2007). Kılınç ve Kutbay (2007, s. 252) Türkiye'de 8988 vasküler bitki yaşamakta olduğunu, alt türleri de ayrı değerlendirildiğinde toplam 10754 tür bulunduğunu ve bunların 2891 tanesinin endemik olduğunu söylemektedirler. Ekim vd. (2000) de Türkiye coğrafyasında yetişen endemik bitki türlerinin yayılışını araştırmışlar ve araştırma neticesinde, sadece 1890 kadarının coğrafik bölgelerin birine has olarak, ancak o bölgede yetiştiğini saptamışlardır. Sarıkeçili Yörüklerinin yaşadığı alan Akdeniz bölgesi olduğu için, burada daha çok Akdeniz bölgesinde yetişen endemikler inceleme konusu olmuştur. Akdeniz bölgesinde 750 endemik türe rastlanmıştır (Ekim vd. 2000; Kılınç ve Kutbay, 2007, s. 252; Vural, 2009). Orta Toroslar ve Taşeli Platosu, Ermenek-Mut-Gülnar çevreleri, Bolkar-Aladağlar Antitoroslar Türkiye'nin güney endemiğinin merkezini oluşturmaktadır. Türkiye endemik bitki yönünden diğer ülkelere göre daha zengin bir yapıya sahiptir. Söz konusu bu endemik bitkiler çevresel nedenlerden dolayı bazı alanlarda tehdit altında bulunmaktadır. Ekim vd. (2000, s.36) yapmış olduğu çevresel inceleme neticesinde, endemik türleri tehdit eden başlıca unsurları şöyle sıralamaktadırlar; "*Sanayileşme ve şehirleşme, tarım alanlarının genişletilmesi ve aşırı otlatma, turizm olayları, yurt*

dışına ihraç ve yurt içi kullanım amacı ile doğadan toplamalar, çorak alanların ıslahı, tarımsal mücadele ve kirlenme, ağaçlandırma faaliyetleridir". Tezin bu bölümünde Sarıkeçili yörüklerin çayır, mera ve otlakların tahribine ilişkin konu irdelenirken endemik bitki türlerinin korunması da incelenmiş, GEB kapsamında endemik bitkilerden nasıl istifade ettikleri de derinlemesine araştırılmıştır.

Kökboyası Bitkisi:

Sarıkeçili Yörüklerin dağda dolaşırken bulup keşfettikleri ve ismine "kök boya bitkisi" dedikleri Akdeniz endemiği olan bir bitkidir. Bu bitkinin kökü kaynatıldığında kırmızı renkli su meydana getirmektedir. Elde edilen ipleri kırmızı renge boyamak için de kullanılır. Ancak yörükler bu bitkiyi şifa amaçlı da kullanmaktadırlar. Romatizma tedavilerinde, böbrek ağrılarında, taş düşürmelerde oldukça etkilidir. Aynı bitki hayvan tedavilerinde de oldukça etkili kullanılmaktadır. Doğum yapan keçilerin iç iltihaplarını temizlemekte kullanılmaktadır. Bu bitki kaynatılıp hayvana zorla içirilir. Gelecek yıl aynı hayvanın hamile kalması ve doğum yapması daha kolay olmaktadır. Sarıkeçili Yörükler bu konuda, tecrübelerle sabit gözlemleri olduğunu ifade etmektedirler (S. G., H. G., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Sarıkeçili Yörüklerin geçmiş yıllarda dokuma için kullanılan iplerini de doğadan buldukları bitkilerden elde ederek boyamışlardır. Kökboyası diye tabir edilen bu boyaları şu bitkilerden elde etmişlerdir: Zerdeçal sarı renk elde edilmektedir. Zeytin yaprağından limon sarısı, nar kabuğu, ceviz kabuğu ile kaynatılarak kiremit rengini elde diyorlar. Cevizin yapraklarından kahverenginin tonları elde ediliyor. Ardıcın yeşil yaprakları kaynatıldığında yeşil rengi elde

ediliyor. Ada çayının kaynatılmasından sarı renk elde ediliyor Ihlamur ağacının kabuğu ve çam ağacının kabuğu birlikte kaynatıldığında kahverenginin tonları elde edilir. Soğanın dış kabuğunun kaynatılmasından kırmızının tonları elde edilir. Böğürtlen meyvesi ham iken kaynatılırsa yeşilin tonları, olgunlaştığında kaynatılırsa kahverenginin tonları elde edilir. Ebe gömeci bitkisini kaynattıklarında yeşilin tonları elde edilir. Ayva kabuğu ve içerisindeki çekirdeği kaynatılırsa mavi renk elde edilir. Sumak bitkisinin yaprakları yeşilken kaynatılırsa siyah ve kahvenin tonları, yaprakları kurutularak kaynatılırsa sarı renk elde edilir. Sığırkuyruğu bitkisinin çiçeği toplanıp kaynatılırsa sarı renk, sığırkuyruğu bitkisinin gövdesi kaynatılırsa yeşil renk elde edilir. Armut ağacının kökü kaynatılırsa kahverengi renk elde edilir (A. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Kantaron Yağı:

Bir litrelik cam şişe alınır. Şişe alabildiği kadar kantaron bitkisiyle doldurulur. (Kantaron Bitkisi için Bkz Şekil 30). Şişenin içerisine saf zeytinyağı koyulur. Şişe alabildiği miktar kadar zeytinyağı ile doldurularak arada hiç boş yer bırakılmaz. Şişenin ağzı hava almayacak şekilde kapatılır. Kırk gün süreyle güneş görecek bir yerde bekletilir. Zeytinyağı ile etkileşime giren kantaron bitkisi, kantaron yağına dönüşür. Şişenin içerisinde bulunan bitki posaları ayrılır. Süzülme sonucu elde edilen yağ, insan sağlığı açısından oldukça faydalıdır. Kantaron yağının faydalarından bazıları; vücutta çıkan yaraları tedavi etmeye, adaleleri kuvvetlendirip beslemeye, vücutta meydana gelen ağrıları gidermeye, eklem bölgelerinde meydana gelen kireçlenmelere ve deri hastalıklarını tedavi etmeye yaramaktadır.

Şekil 30. Sarı Kantaron

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Katran:

Katran ağacının özünden elde edilen siyah yağdır. Sarıkeçili Yörüklerin ve küçükbaş hayvan besleyen yörüklerin doğal yolla elde ettikleri başlıca şifa kaynaklarındandır. Birçok hayvan rahatsızlıklarında kullanılmaktadır. Elde edilişi ise şöyledir; genelde katran ağacının kesilmiş gövde kökünden çıkartılmaktadır. Çapaklı, köklü kısmı katran ağacının en verimli ve yağlı kısmını oluşturur. Kök kısmının olduğu bölümü elde etmek mümkün değilse ana gövdeden de elde edilebilir. Ancak ağaç ince olmamalıdır. Aksi takdirde katran elde etmek mümkün olmaz. Katran özünün oluşumu yıllar aldığı için yaşlı ağaçlar tercih edilmektedir. Katran elde edilecek ağaç belirlendikten sonra küçük parçalar halinde kesilir. Kesilen parçalar tenekenin içerisine koyulur. Ekmek pişirilen saçın ortası delinir. Saç yerden bir miktar yüksek olacak şekilde hazırlanmış ayakların üzerine koyulur. Daha önceden kendileri tarafından hazırlanmış olan oluk, ortası delinmiş olan ekmek sacının altına yerleştirilmektedir. Saç ile içerisi odun dolu olan teneke kutu birbirine tam temas edecek şekilde yerleştirilir. Teneke ve saç aradan hava almasın diye çamurla sıvanır. Tenekenin etrafı odunlarla çevrilir ve yakılır. Yanan ateşin etkisi ile teneke kutunun içerisinde bulunan katran ağaçları, bünyesinde bulunan sıvı katranı bırakmaya başlar. Sacın içerisine akan katran, orta yerde bulunan delikten dışarı akmaya başlar. Altına

koyulmuş olan oluktan da katranın akmasını istedikleri kaba doğru sıvı akışı başlar. Ateşin etkisi ile katran ağacında bulunan bütün katran sıvısı elde edilmiş olur. Başlıca faydaları ise; dağda yılan sokması halinde bir damlası içilir. Vücutta bulunan zehri dışarı atmada oldukça etkilidir. Hayvan yaralanmalarında yarayı tedavi etmede en çok kullanılan doğal ilaç katrandır. Keçiler her suyu içmezler. Özellikle daha önce koyun sürüsü geçmiş ise o suyu asla içmezler. Ancak keçilerin içecek olduğu suya Sarıkeçili Yörükler bir damla katran damlatmaktadırlar. Suyun kokusu keçinin içebileceği kıvama dönüştüğü için tereddüt etmeden keçi içebilmektedir (F. Ö., H. Y., S2. G., M. C. vd., Yüz yüze görüşme, 2015).

Mustafa Erkek, verem olan komşusunun tedavi olmak için İstanbul'a gittiğini, hastalarının katranı içerek tedavi olduğunu anlatıyor. Başlangıçta doktorlardan korktuğu için sakladığını, ancak doktorların aşırı ısrarı neticesinde sabahları aç karnına iki çay kaşığı katran içtiğini anlattığını ifade etmektedir. Doktorların ise şaşırdığını, bu kadar kısa sürede katranın ilaçlardan daha tesirli olduğunu anlatıyor. Eski dönemlerde kene ilacı olmadığından keneyi yok etmenin en güzel yolunun katran kullanmakta olduğunu anlatmaktadırlar. Kene olan keçilerin sırtına sürdüklerini ve keneyi öldürdüğünü anlatmaktadırlar (M. E., Y. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015). Sarıkeçili Yörükler için daha birçok alanda vazgeçilmez şifa kaynağı olan katrandan yeri geldikçe tekrar bahsedilecektir.

Püse:

Püse, çam ağacının çıra özünün bulunduğu bölümünden elde edilir. Elde ediliş şekli yukarıda katranın elde ediliş yöntemiyle aynı bulunmaktadır. Püse de birçok hayvan rahatsızlıklarında kullanıldığı gibi insansal rahatsızlıklarda da

kullanılmaktadır. Boğaz ağrılarını yok etmede oldukça etkilidir. Boğaz ağrısı yaşayan kişinin boğazına bir miktar püse sürülür. Bez ile boğaz bağlanır. Kısa süre içerisinde boğazı iyileştirir. Hayvanlarda meydana gelen gabara ya da tabaka da denilen hastalığın tedavisinde yaygın kullanılır (F. Ö., H. Y., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Tırşik Otu:

Tırşik otu Akdeniz endemiği olan bir bitkidir. "Yaban pancarı" ya da "Andırın doktoru" olarak da adlandırılmaktadır. Kış aylarında çıkmaktadır. Sarıkeçili Yörükler tarafından tırşik otunun çok zehirli olduğu söylenmektedir. Sarıkeçili Yörükler, atalarından her derde deva olduğunu öğrendikleri bu otu, oldukça zahmetli bir şekilde hazırlamaktadırlar. Çok zahmetli hazırlanışından dolayı herkes bu otu kullanmaz. Yılda yedi defa yenilmesinin çok şifalı olduğunu söylemektedirler. Bağırsak sorunu yaşayanlar, bu zahmete katlanır ve tırşiği pişirir. Bağırsakları temizler. İdrar söktürücü özelliği vardır. Vücut direncini arttırması ve kişiyi dinç tutma özelliği diğer faydalarıdır. Hazırlanışı ise şöyledir; toplanan tırşik, tozundan toprağından arındırmak için yıkanır. Yıkanan tırşik ince ince doğranır. Tırşiği yıkayan kişinin elleri kabarır. Kabarmaması için eldiven giyilmesi daha uygundur. Doğranmış olan tırşik bir miktar suda bekletilir. Tozundan, toprağından arınan tırşiğin suyu dökülür. Derin bir tencerenin içerisine su ısıtılır. Tırşik bu sıcak suyun içerisine koyulur. İçerisine bir miktar yoğurt, bir miktar tarhana ve birkaç nohut ilave edilir. Üstü unla kapatılır. Tencerenin çabuk soğumaması için tencerenin kapağı kapandıktan sonra üzeri battaniye ile sarılır. Bir gece bu şekilde bekletilir. Sabah tencere açılır. Yemyeşil olan tırşik, sabah sapsarı olmuştur. Ateş yakılır. Tırşik tenceresi, bu ateşin üzerine koyulur. Tencerede su bitene kadar tırşik karıştırılır.

Suyu bittikten sonra, tekrar kaynar su konulur. Tekrar kaynayan su biter. Kaynama esnasında tencerenin üzerinde biriken kekre köpük maddeler kaşıkla sıyrılıp atılır. Pişmeye yakın içerisine bir miktar tereyağı ve sarımsak koyulur. Sıcak yenilebileceği gibi soğuk da yenilebilmektedir.

Kuru Soğan:

Sarıkeçili Yörüklerin günlük hayatta sık kullandığı bir gıdadır. Bu gıdadan da şifa bulmayı bilmişlerdir. Bir kuru soğandan şifa bulmak için; kuru soğanın dış kabuğu soyulur. Soğanın en orta kısmı alınır ki buna Sarıkeçili Yörükler "soğanın cücüğü" demektedirler. Orta kısmı alınmış olan soğanın etrafından yorgan iğnesi ile üç dört delik açılır. Ortası boş olan soğanın içerisine bal koyulur. Bal daha önce açılmış delikten dışarı süzülür. Süzülen bal bir kaba koyulur. Soğanın özü ile karışmış olan bal artık şifa kaynağı haline dönmüştür. Bu elde edilen baldan sabahları bir çay kaşığı ölçeğinde aç karnına yenilirse öksürüğe, gribe, eklem ağrılarına iyi gelmektedir.

Kırmızı soğan haşlanıp aç karnına suyu içilmesi halinde de hamile kadınların sütlerinin oluşmasını ve sütlerinin artmasını sağlamaktadır.

Sarıkeçili dernek başkanlarından olan Pervin Savran "*Ne zaman bir toplantı ya da görüşme için başka iklim yapısına sahip şehre gitsem mutlaka bir çiğ soğan yerim. Bu sayede ki bünyem güçlenir, vücut direncim artar. Üşütme gibi, soğuk algınlığı gibi rahatsızlıkların oluşmasını engellemek için alırım. Böylece iklim değişikliklerinden bünyem çok daha az etkilenir*" demektedir. Soğanın saymakla bitmeyen faydalarını saymaktadırlar. Diğer bir şifası ise; elde çıkan dolama ya da vücudun herhangi bir yerinde çıkan iltihap soğan vasıtasıyla tedavi edilebilmektedir.

İri bir soğan közde pişirilir. Biraz soğumasına müteakip soğan ortadan ikiye bölünür. Dolama olmuş parmak ya da iltihaplı bölgenin üzerine küçük bir bez parçasıyla bağlanır. 1 gün orada bekletilir. Aradan geçen 24 saatlik süreden sonra soğan ilgili bölgeden çıkartılır. Oldukça etkili olan bu yöntem sayesinde iltihabın kuruması ya da dolamanın geçmesi sağlanır.

Limon:

C vitamin deposu olan limonun saymakla bitmeyen faydaları bulunmaktadır. Üst solunum yolu hastalıklarında mikropları kırmakta, gribal rahatsızlıkları tedavi etmekte oldukça etkilidir. Sarıkeçili Yörüklerin sık karşılaştıkları soğuk algınlığını tedavi etmekte kullandıkları yöntemlerden biri, limonun suyunu sıkarak bir bardağa doldurmak ve içerisine bir miktar şeker ile karıştırarak içmektir. İkinci etkili yöntem ise soğuk algınlığına ve sinüzite iyi gelendir. Tedavi şu şekilde yapılmaktadır; limonu kullanmadan önce eller ve yüz suyla yıkanılarak temizlenmektedir. Limon dört parçaya bölünür. Limonun birinci çeyrek parçası avuç içerisine sıkılır. Sıkılan limon suyu ile yüz temizlenir. İkinci çeyrek limon parçası avuç içerisine sıkılır. Sıkılan limon suyu sağ burun deliğinden tüm buruna nüfuz edecek şekilde içerisine çekilir. Üçüncü çeyrek parça da sol burun deliğine nüfuz edecek şekilde içerisine çekilir. Bu halde bir dakika kadar beklenir Temiz su ile el ve yüz yıkanır. Dördüncü parça sakız çiğner gibi kabuğuyla beraber çiğnenir. Çok kısa bir süre sonra gribal enfeksiyon vücuttan atılmaktadır. Ben de 6 Aralık 2015 tarihinde saha çalışması yaparken çok ciddi gribe yakalandım. Bu karışımı tarif etmeleri üzerine kendime uyguladım. 10 dakika içerisinde etkisini hissettim.

Bir buçuk litre olacak kadar limon sıkılır. Saf limon suyunun içerisine kırk diş sarımsak atılır. Sarımsaklar bütün atılabileceği gibi küçük küçük dilimlenerek de atılabilir. Hazırlanan karışım bir kavanozun içerisine koyulur. Kavanozun ağzı hava almayacak şekilde kapatılır ve kavanoz güneş ışığı almayacak şekilde bezle sarılır. İki günde bir kavanoz ters yüz edilerek içerisinde bulunan karışım çalkalanır. Bu şekilde yirmi ile yirmi beş gün kadar kapalı yerde muhafaza edilir. Daha sonra karışımın içerisinde bulunan sarımsağın tamamen eridiği görülür. Karışım bu durumda kullanıma hazır hale gelmiş demektir. Sabahları aç olması makbul olmakla beraber tok karnına da olabilir, bir fincan miktarında içilir. Karışımı, mide problemi olanlar dahi rahatça içebilir. Bu karışım kalbe, kolesterole, kireçlenmeye, ciğerleri açtığı için astımı rahatlatmaya hatta tamamen tedavi etmeye birebirdir. İçen kişide ayrıca enerjik bir yapı hissettirir. Sağlıklı insanlar da yapabilir. Kalp damar yollarının yağlanmasını önlemekte çok kuvvetli, doğal bir etken maddedir (F. Ö., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 10.07.2016).

Yalamık:

Yaz mevsimi geldiği zaman, ladin ağacının gövdesindeki kabuğu, ağacın yaşam dokusuna zarar vermeyecek büyüklükte tek bir parça halinde kalıp olarak soyulur. Kaşıkla soyulan gövde aşağıdan yukarıya doğru sıyrılır. Kaşığın içerisine dolan ağacın öz suyu ve ince kabuğu yenir. Soyulmuş bulunulan kabuğun öz suyu ve ince kabuğu da kaşıkla sıyrılır. Yenilir. Ağızda hoş bir koku verir. Mide rahatsızlığına iyi gelir. Vücudu dinç tutar. Ağacın soyulan kabuğu, toprağın çamur yapılmasıyla kapatılır. Ağacın gövdesinde meydana gelen hasarı çabuk toparlamasına yardımcı olunur (M. E., Y. E., ve E. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Dağ Kekiği:

Yüksek rakımlı dağlık alanda yetişen şekil 31'de görülen dağ kekikleri toplanır. Bir kap içerisinde suya ıslanır. Su içerisinde birkaç gün kalır. Kekiğin özü suya çıkar. Elde edilen bu su süzülerek bir bakır kazanda ateşe konularak kaynatılır. Özdeşleştikten sonra soğumaya bırakılır. Elde edilen bu kekik suyu; mide yanması, mide ekşimesi, mide bulantısı, hafif ishal rahatsızlıklarında yarım çay bardağı içilmek suretiyle tedavi edilir. Küçük çocuklar için içimi acı ve sert olduğu için sulandırılır ya da bal pekmez gibi tatlandırıcılar ile tatlandırılarak çocuklara verilir. Hazırlanan kekik suyu bir şişeye konularak depolanır. İhtiyaç anında bu şişelerden alınıp kullanılır. Küçükbaş hayvanlar üşüttüğü zaman şişelenmiş olan bu kekik sularından bir çay bardağı zorla içirtilir. İçmek istemeyen hayvanlara başparmak ve işaret parmak hayvanın burun deliklerine sokulur. Parmaklar burnun iç kısmına doğru zorlanır. Diğer elle keçinin sakalından veya alt çenesinden tutularak kafası yukarıya doğru kaldırılır. Bu pozisyonda hayvan ağzını zorunlu olarak açar. İkinci bir kişi şişeyle hayvanın ağzından dökmek suretiyle kekik suyunu içirir. Hayvanların hasta olduğu burnun soğumasından anlaşılır. Nefesi soğuklaşır. Bakışları donuklaşır. Fazla yemek yemez. Hayvan neşesini kaybeder. Uzun süreli yürüyüşlerde hayvan sık sık yatarak dinlenme ihtiyacı hisseder. Yürüyüşü engellemeye başlamış ise; ön ayakları birbirine bağlanır. Arka ayakları da birbirine bağlanır. Bu halde iken atın terkisine, binici varsa önüne ya da at yok ise traktöre bindirilir. Çok hasta durumda ise kesilir (M. E., C. C, Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Şekil 31. Dağ Kekiği

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Dağ Çayı:

Su, çaydanlıkta ya da herhangi bir kapta kaynatılır. Bir tutam dağ çayı kaynayan suya atılır. Bir iki dakika bekledikten sonra atılan çaylar kaynamış sudan çıkartılır. Fazla bekletilmesi halinde suyun tadının acı bir hal almasına sebep olur. Sabah kahvaltısında veya akşam yemekten sonra çay şeklinde içilir. Sakinleştirici, dinlendirici, vücut yorgunluğunu alıcı özelliği vardır. Sindirim sisteminin daha düzenli çalışmasına yardım eder.

Karanfil Çayı:

Genellikle Torosların yüksek yerlerinde yetişmektedir. Ardıç ağacının civarında yetişir. Otsu bir bitkidir. (Bkz Şekil 32). Kokusu karanfil kokusuna çok benzediği için, "karanfil" ismini vermişlerdir. Keyif çayı niyetine de içilmektedir. Toplanan karanfil kurutulur. Ne kadar çok kaynatılırsa, o kadar çok bünyesinde bulunan özünü suya bırakmaktadır. Ağızda hoş bir tat vermektedir. Ağız kokularını

giderir. Bununla beraber grip, nezle gibi soğuk algınlığında, ateşli kişilerin ateşini düşürmekte etkilidir (H. Y., H. Ö, Yüz yüze görüşme, 2016).

Şekil 32. Karanfil Çayı

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Sarıkeçili Yörüklerden yerleşik hayata geçmiş bulunan Mustafa Erkek, katarak rahatsızlığı yaşadığı için gözleri görmez olmuş. Yıllarca dağlarda bulunduğu için bitkileri oldukça iyi tanımaktadır. "*ah gözlerim görseydi, sana dağlardan ne bitkiler getirirdim. Hangi bitkinin hangi rahatsızlığa faydası var gösteririm*" demektedir.

<u>Uzun Topak Çayı:</u>

Bitkisi uzundur. Şekil 33'de görüldüğü gibi topak topak olmuş boğumları bulunmaktadır. Arılar bu bitkiden çok istifade ederler. Baş ağrısına, bel ağrısına ve ayaklarda oluşan ağrıya faydalıdır. Ağrıyı keser. Çay demler gibi demlenip içilmesi gerekmektedir.

Şekil 33. Uzun Topak Çayı

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Gavıt:

Gavıt veya gavut, keçiboynuzu (harnup) elde veya taş dibekte dövülür. El değirmeninde öğütülerek elde edilen bir yiyecektir. Kuru veya sulandırılarak yenir. Kuru yenmesi çok tercih edilmez. Yerken nefes borusuna kaçma ihtimali çok yüksektir. Kışlaklarda, sert geçen iklim şartları hüküm sürdüğü dönemde, hayvanların saman veya yiyeceklerine gavıt (dövülmüş keçiboynuzu) karıştırılarak hayvanların zinde kalması sağlanır.

Andız Göğeleği:

Ağaçların üzerinde yetişen parazit bitkilerdir. Özellikle andız, katran ve sedir göğeleği en çok tercih edilenleridir. Kıymetli bir parazit bitkidir. Hayvanlar ve insanlar için faydalıdır. Hayvanların çok sevdiği bir yiyecektir. Hayvanlar için toplanıp yedirilirse, hayvanın sütünü oldukça arttırmaktadır. İnsanlar için de birçok faydası vardır. Göğelekler toplanıp kurutulur. Siyah çay ile birlikte karıştırılıp

içilebilir. Çayın rengini de koyulaştırır. Çayın tadının daha güzel olmasını sağlar. Bununla birlikte baş ağrılarını gidermekte etkilidir. Kalp sorunu olanlar içtiğinde kalp rahatsızlığını gidermekte, kalp damarlarını açmaktadır (H. Ö., 21.01.2016., M. E., Yüz yüze görüşme, 07.12. 2015).

Otçam (Çörek Otu):

Haşhaş bitkisinin en küçük yapısı gibi bir bitkidir. Akdeniz bölgesinde tarımı yapılmaktadır. Zahmetsiz yetişebilen bir bitkidir. Bitki yetiştikten sonra kozaları oluşmaktadır. Kozaların içi siyah çörek otu ile doludur. Bitki kuruyuncaya kadar kozaları toplanmaz. Ana gövde kuruduktan sonra üzerinde bulunan kozaları toplanır. Toplanan kurumuş kozalar yere serilen bir serginin üzerinde kırılarak içi boşaltılmak suretiyle hasat gerçekleşmiş olmaktadır. Sarıkeçili Yörükler çörek otu için "*Peygamberimiz, ölümden hariç her derde devadır*" dediği için birçok ürünlerinde kullanmaktadırlar. Özellikle yaz dönemlerinde yapmış oldukları keçi peynirine ayrı bir tat vermesi, peynirin tazeliğini koruması, yaptıkları ekmeğe lezzet katması ve geç bayatlamasına katkı sağlaması için bol miktarda kullanmaktadırlar. Soğuk algınlığını çabuk atmak için tercih edilmektedir. Vücut direncini arttırır. Akciğerlerinde sorun olanların nefes alıp vermesini kolaylaştırmaktadır. Mide sorunu yaşayanlara tavsiye etmektedirler. Yorgunluğu giderici yapısından dolayı zindelik hissini uyandırmaktadır. Kansere karşı direnç oluşturduğu bilinmektedir (M. E., Y. E., E. E., Yüz yüze görüşme, 07.12. 2015).

Karaan Yaprakları:

Toroslarda yetişen otsu bir bitkidir. (Bkz Şekil 34). İnsanlar günlük yaşantısında bu bitkiden yararlanmazlar. Davarların çok sevdiği bir bitkidir. Ancak

karaan bitkisinin yaprakları, çay gibi demlenip içilir ise insanı oldukça dinlendirir. Bütün ağrılarını giderir.

Şekil 34. Karaan Bitkisi

Foto: Ahmet Erkek'in arşivinden.

Isırgan Otu:

Isırgan otu yol kenarlarında çok çıkmaktadır. (Bkz Şekil 35). Otun yapısı gereği çıplak elle toplanır ise insan vücudunu kaşındırmakta ve insana acı vermektedir. Ancak yol kenarlarında çıkan ısırgan otu çevresel faktörler ile kirletilmiş olduğu için Sarıkeçili Yörükler yol kenarlarında yetişenleri pek tercih etmemektedir. Torosların daha yüksek yerlerinde çevresel etkiler ile çok fazla kirletilmemiş olan ısırgan otunu tercih etmektedirler. Yaprağından ve tohumundan ayrı ayrı istifade edilmektedir. Ispanak gibi haşlanıp yemeği yapılarak yenildiği gibi, çay gibi demleyip suyu da içilebilmektedir. İdrar yanmalarına iyi gelir. İdrarın daha rahat çıkmasını sağlar. Böbrek ağrılarına iyi gelmektedir. Hazımsızlık çekenlere sindirim kolaylığı sağlamaktadır. Soğuk algınlığında da kullanılmakta, öksürüğe iyi gelmektedir. Böcek ve haşere sokmalarında zeytinyağı ile karıştırılıp ısırılan yere sürülürse bölgenin yara olmasını önler. Isırgan otu sert bir yerde dövülüp hamur haline getirilir. Zeytinyağı ile karıştırılır ise güneş yanığı ve sıcak su yanıklarına iyi gelmektedir. Kanseri önleyici özellikle tümörün yayılmasını önleyici özelliği

olduğunu söylemektedirler. Isırgan otu tohumu, çay gibi demlenip adet dönemlerinde suyu içilirse, adet sancılarını gidermektedir. Vücutta oluşmuş şişlikleri, ödemleri giderir. Prostatı olanları tedavi edici özelliği bulunmaktadır. Diğer çok önemli bir özelliği ise, burun kanamalarını durdurmasıdır. İki, üç tane ısırgan otu yaprağı sert bir şeyle ezilir. Ezilen ısırgan yaprağı, bir mendil arasına koyulur ve suyu sıkılır. Kanayan buruna bir ya da iki damla damlatılır. Dağlarda burun kanamasına çözüm bulma imkanı fazla yoktur. Ancak doğal çevrenin sunmuş olduğu ısırgan otu, burun kanamasını anında durdurabilme özelliği sayesinde doğanın zor şartlarında yörüklere şifa kaynağı olmaktadır.

Şekil 35. Isırgan Otu Tohumu **Isırgan Otu**

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Tehnel Ağacı (Defne Ağacı):

Sarıkeçili Yörükler Defne ağacına "tehnel" demektedir. Hoş kokusundan dolayı çay gibi demlenip içilir. Halsizliği giderdiği için yorgunluk anında daha çok tercih etmektedirler. Uyku ve gaz sorunu olan çocuklara çay şeklinde içirilmektedir. Çekirdeği ve yaprağı sert bir yerde dövülür ise tehnel yağı çıkmaktadır. Romatizmal ve kas ağrılarının olduğu bölgelere sürülüp ağrının dinmesini sağlar. Yapılan bazı et

yemeklerinin içerisine birkaç yaprak atılması halinde güzel koku ve lezzet de vermektedir.

Alıç Çiçeği:

Sarıkeçili Yörükler Alıç çiçeğinin damar yağlanması neticesi oluşan tıkanıklığı açtığını söylemektedirler. Alıcın çiçeği toplanıp çay gibi demlenmektedir. Demlenen alıç çiçeğinden sarı renkli bir su ortaya çıkar. Günde bir çay bardağı içilmesi halinde şifa kaynağı olmaktadır (Y. E., E. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015). Eşşe'nin komşusu Ümmü Tok, kendisinin kalp rahatsızlığının olduğunu, alıç çiçeğini kaynatıp içtiğini ve çok fayda gördüğünü anlatmaktadır. Ayrıca iştah açıcı yapısının da olduğunu anlatmaktadır.

Alıç meyvesi toplanarak sirkesi ve turşusu da yapılabilmektedir. Elde edilen alıç sirkesinin sabahları aç karnına yarım bardak içilmesi halinde, kolesterolü düşürüp kalp ve damar tıkanıklıklarını gidermektedir (M. C., Yüz yüze görüşme, 22.04.2015).

Alıç yaprağının bir tutam kadarı kaynatılıp içilir ise öksürüğü kesmeye ve balgamı söktürmeye iyi gelmektedir.

Papatya:

İri yapraklı, küçük yapraklı vb. birçok çeşidi bulunmaktadır. Yaz döneminde toplanılıp kurutulur. Kış yurduna gidildiğinde şifa niyetine kullanılmaktadır. Öksürüğü olan kişilere papatya çiçeği kaynatılarak içirilir. Öksürüğü kesmek için etkilidir. Sakinleştirici özelliği olduğu için ağlayan bebeklere de içirilmektedir.

Sarıkeçili Yörükler sakinleşen bebeğin kolayca uyuduğunu söylemekteler. Sinirli olan kişilere içirilerek sakinleşmesini ve sindirim sorunu yaşayan kişilere içirtilerek de bağırsakların daha hızlı çalışmasına katkı sağladığını anlatmaktadırlar. Böbrek kumlarını dökmeye etkili olduğunu söylemektedirler. Keyifli içiminden dolayı çay niyetine de içmektedirler.

Yeşil Çam Kozalağı:

Çam kozalakları henüz daha yeni oluşmaya başladığında küçük bilye gibidir. Bu küçük kozalaklar toplanıp kaynatılır ve içilir ise kalbe iyi gelmektedir. Çam pürü (yaprağı) su testisinin içerisine koyulduğunda ise suyun oldukça güzel bir tadı oluşmaktadır. Bazen çam pürü ile menengiç ağacının pürü birlikte katılıp bir miktar bekletildiğinde suyun tadı daha da güzelleşmektedir. Y. Erkek "*suyun içimine doyum olmaz, tadına doyamazsın. Suyu içtik sıra içesin gelir*" demektedir (Mustafa, Yusuf ve Eşşe, 2015). Astım, bronşiti olanlar ve soğuk algınlığına yakalananlar için kaynatılıp içirilmesi fayda sağlamaktadır (M. G, C. C, Yüz yüze görüşme, 16.10.2015).

Karabaş Otu:

Akdeniz endemiği olan karabaş otunun birçok faydası bulunmaktadır. Karabaş otunun yağı çıkartıldığı gibi çay gibi demlenerek içilmesi de mümkündür. Sarıkeçili Yörüklerde en çok damar tıkanıklığını gidermek için kullanılmaktadır. Sakinleştirici özelliği olduğundan sinirleri yatıştırmak için de kullanılmaktadır.

Yedi Damar Otu (Sinir Otu):

Sulak yerlerde yetişmektedir. Şekil 36'de de görüldüğü gibi üzerinde yedi adet damarı bulunduğu için bu isim verilmiştir. Sinir otu kabızlık giderici bir şifa kaynağıdır. Çay gibi demlenerek gün içerisinde iki ya da üç çay bardağı içilmek suretiyle kabızlığı gidermektedir. Romatizmal rahatsızlıklarda da yedi damar otu suda kaynatılıp bir bez ile ağrıyan yere sarılmaktadır. Bu şekilde eklem ağrılarını gidermektedir.

Şekil 36. Yedi Damar Otu

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Keten Tohumu:

Keten tohumu sütün içerisine atılarak içilir veya yoğurtla yenilir ise vücuttaki her türlü ödemi atmaktadır. Ayrıca kanın içerisinde bulunan yağı yaktığı için kolestrolü düşürmektedir.

Dağ Eriği:

Şekil 37'de görüldüğü gibi ağacın gövdesi ve yaprakları can eriğine benzemektedir. Yüksek rakımlı dağlık bölgelerde yetişmektedir. Meyvesi normal erik büyüklüğündedir. Sert, yeşil ve kendine has ekşisi vardır. Bu erikler yeşil haldeyken toplanır. Taş yardımı ile kırılır. Güneşte kurutulur. Kuruduktan sonra bez

bir torbaya konularak depolanır. Kışlak bölgeye gelindiğinde kurutulan erik içi su dolu bir kaba koyulur. Birkaç gün su içerisinde bekletilir. Eriğin ekşisi olduğu gibi suya çıkar. Oluşan ekşi erik suyu turşu yapımında kullanılır. Doğal yolla elde edildiği için, turşuyu daha uzun süre muhafaza etme imkanı vermektedir. Olgunlaşmış dağ eriği kaynatılıp elde edilen ekşi suyu yemeklere dökülerek yemeğin ayrı bir lezzet alması da sağlanır. Erik suyu ağız içi yaralarına iyi gelmektedir. Gargara edilerek yaraların tedavi edilmesi sağlanır (H. Ö. Yüz yüze görüşme, 08.07.2016).

şekil 37. Dağ Eriği

Foto: Ferhat Büyükşahin, Bozkır/Konya, 08.07.2016

Baldıran:

İlkbahar aylarında yetişir. Haziran, Temmuz aylarında olgunlaşıp kökleri gelişir. Yer elmasına benzeyen bir kök yapısı vardır. Toprağın üzerinde bulunan yaprak kısmının kuruması, kök kısmının olgunlaşmış olduğunun işaretçisidir. Yaprak

kısmı toprağa en yakın yerden tutularak kök kısmının topraktan tamamen çıkması sağlanır. Kökler temizlenir, yıkanır ve taze olarak tüketilir. Yer elmasına benzer tadı ve kokusu vardır. Toprak üzerinde bulunan bitkisi dövülerek hamur haline getirilir. Ağrıyan yerlere sürülerek ağrıyı gidermekte kullanılır. Özellikle romatizmal ağrıları azaltmakta etkilidir. Kas kasılmalarını önleyicidir. Açık yaraların olduğu bölgede kullanmak oldukça tehlikelidir. Bu bitki çok zehirli bir yapıya da sahip olduğu için ehil kişilerce kullanılmaktadır. Böbrek ağrılarına ve böbrek kumlarına şifalı olduğu da yörükler tarafından bilinmesine rağmen aşırı zehirleme riski olduğundan dolayı pek tercih edilmemektedir. Zehirleme riski yüksek olduğundan kaynatılıp içilmez. Modern tıpta kanserli urlara karşı kullanıldığı bilinmektedir (A. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Keçi Boynuzu (Harnup):

Harnup, vücuttaki demir eksikliğini gidermekte oldukça etkilidir. Öksürüğü giderir. Öksürüğü tedavi etmek için kaynatılıp suyunun içilmesi fayda verdiği gibi direk kendisini yemek de fayda vermektedir. Bağırsak yağlanmalarında harnup önemli bir temizleyicidir. Harnubun herhangi bir işlem yapılmadan yenilmesi, yağlı bölgeleri sıyırarak geçer. Böylece bağırsakları temizler. Üç türlü keçiboynuzu bulunmaktadır. Bunlardan kırmızı olan yukarıda sayılan faydaları sağlamaktadır (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Sırt bölgesinde ağrı meydana geldiğinde de keçiboynuzu ağacının yaprağından şifa bulunur. Sadece üç çeşit harnuptan kırmızı harnubun yaprağı yel ağrılarını tedavi etmektedir. Kırmızı harnubun yaprakları ısıtılıp yelden dolayı

ağrıyan bölgeye konulduğunda ağrı kısa sürede geçer (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Harnup, aynı zamanda vücuttaki hücreleri çoğaltmakta ve yenilemektedir. Bu özelliği ile kansere karşı etkilidir. Romatizmaya, öksürüğe iyi gelmektedir. Nefes darlığı çeken kişiler kullanırsa rahatlatır. Keçiboynuzunun pekmezi de yapılmakta olup besleyici yönü çok kuvvetlidir. Kalp çarpıntılarını önlemek için pekmezini içmeyi tavsiye etmektedirler. (Harnup Ağacı için Bkz Şekil 38).

Şekil 38. Keçiboynuzu Ağacı

Foto: Ferhat Büyükşahin, 26.08.2016

Boz Armut (Deli Armut):

Toroslarda yabani olarak yetişen bir tür meyve ağacıdır. Meyveleri küçük küçük olmaktadır. Yaprakları beyazdır. Ağacı oldukça büyüktür. Meyvelerinin görüntüsü ve tadı aynı armut gibidir. Yaprağı kaynatılarak içildiğinde vücudun güçlenmesini sağlamakta ve kanserin oluşmasını önlemektedir (H. Y., 06.12.2015).

Dikenli Kahve:

Yüksek rakımlı dağlık alanlarda yetişmektedir. Bitkinin yaprak kısmı ve tohumları şekil 39'da görüldüğü gibi tamamen dikenlidir. İlkbaharda doğada kendiliğinden yetişir. Temmuz -Ağustos aylarında tohum bırakır. Bitki sararıp ölür. Sararmış olan tohumlar dikenli olduğu için el ile almak zordur. Bu yüzden sopa yardımı ile bitkiye vurularak toplanmaktadır. Bitkiden dökülecek tohumların bitkinin altına koyulan kaba dökülmesi sağlanır. Toplanan tohumlar tavaya koyulur. Ateşte kahve kavrulur gibi kavrulur. Kavurma işlemi dikenlerini de temizler. El değirmeninde veya dibekte kahve gibi çekilerek toz halinde getirilir. Toz haline getirilen dikenli kahve, normal kahve gibi pişirilerek gelen misafirlere ikram edilmektedir. Yörüklerin kendilerine has kahvesidir (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.07.2016).

Şekil 39. Kangal Deve Dikeni

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii/Konya, 06.07.2016.

Kızılcık: Yaban mersinine benzemektedir. Olgunlaştığı zaman kırmızı renge bürünür. Hafif ekşi bir tadı vardır. Olgunlaştığında dalından toplanılarak ya da suda kaynatılarak tüketilebilir. Soğuduktan sonra kızılcık şurubu olarak içilir. İnsanın hararetini alır, dinlendirir, enerji verir, vücut direncini artırır.

Dağ Armudu:

Tamamen olgunlaşmadan yenilmeyen bir meyvedir. Olgunlaşmamış yapısı oldukça sert, tadı ekşidir. Olgunlaşmış olan dağ armudu kahverengi bir renk alır ve ağacın dibine düşer. İshal olmuş kişilerin tedavisinde çok tercih edilir. 8-10 tanesi ishali kesmekte oldukça etkilidir. Fazla yenildiğinde kabız yapmaktadır. (Dağ Armudu için Bkz Şekil 40).

Şekil 40. Dağ Armudu

Foto: Ferhat Büyükşahin, Bozkır/Konya, 08.07.2016

Güvelek:

Çoğunlukla ladin ağaçlarının uç noktalarında ve büyük dallarının üzerinde asalak şekilde yetişen yapraklı bir bitkidir. Her derde deva olarak bilinmektedir. Bu bitkiler toplanıp hayvanlara süt miktarlarını artırmak için yedirilir. Kalp hastalığı, damar tıkanıklığı, astım ve bronşit için de faydalıdır. Kaynatılıp çay gibi içilmektedir. (M. G., C. C., M. E., A. E., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 2016).

Kök Boya Bitkisi:

Bitkinin kökünden boya elde edilebildiği için ismini kök boya bitkisi şeklinde anmaktadırlar. Bitki, çay gibi kaynatılıp içildiğinde iç organları ve bağırsakları temizleme özelliğine sahiptir. Doğum yapan kadınlara içirildiğinde kanamasını durdurmaktadır. Keçilere şifa kaynağı olduğu düşünüldüğünden yemlerine karıştırılır (M. G., C. C., Yüz yüze görüşme, 20.10.2015).

Sumak:

Bodur bir bitki türüdür. Üzüm salkımına benzer şekilde salkım salkım olur. İlk hali yeşil olup olgunlaştıkça rengi kırmızıya döner. Sumağı kaynatarak ekşisini kullanmak istenirse yeşil halde toplanır. Yemekte kullanılacak ise kırmızı renge dönene kadar beklenilmesi gerekmektedir. Gargara yapılarak kullanıldığında ağız içi yaralarına, diş etlerine, boğaz ağrısına iyi gelmektedir. Sumak bitkisinin yeşil

yaprakları deri tabaklamasında kullanılır. Sumağın elde ediliş yöntemleri şöyledir; yeşil toplanan sumaklar bir kap içerisinde suda ıslatılıp birkaç gün suda bekletilir. Sonra suyu süzülür, taneleri atılır. Süzülmüş su kaynatılır. Özleştikten sonra soğumaya bırakılır. Takriben 3-5 saat sonra istenilen kıvama ulaşır ve ihtiyaç halinde kullanılmak üzere depolanır. Olgunlaşmış kırmızı sumak toplanıp güneşte kurutulur. Kuruyan sumaklar iki avucun arasına alınır. Eller birbirlerine sürtülerek çekirdeklerin meyveden ayrılması sağlanır. Meyve kısmı toplanır ve kullanılmak üzere bez kese torbalarına koyulur. Salatalar ve yumurtalı yemeklerde baharat niyetine kullanılır. Kalan çekirdekler, tohum olması için toprağa tekrar serpilerek doğaya bırakılır.

Andız Pekmezi (Karadiken Ağacı):

Yüksek dağlık bölgelerde bulunmaktadır. Küçük ve dikenli bir yaprak yapısı vardır. Görünüş olarak ardıç ağacını andırır. (Bkz Şekil 41). Cevizden küçük ve sert meyvesi vardır.

Şekil 41. Andız Pekmezi (Karadiken Ağacı)

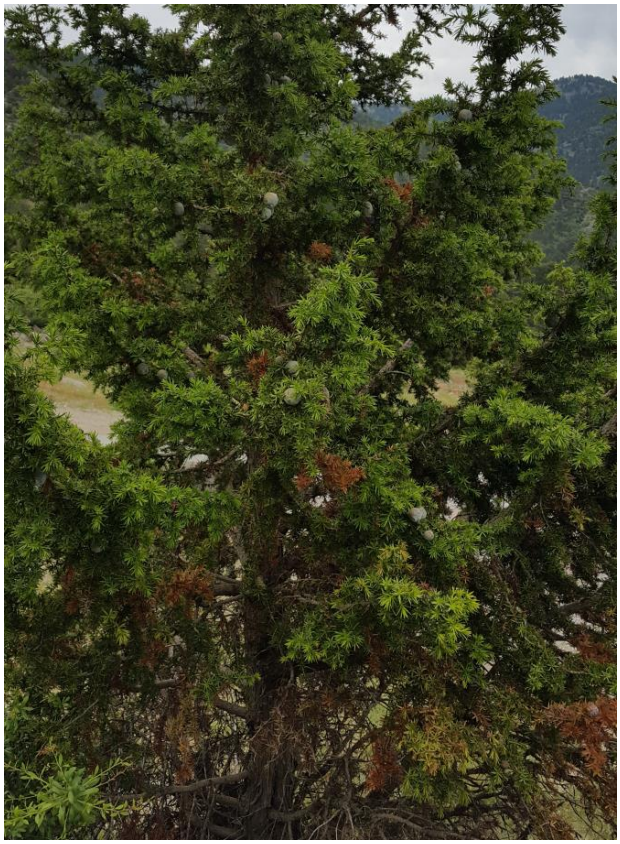

Foto: Ferhat Büyükşahin, Seydişehir/Konya, 28.07.2015.

Temmuz, Ağustos aylarında olgunlaşan meyveler ağacın dibine düşünce toplanır. Ağacında bulunan meyve henüz olgunlaşmadığı için tadı acıdır. Toplansa dahi pekmezin tadını bozar. Bu sebepten dolayı ağacın altına, etrafına olgunlaşmış olarak düşen meyveleri toplanır. Toplanan andızlar sert bir şeyle kırılır. Kırılan andızlar, su dolu büyük kaplar içerisine konur. 3 ila 5 gün suda bekletilip. andızın tadının suya çıkıp çıkmadığı kontrol edilir. Ağzı buruşturan ve hafif şekerimsi bir tat oluşmuş ise taneler süzülür. Su, bakır bir kazana koyulur. Koyulaşıp pekmez kıvamına gelene kadar yaklaşık 8-10 saat kaynatılır. Koyulaşıp kıvama gelen pekmez ateşten indirilip soğumaya bırakılır. Elde edilen pekmez, yemeklerden sonra tatlı niyetine kullanılır. Yoğurtla karıştırılıp tüketilebilir. Hafif sulandırılıp pekmez şerbeti şeklinde içilebilir. Bazlama ve saç böreği ile tüketilir. Elde edilen bu andız pekmezi

vücut direncini arttırır, soğuk algınlığına iyi gelir. Yüksek oranda enerji verir. Cinsel gücü arttırıcı özelliği vardır. Mide rahatsızlığı, mide ülseri tedavisinde oldukça etkilidir. Kansızlık rahatsızlığı olanlar andız pekmezi kullanır. Bağırsaklarda bulunan kıl kurdunu temizler. Ada çayı, dağ çayı gibi içeceklerde tatlandırıcı olarak kullanılır. Diğer bir tüketim şekli olarak andız pekmezi ateşte bir tavada kaynatılır. İçerisine varsa badem, yer fıstığı, susam, fındık gibi yiyeceklerden konulur. İyice koyu kıvama geldikten sonra ateşten indirilip soğumaya bırakılır. Soğuduktan sonra sert bir hal alan pekmez parçalara bölünür. Buna "samsıra" adı verilir. Hayvanlar meraya otlatmaya götürüldüğünde çoban, katık olarak bu samsırayı yanında götürür. İçerisinde bulunan enerji arttırıcı malzemeden dolayı, çobanın yorgunluğunu giderir, enerjisini arttırır. Andız toplamasında dikkat edilen unsurlardan bir tanesi de, çevre düşüncesidir. Andız, ayıların sık tükettikleri ve kış boyunca enerji depolamalarına katkı sağlayan nadir yiyeceklerden bir tanesidir. Yörükler de bunu bildikleri için, andızı toplarken o bölgede yaşayan yaban hayvanlarının hakkı olduğunu düşünürler. Bu nedenle meyvelerin hepsini toplamazlar.

Say Taşı:

Toprak oranı oldukça yüksek olan yayvan bir taştır. Tuğlanın doğada doğal yollarla oluşmuş şeklidir. Isıyı muhafaza etme özelliği vardır. Bel ağrısı, kas ağrısı, boyun ağrısı gibi vücut ağrılarını tedavi etmek için kullanılmaktadır. Kullanım şekli; say taşı ateş kenarına koyulur ve ısıtılır. Isıtılan taş bir bez içerisine sarılıp ağrıyan yere kuşak şeklinde bağlanır. Fizik tedavide kullanılan kas gevşeticinin doğal hali olarak kullanılır.

Ardıç Ağacı:

Ardıç, Sarıkeçili yörüklerin, diğer yörükler gibi, şifa niyeti ile sürekli kullandıkları bitkilerden bir tanesidir. Torosların en sık rastlanan bitki türünden birisidir. Bu kadar fazla olması, sosyo-ekonomik yapılarının kaynağı hayvancılık olan yörükler için, başlıca istifade kaynaklardan olmuştur. Hatta yörük sözü olmuş şu ifade, "kaynatır içeriz, kızdırır basarız" ardıcın hayatlarının her aşamasında olduğunu göstermektedir. Yörükler için vücut ağrılarını gidermenin en kolay yollarından birisi, ardıç ağacının dallarını ateşte ısıtıp ağrıyan yere basmaktır. Bu yöntem kısa süre içerisinde ağrıları gidermektedir. Yaz mevsiminde ardıcın giliğini (çekirdeği) toplayıp kurutan Sarıkeçili yörükler, kışın bu kurumuş gilikleri kaynatıp içmektedirler (M. E, H. Ö., M. C., Yüz yüze görüşme, 2015-2016).

Ardıç ağacının doğada yetişmesi ise oldukça enteresandır. Kendiliğinden çıkması ya da insan faktörü ile tohumlarının ekilmesi ile yetiştirilmesi mümkün değildir. Ardıç ağacının yetişmesi tamamen doğal yollar ile gerçekleşmektedir. Doğada yetişme şekli de şöyledir; Sarıkeçili Yörüklerin "cırık kuşu" dedikleri bir kuş türü ardıcın meyvesini yemek zorundadır. Çekirdeklerinin üzerinde bulunan meyve kısmını midesinde eritirken çekirdeklerini sindiremez. Ardıcın çekirdeklerini dışkısı ile dışarıya atar. Dışarı attığı o tohumlar toprağa karışır ve tekrar yetişir (M., C. C., H. İ. Y., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 2015-2016). Musa Candan bu durumun daha iyi anlaşılması için şu şekilde ifade etmektedir. "*Normal el ile ekim yapılsa, elle dikerek 50 yıl uğraşılsa, toprağa ekilse dahi yetişmez"*.

Ardıçtan ağrılardan kurtulmak için şu şekilde yararlanılmaktadır. Ardıç toplanır, ince bir hal alıncaya kadar öğütülür. Elde edilen un kıvamındaki ardıç, bal ile karıştırılır. Sabah akşam iki çay kaşığı yendiğinde boyun fıtığı, bel fıtığı ağrılarına iyi gelir. Uzun süreli olarak ağrılardan kurtulmaya yardımcı olur.

Sarı Diken Ardıcı:

Şekil 42'de görüldüğü gibi diğer ardıçtan biraz daha farklıdır. Ağaç dallarında bulunan iğne yaprakları daha sert ve sivridir. Sert ve sivri yaprağı insana battığından, sarı diken ardıcı ismiyle anılmaktadır. Üzerinde bulunan yeşil meyveler olgunlaşınca kırmızı şekle dönüşür. Kırmızılaşmış meyveler dikenli yaprakların arasından toplanır. Tansiyonu olan kişi günde 3-4 tane yediği zaman, tansiyonu dengeler. Sarıdiken ardıç ağacının doğada yetişmesi ardıç ağacının yetişme şekli ile aynıdır. Kendiliğinden çıkması, ya da insan faktörü ile tohumlarını toprağa ekerek yetiştirilmesi mümkün değildir.

Şekil 42. Sarıdiken Ardıcı

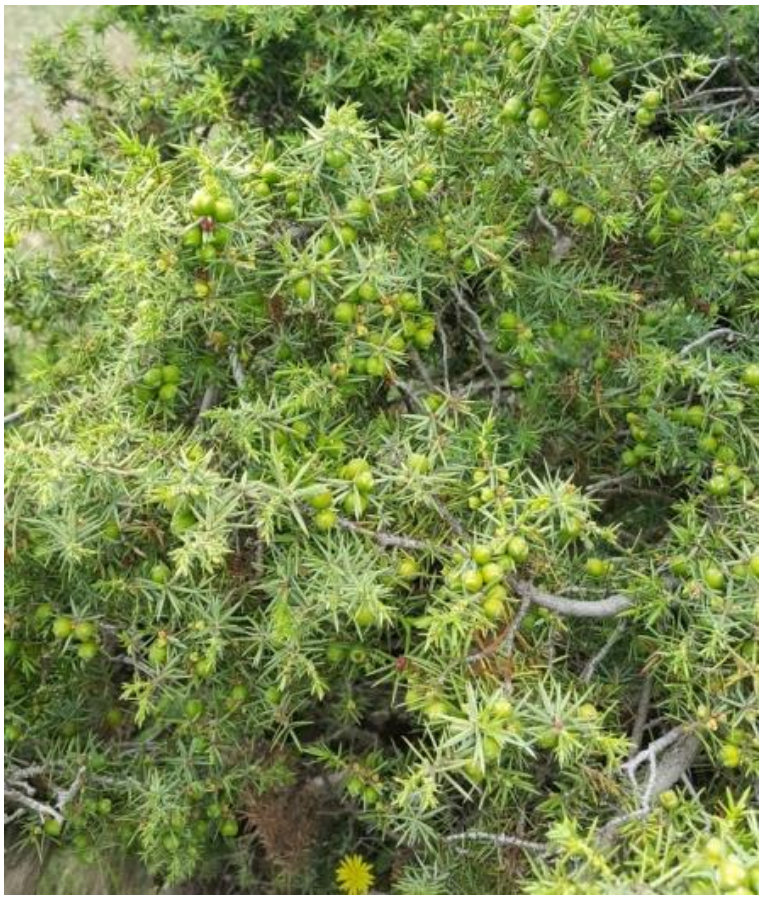

Foto: Ferhat Büyükşahin, Seydişehir/Konya, 28.07.2015.

Kara Dut:

Ağız içi yarasına yenildiğinde çok fayda vermektedir.

Karanfil ve Sarımsak:

Ağrıyan dişin üzerine koyulduğu zaman, diş ağrısını geçici olarak durdurmaktadır.

Çınar Ağacı:

Çınar ağacının yeşil ve iri yaprakları toplanır. Toplanan yapraklardan 3-4 tanesi suyun içerisinde kaynatılır. Kaynatılan yaprak suyunun içilmesi halinde diz kireçlenmelerine ve diz ağrılarına faydası olmaktadır. Ayrıca kolesterolü de düşürmektedir (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 08.07.2016)

Nane ve Kekik Suyu:

Mide ağrılarına iyi gelmektedir. Nanenin ve kekiğin suyunu elde etmek için kullanılan yöntem şöyledir. Normal genişlikte bir kazan getirilir, kazanın orta yerine bakraç (helke) konulur. Suyu çıkartılmak istenen bitki (nane, kekik) helkenin etrafına koyulup içerisine bir miktar su katılır. Kazanın üstünü kapatmak için ise ekmek pişirme sacı koyulur. Kazan ve saç arasında boşluk kalmaması için hamurla sıvanır. Kazanın altına koyulan odunlar yakılır. Ateşin yanması ile beraber su kaynar, buharlaşır. Suyun içerisinde bulunan bitkinin özü de su ile beraber buharlaşmaya başlar. Buhar, kazanın üst kısmında bulunan oval konumdaki saca gelir. Sacın orta yerinde toplanan buhar terleme yapar. Oluşan bu damlacıklar sacın orta kısmından aşağıya doğru damlamaya başlar. Damlalar kazanın ortasında bulunan boş helkenin

içerisinde birikir. Böylece damıtma yöntemiyle nanenin, kekiğin suyu, yağı elde edilmektedir (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Kandak Otu (Kaya Otu):

Kayaların arasında, günışığı görmeyen yerlerde yetişir. Gölgelik yeri sever. Kırmızı meyvesi olur. Bitki dikenli bir yapıya sahiptir. Kayalık yerlerde yetişmektedir. Kandak otu kayanın yanından köküyle beraber çıkartılır. Çıkartılan kök temizlenir, suya koyulur,kaynatılır. Kandak otunun kaynamış suyu içilirse böbrek taşını düşürmeye, böbrek kumunu dökmeye yardımcı olur (E2. C., N. C., H. G., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Cırt Atan (Kelek):

Yol kenarlarında yetişen yeşil bir bitkidir. Şekil 43'de görüldüğü gibi üzerinde küçük karpuza benzeyen meyveleri bulunmaktadır. Tam olgunlaşmış olanı bitkiden kopartılırken meyvelerin içerisinde bulunan sıvıyı bazen dışarıya fışkırtır. Fışkırttığı için bölgede "cırt atan" ismi verilmektedir. Bu meyvenin içerisinden alınan sıvının bir damlası buruna damlatılır ise sinüsleri temizler. Sinüziti olan sinüzitten kurtulur. İki damladan fazla damlatılması oldukça tehlikelidir. Yörükler bunu bildikleri için iki damladan fazlasını asla kullanmamaktadırlar. Bazı durumlarda sertliğini yumuşatmak için suyun içerisine karıştırarak da kullanmaktadırlar. Yarım çay bardağı suyun içerisine 3-5 damla karpuz görünümündeki meyvenin suyu damlatılır. Elde edilen karışım buruna çekilerek sinüslere nüfuz etmesi sağlanır. Daha yumuşak olan bu karışım burnu fazla yakmadan aynı etkiyi göstermektedir (E2. C., N. C., H. G., F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Şekil 43. Cırt Atan (Kelek)

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Sinir Otu:

Erkeklerde meydana gelen prostat için faydalıdır. Prostatın tedavi edilmesinde oldukça başarılı bulunmaktadır. Daha önceden bir miktar sıcak su bulunan çaydanlığa, altı adet sinir otu yaprağı koyulur ve altı dakika kaynatılır. Elde edilen karışım çay şeklinde içilir. Özçelik, daha önce ameliyat olmak zorunda olan bir arkadaşına da bu karışımı uyguladığını ve şifa bularak ameliyattan kurtulduğunu ifade etmektedir. Şekerden dolayı ameliyat olamayan bir başka arkadaşını sinir otunun kendisine şifa olacağını anlatarak zorla ikna ettiğini, sinir otunu yukarıda anlatılan şekilde hazırlayarak arkadaşına içirdiğini ve kesin sonuçlu şifa bulduğunu beyan etmektedir.

İdrar yollarında meydana gelen yanmaları tedavi etmektedir. Böbreklerde bulunan taş ve kumu da döktüğünü ifade etmektedir. Hazırlanışı ise, kaynar suyun içerisine sinir otu atılır. En fazla 7-8 dakika kaynatılır. Yapılan karışımdan bir çay

bardağı içilir. Bu karışım tüm böbrekleri ve idrar yollarını temizler (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Yılan Burçağı (Bıçağı):

Yılan Burçağı Akdeniz sahillerinde yetiştiği gibi Toroslarda yüksek rakımlarda da yetişmektedir**.** Ancak Torosların yüksek rakımlarından seçilen yılan burçağı, egzoz dumanına maruz kalmamış, çevresel etkilerden kirlenmemiş olduğu için daha çok tercih edilmektedir. Toplanan bitki üç gün gölge bir ortamda bekletilmektedir. Bekleme sonucunda bitki hafif solmaya başlar. Hafif solan yılan burçağı suya ıslatılır. Böylece dış kabuğu kolayca soyulur. Bu işlemleri yapmadan elle soymaya çalışılırsa eller kabarıp şişer. Dış kabuğu zehirlidir. Kabuğu soyulmuş Yılan Burçağı kurutulur. Kuruduktan sonra dövülerek toz haline getirilir. Yarım kilo balın içine toz halindeki Yılan Burçağından 10 gr. koyulur. Yemekten yarım saat önce aç karnına bir tatlı kaşığı bal yenilir. Kansere iyi gelmektedir. Fahri Özdemir kendisi de kanser olduğu için bu karışımı kendisine de uygulamaktadır. Modern tıbbın şifa kaynaklarını uyguladığını, kemoterapi aldığını ve kemoterapiden sonra uyguladığını söylemektedir. Bu uygulama ile iyileşme çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Doktor bu kadar hızlı iyileşmenin neden kaynaklandığını sorsa da Fahri Özdemir doktorun kendisine kızacağını düşündüğü için bu bilgiyi doktorla paylaşmamıştır. Bu karışım aynı zamanda hemoroite de iyi gelmektedir (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015). Hemoroit için diğer bir karışım da şöyledir, bal, kuru nane, kuru kekik, zeytinyağı karıştırılır ve yenilir. Hemoroidin ağrısını keser ve iyileştirir.

Ayva Pürü (Yaprağı):

Eski yerli ayvanın yaprakları toplanır. Bir kaba koyulur. Bir miktar su ilave edilir. Kaynatma işlemi suyun rengi kıpkırmızı olana kadar devam eder. Elde edilen bu su çay gibi içilir. Öksürüğe çok iyi gelir.

Darı Püskülü:

Yeni olgunlaşmakta olan darı, yeşil kabuklu iken uç kısmında püskülü bulunur. Bu püskül toplanıp su ile kaynatılır. Kaynamış su çay gibi içilir. İdrar söktürücü yapısı olan darı püskülü, aynı zamanda bağırsakları temizler, böbrekleri temizler.

Acı Yavşan:

Böbrek rahatsızlığı olan kişinin gözaltında morarma meydana gelir. Böbrek rahatsızlığı olan kişide idrarda yanma olur. Böbrek rahatsızlığı olan kişiler, acı yavşan içerse rahatlar. Kullanım şekli şöyledir; acı yavşan bitkisi kurutulup çay gibi demlenir. Elde edilen çaydan günde bir bardak içilir. Çok miktarda kaynatılırsa oldukça acı olur. O yüzden acı olmayacak dozda bitki kaynatılmalıdır. Hoş bir kokusu olduğundan ağız kokusunu da giderir. Hemoroit rahatsızlığına da faydası olduğu söylenmektedir (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015). İshal ve mide bozulmasında acı yavşanın sarıçiçeğinden üç tanesi yenilip yutulur ise bir saat içerisinde mide rahatsızlığını gidermektedir. Saha çalışması esnasında mide rahatsızlığı yaşadığımda acı yavşanı tatbik etme imkânı buldum. Denildiği gibi bir saat içerisinde de ishalin kesildiğini tecrübe ettim. (Acı yavşan için Bkz Şekil 44).

Şekil 44. Acı Yavşan Acı Yavşan

Foto: Ferhat Büyükşahin

Kekik Yağı:

Fahri Özdemir, babasının halk hekimliği yaptığını, halk hekimliğine de babasından dolayı merak saldığını anlatmaktadır. Babası geçmek bilmeyen cilt yaralarını (eskilerde **sırace** yarası denilmekteymiş) kekik yağı ile yakarak tedavi ettiğini söylüyor. Bu sayede deride bulunan mikrobu öldürüyor. Yaranın olduğu yer, kıl çaput (keçi kılından yapılmış bez parçası) ile yavaş yavaş sürtülerek üzerinin mikrobu ya da yara kabuğu temizleniyor. Babasının döneminde fırça olmadığı için zımpara niyetine kıl çaput kullanıldığını anlatıyor. Yaranın üst yüzeyi canlı dokuya ulaşılıncaya kadar temizleniyor. Hafif düzeyde kanamaya başlayan yaranın üzerine kekik yağı sürülüyor.

Portakal Yağı:

Fahri Özdemir, portakal yağını yeni keşfettiğini ve birtakım sıkıntıları çözmek için henüz deneme aşamasında olduğunu ifade etmektedir. Portakalın kabuğundan elde ettiği portakal yağından 1 kg. üretebilmek için yirmi bir gün uğraştığını söylemektedir. Elde edilen yağdan saça sürülürse çok sert saçları dahi

yumuşacık yapmaktadır. Saçların parlamasını sağlar. Bel fıtığından ameliyat olmuş ya da bel ağrısı yaşayan birisi beline sürdüğünde ağrılarını gidermekte, kasların sertliğini alıp yumuşatmaktadır (F. Ö., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Biberiye Otu:

Akdeniz'in endemiğinden olan biberiye otu vücut yağlarını eritmektedir. Kilosu fazla olan kişiler, biberiye otunu kaynatıp suyunu içer ise zayıflamasına yardımcı olmaktadır. Ancak uygun doz ayarlanamaz ise tansiyona sebebiyet vermektedir. (Biberiye otu için Bkz Şekil 45).

Şekil 45. Biberiye Otu

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Zeytin Sütü: Olgunlaşmamış zeytin sıkıldığı zaman beyaz sütü çıkmaktadır. Çıkan bu süt rahim kanserine iyi gelmektedir.

Çıtlık Otu:

Sarıkeçili Yörüklerin arazide dolaşırken çok sık karşılaştıkları ot türünden birisidir. (Bkz Şekil 46). Hoş bir tadı olduğundan gündelik hayatlarında özellikle

keçilerini güderken yerden toplayıp yerler. Çıtlık otunu yiyen kişinin iştahı açılır. İdrar söktürücü özelliği de vardır.

Şekil 46. Çıtlık Otu

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Kına:

Yaz dönemlerinde dağlık arazinin zor şartlarında hareket etmek daha fazla çaba sarf etmeyi gerektirir. Bu dönem içerisinde Sarıkeçili Yörüklerin en istemedikleri şey, ayaklarının ayakkabı içerisinde terlemesi neticesinde meydana gelen pişiktir. Pişik olan ayağı iyileştirmek için kullanılan en önemli yöntem, doğal çevrenin sunmuş olduğu kınayı ayağa yakmaktır. Kına yakılan ayak, daha kuru bir hal aldığı için kısa sürede ayakta oluşan pişiği tedavi eder.

Kaplumbağa (Tosbağa) Ciğeri: Verem olmuş hastalara kaplumbağa ciğeri yedirilerek tedavi olması sağlanmaktadır (M. C., Yüz yüze görüşme, 22.04.2015).

Gebere Otu:

Gebere otunun üzerinde bulunan küçük meyveleri, lezzet katması için turşu yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca gebere otu, romatizma ağrıları olanlar tarafından

bol miktarda tüketilmektedir. Romatizma ağrılarına iyi geldiği söylenmektedir. İdrar söktürücü özelliği ile de idrar yollarını temizlemektedir. (Gebere otu için Bkz Şekil 47).

Şekil 47. Gebere Otu

Foto: Ahmet Erkek

Geyik Ciğeri:

Sarıkeçili Yörükler normal şartlarda yaban hayvanlarına zarar vermemektedirler. Astım rahatsızlığı yaşayanlar için şifa maksadıyla Geyik ciğerinden yararlanmaktadırlar. Avlanan geyiğin akciğeri çıkartıldıktan sonra kanı sıkılır. Sıkılan kan içilir. Kanı içmekte zorlanan kişi geyiğin ciğerini biraz kanlı kalacak şekilde pişirir. Astım ya da bronşiti olan az pişmiş ciğeri yer ise şifa bulmaktadır (C. C., Yüz yüze görüşme, 22.04.2015).

Frenk İnciri (Dikenli İncir):

Akdeniz bölgesinde yabani olarak çıkar. Şekil 48'de görüldüğü gibi kaktüsün bir çeşididir. Bölge halkı "frenk yemişi" ya da "frenk inciri" olarak adlandırmıştır. Üzerinde çok fazla diken olduğu için "Dikenli İncir" de denilmektedir. Üzerinde oluşan meyve olgunlaşınca toplanıp yenilmektedir. Dikeni olduğu için maşa gibi bir

malzeme ile el değmeden toplanan meyve, su dolu bir kaba koyulur. Bu kabın içerisinde yemişlerin dikeni dökülür. Maşa ile tutulan yemişin kabuğu bıçakla soyulur. İçerisinde bulunan meyve çıkartılarak yenilir. Yenilen bu meyve bağırsakları harekete geçirir. Kabızlığı önler. Şeker hastası olanlar rahatladıklarını ifade etmektedirler. Frenk yemişinin yaprağı da şifalı bir yapıya sahiptir. Vücutta meydana gelen yaraları tedavi etmekte kullanılır. Yemişin yaprağı su içerisine koyulup ateşte pişirilir. Lapa haline dönmüş frenk yemişi yaprağı yaraların üzerine sarılır ve yaranın daha kısa sürede iyileşmesini sağlar. Frenk incirinin yaprağı suda ısıtıldıktan sonra, vücudun ağrıyan yerlerine sıcak olarak sarıldığı zaman ağrıları da gidermektedir. Tıbbın gelişmediği dönemlerde halk ebeleri bu yapraktan çok yararlanmışlardır. O dönemlerde romatizma rahatsızlığını, bel fıtığını tıbbi olarak bilmeyen halk, diz ağrılarını, bel ağrılarını sadece ağrı olarak algılamışlar ve bu yaprak ile geçici olarak ağrıları tedavi etmişlerdir (A. B., Yüz yüze görüşme, 06.12.2015).

Şekil 48. Frenk Yemişi

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Hayıt Otu:

Sarıkeçili Yörüklerin kullanmadıkları giysi ve yataklarını istenmeyen haşerelerden ve böceklerden korumak için hayıt otunu kullanırlar. Hayıt otunun kokusu, haşerelerin yaklaşmasını önleyen bir koku yapısına sahiptir. Bununla birlikte hayıt otu, ishal olanların ishalini durdurmak için kullandıkları şifalı bir bitkidir. Bir takım börtü böceğin sokmalarından oluşan ağrıyı azaltmak için hayıt otu kullanılır. Özellikle dağlık arazinin en sık karşılaştırdığı akrep sokmalarında çokça kullanılmaktadır. Uyku sorunu yaşayan çocuklara çayı içirilerek uyku sorununu çözmede etkilidir. (Hayıt otu için Bkz Şekil 49).

Şekil 49. Hayıt Otu

Foto: Ahmet Erkek'in arşivinden.

Civanperçemi:

Çay gibi demlenerek hazırlanılabilmektedir. Çok fazla kaynatılırsa acılaşır. Bir çay bardağı içilmesi halinde regli olan (adet dönemi) kadınların ağrısız bir dönem geçirmesini sağlar. Çayı içilmesi halinde soğuk algınlığına yakalanan kişiyi

güçlendirir aşırı terleme yaptırdığı için hastalığın çabuk iyileşmesini sağlar. Çocuklarda uyku problemi olduğunda sıkça kullanılır. Uyku düzenini sağlar (Y. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015). (Civanperçemi için Bkz. Şekil 50).

Şekil 50. Civanperçemi

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Gerdeme:

Gerdeme otu (bkz Şekil 51) Akdeniz bölgesinde bol miktarda doğada kendiliğinden yetişen bir bitkidir. Su teresi de denilmektedir. Böbreklerde meydana gelen kumu dökmek için Sarıkeçili Yörüklerin ilk müracaat ettikleri otların başında gelmektedir. Yapılan salatanın içerisine koyulmaktadır. Çiğ olarak kendisi tek başına da tüketilir. Guatrı olanların gerdeme bitkisini sıklıkla yemesi halinde ağrıları giderip guatrı tedavi edici özelliğini de anlatmaktadırlar.

Şekil 51. Gerdeme

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Kuzu Göbeği Mantarı:

Mantarın birçok çeşidi bulunmaktadır. Ancak Şekil 52'de görülen kuzugöbeği bu mantarlar içerisinde en kıymetli ve ekonomik değeri en yüksek olanıdır. Sarıkeçili Yörüklerin şubat aylarında fırsat buldukça dağda keçi otlatırken topladıkları en kıymetli besin kaynaklarından bir tanesidir. İlkbaharda yüksek rakımlı yerlerde çam ormanlarının olduğu bölgelerde yetişmektedir. Sivri ve şapkalı mantar yapısı vardır. Kahverengi ve siyah arası bir rengi vardır. Özellikle keçiler çok uzak mesafeden yerini tespit edip yemektedirler. Keçilerden önce bulunup toplanılması gerekmektedir. Toplanıldığında taze olarak çiğ tüketilebilir. Yemeği yapılabilir. Közde pişirilmek suretiyle yenilebilir. Kurutularak uzun süre saklanabilir. Bu şekliyle daha sonra tüketilebilir. Protein değeri çok yüksektir. Ekonomik değeri yüksek olan kurutulmuş kuzugöbeği kozmetik sanayinde, ilaç sanayinde kullanılmak üzere yüksek ücretlere satılarak bütçeye katkı sağlamaktadır.

Ekonomik boyutu çok yüksek olmasına rağmen çoğunlukla Sarıkeçili Yörükler bu mantarı satmak için toplamamaktadırlar. Kendileri tüketmeyi tercih etmektedirler. Kuzugöbeği mantarının çok lezzetli olduğunu ifade etmektedirler. Yiyen kişide ayrı bir enerji hali olduğunu da ilave etmektedirler. Kanser önleyici özelliği oluşu, mantara ayrı bir değer yüklemektedir. Mide problemi yaşayanlara da bu mantarı tavsiye etmektedirler.

Şekil 52. Kuzugöbeği Mantarı

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Püren:

Nefes darlığı çeken, astım olanlar püreni çay gibi demler içerler ise içen kişiyi rahatlatır. İyi gelir. Mide rahatsızlığı çekenler, hazımsızlık yaşayanlar da püren çayını içerek rahatlamaktadır. Böbrek kumundan dolayı ağrı çekenlerin ağrılarını hafifletmekte ve böbrek kumunun dökülmesini kolaylaştırmaktadır. (Püren için Bkz. Şekil 53).

Şekil 53. Püren Otu

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Karbonat:

Özelikle akşam vakitlerinde yenilen yemekler zaman zaman mide sıkıntısı yaşatmaktadır. Hazımsızlık yaparak sancılara sebebiyet vermektedir. Bu durumda bir çay kaşığı oranında karbonatı çay bardağına doldurulmuş soğuk su ile karıştırılır. Yavaş yavaş içilir. Kısa bir süre sonra hazımsızlığın çözüme kavuşarak midenin rahatlaması sağlanır(C. C., Yüz yüze görüşme, 15.07.2015).

Ayrık Otu:

Ayrık otunu her yerde bulmak mümkündür. İdrar söktürücü özelliği bilindiği için Sarıkeçili Yörükler ayrık otunun (bkz. Şekil 54) kökünü kaynatarak içmektedirler. Böbreklerinde taş olanlar da ayrık otunun kökünü içtiklerinde rahatlattığını ve taşı düşürmeye faydalı olduğunu anlatmaktadırlar. Sarılık olmuş kişilere de içirmektedirler (M. G., C. C., Y. E., Yüz yüze görüşme, 2015).

Şekil 54. Ayrık Otu

Foto: Ferhat Büyükşahin.

Altın Otu:

Sarıkeçili Yörükler yayla yolunda sık karşılaştıkları ot türünden olduğunu anlatmaktadırlar. Romatizmal ağrılara fayda etmektedir. Romatizma ağrılarını durdurmaktadır. İdrar söktürücü özelliği vardır (M. G., C. C., Yüz yüze görüşme, 24.10.2015).

Zeytin Yaprağı:

Kanda meydana gelen yağlanmaları tedavi etmede zeytin yaprağı etkili bir çevresel şifa kaynağıdır. Fayda bulmak için ise, kaynamış bir bardak suya üç dört tane kurutulmuş zeytin yaprağı koyulur. Beş ile yedi dakika arasında bekletilir. Elde edilen zeytin yaprağının çayı içilir. İçilen bu çay, kan yağlarını eriterek kolesterolün oluşmasını ve damarların üzerine bu yağların yapışmasını önlemektedir (M. G., C. C., Yüz yüze görüşme, 24.10.2015).

Çam Sakızı:

Çam ve ladin ağaçlarının kozalakları yeşil haldeyken, üzerlerinde sarı sıvı tarzda işlenmemiş sakız bulunur. (Bkz Şekil 55). Bazı ağaçların gövdelerinde de olur. Bu sakızlar bir çubuk yardımı ile toplanır. Toplanan sakızlar mümkünse bakır bir kabın içerisine konur. Ateş yakılır. Bakır tencere, ateşin üzerine konur. Sakız bulunan tencere içerisine bir miktar su ilave edilir. Kaynatılır. Kaynadıkça temiz çubuk ile tence karıştırılır. 3-4 saat kaynadıktan sonra, sakız şeffaf hale gelir ve yumak halini almaya başlar. Temiz bir tahtanın üzerine bir çiğnemelik olacak şekilde küçük parçalar halinde dizilir. Soğuması ve kuruması beklenir. Soğuduktan ve kuruduktan sonra bez bir kesenin içerisine konur. Tüketilmek üzere saklanır. Ağız kokusunu giderir. Diş temizliğine faydası vardır. Çiğneme esnasında meydana gelen

öz suyu mide yanmalarına ve bazı mide rahatsızlıklarına iyi gelmektedir. Kışlaktan yaylaya çıkıldığı ilk günlerde, ani hava değişiminden ve rakım yüksekliğinden özellikle çocukların yüzlerinde ve vücutlarında yaralar oluşmaktadır. Oluşan bu yaraları tedavi etmek için; çam sakızının tavada ateş üzerinde kaynatılarak yumuşaması sağlandıktan sonra temiz bir bezle yaralar pansuman edilir. Birkaç gün sonra yaralar bu sakız sayesinde iyileşir. Hayvanların deri altında oluşan kurtları temizlemek içinde aynı yöntem kullanılmaktadır. Yayla dönüşü kışlakta bulunan komşulara ikram edilir. Çam sakızı, çoban armağanı ifadesinin de buradan geldiği söylenmektedir.

Şekil 55. Ladin Kozalağı

Foto: Ferhat Büyükşahin, Seydişehir/Konya, 28.07.2015.

Murt Yaprağı (Yaban Mersini):

Şeker rahatsızlığı olanların tedavi için kullandıkları bitkilerin başında yaban mersini gelmektedir. Kurutulmuş murt yaprağı şeker hastası olanların sürekli

yanlarında bulunmaktadır. Sıcak suyun içerisine 3-4 yaprak atılmakta ve 5-7 dakika sıcak suyun içerisinde bekletilmektedir. Suya murt yaprağının özü karışması ile birlikte içilmektedir. Bu tedavi yöntemi ile şekerin yükselmesi önlenmekte ve doğal yolla şeker hastalarını tedavi etmektedir (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 08.07.2016).

Sorkuç (Çam Akması):

Bazı tür çam ağaçlarının gövdesinden akan sakızlar ur gibi toplanmaktadır. Diğer çam türlerden farklıdır. Bu kozalağa Sarıkeçili Yörükler Sorkuç ya da horkuç demektedir. Oldukça şifalıdır. Olgunlaşmış iri sorkuçlar toplanmaktadır. İnek sütü ya da keçi sütü ile sorkuçlar bir tencerenin içerisinde kaynatılır. Sorkuç yumuşayarak helva kıvamına gelmektedir. Sırt ağrılarında ve vücutta çıkan çıban ve benzeri rahatsızlıklarda etkili bir şifa kaynağıdır. Helva kıvamına gelen sorkuç bez parçasının içerisine koyulmaktadır. Ilık seviyede ağrının olduğu yere ya da çıban ve irinin olduğu yere yapıştırılır. Yapışkan özelliğinden dolayı vücuda değer değmez yapışmaktadır. Vücut delinmekte ve vücutta bulunan irini kendisine doğru çekmektedir. Bu esnada vücutta acılar meydana gelmektedir. Hasta olan kişi bu acıya katlanmak zorundadır. Bir gün kalması yeterli görülmektedir. Kulunç ağrısı ve diğer sırt ağrısını da tedavi etmektedir. Hayvanları kısırlaştırma işlemi yapılırken, hayvanın hayâlarına sürülen kızgın demirin acısını ve ağrısını almada da kullanılmaktadır. Ayrıca hayvanın yanan yerinin kısa sürede iyileşmesinde de çok etkilidir.

Öksüzoğlu sulu zatüre olduğunda sorkuçla nasıl şifa buluduğunu şöyle anlatmaktadır "*Doktra gittim. Bir türlü iyi olamadım. Halil İbrahimle sorguç toplamaya gittik. Her yerde de bulunmaz. Keçi sütü ile kaynattım. Bir bez parçasının üzerine sorgucu sürdüm. Hem göğüs bölgeme hem de sırt bölgeme sardım. Dayanabilmek çok zor. Amma siğim gibi vücudumdan su aktı. Kendime geldim. Tekrar doktura kontrola*

gittim. Vardım film çektiler. Dr., O çok iyi olmuşsun. Bizim ilaçlar işe yaramış dedi. Halubse çamın horgucu bizi kurtardı"

Sarıkeçili Yörükler kırsalda en fazla çam ağacından istifade etmektedirler. Her derde deva niteliğinde olan çamın faydalarını şu şekilde sıralamak mümkündür: 1 çırasından katran ve püse yapılmaktadır. 2. Kabuğundan çocuk pişiği önlendiği gibi kaynatıp içilmesi mideyi rahatlatmaktadır. 3. Çam akması çıbanları tedavi etmede kullanılırken, hap şeklinde yapılan çam sakızı mide ülserine ve gastrite iyi gelmektedir. Zatürrenin tedavisinde sırta sarılmada kullanılmaktadır. Çam sakızı çiğnenerek ağız kokusu giderilebilmektedir. 4. Nisanda sürgün açan çam ağacının sürgününü toplayıp kaynatılarak içilmesi mide rahatsızlıklarını özellikle ülseri tedavi etmektedir. 5. Küçük kozalaklar daha yeni çıkmışken toplanıp suda kaynatılır ve içilir. Mide rahatsızlığına iyi gelmektedir. 6. Çamların dallarında küçük küçük çıkan meyveleri bulunmaktadır. Başlangıçta yeşildir. Kurudukça sararmaya başlar. Bu meyveleri toplanıp kavurularak yenilmektedir. 7 içme sularını içerisine çam yaprağı konularak suyun tadının daha güzel hal almasını sağlamaktadırlar. Aynı zamanda yorgunluğu alıcı özelliği olduğundan yorgun insanlara özellikle çam yapraklı su ikram edilmektedir.

4.1.5. Günlük Yaşamda Kullanılan Geleneksel Ekolojik Bilgiye Örnekler

Keçe: Keçe, dağ şartlarında hayat süren yörük mimarının vaz geçilmez bir iç kullanım eşyasıdır. Yukarıda yörük mimarından bahsederken dış yapı olarak da kullanıldığı belirtilmiştir. Ancak Sarıkeçili Yörüklerde sadece çadırın iç kısmında kullanılmıştır. Son dönemlere kadar Sarıkeçili Yörüklerin de uzun yıllar hayatında yer almıştır. Ancak son yıllarda keçenin yerine, maliyeti daha düşük olan ve zahmete

katlanılmadan elde edilen sentetik çul, yolluk ve kilimler yer almaya başlamıştır. Keçe yer bezi olarak kullanıldığı dönemde, üzerine Sarıkeçili Yörüklerin duygu ve düşüncelerini de yansıtan motifler işlenmekteydi. Kara çadırın yer kısmı toprak olduğu için, yerden gelen soğu kesmede en çok kullanılan ev eşyası keçe kilimlerdi. Keçe kilimler, yapısı gereği, kışın sıcak tutan, yazın da serin tutan bir özelliğe sahiptir. Her ne kadar yaz döneminde bile olsa, yer soğuktur. Sağlıksız bir yapıya sahiptir. Toprağa serilen ince kilimler, yatan kişiyi üşütmektedir. Gerekli önlem alınmadığı takdirde, böbrek sorunları baş göstermektedir. Sarıkeçili Yörükler bu sorunu yere koyunyününden yapılmış olan keçeleri sermekte bulmuşlardır. Tamamen doğal olan ve doğal çevrenin sunmuş olduğu imkânlar ile elde edilen keçe, koyunun yünü kırkılması ile elde edilen yünün, uygun ustası bulunup ona ücreti karşılığı yaptırılması ile elde edilir. Cemal Candan ile yüz yüze yapılan görüşmelerde şu ifadeyi kullanmaktadır, "*ben yıllarca çadırımda keçe kullanmaktayım. Keçeden vaz geçeli beri bel ağrısı yaşar oldum. Evveli hiç bel ağrısı bilmezdim. Ne babamda ne de dedemde bel ağrısı duymadım. Ihı şindik bu hazır kilimleri kullanalı ağrılarım eksik olmaz oldu*."(C.C., Karaören Mevkii (Seydişehir), Yüz yüze görüşme, 20.07.2015).

Keçe Yapımı: Keçe yapmak için toplanmış koyunyünleri uygun düz bir alan getirilir. Düz alana uygun bir bez serildikten sonra üzerine koyunyünü çuvallardan dökülür. Koyunyünü sopalar vasıtasıyla dakikalarca dövülür. Yün pamuk gibi olacak kıvama gelene kadar döve işlemi devam eder. Uygun kıvama gelen yün artık keçe yapımına hazırdır. Yünün üzerine ılık su serpilir. Su ne çok soğuk olmalıdır ne de çok sıcak. Suyun çok sıcak olması yünün büzüşerek topak haline gelmesine

sebebiyet verir. Suyun kıvamı oldukça önemlidir. Islatılan yün, hasır, çul gb. bir yolluğun içerisine koyulur. Yün bu hasır yolluk ile rulo yapılır. Rulo tekrar açılırken ayaklar ile çiğnenir. Çiğneme esnasında tekrar bir miktar ılık su dökülür. Ilık su yünün bir birine yapışmasını sağlar. Ayaklar ile çiğneme de yapışmayı güçlendirmektedir. Dakikalarca çiğneme devam eder. Tekrar tekrar yuvarlanır ve çiğneme işlemi devam eder. Uygun kıvama geldiğinde keçe yeterliği sertliğe ulaşmış demektir.

Sarıkeçili Yörüklerde orta yaş üstü nesil keçe yapımını bilmektedir. Genç kuşaktan bilen ve yapılışını gören kalmamıştır. Konya'da sanayide yapan sadece bir usta bulunmaktadır. Isparta ve çevre illerde yapan birkaç kişi kalmış durumdadır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte ucuz mal üretimi de artmış ve yörükleri bu ucuz mallara yönlendirmiştir. Ancak göz ardı edilen nokta, çevrenin sunmuş olduğu bu imkânlar tamamen doğal olduğu için sağlıklı yapıya sahip bulunurken, teknolojinin sunduğu ucuz ürünler sağlıksız bir yapıdadır. Önümüzdeki birkaç on yıl içerisinde keçe yapımı tamamıyla unutulma riski ile karşı karşıya bulunmaktadır. Keçeden yapılan ürünler de nostaljik ürünler olarak sergilenmeye şimdiden başlanmış durumdadır. Kepenek (aba) bu ürünlerin başında gelmektedir. (Bkz Şekil 56). Bir zamanlar çobanların her türlü çevresele etkilerden vaz geçilmez korunma kıyafeti olmasına rağmen, şimdilerde yeni nesilden bilen kalmamıştır.

Şekil 56. Kepenek **Keçe Yolluk**

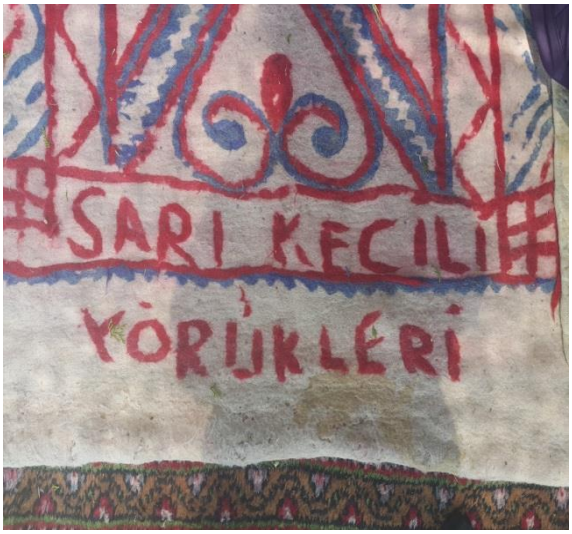

Foto: Ferhat Büyükşahin.

<u>Çocuklar İçin Kullanılan Keçe:</u> Çocuklar küçükken altlarına bez bağlanırdı. Eski elbiseler yırtılır çocuğun altına bağlanırdı. Bez ıslaklığı kontrol edilirdi. Islak bez, çocuğun bacaklarını pişirmesin diye bekletilmeden değiştirilirdi. Islanan bez yıkanır ve temizlenirdi. Yatağa yatırıldığı zaman ise gece boyunca çocuğu takip etmek zordur. Gece, çocuk altını ıslattığı zaman da sağlıksız bir durum ortaya çıkmaktadır. Sarıkeçili Yörükler, bu durumu önlemek için koyunyününden yapılan keçe kullanılmaktadır. Keçe, hazır çocuk bezinin bağlandığı şekilde çocuğun altına bağlanır. Gece altını ıslatan çocuğun idrarı keçe tarafından emilir. Bağlanan keçe, çocuğun rahat uyumasını sağlarken, böbrek üşütmesini ve pişik oluşmasını engeller. Yatağı ve yorganı koruma altına alır. Sıcak günlerde çocuğun altının serin kalmasını sağlar iken soğukta dış etkenlerden koruyarak çocuğun sıcak bir ortamda olmasını sağlamaktadır (F. C., H. G, Yüz yüze görüşme, Nuru Köyü, 14.12.2015).

Çocukların altına, eskiden hazır çocuk bezi olmadığı için eski çaputlar elbiseler kesilerek bağlanmaktaydı. Çocukların bacak aralarında da pişik olmasın diye çam ağacının dış yüzeyinde olan kalın kabuk soyulur ve bebeğin altına bağlanacak bezin içerisine rendelenmekteydi. Böylece çocuk altına küçük abdestini yapmış olsa da bacaklarının pişmesini önlemekteydi. Günümüzde bile hala hazır bezin içerisine Sarıkeçili Yörükler çam kabuğunu rendeleyip koymaktadırlar.

Çarık Yapımı: Sarıkeçili Yörüklerin geleneksel kıyafetleri arasında çarık da bulunmaktadır. Çarık, yörük giyim kuşam kültürünün temel parçalarından bir tanesidir. Ancak günümüz şartlarında nostaljik bir giyim durumundadır. Halil Öksüzoğlu, 1958 yılına kadar çarık giydiklerini anlatmaktadır. Değişen ve dönüşen kültürün kayıpları arasında çarık ilk sırayı almaktadır. 1958 yılında kara lastik denilen ayakkabı çarığın yerini almıştır. Moda şeklinde hızlı yayılma Sarıkeçili Yörüklerde kültürel değişimin başlangıcını oluşturmaktadır. 1950 li yıllar kıtlığın ve imkânsızlığın hat safhada olduğu dönemlerdir. Hayvan sayısı da çok fazla olmadığı yıllardır. Büyükbaş hayvanlardan ölen olması halinde, derisi yüzülür ve elde edilen deriden çarık yapılmaktadır. Elde edilen çarık ilkel düzeyde bir ayak koruyucudur. Yokluk dönemleri olması nedeniyle de ayağı koruyucu bir deri bulabilmek oldukça zordur. Bu bağlamda elde edilen çarığın ilkel olması, Sarıkeçili Yörükler için hiçbir önem arz etmemiştir. Çarığın yapımı ise şöyledir, derinin üzerine ayağın büyüklüğü çizilir. Gerekli miktarda pay bırakılarak deri kesilir. Deriye Sarıkeçili Yörükler "gön" demektedir. Kesilen gönün üzerinde bağcıkların geçeceği delikler açılır. Ön kısmı büzülür ve dikilir. Arka kısmı ayaktan çıkmaması için kapatılır. Sarıkeçili Yörükler için çarığı saklamak da ayrı bir gayret gerektirmiştir. Çarık deriden

yapıldığı için dışarıda açıkta unutulması durumunda köpekleri tarafında çalınmakta ve köpekler çarığı yemektedirler. Çarık, kurudukça gevrekleştiği için giyimi zorlaşan bir ayak kabıdır. Çarığı kurutmadan idamesini sağlamak diğer bir zorluktur. Sarıkeçili Yörükler çarıklarını akşamdan ıslatıp, su tuluğunun altına muhafaza etmişlerdir. Nemli ortam çarığın gevrekleşmesini önlemektedir. Sabah giymeden önce ateşte ısıtılmıştır. Isıtılmaya müteakip dış yüzeyine katran sürerek yumuşatıp ömrünü uzatmaya çalışmışlardır. (C. C., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 21.01.2016).

Çevresel Etkilere Karşı Eşyaların Korunması :

Sarıkeçili Yörükler, kışlık olarak kullandıkları yatak, yorgan, giysi gb. eşyalarını yaz aylarında güve gibi zarar verici haşere ve böceklerden korumak için öncelikle çevrenin sunmuş olduğu imkanlardan yararlanmaktadırlar. Defneyaprağı, kurutulmuş incir yaprağı, dağ kekiği (eşek kekiği), doğal zeytinyağı ile yapılmış yeşil sabun bu eşyaların arasına koyulmaktadır. Bu materyaller ile gerek bu eşyaların kötü kokması, gerek ise zararlı haşerelerin tahribatı önlenmiş olmaktadır. Yukarıda sayılan materyaller ile aynı zamanda bulgur, un gibi kısa sürede böceklenecek olan temel gıdaların da koruması yapılmakta, yiyeceklerin saklama ömrü uzatılmaktadır. Kışlık kıyafetler, yatak ve yorganlar yukarıda ifade edilen şekilde hazırlandıktan sonra, kendilerine yakın olan bir köylünün depo olarak kullandığı yere istif ederler. Bir dönem "DDT" kullanımının yaygınlaştığı dönemde doğal koruma yöntemleri terk edilmiş ve DDT kullanımına başlanmıştır. DDT kullanımı ile Sarıkeçili Yörükler eşyalarını çevresel negatif etkilerden koruma yoluna gitmişlerdir. Ancak DDT kullanımın çevreye kalıcı zararlar verdiği anlaşılıp yasaklanınca, tekrar doğal koruma

yöntemlerine geri dönmüşlerdir. Bu tip kimyasal yolla hazırlanmış koruyucu maddelerin, eşyalarını korurken yıpranmasına da neden olduğunu ifade etmektedirler. Son zamanlarda, "tursil", "omo" türü toz deterjanların da koruyucu özelliğini keşfettiklerini ve elde etme imkânının daha kolay olmasından dolayı da bu toz deterjanlara doğru yöneldiklerini ifade etmektedirler. Kışlık yatak, yorgan ve kıyafetlerin arasında bu toz deterjanı dökerek, gelecek kışa kadar yıpranmadan muhafaza edebildiklerini söylemektedirler. Moda şeklinde yayılan toz deterjan kullanımı, doğal yollar ile koruma yöntemlerini tekrar unutturma sürecine itmiştir. Modanın kültür üzerine etkisi bir kez daha kendisini göstermiş, çevrenin pozitif katkısı göz ardı edilir hale gelmeye başlamıştır. Genç neslin doğal yollar ile yapılan koruma yollarını unutma sürecine girmiş olması, gelecek kuşakların tamamen habersiz olacağını şimdiden işaret etmektedir.

Kış yurduna dönen Sarıkeçili Yörükler, mevsimin özelliği gereği hayvanları için otlak sıkıntısı çekmektedirler. Otlatma imkânının olduğu dönemlerde de kış mevsimi hava muhalefetinin çok olduğu sezon olduğu için hayvanlarını otlatmaya imkân bulamadıkları gün sayısı fazla olmaktadır. Bu bağlamda hayvanlara hazır yem almak zorunda kalmaktadırlar. Aldıkları yemleri kış boyunca iyi muhafaza etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde hayvan yemi böceklenmektedir. Bu bağlamda yemleri muhafaza edebilmek için toplu alınan hayvan yemi bir bölgede istif edilir. Üzerine yağmur suyu geçirmeyecek büyüklükte naylon örtü serilir. Naylon örtü yağmur sularından koruduğu gibi diğer çevresel negatif etkilere karşı da korumaktadır. Naylon örtünün toprak zemine temas ettiği etek kısmı rüzgârdan dolayı havalanmaması için toprakla örtülür. Gelen yağmur suları naylon örtünün altından girmesin diye etrafı tamamen ark ile çevrilir. Böylece gelen yağmur suları, yem

istifinin etrafından dolaşarak herhangi bir zarar vermez. İçerisinden yem alınacağı zaman, önceden belirlenmiş kapı niyetine kullanılan bölüm açılır ve yem alınır. Yem alınmaya müteakip açılan yer tekrar sıkı bir şekilde kapatılır.

Küllü Su Kullanımı: Meşe ağacının dalları, kül yapımında kullanmak için toplanır. Toplanan dallar yakılır. Yanan dalların külleri teneke kutuya doldurulur. Üzerine su ilave edilir. Beyaz çamaşırlar içerisinde yıkanır. Deterjan kullanmadan, doğaya herhangi bir zarar vermeksizin tabii olarak çamaşırların beyazlaşması sağlanır. Ayrı bir kaba hazırlanan kül suyu ile çocuklar banyo yaptırılmaktadır. Elde edilen kül ayrıca tencere çaydanlık gibi ateşe temas edecek kapların etrafını sıvamaya da kullanılmaktadır. Amacı, söz konusu kabın is olmasını önlemek ve kabın içerisinde bulunan şeyin ısı kaybını en aza indirmektir. 'Komşu komşunun külüne muhtaçtır.' atasözünün bu külü kullanmaktan geldiği ifade edilmektedir. Emine Candan (Nedim'in eşi) kimyasal ürünler çıktıktan sonra temizlik için artık kül kullanılmadığını söylemektedir. Annesinin kullandığını, 'Tokucak' denilen sopayla da kirli çamaşırların kirlerinin çıkartıldığını anlatmaktadır. "Ama artık deterjan kullanıyoruz" demektedir. Çadır hayatı yaşadıklarından beyaz renkte eşya kullanmadıklarını, renkli, kir göstermeyen çamaşırlar kullandıklarını söylemektedir. Emine Candan "*Çadırdan bir is aktı mı onun lekesini kolay kolay çıkartamazsın"* demektedir. Gerçekten de orta nesil kül suyunu kullanmıyor olsa da 50 yaş ve üzeri olan Sarıkeçili kadınların hala küllü suyu kullanmaya devam ettiği gözlemlenmiştir. Fadime Öksüzoğlu, Emine Öksüzoğlu ve Cemal'in eşi Fadime Candan hala kül suyu kullanan Sarıkeçili Yörüklerin bazılarıdır.

4.2. Sarıkeçili Yörüklerde Çevreci Yaklaşım

Kavramsal ve kuramsal bölümünde de yer verildiği gibi, Sarıkeçili Yörükleri doğal çevreye biobölgecilik düşüncelerinde sahip çıkmaktadır. Bookchin ekolojik alanda meydana gelen krizin sosyal olduğunu ifade etmektedir (Turan, 2002). Aşırı tüketim, doğanın bilinçsiz kirletilmesi, aşırı ormansızlaşma ve bilinçsizce çevreye atılan katı atık sosyal ekolojiyi oluşturmaktadır. Bio-bölgeciliği ise yerel insanların yerel bilgileri oluşturmaktadır. Bunlar; doğal kaynakları koruma, biyolojik çeşitliliğe sahip çıkma, hayvanların aşırı avlanmasına karşı çıkma, bulundukları bölgede atalarından gelen bilgiler ile hayatta kalma ve yaşamlarını sürdürebilme şeklinde örneklenebilmektedir. Bu kuram çerçevesinde Sarıkeçili Yörüklerin yaşantıları katılımcı gözlem metoduyla incelendiğinde, bire bir örtüştüğü ortaya çıkmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin çevreci yaklaşımları konusunda gözlemler ve yüz yüze yapılan mülakatlar neticesinde elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir:

Sarıkeçili Yörük topluluğunun önde gelen kişilerinden olan Sarıkeçililer Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinin de Başkanı Pervin Savran Çoban, yıllarca doğayı korumak için mücadele ettiklerini şu cümlelerle anlatmaktadır.

"*Bizim için her mahlukat ötekinin rızkıdır. Keçiler dua etmezse şu dağlarda ot bitmez. Otlar dua etmezse gökten tek damla yağmur düşmez. O yüzden tüm canlılar bizim için önemlidir. Doğa katliamını kalbimizi ben dağlara benzetirim bakın, dağlar gibidir kalbimiz. Damarlarımızda akan kan dereler gibidir ırmaklar gibidir bakın. Ha biz bu beden üzerinde herhangi bir cerrahi işlemde bulunsak, damarımdaki atar damardaki kan boşa akıyor desek, ordan bir hortum taksak, ondan sonra kollarımıza rahat dolaşmasın. Parmak ucumuza varsın bu kan desek, parmak*

ucumuza varıncaya kadar kolumda kan dolaşımı olmasa, parmak ucuma o hortumla versek o kanı, bu kolum ne işe yarar. Bu kolumuz neye yarar, tamamen kesilip atılmaya yarar. Doğa bu uzuv gibidir. Cenab-ı Hak yaratmış. Ormanıylan, bakın dağıyla, deresiyle, doğasıyla var olan, bütün canlılarıyla bakın, kuşlarıyla, böcekleri, çiçekleri, içinde yaşayan insanları, keçileri, develeri, bu bir bütündür." Bir başka söyleşisinde; misafir bizim için çok önemlidir. Evimize (çadırı kastediyor) bir misafir geldiğinde bakarız. Eğer evin içerisinde bir börtü böcek var ise ve onu gelen misafir öldürüyorsa bir yolunu bulur derhal o misafirden uzaklaşırız. Doğada her hayvanın yaşamaya hakkı vardır"(Yüz yüze görüşme, İçeriçumra, 28.02.2015). Çoban, doğaya saygılarını ifade ederken başka bir örnek daha vermiştir.

"*Bir yere çadırımızı kurunca, çadırın bir köşesine süt koyarız. Doğanın doğal sahiplerinden izin isteriz. Biz size ikramımızı yaptık, size düşman değiliz, sizde bize zarar vermeyin. Yuvanızı almaya değil, sizinle ortak yaşamaya geldik deriz"* demektedir.

Sultan Gök de doğal çevrenin tabii bekçiliğini yaptıklarını şöyle ifade etmektedir;

"*Biz davar gütmek için erken kalkıyoruz. Yaban domuzları da sabah seher vakti olunca ekili tarlalara iniyorlar. Tarla sahipleri henüz tarlasına ulaşmadan önce biz bağın bahçenin kenarındaki otlaklara varıyoz. Köpeklerimiz, yabani olan bu hayvanları kovalıyorlar. Tarla sahipleri bu sene bize çok teşekkür ettiler. Köpekleriniz sayesinde üzüm yer olduk dediler.*" (Sarıoğlan Mevkii, 24.04.2015).

Ayrıca karıncaları öldürmek için böcek ilacı kullanmaktan sakındıklarını ve doğal yollarla uzaklaştırdıklarını ifade etmektedir. Uzun süreli kalacakları yere yerleştiklerinde doğal çevreye de sahip çıktıklarını anlatmaktadır. "*Çadırın giriş kapısının yakınlarına dört parçaya bölünmüş limon koyarız. Bölünmüş limonun orta*

*kısmına nane koyarız. Böylece karınca o bölgeye yaklaşmaz. Limonun kuruduğunu görünce bir yenisiyle değiştiririz"(*S. G., Yüz yüze görüşme, 24.04.2015). Karıncalardan böcek ilacı kullanmadan doğal yolla kurtulmanın bir diğer yolunu Erkek şöyle anlatmaktadır; "Koloni halinde hareket eden karıncaların geçiş güzergâhını değiştirmek istediğimizde, bize zarar vermesin diye soğan keseriz ve yollarına koyarız. Soğanın kokusu, karıncanın yolunu değiştirmesine sebep olur. Ya da çadır içerisinde muhafaza etmek istediğimiz şeker gibi ürünlerimizi karıncadan korumak için etrafına soğan koyarız. Böylece karınca yiyeceklerimize dadanamaz"(A. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

M. B.'da başından geçen çevresel bir hatırasını şöyle anlatmaktadır; "*Kıl keçisi ormana yasaktı. 2012 yılında çıkan torba yasa ile serbest oldu. Kıl keçisinin ormana faydalı olduğunu anladılar. Şu otları yiyor. Burayı bilmiyorum. (Çumra dolaylarını kastediyor.) Mersin bölgesinde şu otu yediği zaman, şu ot benzin yerine geçiyor. Guruyor. Kuruduğu zaman çabuk tutuşuyor. Amma hayvan yediği zaman ot olmadığı için toprak yanmıyor. Aşağıda Gözce'de (Mersin Aydıncık yöresinde) bir yangın oldu. 5-6 sene önce (bu gün 2015). Benim davarın olduğu yerdeki ağaçlar yemyeşil kaldı. Çevredeki kaç bin hektarlık orman yandı. Buna gasteciler geldi baktı. Merak ettiler. Ondan sonra ha bu adamlar doğru dedi. Ve pes ettiler yani. Bugün ormancılar da anladılar.*" (M. B, Yüz yüze görüşme, Çumra, 24.05.2015).

Aydıncık Orman İşletme Şefliği memurları da M. B. ile aynı görüşte olduklarını aktarmaktadırlar. Keçilerin çevreyi koruduğunu, eko-sistemin bir parçası olduğunu ve sistemin bütünlüğü için var olması gerektiğini ifade etmektedirler. Yaz döneminde otların kuruması, çam ağaçlarından dökülen pürlerinin kuruması, bu ağaçların herhangi bir kıvılcımda tutuşmasını kolaylaştırmaktadır. Keçiler, çam ağaçlarının altında bulunan kurumuş pürleri eşelemektedir. Bu eşeleme neticesinde üstte bulunan kuru pürler, altta bulunan yaş pürler ile yer değiştirmekte, herhangi bir

yangının çıkmasını geciktirmekte ya da yangın olduğu anda alevin ilerlemesini durdurmaktadır. Pervin Savran şöyle ilave etmektedir;

"D*ip yangını engelliyor, ağaçların dipleri keçiler tarafından çapalandığı için, ağaç hastalığını engelliyor. Ağaçların kökleri, keçilerin tırnakları vasıtasıyla havalanmakta ve ağaç oksijen alabilmektedir. Hem keçi besleniyor, hem de eko-sistemin devamı sağlanıyor. Keçi sayısı azaldığı sürece orman bitiyor. Orman bittiği sürece de iklim değişiyor. Keçi doğanın dengesidir, ormanın dengesidir. Nasıl diyceksiniz? Çapalama vazifesi görünce çam kozalaklarından dökülen tohumlar toprağın içerisine girmesini sağlıyorlar. O girince yeniden ağaç oluyor bir. Otları yiyor kuru ot olmazsa orda yangın olmuyor iki. Ağaçta kurtlanmalar olmuyor. Ağaçların dibinde hani diz boyu ot var sayın. Hava alamıyor o dipler. Noluyor, hastalık yapıyor, kurt, böcek oluyor ağaçların dibinde. Eğer keçi o bölgeden geçer de yayılırsa orman genişliyor. Keçi orman yemez bakın. İnsan yer. Keçi acı çamı yemez. Acı ağacı yemez ki. Ha köylüyse sabitse filiz yedirirsin bak. Göçmüyorsun ya. Genç ormanı yerse, hayvan açlığından yer. Gençlik alana girmezsen, gelişmiş ormanlardaysan keçi fayda veriri zarar vermez. Kişi yaşadığı evi yangına verir mi? Kişi yaşadığı evi kalkıpta birilerine yedirtir mi? Mümkün değil. Çünkü ormanda kim yaşıyor? Biz yaşıyoruz. Biz yaşadığımız alanda nasıl olurda keçilere ormanı yedirириz. Mesela ben açık konuşim, bizde inanılmaz bir doğa sevgisi vardır ki bunu hiçbir kimse ne biliyor ne anlatabiliyor. Bir çoban, değneği, çırpıyı eline aldı. Yaş ağaca vuruyorsa dalgın dalgın kafası meşgul, başına bir gelecek var vurma o ağaca denir. Balta bilinmediği gibi nacak, keser orak, testere bilinmez. Çoban dalgındır. Ondan ağaca bilmeden zarar vermiştir. Yaş ağaca vurursan senin de başına gelecek var denir. Ha sen ona vurursan biride sana vuracak denir. Gozalak yakarsak suçtur bizde. Büyük suçtur hem de. Gozalakta tohum olacak. Açacak. Tohumları dökülecek. Sen gozalakları ne hakla yakıyon sen. Tohum var onun içerisinde. Mesela bizim çobanlar, çocuklar küçük bir ağaç görsün, ilk işi taşla çevirmektir. Ağaç büyüdükçe o daşı açar. Çünki çoban onu korumazsa bir daha çadır kuracak yer bulamaz. Orman ne kadar iyiyse biz o kadar rahatız. O yeni yetişen ağacı keçi yerse, evsiz kalacağını bilir. Bu saçma gelir kimine. Ama o sevgidir. Yörüklerin hayat kaynağı*

keçi ve ormandır. Doğanın bir parçasısın"(P. S., Yüz yüze görüşme, İçeriçumra, 27.02.2015).

Keçiler, ormanların doğal koruma sisteminin bir parçasıdır (orman memurları). A. E.'de Pervin'in sözlerini doğrular nitelikte şu hatırasını anlatmaktadır;

"A*nnem çam sakızı kaynatmak için, orta boy çam ağaçlarının tepe noktalarındaki kozalaklara yetişemeyince, toruların kafalarını kesmiş. Kozalakların üzerindeki çam sakızlarını toplayıp gitmiş. Annemin herhangi bir rahatsızlığı yokken, çamlara zarar verdikten sonra aniden rahatsızlandı. İleri gelen yörükler, toruların baş kısımlarını kesmiş olduğundan dolayı ve o ağaçların artık boyunun uzayamayacağından o genç ağaçların ahının tuttuğunu*" ifade ettiler (A. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

M. B. keçilerin çevreye olan diğer bir etkisini ise şöyle anlatmaktadır;

"*Normalde ağacı güçlensin diye budarsın. Meyve dikersin, budarsın. Güçlensin dersin. Ama burda her dal işçi tutarsın (çam ağaçları için konuşuyor). Zor. Her şey maddiyat. Ama bu hayvan bunu yediği zaman hemi otu öldürüyor, hemi de ağacın altındaki budakları yiyor. Ağaç yükselmesine gidiyor. Ağacın güçlenmesine katkıda bulunuyor. Diğer çevreye katkıları ise, südü faydalı çora çocuğa, vatandaşa ondan sonra, kılı çok değerli bişey. Güneş enerjisi panelinin yapımında kullanılıyormuş. Ham maddesinden birisi kıl keçisinin kılıymış. Ondan sonracığıma eti sütü doğal olması. Doğal, yani dağda yem yok ilaç yok yani tamamen doğal. Yeni yetişen besleme hayvanlara antibiyotik veriyorlar. O da insana geçiyor. Bizim hayvanlarda antibiyotik yok. Aşı yapmıyoruz. Yapanlar var ama sıkıştığı için yapıyor. Kanuni zorunluluktan yapıyor. Biz doğal olarak koruyoruz. Kanuni zorunluluktan dolayı yapmak zorunda kalınırsa yapıyoruz. Aşı yapılan hayvanın ne etinde dadı oluyor, ne südünde yani toprak yer gibi ağaç yer gibi bişiy oluyor*" (Çumra, May Barajı Mevkii, 24.04.2015)

Taşkın Tuna eserinde ormanlar ile bölümünden bahsederken, iğne yapraklı ağaçların altında bulunan toprak, genellikle asitli olduğunu ifade etmektedir. Kökler, bu asitlenmiş durumdaki topraktan organik ve inorganik besinlerini almakta oldukça güçlük çektiğini ifade etmektedir (Tuna, 1983, s. 46). Keçilerin ağaç altlarını eşelemesi ile ihtiyaç duyduğu temiz besini daha kolay alabilmektedir. Bu anlamda, Sarıkeçili Yörüklerin ifadesiyle, yapılan bilimsel araştırma bir biriyle örtüşmektedir.

Sarıkeçili Yörüklerin hayvanları dağlarda yayılım için sürü halinde hareket etmektedir. Toplu hareket, dağlara paralel düzeyde gerçekleşmektedir. Sürü halde giden hayvanlar toprağı sertleştirmekte ve Şekil 57'de görüldüğü gibi küçük küçük sekiler meydana getirmektedir. Bu durum da aşırı yağışlarda sel ve erozyon oluşmasını engellemektedir (H. İ. Y.,Yüz yüze görüşme, Yeşilovacık Mevkii, 27.02.2015).

Şekil 57. Keçilerin dik yamaçlarda oluşturduğu sekiler

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya, 07.07.2016

Davar besiciliğinin olmadığı yerlerde çok fazla toprak kaybı olmasına rağmen, yörüklerin bulunduğu yerde toprak kaybı çok daha az seviyede gerçekleşmektedir.

Yükseklerden gelen sel sularının önünde küçük setler oluşturan sekiler, sel sularının hızını azaltmakta ve yıkıcı, tahrip edici özelliğini zayıflatmaktadır.

Sarıkeçili Yörüklerin ekolojik sisteme olumlu katkıları (adaptive) olduğu gibi olumsuz (maladaptive) etkileri de olmaktadır. Tezin bu bölümünde sahada yapılan gözlemlere dayanarak, Sarıkeçili Yörüklerin çevreye olan yaklaşımları konusunda şu gözlemlerde bulunulmuştur:

Toprak Kirliliği:

Toprak, insanların ve birçok canlıların yaşam kaynağıdır. Toprak, ekosistemi şekillendiren su ve besin dinamiğini düzenleyen, tüm canlıların dolaylı ya da dolaysız bir şekilde bağımlı olduğu taşıyıcı sistemdir (Haktanır, 2007, s. 247). Toprağın bileşenlerinin taşıma ve temizleme kapasitesinin üzerinde yabancı maddeyle buluşması neticesinde kirlenmektedir. Toprak kirlenmesinin başlıca nedenlerini a) katı atıklardan kaynaklanan kirlenme b) kimyasal atıklardan kaynaklanan kirlenme c) nükleer kaynaklı kirlenme ve diğer etkenlerden kaynaklanan kirlenmedir.(Furman ve Yenigün, 2002, s. 125).

Sarıkeçili Yörüklerde toprak kirletici etkenlerden katı atık kirlenmesine rastlanmakta, bu da sanayi toplumlarının ve kentlerin oluşturduğu kirletme ile kıyaslanamayacak derecede az olmaktadır Piller de Sarıkeçili Yörüklerin farkında olmadan meydana getirdiği toprak kirliliğindendir. Ancak bunun yalnızca Sarıkeçili Yörüklerde rastlanmadığı, kentlerde yaşayan eğitim düzeyi yüksek kişilerin de küçük bir pilin çevreye verdiği zarar konusunda yeterince bilinçli olmadıkları gözlemlenmiştir. Son yıllara kadar ağıl olarak kullandıkları bölgeleri GEB ile temizleyen Sarıkeçili Yörükler, haşere ve böceklerin günümüzde direnç kazandığını

ve kimyasal ürünler kullanmadan artık temizlik yapamadıklarını dile getirmektedirler. Haşere ve böceklerle mücadelede kullanılan küçük çapta ilaçların toprağa karıştığı ve toprağa minimal düzeyde de olsa zarar verdiği bilinmektedir. Ancak gübre bölümünde de değinildiği gibi Sarıkeçili Yörüklerin toprağa olan adaptive katkıları ve maladaptive etkilerinden çok daha fazladır.

Katı Atık ve Çöpler:

"Tüketen ve kullanan için bir değer taşımayan, gereksiz oldukları için atılan, evsel, ticari ve endüstriyel aktiviteler sonucu oluşan maddeler katı atık maddeleridir" (Topbaş, Brohi ve Karaman, 1998, s. 92). İnsan nüfusunun artışı ile birlikte katı atık sorunu da hızla büyümektedir. Kentlerde oluşan katı atıkları toplamak, depolamak, başka bir alana nakletmek büyük maliyetleri de beraberinde getirmektedir. (Tekel, 2007, s. 275). Sarıkeçili Yörüklerle kaldığım süre boyunca çevreye olan duyarlılıklarının etkileyici düzeyde olduğunu gözlemledim. Yerleşiklerin oluşturduğu ve sorun haline dönüştürdüğü atıkların büyük bir çoğunluğu, bu toplulukta bulunmamaktaydı. Günlük yaşantılarında oluşabilecek en önemli katı atık, yedikleri yemeklerin oluşturduğu gıda atıklarıydı, ancak temel geçim kaynağı olan besi hayvanları, her türlü gıda atığını yiyerek doğada oluşacak sorunu en aza indirgemekteydi. Yenilen karpuz ve kavunun artık olarak kalan kabuk kısmı, küçük parçalara ayrılmakta ve adaptive bir çevre uyumu sağlayan Sarıkeçili Yörüklerler tarafından bu ve benzeri gıda atıkları Şekil 58'de görüldüğü gibi keçilere yem olarak vermekteydi.

Şekil 58. Katı atıkların keçilere yem yapılması

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya, 07.07.2016.

Yaptıkları sulu yemeğin arta kalan atık kısmı, çoban köpeklerinin yemeği olmaktaydı. Sarıkeçili Yörüklerde teknolojik ürünler fazla olmadığı için bu tarz ürünlerin doğaya atılması da söz konusu olmamaktadır. Yemek pişirmek için doğadan toplanan çalı çırpı ve odun parçaları kullanılmaktadır. Odunların yanması ile oluşan kül, eski dönemlerde bulaşık yıkamada kullanılan önemli bir temizlik maddesidir. Günümüzde yaşlı nüfusun bir kısmı hala oluşan bu atık külleri bulaşıkları yıkamada kullanmaktadır. Açığa çıkan odun külü, doğada toplu olarak bir yerde toplanmaktadır. Bir birlerini ziyarete gittiklerinde çadırın iç mekânının ve dış mekânının temizliği önemlidir. Oluşan atıklarını kullandıkları mekânın çevresinde bırakılması kınama sebebi olarak görülmektedir. H. İbrahim Yagal "*bizde bira atasözü var. Aslan yatağından, yiğit otağından belli olur. Oturup kalktığı yer temiz mi? Paspal birisiyse ondan yiğit olmaz zaten. Temizlik anlamında önemlidir bizde."* (Ankara, 09.08.2016) yaylak ve kışlak olarak kullandıkları bölgede katı atık bırakmamaya dikkat ediyorlar. Bu doğayı biz kullanıyoruz. Evimiz temiz olmalı demektedirler. Bu konuda birçok Sarıkeçili Yörüğün, yerleşiklerden daha duyarlı davrandıklarını saha gözlemlerimde de gördüm. Pazardan aldıkları yiyeceklerin

poşetleri, pet şişelerin poşetleri ve çocuklara alınan eğlencelik yiyecek ürünlerinin poşetleri toplanıp yakılmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerde görülebilecek en önemli katı atık sorunu olarak piller görülebilir. Yaşam alanlarında gece aydınlatması olmadığı için her yörüğün el feneri bulunur. El fenerlerinin pilleri sık kullanıldığından çabuk bitmektedir. Biten piller doğaya rastgele atılmaktadır. Maladaptive çevre sorunu oluşturan bu atık piller, çocukların oyuncakları olmaktadır. Çocuklar ellerinde bulunan pillerin ne kadar tehlikeli olduğunu bilmeden ağızlarına almakta, gün boyu tehlikeli atık pillerle kendilerine özgü oyunlar üretmektedirler. Son dönemlerde daha az pil sarfiyatı oluşturan let ışıklı el fenerlerinin çıkmış olması Sarıkeçili Yörüklerin doğaya daha az pil bırakmasına pozitif katkı sağlamıştır. Teknolojik gelişmenin ürünü olan güneş enerjili el feneri kullanımı da yaygınlaşmaktadır. Traktörlerinin ve güneş enerjisi akülerinin bitmesi halinde ise eskiyen aküleri yenisini aldıkları yere iade ettiklerini söylemektedirler.

Hava Kirliliği:

Hava kirliliği "*doğal ortamdaki atmosferik havanın fiziksel, biyolojik ve kimyasal özelliğinin çeşitli etkenlerle canlı yaşamını tehdit edecek şekilde değişikliğe uğramasıdır*" (Topbaş, Brohi ve Karaman, 1998, s. 7). Hava kirliliğinin oluşmasına etki eden etmenlerin başında fosil yakıtlı araçların egzozlarından çıkan zehirli gazlardır. Fosil kaynaklı yakıtın yanması ile birlikte havaya karbon monoksit, CO_2, kurşun, duman, hidrokarbonlar, sülfür oksitler ve çeşitli azot oksitler çıkmaktadır (Tuna, 1983, s. 58).

Yörükler yaşamlarını insanların en az kullandığı kırsallarda geçirmektedirler. Ulaşımlarının büyük bölümünü ise havayı kirletmeye etki etmeyecek binek hayvanları ile gerçekleştirmektedirler. Sarıkeçili Yörüklerde, 1990 yıllarına gelinceye kadar göçlerini binek hayvanları olan deve, katır, at ve merkepler ile yapmaktaydılar. Tüm ulaşım imkânlarını ve yük taşıma kabiliyetlerini bu binek hayvanları oluşturmaktaydı. Yörükler gündelik işlerini de bu hayvanlar ile sağladıkları dönemde, yaşantılarının diğer kısmında olduğu gibi ulaşım bölümünde de doğal yaşamaktaydı. Eko-sistemin bozulmasına etki eden CO_2 salımı neredeyse sıfır noktasındaydı. Ancak 1990'lı yıllar gelindiğinde Sarıkeçili Yörükler binlerce deveyi satmış ve ulaşım aracı olarak motorlu taşıtlar satın almışlardır. Binek hayvanlarının yerini motorlu ulaşım araçlarının alması ile birlikte, Sarıkeçili Yörüklerinin de doğal yaşam alanları sekteye uğramaya başlamıştır. Bu yıllar, sıfır CO_2 salınımın da bittiği dönem olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde ise artık deve ile ulaşım neredeyse bitme noktasına geldiği görülmektedir. Sadece dört ailenin dışında hiçbir Sarıkeçili Yörük ailesinde deve kalmadığı gözlemlenmektedir. Kültürün moda etkisi ile tüm aileler traktör, ve kamyon satın almıştır. Gençler ise motosiklet almaya başlamışlardır. Her Sarıkeçili Yörük ailesinin bir traktörü, bir motosikleti bulunurken bir kısmının ayrıca dağ şartlarına dayanıklı otomobili bulunmaktadır. Teknolojiden tamamen uzak yaşayan yörükler, ilk teknolojik ürünleri hanelerine dahil ederek temiz hava sahasının kirlenmesine küçük düzeyde de olsa maladaptive etki etmeye başlamışlardır. Ayrıca motorlu taşıt kullanımlarının artması ile birlikte gürültü kirliliğinin de başladığı görülmektedir. Doğal çevrede bulunan yabani hayvanları da ürkütebileceği değerlendirilmektedir. Elbette ki, kentlerde oluşan aşırı nüfusun meydana getirdiği hava kirliliğinin ve sanayi bölgesinin

oluşturduğu hava kirliliğinin yanında Sarıkeçili Yörüklerin havayı kirletmesi minimal düzeydedir. Doğanın tolere edebileceği, kendisini yeniden düzene sokabileceği düzeydeki kirlilikler, hava kirletici kapsamda değerlendirilmemektedir. Havanın taşıma kapasitesinin üzerinde meydana gelen kirlilikler, temiz hava sahasını yok etmekte ve tüm canlı ve cansız varlıkları etkilemektedir. Küçük kirletici unsurların bir araya gelmesi ile de kalıcı etkiler meydana gelebilmektedir. Sarıkeçili Yörükler, yaz yurdunda traktörlerini su merkezinden uzaktalar ise haftada en az beş kere kullanmaktadırlar. Su kaynağına yakınlarsa, motorlu taşıtlarını haftada bir kez en yakın yerleşim yerlerine gitmek için kullanmaktadırlar. Kış yurdunda ise traktör kullanımı azalmakta, ancak gençlerin arkadaşları ile bir araya gelme görüşme ve toplu faaliyet yapma duyguları ön plana çıkmaktadır. Bu bir araya gelmeler de gençlerin sahip olduğu motosikletleri ile olmaktadır. Sarıkeçili Yörükler de bütün bu faaliyetlerin toplamında minimal düzeyde de olsa havaya CO_2 salımı gerçekleşmekte ve havanın kirletilmesine olumsuz etki oluşturmaktadırlar.

Ormansızlaşma:

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan ormanlar bilinçsiz kullanımı ile dünya genelinde büyük zararlar görmeye başlamıştır. Antropojenik etkilerin yanı sıra hava kirliliği etkisi özellikle gaz durumundaki kirleticiler, bitkilerin fotosentezleri esnasında yapraklardaki gözeneklerden içeriye girmektedir. Bu kirleticilerin, yaprakta bulunan klorofil maddesinin oluşumunu etkilemekte, fotosentez olayı yavaşlamakta ve bitki gelişimini engellemektedir (Akyüz, 1997). Hâlbuki yerkürenin oksijen kaynağını ağaçlar oluşturmaktadır. Bir meşe ağacı, tek

başına her gün yüz insanın ihtiyacı olan oksijeni üretmektedir. Normal büyüklükteki bir ağaç, 10.000 litre havadan 3 litre karbonu kendi bünyesine çekmektedir (Tuna, 1983, s. 49). Ormanlar dünyanın akciğerleri olarak görülmektedir (Vlavianos-Arvanitis, 2007, s. 16). Agni Vlavianos'un (1997. s. 16) belirttiği gibi, insanın nefes almasını sağlayan ciğerler hastalandığında nasıl ki tüm vücut etkilenmektedir, ormansızlaşmada tüm gezegenin sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde ormansızlaşmanın en önemli unsurları denetimsiz ağaç kesimi, hızlı gelişen sanayileşme, beraberinde gelen kentleşme ve asit yağmurları ile tehlike altındadır (Kuleli ve Sonat, s. 40). Sarıkeçili Yörükler, yerleşiklerin orman sahalarına verdiği zararın hiç birisini vermeden doğal orman sahalarından istifade etmeye çalışmışlardır. Tezin birçok yerinde ormanlar, Sarıkeçili Yörüklerin doğal yaşam alanları olduğundan sahip çıktıkları ifade edilmiştir. Sarıkeçili Yörükler için ormanlar, inanç sistemlerinin içerisinde yer alacak kadar önemlidir. Yaş ağaca zarar veren kişinin başına mutlaka bir bela geleceğine inanmaktadırlar. Yörüklerin tüten ocakları odun ateşindendir. Ancak saha çalışmaları esnasında Yörük kadınlarının evin ihtiyacını kuru çalı çırpı ve odunlardan karşıladığını gözlemledim. Yaş getirilen odunlar çadır içerisinde aşırı duman yaptığı için asla tercih edilmemektedir. Yörük mimarisi bölümünde de bahsedildiği gibi çadır yapımında kullanılan direklerde bile mecbur kaldıkları için ağaçlardan istifade ettiklerini belirtmektedirler. Bu çadır direğini çabuk elden çıkmayacak şekilde kullanmaya özen göstermektedirler. Türkiye'de 2009 yılına kadar resmi olarak keçi beslemek ormanlara zarar verdiği düşüncesi ile yasaklanmıştır. 2009 (2012 yılında resmi gazetede yayımlandı) yılından sonra yapılan bilimsel araştırmalarla, keçilerin doğanın doğal parçası olduğu ve doğaya zarar vermediği ortaya konmuştur. Daha öncede söylendiği gibi keçiler

ağaçların alt dallarının yedikleri için doğal budama eylemini gerçekleştirmektedirler. En önemli konulardan biri olarak da, ormanın alt kısımlarında bulunan kuru otları ters yüz etmekte ve böylece dip yangınlarının çıkmasını önlemektedirler. Doğanın bir parçası olan keçiler, ormanların doğal koruyuculuğunu üstlenmektedirler. Yerleşiklerin verdiği zarara karşı çıkan Sarıkeçili Yörükler, "*bizim kadar doğaya sahip çıksalar bu ormanlardan herkes istifade eder. Bizim kadar (insanlar kadar) kuş börtü böcek de bu ormandan istifade etme hakkına sahiptir"* (C. C., P.S. Ç, Yüz yüze görüşme, 2015). Yörük Cemal yaşadığı yaylak bölgede ormana izinsiz giren kişileri görünce şöyle tepki verir;*"ulen arkadaş, ben ihi bu ormanda yaşıyorun. Birisi bu ormanı talen etse yüreğim acıyoru. Burası benim evim. Benim dünyam. Ormancıları arayıp haber etmeliyim"* demekte ve OİŞ'ni telefonla arayarak bulunduğu bölgede kaçak kesim olduğunu ihbar eder. Ormancılar, yörüklerin dağlarda bulunan gözleri ve kulakları olduğunu ve yaşanacak en küçük yasalara aykırı davranışları haber verdiklerini ifade etmektedirler. Bio-bölgeciliğin temel felsefesi olan yaşadıkları kırsala sahip çıkmak düşüncesi Sarıkeçili Yörüklere sonradan öğretilmiş bir öğreti değildir. Sarıkeçili Yörüklerin bio-bölgecilik düşüncesi atalarından gelen yüz yılların oluşturduğu bir yaşam pratiğidir.

Sarıkeçili Yörüklerin bu güne kadar doğal çevreye, ormana zarar verdiği konusunda birçok asılsız ifadeler kullanılmıştır. Sarıkeçili Yörükler, kendilerinin çevreye zarar verdiklerini vurgulayan yetkililerin maden ocakları ile yeterince ilgilenmediklerini söylemektedirler. Gerçekten de maden ocaklarının, Torosların derinliklerinde çevresel etkileri büyük olmaktadır. Meydana gelen toz, birçok ağacın ölmesine neden olurken, ekosistem de bozulmaktadır. Sarıkeçili Yörükler, kendi analitik düşünceleri ile gerçekleri görmekte ve kendilerince bu durumu

eleştirmektedirler. Eleştirilerinde ifade edilen can alıcı nokta ise şudur; *"bu dağlar bizim evimiz, yaşam alanımız. Bu dağlara biz sahip çıkmazsak yaşam alanımızı yok ederek kendimizi de yok etmiş oluruz"* Ancak bir madenci, kırsal alanda, sadece elde etmek istediği ürünü için bulunmakta ve ekonomik çıkarları uğruna yaptığı faaliyetin çevresel etkisini önemsememektedir. Bu durumda madenci kapitalist düşüncenin örneğini sergilerken, Sarıkeçili Yörükler bio-bölgecilik düşüncesini yaşam felsefesi olarak devam ettirmektedir.

Su Kirliliği:

Su, havadan sonra tüm canlıların hayatta kalmasını sağlayan en önemli unsurdur. Varlığıyla yaşayanlara yaşam imkânı verdiği gibi, kendi başına aynı zamanda bir yaşam ortamıdır (Akın ve Akın, 2007). İnsanlık tarihi ile beraber suya müdahaleler de oluşmaya başlamıştır. Aşırı nüfus artışı, sanayi tesislerinin artması, tarımsal faaliyetlerde aşırı gübreleme ve tarımsal ilaçlamalar vb.leri ile azot, fosfor, kalsiyum, organik maddeler, kuşun, çinko, krom gibi kirleticiler yüzey ve yeraltı sularını kirletmektedir (Akın ve Akın, 2007). Yapılan bu çevresel müdahaleler, suyun kendi kendini temizleme kapasitesinin üzerine çıkmaya başlamıştır. Bu da çevre sorunlarının başında olan su kirliliğini meydana getirmiştir.

Su her canlı için hayati derecede önemli olduğu gibi Sarıkeçili Yörükler için de önemlidir. Sarıkeçili Yörüklerin geçim kaynağının hayvancılığa dayalı olması, su ihtiyacını ve temizliğini iki kat önemli kılmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin besledikleri hayvanlar kıl keçileridir. Kıl keçisi pis suyu içmez. Kendisinden önce keçi sürüsü ya da diğer canlı türleri su kaynağını kullanmış ise, o suyu da içmemektedir. Bu

bağlamda Sarıkeçili Yörükler suyun temiz olmasına ve temiz kalmasına herkesten daha çok dikkat etmektedirler. Bütün yerleşimlerini su kaynağına yakın tutmaya çalışırlar. Ancak suyun hemen yanı başına kesinlikle yerleşmemektedirler. Keçilerin gübresi ve diğer katı atıkların çöpü, su kaynağı ile temas etmemesi gerektiğini bilmektedirler. Bazı durumlarda su kaynağından kilometrelerce uzak kalmayı bile göze almaktadırlar. Bu durumda su tankerlerini traktörler ile su kaynaklarına getirmekte ve sularını doldurarak yaşam merkezlerinin yanına gitmektedirler. Suyu kendileri kirletmediği gibi suyu kirleten yerleşiklere de çok kızmaktadırlar.

9 Temmuz 2016 tarihinde katılımcı gözlem metoduyla yaptığım saha çalışması esnasında, Sarıkeçili Yörüklerden Öksüzoğlu ailesini ziyarete gittim. Öksüzoğlu ailesi İncesu/Seydişehir/Konya mevkiinde yaylamaktadır. Bu bölgede İncesu köyüne ait piknik alanı bulunmaktadır. Burada bulunan su kaynağının yakınının yerleşikler tarafından tuvalet alanı olarak kullanıldığını gören Musa ve Nurettin Öksüzoğlu öfkesini "*Bir de bize medeniyetsiz derler. Medeniyetten gelip de suyun dibine pislemekte nedir. Medeniyet yoksunu herifler*" şeklinde dile getirmiştir. Ayrıca bu kızgınlığını tüm ailesine anlatarak paylaşmıştır. Ben de saha çalışmalarım esnasında evin hanımı tarafından defalarca suyu israf etmemem gerektiği konusunda uyarıldım.

Sarıkeçili Yörükler göç esnasında her zaman temiz su bulamamaktadırlar. Bu durumlarda keçilerin rahat su içebilmesi için bulanık çamurlu suyu, su kaplarına doldurmakta, buna katran damlatmakta ve onun kötü kokusunu gidermektedirler. Suya daha hoş bir koku veren katran, keçilerin suyu içme isteğini oluşturmaktadır. Sarıkeçili Yörükler, doğada bulunan sulardan en fazla istifade etmeye çalışan topluluklardandır.

Görülen odur ki, Sarıkeçili Yörükler yerleşiklerin ve sanayi toplumunun su kirliliğine olumsuz etkilerinin hiçbirisini yaşam pratiklerinde göstermemektedirler. Suyun kirletilmesine karşı olan hassasiyetleri ile de kırsal yaşamda "bio-bölgecilik" kapsamında koruma sağlamaktadırlar.

Gübre Kirliliği:

Gübre uygun koşullarda depolanmadığı takdirde, görüntü kirliliği, koku kirliliği, yüzey sularının kirlenmesi ve yeraltı sularının kirlenmesi gibi etkileri meydana getirmektedir (Atılgan, Erkan, Saltuk ve Alagöz, 2006). Gübre, uygun koşullarda ve uygun miktarda kullanıldığında, tarımsal alan için oldukça fayda sağlamaktadır. Ancak gereğinden fazla kullanılan kimyasal gübre ve hayvansal gübre çevresel kirlilik oluşturur. İçme sularına karışarak insan sağlığını tehdit eder (Hodgkin ve Hamilton, 1993).

Sarıkeçili Yörükler kışlaklarında bulundukları süre içerisinde keçilerin dışkılarından elde ettikleri gübreleri bir bölgede toplamaktadır. Tarımsal alan için yüksek nitelikte olan keçi gübresi doğal gübre sınıfında olup köylüler tarafından talep edilmektedir. Bazı çiftçiler, Sarıkeçili Yörüklerin kışlağa gelmeleri ile birlikte gübre siparişi vermektedir. Kış süresince birikecek gübreyi talep ettiğini, başka kimseye söz vermemesini istemektedir. Bu bağlamda Sarıkeçili Yörüklerin hayvanlarından elde edilen gübre ekonomik getiri sağlamaktadır. Ne kadar çok gübreyi bir araya getirip toplayabilirlerse o kadar çok gelir getireceğini bilmektedirler. Yaz yurdunda uzun süre kalamadıkları için gübreleri biriktirme olanakları olmamaktadır. Bulundukları yaylak yerleşim yerlerine yakın ise ve yol

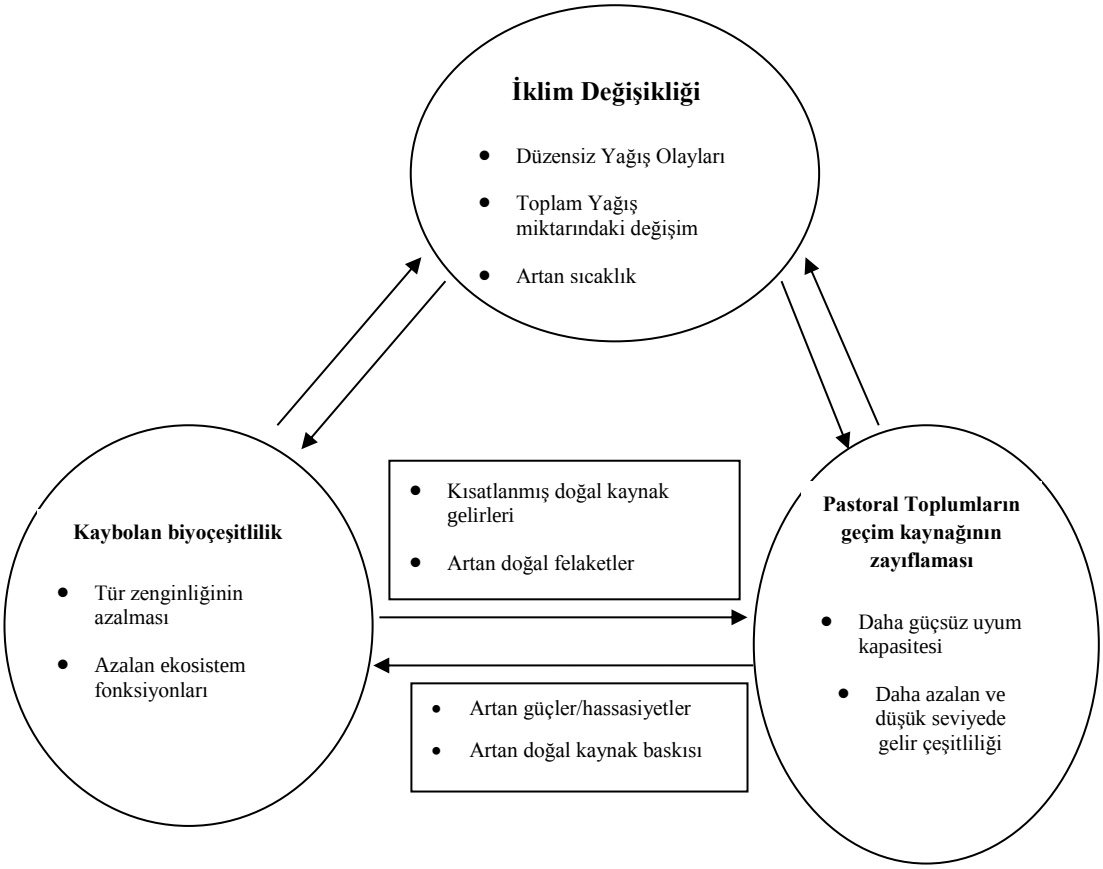
ulaşıma imkan veriyorsa, köylüler yaz yurdunda da az miktarda birikmiş olan gübreyi de toplamaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin besi hayvanlarından açığa çıkan gübreler doğaya zarar vermediği gibi oldukça fazla fayda sağlamaktadır. Keçiler doğada ormanlık bölgede gezerken, ormanın doğal gübre sağlayıcısı konumundadır. Doğada bulunan bok böcekleri keçilerin gübresini toprağın altına taşımakta ve toprağın güçlenmesini sağlamaktadırlar. İnsan eliyle tüm ormanlık alanın toprak yapısını gübreleyerek güçlendirmek mümkün değilken, göçebelerin hayvanları sayesinde doğal çevre doğal yöntemlerle gübrelenebilmektedir.

Mera ve Çayırların Tahribi:

Yeryüzünün karayla kaplı olan kısmının yaklaşık yarıya yakını hayvan otlatmaya uygun çayır ve meralar ile kaplıdır (K7). İnsanoğlu ise, hayvanları evcilleştirmeye başladığı günden bu güne yeryüzünün yarısını kaplayan çayır, otlak ve meraları otlatmada kullanarak hayvancılıkta daha fazla verim elde edebilmeyi amaçlamaktadır. İnsanlığın daha çok kazanma ve daha çok hayvan besleme hırsı ise aşırı otlatmaya neden olmaktadır. Oysaki aşırı otlatma yeryüzünde bulunan bitki çeşitliliğini ve coğrafi dağılımını azaltmaktadır (Lutgens, Tarbuck ve Tasa, 2013, s. 509). Ortaya mera ve çayırların tahribi çıkmaktadır. Necmettin Çepel, mera ve çayırların tahribini şöyle tanımlamaktadır; "*Mera alanlarının taşıma kapasitesinin üzerinde kullanımı, mera alanlarının sürülerek tarım alanına dönüşmesi çayır ve meralara ait işletme planlarının eksikliği ve hatalı olarak uygulanmasıdır*" (Çepel, 2003).

Bu tahribat ile buharlaşma oranlarının değişmesine, yüzey albedosunun azalmasına ve yüzey rüzgârlarının coğrafi değişimine neden olduğu için, iklim olaylarının değişimine de sebebiyet vermektedir (Lutgens, Tarbuck ve Tasa, 2013, s. 509). Bütün bu olumsuz etkilerle beraber erozyonların artmasına, sel baskınlarının güçlenmesine, çayır ve meraların CO_2 tutsak etme gücünü kaybetmesine, biyoçeşitliliğin yok edilmesi ile birlikte vahşi yaşamın zarar görmesine((K7); SCBD, 2010, s. 14) ve doğal peyzajın kaybolmasına da sebebiyet vermektedir (K7). Şekil 59, oluşacak iklim değişimi, aşırı otlatma ve diğer insanlığın doğal çevreye verdiği zararların neticesi kaybolan biyoçeşilik ve Pastoral toplumların geçim kaynaklarının zayıflaması halinde oluşacak kısır döngüyü oldukça anlamlı bir şekilde açıklamaktadır.

Şekil 59. İklim değişikliği pastoralizm ve biyoçeşitlilik arasındaki olumsuz etkileşim.

Kaynak: Convention on Biological Diversity, UNEP/CBD/SBSTTA/14/INF/35

Biyologlar, çevrenin yukarıda sayılan etkenler ile bu denli kirletilmesi ve zarar verilmesi neticesinde, her gün yaklaşık 3 ile 130 arası bitki ve hayvan türünün yok olup gideceğini tahmin etmektedirler (Simonis, 2007).

Sarıkeçili Yörükler tez içerisinde defalarca da ifade edildiği gibi GEB ile hareket etmekte ve otlaklarını en verimli şekilde kullanmanın yollarını bilmektedirler. Modern otlak yönteminde, çayır ve meralar dört parçaya ayrılmaktadır. Belirlenmiş periyotlar dâhilinde bu parçalar kullanılmaktadır. Kullanılmayan vejetasyon parselleri bu esnada güçlenerek yenilenebilmektedir. Sarıkeçili Yörükler, modern otlatma planını herhangi bir eğitim almadan atalarından gelen GEB ile tecrübe etmişlerdir. O yıl kullandıkları vejetasyonu ertesi yıl

kullanmayarak doğanın kendisini toparlamasına ve yenilemesine imkân vermişlerdir. Ancak son yıllarda uygulanan kışlak yurdunda sabit kalınması istenmektedir. Bu durum ise çayır ve meraların aşırı otlatılması ile tahribine sebebiyet vermektedir. Sarıkeçili Yörükler ile yüz yüze yaptığımız görüşmelerde tamamı aynı görüşte birleşmiş ve OİŞ uygulamalarının yanlış olduğunu dile getirmişlerdir. Bu yanlış uygulama neticesinde besledikleri hayvanlarında gürbüzleşemediği ve ekonomik kayıpların oluştuğunu söylemektedirler. Bu durum sadece Sarıkeçili Yörüklerin ekonomik kaybı değil, aynı zamanda ülkenin hayvancılık sektörünün de zayıflaması demektir. Bu konuda devlet kurumlarının müşterek hareket ederek Sarıkeçili Yörüklerin kullandıkları kışlaklarda bulunan çayır ve meraların yıllık olarak değiştirilmesi ve önceki yıl kullanılan vejetasyonun kendisini toparlayabilme fırsatının verilmesi gerekmektedir.

Pastoral göçe toplumlar sürekli hareket halindedirler. Yazlak ve kışlak arasında ekonomik bir döngü sürdürürler. Bu döngü sayesinde otlakların aşırı tahribi söz konusu görünmemektedir. Oysaki yerleşik besicilik yapanlar aynı çayır ve otlakları kullanmaktadırlar. İnsan nüfusuna bağlı olarak et ihtiyacını karşılayabilmek için hayvan sayısı da her geçen gün artmaktadır. Çayır ve meralar, dinlenip kendisini toparlamasına fırsat verilmeden besi hayvanlarının kullanımına sunulmaktadır. Bu konuda gerekli düzenlemeler olmasına rağmen pratikte uygulamayı kontrol eden mekanizmalar verimli çalışmadığı için çok büyük zararlara yol açmaktadır. Burdur ve Isparta dolayları geçmiş yıllarda göçebe toplumların otlatma sahaları iken çayır ve meralarda sorun yaşanmamaktaydı. Göller ise toplumun ihtiyacına cevap verebilmekteydi. Göçebe toplumun zorunlu olarak yerleşik hayata geçirilmesi ile birlikte çayır ve meraların tahrip olmaya başladığı gözlemlenmektedir. Çayır ve

meraların yetersiz kalması ile birlikte hayvan yemi olarak kullanılan mısır, fiğ, yonca ve yulaf ekimi başlamıştır. Bu bitkiler aşırı su ihtiyacı duyduğu için, göllerin kuruma noktasına gelmiştir (K7). Bütün bu gelişmeler göstermektedir ki, göçebe toplumlar çayır ve meraları tahrip etmek yerine istenilen ölçüde kullanarak eko sistemin dengede kalmasına da yardım etmektedirler.

Avcılık:

Yörüklerin en önemli özelliklerinden birisi avcılık gibi gösterilmesine rağmen Sarıkeçili Yörükler için bu özellik geçerli değildir. Sarıkeçili Yörükler dağlarda bulunan hayvanlara kendi hayvanları gibi şefkatle bakmaktadırlar. Kış yurdunda bulundukları dönemde, Toroslarda yaşayan dağ keçisi ve geyikler, yörüklerin keçileri ile birlikte otlanmaktadırlar. Bugüne kadar yörüklerden zarar görmemiş olan yaban hayvanları, ürkmeden davarların içerisinde rahat dolaşabilmektedirler. Gençler ve yaşlılar kesinlikle bu yaban hayvanlarını avlamadıklarını ifade etmektedirler. Neden avlamadıkları sorulduğunda ise, "*kendi hayvanlarımız gibi görüyoruz. Onlarında doğada yaşamaya hakları var. Kendi keçimize zarar gelse yüreğimiz acır. Sanki onlarda bizim keçimizmiş gibi onlara da yüreğimiz acır*" demektedirler. Sarıkeçili Yörükler arasında geyiğe, geyik davarı denilmektedir. Bazen izinsiz kaçak avcılar geyik ya da yaban keçisi avlamak üzere Toroslarda dolaşmaktadırlar. Ancak Sarıkeçili Yörüklerin bulunduğu yerlerde avlanmaktan çekinmekte ve bölgeden uzaklaşmaktadırlar. Sarıkeçili Yörükler doğanın gönüllü koruyucusu olmuşlardır. Yasak avlanan kişiyi öncelikle kendileri uzaklaştırmaktadırlar. Kendileri uzaklaştıramazlar ise derhal jandarmaya haber vermekteler.

Keçi güderken av tüfekleri yanlarında bulunmaktadır. Yaz yurtlarında kurt keçi sürüsüne saldırmakta sürüden pay kapmaya çalışır. Sarıkeçili Yörükler kurt sürülerine zarar vermesine rağmen canavarı öldürmek istemezler. Ellerindeki av tüfeğiyle sadece korkutmak için havaya ateş etmektedirler. Silah sesini duyan kurt, o bölgeden korkutularak yuva yapmasını engellemeye çalışırlar. Davar güderken karşılarına tavşan ya da keklik çıkarsa ihtiyaç miktarı kadar vurdukları olmaktadır. Katliam derecesine ulaşmayan bu av, doğal dengenin sistemini bozmaya eğilimli değildir. Bu tür avlarda da yavrulama dönemine dikkat ederler. Yavrulama döneminde hayvan avlamanın günah olduğunu ifade etmektedirler.

4.3. Gündelik Yaşamda Kültür-Çevre İlişkisi ve Beslenme

Göçebe hayat yaşayan Sarıkeçili Yörükler Orta Asya'dan günümüze bazı besin örüntülerini taşımayı başarmışlardır. Tarih boyunca göçebelerin nasıl beslendikleri merak konusu olmuştur. Yörüklerin Türk Mutfağına kattığı menüler kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Nitekim XV. yüzyılda Türkmen yemeklerin ismi verilirken içlerinde tutmaç, gömeç, güllaç, çörek, buğra, kıyma, umaç, katık, çağır, kavud, börek ve mantıdan bahsedilmektedir (Sümer, 1999, s. 380). Yörüklerin doğal ortamda lezzet değeri yüksek birçok besin örüntüleri yerleşiklerin mutfağına girmiş bulunmaktadır. Yemeklerin odun ateşinde pişirilmesi ayrı bir lezzetin oluşmasına etken olmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin de kendilerine özgü yaptıkları bazı besin örüntüleri aşağıda verilmiştir.

Doğal Çevrede Beslenme İlişkisi:

Bölgede bulunan ağaçların kurumuş dalları toplanır. Kesinlikle yaş bir ağaç kesilmez. Ormanlık bölgelerden geçilirken kurumuş ağaç dalları ağaçların kök kısmına düşmektedirler. Düşen her bir dal Sarıkeçili Yörükler için yakıt kaynağıdır. Ocağın temel ihtiyaç maddesi olan yakıt maddesi kurumuş çalı çırpı ve ağaç dallarıdır. Ölçer denilen sistem ile ateş çok daha kolay yakılmaktadır. Ölçer X işaretini temsil eder. Dallar x şeklinde koyulunca bir birinden destek almaktadır. Dalların alt tarafı boşluk oluşturduğu için daha rahat oksijen girmekte ve tutuşması da kolay olmaktadır. Yanan ateş sürekli çalı çırpı ile desteklenerek ateşin sürekliliği sağlanmaktadır. Hatta Sarıkeçili Yörüklerin çok hoşuna giden ateşi sürekli yakma hikâyesini şu şekilde nakletmektedirler.

"B*aba oğlu ile birlikte koyun güderlermiş. Akşam olmuş. Pıynar, meşe, harnup dallarını köserlermiş. Akşam ataşı höle yakarlarmış. Ataş yanarken dallar bu şekil kururmuş. Gece kalkmışlar goyun ölüye gitmiş. Ataşta tabi biraz korlaşmış. Baba oğluna, oğlum goyuna mı gidcen yoksa ataşın garnını mı yarcan demiş. Bobası öyle deyince, oğlu öte düşünürmüş beri düşünürmüş Allahım bu ataşın garnı nasıl yarılacak ki ola. Baba demiş sen ataşın garnını yar. Ben goyunu ördürin geliyn demiş. Babası da kalkmış ataşın garnına şöyle bir çalı sokmuş. Kafiyi vurmuş yatmış. Oğlu gelmiş. Baba hani ataşın garnını yarmamışsın demiş. Yardım oğlum demiş. Ataşın ortasına bi çalı soktunmu ataş daha çabuk ilişir, yanar. Oğlu da durumu görünce demiş ki, ben ataşın garnını yarmak bu kadar goliy olduğunu bilseydim ben kendim yarar hemen ben yatırdım demiş"*(E. C., Yüz yüze görüşme, 14.07.2015).

Orman yaşam alanı olduğu için ormanı korumak Sarıkeçili Yörükler için birinci öncelikleri arasında yer almaktadır. Ormanlığın çok olduğu yerde ve kuru dalların arttığı yerde sigara bile içmekten imtina etmektedirler. İçtikleri sigarayı çevreye zarar vermeyecek şekilde söndürüp öyle atmaktadırlar.

Yoğurt Yapma:

Yoğurt, yörüklerin neredeyse her öğün yediği başlıca besin kaynağıdır. Tamamıyla doğal yollar ile elde edilmektedir. Raf ömrü uzun olması için yoğurdun içerisine koyulan katık maddelerin hiç birisi kullanılmadığı için de sağlıklı bir üründür. Yapımı da oldukça kolaydır. Keçilerden sağılan sütler büyük bir tencerenin içerisinde odun ateşinde kaynatılır. Kaynamış süt tenceresi ateşten indirilir. Süt soğumaya bırakılır. Süt ılık bir kıvama gelene kadar beklenir. Sütün uygun kıvama geldiğini serçe parmağını süte değdirerek anlamaktadırlar. Süt fazla soğur ise maya tutmaz. Süt serçe parmağını yakmıyor ise, daha önce yapılmış ve bir bardak kadarı damızlık olarak ayrılmış yoğurt, ılık sütün çerisine dökülür. Hafifçe süt karıştırılır. Süt tenceresinin kapağı kapatılır. Tencere bir bez ile her tarafı kapatılır. Sütün mayalanması beklenir. Ertesi gün süt mayalanmış ve yoğurda dönüşmüştür. Yoğurt bir kesenin içerisine koyulur. Kese uygun bir yere asılır. Keseden yoğurdun suyu dökülür. Acı suyundan kurtulur. Ancak yoğurdun suyu kötü bir koku verdiği için, Sarıkeçili Yörükler çevrelerine kötü kokunun yayılmasını ve komşuların rahatsız olmasını da istememektedirler. Bu kötü kokuyu önlemek için söğen denilen çatal bir çubuk dikilmektedir. Dikilen çubuğun üzerine de yoğurt kesesi asılır. Çevrenin negatif etkisinden de korunmuş olur. Kesenin altına küçük bir kap koyulur. Kabın içerisine yoğurttan damlayarak dökülen su birikir. Yoğurt suyu kimseyi rahatsız etmeyecek uzak bir yere dökülür. Yoğurt, yemek istenildiğinde keseden alınır. Bir tabağa koyulur. Kaşıkla ezilir. İstenilirse içerisine çok az su koyulabilir. Sarıkeçili Yörükler göç halinde bulundukları için, normal yoğurdu tercih etmemektedirler. Aksi halde yoğurt göç esnasında sürekli sallanacağı için özelliğini kaybetmektedir.

Yoğurdu köpürtmekte ve ekşitmektedir. Kese yoğurdu yemeklerin yanında ayran olarak da tüketilmektedir.

Peynir Mayası Hazırlama:

Fabrika malı mayalar bulunmaktadır. Ancak hazır maya ile yapılan peynirin tadı katıksız yapılan peynirden daha farklıdır. Sarıkeçili Yörükler kendi mayalarını kendileri yapmaktadır. Kendi yaptıkları mayadan elde edilen peynirin de lezzeti daha yüksek olduğunu ifade etmektedirler. Doğal yolla maya elde edilmesi ise şöyledir. Keçi doğum yaptığı dönemde "ağız" denilen besin değeri çok yüksek süt üretmektedir. Keçinin karın bölgesinde iki yol vardır. Bu yollardan bir tanesi yediği yiyeceği karna gönderen yerdir. Diğeri ise şekil 60'da görülen süt kesesi ve ağız kesesinin bulunduğu yerdir. Karın içerisinde ayrı bir kesededir. Bu kesenin içerisinde ağız sert bir şekilde beklemektedir. Herhangi bir şekilde yaralanan keçi kesilir. Keçinin karın bölgesinde bulunan süt kesesi çıkartılır. Taş gibi sertleşmiş ağız, kesesi ile karın bölgesinden kesilir. Ağız kesenin içerisindeyken tuzlanır. Ağız kesesi köpeklerin ulaşamayacağı bir şekilde ağaca asılır. Yaz geldiğinde ağız kesesi (Sarıkeçili Yörükler gursak da demektedir) bir çömleğin içerisine, su kabağının içerisine ağız dökülür. İçerisine nohut atılır. Arpa atılır. İçerisine bir miktar su koyulur. Peynirin suyundan bir miktar koyulur. Birkaç gün kalır. Kendiliğinden mayalanır. Peynir yapılacak süt kazanına içerisine bir kaşık bu mayadan dökülür. Bu mayadan yapılan peynir sağlıklı olmakta ve peynirin dayanma ömrünü uzatmaktadır. Peynir şişmemektedir. Lezzetli olmakta yenilmesi daha farklı keyifte olmaktadır.

Şekil 60. H. Öksüzoğlu'nun süt kesesi ve ağız kesesini çıkarması

Foto: Ferhat Büyükşahin, Kurban Bayramı, İncesu Mevkii, 12.09.2016

Tuluk Peyniri Yapma:

Sarıkeçili Yörükler keçi sütünün büyük bir bölümünü keçilerin yavrularına ayırmaktadırlar. Süt yavrunun hakkıdır. Yavru keçilerin semiz bir hal alabilmesi için anne sütüne ihtiyaç vardır. Yaz yurduna ulaşana kadar süt sağarak vakit kaybetmeye de tahammülleri yoktur. Anne sütü fazla gelen ya da yavrusu ölmüş anne keçinin sütü sağılır. Göç esnasında elde edilen sütün kaymağı alınarak çoğu zaman süt dökülür. Yaz yurduna ulaşan Sarıkeçili Yörükler, keçilerinin sütlerini sağmak için bir ağıl yaparlar. Sabah yayılıma giden keçi saat 10:00 – 11:00 arasında kara çadırın olduğu yere geri gelir. Süt sağma ağılın geniş bir giriş kapısı vardır. Bütün davarlar bu ağıla sokulur. Dar çıkış kapısına iki kişi geçer ve bekler. Arkadan bir kişi sağılacak keçiyi bu dar kapıya doğru getirir. Gelen keçi evin gelini, kızı ya da hanımı tarafından sağılır. Sağma işlemini kadının yapması çok önemlidir. Ancak kadının yetersiz olduğu yerlerde erkeklerde sağıma yardım eder. Ancak sağım esnasında asla

birileri tarafından görülmeyi arzulamazlar. Erkeğin sağım yaptığı esnada fotoğraflarının da asla çekilmesini istemezler. Erkeğin süt sağması komşuları tarafından ayıp karşılanmaktadır. Sağılan keçi dar kapıdan dışarıya çıkartılır. Keçi öğleden sonraki yayılım saatine kadar dinlenir ve geviş getirir. Sağılan sütler kaynatılır. Büyük bir kazana süzülür. İçerisinde kalmış çöp ya da diğer istenmeyen maddeler süzme esnasında temizlenir. Kazan ateşte ısıtılır. Süt soğumaya yakın damızlık diye tabir edilen peynirden ılık sütün içerisine bir miktar koyulur. Süt ile karıştırılır. Kazanın üzeri kazanı kaplayacak büyüklükte bir kapla kapatılır. Genelde içi temizlenmiş bir leğen kullanılır. Süt, içerisine koyulan maya ile pıhtılaşmaya başlar. Pıhtılaşan peynirler bez keselere koyulur. Bez keselerin üzerine bastırılarak içerisinde kalmış bulunan peynir suyunun dışarıya akıtılması sağlanır. Suyu akmış keseler bir kabın içerisine koyulur. Tuluk deri hazırlanmasına birkaç gün daha var ise keselerdeki peynirler naylon bir torbaya koyulur. İçerisine de bir miktar peynirin kendi suyu koyulur. Bu su sayesinde peynir kurumaz. Gölge bir yere hazırlanmış kesler koyulur. Üzerine keçeden yapılmış bir örtü örtülür. Güneşin etkisini kırmak ve uygun iklimlendirmeye sağlama için bu keçe örtü çok önemlidir. Peyniri yaşatan en önemli madde tuzdur. İçerisine uygun miktarda tuz koyulur. Tuzun miktarı iyi ayarlanmaz ise kışın peynir çok sert bir hal alır. Kurur. Az koyulur ise peynir bozulur. Kokusu da istenmeyecek bir hal alır. Peynirin tadı daha lezzetli olması ve sağlıklı olması için içerisine çörek otu atılır. Sarıkeçili Yörükler çörek otuna çörtcam demektedirler. Elde edilen sütler bu şekilde peynire çevrilir. Sarıkeçili Yörükler kendi yiyecekleri kışlık peyniri yaz yurdunda hazırlarlar. Ticari amaçla pek satmayı düşünmezler. Peynir fazla olması halinde ellerindeki fazlalığı satabilmektedirler. Elde edilen peyniri depolamak için tulum şeklinde yüzülmüş taze bir deriye ihtiyaç

duyarlar. Bu ihtiyacı gidermek için keçilerden bir tanesini keserler. Tulum şeklinde yüzülen deri tuzlanır. Birkaç gün sonra derinin içerisinde bulunan hayvanın yağ artığı temizlenir. Derinin boyun kısmı, peyniri doldurma noktası olarak kullanılacağı için açık kalmalıdır. Açık bulunan alt taraf ise kapatılabilmesi için belirli aralıklar ile küçük küçük bıçak ile delik açılır. Açılan deliklerden iplik geçirilir. Derinin altı büzülür. Deri peynir doldurulmak için hazırdır. Derinin yere koyulduğunda rahat durabilmesi için bir çukur açılır. Çukurun içerisine derinin büzülmüş kısmı yerleştirilir. Üst kısmı deriyi dolduracak kişinin bacaklarının arasına alınır. Daha önceden tuzlanarak hazırlanmış olan peynir bu derinin içerisine doldurulmaya başlanır. Peynirin tuzu az ise tekrar tuzlanması gerekmektedir. Tuz, peynirin uzun ömürlü olmasını sağlayan önemli bir etken maddedir. Derinin içerisine koyulan peyniri sıkıştırabilmek için balta sapı gibi bir ağaç kullanılır. Bu sapa "basağaç" denilmektedir. Başağaç ile derinin içerisinde bulunan peynir dövülür. Peynir derinin içerisinde iyice sıkışır. Deri normal şartlarda 30 kg. alacaksa bu başağaç vasıtasıyla 50 kg. a kadar alabilmektedir. Deri, peynir ile doldurulduktan sonra ağzı bağlanır. Tuluk yapılmış deri ters çevrilir. Birkaç gün peynirin suyu çıkması için beklenir. Tamamen suyu çektiği düşünülen Tuluk, en yakın soğuk hava deposuna gönderilir. Genellikle Karaman soğuk hava depoları kullanılır. Kış yurduna dönüldüğünde bu soğuk hava deposunda bekleyen peynir tüketilmek üzere alınır. Sarıkeçili Yörükler elde edilen bu Tuluk peynirin tadının ve faydasının dünyanın başka bir yerinde bulunamayacağını iddia etmektedirler.

Şekil 61. E. Öksüzoğlu; Fadime, Emine ve Adem Candan Tuluk Deriyi Hazırlarken

Şekil 62. Fadime ve Emine Candan Tuluk Peynirini Hazırlarken

Foto: Ferhat Büyükşahin, Seydişehir/Konya, 18.07.2015.

Su Tuluğu:

Sarıkeçili Yörükler, hayatlarının her aşamasını, doğal çevrenin sunmuş olduğu imkanlardan en üst düzeyde istifade ederek yaşamışlardır. Günümüzde hala bir takım hayatı kolaylaştırıcı etkenleri doğal çevreden kullanmaya devam etmektedirler. Ancak teknolojinin gelişmesi ile birlikte ve teknolojik ürünlere ulaşma kolaylığı ortaya çıkması ile birlikte doğal çevrenin sunduğu çevre dostu ürünler yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır. Bunlardan bir tanesi de "su tuluğu"dur. Su tuluğu tamamen doğal bir yapıda olduğu için, sağlık açısından da oldukça faydalıdır. Ancak, günümüz şartlarında, su tuluğunun yerini plastik kaplar almış bulunmaktadır. Plastik kaplar, sağlık açısından bir takım mahsurlar taşıdığı gibi, meydana getirdiği atık yapısı çevreye de ciddi zararlar vermektedir. Daha önceki bölümde bahsedildiği gibi, plastik ürünler doğada onlarca yıl kaldıktan sonra eriyebilmektedir. Plastik ürünler ekonomik olarak o an ucuza elde ediliyor gibi göründüğü için, yörükler de bu ürünlere yönelmiş bulunmaktadırlar. Uzun vadede değerlendirildiğinde ise, sağlığa verdiği zarar ve çevreye verdiği zarar çok daha maliyetlidir. Günümüzde Sarıkeçili

Yörüklerden su tuluğu yapan neredeyse kalmamış durumdadır. Su tuluğu yapmak ve su tuluğunu taze tutmak oldukça zahmetlidir. Su tuluğunu yaptıktan sonra da kullanabilmek için bir takım işlemleri yapmaya devam etmek gerekmektedir. Sürekli işlem yapıldığı için bir evde iki ya da üç su tuluğu birden olması gerekmektedir. Su tuluğunun yapımı ise şöyledir, sağlıklı bir keçi kesilir. Kesilen keçinin derisi, Tuluk peynirinin derisinin çıkartıldığı gibi yüzülür. Deride her hangi bir yara, bere var mı kontrol edilir. Yarası olan bir deriden su tuluğu yapılamaz. Peynir tuluğunda, yaralı yer yamanabilir iken su tuluğunda böyle bir şey uygun olmaz. Derinin boğaz kısmı suyu koyulacak kısımdır. Alt kısmı ise, tuluğun tabanı olacak kısımdır. Taban kısmından su akmaması için sırımla (bağırsaktan elde edilen ip, ya da normal ipi arının bal peteğinden elde edilen mum ile ip mumlanması, derinin ince ince dilinerek güneşte kurutulması) dikilmektedir. Taban kısmını diktikten sonra sağlam olduğu kontrol edilir. Büyük bir tencerenin içerisine balambırt[14]*, çam kabuğu ve piynar kökünün kabuğu dövülerek ezilir. Ezilerek hazırlanan bu karışım tuluğun içerisine koyulur. Tencerenin içerisine su ilave edilir. Ateşte kaynatılır. Su kırmızı bir renk alır. Bu kırmızı su, tuluğun içerisine koyulur. Otuz ile kırk gün arasında bu su, derinin içerisinde bekletilir. Suyun kırmızılığı deriye nüfuz eder. İçerisindeki su dökülür. Bu esnada tuluğun içerisine koyulan bu karışım sayesinde derinin kılları dökülmeye başlar. Tuluğun içerisine yirmi ile otuz gün boyunca su koyulup boşaltılır. Derinin içerisinde kalmış bütün pis yapı temizlenmesi sağlanır. Temizlendiğinden emin olduktan sonra, artık içerisine içme suyu koyulur. Temiz içme suyu tuluğa doldurulur. Yazın en sıcağında bile üzerine bir bez parçası

[14] Balambırt: Meşe ağacının türlerindendir.

örtülmesi halinde, su kendiliğinden soğumaktadır. Tuluğun diğer bir özelliği de suyu soğuk olarak muhafaza etmektedir. Tuluğun yapımı aşamasında içerisine doğal çevreden elde edilerek koyulan maddeler, suyun tadının da güzelleşmesini sağlamaktadır. Ayrı bir tat vermektedir. Tuluğun suyunu içen kişide şişkinlik meydana gelmez. İçen kişinin içtikçe içesi gelir. Bir su tuluğu normal şartlarda yirmi sene kullanılabilmektedir. Taşınması için heybe yapılır. Hayvan sırtında heybe ile taşınır. Tuluğun ömrü böylece daha uzun olmaktadır. Yakın mesafelerde, sırtta taşınır. Su tuluğu yaklaşık üç ay kadar kullanıldıktan sonra suyun tadını bozmaya başlar. Deri de yumuşamaya başlar. Bu durumda bakımda olan Tuluk kullanılmaya başlanırken kullanımda olan tuluğu bakıma alınmaktadır. Bu durumda "*Tuluk cıvıdı. Acıktı balambırt şevti istiyor denilir*". Tuluğu yeniden kullanılır hale getirmek için; meşe ağacının büyük yapraklı olan cinslerinin pelitleri toplanmaktadır. Pelitlerinin dışında bulunan kapları çıkartılır. Pelitler kabukla birlikte kırılır. Bir kapta kaynatılır. Pelit posaları ile birlikte tuluğun içerisine dökülmektedir. Piynar ağacının kökü kazılarak topraktan çıkartılır. Piynarın kökü kırmızı renklidir. Çıkan kökü sert bir cisimle döverek eritmektedirler. Erimiş piynar kökünü de tuluğun içerisine katmaktadırlar. Tuluk yeniden kırmızı rengine dönmektedir. Bu işlem bir ay içerisinde en az iki kere tekrar edilmektedir. 30 ile 45 gün arasında bu işlem yapıldıkça Tuluk doymakta, yeniden güçlenmekte ve kullanıma hazır hale gelmektedir. Bu işlem bitince kullanımda olan diğer Tuluk bakıma alınmaktadır.. Tuluk yanlışlıkla su dolu iken yere düşürülürse patlayabilmektedir. Bu durumda Tuluk tamir edilebilmektedir. Yırtılan yeri kaplayacak ve yama olacak şekilde bir deri kesilmektedir. "Sırım" denilen ince ince kesilmiş deri ipler güneşte kurutulmaktadır. İhtiyaç olunca çuvaldıza geçirilmekte ve dikilecek yere

dikilmektedir. Sırımın yapısı gereği suyu görünce şişmekte ve geçmiş olduğu delikleri kapatmaktadır. Hiçbir sızıntı olmayan Tuluk yeniden kullanıma hazır hale gelmektedir. Sarıkeçili Yörüklerden Halil Öksüzoğlu ve ailesi şekil 63'de olduğu gibi hala su tuluğunu kullanan nadir kişilerdendir. Öksüzoğlu bir hatırasını şöyle nakletmektedir:

"Karaman civarına konmuştuk. Köyün muhtarı ve ihtiyar heyeti kayınbabamın evine gelmişlerdi. İçinden bitanesi de kayınbabamın arkadaşı. Ramazanın evi gelmiş demişler o da çıkmış gelmiş. Tuluk orda duruyor. Ramazan ağa bi su içelim dedi. Babamda kızım su doldur misafirlere dedi. Baldızım Tuluktan suyu doldurunca, neci o dedi. Deriden mi su içecez.içmem diye bağırdı. O deriden su mu içilir ya. Kayınbabam baldıza göz etti. Tuluğu evin arkasına kaldır dedi. Hora kaldırdı. Gızım varıver şu çeşmeden bi su alıp gel dedi. Yörüğün işareti datlıdır ya. Benim hanım hanım Tuluktan suyu gattı geldi. Buyur ağam dedi. Misafir, ah Ramazan ağa gördün mü bak dolap suyu gibi dedi. Vallahi dolap gibi dedi. Bi daha o sudan ikram etti. Sohbet bitiğ gidecekler. Kayın babam nahal su eyimi. Niden sen Ramazan ağa bizim köyün en güzel suyu bu dedi. Ramazan ağa bu da bizim köyün en güzel suyu işte deyince, misafir nerden gattın sen bu suyu. Tuluktan. Vallahi Tuluktan gattım. Tamam, Ramazan ağa. Helal olsun sana be. Gat ulen içecem Tuluktan. Vallahi suyun tatlılığına bak deyip defalarca içti"

Şekil 63. Yeni Yapılmakta Olan Su Tuluğu (Fadime Öksüzoğlu)

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii/Seydişehir/Konya 12.09.2016

<u>Ayran Tuluğu (Yanlık Tuluğu):</u>

Yapım aşaması su tuluğuna çok benzemektedir. Önemli olan derinin yarasız beresiz olması ve tüyünün de döktürülmüş olmasıdır. Tüyünü döktürmek için yüzülmüş olan deri yanmamış kirece yatırılır. Tüyleri çok dökülmeye başlar. Temiz bir tahta parçasıyla deriye zarar vermeden üzerinde tüyler sıyrılır. Deri bol su olan bir yere götürülür. Kazan kurulur. Derinin ayak kısımları bağlanır. Yeşil sumak dalları toplanır. Derinin içerisine yeşil sumak dalları doldurulur. Kazanda kaynamış olan sıcak su, derinin içerisine doldurulur. Derinin baş kısmı su kaçırmayacak şekilde bağlanır. Suyun bulunduğu yerde yalak yapılır. Su dolmuş yalağın içerisine sıcak su koyulur. Deri sıcak suyun içerisine yatırılır. İki kişi yalın ayak derinin üzerine

çıkarılır. Deriyi çiğnemeye başlarlar. Derinin patlamaması için daha çok çocuk tercih edilir. Çocuklar çiğnemeye devam ederken bir kişi sürekli sıcak su döker. Arada bir deri çevrilir. Derinin bütün yüzeyi çiğnemesi sağlanır. Bu işlem birkaç gün yenilerek tekrar eder. Deri tabaklandıktan sonra bir ağaç dalına asılarak derinin kuruması sağlanır. Kırmızı çam kabukları dövülerek toz haline getirilir. Derinin içerisine dışarısına serpilir. Bu çam kabuğu tozu böceklerden deriyi korur. Aynı zamanda derinin kötü kokusunu alır. Ayran Tuluğu ayran yapımına hazırdır. Ayran yapabilmek için ise, 2 m. boyunda üç tane sağlam sopa uçları üçgen yapacak şekilde yere sabitlenir. Tuluğun boyun kısmı şekil 61'de görüldüğü gibi bu sopalara bağlanır. Ağzı açık bulunan derinin içerisine yoğurt koyulur. Belli bir oranda soğuk su koyulur. Su ılık olursa ayranın içerisinde bulunan yağı eritir. Yağ elde edilmesi mümkün olmaz. Su aşırı soğuk olur ise bu kez içerisinde bulunan yağ tabakasını dondurmakta ve ayrandan ayrılmaktadır. Suyun kıvamı çok önemlidir. Bişşek denilen uzun bir sopa vardır. Bu sopanın uç kısmı meşe ağacından yapılmış hafif huni şeklinde üzerinde üç ya da dört deliği bulunan bir yapıdadır. Derinin içerisinde bulunan sulu yoğurt bu bişşekle karıştırılır. Bu karıştırma işlemi üç dört saat sürer. Bu esnada derinin iç kısmına belirli periyotlarda su serpilir. Dökülen suyun amacı, oluşan tereyağının topak haline gelmesini sağlamak ve kolayca tuluğun içerisinde alınmasını sağlamak içindir. Aksi takdirde oluşan tereyağını toplamak mümkün değildir. Yağı alınan ayranının bir kısmı içmek için kullanılır. Özellikle aç karnına çocuklara içirilir. Çocuklarda bulunan bağırsak kurdunu döker. Ayranın geri kalan kısmı bir kazana dökülür. Kaynatılır. Kazanda ayran kaynadıkça keş meydana gelir. Kazanın ortasında keş topak şekilde birleşir. Topak keşler kazandan "çomça" denilen büyük kepçeyle alınır. Pazenden yapılmış temiz bez torbanın içerisine koyulur.

Torba ağaca asılır. Suyu orada süzülür. Süzüldükten sonra say taşı torbanın üzerine koyulur. Keşin suyu tamamen süzülmesi sağlanır. Bu şekilde yaş olarak ta tüketildiği gibi uzun süre yiyebilmek için tepsinin içerisinde kurutularak kum tanesi şeklinde muhafaza edilir. Kış aylarında da yenilebilir. Bir avuç kuru keş, bir tabağa koyulur. Islatılır. İçerisine kuru soğan doğranarak davar gütmeye gidilirken çomaç yapılıp yenilir.

Kazanda kalan keş suyu, hayvanların su içtiği yalağa dökülür. Hayvanlar onu içer. Yoğurt doğada çevreye neredeyse sıfır zararla tüketilmektedir. Eğer ayran tuluğun içerisinde bırakılacaksa, tuluğun dış yüzeyi ıslatılır. Islatılmasının sebebi, deri ıslandıkça sıkılaşmaktadır. Sıkılaşan deri, içerisinde bulunan sıvıyı dışarıya salmaz. Tuluğun dış yüzeyi ıslatıldıktan sonra bir çul ile sarılır. Derinin kokusunu alan kedi, köpek parçalamak ister. Sarılan bu çul sayesinde hayvanların parçalaması önlenmiş olur. Tuluğun içerisinden ayran tamamen alındıktan sonra tuluk yıkanır. Tuluğun paçaları açılır. Bir ağaca asılır. Kuruması sağlanır. Kuruduktan sonra kuru çam kabuğu tozuyla tozlanır. Kullanılacak döneme kadar güneş görmeyen bir yerde muhafaza edilir.

Şekil 64. Ayran Tuluğu Tuluk Peyniri

Foto: Ferhat Büyükşahin

Kışlık Et Kavurma:

Sarıkeçili Yörükler, kış yurdunda ya da göç esnasında besin ihtiyaçlarını karşılamak için yaz mevsiminde bazı hayvanlarını kesmektedirler. Kestikleri hayvanın derileri başka amaçlar için değerlendirilmektedir (su tuluğu, ayran tuluğu, peynir basımı vb.).Keçiden çıkan et, et tahtasının üzerinde iki bıçakla birlikte kıyılmaktadır. Elde edilen kıyılmış et, saçta kavrulmaktadır. Kavrulan et kaplara koyulur. Kapların içerisinde kendi içerisinde bulunan yağın özelliği gereği etler donmaktadır. Donmuş etler bir bezin içerisine doldurulmaktadır. Bu bez içerisindeki etler unlanmaktadır. Mümkünse direk un çuvalının içerisine koyulmaktadır. Etrafı unla kaplanmış olan kavrulmuş ve donmuş et, havanın klimatolojik etkisinden korunur hale gelmektedir. Güneşin direk olarak nüfuz etmesini önler. Böylece etin bozulması da önlemiş olmaktadır. Yedikleri etlerden artan hayvan iç yağı da sacda kavrularak donmaya bırakılmaktadır. Donan iç yağı un ile karıştırıp muhafaza

ettiklerinde bir yıl bile dursa bozulmayacağını ifade etmektedirler (Fadime, Emine, Halil). Yemek istediklerinde çuvaldan çıkartılmakta ve ateşte eritilmektedir. Yemeğin içerisine katılmakta ve yemeğin lezzetini artırmaktadırlar.

Kışlık Erzak Hazırlama:

Sarıkeçili Yörükler, yerleşikler ile etkileşimleri göçebe hayata başladıkları günden bugüne devam etmektedir. Bazı Sarıkeçili Yörük kültürü yerleşiklerce benimsenmekte, bazı yerleşiklerin yaşam pratikleri de Sarıkeçili Yörükler tarafından benimsenmektedir. Sarıkeçili Yörükler teknolojik imkânlara sahip olmadıkları için gıdalarını uzun süre saklama imkânına sahip değillerdir. Ellerinde bulunan taze yiyecek maddelerini uzun süre saklamanın yollarını ihtiyacın ortaya çıkması ile araştırmışlardır. Yaşamı kolaylaştırıcı bir yolu yerleşik bulmuş ise o kültürü kendi içerisinde sentezlemiş ve yaşam pratiğine dökmüştür. Et kurutmak göçebenin uyguladığı bir yöntem olurken, meyve sebze kurutmak, yerleşiğin bulup uyguladığı saklama metotlarındandır. Sarıkeçili Yörükler de kışlık erzak olarak bazı meyve ve sebzeyi yaz yurdunda kurutmakta ve kış yurdunda kış dönemlerinde tüketmektedir. Kuruttukları başlıca besin maddeleri, yeşil fasulye (gök fasulye demektedirler), patlıcan, dolmalık biber ve bamyadır. Kurutma işlemini genellikle yaylağın sahibi olan köylülerin gösterecekleri uygun bir yerde yapmaktadırlar. Arkadaş oldukları köylüler bu konuda Sarıkeçili Yörüklere yardımcı olmaktadır. Çadırın etrafı keçiler ile dolu olması ve ortamın sürekli tozlu olması meyve ve sebzenin kurutulması için uygun bir zemin oluşturmamaktadır. Bu sebeple köylü dostlarının yardımı ile kışlık

gıdaları kurutulmakta ve bir çuvala doldurularak göçle beraber kış yurtlarına götürülmektedir.

Meyve ve sebzenin yanı sıra kırsaldan toplamış oldukları, dağ kekiği, dağ çayı, çamsakızı gibi ürünleri ise kendi çadırlarında kurutmakta ve depolamaktadırlar.

Bulamaç:

Bulamaç, unlu bir yiyecek türüdür. Un hafif pembeleşene kadar kavrulur. Üzerine ilave edilen su ile karıştırarak lapa haline getirilir ve sonradan kızartılan tereyağı ve pul biberi üzerine dökerek yapılan kolay bir yemek çeşididir.

Dilkeç:

Kurutulmuş ettir. Yörükler etlik olarak kestikleri hayvanın özellikle kaburga kısımlarından, parmak kalınlığında ve uzunca alınan etler tuzlanır. Temiz bir şekilde ipe veya ağaç çubuklara dizilerek kurutulur. İhtiyaç halinde yemeklerde veya közde pişirilerek tüketilir.

Karlı Pekmez (Karsambaç):

Uygun bir kabın içerisine dağdan toplanmış temiz kar koyulur. Koyulan karın yoğunluğuna uygun katı kıvamda olan pekmez karıştırılır. Burada önemli olan pekmezin katı kıvamda olmasıdır. Genelde ev yapımı pekmez tercih edilir. Pekmez karın içerisine döküldükten sonra bir miktar beklenir. Pekmez karın içerisine nüfuz

etmesi ile birlikte soğuk soğuk yenilir. Kışlak bölgede bulunan Sarıkeçili Yörükler, ilk yağan kardan karsambaç yapılmaması gerektiğini özellikle vurgulamaktadırlar. İlk yağan kar kirli olmaktadır. İlk yağan karın soğuk algınlığına da sebebiyet verdiğini söylemektedirler. Göç esnasında ve yaylaklarda dağların kuzey yamaçlarında bulunan çukurlarda hala erimemiş kar bulduklarında şekil 65'de görüldüğü gibi karsambaç yaparlar. Sıcak dönemde yenen karsambaç daha keyif verici gelmektedir.

Şekil 65. Karsambaç

Foto: Adem Candan'ın arşivinden.

Yörük Çoban Kavurma:

Kesilen keçinin etleri kemiklerden ayrılmaktadır. Etler kuşbaşı şekilde parçalara ayrılır. Et doğrama kütüğünün üzerinde çift bıçakla kuşbaşı etler daha küçük parçalara ayrılır. Keçinin iç yağı ayrı çıkartılır. İç yağ da ince ince dilinerek

parçalara ayrılmaktadır. İç yağ ateşin üzerinde bekleyen sacın içerisine koyulur. İç yağ eriyene kadar saçta bekler. Yağ tamamen eridikten sonra ince kıyılmış etler şekil 63'de görüldüğü gibi sacın içerisine atılır. Yağın fazla olması yemeğin lezzetini artırır. Yağ az olursa da et çabuk pişer. Ancak tadı hoş olmaz. Et gevrek bir hal alır. İlk yapılan çoban kavurmada soğan koyulmaz. Yemek daha sonra yenilmek için dondurulursa lezzetini artırmak için tekrar kavurma sırasında soğan koyulabilir. İlk pişirme esnasında patates ve soğanı kesinlikle koymamaktadırlar.

Şekil 66. Öksüzoğlu Ailesi çoban kavurması hazırlarken

Foto: Ferhat Büyükşahin, İncesu Mevkii/Seydişehir, 23.08.2016.

Batırık:

Göçebe hayatta en kısa zamanda en kolay yemeğe ulaşmak önemlidir. Batırık da bu besin kaynaklarından birisidir. Bir miktar kuru fıstık havanda dövülür. Batırık için en ince bulgur kullanılır. İnce bulgura düğürcük denilmektedir. Kişi sayısı

oranında büyük bir kabın içerisine bulgur koyulur. Daha önceden hazırlanmış olan ılık su bulgur koyulmuş kaba dökülür. İçerisine bir miktar salça koyulur. Daha önceden havanda dövülerek hazırlanan yer fıstığı ve susam bulgurun içerisine dökülür. İlaveten çok ince kıyılmış domatesler ve ince kıyılmış soğanlar eklenir. Bulgur yumuşayıncaya kadar ılık suda yoğrulur. Yumuşayan bulgurun içerisine istenilen katılıkta soğuk su ilave edilir. İsteğe bağlı olarak içerisine büyük dilimlenmiş domates, salata ve ince kıyılmış maydanoz eklenir. İhtiyaca göre tuz ve limonlayıp yenilir. Herkes aynı kaptan yediği gibi tabaklara da dağıtılabilir. Şekil 67'de hazırlanmış batırık görülmektedir.

Şekil 67. Batırık

Foto: Anonim.

4.4. Halk Meteorolojisi

Sarıkeçili Yörüklerin tüm yaşantıları kırsalda geçmektedir. Çoğu zaman dinleyecekleri bir radyoları ya da televizyonları bulunmamaktadır. Hayatlarının normal akışını bozacak olan iklimsel olaylar hakkında önceden medya aracılığı ile haberdar olamamaktadırlar. GEB ile atalarından öğrenmiş oldukları bir takım önemli bilgileri uygulamak hayatlarını kolaylaştırır hale gelmiştir. Kolaylaştırıcı etkenlerden bir tanesi de doğal çevrede bulunan faaliyetleri gözlemleyerek hava tahminlerinde bulunabilmektedirler. Elde ettikleri bu bilgi birikiminin kendilerini hiçbir zaman yanıltmadığını ve bu sayede de önceden önlemlerini alabildiklerini anlatmaktadırlar. GEB ile elde etmiş oldukları bu bilgi birikiminden derlenebilenler aşağıda sunulmuştur.

Normal şartlarda köstebekler toprağı bir sıra halinde kazarlar ve kendilerine çıkış noktaları yaparlar. Ancak kışın sert olacağı, daha önceki senelerden daha fazla soğuk olacağı yıllarda düz çizgi konumunu terk ederler. Zikzak çizecek şekilde delikler açmaya başlarlar. Geldikleri istikamete geri dönecek şekilde yuvarlak oluşturarak toprağın altından çıkış noktaları oluşturmaya başlarlar. Bu davranıştan kışın sert geçeceğini anlarız. Bir de bazı yuva girişlerinin yığınağını fazla yüksek tutacak şekilde toprakla doldururlar. Yanındaki ikinci yuvaya giriş deliğini daha az toprakla doldururlar. Bu durumda büyük dağlara, yüksek dağlara kar yağacak, küçük dağlara, ovalara yağmur yağacak olduğunu, pek fazla kar yağmayacağını anlarız (C. C., M. C., Yüz yüze görüşme, 23.05.2015).

Erik ağaçlarında, erik her sene olduğu miktardan daha fazla olursa ya da alıç aynı şekilde çok olursa kışın sert olacağının habercisi olur.

Dişi davar normal şartlarda bir birleriyle tokuşmaz[15]. Eğer bir birleri ile tokuşuyorlarsa hava şartlarının değişeceğinin habercisidir. Cemal Candan burada şöyle ilavede bulunmaktadır; "*hele biri de gelirde, bitanesi de gelirde aracı geliyor. O da hordan gelirde üçlenirse tam az fazlarak kış oluyor*." Burada kış oluyor ifadesi; bulunulan hava durumunun değişmesi, yağmur, kar, fırtına gibi şekil almasını ifade etmek için kullanılmaktadır.

Musa Candan hava durumunun değişeceğini, karınca yuvasından ise şöyle anlaşılmakta olduğunu anlatmaktadır; "*normal kış ayının içerisindeyiz böyle. Kış ayı başladığında yağmur sürekli yağar. Mesela birkaç gün yağmur yağdı. Karıncaların yuvaları bozuldu. Şimdi o yağmur dindiğinde, karıncalar yuvalarını tekrar tımarlıyor. Sahilde kışın çıkarlar. Yuvayı tımarladığında, yuvayı bir açarlar, bir yaparlar böyle. Gömlek ağızı gibi durur. Onu yaptığı zaman hava tam bir hafta açık demektir. Kış gününde. Bir hafta sonra kesinlikle yağar* (M. C., A. K. Yüz yüze görüşme, 20.07.2015). Şekil 68'de kış mevsiminde karıncalar tarafından tımarlanmış karınca yuvası görünmektedir.

[15] Bir birlerine boynuzlarını çarparak dövüşmesi, süsmesi.

Şekil 68. Karınca Yuvalarından Hava Tahmini

Foto: Musa Candan'ın arşivinden.

Deve normal şartlarda baş kısmı yokuş aşağıya doğru durur. Sırtını yokuşun olduğu tarafa doğru durur ki yükünü kolay alıp ayağa kalkabilir. Ancak baş kısmı rampaya doğru duruyorsa hava durumu mutlaka değişecek demektir Cemal, Ali, Halil). Ağustos ayının ortalarında sabah deve yattığı yerden kalkarken başını sağa sola çok sallar ise Sarıkeçili Yörükler "*ulen besirek mayalar çırpındı. Bu yıl acayip bir kar gelecek. Kendinize eyi kuytu bir kış yurdu tutun*" demektedirler (İ. B., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 2015-2016).

Keçi arka ayaklarını ani olarak ön ayaklarının olduğu yere fırlatarak kendi etrafında dönmeye başlarsa ve bunu birkaç kez tekrar ederse, yarın havanın durumunda mutlaka bir değişiklik olacağını anlarız.

Gündüz güneşin etrafında hale oluşması halinde ertesi gün kış olacak olduğunu anlarız. Gece de aynı hale ay'ın etrafında oluşuyorsa ertesi gün kış olacağını anlarız. Ertesi gün olmasa bile en fazla 2-3 gün içerisinde mutlaka bir

yağış ve arkasından soğuk olacağını anlarız" (M. C., C. C., A. K., İ. B, Yüz yüze görüşme, 2015).

Ala kabak kuşu sabah ses yaparsa, çoğunlukla bir arada öterse kış yapar.

Hulusi Doğan, yağmurun yağmaya başlamasından sonra fasılası olmaktadır. Bu fasılaların arkasından, yağmurun devam edip etmeyeceğini çevresel gözlemlerle nasıl anladıklarını şöyle ifade etmektedir*; "deminde caminin önünde, yağmur geldi. Alibeyhüyü'günde. Dış kapıdan bakıyoruz. Yağmur yağıyor, hep gabarcıklar sulanıyor yüzeyinde. Arkadaşlar bakın dedim. Yağmurun arkası var, devamı var dedim. Benim tecrübem bu dedim. Buraya gelince salıverdi mesela. Eskiden radyo mu vardı. Böyle şeylerden anlaşılırdı.*" Yağmur yağarken yerde kabarcıklar meydana getiriyorsa, gün içerisinde yağmurun mutlaka devam edeceğinin bir işaretçisi olduğunu ifade etmektedirler.

"*Yazın sulak alanda çok fazla cız arı(eşek arısı) normal olması gerekenden çok daha fazla olursa, o kış kurak geçecek olduğunu anlarız*" (A. C., ve M. C., Yüz yüze görüşme, 06.06.2015).

Turnaların bahar mevsiminde göç halinde görünmeleri yörüklerin de göç zamanının geldiğinin habercisidir. İlkbahar da yaz yurduna, sonbaharda kış yurduna göç zamanının geldiğini hatırlatır.

Sarıkeçili Yörüklerinden İbrahim Bacak da keçiler ile hava tahminleri hakkındaki tecrübelerini şöyle aktarıyor; "*kış döneminin hangi ayının sert geçeceğini keçiler yazın sık yattığı aydan anlarız. Şimdi şöyle ağustosta sık yatarsa, ocak ayı, eylülde sık yatarsa, şubat ayında soğuk geçeceğine işarettir. Keçiler 6 ay öncesinden havanın sertlik derecesini hissedebilirler. Ama başka zaman hayvanlar dağınık olur.*

*Hayvanların sıklık derecesinden o yılki ayların soğukluk derecesini tahmin edebiliyoruz. Dağ eriği kır eriği çok olursa da kış sert olacak olduğunu anlıyoruz. Hatta sahildeki insanlar yörükler sonbaharda geri göç yolundayken kışın nasıl geçeceğini sorarlar. Dağlarda dağ eriği çok muydu? Bu yıl kış nasıl geçecek bir haber var mı" şeklinde*dir.

Soğuk günlerde bulunulan bölgeye kar yağacak ise, keçiler bunu bir gün öncesinden hissedebilmektedir. Ali Karadayı'nın belirtiğine göre keçi, normal yediği yiyecekten daha fazla yiyecek yemeye çalışır. Ertesi gün karnını doyuramayacağı endişesini yaşayan keçiler sık aralıklarla karnını doyurma telaşesine girer. Hayvanlarının mutat alışkanlığının dışına çıktığını fark eden Sarıkeçili Yörükler ertesi gün havanın kış yapacağını anlamaktadırlar (A. K., S. G., H. Ö., Yüz yüze görüşme, 2015-2016).

Sabah gün doğumundan sonra gökyüzü kızıl rengini alırsa, o gün havanın kış yapacağını bilen Sarıkeçili Yörükler, bu durumu veciz bir şekilde şöyle ifade etmektedirler, "akşam kızıllığı hoş, sabah kızıllığı kış derler". O gün daha davarları otlatmaya çıkmadan hava raporunu dinlediklerinde, haberlerin o bölgede kış yapıcı bir etkenden mutlaka bahsettiğini defalarca tecrübe ettiklerini de ilave etmektedirler. Kızıl isi sıcağının son günü 14 ağustostur. 14 Ağustos sabahı gün doğmadan önce hava bulutlu olursa o kış yağmurlu ve karlı geçer. Hava kırmızı ve bulutsuz ise gelecek olan kış, kuru ayazlı olacağını ve buzlanmanın çok olacağını işaret eder. 14 Ağustos sabahı yerdeki taşların altını kontrol ederler. Taşların altları kırağı yağmış gibi ıslak olur ise, keçilerin sırtında çiğ emaresi var ise kışın çok sert olacağına işaret eder. Halil Öksüzoğlu bu geleneksel bilgiyi çocuklarına da öğretmeye çalışmaktadır. Çocuklarından 14. Ağustos 2016 tarihinde seher vaktin havanın durumunu kontrol

ettirmiş ve havanın bulutlu olduğunu, taşların altını da kendisinin kontrol ettiğini ve ıslak bulduğunu söylemektedir. Bu bilgiler ile gelecek kışın sert ve yağışlığı olacağını tahmin etmektedir (23.08.2016, İncesu Mevkii). Edinilen bu bilgi doğrultusunda kış ayında tekrar Sarıkeçili Yörükler ile görüşmeler yaptım. Gerçekten de Halil Öksüzoğlu'nun 14 Ağustos tahminleri doğru çıktı. Cemal Candan 70 yaşında olduğunu ancak bu dönemin kışı kadar sert bir kış geçirmediğini ifade etmektedir (Telefonla Görüşme, 20.12.2016). Diğer Sarıkeçili Yörükler ise kışın çok sert, fırtınalı geçtiğini ve tüm kuzlukların yıkıldığını, çok soğuk olduğunu doğrulamaktadırlar.

Hüp Hüp Kuşu: Bölgesel dilde hüp hüp kuşu denilmektedir. Normal zamanlarda ötüşü farklıdır. Ancak yağmur yağacak olduğu dönemlerde bu kuş "hüp hüp hüp" diye ötmektedir. Bu melodik ses ile ötüyor ise, iki saat içerisinde yağmur yağacak demektir. Yörükler bu kuş sayesinde adeta hava tahmin raporu almaktadırlar. Bu durumda kendilerini koruyacakları bir pozisyon almaktadırlar (M. E., Yüz yüze görüşme, 07.12.2015).

Ağaçkakan kuşunun "culuk culuk" diye ötüşü ve arkasından bulunduğu yeri sürekli değiştirmesi o gün kar ya da yağmur yağacağının habercisidir (C. C., A. K., Yüz yüze görüşme, 20.07.2015).

Kuzu kuşu (Yusufcuk kuşu da denilmektedir), havanın bozulacağı yağmur yağacağı durumlarda normal ötmesinin dışında farklı bir ses çıkartmaktadır. Özellikle akşam saatlerinde 22:00 civarlarında havanın bozacağını haber vermektedir. Normal öten Kuzu kuşu "gu gu guuk" demektedir. Ancak hava bozacak ise ötüş şekli "gu gu gu gu guuuk" diye uzatarak ötmektedir. Ve ötüş sıklığını

artırmaktadır. Sarıkeçili Yörükler çıkan bu farklı sesi anında fark edebilmektedir. Çıkan bu farklı sesi duyan Sarıkeçili Yörükler ertesi gün mutlaka yağmur yağacağını bilmekte ve günlük programlarını bu tahmini hava raporuna göre ayarlamaktadırlar. O gece çok öterse karın yağışı sabahı da beklemez (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 21.01.2016).

5. SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERDE MEVSİMSEL GÖÇ

Daha önce de ifade edildiği gibi, göçün temel dinamik yapısını ekonomik etkenler oluşturmaktadır. Kış süresince sahilin ılıman ikliminden istifade eden Sarıkeçili Yörükler, havaların ısınması ile otlaklarını kaybetmeye başlamaktadırlar. Sahil bölgesinde otlar çok daha hızlı kurumakta ve besledikleri hayvanları için sorunlar oluşmaya başlamaktadır. Sıcak havalar, hayvanları da huzursuz etmekte yaşama sevinçlerini azaltmaktadır. Sarıkeçili Yörükler klimatolojik özelliği ile yaşayamaya daha müsait olan ve taze otlakları olan yüksek rakımlı bölgelere göç etmek isterler. Akdeniz bölgesinde bulunan Torosların topoğrafik yapısı ani yükselen dağ silsilesiyle kaplıdır. Bu ani yükseltiler nedeniyle de Sarıkeçili Yörükler dik yamaçlı "vertikal" düzeyde göç yapmaktadırlar. Nisan ayı Sarıkeçili Yörüklerin göç mevsimidir. Göçe ailenin tüm fertleri ile katılmaktadırlar. Transhümans (transhumance) de yaylaktan yaylağa göç vardır. Ancak tüm ailenin değil, belirlenmiş olan çobanın hayvanlar ile göçü söz konusudur. Sarıkeçili Yörükler Nisan 10 ile en geç Nisan 20 arasında göçe başlamaktadırlar. Yüz yüze yaptığımız mülakatlarda, yaşlı nüfusun tamamı eski göçleri özlemektedir. Eski göçler tam anlamıyla bayram havasında olan, mutlulukla gerçekleştirilen pratiklerdendir. Her bir aile devesini süslemekte ve süslemede bir birleri ile yarışmaktadırlar. Gelinler kızlar ve evin hanımı en güzel kıyafetlerini giymekte ve yola obalar halinde çıkılmaktadır. Bundan 35-40 sene önce bir oba 15-20 çadırdan oluşmaktaydı Göçe başlamadan obanın kanaat önderleri bir araya gelmekte ve göç tarihini belirlemekteydiler. Her ailenin yaz yurdunda gideceği yer belli olduğu için yola çıkmaktan rahatsızlık duymamaktaydılar. Ancak günümüz şartları tamamıyla değişmiş durumdadır. Göç güzergâhları her geçen gün değiştirilmektedir. Göç güzergâhları üzerinde ekim dikim

yapılmayan araziler tarım arazisine çevrilmiş olması, Orman İşletme Müdürlüklerinin (OİM) göç güzergâhları üzerine gençleştirme çalışmalarını yapmaları büyük sorunlar oluşturmaktadır. Bu durumda göç güzergâhlarını daraltmakta geniş yelpaze şeklinde göç imkânı bulurken sınırlı güzergâhta göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Bir önceki yıl kullandıkları otlağı tekrar kullanamama sorunları da eklenmektedir. Bütün bu ve buna benzer sorunlar bir araya geldiği için nisan aylarında Sarıkeçili Yörükler stres altında sorunlu ve huzursuz dönemler yaşamaktadır. Göçler bayram havasını yitirmiş durumadır. Develer satılıp yerlerini motorlu taşıtlar aldığı için deve süsleme kültürü de kaybolmuştur.

Nisan ayı ile birlikte kumru kuşu (Sarıkeçili Yörükler Dukkuk kuşu demektedirler) kendi normal ötüşünü ötmesine rağmen fabl halini almış şu sesi verdiğini söylemektedirler "*dukkuk dikkik ot yok, çöp yok, gag göç elin yurdunda ot yok sen ne yapyorsun*". Cemal Candan bahar göçünün özlemini şu şiirle dile getirmektedir;

"*Bahar gelip dukuklar ötünce*
Ot çiçek yeşil yaprak açınca
Gelinler kızlar göçü kervanı çekince
Konaklayıp çadırı açık tutunca
Kömürde pişmiş çayını kahvesini içince
Coşar gönül coşar.
Bahar gelip koyun kuzu karışık meleyince
Gelinler kızlar kınalı parmaklarıyla un eleyince
Eylediği yufkayı yağı kaymağı dolayınca
Coşar gönül coşar.
Bahar gelip sıcak çökünce
Koyunu kuzuyu kervanı yola çekince

Konaklayarak enişi yokuşu çıkınca

Yayıkta çalkanmaz soğuk ayranı diz çöküp içince

Coşar gönül coşar.

Bahar gelip sular coşkun akınca

Koyun kuzu eşmeye yatınca

Gevişlerken azında kekikler burcu burcu tütünce

Coşar gönül coşar

Bahar gelip yurttan göçünce

Develeri katarlayıp yala çekince

Konaklayıp dost ehbapla bir fılcan kahve içip sohbet edince

Coşar gönül coşar." (17.07.2015 Seydişehir/Konya)

İkinci şiirini ise şöyle okumaktadır;

"Efendim işte biz yörüğüz ya. Mersin'in Aydıncık ilçesinden göçüp, Gülnar'dan geçip Mut'dan, Sartavuldan, Hacıbaba dağından çekip Seydişehir gevrekli kasabası güvercinlik yaylasında yaylayarak, son eylülün onbeşine kadar orda kalıp yavaş yavaş Gülnar'a döneriz. Şimdi bu yolculuğa bi atıvıralım.

Mut'un yeşil eriği erdimi ola,

Mut'un kayısıları da erdimi ola,

O güzel de beni gördümü ola,

Sartavuldan gidiyorun sende gel.

Avlan çimeninde kolların dola boynuma

Hacıbaba dağında konak yerleri vardır.

Çoka çeşmesinde konak yerleri vardır.

Benim çektiğim ah ile zardır

Gönül verdim alamadım sevdiğim

Benim aşkımda o kara gözlü yardır.

Gel güzelim gidek gidek yaylaya

Güvercinlik yaylasına, bu yörükler çok çadır kurdu.

Yoktur çakalı, uluşur kurdu.

Bu güvercinlik yaylası ata dede yurdu.

Özlerim seni güvercinlik yaylası

Yaylaya varınca kuralım çadır.

Yörüklerin zevki eskiden budur.

Güzel senin için ölem ölem ah ölem

Orda içtiğimiz bir soğuk sudur." (17.07.2015 Seydişehir/Konya).

Sarıkeçili Yörükler bahar mevsimini kışladıkları yurtta uzun süre kalarak geçirmek istemezler. Nisan ayında otlar kurumaya başlarken, keçilerin sevdiği piynar ağaçları yeni sürgün vermekte ve taze yapraklarını da açmaya başlamaktadır. Kışlakta kalma süresi uzadıkça keçiler yeni açan bu ağaçların yeni yapraklarını yemeye başlarlar. Aslında kış yurdu Sarıkeçili Yörüğün kışlık yiyecek rezervini yaptığı yerdir. Kış yurdunda uzun kalmak demek, gelecek kış hayvanların da aç kalması demektir. Bio-bölgeciliğin temel prensibi, yaşadığı alanı korumak, kırsala sahip çıkmaktır. Sarıkeçili Yörükler de yaşam alanlarına sahip çıkmakta ve nisan ayı girince kış yurdunu terk etmeye hazırlanmaktadır.

Yörükler tüm faaliyetlerini kendi takvimlerine göre yaparlar. Doğayı okuma yörüklerin yaşam şekilleridir. Yalgın, yörük takvimini şu şekilde sıralar ve kademelendirir; "*Yaz ilkbahara verilen isimdir. Üç kısma ayrılır. 1- İlkbahar, 7 gündür: 25-31 Mart tarihleridir. 2- Orta bahar, 30 gündür: 1-30 Nisan tarihleridir. 3- Sonbahar, 54 gündür: 1 Mayıstan 24 Hazirana kadardır. Yaz Ayları yaz mevsimini kastetmektedir. 4 bölüme ayrılır. 1- Ülger, 6 gündür: 1-6 Haziran tarihlerini kapsar. 2-Terazi, 31 gündür: Temmuz ayının tamamıdır. 3- Kuyruk, 24 gündür: Ağustos ve Eylül aylarını kapsar. Buhur, 12 gündür: 12 Eylülden 25 Eylüle kadar devam eder. Güz, Sonbahara denmekte olup 3 kısımdan oluşur. 1- İlk Güz, 7 gündür: 23-30 Eylül tarihlerini kapsar. 2- Orta Güz, 31 gündür: 1-31 Ekim tarihleri arasıdır. 3- Son Güz, 53 gündür: 2 Kasımdan 24 Aralığa kadardır. Kış mevsimi de üç kısma ayrılmaktadır. 1- Karakış, 8 gündür: 23 Aralıktan sonuna kadar geçen süredir. 2- Zemberi, 31 gündür. Ocak ayı süresidir. 3- Zemberi Yamacı, 52 gündür: 1*

Şubat- 24 Mart tarihleri arasındaki süredir" ((Yalgın), 1993). Sarıkeçili Yörükler de kendi kültürlerinde oluşan takvim ise şöyledir; kış 90 gündür. 90 gün kışın 45 günü Hamsin, 45 gün Zemheriden sayılır. 14 Aralık, yaban domuzlarının ve dağ keçilerinin çiftleşme dönemidir. Kara kışın habercisidir. Rumi takvime göre, 20 Aralık Zemherinin biridir. Zemherinin 1 inci günü kara kıştır. Kara kış bir hafta 10 gün sürer. 5 Şubat Zemherinin bittiği Hamsin'in başladığı tarihtir. Kış Hamsin süresince de devam eder. Ancak şiddetini kaybetmeye başlar. 20 Şubat'ta havanın ısınma belirtisi olan "ilk cemre" havaya düşer. 7 gün sürer. 2inci 7 gün "orta cemredir. Suya düşer. 7 gün sonra "son cemre" toprağa düşer. Hamsin girmesinin 21inci gününde bitkiler uyanır. Mart ayının 15'inde Hamsin biter. Emine Öksüzoğlu Mart ayı için şu ifadeleri kullanmaktadır, *"korma Zemherinin kışından, kork Hamsin'in 5'inden. Çok şiddetli kış yapar. Gönlüm olursa köpeği gölgeye yatırırım, gönlüm olmazsa kazma kürek yaktırırım. Gocaya sakal üttürürüm"* (23.08.2016, İncesu Yaylası). Martın 15'inden sonra Mart 9'u başlar. 9 gün boyunca sert soğuklar beklenir. *"ah o dokuzun dokuzu olmasa denir. Apılım apıştı. Goca ineğim ota yapıştı. Sabalan kalkmış ninem. Ortalığı kar kaplamış. Yakacak bir şey kalmayınca karasabanla kaz küreğin sapını yaktırmış."* Bu süreç içerisinde yüksek rakımlı yerlere 1-3 kar yağışı gerçekleşir. Mart ayının 21-22'si Sultan Nevruz olarak isimlendirilir. Sultan Nevruz ile baharın geldiği bilinir. Nisan siddei sevir dönemi, havanın soğuk olduğu dönemdir. Fırtına yağmur ya da kuru ayaz olur. 20-23 Nisan arasındadır. 1-23 Nisan tarihleri arası göç dönemidir. Yörüklerin artık yerinde duramadığı, kışlaklarını terk etmek istedikleri ve taze otların bol olduğu yaylaklara gitme zamanıdır. Göç için geç kalanlar en geç Hıdırellez zamanına kadar kışlaklarını terk eder. Hıdırellez Mayısın 5-11 arasındadır. Sarıkeçili Yörükler tarafından kış diye

tabir edilen soğuk günler Hıdırellez ile biter. Soğukların bitmesi ile birlikte yaz geldi kabul edilir. Yaz mevsimi dört ay sürer. Yaz mevsiminin en sıcak dönemi 14 Temmuz- 14 Ağustos arasındadır. Bu sıcaklara "sayılı sıcaklar kızıl isi" denilir. Bu sıcaklar için Sarıkeçili Yörükler, "*bir girdiğim gün, birde çıktığım gün çok sıcak yaparım"* diye bu dönemi konuştururlar. Develer için bu dönem çok tehlikelidir. Toprağa devenin yatmaması ya da oturmaması gerekir. Devenin karnı hassas olduğu için bu dönemde karın bölgesi yer ile temas ettirilmez. Deveyi daha serin ve rüzgârlı olan yüksek rakımlı yerlere götürürler. Bu dönemde çul çaput gibi şeyler direk güneşe maruz bırakılmaz. Güneşte kalan eşyaları çürütmektedir. Sıcaklığın en yüksek dereceye çıktığı dönem 1-10 Ağustos arasıdır. Bu süre içerisinde "Eylem puhur" denilen çok sıcak bir an oluşur. İnsan vücudunda bir damla su bulunsa orada leke bırakır. Bu sebeple vücut kuru tutulmaya dikkat edilir. 14 Ağustos sabahı gün doğmadan önce hava bulutlu olursa o kış yağmurlu ve karlı geçer. Hava kırmızı ve bulutsuz ise gelecek olan kış, kuru ayazlı olacağını ve buzlanmanın çok olacağını işaret eder. 14 Ağustos sabahı yerdeki taşların altını kontrol ederler. Taşların altları kırağı yağmış gibi ıslak olur ise, keçilerin sırtında çiğ emaresi var ise kışın çok sert olacağına işaret eder. Kızıl issi sıcakları girdiğinde kırık kemikler ve çıkık eklemler çok çabuk kaynar. 14 ağustostan sonra hava serinlemeye başlar. Yörükler için güz başlamış sayılır. Sahile inmeye başlanabilir. Bu tarihten sonra oluşan sıcak zarar vermez. Son güz geldi kabul edilir. 3-5 Ekimde bir ya da iki gün mihrican soğu olur. Hayvanları üşütür. Mihricanda yüksek yerlere kar yağışı da olabilmektedir. Ayaz don yapacak durumdadır. Açıkta bulunan meyve ve sebze donar. Bu dönemde Sarıkeçili Yörükler, bulundukları yerin kuytu olmasına dikkat ederler. Kasım ayı son güzün soğuklarının arttığı dönemdir. 20 Aralık kara kışın geldiği tarihtir (H. Öksüzoğlu,

H.İ. Yagal, 23.08.2016, İncesu Mevkii). Mevsimler bu şekilde döngüsünü devam ettirir.

Sarıkeçili Yörük takvimine göre göçler, nevruzdan sonra başlar. Ancak Sarıkeçili Yörüklerde nevruz kutlanmaz. Göç tarihi, eskilerde olduğu gibi bir obanın toplu göçü şeklinde olmaktan çıkmıştır. Her bir aile göçe kendisi karar vermektedir. Ancak göç tarihleri yıllarca aynıdır. Göç öncesinde kış yurdunda bulunan OİŞ den göç müsaade yazısı alınır. İlçe tarıma gidilir. Göç için hazır olduklarını bildirirler ve gerekli resmi uygulamanın yapılması için müsaade belgesi talep ederler. Tarım müdürlüğünün görevlendirmiş olduğu veteriner, hayvanları kontrole gelir. Aşısı olmayan hayvanların aşılarını yapar. Hayvanların kulaklarına takılan küpeleri kontrol eder. Eksik küpe olması halinde küpeler tamamlanır. Sarıkeçili Yörüklerin rahatsız olduğu konulardan birisi de hayvanlarının kulaklarına takılan küpelerdir. Sarıkeçili Yörüklerin hayvanları besi hayvanı gibi sabit kalmayan, sürekli dağlık arazide dolaşan hayvan olduğu için kulakta bulunan küpeler kulak memelerini yırtmaktadır. Hayvanların kulak bölgelerinde sinek kurdu oluşmakta ve hayvanları hastalanmaktadır. Küpelerin kulaktan başka bir yere takılmasını ya da hiç takılmamasını talep etmektedirler. Göç güzergâhları boyunca hangi ilçeden geçecekler ise o ilçenin de OİŞ'ine uğramak ve izin almak zorundadırlar. Göç boyunca karayoluna inmeleri yasaklanmıştır. Dağlık araziyi kullanarak istikametlerini belirlemek zorundadırlar. Ancak son yıllarda yol güzergâhları üzerine yapılan HES'ler, gençleştirme sahaları, meraların ekim sahasına dönüşmesi gibi sebeplerden göç güzergâhları sürekli değişmekte ve bu nedenle karayoluna inmek zorunda kalmaktadırlar. Karayolunu kullanacak olan Sarıkeçili Yörük, İlçe Jandarma Komutanlığından yardım talebinde bulunmaktadır. Trafiği aksatmadan, herhangi bir

kazaya sebebiyet vermeden geçmek istemektedirler. Bazı durumlarda acele eden yörükler Jandarmanın gelmesini beklemeden karayolunu geçmeye çalışmaktadır. Bazen de jandarma iş güçlerinin yoğunluğunu bahane etmekte ve göç yolunda gereken önlemi almamaktadır. 2016 yılında Konya'nın Yalıhüyük mevkiinde R. C. ve ve kardeşi M. C. gece vakti hayvanlarını karayolundan güvenle geçirebilmek için jandarmadan yardım istemesine rağmen jandarma sadece nasihatlerde bulunmuş ve yardım etmemiştir. Jandarmanın yardım etmeden yanlarından ayrılması ile birlikte ellerinde fenerle gereken önlemi almalarına rağmen Candan'ın keçilerine araç çarparak 15 keçisini öldürmüştür (R. C., M. C., Yalıhüyük Mevkii, 4.07.2016).

Resmi daireler tarafından istenilen, göç için yasal zorunluluklar ve belgeler, evin en yaşlısı tarafından hazırlanmaktadır. Bazı durumlarda yaz yurdunu ayarlamaya evin en yaşlısı giderken, evin büyük oğlu kış yurdunda yasal zorunlulukları hazırlamaktadır. Yasal zorunluluklar tamamlandıktan sonra artık göç için kişisel hazırlık aşamasına geçilir. Kış yurdunda kalması gereken bazı eşyalar, kendilerine dost edinmiş oldukları köylünün göstereceği kapalı bir mekâna bırakılır. Göç esnasında kullanacakları eşyaların son kontrol ve bakımları yapılır. Çadırın tamir edilmesi gereken yer var ise tamir edilir. Çadırın yan gergi çulları yıkanır. Kış süresince oluşmuş isten ve çamurdan arındırılır. Yolculuk esnasında ağırlık yapacak olan eşyalar traktöre ya da kamyonetlerine yüklenir. Su tankerleri traktörün arkasına takılır. Göç vaktinin geldiğini yaşlı tecrübeli keçiler de hissederler (S. G., M. G., Yüz yüze görüşme, Aydıncık, 20.02.2015). Göç biraz gecikmeye başlayınca, yaşlı keçileri zapt etmek zorlaşmaktadır. Yattıkları yere gelmek istemezler. Sürekli göç yoluna doğru hareket etmek isterler. Kışın başlarında doğmuş keçi yavrularına uzun yol için antrenman yaptırılır. Yeni doğmuş olanlar, henüz uzun yol yürüyemeyecek kadar

zayıf olanlar, hasta ve hamile olan büyük keçiler vb. traktörün römorkuna koyulur. Aile içerisinde yaşlı olan aile fertleri ve küçük çocuklar traktörün ön kısmına bindirilir. Ailenin diğer kalan kısmı yol süresince yiyecekleri azıklarını ve kendilerine su şişelerinden yaptıkları mataralarını yanlarına alırlar. Bu mataraların en büyük özelliği, eski kıyafetlerin kesilerek mataraların üstlerine göre dikilmiş olmasıdır. Sürekli bu matara kılıfları ıslak tutulur. Bu sayede mataralarda bulunan su sıcak havada çabucak ılımaz. Yolculuk süresince azık olarak aldıkları yiyecek, yufka ekmeğinin içerisine peynir doldurularak hazırlanan "çomaçlar"dır. Kış yurdunda kalan tahtadan yapılmış Manarın kapıları kapatılır. Çapraz şekilde içeriye kimse girmesin diye tahtalar çakılır. Manarın hemen yanı başında mutfak görevi gören çadır toplandığında arkada sadece yurt taşları ve ocak ateşinin yakıldığı ocak taşı kalır. Kış yurdunda bulunan ağıl bozulmaz. Yanmamış toz kireç dökülerek oluşacak haşereyi önlemeye çalışırlar. Ancak kene oluşmaktadır. Son dönemlerde pire de kireçlemeye rağmen bağışıklık kazanmış ve oluşmaktadır (C. C., Yüz yüze görüşme, Soğuksu, 25.02.2015). OİŞ'lerince yapılan düzenleme gereği kış yurdu köylü tarafından sorun çıkartılmadığı sürece sabitlenmiş görünmektedir. Sarkeçili Yörüklerin kış yurtlarının sabitlenmesi istedikleri bir durum değildir. Kış boyunca aynı yerde kalan hayvanların gübrelerinden ve idrarlarında birçok haşere türemektedir. Kene bunların başında gelir.

Göç başladıktan sonra durulacak ilk durak herkes tarafından bilinir. Duraklara "konalga" denilmektedir. Konalgalar her yıl aynıdır. Ağırlıkları taşıyan motorlu araç sürücüsü konalgaya yürüyerek gelenlerden daha önce gelir. Araçta bulunan oğlakları koyacak yeri hazırlar. Kamıştan yapılmış her şekle girebilen küçük seyyar ağıl (buna kuzluk denilmektedir), aracın gölgesine denk gelecek şekilde kurulur. Araçta

yorulmuş olan oğlaklar bu seyyar ağılın içerisine koyulur. Çadır araçtan indirilir. Araç şoförlüğü yapan kişi çadırı kurar. Göç esnasında mutlaka her konalgada çadır kurulmaktadır. Çadır, keçiler için de bir güven kaynağı oluşturmaktadır. Çadırı göremeyen keçi dağılmakta, huzursuz olmaktadır. Bu nedenle çadır mutlaka kurulmalıdır. Göç boyunca ve yaz süresince yavru oğlakların dışındaki keçiler özel bir ağıla toplanmaz. Açıkta dururlar. Çadırın etrafını kendilerine mesken tutarlar. Sabaha kadar çadır etrafında duran keçiler kendilerini daha güvende hissederler. Çobanlarda keçilerini daha iyi kontrol altında tutmaktadırlar. Evin gençleri hava çok soğuk değilse yatağını yorganını alıp dışarda keçilerin içerisinde geceyi geçirirler. Her biri ayrı ayrı köşelerde yatarlar. Meydana gelebilecek kurt saldırısını ve hırsızlığı bu şekilde daha etkin önlemektedirler. Keçiler huzursuz oldukları durumda bulundukları bölgeyi terk edebilmektedirler. Gece bu tür bir durum oluşmaması için keçilerin içerisinde bulunan çoban, kendine göre önlemler alır. En önemli önlemlerden bir tanesi, keçinin boynuzlarına ip bağlanmasıdır. İpin bir ucu keçinin boynuzuna bağlanırken ipin diğer ucunu da çoban bileğine ya da kendi ayağına bağlar. Bu bağlama şekline Sarıkeçili Yörüklerde "bağcak" denilmektedir. Keçi herhangi bir nedenle, yerleşilen yeri toplu halde terk etmeye kalkarlar ise bu erken ikaz ihbar sistemiyle çoban durumu fark eder. Keçiler, çoban tarafından durdurulur. Özellikle dolunay olan gecelerde keçi tam karanlık olmadığı için uyumaz ve gece yayılmaya çıkmak ister. Sürünün sahipsiz dağılmasını önlemek için bağcak bu tür durumlarda çok önemli olmaktadır. Bu tür durumlarda çoban gece kalkarak sürüyü bir saat kadar otlatır. Bu otlatmaya "örü" denilir. Yaz yurdunda bulunan yörükler eylül ayında keçilerin daha çok örüdüğünü anlatmaktadırlar. Günlerin kısalmaya başlaması, gün içerisinde yeterince karnı doymayan keçilerin gecede acıkmasına

sebebiyet vermektedir. Acıkan keçiler eylül ayında daha çok örütülmektedir. Gün içerisinde yorulan çobanlar bu durumdan mutsuz olmakta gece istirahatleri bölünmektedir.

Göç başladıktan sonra yolda oyalanmak istemezler. Yaz yurduna varmak onların en önemli hedefi haline gelir. Yolda hastalanan olsa da göç devam eder. Macit Selekler1938 yılında yörük göçü hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır, "*obası göçmüş olan bir yörüğü alıkoymak imkânsızdır. Kadını doğuracak bir halde bile olsa yine göçer. Erkek, devesini ve sığırını yitirmiş olsa da yine göçer. Çadır da ölüp giden bir hastası olsa bile yine de göçer*" (Ögel, 1985, s. 74). Gerçekten de Seleklerin de ifade ettiği gibi göç yolu üzerinde birçok isimsiz yörük mezarı bulunmaktadır. Ölen yörüğü kendilerine en yakın köyün mezarlığına defnederler. Ölen kişiyi doğdukları yere ya da kışlaklarının olduğu yere götürmezler. Sarıkeçili Yörüklerden Halil Öksüzoğlu *"Toprak çekti. O yüzden burada öldü. Öldüğü yerden başka bir yere götürmek dinimizce doğru değildir. Bulunduğu yere defnetmek gerekir"* (İncesu Mevkii, 07.07.2016), demektedir. Son yıllarda Karaman'da yörük mezarlığı yapılmıştır. İsteyen Sarıkeçili Yörükler cenazelerini buraya getirmeye başlamıştır. 21 Ekim2016 tarihinde Kerim Yagal kış yurduna doğru göç ederken Gülnar'ın Bardat Yaylasında vefat etmiş, Karaman'da bulunan Yörük Mezarlığına defnedilmiştir.

Göç başladıktan sonra hayvanların durumu kontrol edilir. Yeni yetme oğlakların ayakları çabuk şişmektedir. Oğlaklar alışık olmadığı uzun yolda çabuk yorulabilmektedir. Bu nedenle göçün ilk günü uzun tutulmaz. Musa Candan "biz ilk gün oğlakların antrenmanı olarak kabul ederiz" demektedir. Onlarda uzun yola alıştırılır. İlk konalga da birkaç gün oyalanmayı uygun bulurlar. Köpekleri de kış

boyunca yatmaya alıştığı için onlar da yeni duruma uyum sağlamaya başlar. Genelde kurt saldırılarında oluşan zayiat bu ilk günlerde daha fazla olmaktadır. Sahil kesiminde kurt bulunmamaktadır. Ancak Torosların derinliklerine doğru ilerledikçe kurt sürülere musallat olmaktadır. Köpeklere bura da çok büyük iş düşmektedir. Kurdun oyununu unutmuş olan köpekler ilk saldırıda genelde sürüden bir ya da birkaç keçiyi kaptırmaktadırlar. Son yıllarda devlet eliyle beslenip nesli tükenmesin diye doğaya salıverilmiş kurtlar insan kokusuna da alışık olduğu için çobanlardan kaçmamakta ve daha tehlikeli olmaktadır. Neredeyse saha çalışması sırasında görüştüğümüz bütün Sarıkeçili Yörükler bu konudan rahatsızlık duyduklarını dile getirmişlerdir. İnsandan kaçmayan bu kurtlar sürüye çok rahat yaklaşmakta, sürünün dışında kalmış keçiyi kapıp kaçmaktadır. Bazen de köpekleri bir noktaya çekmek için canavarın bir tanesi sürünün diğer ucuna geçmekte ve köpekleri üzerine çekmektedir. Kış boyunca kurt saldırısıyla karşılaşmamış olan köpekler toplu halde ses çıkartan kurdun üzerine gitmektedirler. Boşta kalan diğer uca pusuda bekleyen kurt çok rahat girebilmektedir. 2015 yılı nisan ayında göçe katıldığım bir esnada Salim Göklerin sürüsüne bu şekilde kurt saldırısı oldu. Hacı Ali köpeklerin gittiği yere giderken Salim Gök bir an duraklayıp bekledi. Kurt buna rağmen oğlaklardan birisini kaptı. Salim kurdun arkasından koşarak havaya bir el av tüfeğiyle ateş etti. Silah sesinden korkan kurt, ağzında bulunan oğlağı bırakarak kaçtı. Oğlağın boynunda diş izleri oluştu. Oğlağı yerde sürüdüğü için boynuzu kırıldı. Yaralanan oğlak GEB. İle tedavi edildi. Oğlağın nefes borusunda delik açılmış olmasına rağmen GEB ile yaşatmayı başardılar (Sarıoğlan Mevkii/ Hamzalar/ Bozkır/Konya, 2015). Salim Gök canavarı elinde bulunan tüfek ile vurabilme imkanı varken vurmaması

Sarıkeçili Yörüklerin eko-sisteme olan duyarlılıklarını gösteren çok önemli bir göstergedir.

Göç esnasında karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi, köylünün merasından geçme sırasında yaşanmaktadır. Yıllarca Sarıkeçili Yörüklere yerleşikler tarafından düşman gözüyle bakılmıştır. Arazilerinden geçme bedeli olarak bazen keçi istemişler bazen de iyi cins köpeklerinden istemişlerdir. Çoğu zaman sorun yaşamak istemeyen yörükler, yerleşiklerin isteklerini yerine getirmek zorunda kalmıştır. Göç esnasında göçüne iştirak etmiş olduğum başka bir Sarıkeçili Yörük ailesi ile Uluıhtı (Çukurkonak/Gülnar) Mevkiine ulaştık. Hane Reisi Traktörde bulunan oğlakları indirdi. O esnada köyde çobanlık yapan bir kişi gelip Hane Reisine bölgeyi terk etmesini istedi. Göçerlerin hayvanlarının hasta olabileceğini ve kendi hayvanının da bu hastalıklardan etkilenip hastalanabileceğini söyledi. Hane Reisi oldukça kibar bir şekilde, "*kardeşim bizim hayvanlarımız veteriner tarafında kontrol edilir. Bizde sorun olmaz. Hayvanlarımızın hepsinin kulağında küpesi var. Senin hayvanlarının rahatsız olacağından endişe ediyorsan bizden uzak tut. Sana zarar gelmesin. Ben on saatten fazla kalmayacağım. Zaten yarın sabahtan yola çıkacağım"* demesine rağmen yerleşik çoban türlü laflarla Hane Reisini kovmaya çalıştı. Ocak taşının ne kadar önemli olduğunu orada öğrendim. Hane Reisi; "bak şu say taşını görüyor musun? Ben yıllarca bu konalgada dururum. Bu ocak taşı da benimdir. Bir gece kalırım. Yoluma devam ederim" dedi. Çoban bu sözler üzerine uzaklaştı. On dakika geçtikten sonra bir araçla iki kişi geldi. Sonradan köyün muhtarı ve azası olduğunu öğrendiğim kişi, Hane Reisine hoş geldiniz demek için gelmiş. Sorunu büyütmek için geldiler sanmıştım. Ancak Muhtar (Hasan Kumru), yeni seçilmiş olduğunu ve bundan sonra Sarıkeçili Yörüklerin hiçbir bedel ödemeden köylerinden rahtça

geçebileceklerini söyledi. Hane Reiside şaşırdı. Çünkü daha önceki muhtar geçişlerinde mutlaka kendine menfaat temin edici bir şeyler aldığını ifade etti. Sarıkeçili Yörükler gerçekten de yerleşiklere zarar vermeden göçlerini gerçekleştirmek için ellerinden gelen her türlü gayreti göstermektedirler. Baharın başlangıcı ile yeni boy gösteren ekinlere zarar vermemek için gerekirse gece yolculuk yapmaktadırlar. Bazı geçi bölgesi köylerin ekim dikim sahasına denk gelmektedir. Bu durumda da tarlaya herhangi bir zarar verirler ise bedelini fazlasıyla nakit olarak ödemektedirler. Köylüler bazı durumlarda bunu çıkarlarına dönüştürmeye çalışmaktadır. Bu durumda da muhtar çağırılmakta ara bulunması istenmektedir. Ara bulunamaz ise ilçe tarımdan uzman çağırılmakta ve zayi olan ürünün nakit değerini öğrenmektedirler. Gelen uzmanın raporuyla da köylünün kaybını gidermektedirler. Köylüler ile yaşanmakta olan bu tür sorunları en aza indirmek için uğraşan Sarıkeçili Yörükler, dernekleri vasıtasıyla ilgili kurumlara defalarca müracaatlarda bulunmuşlardır. Yaptıkları müracaatlar zaman zaman kabul görmüş, ilgili yöneticinin değişmesi ile yeni gelen aynı duyarlılığı göstermediğinden sorunlar tekrarlamıştır. Bu bağlamda Sarıkeçili Yörükler, yerleşiklerin yaşadığı yerlerden hızlı geçmeyi ve sorun yaşamadan göçlerine devam etmeyi istemektedirler. Normal süreçte Sarıkeçili Yörükler günümüz şartlarında bir birlerinden oldukça uzak konuşlanmaktadırlar. Göç güzergâhları aynı olduğu için bir birlerini takip etmek zorundadırlar. Konalgalar bazı yerde kesişmekte ve birçok Sarıkeçili Yörük aynı yerde konaklamak zorunda kalabilmektedir. 14.05.2016 tarihinde Karaman'ın Hacıbaba dağı mevkiinde Halil Öksüzoğlu'nu ve H. İbrahim Bacak'ı ziyaret ettim. Hiç bu kadar çok Sarıkeçili Yörük çadırını bir arada görmemiştim. Yol boyunca 8 çadır sıralanmıştı. Halil, dağın arka yamacında da bir o kadar daha ailenin olduğunu

söyledi. Göç esnasında bazı bölgelerde bu tip sorunların yaşandığını öğrendim. Bu karışıklıkta bile her aile bir birlerine saygı duymakta ve sınırlarını ihlal etmemekteler. Bazen keçileri bir birlerinin sürüsüne karışmaktadır. Ancak diğer aile anında kendisine ait olmayan keçiyi fark etmekte ve derhal komşusuna haber vermektedir. Aralarında kesinlikle hırsızlık yaşanmamaktadır. Kendi sürüsüne karışan bir keçinin haram mal olduğunu söylemektedir. Eğer o haram mala bugün göz yumarsa, ondan çoğalacak yavrularında hakları olmayan haram mallar olacağını söylemektedirler. Sürünün bereketini götüreceğine de inanmaktadırlar. Göç esnasında hayat çok erken saatlerde başlamaktadır. Sabah üç buçuk dört arasında evin hanımı/gelin ya da kız kalkmakta ve çayı demlemektedir. Sabah kahvaltısı hazır olunca diğer aile ferlerini kaldırır. En geç sabah beş dolaylarında kahvaltı bitmektedir. Yataklar toplanmakta, çadır evin erkekleri tarafından sökülmektedir. Sökülen çadır traktöre yüklenir. O gün yola yürüyerek devam edecekler belirlenir. Genelde yürüyecekler sabittir. Ancak evin hanımlarından yürüyemeyecek olanlar traktöre bindirilmektedir. Evin hanımı, saat 6:30 olmasına rağmen yola çıkamamış olmaktan dolayı aile fertlerine çok kızmış "*güneş tepemize çıktı, öğlen oldu, millet yola düştü biz hala oyalanıyoruz*" diyerek azarlamıştır. Evin hareket komutası erkek de gibi görünse de aslında Sarıkeçili Yörüklerde evin gizli yöneticileri evin hanımlarıdır. Göç esasında en istenmeyen şey yağmura yakalanmaktır. Yağmur yağmaya başladığı anda keçileri hareket ettirmek çok zordur. Yağmurun yağacağını halk meteorolojisi ile Sarıkeçili Yörükler çoğu zaman önceden bilmektedirler. Bu konu detaylı olarak halk meteorolojisi bölümde anlatıldığı için burada teferruatlı olarak bahsedilmeyecektir. Yağmurun yağacağını önceden anlayan yörükler o gün yola çıkmazlar. Ancak anlayamadıkları dönemde yolda yağmura yakalanırlar ise

sığınabilecekleri uygun yer bulmaya çalışırlar. Hayvanlarını bu sığınağa doğru çekmek isterler. Sığınacak yer yok ise çadırlarını kurarak orada konaklarlar. Çadırın kurulması ile birlikte birçok keçi çadırın içerisine girmek ister. Özellikle "ekdi" denilen elde beslenmiş keçiler daha arsız oldukları için çadırın içerisine girip yağmurdan korunmaya çalışırlar. Ev halkı, keçileri kovalasalar da onlar diğer kapıdan tekrar girerler. Yağmurun durması ile birlikte yola çıkılır. Gün geçmeye yakın ise o gün yola çıkılmaz. Orada kalınır. Yola ertesi gün çıkılır.

Göç başladıktan sonra keçileri yolculuk süresince sağmak mümkün değildir. Süt bu süreç halinde de hala yavru oğlaklarındır. Göç yolu üzerinde bulunan Ermenek, Taşkent mevkiine varıldığında bazı Sarıkeçili Yörükler "oğlak katışığı" yapmaktadır. Oğlak katışığı, yavrulu olan dişi keçilerin sütünü sağabilmek için oğlakların annelerinden ayrılması işlemidir. İki komşu anlaşır. Her iki aile oğlaklarını değişir. Oğlaklar annelerini bulamadığı için süt ememezler. Diğer keçiler de kendi yavrularından başkasına sütlerini emzirtmedikleri için sütün tamamı aileye kalır. Süt sağılır. Keçi sayısına göre 5 ile 15 kg arasında günlük süt elde edilebilmektedir. Elde edilen süt bekletilemeden peynire çevrilir. Elde edilen süt ürünleri Karaman'da satılmaktadır. Geçmiş yıllarda neredeyse bütün Sarıkeçili Yörükler "oğlak katışığı" yapmasına rağmen günümüzde nüfus çok azaldığı için pek yapılmamaktadır (Öksüzoğlu, İncesu mevki, 2.07.2016). Sarıkeçili Yörüklerde her türlü faaliyet, insan nüfusuna dayalı gerçekleştiğinden kalabalık olmak işlerin daha pratik yapılmasını sağlamaktadır. Yükün dağılması ve az zaman içerisinde çok iş üretebilme imkânına sahip olmaktadırlar. Yeni nesil çok fazla çocuğa sahip olmadığı için Sarıkeçili Yörük nüfusu gün geçtikçe azalmaktadır. Bununla birlikte yetiştirdikleri hayvan sayısı azalmakta ve hayvanlardan elde edilen yan ürünler

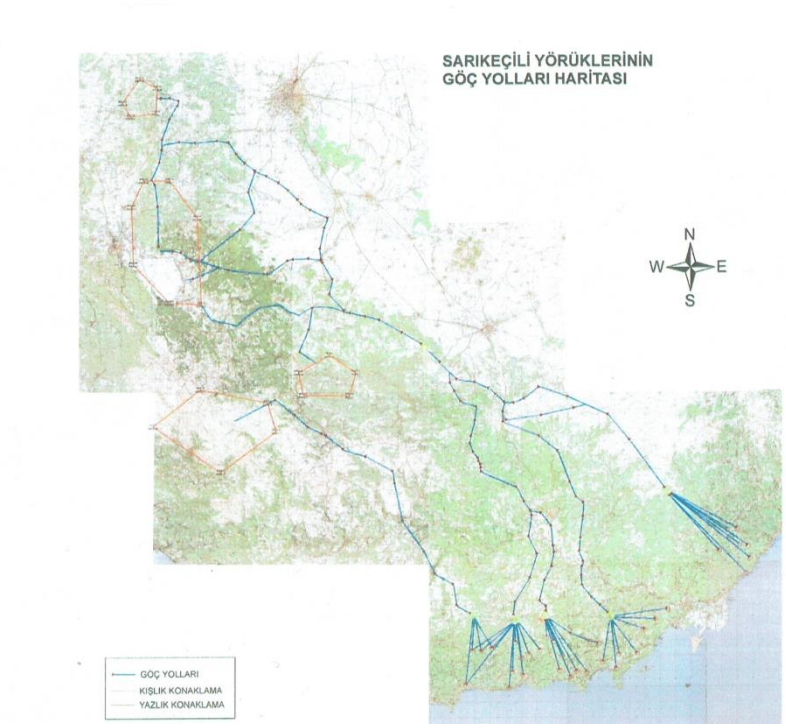
piyasaya sürülecek kadar üretilememektedir. Kendi kullanımları için ihtiyaçları kadar hayvansal ürünler üretir hale dönüşmektedirler. Deve üretiminin durmasını da bu neden bağlamaktadırlar (İbrahim Bacak, Hacıbaba dağı, 18,06, 2016). Zira deveyi güdebilmek için ona ayrı bir çoban tahsisi gerekmektedir.

Kışlak ile yaylak arasında ki göç süresi yürünecek mesafeye bağlı olarak değişmektedir. Göç ortalama 30 gün ile 45 gün arasında sürmektedir. Yakın mesafe yaylağa gidenler daha kısa sürede ulaşırken, uzun mesafe giden göçerler daha uzun sürede otlaklarına ulaşabilmektedirler. Genel olarak hangi bölgeden yola çıktıkları ve hangi yaylak istikametine gittikleri aşağıdaki şekillerde gösterilmiştir.

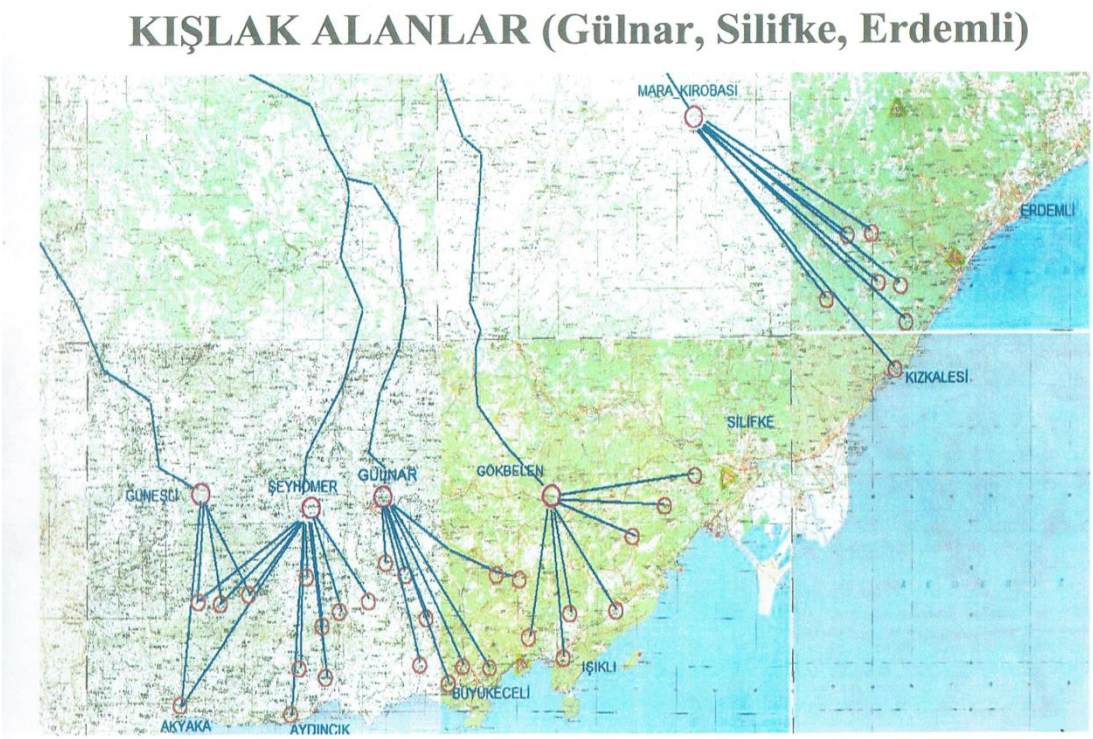
Silifke ve Erdemli dolaylarında yaşayan Sarıkeçili Yörüklerin göç güzergâhları Şekil 69'da da görüldüğü gibi Büyükeceli-Gülnar-Mut istikametinden, diğer yerleşim yerinden Yeşilovacık-Gülnar-Mut şeklinde birleşir. Yaylak olarak, Konya ve Karaman illerinin ilçeleri olan Ermenek, Taşkent, Hadim, Bozkır, Ahırlı, Akören, Seydişehir ve Beyşehir'in doğu kesimleri kırsalında yaylak alanlara dağılmaktadırlar. Yaylaklar Sarıkeçili Yörüklerin yüzlerini güldüren mekânlardır. Yaylada geçen Sosyo-Kültürel yaşam hakkında detaylı bilgi bir alt başlıkta verilmiştir.

Yazlak bölgede çekirgenin olduğu yer tercih edilmemeye çalışılır. Çekirge davarın yiyeceği otu yemektedir.

Şekil 69. Sarıkeçili Yörüklerinin göç yolları haritası

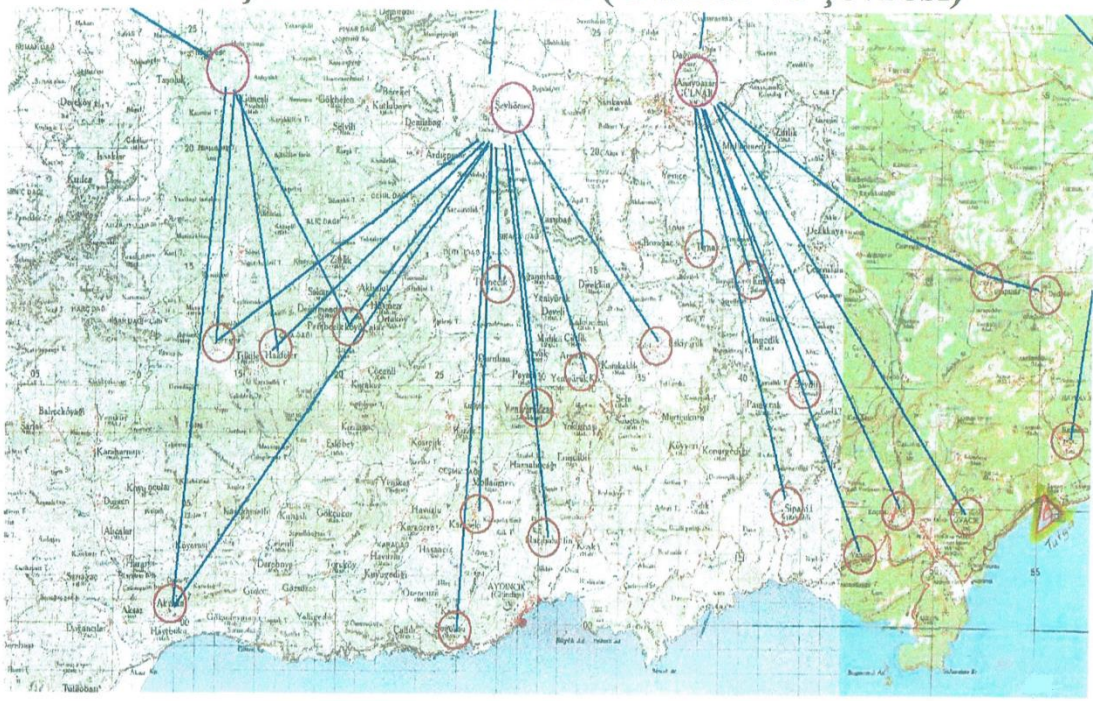

KAYNAK: Orman Genel Müdürlüğü

KAYNAK: Orman Genel Müdürlüğü

KIŞLAK ALANLAR (Gülnar ve çevresi)

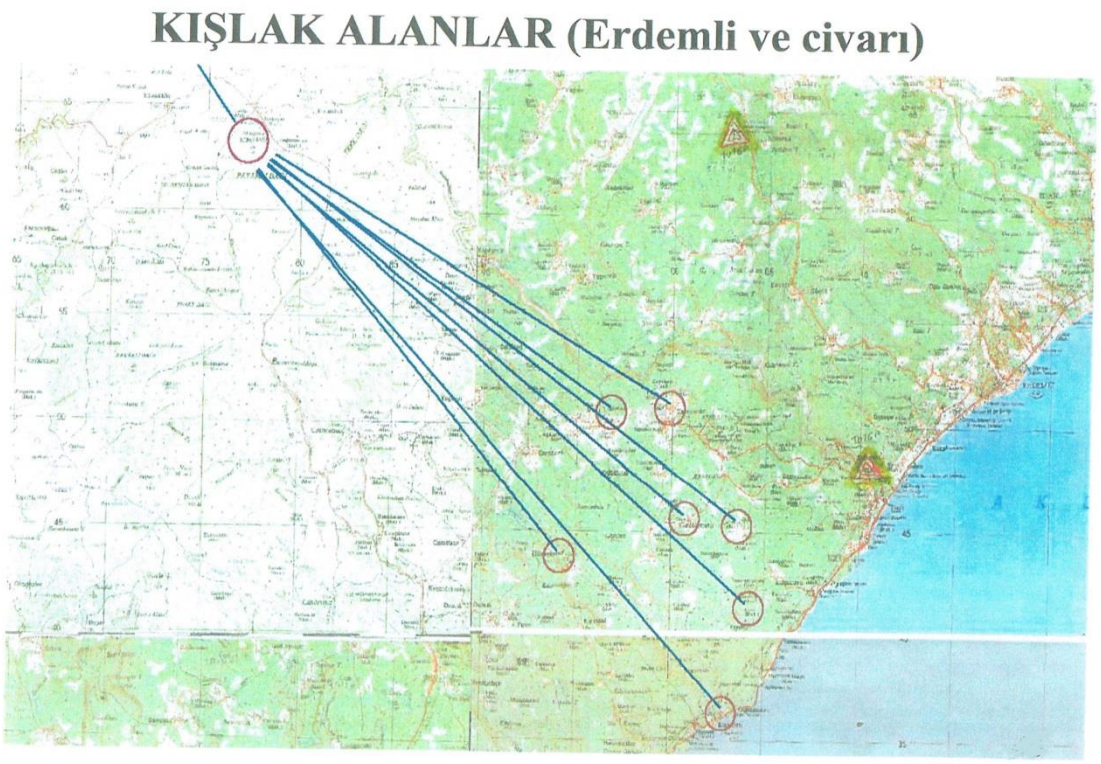

KAYNAK: Orman Genel Müdürlüğü

KIŞLAK ALANLAR (Silifke ve civarı)

KAYNAK: Orman Genel Müdürlüğü

KAYNAK: Orman Genel Müdürlüğü

5.1. Yaylalara Göç ve Yayla Hayatı

Sarıkeçili Yörükler göçe başlarken, düğün bayram havasında yola çıkarlar. Zira yaylaklar onlar için berekettir, kazançtır, hayvanlarının iyi beslenmesi demektir. Otlağın bol olduğu coğrafi dış mekândır. Sarıkeçili Yörükler yaylağa ulaştıklarında yaz boyunca kalacakları yeri kendilerine yurt olarak benimserler. Arazinin genişliğine göre, bir birlerinden oldukça uzak yerleşirler. Her aile kendi davarını rahat besleyebileceği, rahat güdebileceği bir mekâna yerleşir. Bir birlerine en fazla üç aile yakın olmaktadır. Bu yakınlık da beş yüz metre ile bir kilometre arasında değişmektedir. Bir birlerinden uzak yerleşmelerinde mahremiyetin önemi de çok yüksektir. Sarıkeçili Yörükler lavabo ve banyo ihtiyaçlarını açık arazide giderdikleri

için mahremiyete önem vermektedirler. Bir yörük evi, diğerini rahatsız etmeyecek mesafede olması gerektiğine inanmaktadırlar. Diğer bir konu da hayvanlarının bir birlerinin sürüsüne karışmasını önlemek isterler. Böylece aralarında otlak kavgası da çıkmamış olur. Aksi takdirde sorunlar baş gösterebilmektedir. Göçebelerin en çok mutlu oldukları konu, komşuları ile aralarında sorun yaşamaya başladıkları anda evlerini istedikleri yere taşıyıp yer değiştirebilmeleridir. Yerleşiklerin yapmakta zorlandıkları taşınma eylemi, yörüklerin hayatlarında sıradan ve kolay yapılabilen pratiklerden bir tanesidir.

Yayla Sarıkeçili Yörüklerin kış boyunca bekledikleri mekânlardır. Kış boyunca hayvanlarını çok fazla otlak bulamadıkları için parayla aldıkları hazır yemlerle beslemek zorundadırlar. Yaylaklar sosyo-ekonomik durumlarını düzeltmek için bereket kaynağıdır. Yavru oğlakların büyütüldüğü, keçilerin sağılarak peynir, tereyağı ve diğer süt ürünlerinin yapılıp satıldığı, hayvanların kırkımı ile keçi kılının satıldığı, oğlakların yeterli kıvama ulaşması ile toplu olarak satıldığı mekânlardır. Kırkım esnasında ikramların yapılabildiği yörüklerin bir birlerini ziyaret edip görebildikleri yerlerdir. Çadır dikimi olacaksa, yaylaklar en müsait olan dönemlerdir.

Sarıkeçili Yörükler yaylak olarak herhangi bir sorun ile karşılaşmıyorlar ise her yıl aynı bölgeye gelmeye çalışırlar. Daha öncede belirtildiği gibi değişik nedenlerle bölgelerini değiştirmek zorunda da kaldıkları olmaktadır. 2016 yılı yaz döneminde OİŞ gerekli yerleşim planını düzgün yapamadığı için altı aile yazlık otlak alanı bulamamıştır. Sorun çözülene kadar sürekli yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. Yaz yurdunda Sarıkeçili Yörüklere tahsis edilmiş sabit bir yazlık mekân bulunmamaktadır. OİŞ yazlık otlak talebinde bulunan yörüklerden önce ilgili muhtarlık ile görüşmesini ve muhtarın onayını alması halinde müracaatını

gerçekleştirmesini istemektedir. Yörükler ilgili muhtarlıkla görüşürken, muhtar "otlakıye parası" almaktadır. Otlakıye parası, köyün camisine ve okuluna harcanmaktadır. Sarıkeçili Yörükler bu parayı vermekten rahatsızlık duymamaktadırlar. Paranın hayır adına kullanıldığını değerlendirmektedirler. Bazı durumlarda muhtarlar makul fiyatların üzerine çıkıp, Sarıkeçili Yörükleri bıktırmaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin çözüm aradıkları konulardan birisi de muhtarların bu keyfi uygulamalarıdır. 4342 sayılı mera kanunu gereğince, kimin hangi parselde otlatma yapacağını OİŞ ayarlama hakkına sahip olmasına rağmen, uygulamada OİŞ yöneticileri halkla karşı karşıya gelmek istememektedir. Bu nedenle de yöneticiler, mera ve otlak sorunlarını yörükler ile muhtarlıkların kendi aralarında çözmesini istemektedirler. Yazlak bölgede otlak seçimi yaparken çekirgenin çok olduğu yeri tercih edilmemeye çalışılır. Çekirge davarın yiyeceği otu yemektedir. Son yıllarda aşırı çekirge sürüyle karşı karşıya olduklarını söylemektedirler. Bazı yıllarda otlaklarda bulunan ağaçları ağ böcüsü (bir tür tırtıl) sarmakta ve yaprakları yiyerek keçilerin aç kalmasına sebep vermektedir. Sarıkeçili Yörükler, ağaçları kurutan bu tırtılların varlığını OİŞ haber vererek doğanın doğal bekçiliğini de yapmaktadırlar. Halil Öksüzoğlu İncesu Köyü yaylası olan bölgenin ağ böcüsü ile kaplandığını ve bu sebeple ağaçların kuruduğunu ve on beş yıl bu alanı kullanamadığını söylemektedir.

Yaylada gün çok erken başlar. Sabah 4.30-5.00 arasında evin gelini/kızı/hanımı kalkar. El feneri ile çadırda bulunan hane halkını kontrol eder. Çocukların üstü açılmışsa onları örter. Ocağın yanında bulunan ibrik ile elini yüzünü yıkar. Sönmüş olan ateşi yakmaya çalışır. İçerisinde kor ateşi kalmışsa yakmak onlar için kolaydır. Üfleyerek kuru çalı çırpıyı tutuşturmaya çalışır. Ateşi yaktıktan sonra

mavi çaydanlığa su koyar. Çay demlenirken namaz kılanlar sabah namazını kılar. Çay demlenince evin hanımı diğer uyuyanları kaldırır. Keçilerin içerisinde uyuyan aile fertlerini de kaldırır. Sabah kahvaltısı yapılır. Sabah kahvaltısı çok zengin bir menü değildir. Çoğu zaman çayla beraber yufka ekmeğinin içerisine sarılmış keçi peyniri "çomaç" yenilir. Kahvaltısını yapan görevinin başına gider. Saha çalışmam sırasında gözlemlediğim sabah iş bölümü şöyledir. Oğlaklar akşamdan yavrularından ayrılmış bir bölümde geceyi geçiriyorsa, aile fertlerinden bir kişi bu oğlakları alıp otlatmaya götürür. Keçiler daha kalabalık olduğu için tek başına bir çobanın otlatmaya götürmesi zordur. Birkaç kişi ile keçiler otlatmaya götürülür. Sarıkeçili Yörükler otlatmaya "yayılım" demektedir. Oğlakların annelerinden ayrılma sebebi, anne sütünü emerek elde edilecek sütü bitirmesindendir. Artık oğlak ot yiyebilecek seviyeye geldiği için yaylada mümkün olduğunca emiştirilmez. Sarıkeçili Yörükler sütün büyük bir kısmını kendilerine alırlar. Buna rağmen bir miktar sütü oğlaklara bırakırlar.

İkinci yöntemde ise ikindi üzeri sağılan keçiler oğlakları ile buluşturulur. İkindi vakti ikinci kez yayılıma giderken keçiler oğlakları ile birlikte giderler. Akşam da anneleri ile birlikte geceyi geçirirler. Sabah, oğlaklar annelerinden ayrılır. Ayırma işlemi oldukça zahmetlidir. Büyük bir koşturma ile oğlaklar bir bölgede tutulmaya çalışılırken, yetişkin keçiler oğlaklardan ayrılmaya çalışılır. Ayırma işlemi bittikten sonra çobanlar kendilerine düşen iş bölümü doğrultusunda hayvanları yayılıma götürürler. Henüz yayılıma gidemeyecek kadar küçük olan yavrular, çadırın önünde kalır. Onlar ya anne sütüyle beslenmeye devam eder ya da evin civarında buldukları ağaç yapraklarını yiyerek beslenirler. Saat 11.00 ile 11.30 civarında keçiler yayılımdan gelir. Yol güzergâhlarında su var ise hayvanlar burada sulanır. Su imkânı

yoksa evin önünde bulunan sulama kapları, evde kalan kişi tarafından tankerden doldurularak hazır edilir. Gelen keçiler suyu rahat içebilsinler diye içerisine katran damlatılır. Katran suya hoş bir koku verdiği için keçi suyu beğenmezlik yapmaz. Keçiler suyu içtikten sonra ağaçların gölgesinde istirahat ederler. Evde kalan kişi, çobanların yemeğini hazırlar. Öğlen yemeği 12.00-12.30 arasında yenilir. Çobanların en sevdiği saat yemekten sonra kendilerine dinlenmek için kalan 1.30 saatlik zamandır. Günün yorgunluğunu atabilmek için bu sırada uyuklarlar. Saat 14.00 de evin hanımı herkesi iş başına çağırır. Keçilerin sağım vakti gelmiştir. Dişi keçiler, şekil 70'de görüldüğü gibi, daha önceden etrafı tel örgüyle çevrilmiş iki kapısı bulunan "sağım arandırığı" denilen süt sağma merkezine toplanır. Keçilerin içerisine karışmış olan erkek tekeler, oğlaklar ve kısır olan keçiler sağım arandırığından dışarı çıkartılır. Sağım arandırığının giriş kapısı geniştir. Keçiler buradan rahat girebilirler. Tüm keçiler girdikten sonra kapı kapanır. Sağım yapılacak olan kapı daha dardır. Dar kapının tam ortasında büyük bir taş bulunur. Bu taşın üzerine sağım esnasında keçiyi tutacak olan kişi oturur. Keçiler evde bulunan kadınlar tarafından sağılır. Evde kadın sayısı yetersiz ise evin erkekleri de yardım eder. Ancak bu çok nadir görülen bir durumdur. Sarıkeçili Yörüklerde erkeğin keçi sağması oldukça ayıp karşılanmaktadır. Yapmış olduğum saha çalışmasında bu durumda olan bir aile, kesinlikle fotoğraf çekmememi ve bu durumdan kimseye bahsetmememi sıkı sıkıya tembih ettiği için aile isimlerini burada paylaşmam etik olmayacaktır. Sağım sırasında dar kapının önünde bulunan taşa ailede bulunan erkeklerden birisi oturur. Sürünün içerisinde bulunan diğer erkek fert, keçilerin düzen içerisinde sağım kapısına doğru ilerlemesini sağlar. Sağımı evin kadınları yapar. Keçiler sağılırken

kıpırdamadan durması için taşta oturan kişi keçiyi sakalından tutar. Sağımı biten keçi, sağım arandırığından dışarı çıkartılır.

Şekil 70. Sağım arındırığında süt sağımı için keçilerin toplanması

Foto: Ferhat Büyükşahin, Nurettin Öksüzoğlu, İncesu Mevkii, 03.07.2016

Süt sağımı, hayvan sayısına bağlı olarak 1.30-2.00 saat sürer. Sağım esnasında keçilerin sütü küçük bir kaba biriktirilir. Küçük kap dolunca, sütler büyük bir kazana süzülerek doldurulur. Bu esnada süte karışmış olan harici etkenler temizlenir. Süt sağım işi 16.civarlarında biter. Evde yeterli personel var ise saat 16.00 dan sonra yayılıma keçiler erkekler tarafından götürülür. Evde kalan kadınlar elde edilen sütü kazanda kaynatırlar. Süt bekletilmeden peynir yapılır. Elde edilen peynirler, pazara çıkartılacağı ana kadar küçük ağaçların arasına yapılmış peynir bölümüne depolanır. Bu peynirler, güneşin etkisine maruz kalmaması için üzeri keçe ile örtülür. Peynir deposu olarak kullanılan bu bölüm, ayrıca üzerine ağaçlardan kopartılan dallar koyularak daha serin hale getirmeye çalışılır. Belirli bir miktara ulaşan peynir, Karaman'da satılır. Kendi kışlık yiyecekleri olan peyniri ise Tuluklara

basarlar. Tuluğa basılmış peynirde Karaman'da soğuk hava depolarına gönderilir. Kışın bu soğuk hava depolarından alınıp sofrada tüketilir.

Öğleden sonra yayılıma götürülen keçiler, günün uzunluğundan da istifade edilerek, saat 20.00-20.30 arasında geri getirilir. Akşam yemeği yenilir. Bu saatten sonra çobanlar gece yat saatine kadar serbest zamana sahiptir. Bazı dönemlerde gençler, diğer Sarıkeçili gençlerle haberleşip bir araya gelmeye çalışırlar. Futbol oynamak, onlar için en büyük mutluluktur. Her evde bir tane motosiklet bulunmaktadır. Gençler, çarşı pazar ihtiyaçlarını, arkadaş ziyaretlerini, yapılması gereken diğer küçük işleri bu motosikletleri ile yapmaktadır. Saha çalışmam esnasında en verimli görüşmelerimi, akşam saatlerinde bütün ailenin bir araya gelmesi ile gerçekleştirebildim. Gün içerisinde, sürekli bir faaliyet olduğu için ayrıntılı sohbet imkânı bulmak zor olmaktadır. Sarıkeçili Yörükler çok sıcakkanlı insanlardır. Bu güne kadar araştırma için birçok yabancı geldiği için yaşamlarının önemli olduğunu fark etmişler. Gelen her araştırmacıya bıkmadan usanmadan yardım etmeye çalışıyorlar. Yörük Cemal, bir gün Fransız araştırmacı Markel Bazin'e ev sahipliği yaparken köylüler "*Cemal aga, elin gavuruna da mı yardım eder oldun?. Gayri müslimine de mi yardım eder oldun?"* şeklinde sorulan sorulara ve mobing uygulanmasına çok sinirlenmiş "*evim insan olan herkese açıktır hemşerim. Kim dostça geliyorsa buyursun gelsin"* diyerek misafirperverliğinde sınırın olmadığını göstermiştir.

Keçiler yaylakta bulundukları süre içerisinde sonbahara kadar çadır etrafında kendilerine edindikleri yatakları terk etmezler. Gece kalkıp yayılıma çıkmazlar. Yerleşiklerin keçileri ise yaz kış gece yiyecek takviyesine ihtiyaç duyarlar. Sonbahar mevsimi gelmesi ile birlikte geceler uzamaya başlamaktadır. Sarıkeçili Yörüklerin de

keçileri kışlaklara ininceye kadar gece yayılıma ihtiyaç duyar. Gece nöbet sırası kime verilmiş ise o keçileri yakın mesafede ortalama bir saat otlatmaya çıkarır.

Sarıkeçili Yörüklerin yaylada faaliyetleri yukarıda anlatıldığı gibi bütün yaz boyunca tekrarlayarak devam eder. Havaların serinlemesi ile birlikte kış göçü hazırlığına başlanır. Eylül ayının başlarında geri dönüş yolculuğu için yörükler hazırdır.

5.2. Kışlağa Göçler

Yaylaktan kışlağa dönüş ağustos ayının sonu eylül ayının başlarına denk gelmektedir. Son birkaç yıldır Kurban Bayramı Eylül ayına denk geldiği için göçler biraz ertelenmektedir. Bazı aileler Kurban Bayramında keçilerini münferit olarak satışa çıkartmaktadır. Bu nedenle dönüş göçü, bayramın bitmesinden sonra başlamaktadır.

Konya Seydişehir mevkiini yazlak olarak kullanan Sarıkeçili Yörükler Halil Öksüzoğlu'nun kullanmış olduğu aynı güzergâhı kullanmaktadırlar. Bu gurubun yaklaşık sayısı 35- 40 çadırdır. Güzergâh boyunca konakladıkları ve geceyi geçirdikleri kısa süreli geçici yerleşim yerlerine "konalga" denilmektedir. Kış yurdu olan Seydişehir-Silifke göç yolu ve konalga isimleri şöyledir. Yaz yurdu olan Konya-Seydişehir-İncesu Köyü yaylasından göç başlamaktadır. Konalgalar arası 10-15 km. arasında değişmektedir. Düzlüğün fazla olduğu yerde 20-25 km yi bulmaktadır. 1. Konalga Ekiz tepesi, 2. Konalga Hayret Beleni - Mezit Gediği, 3. Konalga Hamza Yaylası, 4. Konalga Mengene, 5. Konalga Akveren, 6. Konalga Karahüyük, 7. Konalga Apa Çubuğu- Saray, 8. Konalga Alıssa, 9. Konalga Avşar, 10. Konalga

Alatepesi Akpınar da olabilir, 11. Konalga Cevizkütüğü, 12 Konalga Karaköy, 13. Konalga Akgedik, 14. Konalga Buğra Korusu, 15. Konalga Seyid Hasan, 16. Konalga Balaman, 17. Konalga Değirmenbaşı, 18. Konalga Kavaközü, 19. Konalga Kavak Özü bölgesi, 20. Konalga Dağpazarı, 21. Konalga Gozlar (Suyugözü mevki), 22. Konalga Gumaçguru, 23. Konalga Akdağ Kurt Tepesi, 24. Konalga Kurt suyu, 25. Konalga Zeyne, 26 Konalga Nuru, 27. Konalga Kuşak Pınarı, 28. Konalga Yokuşbaşı, 29. Konalga Tolas, 30. Konalga 31. Durakda kış yurduna varılmaktadır. Kış yurduna göç yolculuğu 45-50 gün sürmektedir. Ekili araziler, bağ ve bahçeler hasat edildiği için arta kalan tarım artıkları Sarıkeçili Yörükler tarafından keçilerine yedirilmektedir. Bu nedenle, bahar göçünden daha uzun sürmektedir. Aynı zamanda ilkbaharda yerleşikler ile yaşadıkları ekili arazi sorunu da sonbaharda yaşanmamaktadır. Sertavul Geçidi dolaylarına erken gelinirse o bölgede oyalanılmaktadır. Sahil kesim henüz sıcaktır. Sertavul bölgesi kalınamayacak derecede soğuk yapar ise sahile daha da yaklaşılmaktadır. Aydıncık bölgesine gidecekler genelde Ermenek ve Hadim dolaylarında yaylamaktadırlar. Aydıncık istikametine giden yörüklerin göç yolları da dağınıktır. Seydişehir bölgesine gelenler önce Ermenek istikametini göç yolu güzergâhı olarak belirlemektedirler. Habiller - Kızılca – Alatı – Ermenek ve Sahile inmektedirler. Bir kısmı ise daha güneyden ilerlemektedir. Karaman - Sertavul – Bucakkışla – Gıravga Şelalesi – Gülnar istikametlerini kullanmaktadırlar.

Dönüş yolculuğunda en büyük engel Sertavul Geçididir. Kış çok daha erken gelen Sertavul Geçidinde kar bir anda her yeri kaplayabilmekte ve yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Sertavul bölgesinde meydana gelen sis, yön duygusunu da yitirmelerine sebebiyet vermektedir. Bu durum, günlerce aynı yerde dolaşmalarına

neden olabilmektedir. Yıllarca aynı güzergâhı kullanmalarına rağmen, yollarını kaybedebilmektedirler. Hayvanlar yönlerini kendilerine göre bulabilme güdüleri olmasına rağmen, bu tür kötü hava koşullarında onlarda yönlerini yitirmekte ve nereye gideceklerini bilememektedirler. Bu kötü durum, hayvanların aç kalmasına, soğuktan bazı hayvanların kırılmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz hava koşulları, Sarıkeçili Yörüklerin hayatlarını da tehdit edebilmektedir. Bu sıkıntıları bildikleri için sert fırtınalar ve kara kış basmadan Sertavul Geçidi geçilmesi gerekmektedir. Sertavul Geçidi sorunu olmasa yaz yurdunda daha uzun kalabileceklerini ifade etmektedirler (H. Ö., Yüz yüze görüşme, İncesu Mevkii, 07.06.2016). 2014 yılında Halil Öksüzoğlu ve obanın diğer fertleri Sertavul Bölgesine ulaştıklarında ağır kar yağışına yakalanmışlar ve çok zor günler yaşamışlardır. Sertavul'a çıkmadan değirmen dere mevkiinde çamların altına kuytu bir yere çadırlarını kurmak zorunda kalmışlar ve bir hafta boyunca kar yağışının durmasını beklemişlerdir. Koyak denilen kuytu çukurlar ve sık çam ağaçları, karın oluşturduğu soğuğu bir miktar kesmiş, daha rahat beklemelerine yardımcı olmuştur. Arkadaşlarından birisi beklemeye dayanamayarak kış yurdu istikametine doğru ilerlemeye kalktığında keçileri yürütememiş ve ilk konakladığı yere geri kaçmıştır (H. Ö., Yüz yüze görüşme, 23.08.2016). Bir kaç deneme yapan komşuları olmasına rağmen geçmeyi başaramamışlardır. Yıldızların parladığını gören Sarıkeçili Yörükler, tamam yarın hava yumuşak olacak. Yarın yola çıkabiliriz demişler ve ertesi günde düşündükleri gibi hava yumuşamış olduğu için yola çıkmışlardır.

Kış yurduna ulaştıklarında yurtta bıraktıkları manar genelde yerleşikler tarafından yağmalanmaktadır. Bu da Sarıkeçili Yörükleri üzmektedir. Kış yurdunda aynı yeri kullanmanın olumsuz etkisi olan bit pire ve kenenin temizlenmesi bir

haftalık sürelerini almaktadır. Her ne kadar yaylağa çıkarken ağılları yanmamış kireç tozu ile korusalar da artık eskisi kadar kireç tozu etki etmemektedir.

Kış yurdu daha az emeğin olduğu yerdir. Gündüzler kısa, geceler uzundur. Komşu ziyaretlerinin daha çok yapılabildiği, sosyalleşmenin daha fazla oluştuğu dönemdir. Özellikle gençlerin bir araya gelerek birlikte vakit geçirdikleri dönemdir.

6. DEĞERLENDİRME, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yaklaşık on iki bin yıl önce insanlık hayvanları evcilleştirmeyi öğrenmiştir. İlk evcilleştirilen at, köpek, keçi, koyun gibi hayvanlardır. Hayvanların evcilleştirilmesi ile birlikte "Pastoral" toplumlar meydana gelmiştir. Pastoral toplumlar ekonomik kaygı ile hayvanlarına otlak bulma ihtiyacı hissettikleri için sabit bir yerde kalamamışlardır. Tarımın gelişmesi ile birlikte bazı insan toplulukları yerleşik hayatı seçmişler ve aynı zamanda hayvan besiciliği de yapmaya başlamışlardır. Göçebe toplumlar ise iklimsel yapıya uygun olarak belirli periyotlarda yeni otlaklar bulmak için göç etmişlerdir. Göç eden bu pastoral topluluklara Anadolu Türklerinde "Konar-göçer" veya kendine özgü bir ifade ile "Yörük" denilmiştir.

Kültür, çevreye uyarlanma biçimidir. Diğer bir ifadeyle yaşanılan çevreye uyarlanma stratejisidir. Topluluklar çevrelerine uyum sağlarken adaptive ve maladaptive etkiler meydana getirmektedirler. Kırsal alanda yaşam süren pastoral göçebe topluluklar, doğal çevrelerinden sürekli etkilenmekte ve elde ettikleri yaşam pratiklerini de tekrarlamaktadırlar. Tekrarlanan bu pratikler kültürel bilgileri meydana getirmektedir. Göçebe kültüre sahip toplumlar, kırsal yaşama uyum sağlarken yerleşiklerden çok daha fazla doğadan yararlanmışlardır. Bazı araştırmacılar, pastoral göçebe toplumların doğayla uyum süreçlerinde doğaya zarar verdiğini iddia ederken bazı araştırmacılar ise doğanın doğal parçası olduğunu ifade ederek ekosistemin doğal denge unsuru olduklarına değinmektedirler. Son dönemlerde dünya genelinde daha yaygın olarak kabul edilen görüş ise, pastoral göçebe kültürün doğal çevreye zarar vermediği gibi besi hayvanları olan keçi, koyun

gibi sürülerin de ekosistemin doğal bir parçası olduğu yönündedir. Nitekim yaptığımız araştırmada, aynı zamanda bir ekolojik birim olan göçebe toplumların sosyo-kültürel yapıları ve doğa ile olan etkileşimleri derinlemesine tartışılmaya çalışılmıştır. Yapılan tüm araştırmalar göstermektedir ki pastoral göçebe topluluklar, doğal peyzajın unsuru olan yaban yaşama en fazla hakim ve mümkün olduğunca doğayı tahrip etmekten uzak yaşayan bir peyzaj kültürünü oluşturmaktadırlar. Kültürel peyzaj birikimleri ile birlikte geleneksel bir ekolojik bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Bu toplulukların, Atalarının bilgi birikimi ile birlikte içinde yaşadıkları ortamın bilgi birikimini birleştirip kullanmaları, geleneksel ekolojik bilgiyi meydana getirmektedir.

Günümüzde teknoloji gelişmiş olmakla birlikte gıda maddeleri ve hayvansal besin maddeleri, kullanılan ilaçlar temel ihtiyaçları giderirken insan ve hayvan sağlığında istenmeyen olumsuz etkiler de meydana getirmektedir. En basit örneği ile günümüz işletmecileri, ekonomik kaygı endişesi ile ürünlerin raf ömürlerini uzatmak için insan sağlığına zararlı katkı maddeleri koymaya başlamışlardır. Olumsuz bu etkilerin artması ile insanlar, doğal yollardan beslenmenin ve tedavi olmanın yollarını aramaya başlamıştır. Bu anlamda kırsalda teknolojiden uzak toplulukların, yüz yılların bilgi birikimi ile oluşan geleneksel ekolojik bilgilerinin de ne denli önemli olduğu bir kez daha anlaşılmış ve bu bilgilerden yararlanma yolları aranmaya başlanmıştır.

Günümüzde alan koruması yaparken, kırsal yaşam pratiklerinin de korunması gerektiği savunulmaktadır. Avrupa toplulukları kırsal yaşantının önemini vurgulamak anlamında, "Kırsal yaşamı Avrupa'daki tüm toplulukların geleceği için büyük bir fırsat olarak görüyoruz" demektedirler. Kırsal hayata gereken önemi

verdiklerinin göstergesi olarak da 4-6 Kasım 2015 tarihinde 40 Avrupa ülkesinin katılımıyla "İkinci Kırsal Alan Manifestosu" kabul edilerek yayınlanmıştır. Manifestoda genel anlamda kırsalda yaşayanların yaşam kalitesine değer verdikleri ancak bununla birlikte kırsal koşullarla ilgili kaygılarının da olduğu dile getirilmiştir. Bu kaygıların başında, kırsalda yaşayan insanlara yeterince destek verilmemesi durumunda demografik dengenin bozulabileceği ve etnik azınlıkların yoksulluğa, sosyal dışlanmaya itilebileceği yer almaktadır. Kırsal Alan manifestosunda, kırsal alanların iklim değişikliğinin azaltılmasına, halk sağlığına, sosyal yaşama, sosyo-ekonomik koşullara ve ruhsal huzura oldukça büyük katkılar sağladığına dikkat çekilmektedir (European Rural Parliament, 2015). Bu nedenle söz konusu bu alanlarda yaşayan geleneksel ekolojik bilgiye sahip kültürlerin de korunması ve yaşamlarının sürdürülebilirliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Geleneksel ekolojik bilginin kaybolması, önemli yaşam alanları olan kırsalın korunmasının sona ermesi ve geçmişle günümüz arasında var olan çok güçlü bağların kopması anlamına gelecektir. Oysa kaybolan pastoral göçebe bir kültürün çevreye olan etkisi, iklim değişikliğine kadar gitmektedir.

Anadolu'da yaşayan pastoral göçebe topluluklar kırsal peyzajı planlayan ve uygulayan orman işletme, tarım zirai donatım, jandarma ve diğer kamu, kurum ve kuruluşlar ile sıkı dayanışma içerisindedirler. Doğal peyzajın korunmasında azami gayret gösterdikleri gibi gönüllü koruculuk görevini de üstlenmiş bulunmaktadırlar. Doğal peyzajın yangın ile tahrip edilmesi, aşırı avcılık ile ekosistemin bozulması, mera ve otlakların çarpık planlama neticesi ekim ve dikim alanına çevrilmesi ve kültürel peyzajda yaşanan tahripler pastoral göçebe toplulukların başlıca karamsarlık nedenlerini oluşturmaktadır. Anadolu pastoral göçebe toplulukları mimari yapısı ile

de doğal ürünler kullanmakta ve peyzajın mekânsal boyutunda çevresel uyum sağlamaktadır. Elbette ki Uzun'un Dramstad'tan aktardığı gibi "*değişim dinamiktir ya da mekânsal desenlerin ve fonksiyonun zamanla olan değişimlerini ifade eder*" (Uzun, 2009, s. 62). Bu bağlamda pastoral göçebe toplulukların da değişim ve dönüşüm içerisinde oldukları gözlenmektedir. Son zamanlarda yapmış oldukları kış yurdunun mimari yapısı kara çadırdan "manar"a dönüşmektedir. "Manar", kara çadırın aksine, doğal çevrenin ürünlerinden uzak ve çevreci yapı ile uyumsuz bulunmaktadır. Bu durum, pastoral tam göçebe toplumların, tam pastoral yaşamdan yarı pastoral yaşama geçişinin ara yüz formu olmasının bir sonucu olarak görülmektedir. Uzun'unda belirttiği gibi mimari yapının çevre sorunu oluşturmaması ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin ekolojik temelli olması gerekmektedir (Uzun, 2009). Kırsalda yaşayan pastoral göçebe toplulukların bu geçiş süreci içerisinde kültürel pratiklerinin koruma altına alınması ve sosyo-kültürel yapının mümkün olduğunca bozulmadan sürdürülebilirliğinin sağlanması önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Yörüklerin kültürel peyzaj içerisinde sahip olduğu bilginin değeri göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir. Kayın (2012)'ın da belirttiği gibi, dünya kaynaklarının yok olduğu bu dönemde, kırsal hayatın ve yerli yaşamın geçmişten gelen bilgileri dünya çapında değer kazanmıştır.

Anadolu'da bulunan Yörük ve Türkmen toplulukların, yerleşik hayata geçmenin verdiği rahatlıkla bir çok önemli geleneksel kültürel ve ekolojik bilgileri unutulmuştur. Anadolu'da bilinen en büyük konar-göçer hayat yaşayan yörük topluluğu Sarıkeçili Yörüklerdir. Yapılan bütün araştırmalar göstermektedir ki, Sarıkeçili Yörükler kırsalda yaşadıkları bölgeye, hiçbir destek almadan atalarından gelen ekolojik bilgi birikimi ile sahip çıkmaktadırlar. Zira sahip çıkmadıkları

takdirde doğal yaşam alanlarını kaybedeceklerini herkesten daha iyi bilmektedirler. Bu nedenle, Sarıkeçili Yörükler doğanın doğal koruyucularıdır. Türkiye'de yerleşim alanları Kahramanmaraş'tan Muğla'ya kadar olan sahil şeridini kapsadığı gibi, kuzeyde Denizli, Afyon, Konya, Kayseri sınırlarını da içine alacak şekilde oluşur. Pastoral tam göçebe hayatı devam ettiren Sarıkeçili Yörüklerin büyük bir kısmı yerleşik hayata geçmiş bulunmaktadır. Bu tez çalışmasının evrenini, Sarıkeçili Yörüklerden henüz yerleşik hayata geçmeyen ve konar-göçer hayatı sürdüren; büyük bir çoğunluğu da Mersin ilinin Aydıncık, Gülnar ve Silifke ilçesini kışlak olarak kullanan yörük topluluğu oluşturmaktadır.

Tez kapsamında Sarıkeçili Yörüklerin geleneksel ekolojik bilgilerini ve çevreyle olan ilişkilerini ortaya çıkartarak derinlemesine bilgi elde etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, 2014 yılı Kasım ayından itibaren 6 ay süreyle alanyazın incelenmiş ve çalışmanın gerçekleştirileceği Mersin İli Aydıncık İlçesi, Gülnar İlçesi ve Silifke İlçesi'nde kışlakta; Konya Seydişehir, Bozkır ilçelerinde ise yaylakta olmak üzere 23 ay süreyle katılımcı gözlem ve mülakatlar yaparak saha çalışması gerçekleştirilmiştir.

Sarıkeçili Yörüklerin yaşam pratikleri incelendiğinde, somut olmayan kültürel miras listesine alınması gereken çok önemli kültürel özellikler içerdikleri görülmektedir. Bu bağlamda Sarıkeçili Yörüklerin sosyal yaşantısı önem arz etmektedir. Bu kıymetli kültürel değerlerin her geçen gün kaybolduğu bilinen bir gerçektir. Tezin kuramsal ve kavramsal çerçeve bölümünde kültürü değiştiren unsurlardan bahsedilmiştir. Aynı unsurlar Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) için de geçerli bulunmaktadır. Nesilden nesle aktarılan sözlü ve folklorik kültürel öğeler, aktarılma esnasında bulundukları çevreye uyum sağlamaktadır. Bu uyum

süreci somut kültürel öğeler gibi geçiş evreleri yaşamaktadırlar. Doğadan, çevreden ve tarihi süreçten etkilenerek yeniden şekil almaktadır. Bu canlılık SOKÜM'e kimlik ve devamlılık duygusu verir (Akhan, 2014). Ancak bazı öğeler yeni konjonktüre uyum sağlayamayarak tamamıyla yok olma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Sarıkeçili Yörük örneğinde olduğu gibi, pastoral göçebe yaşam pratikleri gelişen ve değişen dünya düzenine ayak uydurmak mecburiyetinde kaldığı için her geçen gün doğal kültürel değişimi gözle görülür şekilde hızlı gerçekleşmektedir. Değişen kültürle beraber geleneksel ekolojik bilgiler de unutulma sürecine girmektedir.

İnsanlar yaşadıkları yörelerde kendilerine özgü bir ekolojik ortamda yaşarlar ve buna bağlı ekolojik bilgiler üretirler. Ürettikleri bu ekolojik bilgiler, diğer toplumlar tarafından kullanılmadığı ve bilinmediği için önemlidir. Sarıkeçili Yörüklerin yaşam alanlarını da kırsal alanlar oluşturmaktadır. Bu kırsal alanda vermiş oldukları hayatta kalma mücadelesi ile kendilerine özgü oldukça değerli ekolojik bilgi birikimleri oluşturdukları gözlemlenmiştir. Oluşan bilgi biobölgelerinde kullandıkça tekrarlanmış, gelişmiş ve bugüne kadar atalarından kültür olarak miras kalmıştır. Meydana gelen bu değerli kültür, son döneme kadar korunmuş ve yaşatılmıştır. Son zamanlarda ise, kültür haline dönüşmüş GEB'ler, yaşlı nüfusun hafızalarında yer alan, gençlerin ilgi alanına çok az giren bilgiler halini aldığı gözlemlenmiştir. Bu değerli bilgilerin her geçen gün, diğer kültürel unsurların unutulduğu gibi unutulmaya ve kaybolmaya yüz tuttuğu görülmektedir.

Sarıkeçili Yörüklere ilişkin çok detaylı antropolojik araştırmalar bulunmaktadır. Diğer yandan, tüm dünyanın doğal yollar ile yaşamanın özelliklerini araştırıp öğrenmeye çalıştığı bir dönemde, Sarıkeçili Yörüklerin geçmişin birikimi ile günümüze ulaşan geleneksel ekolojik bilgisine ilişkin araştırmalar ise yok denecek

kadar azdır. Oysa Yörüklerin yaşam pratikleri içerisinde oldukça kıymetli bilgi birikimleri bulunduğundan, çok kıymetli topluluklar olarak görülmeleri gerekmektedir. Geçmişten günümüze uzanan tarihsel süreçte, yerleşik hayat sürenlerin yörükleri küçümseyerek, "Yörükler kırsalı korumuyorlar, doğal çevreyi tahrip ediyorlar, ekolojik dengenin alt üst olmasına sebebiyet veriyorlar" şeklinde suçladıkları ve hakir gördükleri bir gerçektir. Sarıkeçili Yörüklerin bu suçlamalara verdikleri en önemli cevap ise; "*İnsan kendi evini tahrip eder mi? Ormanlar, otlaklar, meralar ve kırlar bizim evimiz, yaşam merkezimiz*" şeklindedir.

Dünya genelinde göçebeler; yaşadığı yere ağaç dikmeyen, hayvanını o gün için otlatıp ve aynı bölgeden bir daha istifade etmeyi planlamayan topluluklardır. O gün var olan otlağı kullanarak günlerini yaşarlar. Oysa katılımcı gözlem metoduyla yapılan detaylı inceleme ve araştırmada görüldüğü üzere Sarıkeçili Yörükler ise, dünya genelinde kabul görmüş düşüncelerden oldukça uzak bir yaşam sürmektedirler. Onlar için ormanlık alan, çayır ve meralar hayatta kalmaları için var olması gereken en önemli yerlerdir. Yaşam pratiklerinin her aşamasında da doğal çevrelerini koruduklarını göstermektedirler. Sarıkeçili Yörükler, çoğu zaman medeniyetin kullanmadığı ve yer yüzünün atıl kalan dağlık alanlarını kullanıma açarak, kırsaldan üst düzeyde istifade etmiş, yerleşme ve mekan, hayvan, bitki, hekimlik ve baytarlık konularında derin bir ekolojik bilgiye ulaşmışlardır. Elde ettikleri bu değerli bilgileri ise, kırsal alanın vaz geçilmez yaşam pratikleri haline dönüştürdükleri görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu tüm bu bilgilerin kayıt altına alınması ve gelecek nesillere aktarılması sayesinde sürdürülebilirliğin sağlanması oldukça önemlidir.

Biobölgecilik tanımından da anlaşılacağı üzere yerel halk, kendi yaşam alanlarını en iyi koruyan gruplardır. Sarıkeçili Yörükler de biobölgelerini en iyi korumaya ve kollamaya çalışan göçebe topluluktur. Bu bağlamda merkezi yöneticilerin, yörüklerin yaşam alanları olan biobölgesine ait ekolojik dengeyi nasıl sağladıklarını öğrenmeleri gerekmektedir. Biyobölgecilere göre küçük bölgeler, yerel insanlara bırakılması halinde çok daha çevreci koruyabileceklerdir. Eckersley (1992)'in de dediği gibi, dünya çevre sorunlarının biobölgeci anlayışla çözmenin yolu, "parçayı koruyarak bütünü korumak" tır. Sarıkeçili Yörükler, doğal çevreyi evleri olarak gördükleri için biobölgeciliğin en iyi yaşayan örneği olmaktadırlar. Birçok yerleşik halktan daha fazla doğayı korumacı yaşam tarzına sahiptirler. Bu korumacı yaşam tarzları ile çevreci bir kültür oluşturmuşlardır. Örneğin, oluşturdukları yerel kültürel bilgi birikimi ile ağaçları budamanın doğal yolunun keçilerin bu ağaçların altında dolaşmaları ile mümkün olacağını söylemektedirler. Gerçekten de ilgili kurumlar ile yapılan görüşmelerde Sarıkeçili Yörüklerin yerel bilgilerinin doğru olduğunu belirtilmiştir. Nitekim, Orman İşletme Müdürlükleri bugüne kadar doğal çevrenin parçası olan keçi besiciliğini kaldırmanın doğru olduğunu düşünmekteyken; yapılan incelemeler ve araştırmalar neticesinde bunun yanlış olacağını kabul etmişlerdir. Çünkü keçilerin, ekolojik çevrenin bir parçası olduğunu, doğal arazide gezerek ekolojik dengeye katkı sağladıklarını bilimsel bir gerçeklikle görmüşlerdir.

"Mera ve çayırların tahribi" başlığında da bahsedildiği gibi, son dönemlerin sorunlarından birisi haline gelmiş olan aşırı otlatma, iklim değişikliğine etki eden unsurlardan da bir tanesidir. Aşırı otlatmanın temel nedeni hareketli olmayan hayvancılığın yapılmasıdır. Hâlbuki pastoral göçebeler belirli periyotlar halinde

otlatma yaptıkları vejetasyonları değiştirmektedirler. Bu değişimlerde sürekliliğin olması ise bir önceki kullanılan vejetasyonun kendisini yenileyerek güçlenmesine imkân vermektedir. Pastoral tam göçebe örneği sergileyen Sarıkeçili Yörükler de Anadolu'da bulunan vejetasyonlarda sabit otlatma yapmadıkları için, çayır ve meraları korumaktadırlar. Bu nedenle, pastoral göçebe hayatın yeniden canlanmasına imkân verilmelidir. Mevcudiyetini koruyan Sarıkeçili Yörük topluluğunun da yaşam imkânlarını kolaylaştırıcı sistemler kurulmalıdır. Ayrıca Sarıkeçili Yörükler yaşam alanlarında bulunan endemik bitkilerin yerlerini en iyi bilenlerdendir. Yaşamları sürekli kırsalda geçmektedir. Konula ilgili yetkili kurumlarla yapılan görüşmelere göre; Akdeniz Bölgesinin endemik bitki haritası tam olarak çıkartılmamıştır, ancak çalışmalar devam etmektedir. Sarıkeçili Yörükler de söz konusu bu haritanın oluşturulması açısından en önemli kaynağı teşkil etmektedirler. Doğal çevrenin en iyi gözlemcileri olan Sarıkeçili Yörüklerden hayvan göç yollarını ve toplanma noktalarını öğrenerek, doğal çevrenin daha sağlıklı korunması gerçekleştirilebilir.

Unutulmaması gereken diğer önemli konu ise Yücel'in (2009) de belirttiği gibi, doğanın korunması denilince sadece korunması gereken alan, bölge (zone) olmaması gerektiğidir. Kültürler de korunması gereken önemli pratiklerdir. Sarıkeçili Yörüklerin yaşam pratikleri de korunması gereken GEB'leri içermektedir. Sahada yapılan gözlemlerde, Sarıkeçili Yörüklerin 1985 yılından beri çocuk oyunlarını kaybetmeye başladığı görülmektedir. Ayrıca, kır düğünleri terk edilip yerleşiklerin uyguladığı salon düğünlerine geçiş başlamıştır. El sanatları, ucuz fiyatlar ile piyasaya sürülen kalitesiz ürünler nedeniyle her geçen gün terk edilmektedir. Diğer önemli etken ise Sarıkeçili Yörüklerin yaşadıkları yayla ve kışla sorunudur. Oluşan yurt sorunları Sarıkeçili Yörüklerin sanatsal kültürlerine gereken önemi verecek

vakitlerini ellerinden almasıdır. Geçmiş yıllarda kendi ürettikleri çulları, yolluk türü keçeleri, ala çuvalları, deve kolanları dokumacılığı gibi ürünler tamamıyla durma noktasına varmıştır. Geçmişle kültürel bağı kuran motifler (yanışlar) kaybolmaktadır. Doğal çevrede yetişen bitkilerin köklerinden elde edilen kök boyacılığı ise artık hiç kimse tarafından üretilmemektedir. Çok kısa bir gelecekte bu bilgiler unutulmak suretiyle kaybolacaktır. Deve besiciliği ve üretimi geleneksel kültür olmaktan çıkmış, sadece dört ailenin hobisi haline dönüşmüştür. Yapılan araştırmalar Anadolu Yörüklerinin 1950 yılında 110.000 devesinin olduğunu, 1960 yılına gelindiğinde bu sayının 65.000'e, 1970'te 31.000'e ve 1982'ye gelindiğinde ise 9.000'e (Bazin, 1994) düşmüş olduğu görülmektedir. Sarıkeçili Yörüklerde ise 1980'li yıllarda yaklaşık olarak 2000 civarında deve bulunurken bu sayı günümüzde 40'a düşmüştür. Tablo 3'de verilen memeli hayvan yok olma hızına bakıldığında Anadolu coğrafyasında devenin yok olma hızının çok hızlı olduğu görülmektedir.

Develerin yok olması ile birlikte, Sarıkeçili Yörüklerde yapılan araştırmalar, develer ile yapılan göç güzergâhların artık terk edilmeye başlanmış olduğunu ve araç yollarına bağımlı hale gelindiğini göstermektedir. Bu gelişme ile birlikte Yörükler, fosil yakıtlı olan motorlu araç sahibi olarak, teknolojinin sunduğu imkânlardan üst düzeyde istifade etmeye başlamışlardır. Oysaki doğal göç (motorlu taşıt kullanmaksızın yük hayvanları ile yapılan göç) ile hava kirliliğine sebebiyet verilmezken artık hava kirletici taşıtlar kullanmaya başlamışlardır. Bu süreçle birlikte Sarıkeçili Yörüklerin çevreye olan malataptive süreçleri de başlamıştır. Traktör, kamyon gibi araçlarla göç, çok daha kısa zamanda olmakla birlikte, yük hayvanlarının gidebileceği her yere gidemeyen bu vasıtalar, eski göç yollarının

unutulmaya yüz tutmasına sebebiyet vermiştir. Bu tarihi göç yollarının unutulmaması için haritalarının çıkartılması ve kayıt altına alınması gerekmektedir.

Akıllı mobil araçlarını kullanan genç kuşağın, sosyal medya ile birlikte kültür erozyonuna da uğradığı görülmektedir. Sosyal medyanın olumsuz etkisi olarak genç kuşak da, göçebe hayatı terk etme isteğine girmiştir. Yerleşik hayat sürenlerin hayatının cazip görülmesi, göçer hayatın atalarının yaşadığı koşullardan daha zor hale gelmesi, yetkililerin yörük hayatını kolaylaştırmak için gerekli desteği beklenilen hızda gerçekleştirememesi gibi nedenler ile genç kuşak göçebe hayatı terk etmek istemektedir. Bu bağlamda, Sarıkeçili Yörüklerin önde gelen kanaat önderleri, kültürlerini yaşatabilmek ve sorunlarına çözüm bulabilmek için şenlikler düzenlemektedirler. Son on yıldır yaşanan sorunların artması ile Sarıkeçili Yörükler yörük şenliklerine daha da önem vermiş, bir araya gelerek sorunlarına hep birlikte çözüm aramaya başlamışlardır. Kurdukları derneğin gücü vasıtası ve kitle iletişim araçlarını kullanımları ile tüm dünyaya sorunlarını her fırsatta dile getirmektedirler. Bu toplantıların diğer bağlayıcı bir özelliği de, ekonomik yaşam mücadelesi içerisinde bulundukları süreçte, kaybolan kültürel değerlerinin her geçen gün artığını fark etmiş olmalarıdır. Bu şenlikler vasıtasıyla kaybolan kültürel değerleri yeniden canlandırmaya çalışmaktadırlar. Genç kuşakların bu değerlere sahip çıkabilmeleri için uygun ortamlar hazırlamaktadırlar. Bu tür etkinlikler zaman zaman sekteye uğratıldığından, Sarıkeçili Yörükler sorun yaşamaktadırlar. İlgili kurum ve kuruluşların bu tür etkinliklere gereken desteği sağlamaları halinde yörük kültürünün öneminin genç kuşaklara daha iyi aktarılabilmesi ve yörüklerin yaşam ömrünün uzayabilmesi mümkün olacaktır.

Eğitim de, Sarıkeçili Yörüklerin en önemli problemleri arasında yer almaktadır. İlk defa Osmanlı döneminde başlayan eğitim zorunluluk yasası 1900 yılında yürürlüğe girmiştir. Çocukların 6 yaşından itibaren okula gönderilmesini zorunlu kılmıştır (Özgüzel, 1994, s.186). Türkiye Cumhuriyeti ise 18 Ağustos 1997 yılında çıkartmış olduğu eğitim yasası ile ilköğretimi sekiz yıla çıkarmıştır (R.G. 16.08.1997). Sarıkeçili Yörüklerin geçmiş yıllarda eğitim sorunlarını çözmek için devlet tarafından seyyar atlı muallimler atanmıştır. Böylece göçebe hayat yaşarken de çocuklar eğitim hayatından mahrum kalmamıştır. Sonradan bu uygulamadan vazgeçildiği ve zaman içerisinde de unutulduğu görülmektedir. Beş yıllık eğitim sürecinin 1997 yılında zorunlu olarak sekiz yıla çıkarılması, Sarıkeçili Yörük çocukları eğitimden daha da uzaklaştırmıştır. Çocuklar, kışlaklarına kasım ayı sonunda dönebilmekte ve eğitimin ortasında diğer arkadaşlarına katılabilmektedirler. Yaylalara göç ise daha eğitim öğretim dönemi kapanmadan nisan ayında gerçekleşmektedir. Çocuklarını bırakacak yer bulamayan Sarıkeçili Yörükler, mecburiyetten yanlarında götürmektedirler. Hâlbuki çok zeki, duru zekâya sahip bu çocuklar için kalabilecekleri yatılı bölge okulları yapılması halinde ülke için büyük değerler yetiştirilebilecektir. Bu güne kadar kendi imkânları ve istekleri ile iki erkek çocuk üniversiteyi kazanmış ve mezun olmuşlardır. Sarıkeçili Yörüklerden ilk defa bir kız öğrenci 2016 yılında (H. İbrahim Yagalı'ın kızı Özgül Yagal) üniversitenin dört yıllık bir fakültesini kazanmıştır. Bu durum, imkân verildiğinde çok daha iyi yerlere gelebileceklerini göstermektedirler. Gençler de olanak tanınırsa, yeteneklerini ülke için kullanabileceklerini ifade etmektedirler. Saha çalışması süresince resim yapma konusunda üstün yetenek ve kabiliyetleri olan gençlerin varlığı gözlemlenmiştir. Ayrıca atletizmde, güreşte, atıcılıkta üstün kabiliyetleri olan

gençleri de bulunmaktadır. Sürekli kırsalda hayvanlarını gütmek için koşturan gençlerin kasları ve ciğerleri temiz havanın ve bol oksijenin de etkisiyle yerleşiklere oranla oldukça gelişmiştir. Sarıkeçili Yörük gençleri yerleşiklerle yaptıkları spor müsabakalarında onların kendilerine yetişemediklerini ve çok çabuk yorulduklarını şaşırarak anlatmaktadırlar. Bu üstün değerlerin ilgililerce değerlendirilip, spor dünyasına kazandırılması halinde spor ve sanat dünyasına katkıda bulunabileceklerdir.

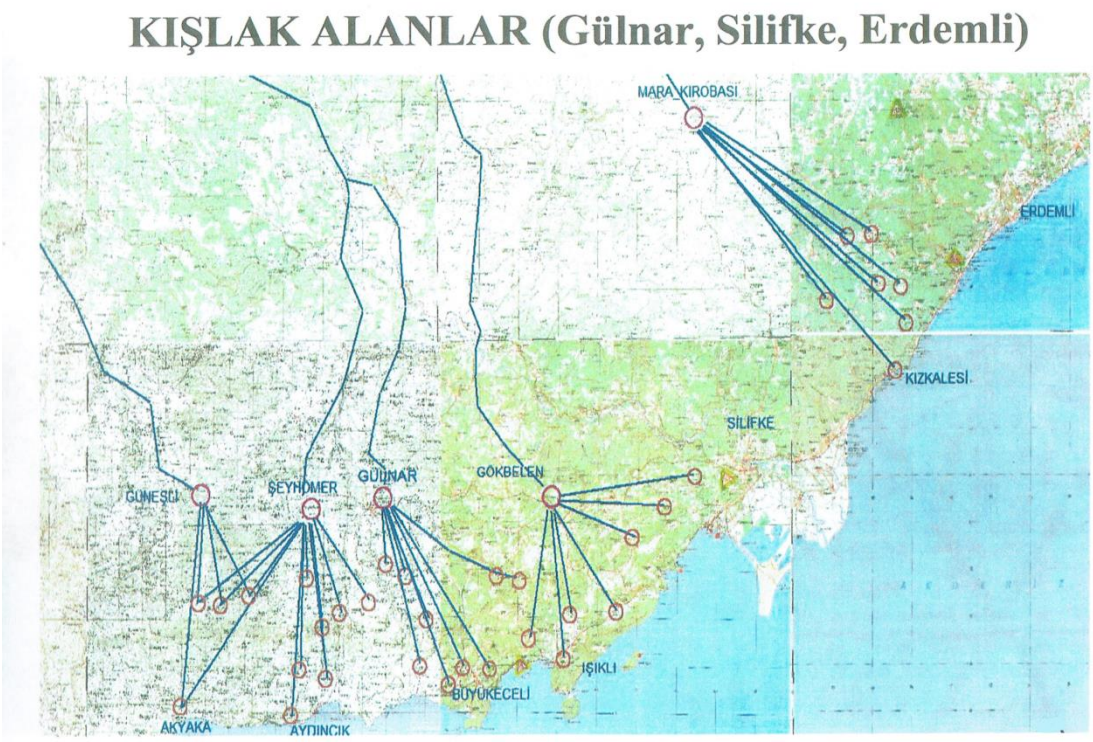
Sarıkeçili Yörükler içinde Fatma Cambaz, Halil Öksüzoğlu, Cemal Candan, Musa Candan, İbrahim Bacak gibi halk hekimliği, halk baytarlığı etno-botanik konularında önemli bilgilere sahip kişilerin de ayrı bir önemi bulunmaktadır. Sarıkeçili Yörükler 2009 tarihinde SOKUM e önerilmiş ancak dosya inceleme ve değerlendirme aşamasında kalmıştır. Sarıkeçili Yörükler içinde yer alan Geleneksel Ekolojik Bilgi konusunda önemli bilgi ve beceriye sahip kişi/kişilerin sahip olduğu bilgilerin kayıt altına alınması ve mümkünse Yaşayan İnsan Hazineleri Ulusal Envanterine kaydedilmeleri oldukça önemlidir. Bu sayede kengi ocağı olarak adlandırılan bu kişilerin, kilim, keçe, kıl çadır dokuyan ve kök boyaları ile ipleri boyama bilgi ve becerilerini usta çırak ilişkisi içinde aktaracak yeni Sarıkeçili Yörükler yetiştirmeleri ve söz konusu bu bilgilerin unutulmadan gelecek nesillere aktarılabilmesi ve insanlık yararına kullanılabilmesi mümkün olacaktır. Şu an için Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirasın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri içeren Yaşayan insan hazineleri mevcuttur. Bu listeye son olarak Türkiye'nin ilk ve tek biyosfer rezerv alanı olan Artvin'deki Macahel (Camili)'in Yaşlılar Korosu dahil olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı AREGEM, 25.12.2016).

Tüm dünya genelinde göçebe toplumlar benzeri yok olmakta olan önemli kültürel değerlere sahip topluluklar için bir kaygı söz konusudur ve bu toplulukların yaşam ortamları ile birlikte koruma altına alınması tartışılmaktadır. IUCN ve FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) benzeri uluslararası kuruluşlar da bu konulara ilişkin çalışma ve projeler yürütmektedirler. Ancak bu topluluklar ve özellikleri ülkeler ve bölgeler bazında farklılık göstermektedir. Bu nedenle de her ülkenin kendi sahip olduğu topluluklar, onların mevcut yaşam ortamı ve yaşam pratikleri doğrultusunda bir koruma önerisi geliştirmesi beklenebilir. Sarıkeçili Yörüklerin yaşam ortamları ile birlikte korunması açısından da "Kültürel Peyzaj Alanı" ön plana çıkabilir. Ancak Türkiye, Peyzaj Sözleşmesi benzeri önemli Uluslararası Sözleşmelere taraf olmasına rağmen, Uluslararası koruma kategoriyle ulusal anlamda uyumlaştırma açısından henüz eksikliklere sahiptir ve bu nedenle de bazı önemli alanlar koruma kategorilerimiz içinde tam olarak yerini bulamamaktadır. Örneğin Camili Türkiye'nin ilk "Biyosfer Rezerv Alanı" olarak ilan edilmesine rağmen, "Biyosfer Rezervi" halen Türkiye'nin koruma kategorileri içinde yer almamaktadır.

Şu an Türkiye'nin korunan alan statüleri içinde yer alan Milli Park, ilk etapta bu konuda en uygun seçenek olarak düşünülebilir. Ancak yerel halkla birlikte ele alınacak bir koruma statüsü düşünüldüğünde, kuramsal ve kavramsal çerçeve kısmında detaylı tanımlamaları verilen "Kültürel Peyzaj Alanı" olarak değerlendirilmesi daha uygun bir seçenek olacaktır. Sarıkeçili Yörüklerin yaşam alanları ile birlikte koruma altına alınması söz konusu olduğunda da buradaki insan-doğa ilişkisinin peyzaj bağlamında irdelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, Şekil

71’deki harita da gösterilen Sarıkeçili Yörüklerin yaşam alanları, koruma eylem planı doğrultusunda “Kültürel Peyzaj Alanı” olarak yönetilebilir.

Şekil 71. Sarıkeçili Yörüklerin Koruma Eylem Planı Doğrultusunda Yaşam Alanları

Sarıkeçili Yörüklerin sahip oldukları pastoral yaşam, aslen koruma açısından da faydalı bir yaşam biçimidir. Sarıkeçili yörükler; biyolojik çeşitliliğin korunması ve iklim değişikliği açısından da olumlu geleneksel kültürel özellikler göstermektedirler. Bu anlamda IUCN’in insan faktörünün göz ardı edilmediği korunan alan yaklaşımı oldukça önem kazanmaktadır. Güneş (2011)’e göre korunan alanlar geçmişte yalnızca insan faaliyetlerinin yasaklandığı ya da sınırlandığı alanlardı. Ancak salt bu yaklaşımla koruma, süreç içinde toplulukların alan içinde ve civarında yaşadıkları yerlerde başarılı sonuçlar vermemiştir. Bu durum, korunan alanlar için klasik ve merkeziyetçi koruma yaklaşımları yerine; yeni, daha etkili ve yerelden koruma ve planlama araçlarının kullanımı gerektirmiştir. Bu da planlama ve

yönetime ilişkin kararların, yerel halkın da dahil olduğu tüm ilgi gruplarının desteği ve paylaşımı ile alındığı katılımcı yaklaşım ile mümkün olmaktadır (Güneş, 2011). Bu bağlamda Sarıkeçili Yörükler Kültürel Peyzaj alanının ilk ilanı, yönetim planının hazırlanması, uygulanması, yönetimi ve izlenmesi aşamalarının da yörüklerin sürece dahil edildiği katılımcı bir yaklaşımla ele alınması oldukça önemlidir.

Kültürel Peyzaj Alanı olarak kışlak yaşam alanları belirlenen Sarıkeçili Yörükler, yurt endişesi yaşamadan kış mevsimini rahat geçirebilecekleri alanlara sahip olacaklardır. Yazlak olarak kullandıkları yaylalar, Sarıkeçili Yörüklerin isteklerine göre paylaştırılabilir ve bu sayede her yıl yaşadıkları yazlak sorunu ortadan kaldırılabilir. Otlak planlamanın Sarıkeçili Yörüklerin daha önceleri uyguladığı şekilde olması halinde otlak ve meralar tahrip edilmeyecektir. Yonca usulü de denilen bu otlatma şekli ile her yıl arazinin kullanılmayan diğer bölümü kullanılmakta ve bir önceki kullanılmış olan otlak saha dinlendirilmektedir. Yüz yıllardır atalarından edindikleri bu değerli bilgi birikimi sayesinde Sarıkeçili Yörükler aşırı otlatmanın da önüne geçmektedirler. Böylece doğal yollarla beslenilen keçiler ülke ekonomisine de katkı sağlayacaktır. Bu konuda Moğolistan başarılı bir yönetim uygulamaktadır. Moğolistan halkı da geçmiş yüzyıllarda Türkler gibi göçebe hayat yaşamıştır. Geçmişten günümüze gelen pastoral göçebe toplulukların hayvan besiciliğini ekonomisine girdi olarak değerlendirmede başarılı bir politika uygulamaktadır. Ekonomik gücünün bir kısmını göçebe toplumlardan istifade ederek hayvancılığa dayandırmaktadır. Moğolistan merkezi yönetimi, geçmişten günümüze hayvancılıkla uğraşan bu topluluğa sahip çıkarak ekonomisini güçlendirmeye katkı sağlamıştır. Bugün de hayvancılığı rahat sürdürebilmeleri için çadır köyler tesis etmeye başlamıştır. Hatta başkentleri olan Ulan-Bator'da bazı mahallelerde

göçebeler için Çadır-mahalleler kurmak suretiyle toplumdan dışlamamıştır. Aksine göçebe toplumları sahiplenmiş, kültürlerini yaşatmaları için imkân sunmuştur. Devlet politikası olarak da hayvancılığı destekleyerek ekonomisini canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu uygulamanın bir örneğini Matsubara (2015, s. 284) şu şekilde vermektedir; mevsimsel göçün sorunsuz gerçekleşebilmesi için Moğolistan'nın Ubus şehri belediye idari yetkilileri de göçe katılmaya başlamışlardır.

Sarıkeçili Yörükler için oluşturulacak Kültürel Peyzaj Alanında göç güzergâhları haritalandırılarak kayıt altına alınmalıdır. 1960'lı yıllarda İspanya, göçebe hayatı yasaklamış ve göçerleri zorunlu olarak yerleşik hayata geçirmiştir. Aradan geçen on yıllık süre içerisinde eko-sistemde gözle görülür değişimler meydana gelmiştir. Yapılan araştırmalarda göçerlerin hayvanlarının ekosistemin bir parçası iken doğal çevreden kopartılmış olması ile dengeleri bozduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle İspanya, köylü halkına teşvik amaçlı ücretsiz koyun dağıtarak göçebe yaşam şeklini yeniden canlandırmaya çalışmıştır. Göç güzergâhlarının da haritasını çıkartmıştır. Bu bağlamda Sarıkeçili Yörüklerinde göç güzergâhlarının haritalandırılması ekosistemin dengesinin korunması açısından son derece önemlidir. İspanya'da yaşamakta olan Manzano, yapmış olduğu araştırma neticesinde 1000 koyun/keçiden oluşan bir sürünün 1500 km'lik bir göç güzergâhında 40 km'lik dağılım mesafesi meydana getirdiğini tespit etmiştir. Yani hayvanlar, yediği tohumları sindirdikten sonra bırakma aralığı ile 200 milyon tohum taşımaktadır (Manzano, 2015). SCBD (2010)' de Manzano ile örtüşür söylemlerde bulunmaktadır. Pastoralist toplumlar ekosistemin üretkenliği ve istikrarı için çok önemli rol oynamaktadırlar. Hayvanlarının göç ettikleri bölgelerin toprak yapısının güçlenmesini ve verimliliğini artırmaktadır. Bitkilerden yedikleri tohumları

bağırsaklarında çok uzun mesafeler taşıyarak bitki çeşitliliğinin devamına katkıda bulunmaktadırlar. Toprak kayması ve erozyonun da önüne geçmiş bulunmaktadırlar. Doğal peyzajın parçası olan vahşi doğanın destekçisi olmaktadırlar (SCBD, 2010). Bu nedenle göç güzergâhı boyunca sürüde bulunan hayvanların eko sistemde bulunan diğer canlı varlıkların da yaşamlarını sürdürebilmelerine adaptive katkılarda bulunmaktadır.

Sahip olduğu eşsiz kültürel değerler nedeniyle Sarıkeçili Yörüklerin de diğer yok olmakta olan toplumlarda olduğu gibi zaman içinde kültür turizmi veya toplum temelli ekoturizm açısından bir cazibe unsuru olarak ele alınmasının düşünülmesi ihtimali söz konusudur. Ancak, pastoral toplumların sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından turizmin bir araç olabileceği konusu, ortaya çıkabilecek olumsuz etkiler nedeniyle şu an tüm Dünyada üzerinde en çok tartışılan konulardan biridir. Güneş (2016), toplum temelli ekoturizmde alanı ziyarete gelen turistler ile yerel halk aralarında kendine özgü bir ilişkinin ortaya çıkacağını ve etkileşimin üst düzeyde olacağını belirtmektedir. Ancak turizmin, geliştiği ortamlar için ekonomik kalkınmayı sağlayacak kıymetli bir araç olmasına rağmen, doğal ve kültürel kaynaklarının korunması garanti altına alınmadığı takdirde çok önemli olumsuz etkiler yaratabileceğini de vurgulamaktadır. Bu sebeplerden dolayı, "herhangi bir yerde turizm gelişimi söz konusu olduğunda turizmin sürdürülebilirlik anlayışı içinde yönetilmesi gerekli" demektedir. Tüm bu noktalardan hareketle Sarıkeçili Yörükler için oluşturulacak kültürel peyzaj alanında turizm gelişimi konusunda çok yönlü ve detaylı bir değerlendirme sonrasında karar verilmeli ve dikkatle hareket edilmelidir.

Osmanlı Devleti döneminde göçebe hayat süren yörüklerin göç rotalarına yaşamlarını kolaylaştırıcı tesisler kurmuştur. Günümüz yönetimi de aynı mantıkla

göçleri kolaylaştırıcı tesisler kurabilir. Özellikle göç güzergâhında yaşanan su sorununu devlet su işleri marifetiyle çözebilir. Devlet su işleri, göç yolları üzerine uygun tesisler kurarak Sarıkeçili Yörüklerin daha sorunsuz göç etmelerine imkân sunabilir. Kurulan bu tesisler, göç esnasında yüzlerce hayvanın susuz kalmasını önlemiş olacaktır. Geçmiş yıllarda göç güzergâhları üzerinde kurulmuş sarnıçlar var ise bunlar da işlerliği kontrol edilmelidir. Hayvanların susuz kalmalarını önlemek için tesis kurmanın zor olduğu yerlerde ilgili bölgenin Orman İşletme Şeflikleri su kaynaklarına traktörlerin ulaşabileceği yollar açabilir. Böylece göç esnasında su tankerini doldurma kolaylığı bulan yörükler, hayvanlarını rahat sulayabilme imkânına kavuşacaktır. Yetkililerce, göç güzergâhı boyunca güzergâh üzerinde bulunan köylülerin, Sarıkeçili Yörük göçüne destek vermeleri için bilinçlendirme eğitimine tabi tutulmalıdır. Göç, karayoluna taşmadan kırsal arazide gerçekleşmesi gerekmektedir. Zorunlu olan yerlerde ilgili trafik birimlerinin gereken önlemi alarak göçe destek sağlaması gerekmektedir. Yönetmelikte var olan ancak uygulamada görülmeyen bu unsurlar kurulacak olan müfettişlikler ile denetlenmelidir. Böylece Sarıkeçili Yörüklerin göçüne destek, sözde değil özde olmalıdır. Geçiş güzergâhları kara yolları ile kesişen yerlere imkân olması durumunda üst geçitler yapılarak keçilerin geçişi kolaylaştırılırken trafiğinde sorunsuz akması sağlanmış olacaktır. Göç rotaları yüzlerce yıldır aynı olduğu için güzergâh boyunca göçü engelleyecek tesis, gençleştirme mecraları, tarım arazisi yapılmasına müsaade edilmemelidir. İlgili kurum ve kuruluşların sorumluluk sahaları haritalarına göç yolları çizilmelidir. Böylece göç rotasında yapılacak her planlamada bu harita göz önünde bulundurulmalıdır.

Sarıkeçili Yörükler, kendilerine özgü keçi ırkı meydana getirmişlerdir. "Sarıkeçili Keçisi" olarak bilinen bu ırk sağlıklı, gürbüz, oldukça güçlü, uzun yola dayanabilen, zor şartlarda yaşayabilen bir keçi ırkıdır. İlgili bakanlıklar bu ırkın korunmasına ve geliştirilmesine destek sağlamalıdır. Doğal beslenildiği için katkı maddesi içermeyen bu hayvanların besiciliği sağlıklı et, süt ve hayvansal diğer ürünleri elde etme imkanı sağlamaktadır. Keçi sütü ve sütünden elde edilen ürünler çok sağlıklı olmasına rağmen yeterince keçi sütü elde edilememektedir. Bunun asıl nedeni yaz süresince yayla bulamayan Sarıkeçili Yörüklerin göç etmeye devam etmesidir. Sürekli göç, hayvandan elde edilen yan ürünlerin elde edilmesini önlemektedir. Kültürel Peyzaj Alanı sayesinde yurt sorunu çözülecek olan Sarıkeçili Yörüklerin süt ürünlerini ve hayvansal diğer yan ürünleri de elde etme imkanları olacaktır.

Sarıkeçili Yörükler geleneksel bilgileri ile keçilerini ne zaman aşılayacaklarını iyi bilmektedirler. Zorunlu uygulamalar ile zamansız yapılan aşılar, keçilerin yavru atmasına sebebiyet verirken et ve süt kalitesini de bozabilmektedir. Bu olumsuz uygulamaya son verilerek kendi aşılarını yapma imkanı verilmelidir.

Pastoral göçebe yaşam, hem somut hem de somut olmayan kültürel değerlere sahiptir. Günümüzde birçok kültürel değeri yaşatarak sergileyen ve açık ya da kapalı mekanlarda konumlanan müzeler açılmaktadır. Ankara'da bulunan "Altınköy Açık Hava Müzesi", Gazi Üniversitesi'ndeki "Somut Olmayan Kültürel 19 Miras Müzesi", Hamamönü'ndeki "Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi" ve Beypazarı'nda yer alan "Yaşayan Köy Müzesi" bu müzelerden bazılarıdır. Sarıkeçili Yörükler için benzer bir müzenin kurulması da önemli olacaktır. Bu müzede Sarıkeçili Yörüklerin kullandıkları eşyalar, alet ve ekipmanlar sergilenirken, somut

olmayan kültürel mirasa ilişkin özelliklerinin paylaşımı amacıyla da çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Değinilen tüm bu önerilerin yanı sıra, üniversitelerde "Yörük Araştırma Merkezleri" veya pastoral toplumları koruma ve yaşatmaya yönelik birimler oluşturularak bu konulara ilişkin araştırmaların sayısı artırılabilir. Bu sayede ayrıca Sarıkeçili Yörüklerin ve korunması önemli diğer toplulukların özelliklerinin gelecek nesillere aktarılabilmesi için mali destek sağlayabilecek projeler de ortaya konabilir.

ÖZET

Kültür Çevre Bağlamında Geleneksel Ekolojik Bilginin Korunmasının Önemi: Sarıkeçili Yörükler Örneği

Büyükşahin, Ferhat

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. S. Gül GÜNEŞ

Ocak 2017, vi + 465 sf.

Yaklaşık on iki bin yıl önce insanlık hayvanları evcilleştirmeyi öğrenmiştir. Hayvanların evcilleştirilmesi ile birlikte "Pastoral" toplumlar meydana gelmiştir. Pastoral toplumlar ekonomik kaygı ile hayvanlarına otlak bulma ihtiyacı hissettikleri için sabit bir yerde kalamamışlardır. Tarımın gelişmesi ile birlikte bazı insan toplulukları yerleşik hayatı seçmişler ve aynı zamanda hayvan besiciliği de yapmaya başlamışlardır. Göçebe toplumlar ise iklimsel yapıya uygun olarak belirli periyotlarda yeni otlaklar bulmak için göç etmişlerdir. Göç eden bu pastoral topluluklara Anadolu Türklerinde "Konar-göçer" veya kendine özgü bir ifade ile "Yörük" denilmiştir.

Göçebe kültüre sahip toplumlar, kırsal yaşama uyum sağlarken yerleşiklerden çok daha fazla doğadan yararlanmışlardır. Bazı araştırmacılar, pastoral göçebe

toplumların doğayla uyum süreçlerinde doğaya zarar verdiğini iddia ederken bazı araştırmacılar ise doğanın doğal parçası olduğunu ifade ederek ekosistemin doğal denge unsuru olduklarına değinmektedirler. Son dönemlerde dünya genelinde yapılan araştırmalara göre daha yaygın kabul edilen görüş ise, pastoral göçebe kültürün doğal çevreye zarar vermedikleri gibi besi hayvanları olan keçi, koyun gibi sürülerin de ekosistemin doğal bir parçası olduğu yönündedir

Nitekim bu araştırmada, aynı zamanda bir ekolojik birim olan göçebe toplumların sosyo-kültürel yapılarıyla doğa ile olan etkileşimleri derinlemesine tartışılmaya çalışılmıştır. Yapılan tüm araştırmalar göstermektedir ki pastoral göçebe topluluklar, doğal peyzajın unsuru olan yaban yaşama en fazla hâkim ve mümkün olduğunca doğayı tahrip etmekten uzak yaşayan bir peyzaj kültürünü oluşturmaktadırlar. Kültürel peyzaj birikimleri ile birlikte geleneksel bir ekolojik bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Sarıkeçili Yörükler de kırsalda yaşadıkları bölgeye, hiçbir destek almadan atalarından gelen ekolojik bilgi birikimi ile sahip çıkmaktadırlar. Zira sahip çıkmadıkları takdirde doğal yaşam alanlarını kaybedeceklerini herkesten daha iyi bilmektedirler. Bu nedenle de doğanın doğal koruyucularıdırlar.

Bu tez kapsamında göçebe hayatı devam ettiren Sarıkeçili Yörüklerin, sahip olduğu mimari ve mekan, halk baytarlığı, halk hekimliği ve etno-botanik bilgiyi içeren geleneksel ekolojik bilginin ortaya konabilmesi amacıyla, nitel çalışma yapılmıştır. Bunun için de kartopu modeli uygulanarak 20 Şubat 2015 ile 20 Aralık 2016.tarihleri arasında gerçekleştirilen saha çalışmaları sayesinde katılımcı gözlem ve mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, söz konusu geleneksel ekolojik

bilginin korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesi yönünde öneriler ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sarıkeçili Yörükler, Geleneksel Ekolojik Bilgi, Çevreci Yaklaşımlar, Pastoral Göçebe Toplumlar, Kültür, Peyzaj, Yörük.

ABSTRACT

The Importance of Conservation Traditional Ecological Knowledge in The Cultural and Environmental Context: The Case of Sarıkeçili Yoruks

Humankind has learned to domesticate animals about twelve thousand years ago. “Pastoral communities” have resulted with the domestication of animals. These societies could not stay in the same region because of their need to find new pastures for their animals with economic anxiety. Some of the human communities chose the life of the resident and begun animal breeding at the same time along with the development of agriculture. Nomadic societies had migrated to find new pastures at certain periods in compliance with the climatic structure. Migratory pastoral communities among the Anatolian Turks were named “Nomad” or with a specific expression “Yoruk”.

While adapting to pastoral life, societies with nomadic cultures have benefited more from the nature relatively to many of the residents. Some researchers claim that pastoral nomadic societies damage the nature during the adopting processes to it, while some researchers have stated that they are the natural part of the ecosystem and a component in the natural balance of the environment. Recent research studies throughout the World point out the widely accepted view of their not harming the natural environment of nomadic pastoral culture but also being a natural part of the ecosystem with their cattle, goat and sheep herds.

Thus, nomadic societies both with their being ecological unit and with their socio-cultural structure interacting with nature have been tried to be discussed deeply in this research. All the studies that were made about pastoral nomadic communities indicate they are the most dominated ones to elements of the natural landscape and wild life and that the furthest ones to the destruction of nature as much as possible. They seem to have traditional ecological knowledge with the accumulation of cultural landscape. Sarikecili Yoruks also protect the pastoral region they live without any support but only with ecological knowledge coming from their ancestors. They know better than anyone that they will lose their natural habitat in case of not protecting it. Therefore they are the natural protectors of nature.

Within the scope of this thesis, a qualitative study has been made to be able to demonstrate Sarikecili Yoruks architecture and its space, the public veterinary, folk medicine and traditional ecological knowledge concerning to botanical information. Participant observations and interviews during the field studies between the dates 20 February 2015 to 20 December 2016 performed, have been verified by applying the snowball model for this qualitative study. At the end, suggestions for the transmission of preserved traditional ecological knowledge to the future generations have been put forward.

Keywords: Sarikecili Yoruks, Traditional Ecological Knowledge, Environmental Approaches, Pastoral Nomadic Societies, Culture, Landscape, Yoruks.

KAYNAKÇA

ABGS—T.C.Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2009). Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce-Türkçe). http://www.ab.gov.tr/files/pub/abts.pdf, Erişim Tarihi:20.03.2016.

Adeney, K. (2007). What Comes after Musharraf? *the Broum Journal of World Affairs*, 41-52.

Afyoncu, E. (2000). Ulu Yörük. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 1-8). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

Akay, A. ve Özen, M. D. (2009). *Peyzaj Yönetimi.* Ankara: TODAİE Yayın no: 354.

Akçalı, R. (1994). Çevre Korumada Toplumun Görevleri. *Günümüzün Çevre Sorunları* (s. 9-12). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları: 18.

Akdağ, M. (1995). *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 1 (1243-1453).* İstanbul: Cem Yayınevi.

Akdemir, E. (2013). *Avrupa Birliğinde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye.* Bursa: Ekin Yayınları.

Akdeniz, N. (1994). Çevre ve Enerji Politikaları. *Günümüzün Çevre Sorunları* (s. 174-188). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları : 18.

Akhan, N. E. (2014). Sosyal Bilgiler Derslerinde Somut Olmayan Kültürel Miras Öğretimi. *International Online Journal of Educational Sciences, 6 (3),*, 722-736.

Akın, M. ve Akın, G. (2007). Suyun Önemi, Türkiye'de Su Potansiyeli, Su Havzaları ve Su Kirliliği . *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 47, 2*, 105-118.

Aksoy, E. (2001). *Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Aşireti Örneği), H.Ü. Sosyal Bilimler Ens. Yayımlanmamış Doktora Tezi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Aksoy, E. (2005). Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Oğuz-Türkmen-Yörük Kavramsal Çerçevesi ve Sosyal Yapıları. M. C. Özönder, E. Aksoy, G. V. Köktürk içinde, *Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültür Yapısı İçerisinde* (s. 7-22). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Aksoylu, K. (2009). *Laz Kültürü, Tarih, Dil, Gelenek ve Toplumsal Yapı.* Ankara: Phoenix Yayınları.

Aktan, O. (1996). Antalya Çevresinde ve Güney Anadolu'da Depreşen ve Dinen Konar-Göçer Asabiyeti. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı Sempozyum Bildirileri, 1994.* Antalya: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Akyüz, M. (1997). Endüstriyel Atıkların Çevre Üzerindeki Etkileri ve Alınması Gereken Önlemler. *III. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi Programı.* Kırşehir: Biyologlar Derneği Yayınları.

Alışık, C. E. (2008). Divanu Lugati't Türk'te Oğuz Damgaları. *Kaşgarlı Mahmud Kitabı* (s. 65-78). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Archer, M. S. (1988). *Culture and Agency: The Place of Culture in Social Theory.* Cambridge: Cambridge University.

Artun, E. (1996). Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler)* (s. 25-59). Antalya: Halk Kültürlerini Araştırma Geliştrme Genel Müdürlüğü Yayınları: 232.

Aruoba, Ç. (1997). Çevre Ekonomisi, Gelişme Ekonomisi. *İnsan Çevre Toplum 2. Baskı* (s. 172-192). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Atabay, S. ve Kaçmaz, G. (2007). Çevre Duyarlılığının Piyasa Ekonomisine Yenik Düştüğü Nokta: Sürdürülebilir Kalkınma. *Çevre ve Politika, Başka Bir Dünya Özlemi* (s. 41-51). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Atabeyli, N. K. (1940). Teke (Antalya) Yörükleri Hakkında Notlar. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi*, 213-218.

Atık Pil ve Akümülatör Yönetimi. (tarih yok). Haziran 18, 2015 tarihinde Netlog Lojistik Grubu web Sitesi: http://www.netlog.com.tr/surdurulebilirlik/cevresel-surdurulebilirlik/atık-pil-yonetimi.asp adresinden alındı

Atılgan, A., Erkan, M. S. ve Alagoz, T. (2006). Akdeniz Bölgesindeki Hayvancılık İşletmelerinde Gübrenin Yarattığı Çevre Kirliliği. *Ekoloji Dergisi, 15(58),* 1-7.

Atılgan, A., Erkan, M., Saltuk, B. ve Alagöz, T. (2006). Akdeniz Bölgesindeki Hayvancılık İşletmelerinde Gübrenin Yarattığı Çevre Kirliliği. *Ekoloji, 15, 58,* 1-7.

Ayaz, H. (2014). Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisiı: 3/1*, 278-292.

Aygün, B. (2007). Küresel ve Yerel Çevre Sorunlarının Risk Olarak Algılanması Üzerine Bir Araştırma. *Çevre ve Politika, Bir Başka Dünya Özlemi, Ed: Ayşegül Mengi* (s. 223-238). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Ayhan, A. (1999). *Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler.* Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayın no 5.

Barkan, Ö. L. ve Ayverdi, E. H. (1970). *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri.* İstannbul.

Bates, D. G. (1973). *Nomads and Farmers: A Study of The Yörük Of Southeastern Turkey.* Michigan: Museum Of Anthropology, Universtiy Of Michigan No. 52.

Bayar, M. (1996). Arşiv Vesikalarına Göre: Bolvadin Civarında İskan Edilmiş Türk Aşiretlerinden Karabağlı Aşireti'nin İskanı. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler)* (s. 63-126). Antalya: Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 232.

Baykurt, Ş. (1996). Yörük Kültüründe Oyunlar ve Danslar. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler)* (s. 127-128). Antalya: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 232.

Bayraktar, S. (2012, Kasım 26). *Yörükler-Kökeni ve Tarihçesi.* Mart 30, 2015 tarihinde Semra Bayraktar Blog: http://semrabayraktar.blogspot.com.tr/2012/11/yorukler-kokeni-ve-tarihcesi.html adresinden alındı

Bazin, M. (1994). Orta Toros Yörülerinden Sarıkeçili Aşireti. A. Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:3 Çeviren, Hamdi Kara, 323-350.

Benzinli Motorun İcadı. (2015, Mayıs 27). Mayıs 27, 2015 tarihinde htpp://www.icatlarbuluslar.com/benzinli-motorun-icadi.html adresinden alındı.

Berkes, F., Colding, J. ve Folke, C. (2000). Rediscovery of Tradetional Ecological Knowledge as Adaptive Management. *Ecological Applications, 10.5,* 1251-1261.

Beşirli, H. (2005). Sarıkeçili Yörüklerinde Çadır. M. C. Özönder, E. Aksoy, G. V. Köktürk içinde, *Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültür Yapısı İçerisinde* (s. 59-72). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Bilgili, A. S. (2000). Tarsus Türkmenleri (Varsaklar). *Anadolu'da ve Rumeli'de Türkmenler* (s. 9-49). Tarsus: Yörtürk Vakfı.

Bilgin, Y. (1993). Çevre ve İnsan. *2. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, Ed: İlhami Kiziroğlu* (s. 176-179). Ankara: Desen Ofset A.Ş.

Blood, P. R. (1995). *Pakistan a country study.* Washington DC: US Government Printing Office.

Bookchin, M. (2013). *Ekolojik Bir Topluma Doğru (Toward an Ecological Society).* (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bostan, H. (2000). XV. ve XVI.Yüzyıllarda Karadeniz Sahil Sancaklarında Türkmenler. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 51-70). Tarsus: Yör-Türk.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ., Savaşçı, S., Paslı, N. ve Kaynaş, S. (1997). *Ekoloji-I.* Ankara: Ispartalılar Eğitim Kültür Sağlık Turizm Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (ISVAK) Yayın No: 6.

Braudel, F., Akdeniz ve Akdeniz Dünyası (Birinci cilt). (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: Erenyayıncılık

Caferoğlu, A. (1973). Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 75-86.

Candan, E. (2002). *Türkler'in Kültür Kökenleri.* İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.

Cemiloğlu, M. (2002). *Bursa Dağ Köylerinde Türkmen Kültürü.* Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Childe, G. (1982). *Tarihte Neler Oldu.* (M. Tunçay ve A. Şenel, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

CIA (Central Intelegence Agency). (2014, April 27). *The World Factbook*. Retrieved from Backround of Pakistan: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html

Clark, B. ve York, R. (2015). Çatlaklar ve Değişimler: Çevre Krizlerinin Kökenine İnmek. H. Tanıttıran (Dü.) içinde, *Marx Doğa ve Yıkımın Ekolojisi* (A. Galip, Çev., s. 67-84). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Composition of the Court ve Appointment of Judges. (2014, April 27). Retrieved from The Supreme Court of Pakistan: http://www.supremecourt.gov.pk/web/page.asp?id=115. Erişim Tarihi: 28.09.2015.

Commoner, B. (1972). *The Closing Circle.* New York: Bantam.

Council of Europa .2016. Introduction and National Contacts. http://www.coe.int/en/web/landscape/home, Erşm tarihi: 18.12.2016

Corbin, J. ve Stratuss, A. L. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory precedures and techniques.* Newbury Park: CA: Sage.

Corner, J. (1995). Kültür. *Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 9*, 307-310.

Coşturoğlu, M. (1994). Dünyada Ekolojik Devrim, Türkiye'de Gökova'yı Çoraklaştırma Çılgınlığı. *Günümüzün Çevre Sorunları* (s. 79-142). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları:18.

Çankır, B., Fındık, H.ve Koçak, Ö. E. (2012). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir organizasyon yönetimi.

Çepel, N. (2003). *Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri.* Ankara: Aydoğdu Matbaası.

Çetin, O. B. (2005-1). Ekofenizm: Kadın-doğa ilişkisi Ataerkillik. *Sosya Ekonomi*, 61-76.

Çetintürk, S. (1943). Osmanlı İmparatorluğu'nda Yürük Sınıfı ve Hukuki Statüleri. *A.Ü. DTCF Dergisi*, 109.

Çevik, S. (May 2013). *Pakistan Siyasetini Anlama Klavuzu.* SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı. Ankara: Pelin Ofset.

Çımrın, F. K. (2014). Sosyoloji ve Çevre. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1007-1020.

Çüçen, A. (2011). *Derin Ekoloji.* Mart 21, 2016 tarihinde http://blog.aku.edu.tr/ometin/files/2011/12/derinekoloji.pdf adresinden alındı

Deer, J. (1954). *İstep Kültürü.*

Demir, A. (2000). Bozdoğan Teşekküllerinin Tarihi Gelişimi. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 103-112). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

Demir, E. (2006). Yaylacıların Doğal Çevreyle İlişkisi ve Dönüşüm Biçimleri. *Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*, (s. 93-99). Ilgaz/Çankırı.

Demir, N. (1996). Yörük Ağzının Bazı Özellikleri. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler)* (s. 129-132). Antalya: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 232.

Descola, P. (2013). *Doğa ve Kültürün Ötesinde.* (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dışişleri Bakanlığı (2002). http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa Erişim Tarihi 30.05.2016

Divitçioğlu, S. (1999). *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Divitçioğlu, S. (2000). *Oğuz'dan Selçuklu'ya Boy, Konat ve Devlet.* İstanbul: YKY.

Dobrovolski, R. (2015). Marx'ın Ekoloji ve Bitki Örtüsü Değişim Algısı. H. Tanıttıran (Dü.) içinde, *Marx Doğa ve Yıkımın Ekolojisi* (A. Galip, Çev., s. 39-52). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Doğan, M. ve Doğan, C. (2005). Yörüklerin Hayat Tarzı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 677-708.

Dönmez, Y. (1964). Karasu Batısında Bir Yörük Yerleşmesi. *Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 17.*

Durmuş, İ. (2014). Türk KültürÇevresinde Kültür Adlandırmaları. *Akademik Bakış Dergisi, Cilt 8 sayı 15*, 269-298.

Durmuş, N. (1994). Çevre Alanında Uluslararası Gelişmeler. *Günümüzün Çevre Sorunları* (s. 194-202). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları: 18.

Dündar, A. (1994). İnsan ve Çevresi. *Günümüzün Çevre Sorunları* (s. 159-166). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları: 18.

Eckersley, R. (1992). *Environmentalism and Political Theory: Toward an Ecocentric Approach.* Albany: Satate University of New York Press.

Ehrlich, P. (1976). *Nüfus Bombası.* Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z. ve Adıgüzel, N. (2000). *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğrelti ve Tohum Bitkileri).* Ankara: Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Yayınları.

Ekinci, O. (1997). Kıyılar ve Toplum Yararı. *İnsan Çevre Toplum* (s. 149-171). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Elections.com.pk. (2014, May 7). *Election Statistics*. Retrieved from Pakistan Election: http://elections.com.pk/contents.php?i=7

Emiralioğlu, M. (1994). Eğitim ve Çevre. *Günümüzün Çevre Sorunları* (s. 233-274). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları: 18.

Ercenk, G. (1996). Antalya Bölgesi Yörükleri Göç Yolları. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler)* (s. 133-138). Antalya: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:232.

Erden, A. (1996). Günümüz Toros Yörüklerinden İzlenimler. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler)* (s. 139-146). Antalya: Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:232.

Erden, A. (1996). Günümüz Toros Yörüklerinden İzlenimler. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo – Kültürel Yapısı* . Antalya: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ergin, M. (1970). *Orhun Abideleri.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Erkal, H. (2010). *UNESCO Yasayan İnsan Hazineleri Ulusalsistemleri'nin, Somut Olmayan Kültürel Mirasın.* Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Erlat, E. (2009). *İklim Sistemi ve İklim Değişmeleri.* İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları No: 155.

Eröz, M. (1967). *Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri, Yörük Türkmen Köyleri, Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği, 81.* İstanbul.

Eröz, M. (1977a). *Türk Ailesi.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Eröz, M. (1977b). *Türk Kültürü Araştırmaları.* İstanbul: Kutluğ Yayınları.

Eröz, M. (1983). *Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz.* İstanbul: Türkmen Yayınevi.

Eröz, M. (1991). *Yörükler.* İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.

Ertan, B. (2004). 2000'li Yıllarda Çevre Etiği Yaklaşımları ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (1).*

European Rural Parliament. 4 6 Nov. 2015. European Rural Community Alliance. Erısım tarihi 20.12.2016.

Foster, J. B. (1999). *Savunmasız Gezegen, Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi.* New York: Monthly Review Press.

Foster, J. B. (2012). *Marksist Ekoloji.* (B. Baysal, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Foster, W. (1933). *England's Quest for Eastern Trade.* Londra.

Freedom House. (2013). *Pakistan; Freedom in the World 2013*. Retrieved from Freedom in the World: http://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/pakistan

Furman, A. ve Yenigün, O. (2002). *The Environmental Dimension.* İstanbul: Boğaziçi University Pess.

Gelekçi, C. (2005). Türk Kültüründe Oğuz-Türkmen-Yörük Kavramları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, 9-17.

Gender Composition of the Population. (2011). Retrieved May 10, 2014, from Education for all India: http://www.educationforallinindia.com/chapter5-gender-composition-of-population-2011-census.pdf.

Giddens, A. (1999). *Toplumsal Kuruluş, Çev: Hüseyin Özel.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Girard, R. (2010). *Kültürün Kökenleri, Çev: Mükremin Yaman, Ayten Er.* Ankara: Dost Kiabevi Yayınları.

Government of Pakistan. (2001, July 16). *Statistics Division.* Retrieved from Statistics.

Gökçe, B. (1993). Toplum Bilimi ve Çevre. Y. Ertürk içinde, *Toplum ve Çevre* (s. 13-23). Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Guattari, F. (1990). *Üç Ekoloji, Çevirmen Ali Akay.* İstanbul: Hil Yayınları.

Gündüz, T. (1997). *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri.* Ankara: Bilge Yayınları.

Güneş, G. (2011). Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt:3, No:1, s.47-57, Online.

Güneş, G. (2016). Toplum Temelli Ekoturizm. *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı* (s. 40-45). Erzincan: Erzincan Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu Yayınları, Yayın No: 1

Güngör, K. (1941). *Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-antropolojik Tetkiki.* Ankara: A.Ü. DTCF Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü Yayınları.

Güvenç, B. (1984). *İnsan ve Kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Habib, R. I. ve Zahraa, M. (2012, September 1). Judicial Independence in Pakistan: A Brief Historical Account. pp. 25-32.

Haktanır, K. (2007). Toprak Veri Tabanı Metodoloji Gereksinimi ve Sürdürülebilir Gelişme İçin Önemi. *Çevre ve Politika, Başka Bir Dünya Özlemi, Ed: Ayşegül Mengi* (s. 247-253). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Halaçoğlu, Y. (2000). Osmanlı Döneminde Türkiye'nin Nüfus Yapısı ve Aşiretler. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörük ve Türkmeler* (s. 137-144). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

Has, A. (2015, Şubat 17). Sarıkeçili Yörük Aşireti. (F. Büyükşahin, Röportaj Yapan) Konya: Memleket İletişim.

Hodgkin, E. P. ve Hamilton, B. H. (1993). Fertilizers and Eutrophication in Southwetern Australia. *Setting the Scene 36*, 95-103.

Houde, N. (2007). The Six Faces of Traditional Ecological Knowledge: Challenges and Opportunites for Canadian Co-Management Arrangementes. *Ecology and Society 12(2): 34 [online] URL: http://www.ecologyandsociety.org/vol12/iss2/art34/*

Hrebenar, R. J. ve Morgan, B. B. (2009). *Lobbying in America: A Reference Handbook.* California: ABC-CLIO Inc.

Hunkan, Ö. S. (2008). Kaşgarlı Mahmud ve XI. Yüzyılda Türkler. *Kaşgarlı Mahmud Kitabı* (s. 3-28). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Huntington, H. P. (2000). Using Traditional Ecological Knowledge in Science: Methods and Applications. *Ecological Applications Cilt 10 Sayı 5*, s. 1270-1274.

IUCN. (2014, Mart 19). Mart 16, 2016 tarihinde http://www.iucn.org/news_homepage/news_by_date/?14573/Cultural-landscape-and-protection-areas-Unfoldig-linkages-and-synergies: http://www.iucn.org adresinden alındı.

İlbars, Z. (1987). Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt 31 Sayı 1.2 Sayfa 188-199 DOI: 10.1501/ Dtcfder_0000000352.

İnalcık, H. ve Quataert, D. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi.* İstanbul: Eren Yayıncılık.

İnbaşı, M. (2000). Rumeli Yörükleri. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 145-182). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

İncir, A. (2011). *Mersin Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm ile İlgili İnanışların Mukayeseli Araştırması.* Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsi Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

İzbul, Y. (1982). Kültür Antropolojisinin Folklora Bakış Açısı. *II.Milletler arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.Cılt l*, (s. 145-153). Ankara.

Jardins, J. R. (2006). *Çevre Etiği.* (R. Keleş, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.

Johannes, R. E. (1993). Integrating Traditional Ecological Knowledge and Management with Environmental Impact Assessment. *Traditional Ecological Knowledge: Concepts and Cases, 1*, 33-39.

Johansen, U. (1966). *Güneydoğu Anadolu'nun Göçmen Çadırları.* AÜDTFC Dergisi. A. Ataman (Çev.). s: 43-51.

Kafesoğlu, İ. (1958). *Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kafesoğlu, İ. (1987). *Türk Bozkır Kültürü.* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Kafesoğlu, İ. (1989). *Türk Milli Kültürü.* İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Karaçam, A. (2007). *Kültür ve Medeniyet Tarihinde Osmanlıyı Cihan Devleti Yapan 150 Sır.* İstanbul: 2007.

Karaman, A. (1997). Dağlık Arazi Ormanlığında Üretim Faaliyetleri Sırasında Çevreye verilen Zararlar ve Ekolojik Dengedeki Bozulmalar. *III. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi Programı.* Kırşehir: Biyologlar Derneği Yayınları.

Kavas, K. R. (2013). Mimariyi Dokumak: Anadolu - Batı Toros Göçlerinde Çevre Kültür İlişkisi. *Kış Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi sayı 64*, 231-257.

Kayın, E. (2012). Bir "Kültürel Manzara-Kültürel Peyzaj" Öğesi Olarak Kırsal Yerleşimlerin Korunmasına Yönelik Kavramsal ve Yasal İrdelemeler. *Mimarlık Dergisi*.

Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Ayak İzinden Çevreye Bakmak. *Ekoloji 2012 Bildiri Özetleri* (s. 47-48). Kilis: KajuDigital.

Kean, M. ve Margeret, A. (1981). *Environmental Protest and Cirizen Politics in Japan.* Berkley University of California Press.

Keleş, R. ve Ertan, B. (2002). *Çevre Hukukuna Giriş.* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2012). *Çevre Politikası 7. Baskı.* Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Kemal, M. (Summer 2004). History of the State Bank of Pakistan (1988-2003) by M. Ashraf Janjua; History of the State Bank of Pakistan (1988-2003) Supplement by M. Ashraf Janjua. *The Pakistan Development Review*(Vol. 43, No. 2), pp. 204-206.

Khan, D. A. (2011, September 6). *Today' Newspaper*. Retrieved from Central bank independence: http://www.thenews.com.pk/Todays-News-9-66248-Central-bank-independence

Khazanov, A. M. (2015). *Göçebe ve Dış Dünya.* (Ö. Suveren, Çev.) İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Kidd, D. (2014, January 1). On the front line of democracy. *Politics and Government, 39*(1), pp. 7-12.

Kılınç, M. ve Kutbay, G. (2007). *Bitki Coğrafyası.* Ankara: Palme Yayıncılık.

Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F. (1993). *Ekoloji ve Çevre Bilimleri.* İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

Koç, Y. (2000). Bozok türkmenleri. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 195-209). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

Korkut, A. B., Şişman, E. E. ve Özyavuz, M. (2010). *Peyzaj Mimarlığı.* İstanbul: Verda Yayıncılık.

Köprülü, F. (1991). *Osmanlı Devletinin Kuruluşu.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kukreja, V. (2005). Pakistan since the 1999 Coup: Prospects of Democracy. In V. Kukreja ve M. Singh, *Pakistan Democracy, Development and Security Issues* (pp. 59-85). New Delhi, Thousand Oaks, London: Sage Publications.

Kuleli, Ö. ve Sonat, A. (tarih yok). Çevre Politikaları. *Türkiye'de Çevre* (s. 5-52). İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı.

Kutlu, M. M. (1992). Yaşayan bir Alt-Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. *IV. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri* (s. 59-66). Ankara: Feryal Matbaası.

Kutlu, M. M. (2000). Göçerlerde Mekansal Düzenleme: Çadır ve Ev İlişkisi. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 211-216). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. 2016. Yaşayan İnsan hazineleri Ulusal Envanteri.

http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12929/yasayan-insan-hazineleri-ulusal-envanteri.html, Erişim tarihi:25.12.2016

Lenzerini, F. (2011). Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *The European Journal of International Law, Vol. 22 no. 1*, 101-120.

Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy.* New Haven and London: Yale University Press.

Lindner, R. (1952). *Nomads and Ottomans in Mediavel Anatolia.* Bloomington.

Lutgens, F. K., Tarbuck, E. J. ve Tasa, D. (2013). *Essential of Geology 11. Basım, Çev. Ed: Cahit Helvacı.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Maddex, R. L. (2008). *Constitutions of the World.* Washington, DC: CQ Press.

Malik, I. H. (September 2002). *Religious Minorities in Pakistan.* United Kingdom: Minority Rights Group International.

Malik, M. S., Basit, A. ve Qazi, A. K. (June 2011). Unions and Management: A Case Study of Pakistan Telecommunication Corporation. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, 185-199.

Malik, W. S. ve Din, M.-u. (2008). *Monetary Policy Tranparency in Pakistan: An Independent Analysis.* Islamabad: Pakistan Institute of Development Economics.

Maltaş, A. (20015). Ekoloji Ekseninde İnsan-Doğa İlişkisi ve Özne Sorunu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 17 (29)*, 1-8.

Maluka, Z. K. (2008). Pakistan. In D. Mendis, *Electoral Processes and Governance in South Asia* (pp. 233-260). New Delhi: Sage Publication.

Manzano, P. (2015). Transporte de semillas por las ovejas trashumantes, y sus potenciales implicaciones en la vegetación. PhD Thesis, Universidad Autónoma de Madrid.

Marriott, A. ve Rachlin, C. K. (1994). *Kızılderili Mitolojisi.* (Ü. Özünlü, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

Matsubara, M. (2012). *Göçebeliğin Dünyası.* (K. Sugihara, Çev.) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını : 424.

McGinnis, M. V. (1999). *Bioregionalism.* London, New York: Routledge.

McHarg, I. L. (1992). *Design with Nature.* New York: American Museum of Natural History by the Natural History Press.

McKercher, B. ve Cros, H. A. (2002). *Cultural turism: The Partnership Betwen Tourism and Cultural Heritage Management.* New York: The Haworth Hospitality Press.

Mellor, M. (1993). *Sınırları Yıkmak: Feminist, Yeşil Bir Sosyalizme Doğru.* (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Menzies, C. R. (2006). Ecological Knowledge, Subsistence, and Livelihood Practices. *Traditional Ecological Knowladge, Natural Resource Management*, s. 87-102.

Mohiuddin, Y. N. (2007). *Pakistan : A Global Studies Handbook.* Santa Barbara, California: ABC-CLIO.

Mutlu, A. (2014). Ekolojik Sorunların Kökenleri. H. Reyhan, A. Mutlu, H. H. Doğan ve A. S. Reyhan (Dü) içinde, *Sosyal Çevre Bilimleri* (s. 37-55). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Muttahida Quami Movement. (2014, April 28). http://www.mqm.org/default.aspx adresinden alındı. Erişim Tarihi: 28. 10. 2015.

Naess, A. (1989). *Ecology, Community and Lifestyle.* (D. Rothenberg, Çev.) Cambridge: Cambridge University Press.

Nirun, N. ve Özönder, M. (1990). *Türk Sosyo-Kültürel Yapısı İçerisinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı: 2*, 123-139.

Oğuz, M. Ö. (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras. *Millî Folklor, Yıl 25, Sayı 100*, 5-13.

Oğuz, Z. (2012). *Yörükler.* Konya: Memleket İletişim.

Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı.* İstanbul.

O'riordan, T. ve Stoll-Kleemann, S. (2002). *Biodiversity, Sustainability and Human Communities.* New York: Cambiridge University Press.

Ögel, B. (1985). *Türk Kültür Tarihine Giriş I. Cilt (2. Baskı).* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 638.

Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özarslan, M. (Türkbilig, 2003/5). Türk Kültüründe Orman ve Ağaç Kültü. *Türkbilig*, 94-102.

Özbayrı, K. (1972). *Tahtacılar ve Yörükler.* Paris: Librairie Adrien Maisonneuve.

Özdemir, Ş. (1997). *Temel Ekoloji Bilgisi ve Çevre Sorunları.* Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

Özenci, M. (1993). Çevre ve İnsan Sağlığı. *2 Uluslar Arası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, Ed: İlhami Kiziroğlu* (s. 171-176). Ankara: Desen Ofset A.Ş.

Özey, R. (2009). *Çevre sorunları.* İstanbul: Aktif Yayın Evi.

Özgüzel, S. (1996). Karavan Sakinleri ve Çingenelerin Eğitim Durumları. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler)* (s. 185-189). Antalya: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 232.

Özhatay, N., Byfield, A. ve Atay, S. (2005). *Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı.* İstanbul: WWF Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) Yayınları.

Pakistan Atomic Energy Commission. (2014, May 4). *Pakistan Atomic Energy Commission*. Retrieved from http://www.paec.gov.pk/

Parekh, B. (2002). *Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek.* Ankara: Phoenix Yayınları.

Pellefrina, D., Masciandaro, D. ve Pansini, R. V. (2010, October 28). Governments, Central Banks And Banking Supervision Reforms: Does Independence

Matter? *Supervision, Monetary Policy and Central Bank Independence*, pp. 1-25.

Pepper, D. (1993). *Eco-Socialism: From Deep Ecology to Social Justice.* London and New York: Routledge.

Peters, T. J. ve Waterman, R. H. (1987). *Yönetme ve Yükseltme Sanatı, Çev: Selami Sargut, Bilimsel Sorunlar Dizisi.*

Plumwood, V. (1992). Feminism and Ecofeminism: Beyond the Dualistic Assumptions of Women, Men and Nature. *The Ecologist, vol. 22 No:1* .

Rais, R. l. (2008). Pakistan. In D. Mendis, *Electoral Processes and Governance in South Asia* (pp. 114-133, 432-443). New Delhi: Sage Publication.

Ruddiman, W. F. ve Thomson, J. S. (2001). The Case For Human Causes of Increased Atmospheric CH_4 Over The Last 5000 Years . *Quaternary Science Reviews 20*, 1769-1777.

Russel, A. ve Orhonlu, C. (1794). *The Naturel History of Aleppo.* London.

Sakin, O. (2006). *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler.* İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Sarıkaya, M ve Kara, F. Z., (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık.

Satar, İ. ve Güneş, G. (2015). Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Kültür Turizmin Önemi. *Yerelden Küresle: Sosyal Bilimlerde Yeni Yaklaşımlar* (s. 1074-1090). Artvin: Yeni Özbek Matbaası.

Saydam, A. (2000). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aşiretlerin İskanına Dair Gözlemler. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 217-229). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

Sayılır, Ş. B. (2012). Göçebelik, Konar-Göçerlik Meselesi ve Coğrafi Bakımdan Konar-Göçerlerin Farklılaşması. *Türk Dünyası İnceleme Dergisi XII/1*, 563-580.

Secretariat of the Convention on Biological Diversity (SCBD) (2010). Pastoralism, Nature Conservation and Development: A Good Practice Guide. Montreal. Aralık 13, 2016 tarihinde https://www.cbd.int/development/doc/cbd-good-practice-guide-pastoralism-booklet-web-en.pdf adresinden alındı.

Seyirci, M. (1996). Batı Akdeniz'de Yörükler. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo – Kültürel Yapısı* . Antalya: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Seyirci, M. (2000). *Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri.* İstanbul: Der Yayınları.

Seyirci, M. (2003). *Ege Yörükleri.* İstanbul: Derin Yayınları.

Sikken, B. J. ve Haan, J. d. (1998, July). Budget Deficits, Monetization, and Central-Bank Independence in Developing Countries. *Oxford Economic Papers*, pp. 493-511.

Simonis, U. E. (2007). Global Environmental Governance - On the Need for a World Environment Organization. *Çevre ve Politika Başka Bir Dünya Özlemi Ed: Ayşegül Mengi* (s. 53-75). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Somuncu, M. (2005). Aladağlar, Yayalcılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma Ankara:Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Stratfor Analysis. (2010). *A Significant Constitutional Amendment.* Business Source Complete.

Sümer, F. (1967). *Oğuzlar (Türkmenler).* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sümer, F. (1997). *Türkiye Cumhuriyetini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları.* İstanbul: Ders Kitapları A.Ş. Yayınları.

Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) 5.Baskı.* İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfi.

Şahin, Ş. (2009). Peyzaj Ekolojisi Kavramsal Temelleri ve Uygulama Alanları. E. A. Akay ve M. D. Özen içinde, *Peyzaj Yönetimi* (s. 30-81). Ankara: TODAİE Yayını No: 354.

Şakacı, B. K. (2013). Değer Kavramı Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlenmesi. *Mülkiye Dergisi 37 (1),* 9-29.

Şenel, A. (2015). Uygarlığa Geçişte ve Uygarlıkların Çöküşünde Çevresel Etmenlerin Etkisi. A. Çoban (Dü.) içinde, *Yerel Yönetim Kent ve Ekoloji* (s. 133-160). Ankara: İmge Kitabevi.

Şener, C. (1996). *Şamanizm.* BDS Yayınları.

Şengün, H. (2007). Doğa Tarihi ve Biyo-Eğitimin Kültürel Boyutu: Türkiye'deki Atasözleri ve Boşinançlar Bağlamında İncelenmesi. *Çevre ve Politika Başka Bir Dünya* (s. 157-185). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Şerifgil, E. (1981). Rumeli'de Eşküncü Yürükler. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergis, Sayı 12*, 64.

Şeşen, R. (1985). *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Ens. Yayınları.

Tanrıkulu, M. (2014). *Coğrafya ve Kültür.* Ankara: Edge Akademi Yayınları.

Taş, N. (2015, Nisan 16). Oyun. (F. Büyükşahin, Röportaj Yapan)

Tavernier, J. B. (1970). *Voyages en Perse.* Cenevre.

Taylor, D. D. (1990). *Pakistan.* Oxford, England : Clio Press.

Tekel, A. (2007). Avrupa Birliği Katı Atık Stratejisi: Sürdürülebilir Katı Atık Yönetimi ve Türkiye. *Çevre ve Politika, Başka Bir Dünya Özlemi, Ed: Ayşegül Mengi* (s. 275-288). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Tekeli, İ., Algan, N., Türkeş, M., Vaizoğlu, S. A., Güler, Ç., Tekbaş, Ö. F., Çobanoğlu, Z. (2010). *Türkiye Açışından Dünyada İklim Değişikliği.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları: 22.

Tezcan, M. (1997). *Kültürel Antropoloji.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

The Co-Intelligence Institute. (2016). Mart 23, 2016 tarihinde http://www.co-intelligence.org/P-bioregionalism.html adresinden alındı.

The National Assembly. (2014, April 28). Retrieved from The National Assembly: http://www.na.gov.pk/en/party-stats.php

The National Assembly of Pakistan. (2014, April 27). *Composition*. Retrieved from The National Assembly of Pakistan: http://www.na.gov.pk/en/composition

The Pakistan People's Party. (2014, April 28). Retrieved from The Pakistan People's Party: http://www.ppp.org.pk/new/

The Senate of Pakistan. (2012, February). *The Constitution Of The Islamic Republic of Pakistan.* Retrieved from http://www.senate.gov.pk/uploads/documents/constitution-EN.pdf

The Senate of Pakistan. (2014, April 27). *The House and its memberships*. Retrieved from The Senate of Pakistan: http://www.senate.gov.pk/en/content.php?id=1008

The Senate of Pakistan. (March 2012). *The Constitution Of The Islamic Republic of Pakistan.* Islamabad: Senate of Pakistan.

The World Bank. (2014, April 27). *World Development Indicators*. Retrieved from Pakistan: http://data.worldbank.org/country/pakistan

Thomas, C. S. ve Hrebenar, R. J. (2008). Understanding interest groups, lobbying and lobbyists in developing democracies. *Journal of Public Affairs*, 1-14.

Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2), 57-73.

Togan, Z. V. (1946). *Umumi Türk Tarihine Giriş.* İstanbul.

Topbaş, M. T., Brohi, A. R. ve Karaman, M. R. (1998). *Çevre Kirliliği.* Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları.

Tuna, T. (1983). *Çevre Kirliliği.* İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

Turan, F. (2002). Ekoanarşizm: Yeşil Alternatif. *Düşünen Siyaset Sayı: 11*, 213-224.

Turan, F. (2003). Kadın, Doğa ve Dayanışmanın Felsefesi: Ekofeminizm. *Düşünen Siyaset*(13), 147-154.

Turan, R. (2000). Türkmenlerin Anadolu'ya Gelişi. *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (s. 241-245). Tarsus: Yör-Türk Vakfı.

Türkmen, F. (2011). Oğuzların İdari Yapı ve Boy Teşkilatlarında Dikotomik Özellik. *Türk Dünyası İnceleme Dergisi*, s. 11-14.

Uçakcı, İ. (2013). *Oğuz Boyları.* Ankara: Bilge Oğuz Yayınları.

Uğurlu, K. (1993). Türkiye'de Çevreciliğin Geçmişi Ya Da Eko-Nostalji . *2. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, Ed: İlhami Kiziroğlu* (s. 112-113). Ankara: Desen Ofset A.Ş.

Uluğ, S. E. (1997). Çevre Kirlenmesinin Boyutları. *İnsan Çevre Toplum* (s. 41-50). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

UNESCO. (1982). *Mexico City Declaration on Culturel Policies*. http:/www.portal.unesco.org/culture/en/ adresinden alındı.

UNESCO. (2008). Mart 16, 2016 tarihinde http://http://whc.unesco.org/en/guidelines/ adresinden alındı.

UNESCO, World Heritage Centre, (2008) Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, Paris.

United Nations Population Division. (tarih yok). Haziran 18, 2015 tarihinde United Nations Web Sitesi: http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_population.htm adresinden alındı.

Uzun, F. V. ve Somuncu, M. (2015). Mart 16, 2016 tarihinde http://tucaum.ankara.edu.tr/wpcontent/uploads/sites/280/2015/08/semp6_39.pdf adresinden alındı.

Uzun, O. (2009). Peyzaj Ekolojisi. A. Akay ve M. D. Özen içinde, *Peyzaj Yönetimi* (s. 57-81). Ankara: TODAİE Yayın NO: 354.

Ürker, O. (2014). *Çevre Etiği Bağlamında Anadolu Sığla Ormanları.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Vesilind, P. A. (1987). *Environmental Pollution and Control.* Inc., USA: A. A. Sci Publish.

Viryonis, S. (1971). *The decline of medieval Helenism in Asia Minor and the process of Islamization from the eleventh thorough the fifteenth century.* Los angeles: Berkeley.

Vlavianos-Arvanitis, A. (2007). Biopolicy-Building a Society of Vision and Hope. *Çevre ve Politika Başka Bir Dünya Özlemi Ed: Ayşegül Mengi* (s. 13-26). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Vural, M. (2009). Biyoçeşitlilik Sözleşmesi ve Türkiye'nin Floristik Yapısı. A. Akay ve M. D. Özen (Dü) içinde, *Peyzaj Yönetimi* (s. 169-178). Ankara: TODAİE Yayın no: 354.

Wallis, W. (2015). Ekolojik Krize Kapitalist ve Sosyalist Tepkiler. *Marx Doğa ve Yıkımın Ekolojisi* (s. 156-181). içinde İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Warren, K. J. (1997). *Ecofeminism: Women, Culture, Nature.* Bloominton and Indianapolis: Indiana University Press.

Waseem, M. (March 2012). Judging democracy in Pakistan: Conflict between the executive and judiciary. *Contemporary South Asia*, 19-31.

Weber, C. (1991). *International Relations Theory: A Critical Introduction.* Londra: Routledge.

Whelpdale, D. (1983). Acid Deposition: Distribution and İmpact. *Water Quality Bulletin 8*, 72-80.

Woodcock, G. (2004). Anarşizm. *Dini Araştırmalar 7. 20 çev. Cengiz Çuhadar, Hakan Çoşar*.

World Nuclear Association. (2014, March). *Nuclear Power in Pakistan*. Retrieved from http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-O-S/Pakistan/

Yagal, İ. (2015). *Toros Yörüklerinin Yaşamsal Sorunları Çalıştayı (Duygu Sucuka, Ed.),* (s. 95-98). Mersin.

Yalman (Yalgın), A. R. (1993). *Cenupta Türkmen Oymakları, C.2.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yasa, İ. (1970). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Yavuz, F. (1975). *Çevre Sorunları.* Ankara: A.Ü. Basımevi.

Yavuz, F. ve Keleş, R. (1983). *Çevre Sorunları.* Ankara: A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları : 534.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yılmaz, O. (2009). *Uluslar arası Sözleşmeler, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS) ve Türkiye*. A. Akay ve M.D. Özen içinde, Peyzaj Yönetimi (s. 135-152), Ankara: TODAİE Yayın No: 354.

Yınanç, M. H. (1944). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri (No. 240).* Burhaneddin Matbaası.

Yücel, M. (2009). Korunan Alanlar ve Yönetimi. A. Akay ve M. D. (Ed.) içinde, *Peyzaj Yönetimi* (s. 81-1002). Ankara: TODAİE Yayın no: 354.

Yücel, N. (2009). Ekoloji - Anarşi Ekseninde Bookchin. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt 2 Sayı:2*, 75-86.

Zeydanlı, U. (2009). Sistematik Koruma Planlaması ve Türkiye'deki Uygulamalar. A. Akay ve M. D. Özen (Dü) içinde, *Peyzaj Yönetimi* (s. 178-204). Ankara: TODAİE Yayın No: 354.

Yüz Yüze Görüşme Yapılanların Listesi

K.1 Has Adnan, Aydıncık Orman İşletme Şefliği Muhafaza Memuru, 17 Şubat 2015.

K.2 Aygün Hasan, Aydıncık Orman İşletme Şefliği Muhafaza Memuru, 17 Şubat 2015.

K.3 Kaya Bekir, Aydıncık Orman İşletme Şefliği Şefi, 17 Şubat 2015.

K. 4 Savran Çoban Pervin, Sarıkeçili Yörüklerin Dernek Başkanı, İçeri Çumra-Ankara- May Barajı Mevkii, 2015-Hacıbabadağı, 2016.

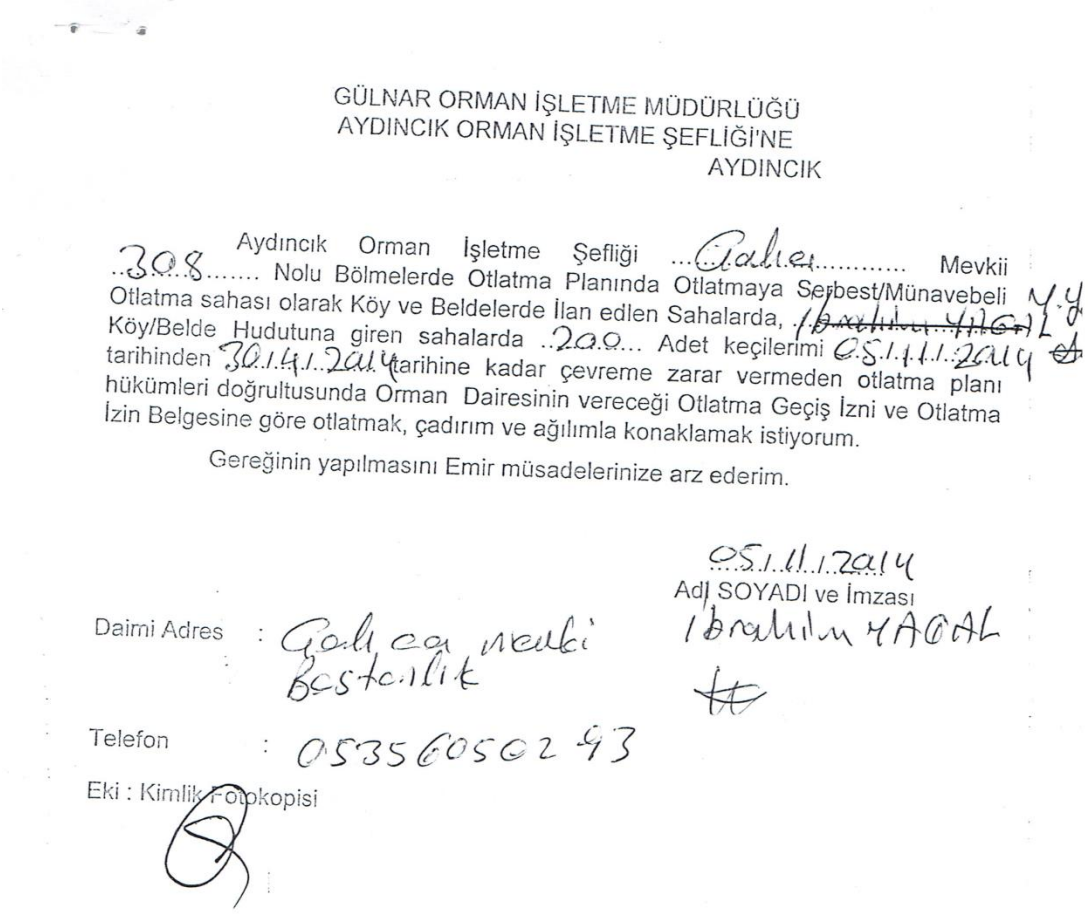
K. 5 Erden Atilla, Antalya Kültür Müze Müdürü, 11 Temmuz 2015.

K. 6 Kutlu M. Muhtar, Ankara Üniversitesi, 2015-2016.

K. 7 Yılmaz Engin, Yolda Girişimi Genel Müdürü, 2 Aralık 2016.

EKLER

Ek 1. Orman İşletme Müdürlüğüne Otlatma ve Konaklama Müsaade yazısı

GÜLNAR ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ
AYDINCIK ORMAN İŞLETME ŞEFLİĞİ'NE
AYDINCIK

Aydıncık Orman İşletme Şefliği ...Galiler..... Mevkii ..308..... Nolu Bölmelerde Otlatma Planında Otlatmaya Serbest/Münavebeli Otlatma sahası olarak Köy ve Beldelerde İlan edlen Sahalarda, İbrahim YAĞAL Köy/Belde Hudutuna giren sahalarda ..200... Adet keçilerimi 05.11.2014 tarihinden 30.11.2014 tarihine kadar çevreme zarar vermeden otlatma planı hükümleri doğrultusunda Orman Dairesinin vereceği Otlatma Geçiş İzni ve Otlatma İzin Belgesine göre otlatmak, çadırım ve ağılımla konaklamak istiyorum.

Gereğinin yapılmasını Emir müsadelerinize arz ederim.

05.11.2014
Adı SOYADI ve İmzası
İbrahim YAĞAL

Daimi Adres : Galiler mevkii Bostanlık

Telefon : 05356050293

Eki : Kimlik Fotokopisi

Ek 1a. Orman İşletme Şefliğinin Otlatma İzin Belgesi Örneği

ORMANLAR İLE OTLAK, YAYLAK VE KIŞLAKLARDA OTLATMA İZİN BELGESİ

İzin Dayanağı Olan Otlatma Planının Tarih ve Nosu	:	Aydıncık Orman İşletme Şefliği 15/02/2013 Tarihli ve 1 nolu OTLATMA PLANI
İzin Sahibinin;		
T.C. Kimlik No'su	:	54971017538
Adı ve Soyadı	:	İbrahim YAĞAL
Adresi	:	Bostanlık Yaylası /AYDINCIK
Telefon No'su	:	0535 605 02993
	:	
Çobanın veya Çobanların		
T.C. Kimlik No'su	:	—
Adı ve Soyadı	:	—
Adresi	:	—
Telefon No'su	:	
a) Serbest Otlatma Sahasının		
Alanı (Ha.)	:	585
Bölme No'ları	:	306
Meşcere Tipleri	:	Gzb2, Gz C T
b) Öncelikli Otlatma Sahasının		
Alanı (Ha.)	:	—
Bölme No'ları	:	—
Meşcere Tipleri	:	—
c) Yasak Otlatma Sahasının		
Alanı (Ha.)	:	—
Bölme No'ları	:	—
Meşcere Tipleri	:	—
Otlatmanın Başlangıç Tarihi	:	05-11-2014
Otlatmanın Bitiş Tarihi	:	30-4-2015
Otlatma (Günlük) Süresi, Zamanı	:	Eğim bakışı

Otlayacak Hayvanların

Cinsi	Adedi
Kilkeçisi	200
.....	.....
.....	.....
TOPLAM	(İkiyüz)

Eki : 1/25000 ölçekli otlatma plan sınırlarını gösterir harita

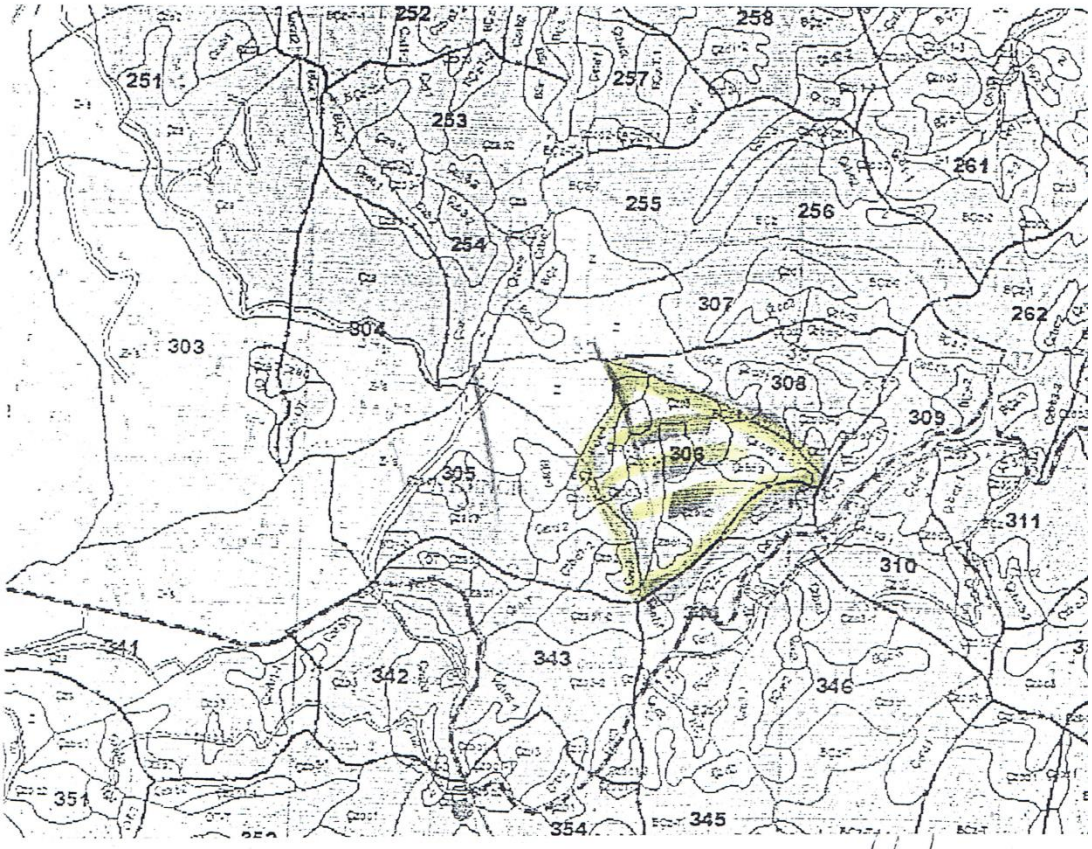
İbrahim YAĞAL

Bekir KAYA
İşletme Şefi

Ek 1b Orman İşletme Şefliğinin Otlatma izin sahası örneği

Aydınlık orman işletme şefliği
atlatma planına göre atlatma izni verilen
Saha

(İbrahim YAĞAL)

Bekir KAYA
İşletme Şefi

Atlatma izni
Verilen alan

Ek 1c Otlatma Planı Saha Döküm Tablosu Örneği

OTLATMA PLANI SAHA DÖKÜM TABLOSU

R Orman İşletme Müdürlüğü Aydıncık Orman İşletme Şefliği ***YENIYORUK Köyü***

Meşcere Tipi	Aktüel Meşcere Tipi	Otlatma Durumu	Alanı Ha	Yasaklama Nedeni	Açıklama
Çzab1	Çzab1	Serbest Otlatma Alanı	3.0		
Çzab3	Çzab3	Serbest Otlatma Alanı	19.5		
Çzb2	Çzb2	Serbest Otlatma Alanı	3.5		
Çzbc1-1	Çzbc1	Serbest Otlatma Alanı	1.0		
Çzbc1-2	Çzbc1	Serbest Otlatma Alanı	5.0		
Çzc3	Çzc3	Serbest Otlatma Alanı	2.0		
Çzcd2	Çzcd2	Serbest Otlatma Alanı	7.5		
BÇz	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	1.0		
BDy-1	BDy	Serbest Otlatma Alanı	6.5		
BDy-2	BDy	Serbest Otlatma Alanı	2.0		
Z-İs	Z-İs	Planlama Dışı Alanlar	37.0		
Çzbc1-1	Çzbc1	Serbest Otlatma Alanı	5.0		
Çzbc1-2	Çzbc1	Serbest Otlatma Alanı	2.5		
Çzbc2	Çzbc2	Serbest Otlatma Alanı	14.5		
Çzbc3	Çzbc3	Serbest Otlatma Alanı	2.0		
Çzc3	Çzc3	Serbest Otlatma Alanı	18.5		
Çzcd2-1	Çzcd2	Serbest Otlatma Alanı	3.5		
Çzcd2-2	Çzcd2	Serbest Otlatma Alanı	5.0		
Çzcd2-3	Çzcd2	Serbest Otlatma Alanı	1.5		
BÇz-1	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	5.5		
BÇz-2	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	0.5		
Z	Z	Planlama Dışı Alanlar	16.5		
Çzbc3	Çzbc3	Serbest Otlatma Alanı	5.5		
Çzcd2	Çzcd2	Serbest Otlatma Alanı	5.5		
Çzd1	Çzd1	Serbest Otlatma Alanı	7.0		
BÇz-1	Çza0	Yasak Otlatma Alanı	4.0	Rehabilitasyon	
BÇz-2	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	26.0		
Z	Z	Planlama Dışı Alanlar	23.5		
Çzbc3-1	Çzbc3	Serbest Otlatma Alanı	5.0		
Çzbc3-2	Çzbc3	Serbest Otlatma Alanı	4.0		
Çzc1	Çzc1	Serbest Otlatma Alanı	2.0		
Çzcd1	Çzcd1	Serbest Otlatma Alanı	9.0		
Çzcd2	Çzcd2	Serbest Otlatma Alanı	0.5		
BÇz	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	14.0		
OT	OT	Serbest Otlatma Alanı	4.0		
Z	Z	Planlama Dışı Alanlar	4.5		
Çzbc3-1	Çzbc3	Serbest Otlatma Alanı	4.5		
Çzbc3-2	Çzbc3	Serbest Otlatma Alanı	1.5		
Çzbc3-3	Çzbc3	Serbest Otlatma Alanı	2.0		
Çzc1	Çzc1	Serbest Otlatma Alanı	2.0		
Çzcd2	Çzcd2	Serbest Otlatma Alanı	4.0		
BÇz-1	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	5.0		
BÇz-2	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	4.5		
BÇz-3	BÇz	Serbest Otlatma Alanı	13.5		
OT	OT	Serbest Otlatma Alanı	0.5		

Ek 1ç. Otlatma İzin Takip Cetveli Örneği

İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ :GÜLNAR
İŞLETME ŞEFLİĞİ : AYDINCIK
DÖNEMİ : 2014-2015

OTLATMA İZİN TAKİP CETVELİ

SIRA NO	OTLATMA/GEÇİŞ İZİN TALEBİNDE BULUNAN				OTLATMA/GEÇİŞ İZNİ			OTLATMA İZNİ VERİLEN SAHA			OTLATMA İZNİ VERİLEN HAYVAN (ADET-CİNS)			GEÇİŞ İZNİ VERİLEN HAYVAN (ADET-CİNS)			AÇIKLAMA
	ADI SOYADI	TC Kimlik No	Adresi	KÖYÜ/BELD ESİ	Başlama Tarihi	Bitiş Tarihi	Süresi (Gün)	Serbest (Ha)	Önceli kli (Ha)	Kontro llu (Ha)	Bölme No	KEÇİ	KOYUN	BÜY.BAŞ	KEÇİ	KOYUN	BÜY.BAŞ	
												Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	
1	Ali ATAR	21230143220	Yeniyörük	Yeniyörük	26.11.2014	30.4.2015	155	117,00			344, 345, 346	290						
2	Ali ATAR	21230143220	Yeniyörük	Yeniyörük	26.11.2014	7.12.2014	11							290				
3	Mehmet BAL	39604523530	Yeniyörük Köyü	Yeniyörük	6.11.2014	30.5.2015	205	168,00			85,84,119,88	450						
4	Süleyman GÖKGÖZ	41754514822	Yeniyörük	Yeniyörük	28.11.2015	28.11.2015	0	98,50			47,48	327						
8	Mehmet KİRİŞTİ	41464463188	Yeniyörük	Yeniyörük	9.12.2014	9.12.2015	365	93,5			51,52	300						
9	Bayram YEŞİL	45673321236	Yeniyörük	Yeniyörük	8.12.2014	8.12.2015	365	109			86,88	250						
10	Mümin KİRİŞTİ	41437462450	Yeniyörük	Yeniyörük	1.12.2014	1.12.2015	365	95			20,56,58	325						
11	Bilal ÇİÇEK	40240502322	Yeniyörük	Yeniyörük	4.12.2014	4.12.2015	365	84			17,18,19	230						
12	Selahattin KUZ	41866448124	Yeniyörük	Yeniyörük	14.11.2014	14.11.2015	365	50			16,53	214						
13	Mustafa KABAK	39964511536	Yeniyörük	Yeniyörük	28.11.2014	28.11.2015	365	41			15	168						
14	Yüksel KABAK	39961511690	Yeniyörük	Yeniyörük	27.11.2014	27.11.2015	365	115			12,13,14	205						
15	Yaşar BOZKURT	40153505250	Yeniyörük	Yeniyörük	28.11.2014	28.11.2015	365	117			11, 12	292						
16	Durmuş GİLİK	45460328394	Yeniyörük	Yeniyörük	29.12.2014	29.12.2015	365	28			123	70						
17	Mehmet YAĞAL	55054013452	Gravga mahallesi	Göksu	19.11.2014	30.4.2015	162	296			207, 208, 209,210, 252, 25	1200						
18	Mehmet YAĞAL	55054013452	Gravga mahallesi	Göksu	19.11.2014	30.11.2014	11							1200				
19	Cemal CANDAN	52459098114	Yenikaş Köyü	Yenikaş	3.11.2014	1.5.2015	179	295			333,334,335	600						
20	Cemal CANDAN	52459098114	Yenikaş Köyü	Yenikaş	3.11.2014	30.11.2014	27							600				
22	Osman ÇELİK	39526526176	Yeniyörük Köyü	Yeniyörük	24.10.2014	30.4.2015	188	139,5			310,347,345	500						
23	Osman ÇELİK	39526526176	Yeniyörük Köyü	Yeniyörük	24.10.2014	26.10.2014	2							500				
26	Hasan YAĞAL	55075012724	Gravga mahallesi	Göksu	3.11.2014	30.4.2015	178	173,5			255,256,307,308	700						
27	Hasan YAĞAL	55075012724	Gravga mahallesi	Göksu	3.11.2014	15.11.2014	12							700				
28	Musa YAĞAL	55078012660	Gravga mahallesi	Göksu	30.12.2014	30.4.2015	121	240			211,212,213,214,259	800						
29	Musa YAĞAL	55078012660	Gravga mahallesi	Göksu	30.12.2014	15.1.2015	16							800				
30	İbrahim GÖK	52384100654	Çukurasma Köyü	Gülnar	28.10.2014	28.10.2015	365	132			123,124,125	450						
31	İbrahim GÖK	52384100654	Çukurasma Köyü	Gülnar	28.10.2014	31.10.2014	3							450				
32	Ali GÖBÜT	18191241928	Yeniyörük Köyü	Yeniyörük	31.10.2014	20.4.2015	171	189			117,154,199	700						
33	İbrahim KARALİ	59589028900	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	17.11.2014	30.4.2015	164	272			350,311,312,313	600						
34	Öner KARADAYI	28432899184	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	17.11.2014	30.4.2015	164	225			267,268,269,	450						
35	Mehmet GÖK	52390100426	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük Köyü	14.11.2014	30.4.2015	167	223,5			260,261,262,309	950						
36	Mehmet GÖK	52390100426	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük Köyü	14.11.2014	30.11.2014	16							950				
37	Durmuş Ali CANDAN	52453098332	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	3.11.2014	30.4.2015	178	189			264,265,266,222	700						
44	Muammer TUNCER	49528192842	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	30.10.2014	15.4.2015	167	134,5			169,170	400						
46	Ferhat TUNCER	49531192778	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	30.10.2014	15.5.2015	197	124,5			171,173	350						
47	M. Hasan KALE	45073341322	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	14.1.2015	14.1.2016	365	71,5			21	77						
54	İbrahim KALKAN	50629156138	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	31.12.2014	31.12.2015	365	76			22	370						
55	Selami GÜVENÇ	48199237104	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	30.10.2014	30.10.2015	365	75			168	580						
58	Ramazan ÖZTEPE	28948882144	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	30.10.2014	30.6.2015	243	246			218,219,220,222,	543						
59	İbrahim KARALİ	54589028900	Eskiyörük Köyü	Eskiyörük	17.11.2014	12.12.2014	25					500						
61	M.Ali GÜLMEZ	52198103728	Teknecik Köyü	Teknecik	3.4.2014	3.4.2015	365	89			7	340						
62	Ali CANBAZ	22589097530	Teknecik Köyü	Teknecik	23.10.2014	30.4.2015	189	209,5			9,10,48,49	700					700	
63	Ali CANBAZ	22589097530	Teknecik Köyü	Teknecik	23.10.2014	25.10.2014	2											
64	Ali GÖK	52375100946	H.Bahattin	H.Bahattin	16.1.2015	30.4.2015	104	301,5			196,200,201,202,245	500						
65	Musa GÖK	53584057670	H.Bahattin	H.Bahattin	14.1.2015	20.5.2015	126	79,5			246,247,248	298						

İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ :GÜLNAR

İŞLETME ŞEFLİĞİ : AYDINCIK

DÖNEMİ : 2014-2015

OTLATMA İZİN TAKİP CETVELİ

SIRA NO	OTLATMA/GEÇİŞ İZİN TALEBİNDE BULUNAN				OTLATMA/GEÇİŞ İZNİ			OTLATMA İZNİ VERİLEN SAHA				OTLATMA İZNİ VERİLEN HAYVAN (ADET-CİNS)			GEÇİŞ İZNİ VERİLEN HAYVAN (ADET-CİNS)			AÇIKLAMA
												KEÇİ	KOYUN	BÜY.BAŞ	KEÇİ	KOYUN	BÜY.BAŞ	
	ADI SOYADI	TC Kimlik No	Adresi	KÖYÜ /BELDESİ	Başlama Tarihi	Bitiş Tarihi	Süresi (Gün)	Serbest (Ha)	Öncelikli (Ha)	Kontrollu (Ha)	Bölme No	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	
67	Hasan KARADAYI	28348901926	H.Bahattin	H.Bahattin	10.11.2014	24.4.2015	165	267			156,157,203,204	900						
68	Veli GÖK	52378100882	H.Bahattin	H.Bahattin	2.12.2014	15.5.2015	164								300			
69	Veli GÖK	52378100882	H.Bahattin	H.Bahattin	2.12.2014	1.1.2015	30	130			121,155,156	300						
70	Ali GÖK	52375100946	H.Bahattin	H.Bahattin	16.1.2015	30.1.2015	14								500			
71	Musa GÖK	53584057670	H.Bahattin	H.Bahattin	14.1.2015	30.1.2015	16								298			
72	Nedim CANDAN	53569058180	H.Bahattin	H.Bahattin	11.11.2014	30.11.2014	19								500			
73	Nedim CANDAN	53569058180	H.Bahattin	H.Bahattin	11.11.2014	30.4.2015	170	180,5			205.206.250.251	500						
77	Ali YAĞAL	55057013398	Gravga mahallesi	Göksu	31.10.2014	30.4.2015	181	215			114.151.152	550						
78	Ali YAĞAL	55057013398	Gravga mahallesi	Göksu	31.10.2014	4.11.2014	4								550			
79	Hüseyin ÇELİK	24833249016	Karaseki Köyü	Karaseki	30.10.2014	15.4.2015	167	28,5			145	155						
80	Ali DOĞRUYOL	50959145086	Yenikaş Köyü	Yenikaş	26.11.2014	26.11.2015	365	25			284	65						
83	Ali ÇEVİK	51934115582	Yenikaş Köyü	Yenikaş	24.10.2014	24.10.2015	365	82			324.325.326	164						
84	Mustafa YAĞAL	54889018946	Karaseki Köyü	Karaseki Köyü	5.11.2014	10.11.2014	5								300			
85	Hasan GÖBÜT	18254239824	Teknecik Köyü	Teknecik	11.11.2014	30.4.2015	170	145,5			5,7	500						
86	Mustafa YAĞAL	54889018946	Karaseki Köyü	Karaseki Köyü	5.11.2014	30.4.2015	176	27			242	150						
87	Musa GÖK	52345101966	Yenikaş Köyü	Yenikaş	30.10.2014	25.4.2015	177	113			327.330	280						
88	Musa GÖK	52345101966	Yenikaş Köyü	Yenikaş	30.10.2014	7.11.2014	8								280			
90	Musa GÖK	52360101446	Karaseki Köyü	Karaseki	25.10.2014	30.4.2015	187	69			231	254						
91	Ali GÖK	52396100208	Karaseki Köyü	Karaseki	30.10.2014	30.4.2015	182	68,5			198	350						
92	Musa GÖK	52360101446	Karaseki Köyü	Karaseki	25.10.2014	30.10.2014	5								254			
96	Sebahattin YILMAZ	10058508434	Karaseki Köyü	Karaseki	28.11.2014	28.11.2015	365	66			295,296	128						
97	İsmail ÇABUK	29875847954	Karaseki Köyü	Karaseki	30.12.2014	30.5.2015	151	69			240	250						
98	Mustafa GÖK	19334203780	Karaseki Köyü	Karaseki	30.10.2014	30.4.2015	182	153,5			148.149.150	607						
99	Mustafa GÖK	19334203780	Karaseki Köyü	Karaseki	30.10.2014	15.11.2014	16								607			
100	Mustafa CANDAN	52447098560	Karaseki Köyü	Karaseki	27.11.2014	3.4.2015	127	134,5			237.239	360						
101	Mustafa CANDAN	52447098560	Karaseki Köyü	Karaseki	27.11.2014	30.11.2014	3								360			
102	İsmail ÇABUK	29875847954	Karaseki Köyü	Karaseki	30.12.2014	10.1.2015	11								250			
103	Mesut GÖK	19325204062	Karaseki Köyü	Karaseki	5.11.2014	30.4.2015	176	108			244.298	210						
104	İbrahim BOZ	10631489372	Karaseki Köyü	Karaseki	30.10.2014	30.5.2015	212	168,5			232.284.287	300						
105	Veli GÖK	52393100362	Karaseki Köyü	Karaseki	30.10.2014	25.4.2015	177	229,5			238,290,292,293,	570						
106	Veli GÖK	52393100362	Karaseki Köyü	Karaseki	30.10.2014	30.11.2014	31								570			
113	Süleyman BAHAR	39409530160	Durahan köyü	Durahan	30.12.2014	30.12.2015	365	36			72	200						
118	Kerim KARADAYI	28342902134	H.Bahattin	H.Bahattin	6.11.2014	30.4.2015	175	466,50			352,353,354,355,356,342,343,345	1500						
119	İmdat GÜLER	38293567238	Yeniyörükkaş	Yeniyörükkaş	24.12.2014	24.12.2015	365	48,00			278	245						
120	Zekeriya BAL	50923149294	Karaseki	Karaseki	11.11.2014	11.11.2015	365	35,00			299	550						
121	Rahmi KABAK	39982510962	Yeniyörük	Yeniyörük	18.11.2014	18.11.2015	365	70,00			17	329						
122	İbrahim YAĞAL	54931017538	Yeniyörük	Yeniyörük	5.11.2014	30.4.2015	176	58,00			306	200						
123	Mürüvet DURMAZ	38302566924	Yeniyörükkaş	Yeniyörükkaş	22.12.2014	22.12.2015	365	29,00			75	177						
124	Kamil TUNÇ	42070441406	Karseki	Karseki	22.10.2014	22.10.2015	365	30,00			339	167						
125	Mesut AVCI	41891447118	Karseki	Karseki	22.10.2014	22.10.2015	365	30,00			339	117						
126	D.Ali GÖL	84187037588	Karseki	Karseki	22.9.2014	1.6.2015	252	19,50			297	350						
127	M.Ali AKÇA	38647555430	Yeniyörükkaş	Yeniyörükkaş	18.1.2015	31.12.2015	347	15,50			74	70						
128	Kerim KARADAYI	28342902134	H.Bahattin	H.Bahattin	6.11.2014	12.11.2014	6								1500			
129							0											
130							0											
131							0											
132							0											
133							0											
134							0											
135	TOPLAM						0					25927			12459			

Ek2. Yerleşik Hayata Geçmek İçin Yapılan Müracaatlar

Sayın: SAMİ GÜÇLÜ- T.B.M.M.

Bizler Sarıkeçili göçebe Yörüklerinden olup yüzyıllardan bu yana dedelerimiz , babalarımız ve bizler Silifke,Mut,Karaman ,Konya –Seydişehir istikametinden her yıl Nisan ayından itibaren Silifke'den çıkarak yukarıda belirttiğimiz istikamette güzergah boyunca hayvanlarımızı (küçükbaş) otlatmak suretiyle yaylalara geçerek geçimimizi sağlamakta olan 127 haneyiz, başkaca geçim kaynağımız yoktur ve hayvanlarımızı otlatmaya başka imkanımızda yoktur.

Bu sene Nisan ayında yine hayvanlarımızı otlatmak ve yaylaya çıkmak üzere yola çıkacağız ,aldığımız duyumlara göre bu sene yukarıda belirttiğimiz güzergahta geçişimize güzergah boyuncaki mülki amirlerin ve Orman işletmelerinin izin vermeyeceği şeklindedir.Tarafımıza adı geçen yerden geçişimize izin verilmemesi durumunda bu bizim büyük mağduriyetimize neden olacaktır.

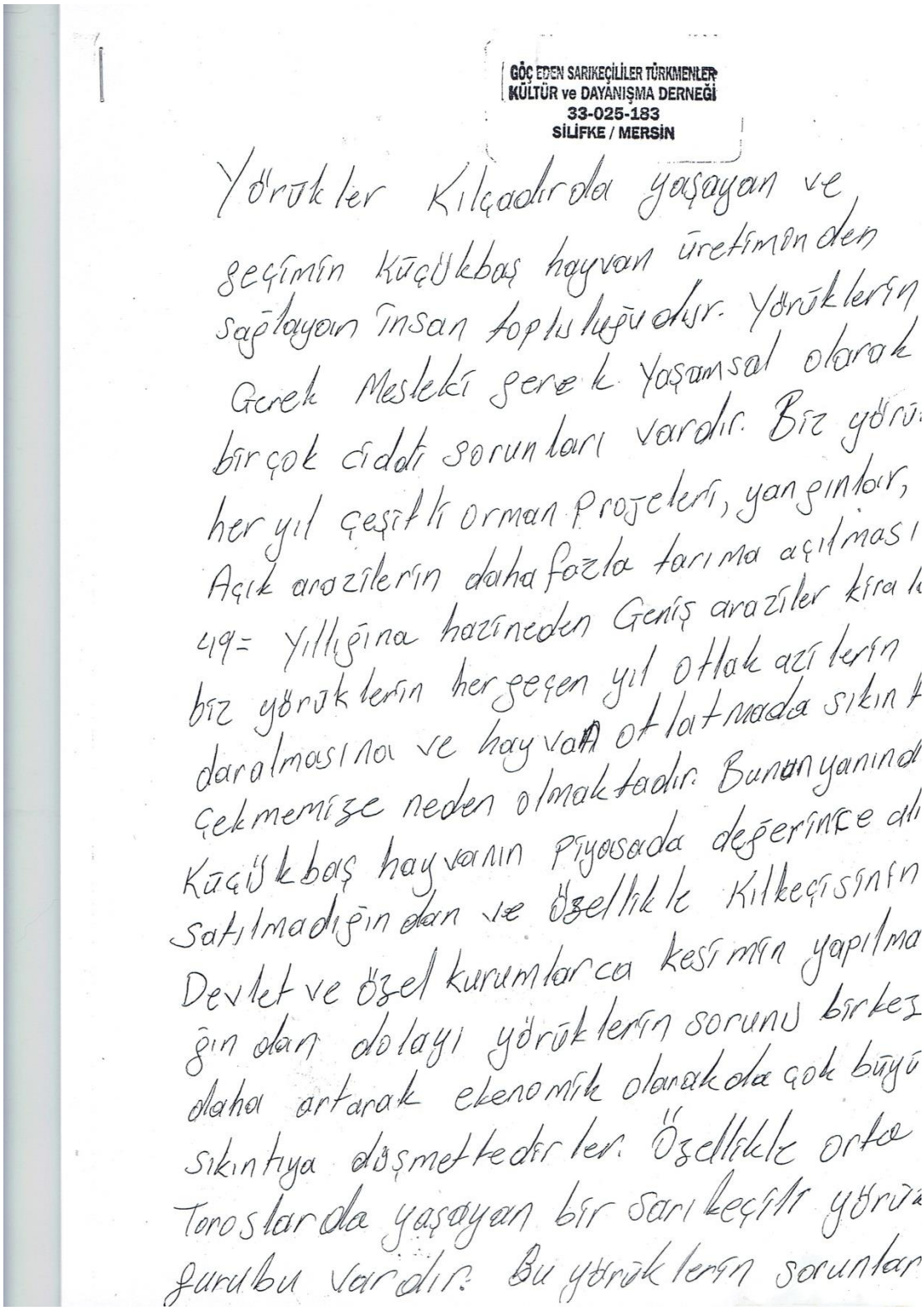
Tarafımıza yukarıda belirttiğimiz güzergahtan geçişimizin sağlanması için Yardımlarınızı talep ve rica ediyoruz.

Ayrıca ,bizim ve çocuklarımızın hiçbir sosyal güvencesi (Sağlık ,eğitim, barınma,mali imkanlar) yoktur,bu nedenlede hayvancılık faaliyetimizi yerleşik düzende Devam ettirebileceğimiz tarımsal bir alanın tarafımıza tahsis edilmesinide talep ve rica Ediyoruz,saygılarımızla 05.04.2006

127 Göçer hane adına:
Halil Öksüzoğlu ve İbrahim Yagal

Telefonlar
Halil Öksüzoğlu(0-536 –585 63 79)
İbrahim Yağal (0 535- 665 00 85)

Ek 3.

GÖÇ EDEN SARIKEÇİLİLER TÜRKMENLER
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
33-025-183
SİLİFKE / MERSİN

Yörükler Kilçadırda yaşayan ve
geçimin küçükbaş hayvan üretiminden
sağlayan İnsan topluluğudur. Yörüklerin
Gerek Mesleki gerek Yaşamsal olarak
birçok ciddi sorunları vardır. Biz yörü
her yıl çeşitli orman Projeleri, yangınlar,
Açık arazilerin daha fazla tarıma açılması
yıllığına hazineden Geniş araziler kira
biz yörüklerin her geçen yıl otlak azi lerin
daralmasına ve hayvan otlatmada sıkın
çekmemize neden olmaktadır. Bunun yanında
Küçükbaş hayvanın Piyasada değerince al
satılmadığından ve özellikle Kilkeçisının
Devlet ve özel kurumlarca kesimin yapılma
ğından dolayı yörüklerin sorunu birkez
daha artarak ekonomik olarakda çok büyü
sıkıntıya düşmektedirler. Özellikle orta
Toroslarda yaşayan bir sarıkeçili yörü
gurubu vardır. Bu yörüklerin sorunlar

diğer yörük lerden hem daha ağır (çağır) hemde daha fazladır. Bu sarı keçili yörüklerinin kendilerine ait kışlak ve yaylaları olmad için kışın ve yazın hayvanlarına otlak bulmakda çok büyük zorluklar yaşam dadırlar ve bu nedenle çok uzun süreli göç etmektedirler. Kışın Mersin Sahil ya yazın da torsların Konya, Bozkır, Seydişehir, Kadınhanı ve Ilgına kadar uzan kollarını belirsiz yerlerinde geçirmektedirle Göç yolları üzerinden bu göçüş geliş yerlerinde yukarıda bahsettiğim nedenlerden dolayı yol güzlük yolların uzaması, Konak yerlerinin ve otlatma sahalarının daralmasından dolayı her geçen yıl sıkıntı ve sorunları daha da büyümektedir. Kış mevsimini geçirmek için gittikleri Mersin sahillerinde değişik Orma Projeleri (gerçekleştirme, rehabilitasyon, ve yardop) gibi ve yerli halkın engelleriyle karşılaşmalarından dolay

dolayı her yıl aynı yerde kalma garantisi yoktur
alternatif yer bulma şansıda çok azdır. Bahorla
birlikte yaylaya göçlerde iç anadolu bölgesin
sekendiğinde sarı keçiler. Mersine ait bir toplum
gözüyle bakılarak tamamen bir yabancı muamelesi
görerek bu bölgelere geldiklerini istemeyen
bir toplumla karşılaşıp yaylaşacak otlak bulamamakta
dır. Bunu yanında özellikle çocukların Eğitim öğre
ve sosyal yaşamları standartın altına düşmektedir
Büyük şehir yasasıyla birlikte içme suları büyükşehir
su kurumları idaresine geçmesiyle açığa akan içme
suları borular ta depolarda taşınarak göç yolları ve
konak lama yerin deki sular kapatıldığı için su sorunu
yaşamak tadırlar. Adrese dayalı Nüfus kayıt sistemi
göre kayıtlı olduğumuz adreste bulunmadığımızdan
dolayı yanlış adres verme suçu ile suçlanarak hakkımı
cezalar kesilmektedir. Çıkarılan otlatma yasasını
dayanarak otlatma sorununun biran olsun rahatlayacağını
bekleyen sarı keçiler Orman bölge şeflerinin otlatma
için belgesini o bölgenin yerel idarecilerinin izinine
bağlı olarak vermesi sarı keçilerin otlatma sorununu
daha da zora sokmuştur. İbrahim Yaşar

SARIKEÇİLLER TÜRKMENLERİ
33-025-183
SİLİFKE
MERSİN

Ek 4.

T.C.
SİLİFKE KAYMAKAMLIĞI
Yazı İşleri Müdürlüğü

SAYI : B.0.54.VLK.4.33.6001498.01 -2511 13.12.2007
KONU : Sarıkeçili Aşireti

VALİLİK MAKAMINA
(Bayındırlık ve İskan Müdürlüğüne)
KARAMAN

Yaklaşık olarak 100 yıla yakın bir süre içerisinde göçer olarak yaşayan ve halen bu yaşamlarını sürdüren Sarıkeçili Aşiretinin 1982 yılında iskan talebi üzerine 86 aile iskan edilerek konutları 204 yılında teslim edilmişti ancak 1982 yılından sonra Sarıkeçili Aşiretinin hane sayısı 150 nüfusu da 750 ye ulaşmıştır.

Sarıkeçili Aşireti bahar ve yaz aylarında Karaman, Konya – Seydişehir bölgelerine sonbahar ve kış aylarında da Silifke İlçesine bağlı Yeşilovacık, Işıklı; Akdere ve Hırmanlı yerleşim birimlerinin dağlık ve ormanlık alanlarında hayvanlarıyla birlikte geçici olarak barınmaktadırlar bu süre zarfında kendilerinin çağın nimetleri olan elektrik, su, telefon, eğitim-öğretim ve ulaşım gibi hizmetlerden yoksun kalmaktadırlar bu durum göçer aşiretinin sağlıklı ve insanca yaşamlarını sürdürmelerine engel teşkil etmektedir. Konu ile ilgili gerekli araştırma yaptırılmış olup, yapılan araştırmada;

Sarıkeçili Aşiretinin ilçemiz sınırları içerisinde bulundukları dönem süresinde asayişi bozucu herhangi bir durumlarının bulunmadığı, anlaşılmıştır.

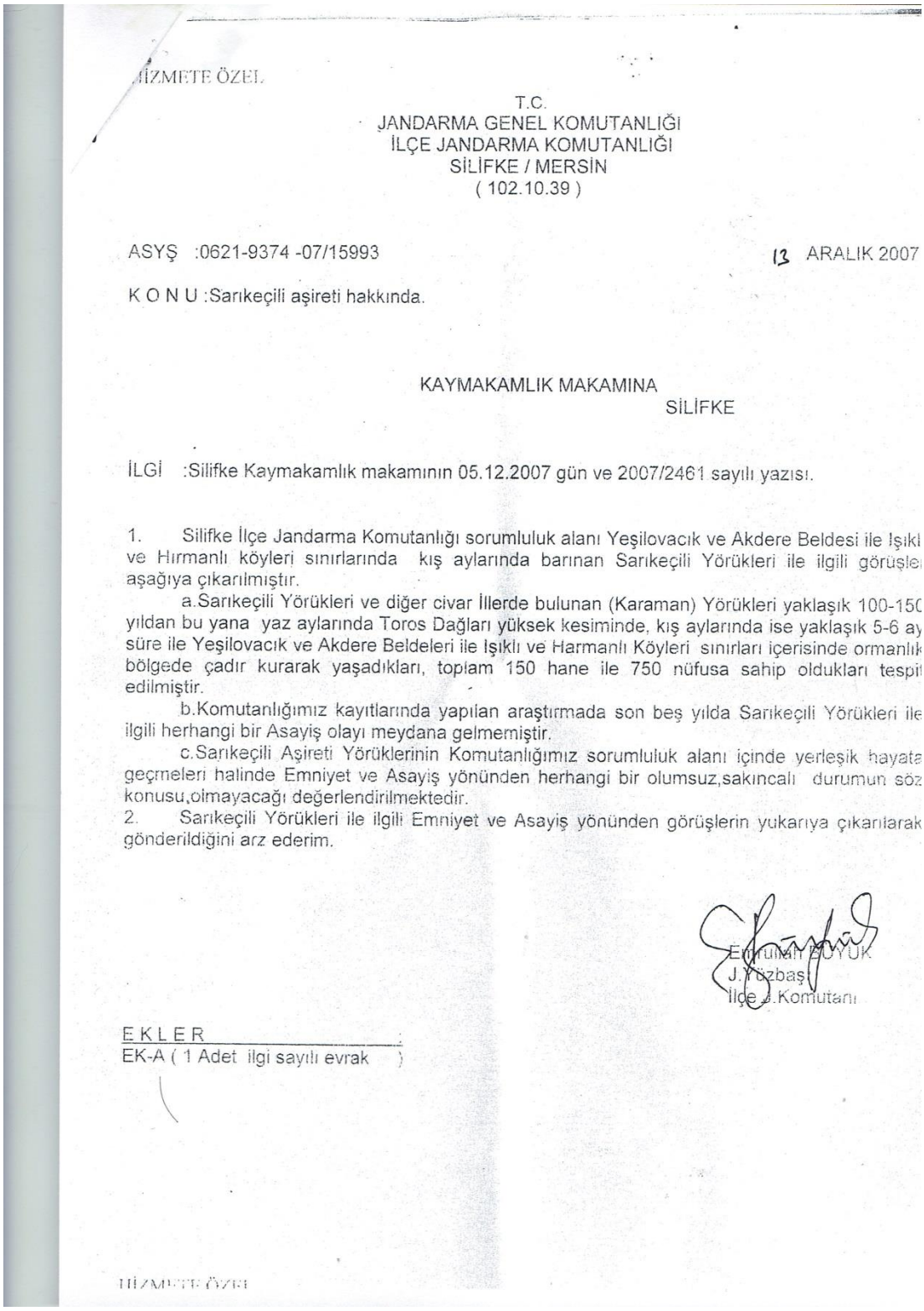
Sarıkeçili Aşireti yerleşik düzene geçirilerek iskan edilmeleri halinde 150 hane ve 750 nüfus sos yo ekonomik açıdan büyük bir çıkmazdan kurtularak rahatlayacakları bir gerçektir.

Gereğini arz ederim.

Ahmet BEYOĞLU
Kaymakam

EK:
1- Jandarma araştırma yazısı (1 sayfa)
2- Gazete Küpürü (2 adet)

Ek 5.

HİZMETE ÖZEL

T.C.
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI
İLÇE JANDARMA KOMUTANLIĞI
SİLİFKE / MERSİN
(102.10.39)

ASYŞ :0621-9374 -07/15993 13 ARALIK 2007

K O N U :Sarıkeçili aşireti hakkında.

KAYMAKAMLIK MAKAMINA
SİLİFKE

İLGİ :Silifke Kaymakamlık makamının 05.12.2007 gün ve 2007/2461 sayılı yazısı.

1. Silifke İlçe Jandarma Komutanlığı sorumluluk alanı Yeşilovacık ve Akdere Beldesi ile Işıklı ve Hırmanlı köyleri sınırlarında kış aylarında barınan Sarıkeçili Yörükleri ile ilgili görüşler aşağıya çıkarılmıştır.

a.Sarıkeçili Yörükleri ve diğer civar İllerde bulunan (Karaman) Yörükleri yaklaşık 100-150 yıldan bu yana yaz aylarında Toros Dağları yüksek kesiminde, kış aylarında ise yaklaşık 5-6 ay süre ile Yeşilovacık ve Akdere Beldeleri ile Işıklı ve Harmanlı Köyleri sınırları içerisinde ormanlık bölgede çadır kurarak yaşadıkları, toplam 150 hane ile 750 nüfusa sahip oldukları tespit edilmiştir.

b.Komutanlığımız kayıtlarında yapılan araştırmada son beş yılda Sarıkeçili Yörükleri ile ilgili herhangi bir Asayiş olayı meydana gelmemiştir.

c.Sarıkeçili Aşireti Yörüklerinin Komutanlığımız sorumluluk alanı içinde yerleşik hayata geçmeleri halinde Emniyet ve Asayiş yönünden herhangi bir olumsuz,sakıncalı durumun söz konusu,olmayacağı değerlendirilmektedir.

2. Sarıkeçili Yörükleri ile ilgili Emniyet ve Asayiş yönünden görüşlerin yukarıya çıkarılarak gönderildiğini arz ederim.

Emrullah BÜYÜK
J.Yüzbaşı
İlçe J.Komutanı

EKLER
EK-A (1 Adet ilgi sayılı evrak)

HİZMETE ÖZEL

Ek 6.

ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE,
KONYA

Karaman İli merkez ilçe Yılangömü köyü sınırlarında kain olan Gökgedik mevkiinden Hacıbaba dağına geçiş yaptığımız güzergah içerisi Orman alanı kapsamına alınarak projelendirildiği bu projenin zeminde uygulanması yani ormanın tesisi ile geçişlerimizin ve konuşlanmamızın engelleneceği bu nedenle anılan güzergah geçiş yapan takriben 200 haneye mensup "GÖÇEDEN SARIKEÇİLİ GRUBUN" yararlandığı halde bu mevkilerin orman tesisi ve tahsisi sonucu MAĞDUR olacağımız geçşimizin engellenmesi ile mağdur olacağımızı bu yere karşılık Alternatif olarak başka bir geçiş yerinin bulunmadığıda değerlendirilerek bahsedilen Gökgedik ve Hacıbaba dağı sınırları dahilinde orman alanı projelendirilmesinin başka bir mevkkiye tesisi ve tahsisine karar verilmesini,söz konusu dilekçemize ilişkin olarak verilecek kararın 3070 sayılı dilekçe yasası uyarınca aşağıda belirtilen tüzel kişiliğimize bildirilmesini saygılarımızla arz ve talep ederiz. 27.06.2013

İbrahim YAGAL
Göçeden Sarıkeçililer
Türkmenler Kültür ve
dayanışma derneği Başka

ADRES :

Göçeden Sarıkeçililer
Türkmenler Kültür ve dayanışma
D erneği
Yeşilovacık Belediyesi Ovacık mah.
Bizim Market Silifke/MERSİN
CEP TEL: 0535 665 00 85

GÖÇEDEN SARIKEÇİLİLER TÜRKMENLER KÜLTÜR VE DAY. DERNEĞİ
33-025-193
SİLİFKE
MERSİN
309 ★ 1978

Ek 7.

ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞINA
ANKARA

Konu : İskan

Konar-göçer sarıkeçililer olarak 1982 yılında iskan talebinde bulunmuştuk. Bu taleb üzerine Karaman'a 86 hanemiz iskan edildi. Bu iskan şehrin mücavir alanına yapıldığı için yerleşen haneler üretimden koparıldı.

Bu tarihten 22 yıl sonra aileler tahsis edilen alana yerleştirildiler. Aradan uzun bir süre geçtiği için ailelerden kopmalar oldu, yeni aileler oluştu. Bu nedenle tarımsal üretim yapabileceğimiz bir alana iskan edilme talebinde bulunduk.

Aynı aileden kişilerin Karaman'a yerleştirildikleri gerekçesiyle 85 hanenin iskan talebi reddedildi. Biz Göç Eden Sarıkeçili Türkmenler olarak tarımsal üretim yapabileceğimiz bir alanda iskan edilmek istiyoruz. Daha önce Karaman Kisecik beldesine iskan edilebileceğimiz yönünde karar çıkmıştı fakat iptaller olunca konu öylece kaldı. Bütün yeni oluşan ailelerle birlikte anılan bölgeye iskanımız ve daha önce olduğu gibi 99 haneye hak sahipliğinin verilmesi için gereğini emir ve müsadelerinize arz ederiz.

Halil Öksüzoğlu
Bşk. Yrd.

İbrahim Yağal

GÖÇ EDEN SARIKEÇİLİLER TÜRKMENLER
KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ

Başkanı

ADRES : Yeşilovacık kasabası
Ovacık Mh. Bizim market/ Silifke/MERSİN
Tel : 0535 665 0085

Ek 8.

T.C.
KARAMAN VALİLİĞİ
Tarım İl Müdürlüğü

Sayı : B.12.4.İLM.0.70.00.01/ 05 –28/2531 04/04/2007
Konu : Valilik Genel Emri - Göçerler

Sayın: İbrahim YAGAL
Akdere Kasabası /SİLİFKE
MERSİN

İlgi : 27.03.2007 Tarih ve bila sayılı dilekçe.

28 Şubat 1998 Tarih ve 23272 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4342 Sayıl Mera Kanunu'nun 4. maddesinde "*Daha önce çeşitli kanunlarla tahsis edilmiş veya kadimden ber kullanılmakta olan mera, yaylak, kışlak ve kamuya ait otlak ve çayırların tespiti, tahdidi ile köy veyı belediye tüzel kişilikleri adına tahsislerinin yapılmasını,* ***belirlenecek kurallara uygun bir şekild kullandırılmasını****, bakım ve ıslahının yapılarak* ***verimliliklerinin arttırılmasını ve sürdürülmesini kullanımlarının sürekli olarak denetlenmesini, korunmasını*** *ve gerektiğinde kullanım amacını değiştirilmesini sağlamak*" olarak Mera Kanunun amaçları sıralanmıştır. Mera Kanunu'nun 22 maddesinde, ayrıca 31 Temmuz 1998 tarih ve 23419 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer Mera Yönetmeliği ve bu Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 4. ve 13. maddelerind Göçerlerin Yararlanma Hakkı ve Kapsamı ile Yararlanma Usül ve Esasları belirlenmiştir.

2007/1 Sayılı Valilik Genel Emri; ilgili Kanun ve Yönetmeliklere, İlimizin mera, yaylak, kışlak kamuya ait otlak ve çayırlarının mevcut otlatma kapasitesi, botanik kompozisyonu durumuna bakılarak İlimizin genel iklim özelliklerine de dikkat edilerek, bölgemiz hayvancılığının yapısı ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

Valilik Emrinde açıklandığı gibi göçerlerin uyması gereken 2 temel unsur vardır; Birincisi İlimizdek mera, yaylak, kışlak ve otlaklardan direkt faydalanan yani hayvanlarını İlimiz sınırları içerisinde otlatar göçerlerin otlatma mevsimi başlamadan önce İl Mera Komisyonuna başvurarak Otlatma İzni alması ve kiralama talebinde bulunması gerekmektedir. İkinci durumda, yani İlimizden geçerek başka bir İldek mera, yaylak, kışlak ve otlaklara gidecek göçerlerin ise hayvanlarını motorlu araçlarla nakletmeler gerekmektedir.

İlimizden geçişlerde kullandığınız köylere ait meralar, o köylerin kendi hayvan varlıklarına yeterl durumda değildir. Göçerler olarak sizlerinde geçiş güzergahındaki köylerin meralarında hayvan otlatmanız, meralar üzerindeki aşırı otlatma etkisini daha da arttıracak ve hem meraların verimi düşecek hemde uzur yıllar verimliliklerini devam ettiremeyecektir.

Bu nedenle ilgili talebinizin kabul edilmesi mümkün değildir. 2007/1 sayılı Valilik Emrine uygun hareket edilmesi gerektiğinden genel emir hükümlerine uyulmasını;

Rica Ederim.

Mehmet YÜCE
Vali V.

Cumhuriyet Mah. 703. Sk. No: 7 (70100) KARAMAN
Tel: Santral: (0 338) 213 16 53 (122), Mera Birimi: 214 93 98, Faks: (0 338) 213 49 80
e-posta : tarim@karamantarim.gov.tr Elektronik Ağ : www.karamantarim.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat M.ÇAĞLIYAN Mühendis

Ek 9.

T.C.
BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI
MERSİN BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜDÜRLÜĞÜNDEN

İSKAN DUYURUSU

Türkiye sınırları içerisinde grup şeklinde göçebe yaşamı sürdüren ailelerin 5543 sayılı İskan Kanunu kapsamında iskan edilmeleri olanaklıdır.

Afet İşleri Genel Müdürlüğünce 5543 sayılı İskan Yasasına göre tarımsal iskan yapılacaktır.

TARIMSAL İSKAN : Devletçe Yurdumuzun herhangi bir yerinde sağlanacak arazi üzerinde projesiyle belirlenecek miktarda arazi ile konut, ahır ve samanlık gibi tarımsal yapılarla üretken duruma gelebilmeniz için donanım ve yıllık kredi verilecektir.

Kış aylarını İlimiz Aydıncık, Bozyazı, Erdemli, Gülnar, Mut ve Silifke İlçeleri sınırlarında, yaz aylarını ise Karaman ve Konya il sınırlarındaki yaylalarda geçiren, küçükbaş hayvancılıkla geçimlerini sürdüren Sarıkeçililer Göçebe Grubunun yerleşik hayata geçme talepleri; Bakanlığımız Afet İşleri Genel Müdürlüğünün 13/11/2008 tarih ve 13317 sayılı yazısı ekinde gönderilen 31/10/2008 tarih ve 5141 sayılı Bakanlığımız Makam oluru ile ilk hak sahiplik tarihinde (1980) bekar olarak aileleri ile birlikte iskan gören ancak sonra evlenerek 5543 sayılı Kanunda tanımlanan aile hüviyetini kazananlar ile hak sahiplik tarihinden sonra doğup şu an yine kanunda tanımlandığı şekliyle aile hüviyeti taşıyanlar için yeniden hak sahiplik çalışması başlatılması ve söz konusu ailelerin göçebe olmaları ve hayvancılıkla iştigal etmeleri göz önüne alınarak yalnızca **tarımsal iskan uygulamasının yapılması uygun görülmüştür.**

İskanen verilen mallar hibe olmayıp, teslim aldığınız tarihte saptanacak değerler üzerinden borçlandırma yoluyla verilmektedir.

İskan edilecekler, kendilerine verilen taşınmaz mallardan dolayı kamulaştırılan veya satın alınan taşınmaz mallar için kamulaştırma veya satın alma bedelleri, yapı ve tesisler için maliyet bedelleri, hazine arazi ve arsası için de rayiç bedelleri üzerinden borçlandırılır.

İskanen verilecek taşınmaz malların borçlandırma bedelleri borçlandırmayı izleyen 60 ıncı ayda ilk taksit başlamak üzere 15 yılda 15 eşit taksitle tahsil olunur.

Verilecek taşınmazların borçlandırma bedelleri faize tabi değildir. Kredi ve taşınır mallara ise borçlandırma bedeli üzerinden devletçe tespit edilecek hadler dahilinde yıllık faiz uygulanır.

Bu koşullar altında devlet eliyle iskan isteyen aile temsilcilerinin, duyurunun asıldığı 12/01/ 2009 tarihinden itibaren başlayarak ilan süresi içerisinde ve ilan süresinin bitim tarihinden itibaren 180 günlük sürenin son günü olan 09/ 08 /2009 tarihine kadar, Bakanlığımızca uygun görülen tarımsal iskan şeklini seçerek nüfus cüzdan fotokopisini de ekleyip T.C.Kimlik numarasını da belirterek ayrı, ayrı Valiliğim sınırları içerisinde ikamet edilen ilgili Kaymakamlıklara başvurulması gerekmektedir.

Başvuruda bulunanlar ayrıca düzenlenecek muvafakat name ile taahhütnameyi muhtarlığa onaylattıktan sonra Mersin Bayındırlık ve İskan Müdürlüğüne teslim edeceklerdir.

1/2

Ek 10.

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Sayı : B.09.4.İLM.0.33.01.00-**445 -** 12022
Konu: Mahalli İskan Komisyon Kararları İlanı.

- 6 Aralık 2012

Sayın; İbrahim YAĞAL
... ...

Bakanlığımızın 20.07.2012 tarih ve 1363 sayılı yazıları ile Sarıkeçili Göçebe Grubu ile alakalı olarak 5543 sayılı İskân Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 7. Maddesinde belirtilen tüm hak sahiplik kriterleri esas alınarak yeniden sorgulama yapılması, yapılacak tespite göre hak sahipliği kriterlerini taşımayan ailelerin hak sahipliklerinin Mahalli İskân Komisyonu tarafından iptal edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin d bendinde "Hak sahibi olanların listesi İl Müdürlüğünün ve ilgili yerleşim birimlerinin görülebilir yerinde askıya çıkarılarak duyurulur." ve e bendinde ise "Başvuruda bulunup hak sahibi olamayanlara ise hak sahibi olamama nedeni de belirtilerek aile temsilcisine imza karşılığı bildirilir." denilmektedir.

Bakanlığımızın belirtilen yazısına istinaden Sarıkeçililer Göçebe Grubunun iskânına yönelik olarak Mahalli İskân Komisyonları hak sahipliği belirtilen hususlar doğrultusunda yeniden incelenmiştir. Mahalli İskân Komisyonu kararları listesi yazımız ekinde gönderilmekte olup;

Kaymakamlığınız tarafından; Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin d bendinde belirtildiği gibi yerleşim birimlerinin görülebilir yerinde askıya çıkarılarak 30 (otuz) gün süre ile duyurulması ve askı ilan tutanaklarının düzenlenerek Valiliğimize (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) gönderilmesi,

Göçebe Grubu Temsilcisi tarafından; Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin e bendinde belirtildiği gibi Başvuruda bulunup hak sahibi olamayanlar için hak sahibi olamama nedeni de belirtilerek düzenlenen listenin aile temsilcilerine imza karşılığı bildirilerek düzenlenecek tutanaklarının Valiliğimize (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) gönderilmesi hususunda,

Gereğini rica ederim.

H. Şahin

Ahmet Hikmet ŞAHİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKİ:
Mahalli İskan Komisyon Kararları Listesi (... Sayfa)

DAĞITIM
-İlgili Kaymakamlıklar
-Göçebe Grubu Temsilcisi

Camişerif Mh. İsmet İnönü Bulvarı MERSİN
Tel : 0(324) 2372705-06-07 – dahili – 1335 Fax: 0(324) 2382712
E- posta: mersin@csb.gov.tr Elektronik ağ: http://www.csb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin: İbrahim DOĞAN
Harita Mühendisi

Ek 11.

T.C.
SİLİFKE KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı :B.05.4.VLK.0.33.49.01-490-Otomatik 6493. 14.12.2012
Konu :Mahalli İskan Komisyon Kararları Askı İlanı

GÖÇ EDEN SARIKEÇİLİLER, TÜRKMENLER KÜLTÜR VE DAYANŞMA DERNEĞİNE

İlgi : Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünün 06.12.2012 tarih ve 12022 sayılı yazısı

Mersin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğün ilgide kayıtlı yazısında; Sarıkeçili göçerlerin yerleşik hayata geçirilmesi ile ilgili 5543 sayılı İskan Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 7. Maddesinde belirtilen tüm hak sahiplik kriterleri esas alınarak yeniden sorgulama yapılması, yapılacak tespite göre hak sahipliği kriterini taşımayan ailelerin hak sahipliklerinin Mahalli İskan Komisyonu tarafından iptal edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin d bendinde " Hak sahibi olanların listesi İl Müdürlüğünün ve ilgili yerleşim birimlerinin görülebilir yerinde askıya çıkarılarak duyurulur." ve e bendide ise " Başvuruda bulunup hak sahibi olmayanlara ise hak sahibi olamama nedeni de belirtilerek aile temsilcisine imza karşılığı bildirilir." denilmektedir

Bakanlığımızın belirtilen yazısına istinaden Sarıkeçililer Göçebe Grubunun iskanına karşı yönelik olarak Mahalli İskan Komisyonları hak sahipliği belirtilen hususlar doğrultusunda yeniden incelenmiştir. Mahalli İskan Komisyonu kararları listesi yazımız ekinde gönderilmekte olup;

1- Belediyeniz tarafından; Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin d bendinde belirtildiği gibi yerleşim birimlerinin görülebilir yerinde askıya çıkarılarak 30 (otuz) gün süre ile duyurulması ve askı ilan tutanaklarının düzenlenerek Kaymakamlığımıza gönderilmesi,

2- Komutanlığınızca Göçebe Grubu Temsilcisi tarafından; Bakanlığımız 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgenin 4. Maddesinin e bendinde belirtildiği gibi Başvuruda bulunup hak sahibi olamayanlar için hak sahibi olamama nedenide belirtilerek düzenlenen listenin aile temsilcilerine imza karşılığı bildirilerek hazırlanacak olan teslim- tesellüm belgelerinin Kaymakamlığımıza gönderilmesi hususunda;

Gereğini rica ederim.

Fatih DAMATLAR
Kaymakam

EK :
Yazı Ve Ekleri (5 Adet)
DAĞITIM :
Narlıkuyu Belediye Başkanlığına
Akdere Belediye Başkanlığına
Yeşilovacık Belediye Başkanlığına
İlçe Jandarma Komutanlığına
Göç Eden Sarıkeçililer, Türkmenler Kültür ve Dayanşma Derneğine

Saray Mah. Cavit Erden Cad. Hükümet Konağı- Silifke Ayrıntılı bilgi için irtibat:B.KICALI

Ek 12.

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Sayı : B.09.4.İLM.0.33.01.00-445 - 12022
Konu: Mahalli İskan Komisyon Kararları İlanı.

- 6 Aralık 2012

SİLİFKE ..... KAYMAKAMLIĞINA

Bakanlığımızın 20.07.2012 tarih ve 1363 sayılı yazıları ile Sarıkeçili Göçebe Grubu ile alakalı olarak 5543 sayılı İskân Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 7. Maddesinde belirtilen tüm hak sahiplik kriterleri esas alınarak yeniden sorgulama yapılması, yapılacak tespite göre hak sahipliği kriterlerini taşımayan ailelerin hak sahipliklerinin Mahalli İskân Komisyonu tarafından iptal edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin d bendinde "Hak sahibi olanların listesi İl Müdürlüğünün ve ilgili yerleşim birimlerinin görülebilir yerinde askıya çıkarılarak duyurulur." ve e bendinde ise "Başvuruda bulunup hak sahibi olamayanlara ise hak sahibi olamama nedeni de belirtilerek aile temsilcisine imza karşılığı bildirilir." denilmektedir.

Bakanlığımızın belirtilen yazısına istinaden Sarıkeçililer Göçebe Grubunun iskânına yönelik olarak Mahalli İskân Komisyonları hak sahipliği belirtilen hususlar doğrultusunda yeniden incelenmiştir. Mahalli İskân Komisyonu kararları listesi yazımız ekinde gönderilmekte olup;

Kaymakamlığınız tarafından; Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin d bendinde belirtildiği gibi yerleşim birimlerinin görülebilir yerinde askıya çıkarılarak 30 (otuz) gün süre ile duyurulması ve askı ilan tutanaklarının düzenlenerek Valiliğimize (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) gönderilmesi,

Göçebe Grubu Temsilcisi tarafından; Bakanlığımızın 13/05/2009 tarih ve 2009/07 sayılı Genelgesinin 4. Maddesinin e bendinde belirtildiği gibi Başvuruda bulunup hak sahibi olamayanlar için hak sahibi olamama nedeni de belirtilerek düzenlenen listenin aile temsilcilerine imza karşılığı bildirilerek düzenlenecek tutanaklarının Valiliğimize (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) gönderilmesi hususunda,

Gereğini rica ederim.

Ahmet Hikmet ŞAHİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKİ:
Mahalli İskan Komisyon Kararları Listesi (3 Sayfa)

DAĞITIM
-İlgili Kaymakamlıklar
-Göçebe Grubu Temsilcisi

Yazı İşl. Müdürlüğüne
KAYMAKAM

Camişerif Mh. İsmet İnönü Bulvarı MERSİN
Tel : 0(324) 2372705-06-07 – dahili – 1335 Fax: 0(324) 2382712
E- posta: mersin@csb.gov.tr Elektronik ağ: http://www.csb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin: İbrahim DOĞAN
Harita Mühendisi